MUZEUL
PITEŞTI

STUDII ȘI COMUNICĂRI

V

1980

MUZEUL PITEȘTI

STUDII ȘI COMUNICĂRI
V

Pitești, 1980

Apare sub îngrijirea colectivului ştiinţific al Muzeului Piteşti

Redactor responsabil:
RADU STANCU

Editat de Muzeul judeţean Argeş-Piteşti, str. Horia, Cloşca şi Crişan nr. 44, telefon : 3.35.43
ROMÂNIA

Edité par Musée Départemental Argeş-Piteşti, Rue Horia, Cloşca et Crişan no. 44, téléphone : 3.35.43
ROUMANIE

M U Z E U L   P I T E Ş T I

S T U D I I   Ş I   C O M U N I C Ă R I

V 1980

S U M A R

ŞTIINŢELE NATURII

ISTORIE

MUZEOGRAFIE — PATRIMONIUL CULTURAL

M U S E E P I T E Ș T I

ETUDES ET COMUNICATIONS

1980

SOMMAIRE

SCIENCES NATURELLES

Pag.

HISTOIRE

MUSEOGRAPHIE — LE PATRIMONE CULTUREL

ŞTIINŢELE NATURII

COMPLEXUL CHEILOR DIN BAZINUL DÎMBOVIȚEI

ION I. POPESCU-ARGEȘEL

Între Podul Dîmboviței și Rucăr se dezvoltă o zonă de convergență hidrografică axată pe capătul sud-vestic al culoarului tectono-eroziv Rucăr—Bran. Astfel, Dîmbovița primește, pe o mică distanță, cei mai importanți afluenți ai săi din cursul superior. Prezentînd mari denivelări în raport cu masivele montane din jur, regiunea apare ca un uluc depresionar, la a cărui formare au contribuit atît mișcările tectonice, cît și eroziunea. Tocmai această lăsare axială explică configurația convergentă a rețelei hidrografice, care s-a adaptat liniilor mari de cădere a pantei. În timp ce Dîmbovița — prin valea Vladului și Boarcășul își trage izvoarele din Munții Făgărașului, pe acest sector ea își adună afluenții din toate masivele care domină partea sud-vestică a culoarului. Din Piatra Craiului primește pe Dîmbovicioara, din cadrul culoarului pe Oratea și Cheia, din Leaota coboară Ghimbavul, iar din Păpușa, Rîușorul. Cu excepția celui din urmă, atît Dîmbovița cît și afluenții săi, străbat zone calcaroase, în care și-au săpat văi înguste sub formă de chei. Așa se face că aici se dezvoltă cel mai mare complex de chei din țară, atît după numărul lor, cît și după lungime și ramificație. Prezența cheilor este în primul rînd rezultatul intersectării de către rîurile respective a unor masive calcaroase, dar ea este și în legătură cu evoluția morfologică a regiunii.

GENEZA CHEILOR

Pentru a înțelege modul în care au luat naștere aceste chei este necesar să avem în vedere atît o serie de elemente de ordin geologic cît și aspectele geomorfologice. Mai întîi, trebuie să ținem cont de faptul că acest culoar este o zonă de prăbușire, în care cristalinul se afundă — dar apare de jur-împrejur. Datorită scufundării cristalinului mările mezozoicului au invadat regiunea, astfel luînd naștere formațiunile sedimentare în facies calcaros, conglomeratic și grezos. Calcarele tithonice sînt rocile cele mai dure și ele au fost acoperite de formațiuni conglomeratice și grezoase de vîrstă cretacică. După retragerea mării cretacice regiunea este exondată definitiv și începe evoluția ei subaeriană. Ținînd cont de faptul că formațiunile conglomeratice și grezoase au acoperit, dacă nu în totalitate, în tot cazul în bună măsură calcarele, este ușor de înțeles că rețeaua hidrografică s-a instalat inițial în primele roci, mai puțin rezis tente în comparație cu celelalte. În timp ce masivele muntoase din jur

au suferit mişcări de ridicare, această zonă, fie că a fost afectată mai puţin intens de acestea, fie că a înregistrat mişcări de coborîre, a constituit în permanenţă o arie mai joasă, spre care s-a îndreptat reţeaua hidrografică. Prezenţa a numeroase falii şi fracturi în cadrul formaţiunilor sedimentare, dovedeşte puternica frămîntare tectonică ce a avut loc atît în mezozoic cît şi în neozoic. Este interesant că reţeaua hidrografică în general nu s-a adaptat acestor linii tectonice.

Aşadar, într-o primă fază rîurile s-au adîncit în rocile cretacice mai puţin rezistente. Urmează a doua fază, cînd reţeaua hidrografică se adînceşte în continuare, atingînd nivelul calcarelor. Întrucît majoritatea rîurilor şi-au păstrat mai departe vechile trasee, persistînd să se adîncească în calcare, putem deduce că sîntem în prezenţa unor văi de natură epigenetică. Epigeneza este uşor de dovedit în cazul cheilor din bazinul Dîmboviţei, întrucît se păstrează numeroase petice cretacice — mai mici sau mai mari, care acoperă astăzi o bună parte din calcarele tithonice. Deşi este o zonă de lăsare în raport cu nivelele montane limitrofe, regiunea a suferit totuşi anumite mişcări de înălţare, impuse de ansamblul ridicărilor lanţului carpatic. De aceea avînd în vedere mişcările respective nu excludem nici antecedenţa, aceasta fiind subordonată în cazul cheilor din bazinul Dîmboviţei fenomenului de epigeneză. Se pare că epigeneza a fost evitată pe alocuri. Numai astfel se poate explica cotul spre nord-vest al Dîmboviţei la ieşirea din cheia mare, unde rîul s-a adîncit pe contactul dintre cristalin şi formaţiunile cretacice. Întrucît contactul a avut o cădere spre nord, Dîmboviţa n-a reuşit să se adîncească în cristalin în sectorul respectiv, alunecînd treptat spre nord. Considerăm că este vorba de un exemplu tipic de evitare a epigenezei.

În evoluţia cheilor din bazinul Dîmboviţei un rol însemnat l-au jucat şi procesele carstice, în special cele endocarstice. Evident rolul principal l-a avut eroziunea fluviatilă, care a acţionat în special prin fenomenul de marmitaj, dovadă — aşa cum vom vedea, urmele a numeroase marmite, cît şi prezenţa lor în actualele talveguri.

Fig. 1 **— Depresiunea carstică Podul Dîmboviţei**

Fenomenele de carstificare se pare că au atins maximum de dezvoltare în zona localității Podul Dîmboviței, unde se conturează o depresiune cu aspect de polje (fig. 1).

În timpul îndelungat de evoluție morfologică a zonei în cadrul căreia se dezvoltă cheile din complexul Dîmboviței, a luat naștere un nivel superior — al măgurilor, în care au fost sculptate o serie de depresiuni. În afară de depresiunea carstică de la Podul Dîmboviței, mai apar depresiunile Dîmbovicioara și Rucăr, de natură tectono-erozivă. Depresiunea Rucăr se dezvoltă la contactul cristalinului cu calcarele tithonice și formațiunile cretacice și deși apar mai multe linii de falii ea a evoluat intens sub impulsul eroziunii diferențiale.

DESCRIEREA CHEILOR

În cadrul complexului apar 18 chei, de importanță mai mare sau mai mică, repartizate astfel :

— 2 pe Dîmbovița ;
— 7 în bazinul Dîmbovicioarei ;
— 6 în bazinul Cheii ;
— 1 pe Oratea ;
— 1 pe Rata și
— 1 pe Ghimbav.

Cheile Dîmboviței se dezvoltă în avale de Sătic aproape fără întrerupere pînă la Rucăr. Între Sătic și Podul Dîmboviței se află Cheia Mică, iar între Podul Dîmboviței și Rucăr, Cheia Mare. Ele mai sînt de numite și Cheia Plaiului, de Sus, sau superioară și respectiv Cheia de Jos sau inferioară.

Cheia mică a Dîmboviței are o lungime de cca 2 km și se caracterizează prin preznța pereților verticali și subverticali, înalți de zeci de metri (fig. 2). În partea din amont a cheii, la contactul dintre calcare și cristalin, pe ambii versanți, apar grohotișuri deluvio-coluviale. Debitul mare al Dîmboviței face ca în albia minoră să se desfășoare un travaliu intens de aluviuni, în general grosiere, cu multe elemente de natură cristalină. La acestea se adaugă blocuri mari calcaroase, provenite prin procese de prăbușire. Datorită eroziunii puternice efectuate de apele rîului împreună cu aluviunile transportate, se dezvoltă o serie de marmite, de dimensiuni relativ mari, care dau versanților aspecte surplombate. Urmele fenomenelor de marmitaj se văd la

Fig. 2 — Cheia mică a Dîmboviței în avale de peștera urșilor

diferite nivele în pereţii cheii. Marea cădere a talvegului este materializată printr-o serie de repezişuri care favorizează apariţia şi evoluţia marmitelor. În versantul drept al cheii se află peştera Urşilor descoperită în urmă cu două decenii. Ea se înscrie la nivelul unor umeri care se dezvoltă în lungul cheii, ceea ce indică legătura drenajului subteran cu baza de eroziune oferită de rîul Dîmboviţa în evoluţia sa pe verticală. De altfel la nivelul actual al talvegului apar numeroase izvoare.

Între Cheia Mică şi Cheia Mare a Dîmboviţei, la nivelul inferior al depresiunii carstice de la Podul Dîmboviţei, se dezvoltă o cheie puţin adîncită, mai bine conturată în partea ei din amonte. Această cheie este în stadiul incipient de formare şi are pereţii înalţi de maximum 6—8 m, fiind sculptată într-un nivel de terasă aluvionară, al cărui subasment este de natură calcaroasă.

Cheia Mare a Dîmboviţei are o lungime de peste 4 km şi este săpată între masivele calcaroase Dealul Crucii la vest şi la nord, Muntele Ghimbavul la est şi Fundul Neagului la sud. În raport cu înălţimile din dreapta, în zona cheii talvegul coboară cu peste 200 m iar faţă de cele din stînga aceste valori ajung la 600 m. În cadrul cheii rîul face o serie de meandre. Avînd în vedere originea cheii, acestea nu sînt altceva decît meandre supraimpuse. Cu excepţia unei mici porţiuni din zona de confluenţă cu Ghimbavul, valea este extrem de îngustă, rîul ocupînd integral fundul cheii. Pereţii verticali şi subverticali dau nota dominantă a peisajului geomorfologic. Marmitele sînt forme dezvoltate, în special cele de formă alungită. În talvegul actual ele se succed alternativ, iar în porţiunile înguste de numai cîţiva metri, afectează deopotrivă ambii versanţi, cărora le imprimă un puternic caracter de surplombare. Apar numeroase izvoare ce debuşează sub nivelul rîului, dar care pot fi depistate datorită diferenţei de temperatură, sesizabile mai uşor în timpul verii. De altfel este cunoscut faptul că la ieşirea din această cheie, Dîmboviţa are o apă mult mai rece decît la Podul Dîmboviţei — fapt uşor de constatat în lunile de vară. Fenomenul se explică în cea mai mare măsură prin apariţia acestor izvoare, care contribuie totodată la mărirea debitului rîului. Pe plan major morfologia versanţilor devine mai complexă, întrucît apar o serie de ulucuri nivale în lungul cărora se dezvoltă grohotişuri parţial fixate. Pe versantul drept, de sub vîrful Crucii coboară o serie de limbi de grohotiş activ, sortat, care se prăbuşeşte uneori direct în Dîmboviţa, datorită pereţilor drepţi, din partea inferioară a cheii. După confluenţa cu Ghimbavul este vizibilă diferenţierea de modelare a celor doi versanţi ai cheii. Astfel versantul drept, cu expoziţie sudică şi ca urmare cu amplitudini mai mari de temperatură, are o morfologie mai complexă, cu o dinamică mai activă, care a generat atît un microrelief rezidual cît şi grohotişurile deluviale amintite. De fapt versantul drept este mai golaş decît cel stîng. Morfologia versanţilor este completată de apariţia umerilor, mai bine păstraţi pe dreapta cheii, în special după confluenţa cu Ghimbavul.

Atît din cauza îngustimii cît şi a debitului mare al rîului (cca 7—9 mc/sec.) cheia mare a Dîmboviţei, fiind cea mai sălbatică din întregul complex, este greu accesibilă ; practic nu poate fi străbătută decît prin apă, pe aproape toată lungimea sa.

Cheile din bazinul Dimbovicioarei sînt situate atît în lungul acestui rîu, cît şi pe cîţiva afluenţi. Cele mai importante şi mai renumite sînt: cheia Brusturetului şi cheia Dîmbovicioarei; bine conturat este şi cheia din lungul văii Seaca Pietrelor. Mici sectoare de chei apar pe Valea cu Apă, Valea Muierii şi Valea Peşterii cît şi pe rîul Dîmbovicioara, avale de satul cu acelaşi nume.

Cheia Brusturetului se dezvoltă între bazinetul depresionar de la confluenţa Văii cu Apă cu valea Seaca Pietrelor şi satul Dîmbovicioara, avînd o lungime de cca 5 km. În cadrul bazinetului amintit se află situat modernul complex turistic Brusturet, dominant la est de masivul calcaros Piatra Galbenă. Cheia Brusturetului prezintă cîteva sectoare foarte înguste, în care se remarcă extrem de bine urmele a numeroase marmite. În funcţie de caracterul văii apar o serie de denumiri locale care reflectă în general aspectele geomorfologice : Cheia Lungă, Cheia Îngustă, Cheia Peşterii — al cărei nume este legat de prezenţa peşterii Dîmbovicioara în versantul ei stîng. Această peşteră, cu o lungime de 300 m, are cîteva concreţiuni cu denumiri bizare.

Spre amonte, o mică parte din Cheia Brusturetului, abia dacă este străbătută de un firicel de apă, în timp ce restul este drenată de un adevărat rîu, care se formează datorită apariţiei unor puternice izvoare, carstice, la punctul numit foarte sugestiv „Gîlgoaie". Acesta de fapt poate fi socotit adevăratul izvor al rîului Dîmbovicioara. Pe alocuri în pereţii abrupţi ai cheii se înscriu culoare nivale, căptuşite cu trene de grohotiş.

Cheia Dîmbovicioarei este cea mai renumită din cadrul complexului şi se dezvoltă în lungul rîului cu acelaşi nume, între satul Dîmbovicioara şi satul Podul Dîmboviţei. La ieşirea din Cheia Brusturetului (sectorul Cheii Peşterii), rîul intră în depresiunea Dîmbovicioarei. După ce străbate această depresiune intersectează un foarte mic sector de chei după care urmează o lărgire locală a văii.

Cheia Dîmbovicioarei, avînd o lungime de cca 4 km, se caracterizează prin îngustimea ei, cît şi prin înălţimea pereţilor calcaroşi care o delimitează. În afară de marmite şi ulucuri nivale, cu numeroase limbi de grohotiş, specific pentru această cheie este şi faptul că în versanţii ei se observă foarte bine structura geologică, ce se înfăţişează ca nişte pachete sau stive, cu căderi diferite — dovadă că formaţiunile calcaroase

Fig. 3 — **Grohotişuri coluviale în cheia Dîmbovicioarei**

au suferit intense mişcări tectonice. În porţiunile ceva mai lărgite apar trene de grohotiş, alcătuite din conuri coluviale, ce maschează contactul dintre pereţii abrupţi şi fundul cheii (fig. 3). Este bine dezvoltat şi relieful rezidual, alcătuit din forme piramidale, mai numeroase pe versantul drept.

Cheia văii Seaca Pietrelor, avînd cca 3 km este în bună parte instalată pe o falie la nord-vest de Piatra Galbenă. Fiind foarte sălbatică prezintă o mare cădere a talvegului şi aşa după cum o arată şi numele este lipsită mai tot timpul de un drenaj de suprafaţă. Pe anumite sectoare fundul ei este căptuşit cu grohotişuri.

Cheile din bazinul Cheia sînt săpate în masivele calcaroase din cadrul culoarului, situate în nordul cristalinului de Leaota. Însăşi denumirea rîului indică trăsătura morfologică de bază a văii respective. Este vorba de fapt de un număr de 6 chei, dintre care 4 apar în bazinul superior.

Cheia Rudăriţa, lungă de cca 2 km se caracterizează ca dealtfel şi Cheia Prepeleacului (1,5 km) prin prezenţa pereţilor verticali şi o mare cădere a talvegului. În versantul drept al cheii Rudăriţa se află peştera Uluce care se dezvoltă pe o falie, dovadă îngustimea ei, cît şi profilul înclinat.

Fig. 4 — Cascade în „cheia" Cheii

Cheia Urdăriţa apare după confluenţa acestui pîrîu cu Rudăriţa, pînă avale de confluenţa cu valea Crovului.

Cheia Crovului este cea mai spectaculoasă, pe o lungime de cca 2,5 km prezentînd escarpamente pînă la 300 m, între Piscul Ciucului la sud şi culmea Zacotelor la nord. Este interesant faptul că cheia Crovului taie perpendicular două falii.

Din unirea pîrîului Urdăriţa cu pîrîul Crovului, ia naştere rîul Cheia. Acesta pînă la confluenţa cu Dîmboviţa mai taie două sectoare de chei : unul în calcare barremiene iar altul în calcare tithonice — chiar înainte de vărsare. Mai interesantă este aceasta din urmă, care deşi are numai 300 m lungime, prezintă un profil transversal foarte îngust şi totodată ondulat. De asemenea are o cădere de

pantă foarte accentuată, materializată prin numeroase cascade și repezișuri (fig. 4) la baza cărora se dezvoltă cele mai tipice marmite din întregul complex de chei al Dîmboviței. Pe fundul cheii apar blocuri mari de calcar, desprinse din pereții verticali. Calcarele în care este săpată cheia joacă rol de nivel de bază local pentru sectorul din amonte al văii. Astfel, în timp ce în cadrul cheii talvegul are o cădere foarte mare, în amunte, panta este redusă, rîul face meandre, străbătînd un șes aluvial, denumit foarte sugestiv „lunca Cheii". Este lesne de înțeles că în rocile mai moi, rîul Cheia a putut să-și creeze o vale mai largă și să atingă un profil de echilibru parțial. Între Podul Dîmboviței și această porțune lărgită a văii, există o înșeuare joasă. Este interesant că rîul Cheia nu folosește înșeuarea și se angajează pe un drum mai complicat, despicînd roca dură, calcaroasă. Am putea considera înșeuarea respectivă ca un vechi traseu al Cheii spre Dîmbovița, deși nu am putut depista deocamdată aluviuni în cadrul ei. În acest caz schimbarea traseului nu poate fi explicată decît printr-un fenomen de captare carstică, datorat unor procese endocarstice, foarte intense.

Cheia Ghimbavului se dezvoltă între masivele calcaroase Ghimbavul (1 407 m) și Vîrtoapele (1 434 m), pe o lungime de peste 4 km. Se caracterizează prin prezența unor escarpamente foarte mari cu valori pînă la 400 m, de altfel cele mai mari din întregul complex. În raport cu înălțimile limitrofe, cheia Ghimbavului este totodată și cea mai adîncă. Are un profil transversal foarte îngust, iar cel longitudinal cu o cădere mare, din care cauză prezintă numeroase repezișuri și chiar cîteva cascade — la baza cărora se dezvoltă o serie de marmite. Este de asemenea o cheie greu accesibilă, în zona celei mai mari cascade trecerea nefiind posibilă fără amenajări speciale.

Cheia Orății și **Cheia Ratei** apar pe rama estică și respectiv vestică a depresiunii Podul Dîmboviței și sînt de mici dimensiuni.

Cheia Orății este săpată într-un bloc calcaros neojurasic, ce privește spre Podul Dîmboviței cu un escarpament de cca 100 m.

CONCLUZII

Datorită condițiilor geologice cît și evoluției geomorfologice a regiunii în care bazinul Dîmboviței se suprapune peste partea sud-vest-sudică a culoarului Rucăr—Bran, rîurile care converg spre centrul zonei și-au săpat văi înguste și adînci, sub formă de chei. Numărul acestora face ca aici să se contureze cel mai mare complex de chei din țară, dezvoltat pe Dîmbovița și afluenții săi.

Cheile sînt epigenetice, întrucît rîurile ce coboară spre această zonă de lăsare, dinspre masivele Făgăraș, Piatra Craiului și Leaota, cît și cele care drenează culoarul, s-au adîncit inițial în formațiunile mai puțin rezistente de natură grezoasă și conglomeratică, iar în momentul cînd au atins nivelul calcarelor și-au menținut vechile trasee. Însă în evoluția cheilor un rol important l-au jucat și procesele endocarstice.

Zona spre care converg rîurile este cuprinsă între Podul Dîmboviței și Rucăr și este formată din :

— Cheile Dîmboviței (Mică și Mare) ;

— Cheile din bazinul Dîmbovicioarei (Văii Seaca Pietrelor, Văii cu Apă, Brusturetului, Muierii, Cheia Mică și Mare a Dîmbovicioarei ;

— Cheia Orății ;

— Cheia Ratei ;

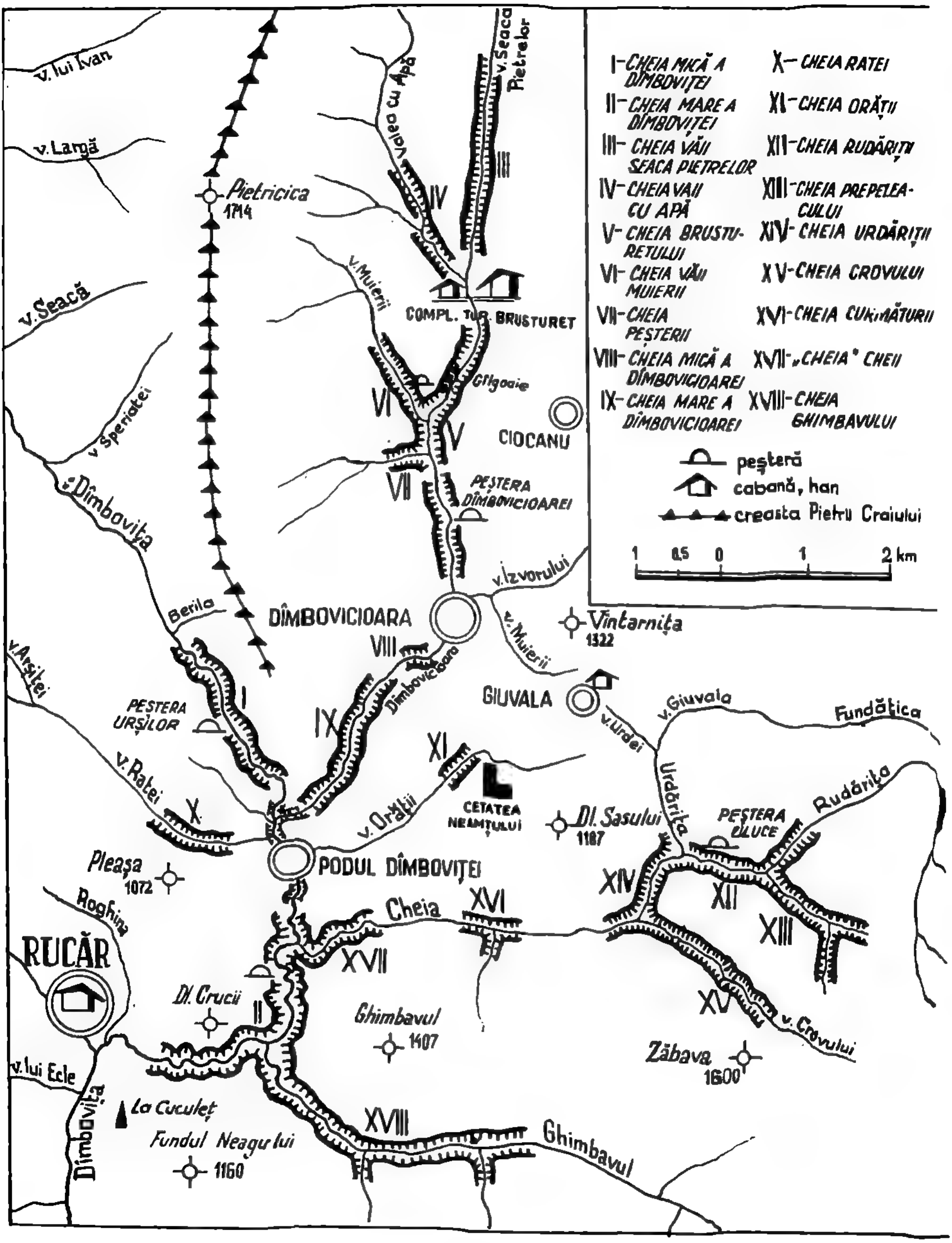

Fig. 5 — Complexul de chei din bazinul Dîmboviţei

— cheile din bazinul Cheia (Rudăriței, Prepeleacului, Urdăriței, Crovului și cele două sectoare ale Cheii) și

— Cheia Ghimbavului.

Morfologia cheilor se caracterizează prin îngustimea profilului transversal și marea cădere a talvegurilor, prin numărul mare de marmite și urmele acestora la diferite nivele. Escarpamentele au o poziție pînă la verticală și chiar subverticală și prezintă valori de la cîțiva metri la sute de metri. De asemenea, apare un microrelief rezidual, alcătuit din forme piramidale, iar în cadrul ulucurilor nivale și la baza escarpamentelor se dezvoltă grohotișuri deluviale și respectiv coluviale. Datorită extensiunii masivelor calcaroase, în această regiune sînt prezente toate formele exo- și endocarstice, cheile fiind cele mai reprezentative din cadrul rocilor respective.

Din cauza marii varietăți a reliefului, peisajul geomorfologic este deosebit de spectaculos, întrucît se trece brusc de la platourile ușor ondulate la văile adînci, mărginite de abrupturi veritabile. În general peisajul geografic al regiunii este dintre cele mai atrăgătoare. Ca urmare, pe lîngă importanța științifică deosebită a cheilor analizate, putem vorbi de o însemnătate turistică a zonei, dintre cele mai mari. Aceasta cu atît mai mult, cu cît numeroaselor monumente naturale (chei, peșteri, avenuri, forme piramidale etc. li se adaugă obiective social-istorice, cum ar fi : ruinele cetății Neamțului (Oratea) de la Dealul Sasului, urmele drumului roman din apropierea acestora, cît și de la Posada, urmele unui castru roman la Rucăr etc.

Direcțiile de dezvoltare ale turismului în zona complexului de chei trebuie să pornească de la o serie de amenajări (punți suspendate, scări, poduri etc.), care să facă posibilă parcurgerea sectoarelor celor mai dificile. Dar aceasta trebuie realizată în așa fel încît să nu știrbească din frumusețea și sălbătăcia locurilor. Considerăm că zona complexului de chei are un potențial turistic foarte valoros, dar încă insuficient valorificat. Faptul că prin mijlocul regiunii trece drumul național modernizat Pitești—Cîmpulung—Brașov, drum ce face legătura cu șoselele internaționale E 15 și E 15 A, este foarte important pentru dezvoltarea turismului. Din acesta se despart drumuri locale (spre izvoarele Dîmboviței, pe valea Dîmbovicioarei, pe valea Cheii etc.), ce fac posibilă pătrunderea în cadrul complexului de chei. În stadiul actual există baze de cazare la Brusturet, Rucăr, Giuvala și s-a realizat un han la Dealul Sasului. Sînt absolut necesare marcajele, indicatoarele și bineînțeles un ghid turistic.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTEA EM., NEDELCU EG., *Piatra Craiului*, Ed. Stadion, Buc., 1971.
2. CONSTANTINESCU M., *Ulucul Branului*, Bul. Soc. rom. de geogr., t. LX, 1941.
3. MIHĂILESCU V., *Considerații asupra geologiei și morfologiei regiunii Piatra Craiului — Bucegi*, Rev. Geogr. Inst. cerc. geogr., Rom., an. II, 1946.
4. NEDELCU EG., *Trăsăturile morfostructurale ale Munților Iezerului*, St. și cerc. de geol., geogr., seria geogr. 2, t. XIV, 1967.
5. NEDELCU EG., DRAGOMIRESCU Ș., *Observații geomorfologice în regiunea Giuvala — Fundata, cu privire specială asupra reliefului carstic*, Probl. de geogr., vol. X, 1963.
6. ONCESCU N., *Considérations morphologiques sur la région de Piatra Craiului — Bucegi*, Bul. Soc. rom. de geol., vol. V, 1942.
7. ONCESCU N., *Région Piatra Craiului — Bucegi — Étude géologique*, An. Inst. geol. Rom., vol. XXII, 1943.

8. ORGHIDAN N., *Branul — Considerații morfologice*, Bul. Soc. rom. geogr., t. LIV, 1935.
9. PATRIULIUS D., *Geologia masivului Bucegi şi a Culoarului Dîmbovicioara*, Ed. Acad., Bucureşti, 1969.
10. POPESCU ARGEŞEL, I., *Străbătînd complexul cheilor Dîmboviței*, Natura 1, 1967.
11. RUSU T., *Cheile Caraşului*, Ocrot. Nat., tom. 11, 1, 1967.
12. THOMAS FR., GUTT W., *Avenul Grindului din Piatra Craiului*, Ocrot. Nat., tom. 12, nr. 1, 1968.

LE COMPLEXE DES GORGES DU BASSIN DE DÎMBOVITZA

Résumé

On analyse le plus grand complexe de gorges du pays dévéloppé dans le bassin superieur de Dîmbovitza, dans la zone superposée sur le bout sud-ouest-méridional du couloir de Rucar — Bran. Ce complexe est formé d'un nombre de 18 gorges, creusées par Dîmbovitza et ses affluents dans les calcaires jurassiques qui apparaissent dans une zone de dépression, comptise entre les massifs cristalines Iezer — Păpusa et Leaota.

Les gorges ont une origine épigénétique qui dans leur évolution un rôle important l'ont joué aussi les procès endocarstiques. Le réseau hydrographiques a un aspect convergent, ainsi les gorges qui se développent au long de ces artères preunent ce caractère.

La morphologie des gorges est caractérisée par la présence des murs de calcaires à valeur de quelques mètres jusqu'à quelques centaines de mètres. Ceux-ci sont verticaux et même sous-verticaux, grâce aux phénomènes de marmitage qui apparaissent aux différents niveaux, mais d'un développement plus grand dans le talweg actuel.

Parfois dans les versants des gorges on rencontre des couloirs de niveaux doublés de acumulations deluviales. Dans les portions plus élargies des gorges se développent des acumulations coluviales.

Les gorges du bassin de Dîmbovitza apparaissent dans une zone avec d'importants phénomènes, exo- et endocarstiques.

Grâce á leur spéculosité les gorges de ce complexe impriment au paysage géomorphologique au paysage géographique une note spécifique. Grâce à leur beauté outre l'importance scientifique des gorges de ce complexe, ces régions présentent aussi une importance touristique particulièrement précieuse, d'un potentiel des plus grands et variés en cours de valorisation.

Institutul Pedagogic Suceava
Primit în redacție la 15 mai 1978.

LICHENII ŞI BRIOFITELE — INDICATORI AI GRADULUI DE POLUARE ATMOSFERICĂ

GH. MOHAN, D. GÎRLEA

Studiul gradului de poluare atmosferică, este o problemă care se abordează pe plan mondial şi este în atenţia tuturor oamenilor de ştiinţă, biologi, chimişti, ecologi, hidrologi, care prin studiile lor îşi aduc aportul la determinarea indicelui de poluare atmosferică a diferitelor centre industriale, pentru a găsi cele mai eficace acţiuni necesare înlăturării şi remedierii efectelor nocive ale poluării, asupra vieţii şi longevităţii organismelor vii.

Ca indicatori ai gradului de poluare atmosferică se folosesc adesea diferite grupe de plante inferioare (Talofite) şi superioare (Cormofite).

În studiile efectuate de o serie de cercetători ca: J. J. Barkmann, J. R. De Sloover, F. Leblanc, A. F. Fenton, O. L. Gilbert, E. Skye, E. W. Jones, K. Magdefrau, M. Steiner, I. Villwock, A. B. Schmid, ş.a., şi în studiile efectuate de noi, s-a constatat că o mare sensibilitate faţă de poluarea atmosferică o manifestă lichenii şi briofitele.

Barkmann, ca urmare a unor observaţii îndelungate întreprinse asupra vegetaţiei din zonele poluate, apreciază că lichenii şi briofitele de pe arbori (corticole), sînt mult mai sensibili la noxe decît algele, ciupercile şi plantele superioare.

În decursul ultimului secol flora olandeză a pierdut, ca urmare a fenomenului de impurificare a atmosferei, 3,8% fanerogame, 15% briofite terestre, 13% briofite epifite şi 27% licheni epifiţi. Multe specii de licheni s-au dovedit foarte rare în zonele industriale şi urbane iar altele au devenit sterile. Sensibilitatea acestor plante este deosebită, avînd valori de 10 ori mai mari decît cea a plantelor vasculare. Astfel specia *Parmelia furfuracea* este distrusă de dozele care depăşesc 0,18 ppm SO_2.

Condiţiile de mediu care favorizează dezvoltarea organelor reproducătoare la Criptogame în general şi la licheni în special sînt puţin cunoscute.

Se poate aprecia că pentru numeroase specii formarea apoteciilor depinde în mare măsură de macroclimat. Astfel în climatul oceanic specii de licheni *(Parmelia physodes, Parmelia sulcata, Evernia prunastri)* fructifică abundent, prezentînd apotecii de dimensiuni remarcabile. Nu acelaşi lucru se poate spune despre aceleaşi specii ce trăiesc în plin climat continental, la care aceste corpuri de fructificaţie nu

apar decît în mod excepțional, sau dacă apar sînt în număr mic și slab dezvoltate.

Un rol foarte important în reproducerea sexuată a lichenilor îl au și diferitele componente ale microclimatului. La *Parmelia sulcata*, umiditatea relativă a atmosferei (a aerului) este factorul determinant al inducției formării organelor de fructificație. La *Parmelia physodes* o importanță deosebită o are corelația apă—temperatură. La *Parmelia scortea* s-a observat o declanșare sezonieră a formării apoteciilor. Apariția apoteciilor toamna, cere o vară caldă și relativ secetoasă, urmată de ploi abundente.

Trebuie subliniată influența considerabilă a factorului antropic — *poluarea atmosferică*. Într-un climat care favorizează inducția, puritatea aerului, lipsa noxelor, este o condiție indispensabilă a apariției organelor reproducătoare. Acest lucru poate folosi la aprecierea poluării, indirect prin constatarea prezenței, a numărului și a mărimii apoteciilor.

În jurul centrelor urbane, intens populate, care sînt în același timp și centre cu atmosfera puternic poluată, vegetația epifită (licheni și briofite), se repartizează diferit în funcție de distanța sursei de contaminare.

Prin observațiile noastre efectuate în diferite zone poluate din orașele Petorșani, Călan și Hunedoara, am observat că unele specii sînt sensibile la *poluarea cu fluor*, ca : *Evernia prunastri, Usnea barbata, Usnea hirta, Parmelia caperta,* pe cînd *Xanthoria parietina* este o specie rezistentă. Unele specii sînt sensibile la *poluarea cu sulf*, ca : *Parmelia furfuracea, Peltigera canina, Cladonia pyxidata.*

Factorii externi au un rol important în procesul de diferențiere a gametangilor și ulterior al formării și dezvoltării sporofitului la briofite.

Reacțiile sînt foarte asemănătoare cu cele întîlnite la plantele superioare, și anume : *mecanismul fotoperiodic* — care intervine activ în formarea, dezvoltarea gametangiilor și a sporofitului (B e n s o n-E v a n s, 1964) ; astfel putem recunoaște specii de zile lungi (ex. *Diplophyllum albicans*), specii de zile scurte (ex. *Sphagnum plumulosum*) sau specii indiferente față de durata zilnică a luminii (ex. *Pogonatum aloides*).

Pe de altă parte la unele specii (ex. *Lunularia cruciata*) formarea gametangiilor nu este posibilă decît într-o gamă limitată a variației temperaturii, pe cînd la altele (ex. *Anthoceros laevis*), această gamă a variației temperaturii este foarte largă.

În zonele puternic poluate din apropierea surselor de poluare, cum sînt furnalele, fabricile de ciment sau cele de calcinare a varului, recoltînd și analizînd gametofitul speciilor de *Madotheca phatyphyllas, Brachythecium salebrosum, Hypnum cupressiforme* și *Camptothecium lutescens* de pe unele specii arboricole ca : *Ulmus laevis* Pall., *Carpinus betulus* L., *Betula verrucosa* Ehrh., și comparînd cu gametofitul acelorași specii din zone cu poluare scăzută, observăm o micșorare a habitusului și o depunere masivă a unui strat de particole de cărbune, sulf sau carbonat de calciu, care contribuie la modificarea culorii frunzișoarelor, împiedicînd unele procese fiziologice care au loc la nivel celular.

Din observațiile noastre și din datele culese din literatura consultată constatăm că unele specii de briofite sînt sensibile la *poluarea cu fluor*, ca : *Marchantia polymorpha, Radula complanata, Madotheca platyphylla, Camptothecium lutescens, Hypnum cupressiforme,* iar alte specii sensibile la *poluarea cu sulf*, ca : *Metzgeria furcata, Marchantia poly-*

morpha, Radula complanata, Frullania dilatata, Madotheca platyphylla, Camptothecium lutescens, Thuidium philiberti, iar unele sînt rezistente la poluarea cu sulf ca : *Bryum argenteum, Funaria hygrometrica, Leptobryum piriforme, Astomum crispum* ş.a.

Analizînd şi observînd procesul diferenţierii gametangilor la specia *Marchantia polymorpha,* specia cea mai sensibilă la procesul de poluare atmosferică, se observă o micşorare a habitusului şi în cele mai multe cazuri anteridioforii care poartă anteridiile şi arhegonioforii care poartă arhegoanele nu se formează. La aceeaşi specie am observat că în anumite zone poluate deşi i s-au diferenţiat atît anteridioforii cu anteridiile şi arhegonioforii cu arhegoanele, nu s-au format sporogoanele, din cauza sterilităţii gametangilor.

La exemplarele de *Marchantia polymorpha* unde nu se diferenţiază gametangii, în care se formează gameţii care iau parte la procesul de reproducere a speciei, observăm o oarecare compensaţie prin diferenţierea într-un număr mai mare a coşuleţelor cu propagule care contribuie la înmulţirea pe cale vegetativă a speciei.

INDICELE PURITĂŢII ATMOSFERICE

În prezent sînt cunoscute o serie de criterii care permit să se exprime cantitativ bogăţia vegetaţiei epifitice şi terestre, cum ar fi : numărul speciilor, frecvenţa şi abundenţa locală a fiecărei specii, şi sensibilitatea speciei faţă de gradul de poluare atmosferică.

Acestea formează la un loc INDICELE PURITĂŢII ATMOSFERICE (De Sloover, 1964, De Sloover, Leblanc, 1968).

Formula care se utilizează în calcularea valorilor staţionale ale acestui indice este următoarea :

$$\text{I.P.A.} = \frac{1}{10}\left(\sum \frac{1}{n} Q \cdot f\right)$$

unde :

n — numărul speciilor ;

f — abundenţa fiecărei specii ;

Q — cortegiul mediului specific.

Q permite să introducem în calculul indicelui o pondere în funcţie de sensibilitatea specifică faţă de poluare (De Sloover) şi înlocuieşte pe baze obiective scara de sensibilitate a lui Barkman 1958.

Determinarea I.P.A. are drept scop să permită o comparaţie rapidă a staţiunilor studiate, oricît de numeroase ar fi ele, în măsura în care toate răspund la condiţii de omologare evidente. Cu alte cuvinte, staţiunile studiate trebuie să fie asemănătoare ca microclimat, singura variabilă fiind în principiu, gradul de puritate atmosferică.

Din aceste prime observaţii şi cercetări efectuate la aceste grupe de plante inferioare, putem să arătăm că lichenii şi briofitele reprezintă un grup foarte sensibil la poluarea atmosferică, buni indicatori care trebuiesc studiaţi în corelaţie cu condiţiile climatice locale ce favorizează inducţia şi puritatea atmosferică, reprezentînd un factor indispensabil pentru dezvoltarea organelor de reproducere.

BIBLIOGRAFIE

1. ALMBORN O., *A key to the sterile corticolous lichens accuring*, in South Sweden, Bot. Not., 3, 239—63, 1952.
2. BARKMANN J. J., *Phytosociology and Ecology of Cryptogamic Epiphytes*, Assen, Netherlands, 1958.
3. BARKMAN J. J., *The influence of air pollution on bryophytes and lichenes*, Air pollution, Proceedings of the First European Congress on the influence of air pollution on plants and animals, Wageningen, The Netherlands, 1969.
4. BARKMAN J. J., ROSE F., WESTHOFF V., *The effects of air pollution on non-vascular plants*, Air Polluation, Proceedings of First European Congress on the influence of air polluation on plants and animals, Wageningen, The Netherlands, 1969.
5. BENSON-EVANS K., *Physiology of the reproduction of bryophytes*, Bryologist, 67, (4), 431—45, 1958.
6. GILBERT O. L., *Bryophytes as indicators of air pollution in the Tyne Valley*, New Phyt., 67, 15—30, 1968.
7. IONESCU AL. şi colab., *Efectele biologice ale poluării mediului*, Ed. Academiei R. S. România, 1973.

LES LICHENS ET LES BRIOPHYTES — DES INDICATEURS DE LA POLLUTION ATMOSPHERIQUE

Résumé

La pollution est une problème qui est abordé aujourd'hui sur le plan mondial et se trouve dans l'attention des savants qui, par les études effectués et les mesures qui sont proposées pour chercher les plus efficients mesures necessaires pour la remediation des effects nocives sur la vie des organismes.

Le présente article expose les operations retenues selon des recherches effectuées sur les grupes des plantes inférieures très sensibles à la pollution atmosphèrique et qui peuvent être utilisées comme bioindicateurs.

Facultatea de Biologie Bucureşti şi Comisia Monumentelor Naturii
Primit în redacţie la 21 septembrie 1978

CIUPERCI SPHAEROPSIDALE DIN MASIVUL IEZER — PĂPUŞA

A. RICHIŢEANU, R. STANCU

Sphaeropsidalele sînt coelomicete picnidiale, parazite sau saprofite în special pe plantele superioare, dar şi pe unele talofite. Pînă în prezent literatura micologică menţionează peste 6 000 de specii aparţinînd la circa 750 de genuri (G. C. Ainsworth, 1971).

În flora de micromicete a Masivului Iezer — Păpuşa, cercetată de noi începînd din anul 1965, sphaeropsidalele reprezintă ordinul cel mai numeros, identificîndu-se pînă acum 172 de specii, dintre care 100 de specii fiind prezentate în trei note anterioare (A. Richiteanu, 1971, 1972, 1972 a).

În această lucrare facem cunoscute 72 de specii aparţinînd familiilor *Sphaeropsidaceae, Leptostromataceae* şi *Expiculaceae (Discellaceae)*, parazite sau saprofite pe 87 plante-gazdă. Dintre acestea, 20 de specii sînt noi pentru micoflora R. S. România iar 10 specii sînt menţionate pe 11 plante-gazdză noi pentru ţară.

În conspectul micofloristic speciile noi sînt însoţite de scurte descrieri iar plantele-gazdă noi sînt insemnate printr-un asterisc (*).

1. *Ampelomyces quisqualis* Ces. (= *Cicinnobolus florentinus* Ehrenb., *C. cesatii* de Bary), pe miceliu de ***Erysiphe asperifolium*** Grev., pe frunze de ***Pulmonaria officinalis*** L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969 ; pe miceliu de ***Phyllactinia guttata*** Lév., pe frunze de ***Fagus sylvatica*** L., Muntele Lalu, 14.X.1968 ; pe miceliu de ***Sphaerotheca melampyri*** L. Junell, pe frunze de ***Euphrasia stricta*** Wolff. em. Host., Valea Rîului Tîrgului lîngă Lereşti, 4.VIII.1970 ; pe miceliu de *Sphaerothaeca xanthii* (Cast.) (L.) Junell, pe frunze de *Senecio nemorensis* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.

2. *Phyllosticta bellunensis* Mart. in N. Giorn. bot. it. 1888 : 395.

Picnidii hipofile, negre, de 80—160 μ diametru, asociate cîte 2—7, uneori mai multe, în grupuri compacte (fig. 1 A). Picnospori cilindrici, rotunjiţi la capete, drepţi sau curbaţi (fig. 1 B), hialini, de 2,5—4 × 1—1,5 μ (după Zerova, 1952, de 3,5—5 (6) × 1—1,5 μ).

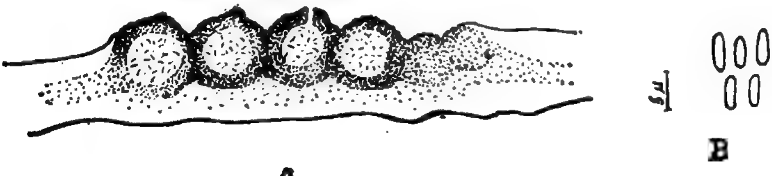

Fig. 1 — Phyllosticta bellunensis Mart. :
A — picnidii ; *B* — picnospori

Pe frunze de *Ulmus glabra* Huds., asociată cu *Septoria ulmi* Fr., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

3. *Phyllosticta rhamnicola* Desm., pe frunze de *Rhamnus tinctoria* W. et K. *, Cheile Dîmboviţei, 26.IX.1971.

4. *Selenophoma donacis* (Pass.) Sprague et A. G. Johns. (= *Septoria donacis* Pass., *S. oxyspora* Penz. et Sacc., *S. culmifida* Lind, *Lunospora oxyspora* (Penz. et Sacc.) Frandsen), pe frunze de *Sesleria coerulans* Friv. *, Vîrful Iezerul Mare, alt. circa 2 350 m, 5.VII.1967.

5. *Phoma caricicola* Brun., pe frunze uscate de *Carex stellulata* Good., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

6. *Phoma demissa* Sacc., Fung. Ven., Ser. V : 201 ; Syll. Fung. 3 : 118, 1884.

Picnidii solitare, globuloase, brun-negricioase, scurt papilate, la început acoperite de epidermă, apoi erumpente. Picnospori ovoidali sau elipsoidali, unicelulari, hialini, bigutulaţi, de 5—8 × 2—2,5 μ (fig. 3 A).

Pe ramuri uscate de *Clematis vitalba* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

7. *Phoma deusta* Fuck., pe tulpini şi capsule de *Rhinanthus glaber* Lam., Valea Dîmboviţei la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

8. *Phoma herbarum* West., pe tulpini uscate de *Sedum telephium* L. ssp. *fabaria* (Koch) Kirschleger, Valea Rîului Doamnei în chei, 9.VI.1970.

9. *Phoma juncicola* Brun., pe tulpini de *Juncus effusus* L. *, Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

10. *Phoma myricariae* P. Henn. in Kab. et Bub., Fung. exs. 455 ; Died. in Krypt. fl. Mark Brandenb. IX : 156, 1915.

Picnidii asociate, subepidermale, sferice sau lenticulare, cu pereţi brun-roşcaţi, pseudoparenchimatici şi cu ostiol mic, greu vizibil. Picnospori hialini, alungit-elipsoidali sau cilindrici, rotunjiţi la capete, de 3—5 × 1—1,5 μ (fig. 3 B).

Pe ramuri uscate de *Myricaria germanica* (L.) Desv., asociată cu *Coniothyrium fluviatile* Kab. et Bub., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

11. *Phoma ribicola* Sacc. et Syd., Syll. Fung. 14 : 872, 1899.

Picnidii mici, sferice, scurt papilate, brun-negricioase, la început acoperite de epidermă, apoi erumpente. Picnospori alungit-elipsoidali sau ovoidali, unicelulari, hialini, bigutulaţi, de 5—5,5 × 2,5—3 μ (fig. 3 C).

Pe ramuri de *Ribes alpinum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

12. *Phoma verbascicola* Cooke, pe ramuri uscate de *Verbascum lychnitis* L., Plaiul Muntişorului, 23.V.1969.

13. *Phoma vicina* Desm., Michelia 1 : 525, 1878.

Picnidii punctiforme, subepidermale, erumpente, brun-negricioase, elipsoidale, scurt papilate, de 100—120 × 60—80 μ. Picnospori cilindrici, drepţi sau curbaţi, hialini, de 4—6 × 1,5—2 μ.

Pe ramuri uscate de *Sambucus nigra* L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

14. *Macrophoma excelsa* (Karst.) Berl. et Vogl., pe frunze de *Abies alba* Mill., Muntele Mîra Mare, 11.VI.1968.

15. *Sclerophoma pithyophila* v. Höhn., pe frunze de *Pinus sylvestris* L., Valea Dîmboviţei la Cascue, 6.V.1968, Cheile Dîmboviţei, 7.V.1968.

16. *Phomopsis achilleae* (Sacc.) v. Höhn., pe tulpini uscate de *Achillea* sp., Cheile Petrimanului, 5.V.1968.

17. *Phomopsis arctii* (Sacc.) Trav., pe tulpini şi ramuri uscate de *Arctium lappa* L., Valea Rîului Doamnei la Slatina, 8.VI.1970 ; pe tulpini uscate de *Arctium minus* (Hill.) Bernh. *, Valea Rîului Doamnei la Slatina, 8.VI.1970 ; pe tulpini uscate de *Arctium tomentosum* Mill., Valea Dîmboviţei la Podul Dîmboviţei, 18.X.1969.

18. *Phomopsis caryophylli* Grove, pe tulpini uscate de *Dianthus spiculifolius* Schur *, Cheile Dîmboviţei, 22.V.1968 ; pe tulpini uscate de *Dianthus tenuifolius* Schur *, Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

19. *Asteromella cynanchycola* Petrak, pe tulpini şi capsule de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

20. *Asteromella stemmatea* (Fr.) Petrak, pe frunze de *Vaccinium vitis-idaea* L., Muntele Văcarea, 17.X.1969.

21. *Asteroma oertelii* Syd., pe frunze de *Laserpitium latifolium* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

22. *Asteroma solidaginis* Cooke, Grevillea 15 : 40, 1885.

Picnidii sferice sau ovoidale, de 50—80 μ diametru, formate pe pete negricioase, circulare sau alungite, de 1,5—2 × 0,7—1 cm, epifile, subepidermale, asociate şi racordate prin hife de culoare brună, cu pereţi pseudoparenchimitici, bruni sau brun-negricioşi. Picnospori unicelulari, cilindrici sau elipsoidali, de 3—4 × 1 μ, hialini (fig. 3 D).

Pe frunze de *Solidago virgaurea* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967, Valea Dîmboviţei la Lacul Bunea, 4.IX.1968.

23. *Asteroma tiliae* Rud., pe frunze de *Tilia cordata* Mill., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

24. *Asteroma venulosum* (Wallr.) Fuck., Symb. myc. : 384, 1969.

Pete circulare sau alungite, izolate sau confluente, pînă la 2 cm lungime şi 0,7 cm lăţime, negricioase. Picnidii numeroase, globuloase sau ovoidale, de circa 40—50 μ diametru, cu peretele brun, pseudoparenchimatic. Spori cilindrici, unicelulari, hialini, de 4 × 0,5—1 μ (fig. 3 E).

Pe frunze uscate de *Sparganium simplex* Huds., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967, 14.VIII.1969.

25. *Cytospora affinis* Sacc., Syll. Fung. 3 : 263, 1884.

Strome pustuliforme, intracorticale, neregulat dispersate pe ramuri, la început acoperite de periderm, apoi erumpente. Picnidii olivacee, neregulat elipsoidale sau lenticulare, pe margini divers multilobate, în interior divers divizate în lobi şi loculi, mu un singur ostiol negru, erumpent. Conidiofori subulaţi, simpli, hialini, de 15—25 × 1,5—2 μ. Picnospori cilindrici, curbaţi, rotunjiţi la capete, de 4 × 1 μ (fig. 2).

Pe ramuri uscate de *Corylus avellana* L., Muntele Văcarea, 9.VII.1969.

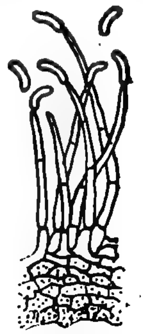

Fig. 2 — Cytospora affinis Sacc., conidiofori cu spori

26. *Cytospora capreae* Fuck., pe ramuri uscate de *Salix caprea L.*, Valea Largă spre Crucea Domnişanului, 10.VI.1968.

27. *Cytospora corni* West., pe ramuri de *Cornus sanguinea* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

28. *Cytospora friesii* Sacc., pe frunze de *Abies alba* Mill., Piciorul Văii Largi spre Găinaţul Mare, 9.VIII.1967., Valea Clăbucetului, 12.VI.1968.

29. *Fusicoccum bacillare* Sacc. et Penz. var. *acuum* Fautr., pe frunze de *Pinus nigra* Arn., com. Albeştii de Argeş, satul Bughea de Sus, 28.IV.1969.

30. *Dothiorella inversa* (Fr.) v. Höhn., pe ramuri uscate de *Alnus incana* L., Moench, Valea Cucii, 8.VII.1969.

31. *Coniothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc., Michelia 2 : 104, 1880.

Picnidii solitare, erumpente, sferice, negre, de 300—400 μ diametru (fig. 4 A). Picnospori elipsoidali sau ovoidali, unicelulari, bruni, de 5—8 × 4—5,5 μ (fig. 4 B).

Pe ramuri de *Picea abies* (L.) Karst., Muntele Mîra Mare, 11.VI.1969.

32. *Coniothyrium cytisellum* Sacc., Syll. Fung. 3 : 308, 1884.

Picnidii asociate, globuloase sau lenticulare, la început acoperite de epidermă, apoi disciform erumpente, cu peretele pseudoparenchimatic, brun-negricios. Picnospori elipsoidali sau larg-oblongi, brunii, de 4,5—5,5 × 3—3,5 μ.

Pe ramuri uscate de *Cytisus* sp., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

33. *Coniothyrium fluviatile* Kab. et Bub., pe ramuri uscate de *Myricaria germanica* (L.) Desv., Valea Cucii, 4.VI.1967, Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969, 7.VIII.1970.

34. *Coniothyrium fuckelii* Sacc., pe ramuri uscate de *Rubus idaeus* L., Muntele Pleaşa Drăganului, 11.VI.1968, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

35. *Coniothyrium polypodii* Ferraris in Malpighia 1904 : 494 ; Sacc., Syll. Fung. 18 : 308, 1906.

Pete circulare sau alungite, brun-negricioase, cu marginea nedefinită, de 0,5—1 cm diametru. Picnidii globuloase sau lenticulare formate în mezofil şi cu ostiolul erumpent, cu pereţii subţiri, membranoşi, bruni, de 95—110 μ diametru. Picnospori numeroşi, elipsoidali, rotunjiţi la capete, palid olivacei, (fig. 3 F), de 4—4,5 × 2—2,8 μ (după S a c c a r d o, 1906, de 4 × 2,5).

Pe frunze de *Polypodium vulgare* L., Valea Bătrînei, 11.X.1965.

36. *Ascochyta asclepiadearum* Trav., pe fructe şi frunze de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969, 7.VIII.1970.

37. *Ascochyta cirsii* Died. in Krypt. fl. Mark Brandenb. IX : 379, 1915.

Pete circulare sau eliptice, cenuşiu albicioase, cu margine distinctă, brună, izolate sau confluente, pînă la 8 mm diametru. Picnidii solitare, globuloase, scufundate în mezofil, cu pereţii subţiri, bruni, de 100—150 μ diametru (după D i e d i c k e, 1915, de 120 μ). Picnospori hialini, cilindrici, elipsoidali sau ovoidali, la început unicelulari, apoi 1-septaţi, drepţi sau uşor curbaţi (fig. 3 G), de 6—9 × 2,5—3 μ (după D i e d i c k e, 1915, de 6—10 × 3—4 μ).

Pe frunze de *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop., Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.

38. *Ascochyta doronici* Allesch., pe frunze de *Doronicum austriacum* Jacq. *, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969.

39. *Ascochyta kabatiana* Trott., pe frunze de *Chamaecytisus hirsutus* (L.) Link, Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

40. *Ascochyta menticola* Ishiyama, Trans. Sapporo Nat. Hist. Soc. 15(4) : 289, 1936.

Sin. : *A. menthicola* Bub. et Picb.

Pete circulare, eliptice sau neregulate, cu margini neconturate, de 0,3—0,4 cm diametru, izolate sau confluente, la mijloc cenuşiu-gălbui. Picnidii sferice, de 80—140 μ diametru (după Ishiyama, 1936, de 64—112 ; după Bîzova şi col., de 80—100 μ), scufundate în mezofil pe partea superioară a limbului, cu pereţii subţiri, brunii, pseudoparenchimatici şi cu ostiol circular, de 12—15 μ diametru şi înconjurat de celule mai închise la culoare. Picnospori cilindrici, elipsoidali sau ovoidali, rotunjiţi la capete, la început unicelulari, apoi 1-septaţi, deseori slab strangulaţi la mijloc, drepţi sau uşor curbaţi, de 8—13 × 3—4 μ (după Ishiyama, 1936, de 6,5—12,8 × 2,4—4,4 μ ; după Bubák şi Picbauer, 1937, de 10—15 × 3,5—4,5 μ, după Bîzova şi col., 1968, de 4,4—9,9 × 2—4), bigutulaţi, hialini (fig. 3 H).

Pe frunze de *Mentha longifolia* (L.) Nath., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

41. *Ascochyta molleriana* Wint., pe frunze de *Digitalis grandiflora* Mill., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969, 7.VIII.1970.

42. *Ascochyta pteridis* Bres., pe frunze de *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn, Valea Rîului Tîrgului la Lereşti, 4.VIII.1970.

43. *Ascochyta sambuci* Sacc., pe frunze de *Sambucus racemosa* L., Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969.

44. *Ascochyta telephii* Vestergr., pe frunze de *Sedum telephyum* L. ssp. *maximum* (L.) Krocker, Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

45. *Darluca filum* (Biv. ex Fr.) Cast., în uredosori de *Uromyces anthyllidis* (Grev.) Schroet., pe frunze de *Anthyllis vulneraria* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970, în uredosori de *Uromyces pisi* (DC.) Otth, pe frunze de *Cytisus nigricans* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969 ; în uredosori de *Puccinia calcitrapae* DC., pe tulpini şi frunze de *Carlina vulgaris* L., Valea Dîmboviţei la Valea lui Ivan, 5.IX.1968, comuna Lereşti, 14.X.1968 ; în uredosori de *Puccinia dioicae* Magn., pe frunze de *Carex leporina* L., Valea Largă, 10.VI.1968 ; în uredosori de *Puccinia poae-nemoralis* Otth, pe frunze de *Poe nemoralis* L., Valea Argeşelului, 1.VII.1966 ; în uredosori de *Puccinia pygmaea* Eriks., pe *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth, Valea Pîrîului Colţilor, 3.IX.1968 ; în uredosori de *Puccinia recondita* Rob. et Desm., f. sp. *bromina* Eriks., pe *Bromus hordaceus* L., comuna Albeştii de Argeş, satul Bughea de Sus, 3.VI.1967.

46. *Diplodia nigricans* Sacc., pe ramuri uscate de *Cytisus* sp., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

47. *Stagonospora caricis* (Oud.) Sacc., Syll. Fung. 3 : 452, 1884.

Picnidii sferice sau lenticulare, de 76—110 μ diametru, scufundate în substrat, cu o papilă scurtă perforînd epiderma şi cu pereţi subţiri, membranoşi, brunii. Spori fuziformi, ascuţiţi sau rotunjiţi la capete, drepţi sau uşor curbaţi, cei mai mulţi 5-septaţi, mai rar cu 6 sau 7 septe, strangulaţi în dreptul septelor, de 27—33 × 5—7,5 μ (după Diedicke, 1915, de 25—40 × 4,5 , după Grove, 1935, de 25—50 × 4—8 μ), hialini (fig. 3 I).

Pe frunze de *Carex leporina* L., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

48. *Stagonospora sparganii* Allesch. in Rabenh., Krypt. flora Deutschland 6 : 989, 1899.

Picnidii sferice, brun-negricioase, formate amfigen pe pete circulare sau eliptice, distincte, galben-brunii, scufundate în mezofil, cu o papilă scurtă şi cu pereţi subţiri, pseudoparenchimatici, bruni-olivacei, de 100—190 μ diametru. Spori cilindric-fuziformi, rotunjiţi la capete, cu 2—3 septe (fig. 3 J), puţin strangulaţi în dreptul lor, hialini, cu picături mari de ulei în celule, de 16—20 × 6—6,5 μ (după Grove, 1935, de 12—30 × 4,5—7 μ).

Pe frunze de *Sparganium simplex* Huds., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

49. *Stagonospora strictae* Ell. et Ev., pe frunze de *Carex stellulata* Good., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

50. *Hendersonia diplodiopsis* P. Henn., pe ramuri de *Lonicera xylosteum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

51. *Hendersonia grossulariae* Oud., pe frunze de *Ribes uva-crispa* L., f. *glanduloso-setosum* (Koch) Răv., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967.

52. *Hendersonia luzulae* West., Bull. Acad. Roy. Belg. Sér. 2, 19(7) et Michelia 1 : 210, 1878.

Picnidii solitare, sferice, cu papilă scurtă, erumpentă, de 300—350 μ diametru (după Diedicke, 1915, de 150 μ), cu pereţi subţiri, bruni. Picnospori numeroşi, cilindrici, rotunjiţi la capete, cu 3 septe (fig. 3 K), de 15—25 × 3,5—4 μ (după Diedicke, 1915, de 15 × 3—4 μ).

Pe frunze de *Luzula luzuloides* (Lam.) Dandy et Willmott var. *erythranthema* (Wallr.) Grinţescu, Valea Pîrîului Iezerului, alt. circa 1 800 m, 6.VII.1967.

53. ***Hendersonia riparia*** Sacc., Michelia 1 : 124, 1878.

Picnidii sau asociate şi dispuse seriat, scufundate în substrat, globuloase, cu perete subţire, pseudoparenchimatic, de 70—120 μ diametru după Saccardo, 1884, de 80—100 μ ; după Bîzova şi col., 1970, de 65—150 × 65—140). Picnospori

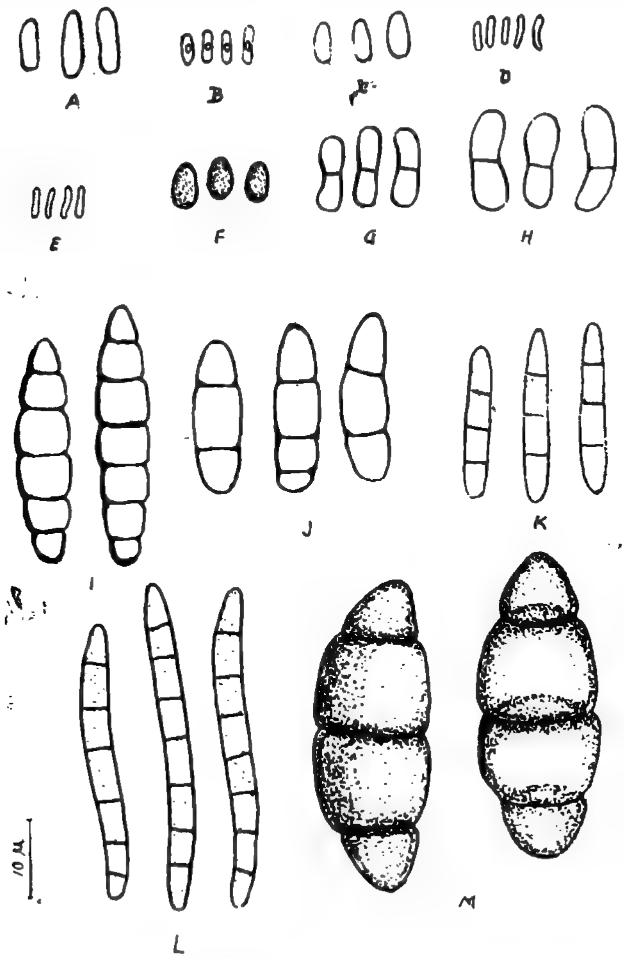

Fig. 3 — Picnospori de :
A — ***Phoma demissa*** Sacc. ; *B* — ***Ph. myricariae*** P. Henn. : *C* — ***Ph. ribicola*** Sacc. et Syd. ; *D* — ***Asteroma solidaginis*** Cooke; *E* — ***A. venulosum*** (Wallr.) Fuck.; *F* — ***Coniothyrium polypodii*** Ferraris ; *G* — ***Ascochyta cirsii*** Died. ; *H* — ***A. menthicola*** Ishiyama ; *I* — ***Stagonospora caricis*** (Oud.) Sacc.; *J* — ***S. sparganii*** Allesch. ; *K* — ***Hendersonia luzulae*** West. : *L* — ***H. riparia*** Sacc. ; *M* — ***H. ulmi*** Otth

cilindrici, rotunjiţi la capete, cu 4—7 septe, brunii (fig. 3 L), de 33—50 × 4—4,5 μ (după Saccardo, 1884, de 40—45 × 3,5—4 μ ; după Bîzova şi col., 1970, de 21—42 × 4,2—5 μ).

Pe frunze uscate de *Carex leporina* L., Muntele Portăreasa, 14.VIII.1969.

54. ***Hendersonia silvatica*** Fautr., pe frunze de *Nardus stricta* L. *, Muntele Tărîţoasa, 9.VII.1969.

55. ***Hendersonia ulmi*** Otth, Mitteil d. naturf. Gesellsch. Bern. 164, 1866. Sin. : *Hendersonia ulmicola* Cooke.

Picnidii solitare, globuloase, negre, scufundate în substrat, cu papilă erumpentă, de 430—480 μ diametru, cu peretele gros pseudoparenchimatic, brun-negricios.

Picnospori elipsoidali, 3-septaţi şi uşor strangulaţi în dreptul septelor, brun-întunecaţi, de 40—51 × 18—20 μ (fig. 3 M).

Pe ramuri uscate de *Ulmus glabra* Huds., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 10.VII.1969.

56. *Sphaerographium squarrosum* (Riess) Sacc., Syll. Fung. 3 : 579, 1884.

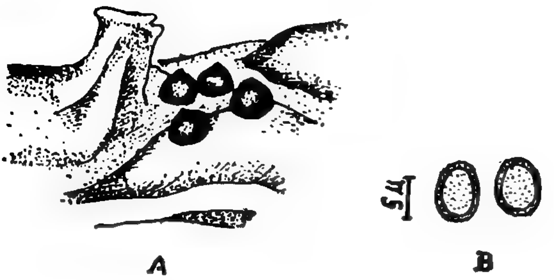

Fig. 4 — *Catiothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc. : *A* — picnidie ; *B* — picnospori

Sin. : *Sphaeronema squarrosum* Riess, *Pseudographium squarrosum* (Riess) Jacz.

Picnidii solitare, superficiale, cilindrice sau aciculare, înalte de 200—700μ, cu diametrul bazal de 70—100μ şi îngustate la vîrf pînă la 25—35μ, cu perete gros, pseudoparenchimatic, scvamos, brun-negricios şi cu ostiolul fimbriat (fig. 5 A). Picnospori alungit-fusiformi, ascuţiţi la ambele capete, drepţi sau curbaţi, hialini, 3-septaţi (fig. 5 B), de 20—26 × 2—2,5 μ (după SACCARDO, 1884 şi ALLESCHER, 1901, unicelulari şi de 30 μ lungime).

Pe ramuri de *Lonicera xylosteum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1968.

57. *Septoria phyllachoroides* Pass, pe frunze de *Agropyron caninum* (L.) P.B., Cheile Plaiul Mare la intrarea în Peştera Urşilor, 3.IX.1968.

58. *Septoria rubi West.*, pe frunze de *Rubus idaeus* L., Cheile Dîmboviţei, 26.IX.1971.

59. *Rhabdospora pleosporioides* Sacc., pe tulpini uscate de *Rumex obtusifolius* L. *, Valea Dîmboviţei în Cheile Petrimanului, 5.V.1968.

60. *Leptostroma aquilinum* C. Massal., pe peţiolul frunzelor de *Struthiopteris filicastrum* All. *, Valea Bughiţei, 28.IV.1969.

61. *Leptostroma caricinum* Fr., pe frunze uscate de *Carex leporina* L. *, Valea Pîrîului Iezerului, 23.VI.1968 ; pe frunze uscate de *Carex pallescens* L., Valea Pîrîului Iezerului, 23.VI.1968.

62. *Leptostroma juncacearum* Sacc., pe tulpini uscate de *Juncus effusus* L., Muntele Portăreasa, 3.IX.1967, Valea Dîmboviţei la Pecineagul, 4.IX.1968.

63. *Leptostroma pinastri* Desm., pe frunze de *Pinus cembra* L., Valea Pîrului Iezerului, 5.IX.1967, 23.VI.1967 ; pe frunze de *Pinus sylvestris* L., Valea Rîuşorului, în pepiniera cantonului silvic Mîra, 11.VI.1968.

64. *Leptostroma spireae* Fr., Syst. Myc. 2 : 599, 1823.

Picnidii solitare, brun-negricioase, cu suprafaţa rugoasă, eliptic-alungite, pînă la 2 mm lungime, umbonate, cu perete pseudoparenchimatic, brun, fără dispoziţie radiară. Picnospori falcaţi, ascuţiţi la capete, hialini, unicelulari, de 5,5—6,5 × × 1—1,2 μ (după SACCARDO, 1884, de 6 × 0,75—1 μ).

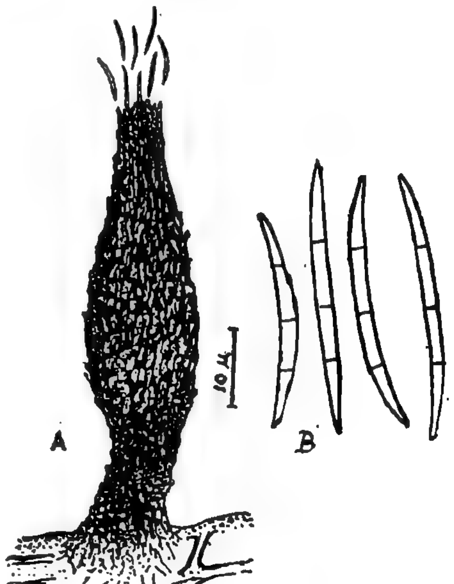

Fig. 5 — *Sphaerographium squarrosum* (Riess) Sacc. : *A* — picnidii ; *B* — picnospori

Pe tulpini uscate de *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., Valea Dîmboviţei la Cascue, 6.V.1968, Valea Bughiţei, 29.IV.1969.

65. *Leptostroma virgultorum* Sacc., pe ramuri uscate de *Rubus idaeus* L., Valea Dîmboviţei în Cheile Petrimanului, 6.V.1968.

66. *Leptostromella hysterioides* (Fr.) Sacc., pe tulpini uscate de *Dianthus tenuifolius* Schur *, Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

67. *Leptothyrium didermatum* Kab. et Bub. in Hedwigia 46 : 295, 1884. Picnidii hipofile, solitare sau asociate, cu contur circular sau poligonal, scutiforme, de 100—250 μ diametru, negre, lucioase, cu perete dublu, pseudoparenchimatic. Picnospori cilindrici, de 4—5 × 1 μ, hialini, unicelulari. Conidiofori fasciculaţi, compacţi, drepţi sau uşor curbaţi, de 10—15 × 1 μ.

Pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Muntele Mîra Mare, 11.VI.1968, Plaiul Muntişorului, 23.V.1969.

68. *Leptothyrium rubi* (Duby) Sacc., pe frunze de *Rubus hirtus* W. et K. *, Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

69. *Discosia ortocreas* (Tode) Fr., pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Plaiul Muntişorului, 23.V.1969.

70. *Sporonema punctiforme* (Fuck.) v. Höhn., pe frunze de *Galium odoratum* (L.) Scop. (= *Asperula odorata* L.), Valea Bătrînei, 16.VIII.1969 ; pe frunze şi tulpini de *Galium palustre* L., Valea Pîrîului Cuca, 11.VIII.1967 ; pe frunze de *Galium schultesii* Vest., Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969 ; pe frunze de *Galium* sp., Muntele Mateiaş, 15.X.1968.

71. *Discella carbonacea* (Fr.) Berk. et Br., pe ramuri uscate de *Salix caprea* L., Valea Largă spre Crucea Domnişanului, 10.VI.1968, Valea Rîuşorului, 13.VIII.1969.

72. *Oncospora pinastri* (Moug.) Died., pe ramuri uscate de *Abies alba* Mill, Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

Materialul micologic prezentat mai sus se găseşte inserat în herbarul Institutului de învăţămînt superior din Piteşti.

BIBLIOGRAFIE

1. AINSWORTH G. C., *Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi.* 6th ed. Commonw. Myc. Inst., Kew, Surrey. 663 pp., 1971.
2. ALLESCHER A., *Fungi imperfecti.* În „Rabenhorst's Kryptogamen-Flora", Ed. 2, I, 6, 1016 pp., 7, 1072 pp. Verlag von Eduard Kummer, Leipzig, 1901—1903.
3. BARNETT H. L., *Illustrated genera of imperfect fungi.* Burgess Publishing Co., Minneapolis, 225 pp., 1960.
4. BÎZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P. şi col., *Fungi imperfecti (Deuteromycetes), I. Sphaeropsidales.* În „Flora sporovîh rasteini Kazahstana", T. V, kniga 1, 1967, kninga 2, 1968, kniga 3, 1970. Alma-Ata, 1967—1970.
5. BONTEA Vera, *Ciuperci parazite şi saprofite din Republica Populară Română,* Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 639 pp., 1953.
6. CLEMENTS F. E., C. L. SHEAR, *The genenra of fungi,* H. W. Wilson Co., New York, 496 pp., 1931.
7. DIEDICKE H., *Die Gattung Phomopsis,* Ann. Mycol. 9 : 8—35., 1911.
8. DIEDICKE H., *Sphaeropsideae, Melanconieae.* În „Krypt. fl. Mark Brandenb.", IX, Pilze VII, Leipzig, 962 pp., 1915.
9. GROVE W. B., *British stem- and leaf-fungi.* I. Sphaeropsidales, 488 pp., II. Sphaeropsidales and Melanconiales, 407 pp. Cambridge University Press, Cambridge, 1935—1937.
10. JORSTAD I., *Septoria and septoroid fungi on Dicotyleones in Norway.* Skrift. Norske Vid. -Akad. Oslo, I, Math.-Nat. Kl., N. S., 22 : 1—110, 1965.
12. JORSTAD I., *Septoria and septoroid fungi on Gramineae in Norway.* Skrift. Norske Vid. -Akad. Oslo, I, Math.-Mat. Kl., N.S., 24, 1967.
13. PETRAK F., *Mykologische Notizen.* VI. Annal. Mycol., 21 : 182—335, 1923.
14. PETRAK F., *Mykologische Notizen.* VII. Annal. Mycol., 22 : 1—182, 1924.
15. RICHIŢEANU A., *Studiul micromicetelor din Masivul Iezer — Păpuşa.* Microbiologia 2 : 113—129, 1971.
16. RICHIŢEANU A., *Contribuţii la cunoaşterea speciilor de* Septoria Fr. *din micoflora Masivului Iezer — Păpuşa.* Studii şi comunicări, Muzeul din Piteşti, 59—67, 1972.
17. RICHIŢEANU A., *Contribuţii la cunoaşterea speciilor de* Phyllosticta *Pers. din micoflora Masivului Iezer — Păpuşa.* Studii şi comunicări, Muzeul din Piteşti, 69—75, 1972 a.

18. SACCARDO P. A., *Sylloge fungorum omnium hocusque cognitorum*, I—XXV, Patavia, 1882—1931.
19. ZEROVA M. I., *Gribni hvorobi jovtoi akaţii ta ilmovih v Ukrainskii R.S.R., viklikani vidami Mycosphaerella*. Bot. jurn. AN URSR 9(3) : 55—65, 1952.

CHAMPIGNONS SPHAEROPSIDALES DANS LE MASSIF IEZER — PĂPUŞA

Résumé

Dans ce travail on présente 72 espèces de champignons appartenant à l'ordre Sphaeropsidales, parasites et saprophytes sur 87 plantes-hôtes, recoltées au cours des plusieurs années dans le Massif Iezer — Păpuşa (les Carpates Méridionales).

Les espèces nouvelles pour la mycoflore de Roumanie sont au nombre de vingt, à savoir : *Phyllosticta bellunensis* Mart., *Phoma demissa* Sacc., *Ph. myricariae* P. Henn., *Ph. ribicola* Sacc. et Syd., *Asteroma solidaginis* Cooke, *A. venulosum* (Wallr.) Fuck., *Cytospora affinis* Sacc., *Coniothyrium colliculosum* (Fr.) Sacc., *C. cytisellum* Sacc., *C. polypodii* Ferraris, *Ascochyta cirsii* Died., *A. menthicola* Ishiyama, *Stagonospora caricis* (Oud.) Sacc., *S. sparganii* Allesch., *Hendersonia luzulae* West., *H. riparia* Sacc., *H. ulmi* Otth, *Sphaerographium squarrosum* (Riess) Sacc., *Leptostroma spireae* Fr. et *Leptothyrium didermatum* Kab. et Bub.

Les auteurs mentionnent aussi 11 espèces de plantes-hôtes nouvelles pour des champignons dejà connues dans le pays.

Facultatea de învăţămînt pedagogic Piteşti
şi Muzeul judeţean Argeş — Piteşti
Primit în redacţie la 4 mai 1977

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL ANTRACNOZEI CUCURBITACEELOR

VALERIA BARBU

Antracnoza cucurbitaceelor este cunoscută din anul 1868 cînd Passerini descrie pentru prima dată agentul patogen sub numele de *Fusarium lagenarium.* Mai tîrziu același autor denumește ciuperca *Gloeosporium lagenarium* și apoi *Collectotrichum lagenarium* considerîndu-le specii diferite de cea descrisă anterior, ca *Fusarium lagenarium.*

În literatura micologică din țara noastră ciuperca este menționată pentru prima dată de Traian Săvulescu pe *Lagenaria pirotheca* (Starea fitosanitară, 1930—1931). În cîțiva ani atracnoza s-a răspîndit în toată țara, fiind semnalată pînă în prezent pe cinci specii și două forme de *Cucurbitaceae : Cucumis melo* L., *Cucumis sativus* L., *Citrullus lanatus (Thunb.) Mansf.* (syn. *Citrullus vulgaris* Schrad.) *Citrullus calocynthoides* Peng., *Lagenaria siceraria* (Mol.) *Standley* f. *clavata* Ser. și f. *depressa* Ser., precum și pe *Cucurbita pepo* L.

Cea mai mare sensibilitate la antracnoză o manifestă pepenii galbeni *(Cucumis melo)* care sînt atacați în fiecare an cu o frecvență și intensitate foarte mare atît pe organele verzi ale plantei (frunze, pețioluri, tulpini), cît mai ales pe fructe. De asemenea, castraveții *(Cucumis sativus)* și pepenii verzi *(Citrullus lanatus)* prezintă adesea simptome de antracnoză, dar gradul de atac este mai mic decît la *Cucumis melo.* În literatura micologică se precizează că antracnoza pe *Cucurbita pepo* apare foarte rar.

În lucrarea de față menționăm, pentru prima dată în țară, prezența ciupercii *Colletotrichum lagenarium,* pe trei varietăți ale speciei *Cucurbita pepo* L. și anume : var. *verrucosa* (L.) Béguin. *(Cucurbita verrucosa* L.*)* ; var. *aurantia* (Willd.) Béguin. *(Cucurbita aurantia* Willd). și var. *pyxidaris* (Duch.) Lam. et. DC. *(Cucurbita pyxidaris* Duch., C. *piriformis* Alef.). Materialul a fost recoltat din Grădina Botanică din București în anul 1971.

Cele trei varietăți amintite mai sus se cultivă ca plante ornamentale, în special pentru fructele lor care sînt utilizate în scopul înfrumusețării locuințelor în lunile de toamnă și iarnă. Semințele conțin 35% ulei, deci pot fi folosite și pentru extragerea uleiului.

Simptome. Antracnoza, în mod obișnuit, se manifestă pe frunze prin apariția unor pete de dimensiuni variate, circulare, cu contur difuz,

de culoare galben-portocalie, galben-brună sau negricioasă, țesutul frunzelor în dreptul petelor se necrozează și adesea se rupe. Pe tulpini, pețioluri și pedunculi, petele sînt alungite, brune, adîncite. Pe fructe, petele sînt circulare sau ovale, de culoare galbenă, galben-brună pînă la negricioasă, adesea adîncite în pericarp. În dreptul petelor se formează acervuli de formă rotundă sau neregulată, roz-gălbui la început, cu timpul roz murdar.

Materialul pe care noi am identificat ciuperca *Colletotrichum lagenarium* nu a prezentat simptome identice cu cele descrise în diagnoze. În anul 1970 s-au semănat în cîmpul experimental al grădinii botanice din București, semințe provenite din Anglia. În toată perioada de vegetație plantele au fost sănătoase. În anul următor, de asemenea, nu s-au observat simptome de antracnoză pe organele verzi ale plantei și nici pe fructele vii. Toamna, în septembrie, fructele aparent sănătoase au fost recoltate și păstrate la temperatura de 18—25°C. Începînd chiar din luna octombrie (cu o frecvență mai mare în ianuarie-februarie), am constatat apariția unor pete foarte variate ca dimensiuni și formă, majoritatea circulare, de culoare albicioasă, galbenă sau negricioasă, uneori delimitate alteori cu contur difuz. Pe majoritatea exemplarelor petele au crescut foarte repede ajungînd la dimensiuni mari, de multe ori petele s-au extins pe toată suprafața. În dreptul petelor se observă un mare numă de puncte negre proeminente, aglomerate sau dispuse în cercuri concentrice în jurul unui punct central (fig. 1, 2, 3, 4).

Fig. 1 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *verrucosa* (L.) Béguin

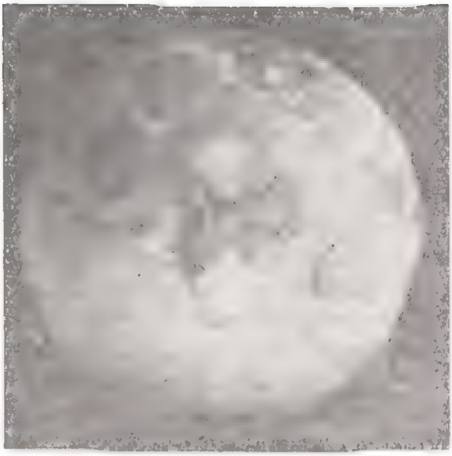

Fig. 2 — *Colletotrichum lagenarium* (Passer.) Ell. et Halst. pe *Cucurbita pepo* L. var. *aurantia* (Willd.) Béguin

Gradul de atac și evoluția bolii pe fructe în timpul păstrării pot fi corelate cu gradul de maturitate al fructelor în momentul recoltării. Pe fructele recoltate la deplina maturitate, boala a evoluat mai lent și de cele mai multe ori a stagnat în stadiu de pete izolate, iar frecvența atacului a fost scăzută. În cazul cînd fructele nu erau mature la recoltare, simptomele au apărut de timpuriu în perioada de păstrare, evoluînd foarte repede. În cîteva zile petele au acoperit fructele în întregime, iar în stadiul final s-a produs înmuierea lor începînd din interiorul fructului.

Evoluţia bolii a fost evident influenţată şi de temperatură. La fructele ţinute în încăperi cu temperatură sub 22°C, simptomele au apărut abia spre sfîrşitul iernii.

În numeroasele secţiuni efectuate prin pericarp în porţiunile atacate, nu s-au pus în evidenţă lagăre cu conidii, ci doar nişte formaţiuni scleroţiale de 120—450 μ diametru, cu o structură pseudoparenchimatică,

Fig. 3 — ***Colletotrichum lagenarium*** (Passer.) Ell. et Halst. pe ***Cucurbita pepo*** L. var. ***aurantia*** (Willd.) Béguin

Fig. 4 — ***Colletotrichum lagenarium*** (Passer.) Ell. et Halst. pe ***Cucurbita pepo*** L. var. ***pyxidaris*** (Durch.) Lam. et DC

alcătuite din celule mai mult sau mai puţin poliedrice sau turtite, de dimensiuni diferite cu o membrană groasă, brună întunecat. Pe tegumentul seminal şi pe seminţe pe pulpa fructelor, am constatat prezenţa unui mare număr de puncte negre asemănătoare ca formă cu cele de pe suprafaţa fructelor şi cu aceeaşi structură (fig. 5).

La unele exemplare în pulpa fructelor s-au format şi acervuli cu un mare număr de conidii.

Acervulii sînt de formă circulară sau neregulată, prezintă un număr mic de ţepi (1—3), de culoare brună cu 2—4 pereţi transversali, îngustaţi la vîrf, de 50—125 μ lungime. Adeseori, însă acervulii sînt lipsiţi de ţepi.

Condiţiile pe toate cele trei varietăţi de plante gazdă sînt asemănătoare din punct de vedere morfologic şi biometric. Ele sînt de culoare

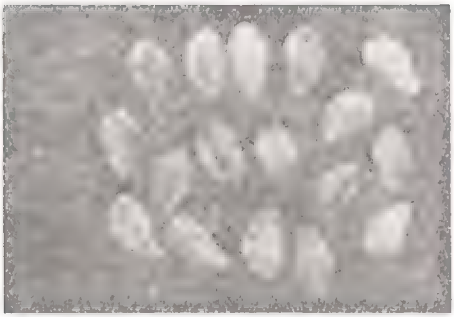

Fig. 5 — ***Colletotrichum lagenarium*** (Passer.) Ell. et Halst. pe seminţe de ***Cucurbita pepo*** L. var. ***verrucosa*** (L.) Béguin

roz în masă și incolore atunci cînd sînt izolate, cilindrice sau alungit ovate, drepte, mai rar ușor curbate rotunjite la ambele capete, sau uneori cu un capăt îngustat, de 10—16 (20) $\times$ 3—5 μ.

ASPECTE CULTURALE ALE CIUPERCII

Ciuperca a fost izolată în culturi pure de pe toate cele trei varietăți de plante gazdă menționate, urmărindu-se comparativ, creșterea coloniilor, aspectul culturilor și fructificarea ciupercii.

Mediile de cultură folosite au fost următoarele : extract de cartof + + glucoză 2% + agar ; extract de cartof + glucoză + peptană 2% + agar și un mediu sintetic din SO_4MgH_2O 1,2 g%; PO_4H_2K 2,7 g% ; Peptonă 2 g% ; Glucoză 2,8% ; agar 2%. Culturile au fost păstrate la temperatura de 23—25°C.

Nu s-au înregistrat diferențe semnificative între culturile provenite de la cele trei varietăți de plante gazde, crescute pe același mediu. De asemenea, aspectul culturilor a fost același fie că ele au provenit din formațiunile scleroțiale de pe suprafața fructelor și a semințelor, sau din conidiile formate în pulpa fructelor.

În schimb, creșterea ciupercii a fost influențată în mod evident de compoziția mediilor utilizate. Astfel, pe mediu sintetic, după 7 zile de la însămînțare, cultura avea 5,5 cm diametru, culoare cenușie, cu numeroase puncte negre situate în zone concentrice. Conidiile s-au format în număr foarte mic. Pe cartof-glucoză-agar, miceliu s-a dezvoltat în strat subțire, foarte aderent de substrat. Cultura avea tot 5,5 cm diametru, de culoare roz-portocalie cu puncte negre, superficiale care nu formează zone ca la varianta precedentă. Conidii în număr mare, asemănătoare din punct de vedere morfologic cu cele pe substrat natural, dar de dimensiuni ceva mai mari. Pe cartof-glucoză-peptonă-agar, diametrul culturii în a șaptea zi era de 5,8 cm, deci viteza de creștere a ciupercii a fost puțin mai mare. Cultura este de culoare roz — albicioasă, ondulată, miceliu formează un strat subțire, pe suprafață prezintă numeroase puncte negre situate în zone concentrice (fig. 6). Conidii foarte multe, asemănătoare cu cele de pe mediu cartof-glucoză. Punctele negre formate pe cele trei medii de cultură, în cea mai mare parte sînt lipsite de țepi, unele însă, prezintă un număr mic de țepi, caracteristici pentru *Colletotrichum lagenarium*.

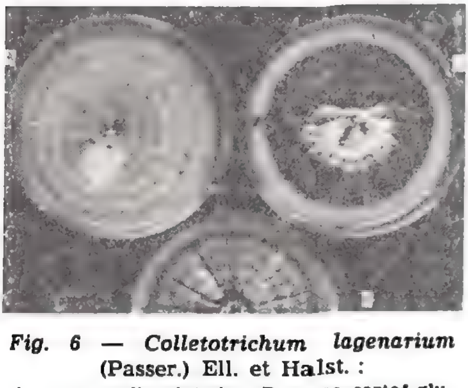

Fig. 6 — Colletotrichum lagenarium (Passer.) Ell. et Halst. :
A — pe mediu sintetic ; *B* — pe cartof-glucoză ; *C* — pe cartof-glucoză-peptonă

ACȚIUNEA DIFERITELOR PRODUSE FITOFARMACEUTICE ASUPRA CIUPERCII

Au fost testate cinci produse fungicide prin două metode, rezultatele fiind sintetizate în tabelul nr. 1.

1. **Metoda încorporării fungicidului în mediu.**

La mediul de bază (cartof-glucoză-peptonă-agar), s-a adăugat fungicidul de experimentat, apoi s-a repartizat în vase Petri de 8 cm dia-

metru. În centrul vaselor de cultură s-a depus un fragment, de trei cm în diametru, dintr-o cultură de opt zile. Efectul fungicidelor asupra ciupercii s-a apreciat pe baza vitezei de creştere a culturilor pe diferitele variante, comparate cu varianta martor.

2. **Metoda difuziunii fungicidului în mediu.**

Pe suprafaţa mediului de cultură s-a însămînţat o suspensie de conidii, apoi în centru s-a depus o rondelă din hîrtie de filtru îmbibată în prealabil în suspensia de fungicid pentru testat. Toxicitatea fungicidelor, în acest caz, se apreciază după lăţimea zonei de inhibiţie care se formează în jurul rondelei.

Tabelul nr. 1

Toxicitatea unor produse fitofarmaceutice asupra ciupercii Colletotrichum lagenarium

Varianta	Concentraţia, %	Metoda difuziunii Zona de inhibiţie cm*	Metoda încorporării Diametrul culturii cm*
Benlate	0,05	0,0	3.5
	0.02	0,0	3.5
Captan	0,3	1,1	0,0
	0,1	1,0	0,0
Du-ter	0.3	0,6	0,0
	0,1	0,5	0,0
Oxiclorură de cupru	0,3	0,0	1,8
	0,1	0,0	1,9
T.M.T.D.	0.2	0.6	0,0
	0,1	0,6	0,0
Martor netratat	—	0	5,2

* În tabel sînt înscrise rezultatele după nouă zile de la însămînţare, cifrele reprezentînd media a trei repetiţii.

Toate produsele experimentate s-au dovedit toxice pentru *Colletotrichum lagenarium.* Cea mai mare toxicitate au prezentat produsele : T.M.T.D., Du-ter, şi Captan. În toate cele trei repetiţii, pe mediul în care s-au încorporat aceste produse ciuperca nu a crescut deloc, iar în variantele în care s-a utilizat metoda difuziunii, culturile au prezentat o zonă de inhibiţie ce a variat între 0,6 şi 1,1 cm.

În variantele cu Oxiclorură de cupru încorporată în mediu, miceliul a crescut în strat foarte subţire, aderent la substrat, culturile avînd un diametru de 1,8—1,9 cm, faţă de 5,2 cm la varianta martor. Toxicitatea cea mai scăzută s-a înregistrat la variantele cu Benlate, la care diametrul culturii a fost de 3,5 cm.

Probele cu privire la efectul fungicidelor asupra germinării seminţelor au arătat că produsele Du-ter, T.M.T.D. şi Captan, care au dovedit

un înalt grad de toxicitate asupra ciupercii, nu influenţează negativ germinarea.

CONCLUZII

Pe fructele de *Cucurbita pepo* L. var. *Verrucosa* (L.) Béguin, var. *aurantia* (Willd.) Béguin, var. *pyxidaris* (Duch.) Lam. et. D.C. în timpul păstrării, antracnoza se manifestă prin simptome foarte diferite de cele de pe plantele vii. În locul lagărelor de conidiofori şi conidii se formează strome negre, în mod obişnuit lipsite de peri, situate sub epicarp, în pulpa fructelor, pe tegumentul seminal şi pe seminţe. Cu toate deosebirile de manifestare a bolii, caracterele morfologice, biometrice şi culturale ale ciupercii, ne duc la concluzia că agentul patogen este tot *Colletotrichum lagenarium* (Passer). Ell. et Halst. care atacă Cucurbitaceele în perioada de vegetaţie dar este desigur o formă biologică cu un grad mai mare de saprofitism.

Boala poate fi transmisă de la un an la altul prin seminţele infectate, sau prin miceliu de rezistenţă de pe resturile atacate, rămase pe cîmp. În perioada de vegetaţie propagarea infecţiunii se face prin conidii ce se răspîndesc prin vînt. Infecţiunea fructelor are loc în cîmp şi progresează în timpul păstrării fructelor. Intensitatea atacului şi evoluţia bolii sînt în strînsă dependenţă de gradul de maturitate al fructelor la recoltare.

Prin testarea unor fungicide s-a constatat o toxicitate foarte ridicată a produselor : Captan, Du-ter, T.M.T.D. faţă de C. lagenarium. Aceste produse nu au acţiune negativă asupra germinării seminţelor şi deci pot fi utilizate cu succes în prevenirea şi combaterea bolii.

BIBLIOGRAFIE

1. BONTEA V., *Ciuperci parazite şi saprofite din Republica Populară Română*, Edit. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953.
2. CHANEOGNE M., GREDT M., *Etude du laboratoire de l'efficacité fongicide du bénomyl.*, Phytiatr. Phytopharm. vol. 18, nr. 1, 1969.
3. EDGERTON C. W., *Effect of temperature of Glomerella*, Phytopathology, 5, nr. 5, 1915.
4. ISHIDA N. and AKAI S., *Relation of temperature to germination of conidia and appressorium formation in* Colletotrichum lagenarium, Mycologia, Vol. 61, nr. 2, pag. 382—387, 1969.
5. SĂVULESCU TR. şi colab., *Starea fitosanitară din România*, Bucureşti, 1930—1931.
6. SĂVULESCU TR., SANDU VILLE C., *Beitrage zur Kenntnis der micromyceten Rumäniens* Hedwigia, 75, 3—4, 1935.
7. SCHMIEDEKNECHT M., *Beitrag zur Morphologie und cytologie von Colletotrichum atramentarium* (B. et Br.) Taub., Phytopathologische Zeitschrift, Band 29, Heft 3, pag. 339—345, 1957.
8. VASILIEVSKI N. I., KARAKULIN B. P., *Parazitnîe nesoverşenîe gribi.* Melanconiales, Izd. Akad. Nauk SSSR, Moscova—Leningrad II, 1950.

CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE ANTHRACNOSIS IN CUCURBITACEAE

Summary

The attack of the fungus ***Colletotrichum lagenarium*** (Passer.) El. et Halst. is reported in three ***Cucurbita pepo*** L. Varieties : ***verrucosa*** (L.) Béguin, ***aurantia*** (Willd.) Bégun and ***pyxidaris*** (Duch.) Lam. et DC.

The fungus attacks the fruits, resulting in their decomposition during preservation. The disease symptoms, the morphologie characteristics the cultural aspects are described, as well as some data about the fungus biology.

On ground of some phytopharmacological product tests recommendations are made for preventing and controlling the disease.

Facultatea de biologie București
Laboratorul de fitopatologie

Primit în redacție la 23.II.1978

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA MICROMICETELOR PARAZITE DIN MASIVUL IEZER — PĂPUŞA

ANGHEL RICHIŢEANU

Din materialul micologic inserat pe herbarul Facultăţii de învăţămînt pedagogic a Institutului de învăţămînt superior din Piteşti şi recoltat de noi din zona Masivului Iezer — Păpuşa între anii 1967—1973 facem cunoscute 50 de specii de micromicete aparţinînd ordinelor *Chytridiales* (4 sp.), *Peronosporales* (22 sp.), *Taphrinales* (1 sp.), *Erysiphales* (22 sp.) şi *Meliolales* (1 sp.), parazite pe 65 specii de plante-gazdă. Trei dintre acestea (*Synchytrium myosotidis* Kühn, *Podosphaera aucupariae* Erikss. şi *Meliola niessleana* Wint.) sînt semnalate pentru prima dată în micoflora ţării noastre.

În cadrul genurilor speciile sînt prezentate în ordine alfabetică iar cele noi sînt însoţite de desene şi de scurte descrieri.

— *Synchytrium anemones* Woron. pe *Anemone nemorosa* L., com. Albeşti de Muscel, satul Bughea de Sus, 28.IV.1969.

— *Synchytrium anomalum* Schroet. pe *Rumex arifolius* All., Valea Pîrîului Iezerului. 5.IX.1967.

— *Synchytrium myosotidis* Kühn in Fungi europ. 1177, Hedwigia 7 : 125, 1869.

Cruste hipofile, brun-roşiatice, predominant în dreptul nervurilor. Akinetosporangi solitari sau agregaţi, pînă la 5 într-o celulă, sferici, ovoidali sau elipsoidali, de 60—140 $\times$ 55—130 μ, cu conţinut granular, galben-roşiatic. Episporul brun, neted, gros de 4—6 μ este acoperit de un strat de resturi brunii-roşiatice (fig. 1).

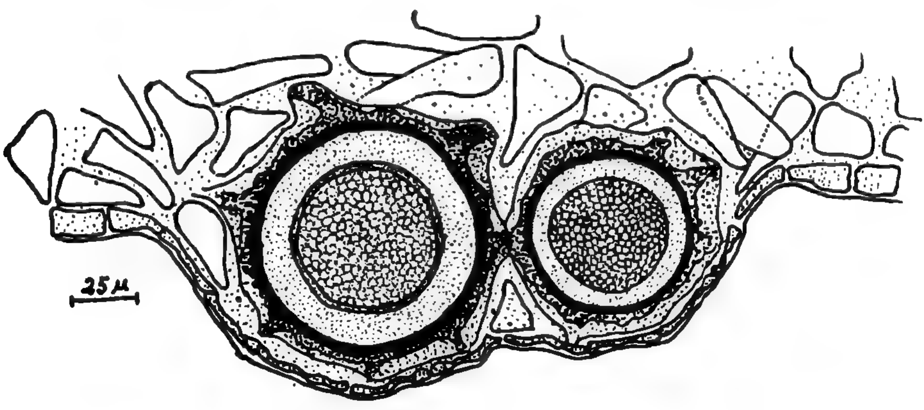

Fig. 1 — *Synchytrium myosotidis* Kühn, akinetosporangi

Pe frunze de *Myosotis sylvatica* L., Valea Largă, 10.X.1971, 29.VII.1973.

— *Physoderma vagans* Schroet. pe *Caltha laeta* S., Ny et Ky, Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967.

— *Albugo candida* (Pers. ex. Fr.) O. Kuntze pe *Capsella bursa-pastoris* (L.) Med., Valea Rîului Tîrgului la cabana Voina, 5.VII.1967 ; pe *Cardaminopsis arenosa* (L.) Hay., Valea Rîului Doamnei la Gura Văilor, 9.VI.1970.

— *Plasmopara pusilla* (de Bary) Schroet. pe *Geranium pratense* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Plasmopara umbelliferarum* (Casp.) Schroet. ex Wartenw. pe *Aegopodium podagraria* L., comuna Bughea de Jos, 28.IV.1969 ; pe *Ligusticum mutellina* (L.) Cr., Vîrful Roşu, alt. cca 2370 m, 6.VIII.1970 ; pe *Pimpinella saxifraga* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Bremia lactucae* Regel pe *Carduus personata* (L.) Jacq., Valea Largă, 9.VIII.1967, Valea Pîrîului Iezerului, 5.VIII.1970 ; pe *Hieracium aurantiacum* L., Muntele Găinaţul Mare, 10.VIII.1967 ; pe *Hypochoeris radicata* L., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Peronospora aestivalis* Syd. pe *Medicago lupulina* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Peronospora alta* Fuck. pe *Plantago major* L., Valea Rîuşorului, 3.IX.1968, Valea Calului, 10.VII.1969.

— *Peronospora calotheca* de Bary pe *Galium odoratum* (L.) Scop. (*Asperula odorata* L.), Izvorul Podurilor, 23.V.1969.

— *Peronospora chrysosplenii* Fuck. pe *Chrysosplenium alternifolium* L., Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969, Izvorul Podurilor, 23.V.1969, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969.

— *Peronospora conferta* (Ung.) Ung. pe *Cerastium fontanum* Baumg. ssp. *triviale* (Link) Jalas, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Peronospora dentariae* Rabenh. pe *Cardamine bulbifera* (L.) Cr., Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970 ; pe *Cardamine flexuosa* With, Valea Brătioarei la „Casa Gane", 3.VII.1967, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969, Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

— *Peronospora dentariae-macrophyllae* Gäum. pe *Cardamine glanduligera* O. Schwartz (*Dentaria glandulosa* L.), Valea Bratiei la sectorul forestier Plaiul Lung, 29.IV.1969.

— *Peronospora ficariae* L. R. Tul. ex de Bary pe *Ranunculus ficaria* L. (*Ficaria verna Huds.*), Valea Brătioarei, 29.IV.1969, Valea Bratiei, 29.IV.1969.

— *Peronospora grisea* (Ung.) Ung. pe *Veronica beccabunga* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967, Valea Calului, 10.VII.1969 ; pe *Veronica serpyllifolia* L., Valea Văsălatului, 9.VI.1970 ; pe *Veronica latifolia* L., Muntele Găinaţul Mare, 9.VIII.1967, Valea Largă, 9.VIII.1967, Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Peronospora lamii* A. Br. pe *Lamium maculatum* L., Valea Largă, 10.VI.1968.

— *Peronospora myosotidis* de Bary pe *Myosotis sylvatica* (Ehrh.) Hoffm., Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Peronospora potentillae* de Bary pe *Potentilla ternata* K. Koch, Plaiul lui Pătru, 5.VII.1967, Valea Pîrîului Iezerului, 5.IX.1967.

— *Peronospora ranunculi* Gäum. pe *Ranunculus repens* L., Pîrîul Maldărului, 23.V.1969.

— *Peronospora rorippae-islandicae* Gäum. pe *x Rorippa armoracioides* (Fsch.) Fuss var. *pinnatifida* (Fsch.) Borb., Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Peronospora rumicis* Corda pe *Rumex acetosa* L., Valea Rîului Doamnei la Izvorul Porcilor, 9.VI.1970.

— *Peronospora sisymbrii-oficinalis* Gäum. pe *Sisymbrium officinale* (L.) Scop., satul Podul Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Peronospora sordida* Berk. et Br. pe *Scrophularia nodosa* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Peronospora urticae* (Lib.) Casp. pe *Urtica dioica* L., Valea Bătrînei, 5.VIII.1970.

— *Taphrina tosquinetti* (Westend.) Magn. pe *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Erysiphe aquilegiae* (DC.) Mérat pe *Caltha laeta* S., N. et Ky., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967, Cheile Dîmboviţei, 26.X.1971.

— *Erysiphe artemisiae* Grev. pe *Artemisia absinthium* L., Podul Dîmboviţei, 18.X.1969 ; pe *Artemisia vulgaris* L., Podul Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Erysiphe asperifolium* Grev. pe *Pulmonaria officinalis* L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Erisiphe cichoracearum* (DC.) Mérat pe *Cirsium oleraceum* (L.) Scop., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970 ; pe *Hyoscyamus niger* L., Valea Rîului Tîrgului lîngă Lereşti, 14.X.1968.

— *Erysiphe depressa* (Wallr.) Schlecht. pe *Arctium tomentosum* Mill., Valea Dîmboviţei la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

— *Erysiphe galeopsidis* (DC.) Mérat pe *Stachys sylvatica* L., Valea Dîmboviţei la Săticul de Sus, 5.IX.1968.

— *Erysiphe graminis* (DC.) Mérat pe *Dactylis glomerata* L., Valea Rîului Tîrgului sub Muntele Lalu, 14.X.1968 ; pe *Poa annua* L., comuna Lereşti pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Erysiphe heraclei* (DC.) St.-Am. pe *Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Erysiphe hyperici* (Wallr.) Blumer pe *Hypericum maculatum* Cr., Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969.

— *Erysiphe polygoni* (DC.) St.-Am. pe *Rumex acetosella* L., comuna Lereşti pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Erysiphe sordida* Junell pe *Plantago major* L., comuna Lereşti, 14.X.1968.

— *Erysiphe ulmariae* Desm. pe *Filipendula hexapetala* (L.) Gilib., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Erysiphe valerianae* (Jacz.) Blumer pe *Valeriana sambucifolia* Mikan. Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Microsphaera astragali* ([DC.] Mérat) Trev., pe *Astragalus glycyphyllus* L., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Microsphaera divaricata* ([Wallr.] Link) Lév. pe *Frangula alnus* Miller, Plaiul Muntişorului, 23.V.1969.

— *Microsphaera penicillata* ([Wallr.] Fr.) Lév. pe *Alnus incana* (L.) Moench, Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969, 26.IX.1971.

— *Microsphaera viburni* (Duby) Blumer pe *Viburnum opulus* L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

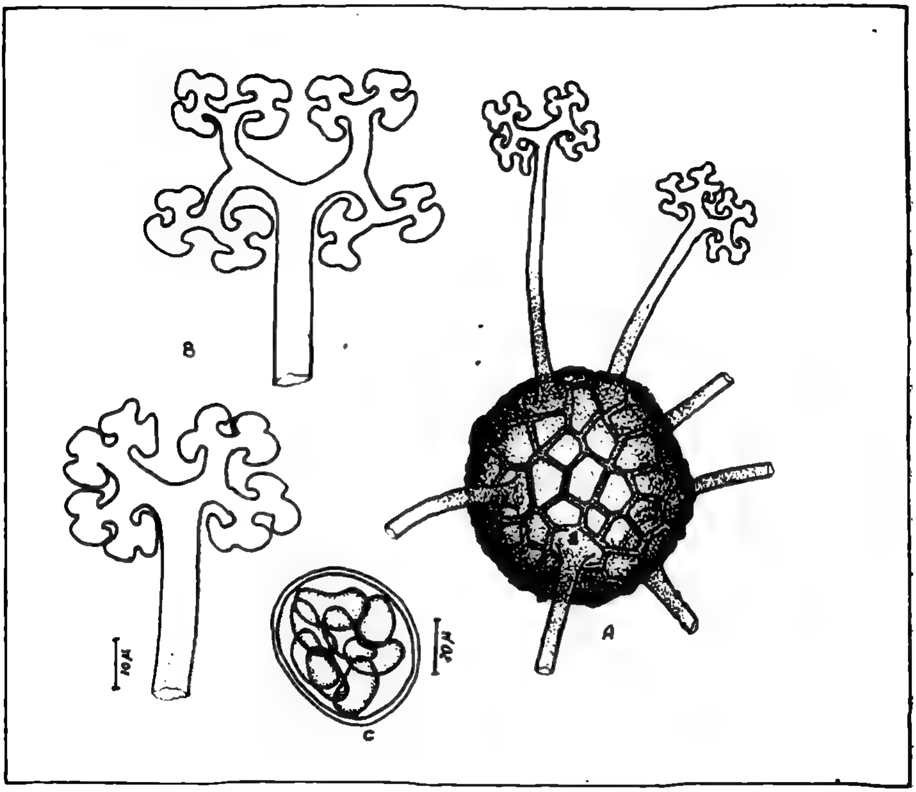

Fig. 2 — *Podosphaera aucupariae* Erikss. :
A — cleistotecie ; *B* — apendici ; *C* — ască cu ascospori

— *Phyllactinia guttata* ([Wallr.] Fr.) Lév. pe *Alnus incana* (L.) Moench, comuna Dragoslavele, 15.X.1968, Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969 ; pe *Betula pendula* Roth, comuna Dragoslavele, 15.X.1968 ; pe *Corylus avellana* L., Muntele Lalu, 14.X.1969, Podul Dîmboviţei, 5.IX.1968, comuna Dragoslavele, 15.X.1968, Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969 ; pe *Fagus sylvatica* L., comuna Dragoslavele, 15.X.1968.

— *Podosphaera aucupariae* Erikss., F. par. Scand. 233, 1886.

Miceliu foarte slab dezvoltat pe partea inferioară a frunzelor. Conidii în lanţuri, de 22—28 $\times$ 11—18 μ. Cleistotecii sferice, de 60—81 diametru, cu 3—6 apendici dispuşi ecuatorial, de 1,5—3 ori mai lungi decît diametrul cleistoteciilor, bruni la bază, la vîrf hialini şi de 4—6 ori dichotomic ramificaţi (fig. 2 A, B). Asce ovoidale cu 6—8 ascospori elipsoidali, hialini, de 16—24 $\times$ 10—16 μ (fig. 2 C).

Pe frunze de *Sorbus aucuparia* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969, 26.IX.1971.

— *Sphaerotheca fugax* Penz. et Sacc. pe *Geranium phaeum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Sphaerotheca fuliginea* (Schlecht. Fr.) Poll. pe *Veronica chamaedrys* L., Valea Dîmboviţei la Valea lui Ivan, 4.IX.1968.

— *Sphaerotheca melampyri (L.)* Junell pe *Euphrasia stricta* Wollf. em. Host., Valea Rîului Tîrgului lîngă Lereşti, 4.VIII.1970 ; pe *Melampyrum sylvaticum* L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Meliola niessleana* Wint. in Hedwigia 24 : 260, 1885 (fig. 3, 4).

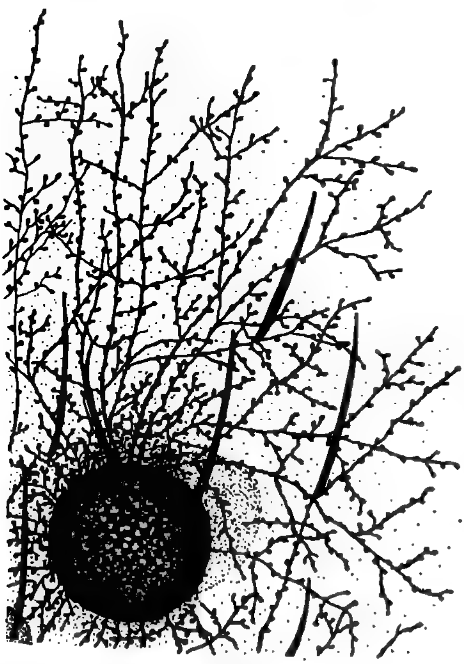

Fig. 3 — *Meliola niessleana Wint.*, miceliu cu sete şi ascocarp

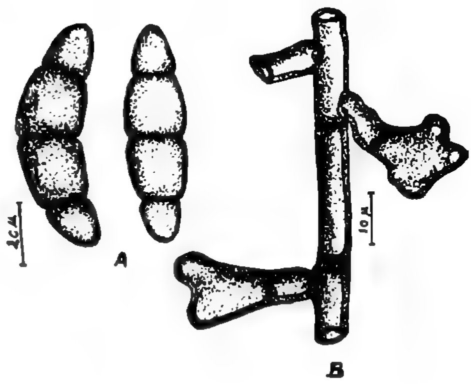

Fig. 4 — *Meliola niessleana* Wint. : *A* — ascospori ; *B* — hifă cu hifopodii

Miceliu ectotrof formînd pete negre, neregulate pe ambele feţe ale frunzelor, alcătuit din hife brun-întunecate, de cca 7 μ grosime, cu pereţi îngroşaţi, septate şi foarte ramificate, constituind o reţea compactă, cu numeroase hifopodii scurte, dispuse altern, fiecare cu o celulă bazală scurtă şi cu un capăt mai umflat, măciucat, unghiulos sau lobat, de 21—25 $\times$ 14—17 μ. Miceliu cu sete rigide, erecte, negre, de cca 1 mm înălţime. Ascocarpi globuloşi, negri, de cca 300—350 μ diametru, cu asce oblongi, de 90—100 $\times$ 25—30 μ. Ascele cu 2—4 ascospori bruni, eliptic-fusiformi, drepţi sau uşor curbaţi, de 50—70 $\times$ 16—20 μ, 3-septaţi şi uşor strangulaţi în dreptul septelor.

Pe frunze de *Vaccinium vitis-idaea* L., Valea Pîrîului Iezerului, 5.VIII.1970.

BIBLIOGRAFIE

1. AINSWORTH G. C., *„Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi"*, 6th ed. Commonw. Myc. Inst., Kew, Surrey, England, 1971.
2. BLUMER S., *„Echte Mehltaupilze (Erysiphaceae)"*, Veb Gustav Fischer Verlag, Jena, 1967.
3. BONTEA V., *„Ciuperci parazite şi saprofite din Republica Populară Română"*, Edit. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1953.
4. DENNIS R. W. G., *„British Ascomycetes"*, Cramer, Weinheim, 1968.
5. FISCHER A., *„Die Pilze. IV. Phycomycetes"*, pp. 383—490. Kummer, Leipzig, 1892.
6. GÄUMANN E. A., *Beiträge zu einer Monographie der Gattung Peronospora Corda*. Beitr. Kryptog. Schweiz, 5 : 1—360, 1923.
7. GJAERUM N. B., *The Genus Taphrina* Fr. in Norway. Nytt Mag. Bot., 11 : 5—26, 1964.
8. GUSTAVSSON A., *Some species of the genera Peronospora and Pseudoperonospora new to Sweden*. Bot. Not. 1 : 48—64, 1953.
9. GUSTAVSSON A., *Studies on Nordic Peronosporas. I. Taxonomic revision, II. General account*. Opera bot. 3 : 1—271 ; 1—61, 1959.
10. HIRATA K., *„Host Range and Geographical Distribution of the Powdery Mildews"*. Niigata Univ., Niigata, 1966.
11. JORSTAD I., *The Phycomycetous genera Albugo, Bremia, Plasmopara and Pseudoperonospora in Norway, with an appendix containing unpublished finds of Peronospora*. Nytt Mag. Bot. 11 : 47—82, 1964.
12. JUNELL L., *Erysiphaceae of Sweden*. Symb. bot. Upsal. 19(1) : 1—117, 1967.
13. KARLING J. S., *The Genus Physoderma (Chytridiales)*. Lloydia 13, 1950.
14. KARLING J. S., *„Synchytrium."* Academic Press, New York, 1964.
15. KOCHMAN J., MAJEWSKI T., *Peronosporales in „Grzyby (Mycota)" IV*. Phycomycetes. Warszawa, 1970.
16. OSIPIAN L. L., *„Peronosporovîe gribî"*. Micoflora Armianskoi S.S.R., T. 1, Erevan, 1967.
17. RAMSFJELL T., *Distribution of the Genus Peronospora in Norway*. Nytt Mag. Bot. 8 : 147—178, 1960.
18. RICHIŢEANU A., *Studiul micromicetelor din Masivul Iezer — Păpuşa*. Microbiologia 2 : 113—129, 1971.
19. RICHIŢEANU A., STANCU R., *Observaţii micofloristice şi ecologice asupra micromicetelor din Masivul Iezer — Păpuşa*. Revista muzeelor şi monumentelor, 4 : 65—70, 1976.
20. RICHIŢEANU, A., STANCU R., *Aspecte ecologice şi fitopatologice privind micromicetele parazite din Masivul Iezer — Păpuşa*. Revista muzeelor şi monumentelor, 5 : 57—63, 1976.
21. SANDU-VILLE C., *„Ciupercile Erysiphaceae din România"*. Edit. Acad. R.S.R. Bucureşti, 1967.
22. SĂVULESCU TR., SĂVULESCU O., *Studiul morfologic, biologic şi sistematic al genurilor Sclerospora, Basidiophora, Plasmopara şi Pseudoplasmopara*. Bull. Ştiinţ. Acad. R.P.R., Sect. St. biol. 3(3) : 327—457, 1951.
23. SĂVULESCU TR., SĂVULESCU O., *Peronosporaceele din R.P.R.*, Lucr. Grăd. Bot. Bucureşti, 1963, pp. 1—146, 1964.
24. SKALICKÝ V., *Studie o parasitické čeledi Peronosporaceae*. I. Preslia 26 : 123—138, 1954.
25. SKALICKÝ V., *Studie o parasitické čeledi Peronosporaceae*. II. Ces. Mycol. 8 : 176—179, 1954.
26. SKALICKÝ V., *Taxonomie der Gattungen der Familie Peronosporaceae*. Preslia 38 : 117—129, 1966.
27. STEVENS F. L., *The Meliolineae*. I. Ann. Mycol. (Berlin) 25 : 405—469, 1927.
28. STEVENS F. L., *The Meliolineae*. II. Ann. Mycol. (Berlin), 26 : 165—383, 1928.
29. ULIANISCEV V. I., *Microflora Azerbaidjana*. IV. *Peronosporovîie gribî*. Baku, 1966.
30. VIENNOT-BOURGIN G., *Mildious, Oidiums, Caries, Charbons, Rouilles des plantes de France*. (= Encycl. Mycol. 26—27), Paris, 1956.
31. YERKES Jr. W. D., C. G. SHAW, *Taxonomy of the Peronospora species on Cruciferae and Chenopodiaceae*. Phytopathology 49 : 499—507, 1959.

CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE OF THE PARRASITIC MICROFUNGI OF THE IEZER — PĂPUŞA MASSIF

Summary

This survey of the parasitic microfungi of the Iezer — Păpuşa Massif is mainly based on studies during the six years 1967—1973. 50 species parasitic on 65 hosts are reported of which 4 belong to *Chytridiales*, 22 to *Peronosporales*, 1 to *Taphrinales*, 22 to *Erysiphales*, and 1 to *Meliolales*. Three species, *Synchytrium myosotidis* Kühn, *Podosphaera aucupariae* Erikss., and *Meliola niessleana* Wint., new to the Romanian flora, are described and illustrated.

Facultatea de învăţămînt pedagogic Piteşti
Primit în redacţie la 10 aprilie 1977

OBSERVAŢII PRIVIND CREŞTEREA ŞI DEZVOLTAREA PUIEŢILOR DE FAG ÎN PROCESUL DE SUCCESIUNI IERBOASE DIN BAZINUL RÎUL-DOAMNEI

ILEANA BUICULESCU, N. ROMAN

În condiţii naturale, schimbările calitative ale structurii fitocenozelor ajunse la un anumit echilibru dinamic se produc foarte lent în timp şi spaţiu. În urma intervenţiilor antropice asupra grupărilor vegetale, cum sînt : desţelenirea, defrişarea, etc., se întrerupe brusc evoluţia naturală a acestora, determinînd revenirea lor la un stadiu anterior şi inferior ca dezvoltare, în cadrul unor condiţii ecologice total diferite. Schimbările înregistrate de covorul vegetal, în scopul refacerii vegetaţiei iniţiale, se încadrează în categoria succesiunilor secundare.

În tratamentul cu tăieri rase, prin eliminarea arborilor, veriga de bază ce asigură funcţionalitatea pădurii ca biosistem, autoreglarea nu mai poate funcţiona în timp util pentru instalarea unei noi generaţii în vederea continuităţii pădurii. Refacerea pădurii este compromisă dacă nu se ţine seama de acţiunea unor legi biologice şi nu se aplică un minimum de măsuri culturale, capabile să sprijine actul regenerării.

Dinamica şi succesiunile fitocenozelor din tăieturi prezintă interes atît din punct de vedere ştiinţific (biologic) cît şi practic, pentru sectorul silvic, interesat în reuşita procesului de refacere a pădurilor.

În ţara noastră, tipologia parchetelor, succesiunea şi repartizarea lor pe un anumit teritoriu în funcţie de caracteristicile factorilor fizico-geografici sînt relativ bine studiate, mai ales pentru molidişuri şi mai puţin pentru făgete, amestecuri montane, etc. Sînt însă insuficient abordate studiile privind evoluţia fitocenozelor din parchete în strînsă legătură cu tipul pădurii de origină şi cel viitor şi mai ales cunoaşterea în detaliu a mecanismelor care stau la baza constituirii lor, dinamica înierbării terenurilor defrişate, biologia speciilor ierboase colonizatoare, relaţiile care se stabilesc între acestea şi puieţii speciilor forestiere din regenerări şi plantaţii. Astfel de cercetări se execută în perimetre fixe unde observaţiile încep imediat după efectuarea tăierii şi se desfăşoară la intervale regulate pe parcursul mai multor ani.

Din primăvara anului 1974, colectivul nostru iniţiază un studiu de staţionar la Izvorul Rusului (Bazinul Rîul Doamnei), pe locul unui arboret de fag de productivitate superioară cu floră de mull, defrişat în iarna anului 1973/1974. Suprafeţele permanente de cercetare au fost amplasate la originea Izvorului Rusului, pe un versant cu expoziţie nord-vestică, cu înclinaţie de 40—45°C, cu solul brun acid şi la altitudinea de 1 050 m.

Vegetaţia regiunii aparţine subetajului pădurilor de fag ce se desfăşoară pe relieful dealurilor premontane şi subcarpatice. De-o parte şi de alta a versanţilor Izvorului Rusului, relieful este foarte dezordonat ca urmare a intenselor alunecări, în majoritate stabilizate sau în curs de stabilizare. Media anuală a precipitaţiilor în zona Bahna Rusului este de 860,4 mm, cu caracter mai pluvial pe timpul verii (maximele ating 518,5 mm), iar temperatura medie anuală este în jur de 8,1°, ceea ce plasează regiunea în categoria celor fără deficit de apă în sol şi cu caracter echilibrat al regimului termic.

Abundenţa izvoarelor, a lacurilor de glimee şi precipitaţiile destul de însemnate determină aici un topoclimat suficient de umed, unde s-au putut dezvolta păduri viguroase de fag. Cea mai mare parte a acestor făgete au fost defrişate. Ele sînt alcătuite aproape exclusiv din fag *(Fagus silvatica)*, în amestec cu mult *F. taurica* şi *F. orientalis*, care împreună cu elemente sudice din stratul ierbos *(Galium kitaibelianum, Aremonia agrimonioides)*, întîlnite relativ constant, pledează în favoarea apartenenţei lor la cercul de afinitate al asociaţiei *Galio (kitaibelii)-Fagetum*, mult răspîndit în pădurile regiunii subcarpatice dintre Ialomiţa şi Olt.

Deşi în problematica abordată au fost urmărite aspecte deosebit de variate legate de structura vegetaţiei ce se înfiripă în tăieturi ne vom limita să prezentăm numai unul singur, cu implicaţii majore în evoluţia ulterioară a vegetaţiei pe acest teren. Este vorba de modul de comportare al puieţilor preexistenţi şi cei răsăriţi în 1974, în noile condiţii ecologice create şi în raport cu desfăşurarea procesului de colonizare vegetală a suprafeţei despădurite.

Suprafeţele de cercetare pe care s-a lucrat au fost delimitate pe acelaşi versant în următoarele variante :

— suprafaţa 1, cu latura de 20/20 m, totalizînd 400 mp, situată în jumătatea inferioară a pantei ;

— suprafaţa 2, cu latura de 25/25 m, totalizînd 625 mp, situată în partea superioară a pantei.

Ambele suprafeţe însumează 1 025 mp, şi se află la o depărtare de 100 m de pădurea netăiată. Cantitatea apreciabilă de material lemnos mare (crăci, trunchiuri, butuci), rămas după tăiere a fost îndepărtat şi aşezat în afara suprafeţelor de cercetare. În degajare s-a avut în vedere ca litiera şi materialul lemnos mărunt să nu fie deranjate (fig. 1).

Pentru asigurarea unei repartiţii uniforme, terenul de lucru a fost caroiat prin plantarea în fiecare suprafaţă a 100 de ţăruşi, la distanţe egale, respectiv la 2 m, în suprafaţa 1 şi la 2,5 m, în suprafaţa 2. Observaţiile s-au efectuat lunar, din mai pînă în septembrie, la aceiaşi dată (intervalul 13—16 ale fiecărei luni), în suprafeţe fixe de 0,5 mp, delimitate în jurul ţăruşilor, cu ajutorul unei rame de sîrmă, mobilă, aşezată de fiecare dată în aceeaşi poziţie. Suprafaţa analizată efectiv în urma celor o sută de ridicări însumează 50 mp, pentru fiecare staţie.

Instrucţiunile privind exploatarea pădurilor prevăd o serie de reguli pentru protecţie regenerărilor. S-a stabilit că regenerările sînt mai reuşite iar prin exploatare se înregistrează pierderi mai mici, dacă semintişul se eliberează de arboretul matern la vîrste mai mici şi dimensiuni reduse (15—80 cm, înălţime), iar la terminarea exploatării să rămînă neprejudiciaţi minimum 3 puieţi/mp.

În raport cu semintişul utilizabil se determină stadiul şi reuşita regenerării unui arboret prin gradul de populare cu puieţi, exprimat în numărul de puieţi pe unitate de suprafaţă şi repartiţia lor pe specii.

Fig. 1 — Materialul lemnos mărunt şi litiera rămase după degajarea terenului în primăvară

În perimetrele cercetate, semințișul preexistent este format din puieți de fag sub 1 m. Din loc în loc se găsesc și puieți de brad (5—6 la 50 mp.), plantați pentru îmbunătățirea viitorului arboret. Densitatea și distribuția spațială a semințișului este variabilă în cele două suprafețe. În luna mai, efectivul numeric al puieților de fag de pe cei 50 mp analizați, este în prima suprafață de 91, iar în a doua de 317, ceea ce corespunde unei densități de 1,8 și respectiv de 6 ,3 puieți/mp. Frecvența cu care apar în ridicări este de 44% în parcela de la baza pantei și 63% în cea aflată în partea de sus a pantei, indicînd o repartiție relativ puțin uniformă, mai ales în prima variantă. Numărul puieților sănătoși de fag, prezenți la începutul primăverii, este potrivit valorilor identificate în cele două suprafețe de cercetare de 40 800 exemplare la hectar, corespunzînd astfel sub aspect numeric treptei de regenerare foarte bună. Constatăm că abundența numerică a puieților se modifică puțin în cursul sezonului de vegetație, deoarece în luna septembrie se întîlnesc 90 puieți în suprafața 1 și 308 în suprafața 2, ceea ce indică o vitalitate ridicată a acestora în noile condiții de mediu.

Date interesante relevă și dinamica sezonieră a apariției plantulelor de fag în acest an. Răsărirea plantulelor de fag începe din mai și continuă eșalonat, cu intensitate sporită pînă la jumătatea lunii iunie, cînd ating cea mai mare densitate pe unitatea de suprafață (14,3 plantule/mp) corespunzătoare unui efectiv de 715 puieți pe 50 mp, situație întîlnită numai în prima variantă. Frecvența de 90% indică o repartizare foarte omogenă a plantulelor pe terenul defrișat (fig. 2). În suprafața a doua densitatea maximă este atinsă o lună mai tîrziu (la jumătatea lunii iulie) și corespunde valorii de 459 exemplare pe 50 mp. Densitatea mai mică de pe această suprafață este corelată și cu o dispersie spațială mai puțin uniformă decît în primul caz, frecvența lor fiind aici doar de 70%.

Spre sfîrşitul lunii iulie procesul de germinare a jirului încetează, în acest sens avînd o contribuţie şi instalarea perioadei de secetă, care se menţine pînă spre toamnă. În luna imediat următoare (august), după atingerea optimului de densitate, se înregistrează în ambele suprafeţe o diminuare a numărului de plantule vii, fenomen care continuă în sens descendent pînă în septembrie, data ultimei noastre determinări. Pierderile de puieţi se datoresc consumării lor de către vînat odată cu

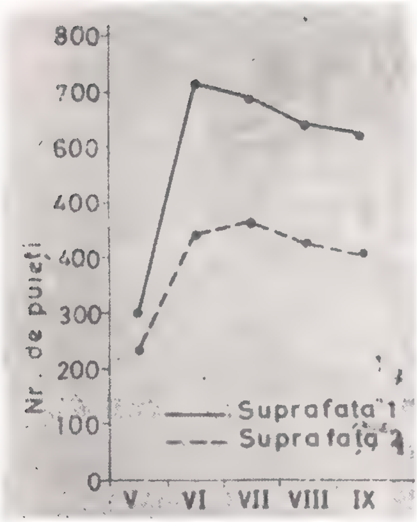

Fig. 2 — Dinamica numărului de plantule de fag apărute în 1974

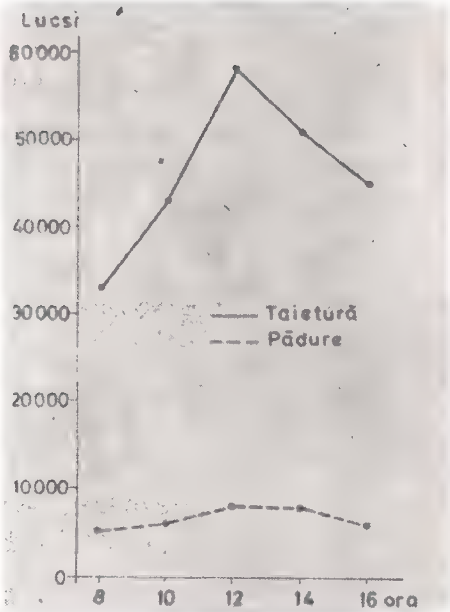

Fig. 3 — Variaţia diurnă a intensităţii luminii (iulie 1974)

plantele ierboase şi mai ales uscării lor. Rata dispariţiei lunare variază între 18 şi 43 exemplare, cea mai mare valoare fiind atinsă, în ambele cazuri, în cursul lunii august.

Reducerea densităţii plantulelor de fag este corelată însă cu o insensibilă diminuare a frecvenţei, ceea ce influenţează în mică măsură distribuţia lor. Dacă în prima suprafaţă, în lunile iunie-iulie, frecvenţa maximă este 90%, ea scade în septembrie pînă la 86%, iar în suprafaţa a doua de la 70% (luna iulie) la 69%, în septembrie, ceea ce înseamnă că dispariţia tinerelor plantule s-a realizat mai ales în porţiunile unde ele formau aglomerări.

În aprecierea unei regenerări naturale reuşite prezintă importanţă nu numai densitatea puieţilor speciilor forestiere, ci şi modul cum aceştia se dezvoltă, gradul lor de vitalitate. Pentru a evidenţia acest ultim aspect, în septembrie am efectuat o serie de măsurători biometrice pe cîte 50 plantule tinere, atît din terenul defrişat cît şi a celor de sub pădure. Rezultatele obţinute le prezentăm în tabelul nr. 1. Constatăm că la plantulele din tăietură, valorile diferiţilor indici biometrici sînt superioare celor obţinute la puieţii dezvoltaţi la adăpostul pădurii.

Tabelul nr. 1

Elementele analizate	Înălțimea medie, cm	Grosimea medie, mm	Nr. total frunze/ 50 indivizi	Nr. frunze pe individ	Suprafața foliară totală, cmp	Suprafața medie a unei frunze, cmp	Greutatea uscată medie a unei frunze, g	Greutatea medie uscată a unui individ, g
Puieții de fag-tăiet	10,73	3,1	153	3,06	1438,25	9,28	0,397	0,497
Puieții de fag-pădure	8,09	1,6	103	2,06	987,75	9,59	0,196	0,122

Înălțimea mai mare a exemplarelor de pe terenul despădurit evidențiază un spor de creștere de 2,64 cm. Prin aplicarea testului „t" reiese că diferența de înălțime dintre cele două categorii de puieți de fag este distinct semnificativă. Acest spor se realizează mai ales prin lujerii de vară formați în cea de a doua creștere de la sfîrșitul lunii iulie. La puieții de fag de sub pădure acest fenomen are o frecvență foarte redusă. Creșterea mai pronunțată în înălțime este corelată și cu o creștere apreciabilă în grosime a tulpinii ; măsurătorile efectuate la nivelul coletului relevă că la puieții din parchet diametrul lor este dublu față de cel al exemplarelor de sub pădure.

Numărul mediu de frunze apărute în primul an de viață la o plantulă de fag, precum și suprafața foliară sînt valabile în funcție de condițiile staționale, la puieții din suprafața despădurită valoarea acestor indici fiind de 1,5 ori mai mare.

Între cele două categorii de puieți se înregistrează deosebiri și sub aspect gravimetric. Greutatea medie a unei frunze aparținînd puieților din tăietură depășește de două ori pe cea a exemplarelor din pădure, iar biomasa individului, de patru ori.

Ritmul diferit de dezvoltare al celor două tipuri de puieți de fag care vegetează totuși în același climat general, se explică prin deosebirile pedoclimatice și de fitomediu din stațiunile respective.

După îndepărtarea arborilor de pe terenul despădurit se modifică regimul de lumină, ca și cel al temperaturii solului și al aerului, al intensității vîntului etc. Totodată este anulată și influența pe care stratul arborescent o exercită asupra tuturor celorlalte strate de vegetație subordonate din structura complexă a fitocenozelor forestiere.

Putem considera că principalul factor care imprimă un ritm mai viguros de creștere și dezvoltare a plantulelor de fag din tăietură este cantitatea mai mare de lumină. Lumina ajunsă la solul pădurii reprezintă doar 4—10% din totalul luminii căzute pe partea superioară a coronamentului, pe cînd în suprafața lipsită de arbori (defrișată), această cantitate este de 8—10 ori mai mare (fig. 3). Deficitul de lumină din pădure imprimă plantulelor de fag un aspect firav, semiclorotic.

Determinările lunare de umiditate au relevat că solul pădurii este mai uscat în primii 10 cm cu aproape 25%, față de același orizont al terenului defrișat, ca urmare a reținerii unei importante cantități de precipitații de către coronamentul arborilor, (tabelul nr. 2).

Principalele specii care se impun în procesul de colonizare a terenului defrișat, încă din primul an, sînt *Epilobium angustifolium*, *Rubus idaeus*, componentele cu abundența cea mai importantă, alături de care

Tabelul nr. 2

Luna	Tipul de vegetaţie	Adîncimea				Momentul recoltării probei
		0—10 cm	11—20 cm	21—30 cm	31—40 cm	
Mai	tăietură	78,8	46,1	47,5	36,3	după ploaie
	pădure	64,4	44,4	37,9	34,2	
Iunie	tăietură	67,1	46,6	53,7	29,1	după ploaie
	pădure	58,5	29,8	43,3	30,1	
Iulie	tăietură	34,31	36,75	35,11	32,24	secetă
	pădure	40,26	36,26	30,18	28,00	
August	tăietură	54,51	51,52	44,84	45,43	secetă
	pădure	56,99	52,80	44,32	37,01	
Septembrie	tăietură	48,99	45,03	39,15	39,37	după ploaie
	pădure	30,53	31,82	26,51	23,62	

se remarcă şi populaţiile de *Epilobium montanum, Senecio viscosus, Impatiens noli-tangere, Luzula luzuloides, Atropa belladonna.*

Vegetaţia realizează aici o acoperire a terenului de 40—45%, astfel că speciile dominante, de talie mare, ca *Rubus idaeus, Epilobium angustifolium* oferă tinerelor plantule de fag o umbrire uşoară, dar absolut necesară pentru creşterea lor normală.

În acest stadiu de migrare şi instalare a speciilor, densitatea populaţiilor este încă rară şi fitocenoza deschisă, raporturile dintre specii lipsesc sau sînt într-o fază incipientă. Între puieţii speciilor forestiere şi vegetaţia colonizatoare nu s-au instalat încă relaţii de competiţie pentru spaţiu şi hrană.

Creşterea viguroasă şi vitalitatea plantulelor de fag, cît şi a seminţişului preexistent chiar din primul an după tăierea rasă, arată că factorii ecologi nou creaţi sînt mai favorabili dezvoltării lor decît cei de sub pădurea bătrînă.

Menţinerea unei densităţi bune a puieţilor pe unitatea de suprafaţă, şi a ritmului superior de creştere a lor în următorii ani, constituie condiţiile esenţiale pentru a rezista acţiunii de copleşire pe care o vor exercita, la scurt timp asupra lor, speciile colonizatoare, în vederea unei bune regenerări naturale.

BIBLIOGRAFIE

1. ACHIMESCU C., *Cu privire la modalitatea de stabilire a regenerării naturale a arboretelor înainte şi după exploatarea făgetelor,* Rev. păd., 86, 11, 1971.
2. BADEA M., CONSTANTINESCU N., MIHALACHE V., *Caracteristici ale regenerării făgetelor situate în condiţii staţionale extreme,* Rev. păd., 75, 3, 1960.
3. BADEA M., *Contribuţii la problema regenerării naturale,* Rev. păd., 75, 8, 1960.
4. BADEA M., MIHALACHE V., *Plantarea fagului în teren deschis,* Rev. păd., 77, 5, 1962.
5. BADEA M., MIHALACHE V., *Ajutorarea regenerării naturale în făgete,* Rev. păd., 77, 8, 1962.
6. BADEA M., VLASE IL., *Cea de a doua creştere în înălţime la puieţii de fag în primul an de vegetaţie,* Rev. păd., 86, 8, 1971.

7. BUICULESCU I., ROMAN N., ŞERBĂNESCU E., *Dinamica, productivitatea şi succesiunile fitocenozelor de buruieni din plantaţii şi regenerări naturale din regiunea dintre Olt şi Prahova,* (în manuscris), 1974.
8. CEAPOIU N., *Metode statistice aplicate în experienţe agricole şi biologice,* Bucureşti, 1968.
9. NEGULESCU E. G., STĂNESCU V., FLORESCU I. I., TÎRZIU D., *Silvicultura,* Bucureşti, 1973.
10. NEGRUŢIU A., *Contribuţii la cunoaşterea succesiunii speciilor forestiere în Ţara Bîrsei,* Braşov, (teză de doctorat), 1973.
11. SIMTEA N., *Dinamica înierbării terenurilor defrişate de arboret de tipul Querceto-Carpinetum,* Bucureşti, (teză de doctorat), 1972.
12. STĂNESCU V., PARASCAN D., *Contribuţii la studiul florei şi vegetaţiei din tăieturi (Brădete-Cristian),* Com. de bot., S.S.B., XII, 1971.
*** *Studiu naturalistic complex al ocolului silvic Domneşti în scopul ridicării productivităţii pădurilor,* I.C.P.A.—M.A.I.A.A.

OBSERVATIONS CONCERNANT LA CROISSANCE ET DEVELOPPEMENT DES PLANTULES DU HÊTRE DANS LE PROCESSUS DES SUCCESSIONS HERBBEUSES DANS LE BASSIN DE RÎUL DOAMNEI

Résumé

La dinamique et les successions des fitocenoses des forêts défrichées presentent un interêt scientifique d'autant que pratique pour les forestières. Pour établir quelle sont les types succesionaux d'àpres le défrichement dans une des très représentative région des forêts du hêtre, on a choisi deux placettes d'expérimentation dans la zone Izvorul Rusului du basin Rîul Doamnei.

Dans le travail ils sont présentées les résultats obténues sur le comportement des plantules en des conditions d'une illumination très fort, d'origine secondaire provoquée par le défrichement de la hêtraie. Les résultats plus importantes sont les suivants :

1. L'abondance numérique des plantules se change faiblement pendant la saison de la végétation.

2. La disparition des plantules est réalisée de plus dans les endroits où elles forment des agglomérations.

3. Les valeurs des indices biométriques chez les plantules du terrain défriché sont superieurs à celles obténues chez les plantules provenues du forêt, parsque :

a) la quantité de la lumière qui arrive jusque au sol du forêt n'est pas que 4—10% de la lumière totale tombèe sur la surface du couronnement, tandis que sur le terrain défriché, la quantité de lumière est de 8—10 fois plus grande ;

b) le sol du forêt dans les prémieres 10 cm, est presque 25% déséché que la mème horizon du terrain défriché ;

4. Entres les plantules des éspèces forestières et la végétation herbeuse colonizatrice, pour le première anné ne sont pas constaté des phénomènes competitives pour l'èspace et la lumière.

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
Primită în redacţie la 25.X.1978

NIVELUL PRODUCTIVITĂŢII PRIMARE ANUALE A STRATULUI IERBOS DIN CÎTEVA PĂDURI ZONALE DIN CARPAŢII SUDICI ŞI PLATFORMA GETICĂ (STEJĂRETE, GORUNETE, BRĂDETO-FĂGETE)

MIHAELA COMĂNESCU-PAUCĂ, AURICA TĂCINĂ,
GABRIELA FIŞTEAG, AURELIA BREZEANU, FL. TĂCINĂ

Stratul ierbos ce intră în alcătuirea fitocenozelor forestiere, prezintă o dinamică proprie datorată poziţiei sale subordonată umbririi arboretului şi a cerinţelor proprii specifice plantelor cu dimensiuni reduse. Cercetări comparative asupra acestui strat indică diferenţieri serioase determinate de condiţii ecologice schimbate, între care factorul biotic — stratul arborilor şi cei de relief au un rol primordial.

Tematica anunţată a intrat în preocupările a numeroşi autori în străinătate, Trakzyk T., 1967 ; Juşcenkova, 1970 ; Kubicek K., Brechtl, 1970 ; Eber W., 1971 ; Bornkomm R., Bennert W., 1971 şi mai recent în ţară — Doniţă N., 1971, Aurelia Brezeanu, M. Paucă-Comănescu, I. Buiculescu, 1972.

Întrucît în condiţiile vegetaţiei forestiere româneşti s-au evidenţiat numai situaţii cunoscute din quercetele dobrogene şi unele brădeto-făgete, ne vom ocupa în continuare de productivitatea stratului ierbos în cursul anului 1974 în stejărete, gorunete şi unele brădeto-făgete din Muntenia, comparativ cu evoluţia multianuală într-un brădeto-făget de referinţă.

STAŢIUNILE ŞI METODA DE CERCETARE

Stejăretul este situat în pădurea Cobia (Găeşti) la cca 350 m altitudine, pe un sol argilo-iluvial podzolit pseudo gleizat. În compoziţia arboretului, de circa 70 ani, intră 90% stejarul (*Quercus robur* L.), iar în rest tei (*Tilia tomentosa* Mnch), arţar tătărăsc (*Acer tataricum* L.), paltin (*Acer pseudo-platanus* L.), jugastru (*Acer campestre* L.). Stratul arbustiv este foarte redus cantitativ şi calitativ, alcătuit din *Crataegus monogyna* Jacq. şi *Ligustrum vulgare* L.

Gorunetul a fost studiat în două staţiuni : în pădurea Cobia şi în pădurea Tiţeşti (Cîmpulung Muscel) pe sol brun de pădure podzolit alcătuit din arbori de 100 ani vîrstă medie, în proporţia următoare : 65% gorun (*Quercus petraea* ssp. *dalechampii*), 20% gîrniţă (*Quercus frainetto*), 10% stejar (*Quercus robur*) şi 5% frasin (*Fraxinus excelsior*), arţar tătărăsc (*Acer tataricum*), jugastru (*Acer campestre*), carpen (*Carpinus betulus*) etc. Stratul arbustiv este foarte bogat cantitativ şi calitativ, alcătuit din : *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Cornus mas*, *Evonymus europaea*, *Evonymus verrucosa* etc.

Gorunetul de la Tiţeşti, se află tot pe sol brun de pădure, slab podzolit, cu arbori de cca 100 ani, fiind alcătuit practic în exclusivitate din gorun *(Quercus petraea* ssp. *dalechampii)*.

Sratul arbustiv lipseşte complet, există însă un seminţiş de gorun bine dezvoltat de cca 50 cm înălţime.

Diferenţa altitudinală dintre Ţiţeşti (480) şi Cobia (350 m) este de cca 150 m, implicînd şi prin poziţia geografică o scădere a temperaturii medii anuale de la 9,6°C la 7,7°C şi o creştere a precipitaţiilor anuale de la 500 mm la 650 mm.

Brădeto-făgetele sînt situate la Sinaia, la cca 950 m altitudine, în Poiana Hoţilor, pe sol brun-gălbui, slab podzolit, cu troficitate medie, iar la Piatra Arsă, pe sol brun de pădure, cu troficitate foarte bună. Cele două arborete se deosebesc ca productivitate, superior fiind cel de la Piatra Arsă (clasa I de producţie faţă de clasa a III-a). Amestecul de brad şi fag este destul de echilibrat, cu ceva mai mult brad la Piatra Arsă (50%) faţă de fag (40%), în timp ce la Poiana Hoţilor este fag ceva mai mult ca brad. Stratul arbustiv este destul de redus în ambele staţiuni, la Poiana Hoţilor existînd totuşi *Rubus idaeus* L. şi *Rubus hirtus* W. et K. cu o abundenţă mai mare.

Datele existente pentru staţiunea Piatra Arsă sînt mult mai complete, formînd obiectul unei cercetări prelungite din 1971—1974, date parţial publicate (A. Brezeanu şi colab., 1972) faţă de care vom folosi ca referinţă toate cercetările efectuate în acest an în celelalte staţiuni.

Metoda de cercetare folosită pentru determinarea productivităţii primare a fost metoda directă recomandată de Newbold (1967) şi constă din aprecierea lunară a cantităţii de biomasă în 200 suprafeţe fixe de 0,25 m^2 distribuite uniform, pe 0,5 pînă la 1 ha de pădure ; măsurătorile se fac prin inventarierea speciilor şi cantităţii indivizilor din fiecare suprafaţă şi calcularea statistică a biomasei individuale a fiecărei specii prin recoltarea a cca 30 exemplare din zona limitrofă suprafeţei. Biomasa s-a calculat ca greutate proaspătă, verde, imediat după recoltare şi uscată în etuvă la 80°C.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Vegetaţia ierboasă este alcătuită dintr-un număr destul de mare de specii, 43 în stejăreţ, 69 în gorunetul de la Cobia şi 53 în cel de la Ţiţeşti, 44 în brădeto-făgetul de la Poiana Hoţilor şi 59 în cel de la Piatra Arsă. Diversitatea mare a florei nu este corelată cu cantitatea de biomasă formată, ea este mai curînd influenţată de densitatea stratului arborilor şi a arbuştilor şi de distribuţia lor în raport cu puieţii de arbori şi arbuşti situaţi la acelaşi nivel.

Constatăm (fig. 1) că în stejăretul de la Cobia, stratul ierbos este uniform distribuit pe aproape întreaga suprafaţă cercetată, foarte puţine cazuri 3—4% fiind ocupate numai de puieţi ; în cele mai multe cazuri diversitatea florei în unitatea spaţială este mai mare, intrînd în alcătuire mai mult de trei specii pe 0,25 m^2. În gorunetul de la Cobia, suprafeţele cu puieţi în exclusivitate sînt foarte frecvente, mai mult de 1/2 din cazuri, iar cele cu amestec de puieţi şi puţine specii ierboase sînt destul de numeroase. Remarcăm că tocmai în această suprafaţă de gorunet s-au întîlnit cele mai multe specii diferite de plante, dar participarea lor, după cum se vede, este foarte redusă.

Gorunetul de la Ţiteşti, deşi cuprinde multe suprafeţe numai cu puieţi, este dominat de suprafeţe cu amestec de puieţi şi ierburi, mai ales cu o diversitate restrînsă la una pînă la două specii (fig. 1).

Spre deosebire de toate quercetele analizate, brădeto-făgetul de la Poiana Hoţilor, are suprafeţe complet nude, alături de un procent mai ridicat de suprafeţe fără nici un fel de puiet, avînd în componenţă numai specii ierboase. Diversitatea florei este mai mare în unitate de suprafaţă mică faţă de gorunete, dar este mai mică faţă de stejăret. Puieţii de arbori şi arbuşti sînt mult mai numeroşi în gorunetele analizate decît în celelalte tipuri de pădure.

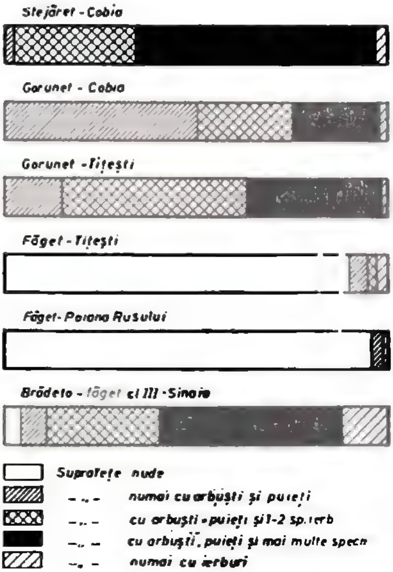

Fig. 1 — Distribuţia suprafeţelor cu ierburi, puieţi, nude

Cantitatea de material vegetal acumulată pe unitate de suprafaţă la nivelul stratului ierbos, în cursul perioadei estivale, nu este legată atît de diversitatea florei cît de numărul de suprafeţe ocupate de specii ierboase, de densitatea şi biomasa lor.

Producţia maximă calculată pentru toate suprafeţele cercetate indică valorile cele mai reprezentative în staţiunea Piatra Arsă, unde într-adevăr numărul de specii din compoziţia stratului ierbos este mai mare, dar valori destul de apropiate sînt atinse în Poiana Hoţilor şi în stejăretul de la Cobia (fig. 2), unde numărul de specii componente este mult mai mic. Gorunetele prezintă o biomasă redusă, mai ales cel de la Cobia, însumînd abia 26,6 kg/ha masă uscată. Rezultatele acestui an considerăm că sînt tipice, dacă ţinem seama că la Piatra Arsă valoarea biomasei de 152 kg/ha masă uscată reprezintă o valoare apropiată de media celor 4 ani cercetaţi. Cauza unor valori scăzute ale biomasei în celelalte staţiuni şi mai ales în quercete este foarte diferită ; în stejărete troficitatea mai slabă a solului şi regimul

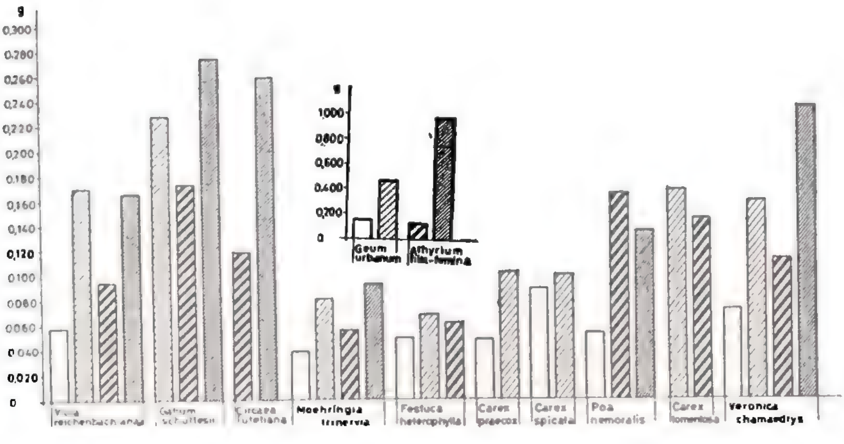

Fig. 2 — Biomasa individuală a speciilor comune diferitelor staţiuni

alternat de umiditate determină o biomasă individuală redusă, la speciile comune tuturor staţiunilor chiar cea mai redusă (fig. 3). Deşi densitatea acestora este mare (ciuperaceele au peste 1 milion de indivizi/ha) nu pot influenţa prea mult valoarea productivităţii primare ; în gorunetul de la Cobia, speciile componente ale stratului ierbos sînt extrem de rare datorită participării mari a puieţilor şi existenţei masive a arbuştilor, densitatea celor mai multe specii nu depăşeşte 500 indivizi/ha iar cele mai frecvente, ciuperaceele, sînt abia 80 000 lăstari/ha, încît deşi au valori ale biomasei individuale mai mari, realizează cea mai mică biomasă cunoscută de la stratul ierbos cercetat.

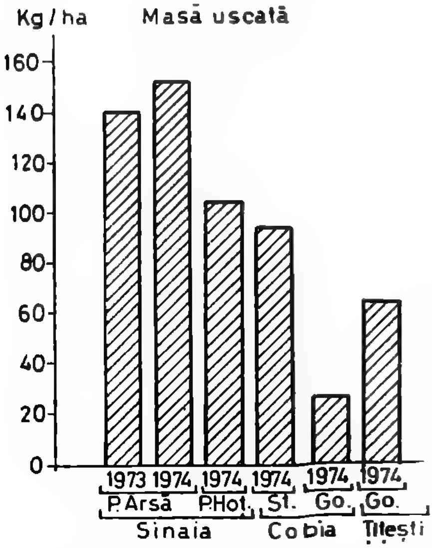

Fig. 3 — Biomasa maximă estivală a stratului ierbos în diferite staţiuni

În brădeto-făgetul de la Poiana Hoţilor, densitatea şi biomasa speciilor sînt net mai mari decît în quercete, dar mai ales densitatea este mai redusă ca la Piatra Arsă, motiv pentru care întreg stratul ierbos are o producţie mai mică. Diferenţa între cele două brădeto-făgete este determinată pe de o parte de o troficitate mai slabă a solului la Poiana Hoţilor la care se adaugă o umbrire egală sau mai intensă ca la Piatra Arsă ; de asemenea, constatăm o participare mai intensă a lăstarilor de *Rubus* în alcătuirea asociaţiei comparativ cu alte staţiuni cu productivitatea arborilor mai redusă. La Poiana Hoţilor faţă de Platoul Izvor (A. B r e z e a n u şi colab., 1972) închiderea masivului este mai mare şi producţia stratului ierbos este influenţată negativ de staţiune ca şi stratul arborilor. Comparativ cu datele obţinute de T. T r a c z y k (1967) şi K u b i c e k şi B r e c h t l (1970) pentru *Pino-Quercetum* 165,8 kg/ha, *Tilio-Carpinetum,* 167,2 kg/ha iar *Vaccino myrtilinetum,* 130,8 kg/ha, toate fiind valori mai mari sau egale cu cele din staţiunile cercetate, în timp ce W. E b e r (1971), B o r n k a m m R., B e n n e r t W. (1971) în *Luzulo-Fagetum* au găsit între 13 kg/ha şi 80 kg/ha substanţă uscată, deci valori similare şi mai mici decît în fitocenozele noastre.

Producţia stratului ierbos calculată ca greutate verde indică acelaşi raport între staţiuni ca şigreutatea uscată (fig. 3), dar în brădeto-făgete valorile sînt proporţional mai mari decît în quercete datorită cantităţii mai mari de apă din alcătuirea tuturor indivizilor din primele staţiuni. Valorile extreme sînt cuprinse între 1 330 kg/ha la Piatra Arsă în brădeto-făget şi 115 kg/ha în gorunetul de la Cobia.

Biomasa stratului ierbos este diferenţiată în diferitele tipuri de pădure şi staţiuni nu numai de cantitatea absolută ci şi de modul ei de alcătuire ; la stejăretul de la Cobia trei populaţii asigură producţia stratului ierbos în proporţie de peste 90%, în timp ce în gorunete şi mai ales în brădeto-făgete participă multe specii cu procente relativ reduse : primele trei specii reprezintă sub 50% din greutatea întregii biomase (fig. 4).

Populaţiile cu rol hotărîtor în alcătuirea biomasei stratului ierbos sînt diferite în fiecare staţiune, totuşi generalizînd, putem constata că,

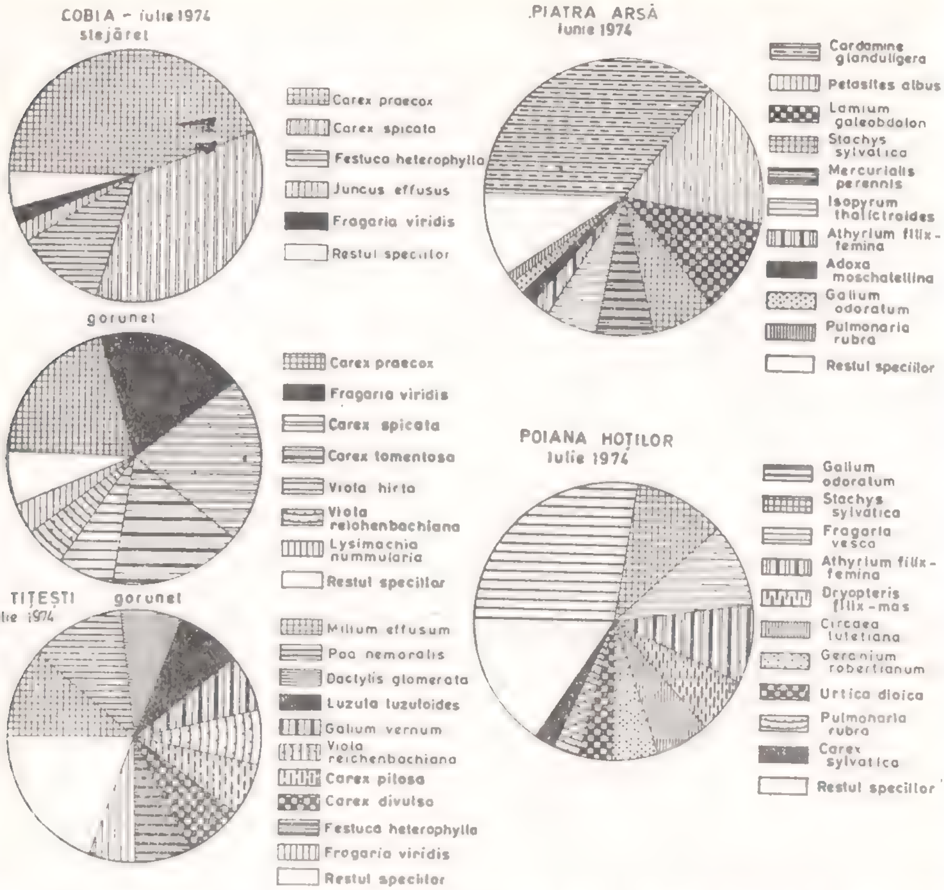

Fig. 4 — Proporția de participare a diferitelor populații în alcătuirea biomasei stratului ierbos

la Cobia, indiferent de tipul de pădure, domină ciperaceele (*Carex praecox* Schreb., *Carex spicata* Huds., *Carex tomentosa* L.), la Țițești gramineele (*Milium effusum* L., *Poa nemoralis* L. și *Dactylis glomerata* L.), iar la Sinai diversele dicotiledonate dar mai ales *Galium odoratum*, *Lamium galeobdolon* (L.) Nathorst., *Stachys sylvatica* L. și ferigile *Athyrium filix-femina* (L.) Roth. și *Dryopterix filix-mas* (L.) Schot. La Piatra Arsă, determinarea fiind făcută la începutul verii, un rol primordial l-a avut *Cardamine glanduligera*, care va dispărea complet în lunile următoare. Dacă în quercete populațiile ce domină au dimensiuni mai mari datorită densității sporite, în brădeto-făgete biomasa mai mare a speciilor dominante determină rolul mai mare al acestor populații și în special al ferigilor în alcătuirea stratului ierbos respectiv.

Deși diferite geografic și cenotic, unele specii comune stațiunilor tipic de pădure, au un rol cantitativ în stratul ierbos destul de important ; de ex. *Fragaria viridis* Duch., *Viola reichenbachiana* Lam., *Viola hirta* L., *Fragaria vesca* L. sau *Geum urbanum* L., incluzîndu-se în primele 10 specii după valoarea biomasei lor. *Fragaria viridis*, are un rol cu totul deosebit în gorunetul de la Cobia, unde se găsește aproape la egalitate cu cantitatea de *Carex praecox*. În același fel se remarcă în

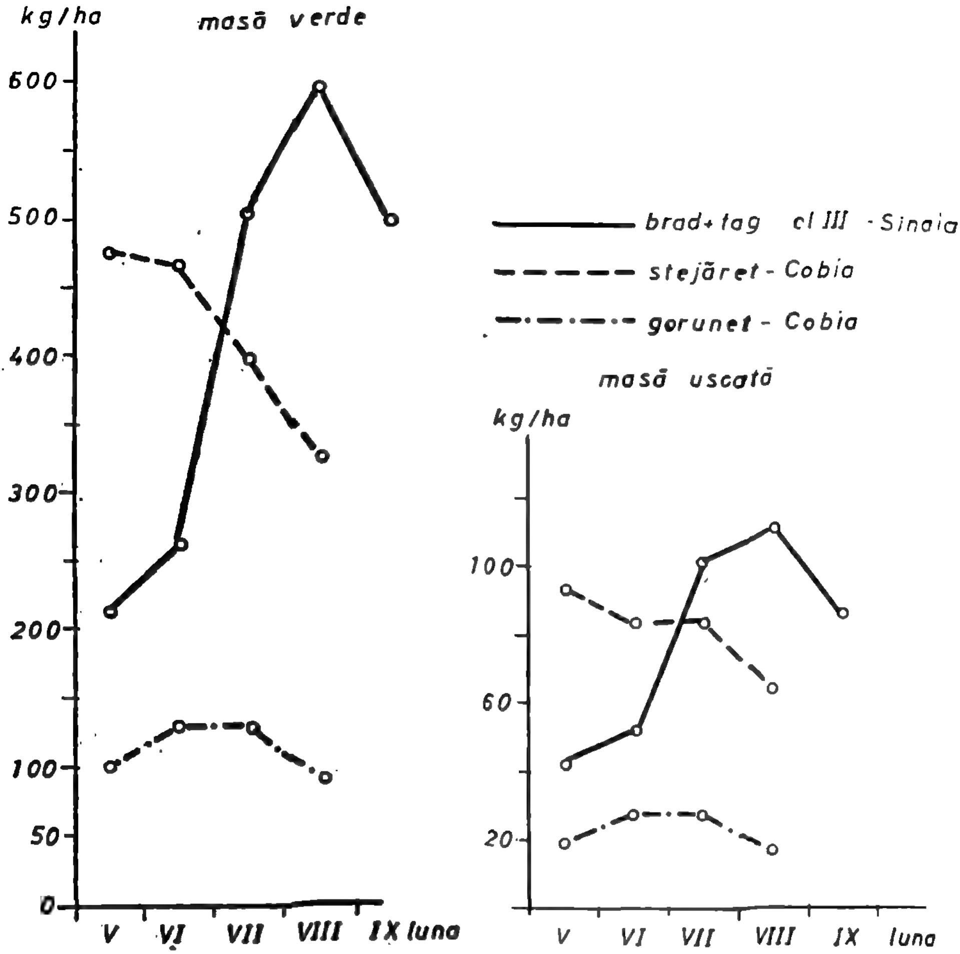

Fig. 5 — **Dinamica biomasei stratului ierbos în diferite stațiuni**

gorunetul de la Țițești *Galium vernum* Scop. cu densitatea maximă avînd însă dimensiuni gravimetrice reduse și participînd abia în al 5-lea rînd în alcătuirea biomasei stratului ierbos total.

Dinamica individuală a acumulării de biomasă influențează ritmul general de acumulare, rolul cel mai important revine însă speciilor cu biomasă reprezentativă. Modul de acumulare a materialului vegetal în cursul sezonului de vară se desfășoară după un model mai mult influențat de stațiune decît de specie și acest lucru este evident și în stațiunile cercetate de noi (fig. 5). În gorunet ca și în stejăret la Cobia, regimul termic și hidric al aerului și al solului permit o dezvoltare mai bună a vegetației la începutul perioadei estivale decît mai tîrziu.

Curbele de acumulare a biomasei au tocmai în aceste stațiuni maxima în luna mai și iunie, atît în privința măsurătorilor de greutate proaspătă, verde, cît și în cazul celei uscate. La producția mare de la începutul verii participă și speciile ce dispar complet în lunile următoare : *Arum orientale, Veronica hederifolia,* dar cantitatea de bază este dată tot de specii estivale ce ajung la maximul dezvoltării ca populație în această lună — mai pentru stejăret, iunie pentru gorunet. Uscarea

destul de rapidă a solului și compoziția mai abundentă în specii sensibile la uscăciunea din stejăret justifică imposibilitatea de dezvoltare mai mare în lunile următoare.

În brădeto-făget, dinamica biomasei din acest an nu este tipică (A. Brezeanu și colab., 1972) prin lipsa maximei din primăvară a vernalelor, dar se deosebește clar de cea din quercete prin situarea maximei în perioada estivală tîrzie. Faptul că această curbă prezintă un singur maxim și anume cel estival, este justificat de două cauze : 1) condițiile climatice acestui an au determinat întîrzierea dezvoltării vernalelor care au înaintat peste perioada de dezvoltare a speciilor estivale ; 2) speciile vernale cu mare productivitate în alte stațiuni (de ex. Piatra Arsă) la Poiana Hoților, unde s-a realizat studiul dinamic, au o participare foarte redusă, mai ales prin mica lor densitate.

Producția maximă este atinsă abia în luna august, cînd regimul termic limitativ în această zonă ajunge la valori ce permit creșterea mai intensă a biomasei după depășirea anumitor praguri.

În toate stațiunile, biomasa maximă acumulată nu se menține decît un scurt interval, scăderea ei se înregistrează în toate cazurile, cu o intensitate diferită. Dacă la biomasa verde una din cauze este reducerea treptată a cantității de apă din fiecare individ, la greutatea uscată cauza principală este uscarea părții supraterane a lăstarilor și ieșirea în acest mod a unei cantități destul de mari din alcătuirea producției stratului ierbos. Chiar plantele privite individual își reduc din greutatea materiei vegetale prin uscarea și eliminarea acestor părți (frunze, axe de fructificare ca și prin diseminare).

CONCLUZII

1. Producția stratului ierbos din pădurile cercetate de noi (stejăret, gorunet, brădeto-făget) este redusă datorită condițiilor staționale întrunite și sub influența climatică a acestui an ; stratul ierbos ajunge la 94 kg/ha masă uscată în stejăret, avînd valori mai mari decît în ambele gorunete, de la Cobia 26 kg/ha și de la Țițești 66 kg/ha, dar mai mici decît în brădeto-făget, unde prezintă 120 kg/ha în stațiuni slab productive și 152 kg/ha în cele mai productive.

2. În alcătuirea biomasei stratului ierbos, rolul principal revine numai la puține specii (2—3) în stejăret, acestea aparținînd ciperaceelor și gramineelor, în timp ce în gorunete, dar mai ales în brădeto-făgete, mult mai multe specii contribuie la alcătuirea celei mai mari cantități (6—10 specii) și acestea aparținînd mai ales gramineelor și diverselor dicotiledonate.

3. Suprafețele de pădure cu puieții la înălțimea stratului ierbos, prezintă o producție mult mai redusă a vegetației ierboase.

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL., CHIRIȚĂ C., *Flora indicatoare din pădurile noastre*, Ed. Agro-Silvică, Buc., 1968.
2. BÎNDIU C., DIHORU GH., DONIȚA N., ELIESCU GR., HONDRU N., IONESCU M. A., MĂRGĂRIT GR., MOCANU V., NICULESCU-BURLACU FL., POPESCU-ZELETIN I., ZAMFIRESCU A., *Cercetări ecologice în Podișul Babadag*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1971.

3. BORNKAMM R., BENNERT W., *Chemical Composition of plants of the Field Layer,* in : Integrated Experimental Ecology, Springer-Verlag, 57—60, 1971.
4. BREZEANU A., PĂUCA-COMĂNESCU M., BUICULESCU I., Rev. roum. biol. bot., 17, 5, 313—326, Buc., 1972.
5. EBER W., *The Primary Production of the Ground Vegetation of the Luzulo-Fagetum,* in : Integrated Experimental Ecology, Springer Verlag, 53—56, 1971.
6. JUSCENKOVA L. N., Bot. Jurn. 55, 5, 723—729, 1970.
7. KUBICEK F., BRECHTL J., *Primary Herb Layer Production at the Bàb Forest,* Res. proj. (IBP) Progress report I, Bratislava, 85—91, 1970.
8. NEWBOULD P. J., *Methods for Estimating the Primary Production of forests,* IPB, Handbook 2, 1967.
9. TRACZYK TADEUS, *Studies on Herb Layer Production Estimate and the Size of Plant fall,* Ekologia Polska, series A 15, 47, 838—867, 1967.

THE LEVEL OF ANNUAL PRIMARY PRODUCTIVITY OF THE LAYER OF HERBS IN CERTAIN ZONAL FOREST OF SOUTHERN CARPATHIANS AND THE GETIC PLATFORM

Summary

The article presents the primary production of entire herbaceous layer in different forests and the role of principal herbaceous populations in its formation too.

It was established that the herbaceous layer production is generally low in the analysed phytocenosis and in inverse ratio with the density of little ageing seedlings layer and of shrubs ; in oak forest Cobia there are 94 kg/ha of dry matter in evergreen oak forests, 26 kg/ha at Cobia and 66 kg/ha at Ţiţeşti and in mixed beech and fir forests, 120 kg—152 kg/ha at Sinaia, according to wood production. In oak forests 80% of the production is given by 2—3 species while in the evergreen oak forests and esspecially in the mixed fir and beech forests participate 6—10 species in formation of this percentage.

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
Primit în redacţie la 7.X.1978

ASPECTE ALE VEGETAŢIEI LEMNOASE DIN MASIVUL PIATRA CRAIULUI

A. POPESCU, V. SANDA, BIBICA DRĂGHICI

Cercetările întreprinse de noi asupra părţii sudice a masivului Piatra Craiului, cuprinsă între vîrful „La Om" şi confluenţa rîurilor Dîmboviţa şi Dîmbovicioara, au dus la identificarea a 8 asociaţii care constituiesc fondul principal al vegetaţiei lemnoase din acest teritoriu.

În etajul montan inferior, cuprins între altitudini de 700—900 şi 1 300—1 400 m, se întîlnesc păduri întinse alcătuite din fag, care la limita lor superioară se amestecă cu bradul şi molidul. Etajul montan superior este dominat în primul rînd de molidişuri, ce se găsesc răspîndite între altitudini de (1 300)1 400—1 700(1 800) m, fiind instalate de regulă pe soluri brune-gălbui, slab acide şi bogate în humus, pe substrat de calcare titonice sau pe grohotişuri fixate şi pe soluri tinere, formate la baza conurilor de dejecţie a unor văi abrupte.

În etajul alpin inferior la limita maximă a instalării molidişurilor se întîlnesc în continuare tufărişuri de *Pinus mugo* şi *Juniperus sibirica*, iar către limita superioară apar fitocenoze alcătuite de *Rhododendron Kotschyi*, *Vaccinium myrtillus* şi *Vaccinium vitis-idaea*.

În lungul văilor, la altitudine mică, se dezvoltă zăvoaiele de *Alnus incana* bine reprezentate pe valea Dîmboviţei şi a Tămaşului. Mai puţin răspîndite sînt fitocenozele de *Salix capraea* şi *Sambucus racemosa* ce se dezvoltă insular pe văile mai înguste, pe suprafeţe restrînse, întinzîndu-se sub formă de fîşii în lungul apelor.

CONSPECTUL ASOCIAŢIILOR

QUERCO-FAGETEA Br.-Bl. et Vlieger 37 em.

FAGETALIA SILVATICAE (Pawl. 28) Tx. et Diem. 36

Alno-Padion Knapp 42 em. Medwecka-Kornaš 57

Alnion glutinosae-incanae (Br.-Bl. 15) Oberd. 53

1. *Alnetum incane* (Brockmann 07) Aichinger et Siegrist 30

Fagion dacicum Soó 60

2. *Abieti-Fagetum* Domin 32 ; Knapp 42

Symphyto-Fagion Vida 59

3. *Piceto-Fagetum carpaticum* Svoboda 39
4. *Fagetum carpaticum* Klika 27, Borza 31, Moor 38

VACCINIO-PICEETEA Br.-Bl. 39
VACCINIO-PICEETALIA Br.-Bl. 39
Vaccinio-Piceion Br.-Bl. 39
5. *Piceetum carpaticum* Soó 30
JUNIPERO-PINETALIA MUGI Boşcaiu 71
Junipero-Bruckenthalion (Horv. 49) Boşcaiu 71
6. *Juniperetum sibiricae* (Br.-Bl. 39) Raţiu 65
Pinion mugi Pawl. 28
7. *Pinetum mugi carpaticum* (Soó 30) Szafer, Pawl., Kulcz. 31
Rhododendro-Vaccinion Br.-Bl. 26
8. *Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum* Borza 55

DESCRIEREA ASOCIAŢIILOR

1. *Alnetum incanae* (Brockmann 07) Aichinger et Siegrist 30. Zăvoaiele de arin sînt frecvent întîlnite în lungul Dîmboviţei şi a afluenţilor săi cu văi mai largi şi cu sol aluvial mai profund. Uneori, aşa cum este cazul în apropiere de Sătic, se instalează şi pe pantele destul de abrupte, pe un sol superficial, dar umezit datorită izvoarelor ce ies la suprafaţă. Compoziţia floristică a acestor păduri (tabelul nr. 1) este bogată, multe specii fiind caracteristice pădurilor de fag.

Dintre speciile caracteristice alianţelor: *Alno-Padion* şi *Alnio-glutinosae-incanae* notăm: *Struthiopteris filicastrum, Impatiens noli-tangere, Petasites hybridus, Stellaria nemorum, Cirsium palustre, Myosotis palustris* şi *Eupatorium cannabinum.* Numărul mare de specii caracteristice clasei *Querco-Fagetea* şi ordinului *Fagetalia* prezente în cadrul asociaţiei se explică prin faptul că arinişurile alcătuiesc fîşii în lungul văilor de munte, unde în urma contactului lor cu făgetele, în alcătuirea lor floristică difuzează multe elemente din fitocenozele limitrofe.

2. *Abieti-Fagetum* Domin 32; Knapp 42 (tabelul nr. 2). Reprezintă pădurile de amestec de fag şi brad, dominînd de cele mai multe ori fagul. Se găsesc instalate în etajul montan la altitudine sub 1 000 m, pe văile mai adăpostite şi pe un sol mai profund. Au fost întîlnite astfel de amestecuri pe muntele Funduri, Piatra Galbenă în apropiere de Brusturet şi pe muntele Pietricica în locul numit „Coşere". Pătura ierboasă este deosebit de bogată alcătuită în special din: *Luzula luzuloides, Mercurialis perennis, Symphytum cordatum, Athyrium filix-femina, Oxalis acetosella* etc.

3. *Piceto-Fagetum carpaticum* Svoboda 39. Amestecurile de fag şi molid ajung uneori cum este cazul pe valea Dîmbovicioarei în raporturi de codominanţă aproape echivalente, în care apar adeseori şi diseminaţii de brad. Aceste arborete înaintează pînă la altitudini de 1 200—1 300 m limită la care apar pădurile pure de molid, fagul şi bradul lipsind cu totul. Nucleul central al asociaţiei este alcătuit din elemente caracteristice alianţei *Fagion* şi ordinului *Fagetalia,* iar cele caracteristice ordinului *Vaccinio-Piceetalia* se întîlnesc pe versanţi umbriţi sau pe fundul văilor. În toate notările noastre efectuate pe muntele Pietricica, Stîna Funduri şi Valea Dîmbovicioarei, stratul ierbos este dominat de

Tabelul nr. 1

Vegetaţia de aninişuri

F.b.	E.f.	Asociaţia / Indicatori fitocenotici	Alnetum incanae P	Alnetum incanae AD
		CARACTERISTICĂ ASOCIAŢIEI		
MM	Eua	*Alnus incana*	5	4—5
		Alno-Padion		
H	Eua(Md)	*Ranunculus repens*	5	+—+1
G(H)	E(Md)	*Petasites hybridus*	4	+—+1
Th	Eua	*Impatiens noli-tangere*	4	+
Th	Eua(Md)	*Geranium robertianum*	5	+
Th	Eua	*Galeopsis speciosa*	2	+
H	E	*Stellaria nemorum*	3	+
H	Cp	*Struthiopteris filicastrum*	3	+1
H	Eua(Md)	*Geum urbanum*	2	+
		Alnetea + Alnion glutinosae-incanae		
TH	Eua	*Cirsium palustre*	5	+
H	Cp	*Prunella vulgaris*	5	+
H	Cs	*Urtica dioica*	5	+
Ch	E(Md)	*Lysimachia nummularia*	2	+
M	Eua(Md)	*Lycopus europaeus*	2	+
M	E(Md)	*Sambucus nigra*	3	+
G	Cp	*Equisetum arvense*	2	+
H	Eua(Md)	*Myosotis palustris*	2	+
H	Ec	*Eupatorium cannabinum*	2	+
		Fagetalia + Fagion *		
N	Cp	*Rubus idaeus*	5	+—2
MM	Ec	*Fagus silvatica*	2	+
H	Ec	*Cirsium erisithales*	4	+
H(G)	E(Md)	*Mercurialis perennis*	2	+
H(G)	Cp	*Oxalis acetosella*	3	+—+1
H	Eua	*Senecio fuchsii*	2	+
Ch	Ec	*Euphorbia amygdaloides*	2	+
H-Ch	Ec-Mont	* *Veronica urticifolia*	2	+
H	Eua(Md)	*Epilobium montanum*	2	+
H	E(Md)	*Salvia glutinosa*	3	+
H	Eua(Md)	* *Digitalis grandiflora*	2	+
H(G)	Eua	*Aegopodium podagraria*	2	+
H	Cp	*Dryopteris filix-mas*	2	+
H(Ch)	Eua	*Glechoma hederacea*	2	+
		Querco-Fagetea		
MM	E	*Acer platanoides*	2	+
H	E(Md)	*Mycelis muralis*	4	+
H	Eua(Md)	*Campanula rapunculoides*	4	+
Th(TH)	Eua(Md)	*Lapsana communis*	2	+
H	Eua	*Poa nemoralis*	5	+
G	Ec	*Galium schultesii*	2	+

F.b.	E.f.	Asociația / Indicatori fitocenotici	Alnetum incanae P	AD
H	Cp	*Fragaria vesca*	3	+—+1
M	Eua	*Salix caprea*	2	+
H	Eua(Md)	*Hypericum hirsutum*	2	+
		ÎNSOȚITOARE		
M	Eua	*Spiraea ulmifolia*	3	+—+1
MM	E	*Picea excelsa*	5	+
H	Eua	*Campanula latifolia*	2	+
H	E	*Ajuga genevensis*	2	+
TH-H	Ec	*Arabis turitta*	2	+
H(G)	Eua	*Mentha longifolia*	2	+
H	Eua(Md)	*Trifolium repens*	3	+—+1
H	Cp	*Agrostis stolonifera*	3	1—3
G(H)	Eua(Md)	*Tussilago farfara*	2	+
H	Alp(Ec)	*Rumex alpinus*	2	+

Specii într-un releveu : *Athyrium filix-femina, Cardamine pratensis, Calamagrostis arundinacea, Campanula patula, Caltha palustris, Crepis paludosa, Equisetum hiemale, Galium palustre, Hieracium murorum, Juncus effusus, Potentilla micrantha, Phegopteris dryopteris, Poa pratensis, Plantago major, Ribes grossularia, Rumex acetosa, Scrophularia nodosa, Stellaria media.*

Oxalis acetosella (AD = 1 — 4). Arboretele de fag și molid din Piatra Craiului ating înălțimea de 25—35 m, dezvoltîndu-se cu precădere pe versanți cu expoziție nord, nord-estică, uneori și vestică și înclinație variind între 25—40°.

4. *Fagetum carpaticum* Klika 27, Borza 31, Moor 38. Această asociație reprezintă făgetele pure sau aproape pure, uneori cu diseminații de molid și mult mai rar brad, întîlnite în etajul montan pe valea Seacă, Dîmbovicioara și pe muntele Piatra Galbenă.

Pe baza abundenței mai ridicate a unor specii diferențiale au fost distinse următoarele subasociații : a) *asperuletosum* Vida 59 pe Valea Seacă și Dîmbovicioara ; b) *oxalidetosum* Vida 59 (realizată în condiții de umiditate mai ridicată pe Valea Seacă) și c) *mercurialetosum* Vida 59, instalată pe versanții estici și nordici ai văii Dîmbovicioarei spre satul Ciocanu, unde se înfiripează în condiții edafice cu caracter extrem determinat îndeosebi de ivirile de stînci și grohotișurile mobile sau fixate.

5. *Piceetum carpaticum* Soó 30. Se întîlnesc în etajul montan superior din întreg masivul, instalate de regulă pe soluri brune-gălbui, slab acide și bogate în humus, pe substrat de calcare titonice, unde domină în stratul ierbos *Oxalis acetosella* (fig. 1). Acest tip reprezintă molidișurile dezvoltate în condiții bune de vegetație și cu creșteri apreciabile. La altitudini mai mari (1 550—1 670 m) către limita superioară a pădurii se instalează pe soluri superficiale molidișurile de limită, cu o stare de vegetație mai slabă și caracterizate prin numeroase doborîturi ale arborilor din cauza vînturilor puternice. În stratul ierbos al acestor molidișuri de limită domină : *Vaccinium myrtillus, Luzula silvatica* sau *Calamagrostis arundinacea.* Molidișurile de altitudine au arborii din ce în ce mai răzleți și slab dezvoltați, pierzîndu-se treptat în etajul alpin, unde exemplarele sînt izolate și chircite.

6. *Juniperetum sibiricae* (Br.-Bl. 39) Raţiu 65 (tabelul nr. 3). Cenozele dominate de *Juniperus sibirica* îşi găsesc optimul de dezvoltare în etajul subalpin, în zona rariştilor de limită a molidişurilor de pe muntele Pietricica (fig. 2). Aceste fitocenoze se instalează uneori în locul molidişurilor defrişate, avînd deci un caracter secundar, dezvoltîndu-se pe substraturi acidofile de pe coastele abrupte cu pietrişuri şi bolovănişuri,

Fig. 1 — Aspect al pădurii de molid de pe valea Coşere

unde îndeplinesc un rol protector, prevenind declanşarea şi înaintarea proceselor erozive.

7. *Pinetum mugi carpaticum* (Soó 30) Szafer, Pawl., Kulcz. 31. Tufărişurile de *Pinus mugo* sînt foarte răspîndite în etajul alpin inferior de pe Grindul Mare, în lungul crestei, pe ambele versante (estic şi vestic), precum şi pe vîrful Pietricica (fig. 3). Condiţiile extrem de vitrege de pe creasta masivului la altitudinea de peste 2 200 m, (curenţii puternici şi temperaturile scăzute), determină ca exemplarele de *Pinus mugo* să nu depăşească 1 m înălţime şi 3—4 cm grosime a tulpinii. În această asociaţie se întîlnesc frecvent : *Rhododendron kotschyi, Vaccinium myrtillus, Juniperus sibirica, Dryas octopetala, Carex sempervi-*

Fig. 2 — Tufărişuri de *Juniperus sibirica* pe muntele Pietricica

Fig. 3 — Jneperişuri de altitudine mare pe muntele Grindu Mare

rens, Deschampsia flexuosa etc. Asociaţia prezintă importanţă în menţinerea echilibrului biologic şi reglarea scurgerii apei provenită din precipitaţii.

8. *Rhododendro-Vaccineietum austro-carpaticum* Borza 55. Ocupă mari suprafeţe în etajul alpin (fig. 4) dezvoltîndu-se pe soluri primare intens schelete sau brun alpin-acide, pe care se produc acumulări de humus adeseori cu începuturi evidente de turbificare. Staţiunile ocupate de această asociaţie sînt acoperite permanent de zăpadă care se menţine de cele mai multe ori pînă la sfîrşitul primăverii. Aceste

Fig. 4 — Tufărişuri de *Rhododendron kotschyi* din etajul alpin al Pietrii Craiului

fitocenoze contribuie activ la consolidarea solurilor superficiale şi la înfiriparea unor asociaţii intercalare ierboase printre desişurile de arbuşti. În cadrul asociaţiei se întîlnesc dintre speciile ierboase mai caracteristice următoarele : *Homogyne alpina, Primula halleri, Campanula polymorpha* etc., precum şi alte specii ce pătrund din fitocenozele limitrofe : *Caricetum sempervirentis, Dryadetum octopetalae* şi *Seslerietum rigidae.*

În cadrul vegetaţiei lemnoase a masivului Piatra Craiului se remarcă preponderenţa făgetelor şi molidişurilor, caracterizate prin valoarea lor economică ridicată, care impune în continuare, în primul rînd, luarea de măsuri complexe pentru protejarea, extinderea şi exploatarea lor raţională. Tăierile rase, efectuate îndeosebi pe versanţii înclinaţi, neexploatarea din parcele a întregului material lemnos, duc la eroziuni evidente şi în cazul unor ploi torenţiale la antrenarea acestor resturi de copaci care uneori, aşa cum s-a întîmplat în anul 1975 pe Valea Seacă, au consecinţe catastrofale (distrugerea drumurilor forestiere, a pădurilor şi chiar a unor construcţii din lungul văii).

Tabelul nr. 2

Vegetația pădurilor

F.b.	E.f.	Asociația	*1. Abieti-Fagetum*		*2. Piceto-Fagetum carpaticum*		*3. Fagetum-carpaticum*		*4. Piceetum carpaticum*	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
		CARACTERISTICE ASOCIAȚIILOR								
MM	Ec	*Fagus silvatica*	8	1—5	4	+—2	8	4—5	1	+
MM	Ec	*Abies alba*	8	+1—4	1	+	3	+		
MM	Ec	*Picea excelsa*	4	+—+1	4	3—5	2	+	4	4—5
		Fagion + Fagion dacicum								
G	Ec	*Cardamine bulbifera*	2	+			2	+		
G	Alp-Carp	*Cardamine glanduligera*	3	+—1						
H	Dc	*Pulmonaria rubra*	1	+			1	+		
G	Cp	*Phegopteris dryopteris*	2	+	4	+			1	+
H	Dc	*Symphytum cordatum*	3	+—+1	2	+	1	+		
Ch	Cp	Pirola secunda	2	+	1	+				
G	Eua	*Polygonatum verticillatum*	3	+	2	+	6	+		
H	Ec	*Valeriana sambucifolia*	2	+			5	+		
H-Ch	Ec(Mont)	*Veronica urticifolia*	1	+	2	+	3	+		
H	Ec	*Gentiana asclepiadea*	1	+	2	+	3	+		
Ch	Alp(Cp)	*Saxifraga cuneifolia*	1	+	1	+	2	+—+1	2	+
G	Ec	*Hepatica transsilvanica*	1	+			3	+		
G	Md	*Asperula taurina*	1	+			3	+		
N	Ec	*Rosa pendulina*					2	+		

		Fagetalia								
G	E(Md)	*Mercurialis perennis*	5	+—1			7	+—4		
H	Ec	*Luzula luzuloides*	4	+—1	2	+	4	+	1	+1
G	Eua	*Lilium martagon*	1	+			1	+		
H	E(Md)	*Viola silvestris*	4	+			3	+		
G	E	*Anemone ranunculoides*	3	+	3	+			1	+
G	Eua	*Neottia nidus-avis*	4	+			4	+		
H	Cp	*Athyrium filix-femina*	3	+—+1	4	+	2	+	2	+
H	E	*Carex digitata*	3	+	1	+	3	+		
N	Eua(Md)	*Rubus idaeus*	3	+	1	+	2	+	1	+
H	E(Md)	*Carex silvatica*	2	+						
H(Ch)	Ec(Md)	*Galeobdolon luteum*	3	+	1	+	2	+	1	+
H(G)	Cp	*Oxalis acetosella*	3	+—3	4	1—3	5	+—2	4	+—3
H	Cp	*Dryopteris filix-mas*	2	+	3	+	2	+	1	+
Ch	Ec(Md)	*Euphorbia amygdaloides*	3	+			4	+	1	+
G	Eua	*Epipactis helleborine*	2	+						
Th	Eua(Md)	*Geranium robertianum*	2	+			7	+		
H	E	*Festuca altissima*			1	+			1	+
M	E	*Ulmus minor*	2	+						
M	Eua(Md)	*Ribes grossularia*	2	+	1	+	2	+	1	+
H	E(Md)	*Salvia glutinosa*	2	+	1	+	5	+		
N	Eua(Md)	*Daphne mezereum*	2	+			2	+		
TH	Eua(Md)	*Cardamine impatiens*			2	+	5	+	2	+—+1
H	Eua	*Chrysosplenium alternifolium*	1	+	1	+	1	+		
H	E(Md)	*Myosotis silvatica*	1	+	2	+	1	+	1	+
G	E	*Anemone nemorosa*	3	+	2	+				
G	Eua	*Paris quadrifolia*	1	+			2	+		
MM	E	*Acer platanoides*	1	+			4	+	1	+
H	E	*Stellaria nemorum*			1	+	2	+	1	+
H	Eua(Md)	*Epilobium montanum*	1	+	1	+	3	+		
H(G)	Eua	*Aegopodium podagraria*					3	+		

F.b.	E.f.	Asociația	1. *Abieti-Fagetum*		2. *Piceto-Fagetum carpaticum*		3. *Fagetum-carpaticum*		4. *Piceetum carpaticum*	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
G	Eua	*Asperula odorata*	1	+			4	+—3		
G	Cp	*Phegopteris polypodioides*					2	+		
H	Eua	*Sanicula europaea*					3	+		
H	Eua	*Stachys silvatica*					3	+		
G	Eua(Md)	*Circaea lutetiana*	1	+			1	+	1	+
		Querco-Fagetea								
H	Eua(Md)	*Brachypodium silvaticum*	3	+			3	+		
H-Ch	Eua	*Stellaria holostea*	1	+1			1	+		
H	Eua	*Poa nemoralis*	5	+—+1	1	+	6	+—1	1	+
G	Ec	*Galium schultesii*	4	+						
H	E	*Hieracium murorum*			1	+			1	+
G	E(Md)	*Mycelis muralis*	2	+	1	+	4	+		
H-Ch	Eua(Md)	*Veronica chamaedrys*	3	+						
H	E(Md)	*Campanula persicifolia*			1	+	1	+		
H	Cp	*Fragaria vesca*	4	+	3	+	6	+		
M	E	*Corylus avellana*	3	+						
MM	Ec(Md)	*Acer pseudoplatanus*	2	+	1	+	4	+—+1		
H	Cp	*Dryopteris austriaca*	2	+	3	+			1	+
H	Cs	*Urtica doica*			3	+	3	+—+1	3	+
H	Eua	*Primula officinalis*			2	+	3	+		
H	Cs	*Asplenium trichomanes*	1	+			3	+		

Th	Eua	*Lapsana communis*					2	+		
H	Eua(Md)	*Campanula trachelium*	1	+			5	+		
M	Eua(Md)	*Lonicera xylosteum*	1	+	1	+	4	+		
Th-H	Eua(Md)	*Moehringia trinervia*	1	+			1	+	1	+
TH-H	Eua	*Alliaria petiolaris*	1	+			2	+		
H	Eua(Md)	*Geum urbanum*	1	+	1	+	2	+		
G	Eua	*Epipactis atrorubens*					2	+		
M	Eua	*Sorbus aucuparia*	1	+	1	+	2	+	1	+
H	Eua(Md)	*Heracleum sphondylium*					4	+	1	+
G	Eua	*Platanthera bifolia*					2	+		
H	Eua(Md)	*Cruciata glabra*			1	+				
		Acerion								
H	Eua	*Polystichum lobatum*	1	+	2	+	4	+		
H	Ec	*Moehringia muscosa*					2	+		
H	Ec	*Pleurospermum austriacum*					3	+		
H	Cp	*Polystichum braunni*			1	+			3	+
H	Cs	*Cystopteris fragilis*	2	+	1	+	4	+	2	+
		Junipero-Bruckenthalion + Junipero-Pinetalia mugi								
TH	Dc-Blc	*Campanula abietina*			1	+			2	+
H	Alp(Carp)	*Soldanella montana*			1	+			1	+
		Vaccinio-Piceetalia								
N(Ch)	Cp	*Vaccinium myrtillus*			2	+			2	+—+1
H(G)	Cp	*Pirola uniflora*	1	+	2	+			1	+

F.b.	E.f.	Asociația	1. Abieti-Fagetum		2. Piceto-Fagetum carpaticum		3. Fagetum-carpaticum		carpaticum 4. Piceetum	
		Indicatori fitocenotici	P	AD	P	AD	P	AD	P	AD
		ÎNSOȚITOARE								
TH-H	E	*Cardaminopsis arenosa*	2	+			2	+		
H	Cp	*Chamaenerion angustifolium*	2	+						
H	E(Mont)	*Alchemilla gracilis*	1	+	1	+				
H	Alp-Carp-Blc	*Alchillea distans*	1	+	1	+				
H	Cp	*Asplenium viride*			1	+	1	+	1	+
TH-H	Cp(Md)	*Arabis hirsuta*	1	+						
TH	E(Md)	*Campanula rapunculoides*			1	+	1	+		
TH	E(Md)	*Campanula patula*					1	+	1	+
H	Alp-Carp-Blc	*Euphorbia carniolica*	1	+			1	+		
Th	Cp(Md)	*Galium aparine*	1	+			1	+		
	Mușchi	*Polytrichum commune*			1	2			1	+
H	Eua(Md)	*Potentilla erecta*	1	+					1	+
H	E	*Ranunculus nemorosus*			1	+			1	+
M	Ec	*Sambucus racemosa*	1	+					1	+

Specii într-un releveu : *Arabis procurrens* (1), *A. turrita* (1), *Anthoxanthum odoratum* (1), *Ajuga genevensis* (2), *A. reptans* (3), *Asplenium ruta-muraria* (4), *Agrostis tenuis* (4), *Cephalanthera longifolia* (1), *Chrysanthemum macranthum* (1), *Carex pilosa* (1), *Chaerophyllum hirsutum* (2), *Crepis paludosa* (2), *Corydalis cava* (3), *Chelidonium majus* (3), *Calamintha vulgaris* (3), *Clematis alpina* (3), *Dactylis aschersoniana* (1), *Euphorbia polychroma* (1), *Erysimum transsilvanicum* (1), *Geranium macrorrhizum* (1), *Fraxinus ornus* (3), *Galeopsis speciosa* (3), *Hypericum hirsutum* (3), *Hieracium bifidum* (3), *H. transsilvanicum* (1), *Hypericum tetrapterum* (1), *Impatiens noli-tangere* (1), *Luzula silvatica* (1), *Liparis loeselii* (2), *Lycopodium annotinum* (2), *Lamium maculatum* (2), *Phegopteris robertiana* (4), *Polypodium vulgare* (3), *Phyllitis scolopendrium* (3), *Platanthera clorantha* (3), *Plagiochila asplenioides* (2), *Poa annua* (2), *Potentilla rubens* (1), *Phleum montanum* (1), *Polygala amara* (1), *Pulmonaria officinalis* (1), *Ranunculus carpaticus* (1), *R. acer* (2), *R. repens* (2), *Rumex acetosella* (3 : 1), *R. auricomus* (4), *Spiraea ulmifolia* (3), *Scrophularia scopolii* (3), *S. nodosa* (3), *Senecio rupester* (3), *Sambucus nigra* (2), *Salix caprea* (1), *Sedum hispanicum* (1), *Taraxacum officinale* (1), *Valeriana officinalis* (1), *V. montana* (3), *Vicia sepium var. montana* (1).

Tabelul nr. 3

Vegetația tufărișurilor

F.b.	E.f.	Asociația / Indicatori fitocenotici	1. *Juniperetum sibiricae*		2. *Pinetum mugi carpaticum*		3. *Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum*	
			P	AD	P	AD	P	AD
		CARACTERISTICE ASOCIAȚIILOR						
M	Arct-Alp	*Juniperus sibirica*	3	3—4	2	+—+1	3	+—2
M	Alp-Ec	*Pinus mugo*			3	4—5		
N	Dc	*Rhododendron kotschyi*	1	1	3	1—3	3	3—5
N	Cp	*Vaccinium myrtillus*	1	+	3	+—2	3	+—1
N	Cp	*Vaccinium vitis-idaea*			1	+	2	+—+1
		Junipero-Pinetalia mugi						
H	Alp(Carp)	*Soldanella montana*	1	+	2	+	1	+
H	Cp	*Deschampsia flexuosa*	1	+	2	+	1	+
H	Alp(Ec)	*Homogyne alpina*	1	+	1	+	3	+
		Vaccinio-Piceetea + Vaccinio-Piceetalia						
M	E	*Picea excelsa*	2	+—+1	1	+		
G	Carp-Blc	*Crocus heuffelianus*	2	+				
		Fagion						
H	Ec	*Hypericum montanum*	1	+			1	+
Ch	Alp	*Saxifraga cuneifolia*			2	+	1	+
H	Ec	*Luzula silvatica*					2	+
H	Dc	*Cardamine glanduligera*			1	+	1	+
		Caricetalia curvulae						
H	Blc	*Potentilla ternata*	2	+—+1				
		Seslerietalia						
H	Alp(E)	*Primula intricata*	1	+			1	+
H	Alp(Ec)	*Ranunculus oreophilus*	2	+	2	+		

F.b.	E.f.	Asociația / Indicatori fitocenotici	1. *Juniperetum sibiricae* P	AD	2. *Pinetum mugi carpaticum* P	AD	3. *Rhododendro-Vaccinietum austro-carpaticum* P	AD
H	Alp(Cp)	*Myosotis alpestris*	2	+				
H	Alp(Ec)	*Carex sempervirens*	1	+	3	+	2	+
H	Carp	*Campanula polymorpha*					2	+
		Elyno-Seslerietea						
Ch	Arct-Alp	*Dryas octopetala*	1	+	3	+	2	+
		Seslerion rigidae + Seslerion bielzii						
H	Dc	*Sesleria rigida*			1	+	2	+
H	Alp(Ec)	*Primula halleri*					2	+
		Salicion retusae						
Ch	Ec(Alp)	*Salix retusa*	1	+				+
		ÎNSOȚITOARE						
Th	Dc	*Thlaspi dacicum*	2	+				+
H	Alp(Bor)	*Festuca rubra*	3	+			2	
H	Cs	*Luzula campestris*	2	+			1	
H	Alp(Arct-Cp)	*Poa alpina*	2	+			1	
							1	+
H	Eua(Md)	*Anthoxanthum odoratum*	2	1—3			1	+
H	Carp-Blc	*Doronicum carpaticum*			1	+	1	+
G	Eua	*Veratrum album*			1	+	1	+

Specii într-un releveu : *Alchemilla gracilis* (1), *Androsace villosa* (1), *Asplenium viride* (3), *Aconitum tauricum* (3), *Astrantia major* (3), *Achillea schurii* (3), *Antenaria dioica* (3), *Anthyllis vulneraria* ssp. alpestris (3), *Cerastium arvense* (1), *Carex leporina* (1), *Campanula rotundifolia* (2), *Carduus kerneri* (3), *Cerastium transsilvanicum* (3), *Cerastiuc alpinum* (3), *Chrysanthemum rotundifolium* (3), *Dianthus callizonus* (3), *Festuca versicolor* (3), *Galium vernum* (1), *G. anisophyllum* (2), *Gentiana utriculosa* (3), *Helianthemum alpestre* (1), *Hieracium transsilvanicum* (3), *Knautia longifolia* (3), *Luzula luzuloides* (3), *Libanotis montana* (3), *Polygala amara* (1), *Pedicularis verticillata* (1), *Polygonum viviparum* (2), *Phegopteris dryopteris* (1), *Potentilla alpestris* (3), *Phyteuma orbiculare* (3), *Poa violacea* (3), *Sesleria heufflerlana* (1), *Scabiosa lucida* (1), *Saxifraga aizoon* (2), *Salix silesiaca* (2), *Thymus comosus* (1), *T. pulegioides* (3), *Taraxacum nigricans* (3).

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL., Bul. Şt. Acad. R.P.R., Secţ. de Şt. biol. agron. şi geogr., 4, 4, 999—1029, 1952.
2. BELDIE AL., *Flora şi vegetaţia munţilor Bucegi,* Edit. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1967.
3. BOŞCAIU N., *Flora şi vegetaţia munţilor Ţarcu, Godeanu şi Cernei,* Edit. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1971.
4. DIHORU GH., *Învelişul vegetal din muntele Siriu,* Acad. R.S.R., Bucureşti, 1975.
5. MOLDOVEANU I., *Viaţa Forest.,* 7, 12, 434—435, 1939.
6. RÖMER J., Jahrb. d. Siebenb. Karp. Ver., 4, 86—95, 1884.
7. ŞTEFUREAC TR., Bul. Şt., Biol., agron., geol., geogr., Acad. R.P.R. 3, 2, 249—270, 1951.

ASPECTS OF LIGNEOUS VEGETATION IN THE MASSIF PIATRA CRAIULUI

Summary

Within the ligneous vegetation of the massif Piatra Craiului 8 associations grouped in 3 types : 1) riverside coppice ; 2) woods proper, 3) alpine bushes, are presented.

The riverside coppice vegetation is represented by the asociation *Alnetum incanae* that grows on the Dîmboviţa valley and its affluent with wider river beds and duper aluvial soil.

The most characteristic associations of the woods in the massif are : *Fagetum carpaticum, Abieti-Fagetum, Piceetum carpaticum and Piceeto-Fagetum carpaticum* ; they form the ligneous vegetation background on the mountaineous level, passing sometimes in the subalpine one (spruce fir forest limit).

Within the vegetation of alpine bushes 3 associations were identified : *Juniperetum sibiricae, Pinetum mugi carpaticum* and *Rhododendro-Vaccinietum.*

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
şi Facultatea de învăţămînt pedagogic Piteşti

Primit în redacţie la 2 februarie 1978

INFLUENȚA ÎNGRĂȘĂMINTELOR CU AZOT ȘI POTASIU (ÎN DIFERITE DOZE ȘI RAPORTURI) ASUPRA UNOR PROCESE FIZIOLOGICE DIN RĂDĂCINA ȘI FRUNZELE DE PORUMB

I. Conținutul în azot proteic și proteină

N. SĂLĂGEANU, D. CADAR

Nutriția minerală exercită o influență puternică asupra compoziției chimice a plantelor. S-a constatat că pe măsură ce în mediul nutritiv mărim dozele de azot, crește conținutul în azot total din boabe, frunze și rădăcină [Caramete și colab. (4), Lebedev (12), Pascaru și colab. (15), Konarev (10)], conținutul în substanțe proteice [Danilova (5), Petinov și colab. (17), Ionescu (7), Martinovic și colab. (13), Wilberg și colab. (20), Hulpoi și colab. (6)] ; carența azotului în mediul nutritiv exercită o influență negativă asupra conținutului în azot total și substanțe proteice [Pleșcov și colab. (18)].

Cercetările referitoare la influența îngrășămintelor potasice asupra conținutului în substanțe proteice sînt contradictorii. În timp ce Ionescu (7), la fasole, Martinovič și colab. (13), la grîu, arată că potasiul (K) nu influențează în mod esențial conținutul în proteină, Mosolov și colab. (14) arată că prin mărirea dozelor de K se obține scăderea conținutului în proteine simple în frunzele de porumb. Bîlteanu și colab. (3) menționează că lipsa K din mediul nutritiv, în faza de „7 frunze", determină la porumb creșterea conținutului în substanțe proteice. Baslavskaia (1) găsește că, K condiționează acumularea proteinelor, în timp Pavlov (16) subliniază că acest element scade întrucîtva conținutul în proteine.

În prezenta lucrare ne-am propus să urmărim influența diferitelor doze și raporturi dintre N și K asupra acumulării azotului proteic și proteinei în rădăcinile, frunzele și boabele de porumb.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru experiențe am folosit porumbul dublu hibrid HD 311. Plantele au fost cultivate în casa de vegetație a I.C.C.P.T. din București. S-au folosit ca medii de cultură soluția nutritivă și nisipul, utilizîndu-se în ambele cazuri amestecul nutritiv Prianișnikov ; plantelor li s-au asigurat și principalele microelemente. În amestecul nutritiv de bază am modificat doar conținutul de N și K, în timp ce conținutul tuturor celorlalte elemente (micro- și macroelemente) nutritive a rămas constant. În funcție de tematica propusă s-au stabilit variante cu carență în N și K și cu exces în aceste elemente :

1. Amestec nutritiv de bază (a servit și ca martor) N_1K_1
2. Amestec cu 3 doze de N . . . . N_3K_1
3. Amestec în care doza de N a fost redusă la 1/5 din doza de bază . . . . $N_{0,2}K_1$
4. Amestec cu 3 doze de K . . . . N_1K_3
5. Pentru a vedea cum reacționează plantele la îngrășarea suplimentară cu N, pe un fond bogat în K, în varianta N_1K_3 s-au mai adăugat 2 doze de N . . . . N_1K_3+2 N
6. Amestec în care doza de potasiu a fost redusă la 1/5 din doza de bază . . . . $N_1K_{0,2}$

Pentru a urmări reacția plantelor la diferitele raporturi dintre N și K din mediul nutritiv am alcătuit variantele :

1. Amestec nutritiv de bază (a servit și ca martor) N_1K_1
2. Amestec cu 1/5 doză N și 2 doze K . $N_{0,2}K_2$
3. Amestec cu două doze N și 1/5 doză K $N_2K_{0,2}$
4. Amestec cu 3 doze N și 2 doze K N_3K_2
5. Amestec cu 3 doze N și 3 doze K . . . . N_3K_3

pH-ul soluțiilor nutritive a fost menținut la 5,1—5,4. Soluțiile nutritive au fost aerisite zilnic timp de 20 de minute. Plantele au fost crescute în vase de sticlă cu o capacitate de 6 litri de soluție nutritivă și în vase de vegetație cu o capacitate de 24 kg nisip. Umiditatea nisipului s-a menținut la 70% din capacitatea maximă pentru apă. La plantele crescute în soluții nutritive, recoltările pentru analize s-au făcut din 5 în 5 zile, iar la plantele crescute pe nisip s-au făcut cînd acestea au ajuns în principalele faze de dezvoltare : 7) faza de 3—4 frunze ; 2) faza de 7—8 frunze ; 3) faza de înspicare-înflorire ; 4) faza de coacere în lapte-ceară ; 5) faza de maturitate deplină.

Conținutul în N proteic și proteină s-a determinat după metoda Bernstein—Kjeldhal.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Rezultatele obținute de noi centralizate în figurile 1, 2, 3, 4, 5 și tabelul nr. 1, nu fac notă discordantă cu cele obținute de alți cercetători, cu excepția poate a unor date parțial diferite, generate de gradul diferit de nutriție cu K. Dar, după cum am văzut, în această privință și în literatura de specialitate există unele rezultate susceptibile de a fi rediscutate.

Astfel, am constatat influența pronunțat negativă a carenței în azot ($N_{0,2}$, $N_{0,2}K_2$, $N_{0,2}K_1$) asupra conținutului în N proteic din frunzele și rădăcinile porumbului în cursul întregii perioade de vegetație. O influență negativă dar mai puțin pronunțată o exercită carența în potasiu ($K_{0,2}$, $N_2K_{0,2}$, $N_1K_{0,2}$). De menționat faptul că la varianta $N_2K_{0,2}$, proporția crescută de azot nu înlătură efectul negativ al carenței în potasiu.

Dozele mărite de azot și potasiu (N_3K_3, N_3K_2, N_3K_1, N_3 și K_3) condiționează acumularea celor mai mari cantități de N proteic.

Datele din tabelul nr. 1 arată o creștere a conținutului în N proteic din boabele de porumb între faza de coacere în lapte-ceară și faza de coacere deplină.

Tabelul nr. 1

Variaţia conţinutului în azot proteic şi proteină a boabelor de porumb cultivat pe nisip în vase de vegetaţie cu diferite doze şi raporturi între N şi K

Variante	Azot proteic, g% s.u.		Proteină, g%
	Faza de coacere în lapte ceară (20.VIII.1969)	Faza de coacere deplină (27.IX.1969)	
N_1K_1(Mt)	1,502	1,507	9,99
N_3K_1	1,683	1,819	12,28
$N_{0,2}K_1$	1,124	1,211	8,29
N_1K_3	1,594	1,623	11,04
N_1K_3+2N	1,918	2,080	13,19
$N_1K_{0,2}$	1,346	1,394	9,07
N_3K_2	1,827	1,903	12,92

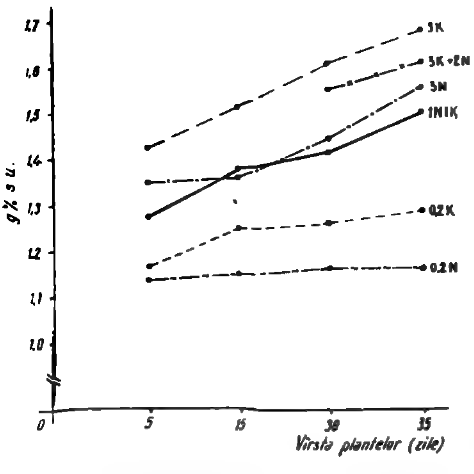

Fig. 1 — Conţinutul în azot proteic din rădăcinile plantelor de porumb crescute pe soluţii nutritive cu diferite doze de N şi K (în g% s.u.)

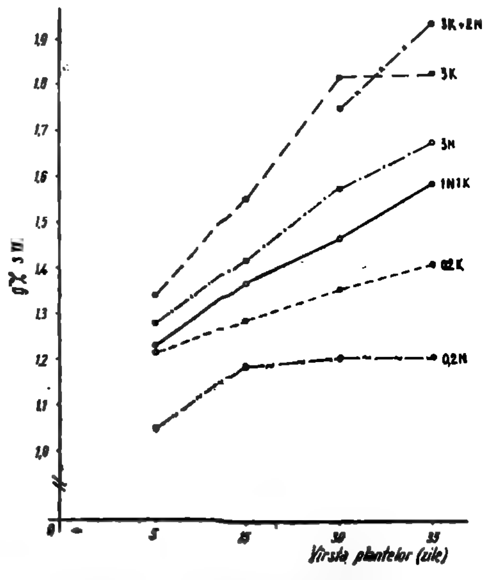

Fig. 2 — Conţinutul în azot proteic din frunzele plantelor de porumb crescute pe soluţii nutritive cu diferite doze de N şi K (în g% s.u.)

Conţinutul cel mai ridicat în proteină în boabe s-a înregistrat la varianta N_1K_3+2N, deci la o îngrăşare în exces în fazele iniţiale de creştere şi o fertilizare fracţionată cu N, administrat în momentul cînd plantele aveau deja format un puternic aparat foliar. Un conţinut ridicat în proteină s-a acumulat şi în variantele N_3K_2 şi N_3K_1. Superioară valorii martorului este şi varianta N_1K_3. Carenţa în N în special, precum şi carenţa în K au dus la scăderea conţinutului în proteină.

R a t n e r şi colab. (19) consideră că influenţa pozitivă a K asupra biosintezei proteinei în plante se datorează participării acestui element în reacţiile enzimatice ale metabolismului N, ca şi în metabolismul ener-

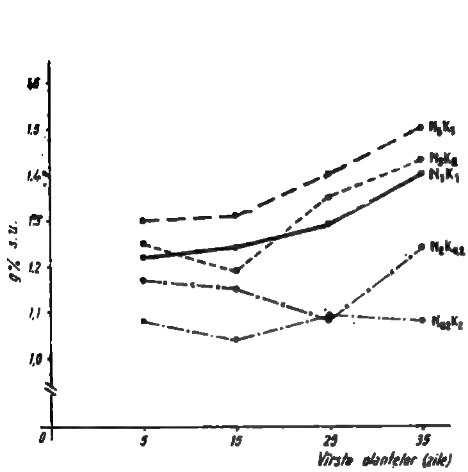

Fig. 3 — Conţinutul în azot proteic din rădăcinile plantelor de porumb crescute pe soluţii nutritive cu diferite raporturi între N şi K (în g% s.u.)

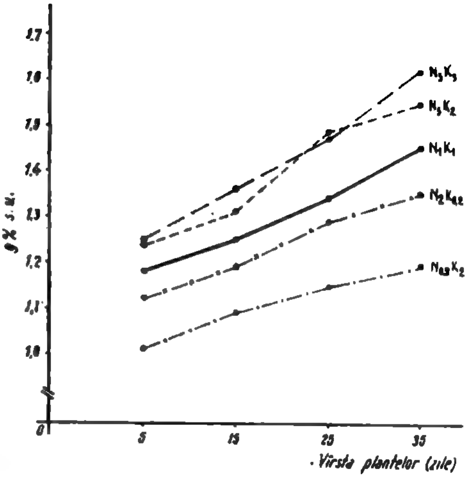

Fig. 4 — Conţinutul în azot proteic din frunzele de porumb crescute pe soluţii cu diferite raporturi între N şi K (în g% s.u.)

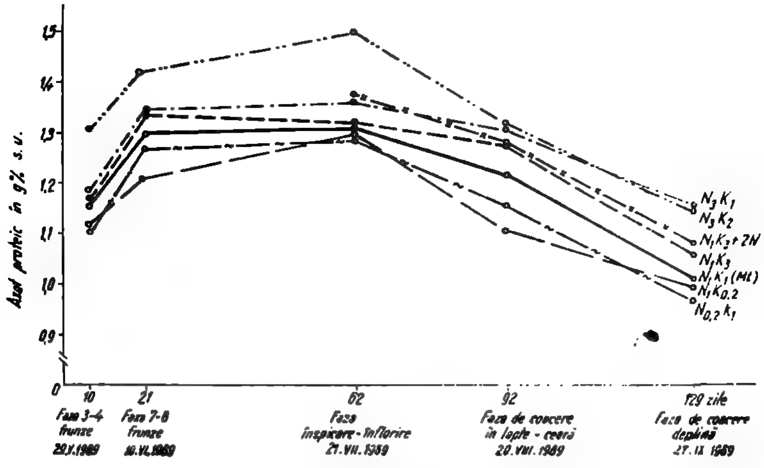

Fig. 5 — Conţinutul în azot proteic din frunzele de porumb crescute pe nisip în vase de vegetaţie cu diferite raporturi între N şi K (în g% s.u.)

getic, prin menţinerea stării normale a mitocondriilor în care sînt concentrate procesele fosforilării oxidative. Mai mulţi cercetători [B e r n s t e i n (2), K u r s a n o v şi colab. (11)] au stabilit că în cazul carenţei în K se produce o diminuare a sintezei de proteină şi o intensificare a proceselor de hidroliză a proteinei, situaţie în care raportul aminoacizi liberi/proteină creşte. Totodată are loc o dezorganizare a căilor metabolice care duc la biosinteza nucleotidelor şi acizilor nucleici, ceea ce îngreuiază sinteza proteinei.

Referindu-se la gradul diferit de influenţare a metabolismului plantelor de porumb în cursul creşterii şi dezvoltării acestora prin administrarea îngrăşămintelor cu N şi K, J u r b i ţ k i (8), (9) arată că porumbul,

la începutul perioadei de vegetație, absoarbe din mediul nutritiv mai mult K decît N, deoarece în această perioadă crește în special tulpina, bogată în K. Faptul se explică prin aceea că de la începutul perioadei de vegetație și pînă în faza de 5—6 frunze frunzele sînt bogate în substanțe solubile cu N, iar concentrațiile favorabile pentru formarea compușilor proteici se formează mai tîrziu, atunci cînd frunzele produc o cantitate suficientă de glucide necesare procesului de sinteză a proteinelor.

CONCLUZII

1. S-a constatat influența pronunțat negativă a carenței în azot asupra conținutului în azot proteic din frunzele și rădăcinile porumbului, pe întreaga perioadă de vegetație.

2. O influență negativă, dar mai puțin accentuată, o exercită și carența în potasiu.

3. Cantitatea cea mai mare de azot proteic se acumulează în plante în cazul dozelor mărite de azot și potasiu (N_3K_2, N_3K_3, N_3K_1).

4. Doza crescută de potasiu (N_1K_3) influențează de asemenea în mod pozitiv acumularea de N proteic, dar adăugarea la această variantă a încă două doze de azot (N_1K_3+2N) provoacă intensificarea procesului de acumulare a N proteic în frunze. În fazele tardive, influența K se face simțită numai pe un fond bogat în N.

5. După faza de înspicare-înflorire conținutul în N proteic din frunzele de porumb scade sensibil în toate variantele.

6. Conținutul cel mai ridicat în proteină din boabele de porumb s-a înregistrat în varianta N_1K_3+2N, deci la o îngrășare în exces cu K în fazele inițiale de creștere și o îngrășare fracționată cu N, atunci cînd plantele aveau dezvoltat un puternic aparat foliar.

7. Carența în N în special, ca și carența în K au dus la scăderea conținutului în proteină din boabe.

BIBLIOGRAFIE

1. S. S. BASLAVSKAIA, Izv. AN SSSR, ser. biol., 3, 1945.
2. B. I. BERSTEIN, *Fotosintez i productivnosti rastenii*, Kiev, Nauka dumka, 1965.
3. GH. BILTEANU și colab., Lucr. St. Inst. Agr. București, 10, 1967.
4. C. CARAMETE și colab., Probl. agr., 21, 2, 1969.
5. N. S. DANILOVA, Agrohimia, 5, 1967.
6. N. HULPOI și colab., An. Inst. Centr. Cercet. Plante tehn. Fundulea, 33 B, 1965.
7. AL. IONESCU, Com. Acad. R.P.R., 11, 12, 1961.
8. Z. I. JURBITKI, Izv. AN SSSR, ser. biol, 6, 1961.
9. Z. I. JURBITKI, Izv. AN SSSR, ser. biol. 2, 1967.
10. V. G. KONAREV, Dokl. AN SSSR, 10, 3, 1955.
11. A. L. KURSANOV și colab., Agrohimia, 1, 1967.
12. P. V. LEBEDEV, Fiziol. rast., 10, 3, 1963.
13. B. MARTINOVIČ și colab., Isotope stud. Nitrogen, Vienna, 1968.
14. I. V. MOSOLOV și colab., Fiziol. rast., 9, 2, 1962.
15. E. PASCU și colab., An. Inst. Centr. Cercet. Plante tehn. Fundulea, 33 B, 1965.
16. A. N. PAVLOV, *Nakoplenie belka v zerne pșeniți i kucuruzî*, Moscva, Izd. „Nauka", 1967.
17. N. S. PETINOV și colab., Fiziol. rast., 2, 1958.
18. B. P. PLESCOV și colab., Dokl. Timireazev. selskohoz. Akad., 103, 1965.
19. E. I. RATNER și colab., Fiziol. rast., 15, 3, 1968.
20. E. WILBERG și colab., Z. Planzenernahrung Bodenkunde, 121, 2, 1968.

THE INFLUENCE OF THE NITROGEN AND POTASSIUM FERTILIZERS UPON THE CORN ROOTS AND LEAVES

I. The content of proteical nitrogen and protein

Summary

In the experiments carried out in the green house, with maize plants, grown in nutritive solutions, and on sand, we established the dose and best relationships between N and K. They must assure a maximum accumulation of proteic N and the proteins in the roots, leaves and seeds of the respective plants. The lack of N specially, as well as the lack in K negatively influences the accumulation of proteic substances in the respective bodies. The highest content of proteic N and protein was noticed in the variants with increased doses of N and K (in the relationship N_3K_2, N_3K_1, N_3K_3). In seeds the highest contents in proteins was found in the variant $N_1K_3 + 2N$, that is at a fertilisation with K in excess in the first growth phases and a fractioned fertilisation with N, administered when the plants had already developed a strong foliar aparatus. In the late phases the positive influence of the high doses of K is felt only on a rich background of N.

Institutul de științe biologice București
Primit în redacție la 15 noiembrie 1977

HABITATUL ŞI NIŞA ECOLOGICĂ

P. NEACŞU

Printre noţiunile ecologice mult controversate şi care crează confuzie în folosirea şi interpretarea lor se numără şi conceptele de „habitat“ şi „nişă ecologică“.

Habitatul este partea din biotop ocupată de un individ sau de o populaţie, care oferă acestora toate condiţiile de dezvoltare şi prosperitate. Habitatul nu se poate confunda cu biotopul, care reprezintă locul ocupat de o biocenoză şi nici cu arealul, ce reprezintă spaţiul geografic în care este dispersată o specie.

Cuenot (1936) defineşte ca biotop „mediul din apropierea unei specii“, iar Clarke (1957) foloseşte termenul de „microclimat“ pentru condiţii climatice din mediul imediat înconjurător unui organism.

B. Stugren (1965) sinonimizează termenul de habitat cu cel de biotop. Pentru I. Pop (1977) locul în care sînt prezenţi indivizii unei specii formează „locul de trai“, iar pentru N. Doniţă şi Ivan Diona (1977) acest loc este numit „areal ecologic“.

Habitatul este o noţiune mult mai complexă ca biotopul în constituţia lui intrînd nu numai factorii abiotici ci şi o parte din factorii biotici în special cei legaţi de hrană.

Principalii factori ce delimitează habitatul unei populaţii sînt constituţia şi textura solului, temperatura, lumina, umiditatea, structura fundului apelor, formele de relief, aciditatea apei, sau a solului, sursele de hrană etc.

Astfel habitatul ferigei îl reprezintă terenurile umede şi umbroase din pădurile montane ; populaţiile de *Rhododendron* şi de *Vaccinium* sînt specifice solurilor montane acide, iar capra neagră este „la ea acasă“ pe stîncile abrupte din zona alpină sau subalpină.

Mărimea habitatului diferă foarte mult de la o populaţie la alta. Pentru o populaţie de *Calandra granaria* aceasta poate fi spaţiul dintr-o magazie în care este depozitat grîul. Pentru o insectă galicolă, de exemplu *Mikiola fagii,* habitatul său îl reprezintă frunzele de fag şi locurile din imediata apropiere a arborilor. Habitatul papurei şi al stufului îl formează locurile umede şi apa puţin adîncă cu fund mîlos din vecinătatea malului unui lac.

La numeroase populaţii habitatul include diferite staţiuni aparţinînd la biotopi deosebiţi. Staţiunile pot fi de hrănire, de adăpostire,

de reproducere etc. De exemplu : căprioara, prezintă o staţiune de adăpostire în pădure şi alta pentru hrană în cîmpiile din vecinătatea pădurilor.

Davis (1960) distinge în funcţie de viteza de modificare a factorilor ecologici din cuprinsul unui habitat următoarele categorii principale de habitate : *habitate monotone*, în care factorii ecologici sînt relativ constanţi cum sînt cei din habitatele abisale, cavernicole sau cei din interiorul organismelor homeoterme, în care se dezvoltă diverşi paraziţi sau comensali ; *habitate periodice*, în care condiţiile de viaţă variază diurn sau sezonier, aşa este cazul zonei intertidale supusă acţiunii mareelor şi majoritatea habitatelor din zona temperată ; *habitate eratice*, caracteristice zonele supuse schimbărilor sporadice neprevizibile cum sînt zonele vulcanice, regiunile supuse incendiilor etc. ; *habitate secvenţiale*, în care modificările factorilor ecologici şi ale organismelor se fac după intervale neregulate, neciclice, de exemplu habitatele formate pe solurile din lungul malurilor unor rîuri.

Nişa ecologică este o noţiune de dată mai recentă decît habitatul şi a fost introdusă odată cu studierea fenomenului de competiţie.

J. Grinnell (1917 şi 1928) a fost primul care a folosit termenul de nişă în înţelesul de *microhabitat* sau *nişă spaţială* (6). Ch. Elton (1922) foloseşte termenul de nişă în sensul funcţional al unui organism în biocenoză, deosebind-o de habitat. Deoarece Elton a pus în evidenţă relaţiile energetice şi alimentare dintre populaţii s-a dat numele de *nişă trofică* la nişa funcţională propusă de el. C. E. Hutchinson (1957) a sugerat ideea de nişă ca un spaţiu *multidimensional*, ce poate fi supus măsurătorilor şi calculelor matematice. Tot acest autor deosebeşte o *nişă fundamentală* de maximă abstractizare în care speciile nu sînt constrînse de competiţia dintre ele şi o *nişă realizată*, mai restrînsă, supusă presiunilor biotice înconjurătoare.

Sintetizînd datele prezentate rezultă că nişa ecologică este o noţiune ce se referă la rolul funcţional multiplu al populaţiei în biocenoză. Pentru a determina funcţia unei populaţii este necesar să cunoaştem suma activităţilor sale, în special modul de hrană, sursa de energie, rata metabolismului, producţia, comportamentul şi efectele acestor parametrii asupra altor populaţii sau asupra ecosistemului în ansamblu.

Printre parametrii funcţionali ai nişei ecologice un rol determinant îl ocupă relaţiile trofice.

Dacă două specii apropiate din punct de vedere sistematic au aparent nevoie de aceleaşi cerinţe alimentare, ele pot cohabita fără să intre în competiţie în cazul cînd fiecare şi-a delimitat precis nişa ecologică. De exemplu : speciile *Dasyneura acrophila* şi *D. fraxini* localizate în stadiul larvar pe acelaşi substrat, frunzele de frasin, se hrănesc în mod diferit, prima are ca sursă alimentară ţesutul foliolelor dintre nervuri, pe cînd a doua specie ţesuturile mature din peţiolul frunzei şi din nervurile principale ale foliolelor.

Cînd populaţiile a două specii au cerinţe de hrană şi viaţă similare atunci intervine fenomenul de competiţie care exclude coexistenţa lor (Gause, 1934).

În mod figurat Viebert şi Lagler (1) spun că habitatul este *adresa* unde trăieşte un organism în timp ce nişa sa ecologică indică *funcţia* sau profesiunea pe care o exercită. De exemplu : spunem că

adresa ciocănitoarei este scoarţa arborilor, iar funcţia sa principală este aceea de pasăre insectivoră. Cunoaşterea numai a unui singur termen este insuficientă în studiul şi aprofundarea ecologiei unui individ sau populaţie.

BIBLIOGRAFIE

1. AGUESSE P., *Clef pour l'écologie*. Seghers, Paris, 1971.
2. DAJOS R., *Précis d'écologie*. Dunod, Paris, 1970.
3. CHAUVIN R., *La biologie*. Les dictionnaries Marabout université, Paris, 1973.
4. DONIŢĂ N. şi IVAN D., *Areal geografic şi areal ecologic*. Analele Univ. Bucureşti, p. 53—56, 1977.
5. NEACŞU P., *Ecologie generală*. Centrul de multiplicare al Univ. Bucureşti, 1974.
6. ODUM P. E., *Fundamentals of ecology*. W. B. Saunders Company Londra, Toronto, 1971.
7. POPOVICI BAZNOŞEANU A., *Probleme ecologice*. În volumul „Cercetări de ecologie animală", p. 221—232. Ed. didactică şi pedagogică Bucureşti, 1966.
8. STUGREN B., *Ecologie generală*. Ed. didactică şi pedagogică Bucureşti, 1965.
9. TOWLE O., *Biologie moderne*. Holt, Rinehart and Winston Inc., Montreal—Toronto, 1971.

L'HABITAT ET LA NICHE ÉCOLOGIQUE

Résumé

Dans cet exposé sont analysées les notions d'habitat et de niche écologique dans la lumiere des nouveaux recherches actuels. Après ces recherches, l'habitat est la partie de biotope dans laquelle se développe une population et oú elle trouve tous les conditions pour son développement.

La niche écologique est une notion plus complexe que se rapporte la position fonctionelle qu'occupe un être vivant ou une population à l'intérieur d'une écosistem.

Facultatea de biologie Bucureşti
Primit în redacţie la 6.II.1978

CERCETĂRI PRIVIND MERSUL FOTOSINTEZEI SUB ACŢIUNEA UNOR CITOSTATICE ŞI ALCALOIZI PURINICI

AURELIA CIOBANU

Modificările ultrastructurale induse de endoxan (2), mustin (3) criogenină (12), la nivelul cloroplastelor, ne-au determinat să cercetăm şi acţiunea lor asupra fotosintezei.

În comunicarea de faţă ne-am propus studierea efectului acestor citostatice asupra intensităţii fotosintezei plantulelor de grîu, în concentraţii care au afectat ultrastructura cloroplastelor.

MATERIAL ŞI METODA DE CERCETARE

Ca material experimental am utilizat frunze de grîu, provenite de la plantule care au fost supuse acţiunii substanţelor citostatice menţionate, 48 h şi 96 h. Intensitatea fotosintezei a fost determinată prin metoda manometrică Warburg şi exprimată în cm^3O_2/gr.s.usc/oră.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Fotosinteza a fost cercetată în funcţie de concentraţie şi de durata de acţiune a acestor substanţe.

În figura 1 prezentăm mersul fotosintezei plantulelor de grîu, sub acţiunea diferitelor concentraţii de endoxan. S-a constatat că endoxanul manifestă o acţiune inhibitoare asupra acestui proces, care se accentuează pe măsura măririi concentraţiei şi creşterii duratei de acţiune.

Criogenina (fig. 2) şi mustinul (fig. 3), exercită o acţiune inhibitoare asemănătoare. Menţionăm că aceleaşi concentraţii de endoxan, mustin şi criogenină, care au determinat inhibarea fotosintezei, au produs şi afectarea ultrastructurală a cloroplastelor, caracterizată prin dilatarea tilacoidelor, sărăcirea stromei în particule granulare sau chiar desorganizarea cloroplastelor, în prezenţa concentraţiilor mari de citostatic (2, 3, 12).

Modificări ultrastructurale asemănătoare au fost obţinute de B a r t e l s şi P a g e l o w (1), în prezenţa dichlorobenzilmethylcarbamilului. Autorii consideră afectarea ultrastructurii cloroplastelor, ca fiind determinată de dispariţia ribosomilor din cloroplaste. Un argument în sprijinul acestei ipoteze îl constituie faptul că unele enzime ale ciclului Calvin, de tipul ribulose diphosphatcarboxilazei (13), sînt sintetizate de

ribosomii cloroplastelor şi nu de ribosomii citoplasmei. Substanţa citostatică cercetată, ar bloca unele procese fiziologice şi ca urmare apar modificările ultrastructurale amintite.

Efecte inhibitoare asupra fotosintezei, au fost semnalate de ase-

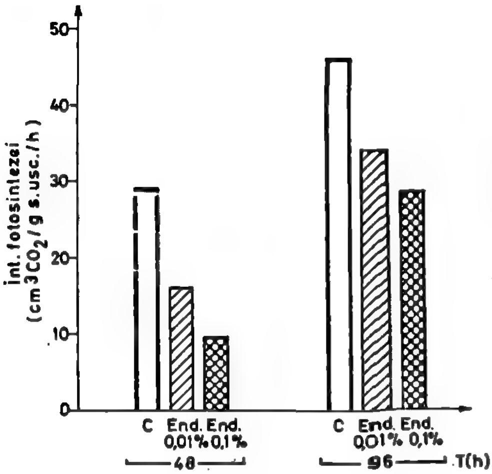

Fig. 1 — Acţiunea endoxanului asupra intensităţii fotosintezei plantelor de grîu

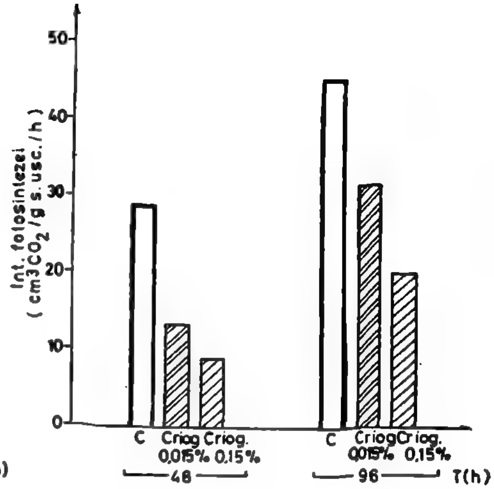

Fig. 2 — Acţiunea criogeninei asupra intensităţii fotosintezei plantelor de grîu

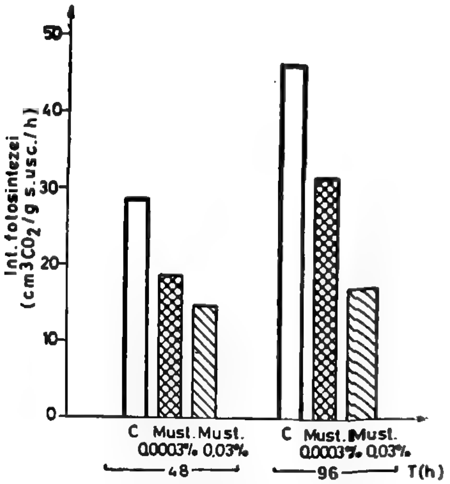

Fig. 3 — Acţiunea mustinului asupra intensităţii fotosintezei plantulelor de grîu

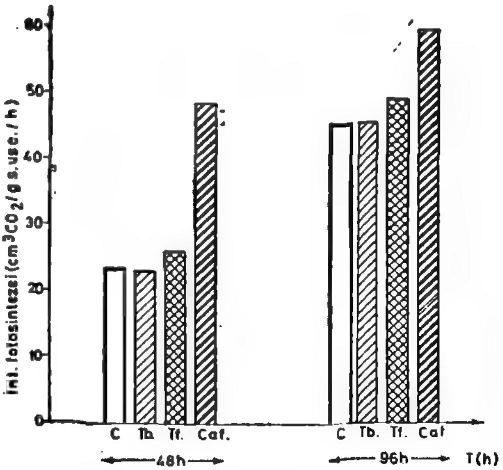

Fig. 4 — Acţiunea cafeinei, teofilinei şi teobrominei asupra intensităţii fotosintezei plantelor de grîu

menea, sub acţiunea 5 fluoro-uracilului (8), hydrxylaminei (14) şi actinomicinei D (11).

Este cunoscut că nucleul purinic, intră în compoziţia acizilor nucleici, precum şi a unor sisteme enzimatice cu rol important în fiziologia şi morfologia celulei animale şi vegetale.

Studiile de mutageneză (7,10), ca şi cele în legătură cu activitatea citostatică a unor derivaţi purinici (4, 5, 6, 9), demonstrează rolul mul-

tiplu pe care-l pot exercita substanțele cu nucleu purinic, asupra celulei vii. Această situație este în funcție, pe de o parte de nucleul de bază al acestor produși, iar pe de altă parte, de numărul, natura și poziția grupărilor chimice grefate pe nucleul purinic (6).

Cercetările privind corelația dintre structura chimică și activitatea statmodieretică (4), au arătat că concentrațiile minime active statmodieretice ale cafeinei, teofilinei și teobrominei, corespund respectiv unor soluții (M/1 000—M/500) pentru cafeină, M/700 pentru teofilină și M/300 pentru tebromină.

Plecînd de la acest considerent, am urmărit modul cum este influențat fenomenul de fotosinteză, de către alcaloizii respectivi, în concentrații la care își manifestă activitatea statmodieretică.

În figura 4 prezentăm mersul fotosintezei plantulelor de grîu sub acțiunea teobrominei, teofilinei și cafeinei. S-a constatat că fenomenul de fotosinteză decurge asemănător la teobromină și control. Teofilina determină o ușoară stimulare a fotosintezei, iar cafeina mărește intensitatea fenomenului.

Așa cum am precizat anterior, concentrațiile minime active statmodieretice ale cafeinei, teofilinei și teobrominei sînt diferite. Această diferență este explicată de Constantinescu și colab. (4), atît prin numărul și poziția grupărilor CH_3, grefate pe nucleul purinic, cît și de prezența atomului de hidrogen de la C_8. Este posibil ca modul diferit de influențare al fotosintezei de către cei trei alcaloizi purinici să fie determinat, de asemenea de natura chimică a acestora.

CONCLUZII

1. Endoxanul, mustinul și criogenina au determinat inhibarea fotosintezei în concentrații care au produs afectarea ultrastructurii cloroplastelor.

2. Teofilina și cafeina în concentrații statmodieretice active au provocat o stimulare a fenomenului de fotosinteză. Teobromina nu a modificat mersul fenomenului.

BIBLIOGRAFIE

1. BARTELS P. și PAGELOW E. J., J. Cell. Biol. 37, 2, c_1—c_2, 1968.
2. CIOBANU A. și SĂLĂGEANU N., St. și Cerc. Biol. Ser. BOT, 25, 3. 191—194, 1973.
3. CIOBANU A., St. și Cerc. Biol. Ser. Bot., 24, 6, 525—531, 1972.
4. CONSTANTINESCU D. GR., RADIAN V., Lucr. Conf. naț. de Farmacie, București, 546, 1958.
5. CONSTANTINESCU D. GR., RETEZEANU M., CONSTANTINESCU M. și STOENESCU V., C. R. Ac. Sc. Paris, 253, 176, 1961.
6. CONSTANTINESCU D. GR., CONSTANTINESCU M., RETEZEANU M., OȚELEANU R., C. R. Ac. Sc. Paris, 1961, 1061.
7. EHRENBERG L., GUSTAFSSON A., LUNDQUIST U., Acta. Chem. Scand. 10, 1956, 492.
8. EVANS W. R., SMILLIE R. M., J. Exper. Bot. G. B., 22, 71, 371—81, 1971.
9. IONICA A., Teză de doctorat. Facultatea de Farmacie, București, 1970.
10. KOCH A., J. BIOL. Chem., 219, 181, 1956.
11. MLANDRI B. A., BACCARINI A., Plant. Physiol. U.S.A., 44, 1, 95—100.
12. SĂLĂGEANU N., CIOBANU A., St. și Cerc. Biol. Ser. Bot., 25, 4, 275—278, 1973.
13. SMILLIE R., GRAHAM D., SWYER M. R., Biochem. Biophys. Res. Commun., 28, 598, 1967.
14. VASILIEVA V. E., PINEVICHI V. V., Fiz. rast., 17, 6, 1192, 1970.

LES RECHERCHES SUR LA PHOTOSYNTHESE SOUS L'ACTION DES CERTAINES CYTOSTATIQUES ET ALCALOIDES PURINIQUES

Résumé

Dans le presente article on a evidentié l'action d'endoxan, mustin et criogenie sur l'intensité de la photosynthèse des plantules du blé dans les concentrations qui ont affecté l'ultrastructure des chloroplastes. On a constaté que les cytostatiques analisées produisent l'inhibation de la photosynthèse. Aussi on a cherché l'action de la théophyline, théobromyne et le cafeine sur le même phénomène. La théophyline et le cafeine ont provoqués une stimulation de la photosynthöse, et la théobromyne n'a modifiée pas l'intensité de la photosynthèse.

Institutul de cercetări biologice București
Primit în redacție la 27 mai 1977

DESPRE POTENȚIALUL ALELOPATIC AL UNOR ORGANE AERIENE DE PLANTE LEMNOASE

E. ȘERBĂNESCU, AURELIA SCARLAT, MAGDALENA PALADA

Se știe că relațiile dintre speciile constituiente ale unei fitocenoze se bazează în principal pe concurența pentru folosirea condițiilor de trai și, caracteristic acestui fel de relații este că acționează prin epuizarea resurselor (lumină, apă, săruri minerale ș.a.) (C. H. Muller, 1969).

În ultimele trei decenii se studiază mai amplu și un altfel de relații care se pot stabili într-o comunitate vegetală și anume relațiile alelopatice (de la grecesul allelos = reciproc și pathe = influență, acțiune), adică modul de influențare (prin inhibare sau stimulare) a unei specii (acceptor) de către o altă specie (donator) pe calea substanțelor chimice eliminate în mediul înconjurător, în timpul vieții sau după moarte. Se afirmă și se demonstrează din ce în ce mai des că rolul alelopatiei în formarea și evoluția unei formațiuni vegetale este important iar cercetările de fiziologie și biochimie trebuie să aducă cît mai multe argumente experimentale pentru a deslusi mecanismul alelopatiei. (V. Soran, O. Rațiu, 1973). Deosebirea dintre concurență și alelopatie constă în faptul că în cazul acesteia din urmă se adaugă ceva la mediul înconjurător (substanțe chimice) pe cînd în cazul concurenței, un factor necesar vieții este diminuat de activitatea fiziologică a unei specii în detrimentul alteia.

Se cunosc numeroase exemple care demonstrează prezența alelopatiei în natură. Astfel, s-a observat că pe locul unde cad și se adună în grămezi glomerulele de sfeclă de zahăr, timp de cîțiva ani nu mai cresc alte plante. De asemenea resturile moarte ale rădăcinilor de piersic îmbogățesc solul în amigdalină și produșii ei de degradare, acidul cianhidric și benzoaldehida, ceea ce împiedică reînnoirea plantației cu această specie (Börner, 1960).

Cele mai multe cercetări de alelopatie au fost făcute avînd ca obiecte de studiu speciile ierboase. Arborii prezintă un interes aparte pentru studiul acumulării colinelor (substanțe chimice emise de plante și avînd însușiri inhibitoare) deoarece, comparativ cu speciile ierboase, ei există timp mai îndelungat în același loc, formează o masă mare de substanță organică și conferă astfel o situație alelopatică mai stabilă. (Grodzinskii, 1965).

Cercetările întreprinse de noi în anul 1974 au avut un caracter preliminar și au pornit de la ideea că datorită cantității importante de frunze căzute toamna din arbori se creează în jurul acestora o zonă alelopatică potențială iar cunoașterea efectului alelopatic al substanțelor

chimice din frunze ar putea explica prezenţa sub coroană a anumitor specii sau absenţa altora precum şi dacă este indicat sau nu folosirea litierei diferitelor specii de arbori pentru formarea compostului ce urmează a fi folosit la lucrările din sere şi răsadniţe. De asemenea se ştie că unele specii amentifere lasă să cadă pe sol primăvara devreme o cantitate deloc neglijabilă de amenţi ce pot forma o zonă chimică care să influenţeze germinarea şi creşterea altor specii, în special ierboase.

MATERIALUL ŞI METODA DE LUCRU

Pentru experienţele privind efectul alelopatic al substanţelor hidrosolubile din frunze şi organele florale am folosit următoarele 16 specii de arbori : *Salix babylonica* L., *S.caprea* L., *Populus trmula* L., *P.robusta* C.K.Schneid., *P.alba* L., *Corylus avelana* L., *C.colurna* L., *C.americana* Walt., *Alnus glutinosa* (L), Gärtn., *Betula pendula* Roth., *Acer campestre* L., *A.negundo* L., *A.platanoides* L., *A.tataricum* L., *Aesculus hiopocastanum* L., *Juglans regia* L. Dintre aceste specii 11 sînt amentifere.

Probele au fost recoltate de la începutul perioadei de vegetaţie pînă la căderea frunzelor şi au constat din amenţi, frunze tinere, frunze mature, frunze bătrîne şi frunze îngălbenite şi căzute din arbori. Probele de material vegetal au fost cîntărite şi apoi imersate în baloane de sticlă de 100 ml cu apă distilată în raportul 1 : 10 pentru obiecte proaspete şi 1 : 30 pentru cele uscate. După 24 de ore de la imersare s-au pipetat cîte 5 ml de soluţie din fiecare balon peste patul de hîrtie de filtru din cutii Pétri (diametru 10—12 cm), conţinînd fiecare cîte 100 de seminţe de ridichi soiul Roşie cu vîrf alb din recolta anului precedent, dimensiunea seminţelor fiind de 2,5—3 mm. Fiecare variantă a avut 6 repetiţii. După 16—20 de ore s-au numărat seminţele germinate atît la proba de control (pe apă distilată) cît şi la cele de experienţă iar după alte 24 de ore s-a măsurat creşterea în lungime a radiculei. Toate datele au fost prelucrate statistic după testul Fischer pentru aprecierea semnificaţiei diferenţei.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Rezultatele experienţelor le prezentăm într-o formă concentrată, tabele şi grafice sintetice.

Însuşirea de a fi inhibitor a extractelor hidrosolubile din diferitele organe analizate este înscrisă în tabelul nr. 1 din care se poate vedea că la majoritatea speciilor testate amenţii în faza de anteză şi frunzele căzute toamna, de curînd, s-au dovedit inhibitoare a germinaţiei seminţelor de ridichi.

Figura 1 ilustrează capacitatea de inhibare a germinaţiei şi a creşterii radiculei de către extractele apoase din frunzele aflate în diferite faze de dezvoltare (valorile reprezintă media pentru toate speciile analizate). Se constată o creştere a capacităţii inhibitoare a frunzelor spre sfîrşitul perioadei de vegetaţie a arborilor.

Amenţii după anteză şi care au căzut pe sol au, la majoritatea speciilor, însuşiri inhibitorii asupra germinaţiei şi a creşterii radiculei de ridichi (figurile 2 şi 3).

Tabelul nr. 1

Organul	Nr. specii testate	% specii inhibitoare	
		Germinare	Creştere
Amenţi în anteză	12	83	67
Amenţi după anteză	10	7	80
Frunze tinere	14	36	64
Frunze mature	13	8	31
Frunze bătrîne	14	57	57
Frunze căzute	16	81	94

Frunzele care cad toamna sînt bogate în substanţe hidrosolubile care pot inhiba germinaţia şi creşterea radiculei de ridichi. Figurile 4 şi 5 ilustrează acest lucru. Dintre speciile analizate se remarcă din acest punct de vedere *Populus robusta, Acer tataricum, P. alba, A. glutinosa, A. campestre, Juglans regia* (pentru germinaţie), *J. regia, P. robusta, A. tataricum, P. alba, A. glutinosa* (pentru creşterea radiculei). În general influenţa inhibitoare a extractelor din frunzele bătrîne a fost mai puternică asupra creşterii radiculei decît asupra germinaţiei la majoritatea speciilor.

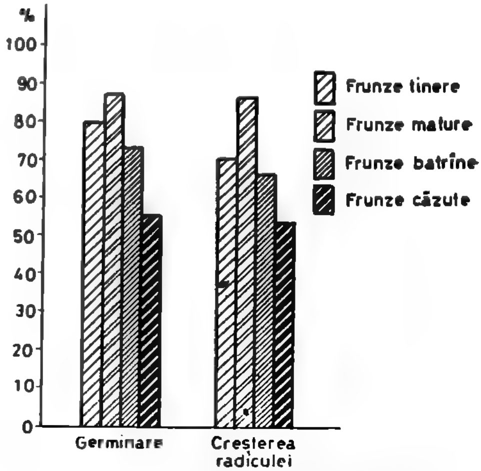

Fig. 1 — Procentul de seminţe de ridichi germinate sub influenţa extractelor hidrosolubile din frunze (% faţă de control)

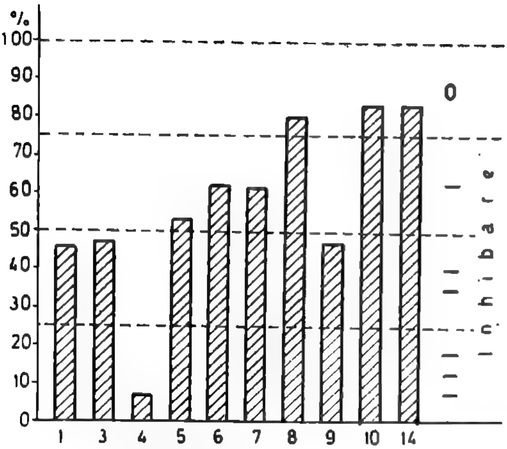

Fig. 2 — Influenţa extractului hidrosolubil de amenţi după anteză asupra germinării seminţelor de ridichi (% faţă de control) : *1 — Salix babylonica, 3 — Populus tremula, 4 — P. robusta, 5 — P. alba, 6 — Corylus avelana, 7 — C. colurna, 8 — C. americana, 9 — Alnus glutinosa, 10 — Betula pendula, 14 — Juglans regia*

Literatura despre alelopatie menţionează pentru cîteva din speciile testate de noi efectul inhibitor al substanţelor hidrosolubile ca cele din frunzele de nuc (B o d e, 1958) şi atribuie acest efect iuglandinei. La fel pentru frunzele bătrîne de castan la care s-a pus în evidenţă o lactonă, aesculatina, cu efect inhibitor asupra creşterii radiculei dar practic indiferent asupra germinaţiei seminţelor de ridichi, după cum am constatat în experienţele noastre. Este ştiut că sub arborii de castan şi nuc pot trăi doar puţine specii adaptate şi nu numai din cauza umbririi ci în bună măsură datorită substanţelor emise de frunze în aer

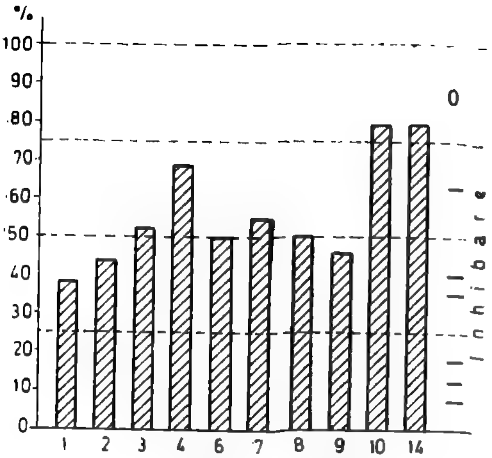

Fig. 3 — Influenţa extractului hidrosolubil de amenţi după anteză asupra creşterii radiculei de ridichi (% faţă de control) :

1 — Salix babylonica, 2 — S. caprea, 3 — Populus tremula, 4 — P. robusta, 6 — Corylus avelana, 7 — C. colurna, 8 — C. americana, 10 — Betula pendula, 14 — Juglans regia

sub formă volatilă sau prin spălarea frunzelor de către ploaie, descompunerea frunzelor în sol, aceste substanţe avînd o toxicitate ridicată. Efectul inhibitor al frunzelor căzute de salcie, plop şi castan se mai datoreşte şi glucozizilor care sînt degradate destul de rapid pînă la aglucone foarte active ceea ce conferă acestor resturi vegetale o fitotoxicitate apreciabilă.

Frunzele arborilor conţin cantităţi mari de taninuri şi fenoli. Prezenţa taninurilor în aşternutul vegetal de pădure este cauza formării unei microflore dominată de ciuperci întrucît bacteriile nu rezistă aici, în mediul cu pH acid.

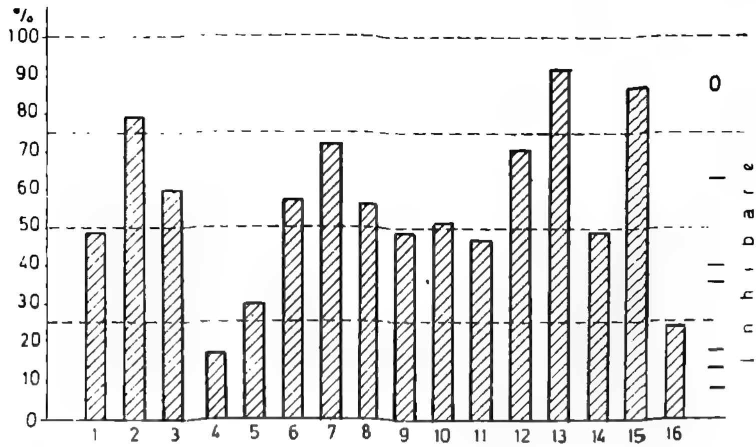

Fig. 4 — Influenţa extractului hidrosolubil de frunze căzute asupra germinării seminţelor de ridichi (% faţă de control) :

1 — Salix babylonica, 2 — S. caprea, 3 — Populus tremula, 4 — P. robusta, 5 — P. alba, 6 — Corylus avelana, 7 — C. colurna, 8 — C. americana, 9 — Alnus glutinosa, 10 — Betula pendula, 11 — Acer campestre, 12 — A. negundo, 13 — A. platanoides, 14 — Juglans regia, 15 — Aesculus hippocastanum, 16 — Acer tataricum

CONCLUZII

1. Dintre organele testate la cele 16 specii de arbori, în cele mai multe cazuri, frunzele îmbătrînite şi căzute au avut un conţinut de coline (substanţe inhibitoare) important de asemenea şi amenţii speciilor amentifere analizate. Speciile *Salix babylonica, Populus robusta, P. Alba, Juglans regia, Aesculus hippocastanum, Acer tataricum, A. campestre,*

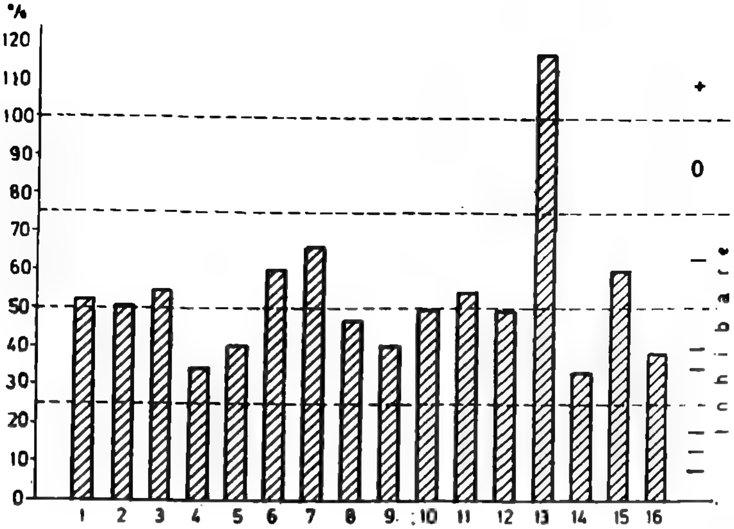

Fig. 5 — Influenţa extractului hidrosolubil de frunze căzute asupra creşterii radiculei de ridichi (% faţă de control) :
1 — Salix babylonica, 2 — S. caprea, 3 — Populus tremula, 4 — P. robusta, 5 — P. alba, 6 — Corylus avelana, 7 — C. colurna, 8 — C. american, 9 — Alnusglutinosa, 10 — Betula pendula, 11 — Acer campestre, 12 — A. negundo, 13 — A. platanoides, 14 — Juglans regia, 15 — Aesculus hippocastanum, 16 — Acer tataricum

Alnus glutinosa. Substanţele hidrosolubile din frunzele căzute de *Acer platanoides* nu au inhibat semnificativ nici germinaţia şi nici creşterea radiculei de ridichi.

2. Rezultatele obţinute de noi sprijină explicaţiile date de alţi autori privind vegetaţia ierboasă săracă de sub arborii de nuc şi castan şi atrag atenţia asupra potenţialului alelopatic al litierei de *Salix babylonica, Populus robusta, P. alba* şi *Acer glutinosa.*

3. La prepararea compostului ar fi indicat să se ţină seama de posibilul efect inhibitor al frunzişului arborilor menţionaţi mai înainte.

BIBLIOGRAFIE

1. MÜLLER C. H., Vegetatio Acta Geobot., Den Haag, 18, 1969.
2. BÖRNER H., Bot. Review, 26, 3, 1960 a.
3. GRODZINSKII A. M., „Allelopatia v jizni rastenii i ih soobscestv" Kiev, 1965.
4. BODE H. R., Planta, B. 51, 4, 1958.
5. SORAN V., RAŢIU O., Contribuţii botanice, Cluj-Napoca, 1973.

ON THE ALLELOPATHIC POTENTIAL OF SOME AVERGROUND ORGANS OF WOODY PLANTS

Summary

The results of the biological test carried out with catkins, young leaves, mature leaves, old leaves and fallen leaves of 16 species are discussed. The water-soluble extracts from catkins, old leaves and leaves fallen in autumn were found

to inhibit in most cases radish seed germination and radicle growth within the first 48 hours after the experiments beginning, in Pétri dishes. It is pointed out that the leaves wich are found in autumn under the trees of Salix babylonica, Populus robusta, P. alba and Alnus glutinosa, as well as the catkins fallen in spring on the ground, have an important allelopathic potential.

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
Primit în redacţie la 15 ianuarie 1978

FIZIOLOGIA PLANTELOR ȘI MICROARTROPODELE CA BIOINDICATORI AI POLUĂRII ATMOSFEREI

AL. IONESCU, LILIANA VASILIU

Fenomen permanent în zonele industriale ale lumii, impurificarea atmosferei are consecințe grave asupra existenței și evoluției faunei și florei.

Agenții poluanți acționează în natură izolați sau, cel mai adesea, sub forma unor complexe de noxe, în ambele cazuri aducînd modificări morfo-fiziologice esențiale organismelor animale și vegetale, perturbînd structura și compoziția normală a comunităților biotice.

Gradul de nocivitate al impurificării mediului și consecințele acestuia asupra dezvoltării organismelor sînt influențate sensibil de diferite condiții externe, în primul rînd de factorii climatici (dispersia plantelor și animalelor este mai puternic afectată pe direcția dominantă a vîntului, umiditatea favorizează unele procese chimice ce măresc efectul negativ al impurificării etc.). În același context este evidentă acțiunea diferențiată a acestor factori în funcție de anotimp (vara poluarea este mai puternică), de ritmul nictemeral (dimineața cantitatea de noxe este mai crescută) și de topografia biotopilor.

Desigur însă, acțiunea poluanților asupra mediului biotic depinde în egală măsură și de factorii interni, caracteristici speciei, cum ar fi stadiul de dezvoltare, sensibilitatea, starea fiziologică etc.

De aceea, în studiul efectelor biologice ale poluării mediului măsurătorile care evidențiază cantitățile diferitelor noxe aflate în aer, pe sol, în plante și animale nu sînt semnificative decît în măsura în care se găsesc coroborate cu reacția organismelor. Iar cînd o asemenea corelare de date are loc, rolul esențial în a semnala procesul de poluare îl au viețuitoarele. Este motivul pentru care, printre acestea trebuiesc căutate speciile cele mai sensibile, fenomenele cele mai caracteristice și obiceiurile tipice care pot fi declanșate de cantități mici de substanțe chimice ; în acest caz — și numai atunci — sîntem în prezența unor *noxe* pe care le vom putea prinde în așa zisele „praguri și doze admise". În fapt, este evident, fenomenul de poluare apare numai cînd substanțele deversate în mediu constituie o amenințare pentru lumea vie. De aceea el poate fi aflat numai prin intermediul plantelor și animalelor. Bioindicatorii, este un lucru cert, sînt de fapt singura măsură reală a gradului de impurificare existent în natură iar problema de analizat constă numai în a găsi acele specii sau fenomene care să evidențieze cu promptitudine prezența substanțelor de inconfort și a celor nocive.

În această privință aproape toate cercetările din domeniul efectelor biologice ale poluării au adus date inedite care au evidențiat mai întîi calitățile de bioindicatori ale unor organisme și care, mai apoi, au oferit prilej de selecție printre acestea.

De la descrierea unor fenomene generale (2, 12, 13, 21, 24) și a intoxicărilor și arsurilor provocate plantelor (1, 3, 11, 14), la influența poluării asupra recoltelor (5, 6, 12), la procesele fiziologice și biochimice (4, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 25, 26, 30) și la influențele manifestate asupra unor grupe de animale și a fiziologiei animale, în general (2, 7, 8, 10, 20, 28, 29), datele au pus în evidență sensibilitatea și capacitatea de sesizare a speciilor față de poluanți.

Cercetările noastre, parte integrantă a acestor studii care aparțin „efectelor biologice ale poluării mediului" au ajuns la concluzia că printre indicatorii cei mai prompți ai fenomenului de impurificare se numără unele procese ale fiziologiei vegetale (pentru lumea plantelor) și structura și compoziția populațiilor de insecte (pentru lumea animalelor).

FIZIOLOGIA PLANTELOR, MIJLOC DE DETECTARE A POLUĂRII

Manifestările exterioare ale intoxicării cu diferite noxe sînt o constatare „a posteriori" a fenomenului de impurificare deși, în cazul în care simptomatologia aparține unor plante sensibile, ea își poate ameliora caracterul, căpătînd o oarecare importanță în acțiunea de prevenire a poluării.

Prezența arsurilor, decolorărilor și a malformațiilor foliare și florale (care sînt cele mai frecvente cazuri de manifestări morfologice) nu este, pe de altă parte, decît rezultatul unor procese fiziologice și al unor transformări biochimice.

Analiza acestora, într-o permanentă comparație zonă martor-zonă supusă acțiunii noxelor, poate sesiza dereglările care să pună în evidență existența fenomenului de poluare.

a) STOMATE FUNCȚIONALE

Unul dintre principalii indicatori ai unei stări anormale de vegetație îl constituie numărul stomatelor funcționale (termen prin care se înțeleg stomatele intacte morfologic și fiziologic). În cercetări desfășurate la Copșa Mică, Năvodari, Slatina și Hunedoara, zone cu poluanți diverși, s-a constatat că stomatele sînt lezate în număr mare ceea ce atrage după sine dereglarea mecanismelor de închidere-deschidere.

Fenomenele asemănătoare au fost observate în studiul altor procese legate de funcționarea stomatelor (de pildă transpirația, 12, 14, 17) și ele au putut fi corelate cu gradul de poluare al mediului și cu sensibilitatea plantelor.

S-a constatat că în cazul poluării cu fluor, procentul de stomate funcționale se găsește între 81 și 84 la *Triticum vulgare* și între 86—90 la *Zea mays* cînd gradul de poluare variază între 5 și 8 ppm. Încazul bioxidului de sulf, acțiunea manifestată la nivelul stomatelor este mult mai brutală și, în consecință, numărul stomatelor funcționale scade foarte repede. La *Triticum vulgare* între 66—75% și între 77—82% la *Zea Mays* în condițiile unei poluări de valoarea a 5—10 ppm (fig. 1).

Cercetări similare întreprinse cu ajutorul metodei mulajelor, asupra altor plante (*Salix, Pelargonium, Rosa, Bromus*) au arătat că în permanenţă numărul stomatelor funcţionale este influenţat de fenomenul de poluare a cărui intensitate o poate evidenţia într-un context care să cuprindă o reuniune de criterii.

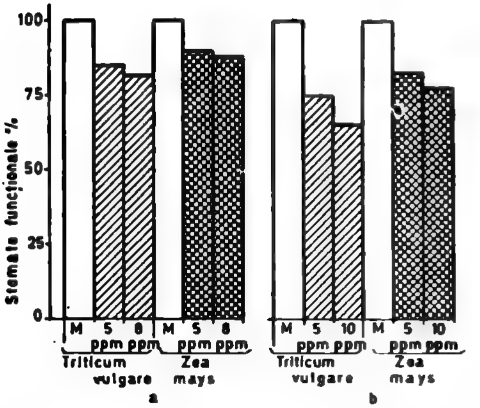

Fig. 1 — Procentul stomatelor funcţionale în cazul poluării cu fluor (a) şi cu sulf (b) redat în comparaţie zonă martor — zonă poluată

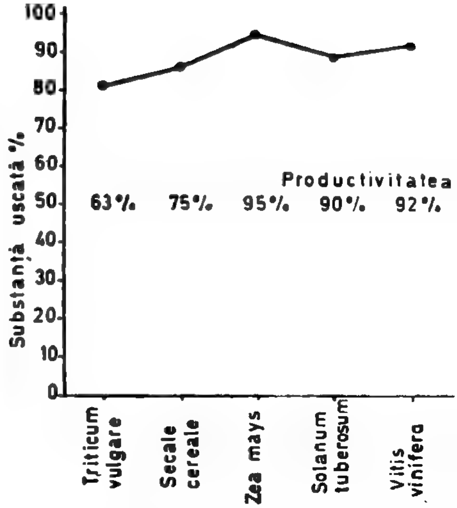

Fig. 2 — Productivitatea plantelor şi substanţa uscată acumulată în cazul poluării cu fluor

b) ACUMULAREA DE SUBSTANŢĂ USCATĂ ŞI PRODUCTIVITATEA

Măsurători comparative de-a lungul perioadei de vegetaţie au arătat că în zonele poluate ritmul fotosintezei este scăzut pe ansamblul plantei şi, în consecinţă, acumularea de substanţă uscată este micşorată.

Perturbarea creşterii în greutate a plantelor se produce pe mai multe căi, de la absorbţia radiculară a noxelor (3, 4, 9, 11) la acţiunea directă şi dură provocată părţilor aeriene, fotosintetizatoare şi la transformările histologice, citologice şi enzimale ce se petrec sub acţiunea factorilor poluanţi din atmosferă (1, 3, 4, 14, 15, 16, 22, 26).

Departajarea influenţei negative a tuturor acestor factori care determină o slabă acumulare de substanţă uscată este posibilă (deşi cu foarte multe greutăţi tehnice) dar acţiunea lor sinergică este totdeauna prezentă. În acest caz, simptomatologia generală poate aprecia scăderea în greutate ce urmează să se producă, urmînd ca analizele gravimetrice finale să stabilească proporţiile reale ale acţiunii poluanţilor.

În cercetări întreprinse în zone poluate cu fluor, la distanţe de sursa de impurificare care reprezentau încă zone cu noxe ce depăşesc pragul admis, s-a pus în evidenţă scăderea — diferenţiată după specie — a cantităţii de substanţă uscată (fig. 2).

Analiza în cîmp (sau pe fenofaze) a greutăţii plantelor poate constitui un semnal „a priori“ al existenţei fenomenului de poluare. Productivitatea plantelor (ca şi acumularea de substanţă uscată finală) reprezintă însă numai o confirmare a acţiunii noxelor şi o dovadă tardivă a prezenţei acesteia (folosită pentru cunoaşterea gradului de impurificare). Analize de laborator şi cercetări întreprinse pe teren au stabilit

influenţa păgubitoare a gazelor toxice, în special a SO_2 (5, 6, 12, 13). În experimentări cu fluor (în camere de fumigare) şi în observaţii de teren (zona Slatina) s-a apreciat că pierderile de productivitate sînt foarte mari la *Triticum* şi *Secale* şi mult mai mici la *Zea* şi *Vitis* (fig. 2).

În stabilirea gradului de afectare a trebuit totdeauna să fie eliminate, cu foarte multă grijă, pierderile care nu se datorau poluării ci unor boli, dăunători sau unei agrotehnici neadecvate.

Experimentările şi observaţiile din zonele industriale au indicat, aproape fără excepţie, o diminuare sesizabilă a productivităţii şi o mai mică acumulare de substanţă uscată la plantele de cultură şi la plantele florei spontane.

c) CORELAŢIA DINTRE CÎŢIVA INDICATORI FIZIOLOGICI ŞI FENOMENUL DE POLUARE

Analizînd în lucrarea de faţă aspecte ale stării stomatelor, ale acumulării de substanţă uscată şi ale productivităţii plantelor, am dorit să sugerăm felul în care indicatorii fiziologici pot pune în valoare gradul de poluare şi sensibilitatea de specie.

Studiul conţinutului în apă (prin diferenţa dintre greutatea verde şi greutatea uscată), a transpiraţiei (cu ajutorul balanţei de torsiune) şi a concentraţiei sucului celular (determinată refractometric) s-au dovedit, în cercetările noastre, influenţabile, în aceeaşi manieră, ca şi stomatele sau randamentul fotosintetic.

Investigaţiile întreprinse pe un grup de plante cu un grad de sensibilitate aproape egal (cuprins între 1,0 şi 1,4), în zone cu bioxid de sulf ca principal poluant, au arătat diferenţieri nete asupra proceselor

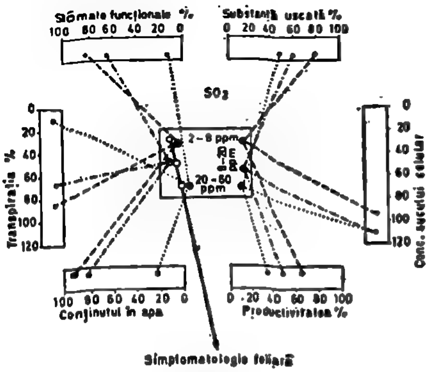

Fig. 3 — Procese fiziologice indicatoare ale gradului de poluare

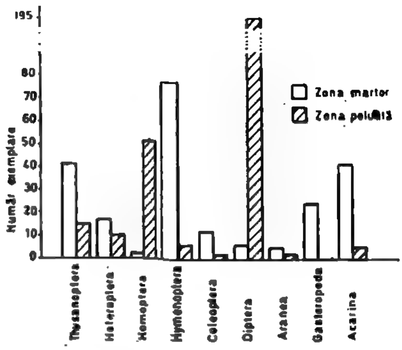

Fig. 4 — Abundenţa microartropodelor în zona Lumina (poluată) şi Constanţa km 8 (martor). Metoda cosirii cu fileul

şi indicatorilor stării fiziologice (plantele experimentate au fost *Triticum, Secale* şi *Pelargonium*).

Figura 3 prezentînd simptomele foarte sugestive şi care ar trebui repetate în multiple rînduri pentru a sublinia la nivelul celei mai mici puteri de percepere, evidenţa fenomenului de distrugere a clorofilei de către SO_2 sînt, în ansamblul lor, o ilustrare a imaginii unor indicatori de neînlocuit în anunţarea — la început — şi stabilirea — în final — a gradului de poluare a aerului şi a mediului, în general.

INSECTELE, BIOINDICATORI AI POLUĂRII INDUSTRIALE

Reacţia provocată de noxele pătrunse în organism este complexă, fapt care determină o etologie caracteristică pentru animalele din zonele industrializate, manifestată cel mai adesea prin părăsirea biotopilor poluaţi.

De aceea, pentru indicarea existenţei fenomenului de poluare, reprezentative sînt acele animale ale căror posibilităţi de deplasare sînt reduse, dispersia lor fiind dependentă de felul şi concentraţia factorilor poluanţi.

Cercetările noastre au condus la ideea utilizării insectelor şi a altor microartropode pentru prima dată în ţară, ca indicatori biologici ai poluării industriale.

Insectele, datorită strînsei dependenţe de covorul vegetal, oglindesc modificările produse de prezenţa noxelor asupra florei, prin schimbări în structura populaţiilor.

Entomofauna stenobiontă realizează, din cauza legăturii strînse de mediu, şi în cadrul acestuia, de factorii poluanţi — o caracterizare precisă a tabloului cenotic şi, prin comparaţie, a schimbărilor survenite (23, 24).

Cercetările noastre au arătat că datorită unei anumite extinderi a valenţei ecologice a unor microartropode faţă de factorii ce determină schimbări în mediul de viaţă, ele pot fi utilizate pentru determinarea sau semnalizarea acestor modificări (fig. 4).

a) STRUCTURA POPULAŢIILOR DE INSECTE ÎN ZONE IMPURIFICATE CU FLUOR

Fluorul este eliminat în urma proceselor industriale de către fabricile de îngrăşăminte superfosfatice, de către uzinele de aluminiu, de către termocentrale, zone în care efectele lui asupra lumii vii au fost studiate în ţara noastră.

Prezent în atmosfera centrelor industriale menţionate, fluorul devine toxic pentru animale la o concentraţie de 10—30 mg/100 g.

Cum insectele sînt mai strîns dependente de substrat, sesizînd poate chiar înaintea plantelor modificările din conţinutul atmosferei, credem că doza toxică se situează chiar sub cifrele menţionate mai sus, (caracteristice, mai ales, animalelor superioare).

Acţiunea stresantă şi perturbările provocate de noxele industriale asupra insectelor sînt greu de decelat prin modificările morfologice pe care acestea le suferă (modificările fiziologice sînt sesizabile la insectele sociale, la albine fiind evidenţiată o fluoroză acută care prin paralizie neuromusculară produce moartea lucrătoarelor). Totuşi, adesea pe plan populaţional (şi mai rar pe plan individual) schimbările pot fi relevante asupra structurii şi compoziţiei microartropodelor.

Fluorul acţionează ca un factor reglator al densităţii populaţiilor de microartropode, astfel că reducerea numerică sau dispariţia unor grupe de organisme, indică perturbări ale echilibrului biocenotic natural.

În cazul noxelor se poate pune în evidenţă o acţiune diferenţiată a acestora pe etaje de vegetaţie, cele mai afectate fiind cele superioare.

În stratul ierbos al pajiştilor ce asigură prima verigă din cadrul circuitului de materie vie din aceşti biotopi, se remarcă modificări mai accentuate în dinamica funcţională a populaţiilor de microartropode. Agentul poluant, fluorul în cazul luat în considerare, determină o reducere numerică accentuată a ortopterelor, heteropterelor, lepidopterelor şi araneelor.

În jurul termocentralei Lumina, comunitatea de acarieni tericoli este scăzută cu 87% față de cea normală, araneele cu 40%. Calitativ și cantitativ structura populațiilor de insecte este profund alterată ; notăm o reducere a himenopterelor cu 93% în zona poluată, a heteropterelor cu 59%, a tisanopterelor cu 37%, a coleopterelor cu 17%. Toate acestea sînt elocvente în a considera microartropodele un indicator biologic al poluării (fig. 4).

Selecția pe care impurificarea atmosferei, ca factor extern, o provoacă, duce la supraviețuirea unor organisme cu un înalt grad de adaptabilitate care se înmulțesc puternic în nișele ecologice rămase libere prin înlăturarea speciilor sensibile la poluanți.

Homopterele, cu precădere cicadinele, și dipterele sînt ordinele de insecte a căror pondere ridicată indică prezența unor concentrații crescute cu fluor (la Năvodari de 580 mg/mp/lună).

În studiul faunei de la suprafața solului se constată că micșorarea numărului de microartropode are o influență marcantă asupra distribuției speciilor și o influență selectivă asupra numărului indivizilor. Pondere scăzută în condiții de poluare o au ortopterele, lepidopterele, opilionidele și himenopterele (fig. 5).

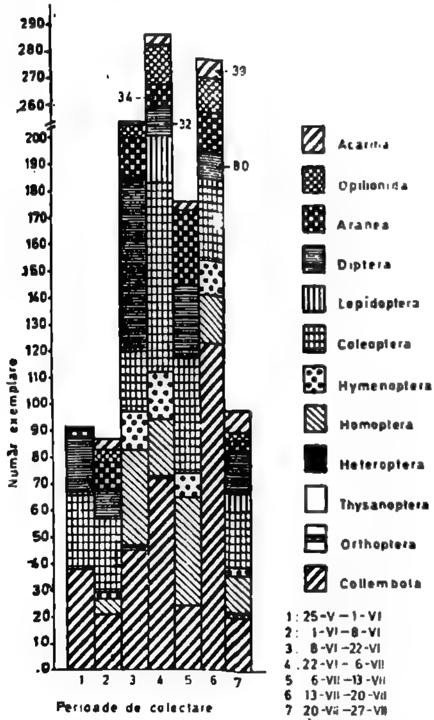

Fig. 5 — Dinamica microartropodelor în biotipul U.S.A.S. Năvodari. Metoda capcanelor

Între insecte, coleopterele și dipterele au o pondere aproximativ egală dar mai mare decît a acelorași insecte găsite în zona poluată cu bioxid de sulf și negru de fum (Copșa Mică).

b) MICROFAUNA ȘI FACTORUL POLUANT SO_2

În general, în țara noastră, impurificarea atmosferei nu reprezintă o problemă de amploare deși, în unele centre industriale cum ar fi Copșa Mică și Hunedoara fenomenul acesta este evident datorită prezenței unui complex de noxe rezultat din procesele tehnologice.

În ambele centre menționate bioxidul de sulf reprezintă principala noxă dar ea este însoțită și de alte substanțe vătămătoare cum ar fi Pb, Zb, Cd, SO_3, NO_3, fenoli, hidrocarburi policiclice condensate, gudroane, funingine etc.

Fenomenul de sinergism ce se manifestă între SO_2 și negrul de fum și care este evident în acțiunea sa asupra florei are o influență redusă asupra faunei afectată în mult mai mare măsură de acțiunea combinată a bioxidului de sulf și a acidului sulfuric (format din combinarea SO_2 cu vaporii de apă din aer).

În zona Copșa Mică unde acționează un complex de poluanți (cei mai mulți menționați mai sus) ponderea unor acelorași grupe de micro-

artropode este diferită comparativ cu cea de la Hunedoara (fig. 6) şi ambele diferite faţă de zonele martor.

Abundenţa absolută a unor microartropode relevă diferenţe mai puţin severe ca în cazul impurificării atmosferei cu fluor dar, în general, tabloul cenotic al comunităţilor de organisme este acelaşi. Homopterele

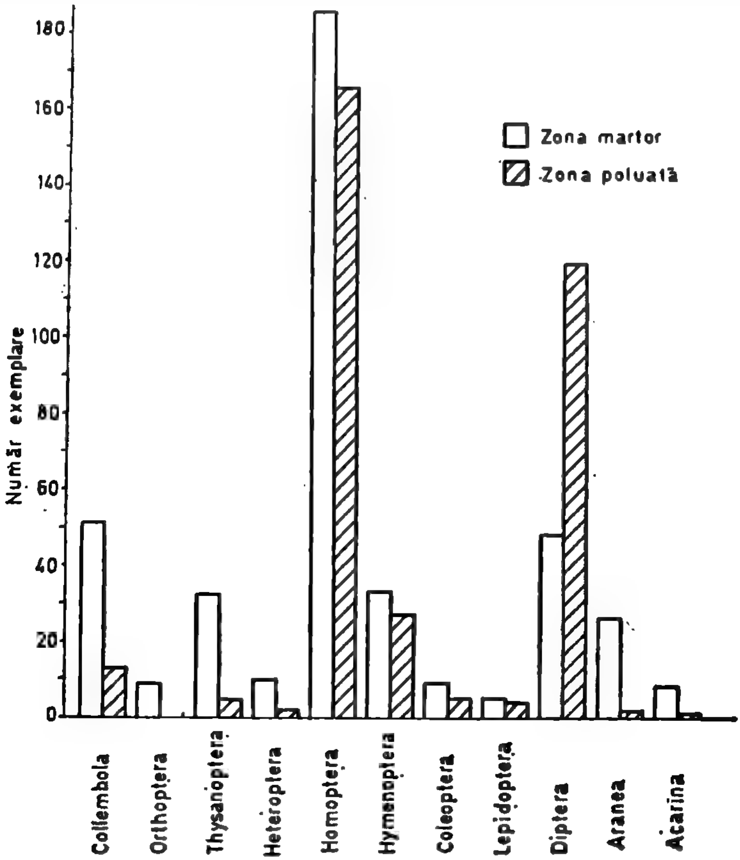

Fig. 6 — Abundenţa microartropodelor în zona Hunedoara (poluată) şi Certezul de Sus (zona martor). Metoda cosirilor cu fileul

sînt mai rezistente la fenomenul de poluare (în special la Copşa Mică) urmate, îndeaproape, într-un clasament al adaptabilităţii de diptere (numeroase în zona Hunedoara).

Cercetările noastre au relevat dereglările evidente în structura ecosistemelor naturale din care fac parte comunităţile de microartropode, perturbări ce se întind, de obicei, pe raze de 5—10 km faţă de sursa de impurificare ; peste aceste distanţe situaţiile identificate sînt apropiate de echilibrul normal din natura care nu cunoaşte fenomenul de poluare industrială.

CONCLUZII

Ansamblul factorilor fiziologici analizaţi s-a dovedit a alcătui, alături de simptomatologia generală — şi uneori înaintea acesteia — un criteriu sigur pentru determinarea existenţei fenomenului de poluare şi

pentru măsurarea acestuia. Numărul stomatelor funcționale poate indica pe parcurs, acțiunea noxelor și poate fi el singur un criteriu de apreciere al viitoarei productivități. Valoarea sa însă poate fi pusă în evidență prin corelarea cu alți factori fiziologici.

În cadrul lumii animale, microartropodele s-au dovedit prin modificările în structura populațiilor și prin perturbările ce le produc în lanțurile trofice a fi indicatori ai gradului de poluare.

Homopterele și dipterele sînt rezistente atît la poluarea cu fluor cît și la cea cu bioxid de sulf, prezența lor numeroasă corelată cu lipsa himenopterelor, heteropterelor și coleopterelor fiind un indice al existenței fenomenului de poluare.

BIBLIOGRAFIE

1. ADAMS D. F., SOLBERG R. A., *Histological responses of some plant leaves to hydrogen fluoride and sulfur dioxide.* Am. J. Bot., 43, 1956.
2. BALAZOVA G., HLUCHAN E., *Effet des emissions de fluor sur les animaux au voisinage d'une fabrique d'aluminium,* Air Pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 1969.
3. BOVAY E., *Intoxications et brûlures.* In La défense des plantes cultivées. Ed. Payot, Lausanne, 1967.
4. BREDEMANN S., *Biochemie und Physiologie des Fluors.* Ed. Acad. Berlin, 1956.
5. BRISLEY H. R., JONES W. W., *Sulphur dioxide fumigation of wheat with special reference to its effect on yield.* Plant Physiol., 25, 1950.
6. BRISLEY H. R., DAVIS C. R., BOOT J. A., *Sulphur dioxide fumigation of cotton with special reference to its effect on yield.* Agron. J. 51, 2, 1951.
7. CATCOTT E. J., *Les effets de la pollution atmospherique sur les animaux.* La pollution de l'air, 225—236, 1963.
8. CAVAGNA G., BOBOIO G., *Contributo allo studio delle caracteristiche chemicofische e degli effeti biologici degli effluenti di una fabrica di alumino.* Med. del Lav. Ital. 61, 2, 69—101, 1970.
9. CORMIS L., *Quelques aspects de l'absorbtion du soufre par les plants soumise à une atmosphère contenant du SO_2.* In Air Pollution, Ed. Pudoc, Wagningen, 1969.
10. FEILER A., HIEBSCH H., *Quantitative und qualitative Untersuchungen der Spinnen und Käferfauna in rauchgeschädigten Fichten und Kifernbeständen.* In Imise a lesní cenosy, 107—122, 1968.
11. GUDERIAN R., *Luftverunreinigungen und Pflanzenschutz.* In Zeit. f. Pflanzenkr. u. Pflanzenschutz, 73, 5, 1966.
12. IONESCU AL., SANDA V., GROU E., BUICULESCU IL., *Consideration on the effects of atmosphere impurification upon the flora und vegetation on the Copșa Mică region.* Rev. roum. de biol. 2, 1971.
13. IONESCU AL., VASILIU LILIANA, *Efectele biologice ale poluării atmosferei,* Natura, 6, 1971.
14. IONESCU AL., ȘERBĂNESCU GH., PALL GH., *Elements of the symptomatology of flour polluted plants.* Rev. roum. de biol., 2, 1972.
15. IONESCU AL., GROU E., *Aspects of the physiology and biochemistry on atmosphere pollution.* Rev. roum. de biol., 4, 1971.
16. JONAS H., *Action of air pollutants on the biosynthesis of secondary plant products.* Econ. Bot. U.S.A., 23, 3, 1969.
17. KOZINKA V., KLASOVÁ A., NIZNANSKY A. A., *Zmeny vo fyziologickej regulácii transpirácie, vyvolané pôsobenim priemyselnych znecistenin.* Biologia, Bratislava, 18, 1963.
18. KUDELA M., WOLF R., *Podromi a drévokazný hmzy na smrcich poskozenych kouřem.* Lesnická práce 43, 315—318, 1964.
19. NOVAKOVA E., HANZ I., *Zmeny v kvalite srnčích parůzků z podkrusňophorske průmyslové oblasti.* Sbornik Věd. les ústav VSZ v Praze 8, 229—251, 1966.
20. NOVAKOVA E., *Influence des pollutions industrielles sur les communautés animales et l'utilisation des animaux comme bioindicateurs.* Air Pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 41—48, 1969.

21. NOVAKOVA E., *Indicateurs biologiques et leur valeur dans le controle des deteriorations de l'environement,* Vtei, 5, 5—13, 1971.
22. MC. NULTY I. B., NEWMAN D. W., *Mecanisms of fluoride induced clorosis.* Plant physiol., 36, 1961.
23. PFEFFER A., *Insektenschädlinge an Tanen im Bereich der Gasexhalationen,* Zeit. f. angew. Entomol., 51, 203—207, 1963.
24. PFEFFER A., *Prispěvek k poznani zoocenos lesnich porosti ovlivněnych imisemi.* Imise a lesní cenosy, 95—106, 1968.
25. PILLET P. E., *Action du fluor et de l'acide beta indolylacétique sur la respiration des tissus radiculaires.* Rev. gen. Notan, 71, 1969.
26. POLLANSCHÜTZ J., *Beobachtungen über die empfindlichkeit verschidener baumarten gegenüber imissionen von SO_2, Hf und magnesitstaub.* Air pollution, Ed. Pudoc, Wageningen, 1969.
27. TEMPLIN E., *Zur populationsdynamik einiger kiefernschädinsekten in rauchgeschädigten Beständen.* Wissensch. Zeit. 1962.
28. VANEK J., *Exhalaty a spolecenstva panciriku v severoceske oblasti kourovych skod.* In Imise a lesní cenosy 69—94, 1968.
29. VASILIU L., *Cercetări sinecologice cantitative asupra artropodelor din pajişti / Copşa Mică şi Blăjel, judeţul Sibiu /,* St. şi cerc. biol. s. zool. 23, 3, 269—275, 1971.
30. ZEKMANOFF S., SPEAKER T. J., *Mecanism of toxicity of sulfur dioxide to plants.* Air Pollution Control Ass. 1968.

LA PHYSIOLOGIE VÉGÉTALE ET LES MICROARTHROPODES COMME DES INDICATEURS BIOLOGIQUES DE LA POLLUTION ATMOSPHERIQUE

Résumé

Des recherches entreprises dans des zones avec différents polluants ont mis en évidence que les processus physiologiques des plantes comme aussi la structure des populations d'insectes peuvent être des indicateurs surs de la présence du phénomène de pollution, de son degré d'action et de la sensibilité des quelques espèces.

Le nombre des stomates fonctionnelles, l'accumulation de substance sèche, la concentration du suc cellulaire, la productivité et la transpiration sont à côté des éléments de symptomatologie générale des indicateurs de la pollution pour le monde végétale.

D'une autre part, la présence de certains insectes comme les homoptères et diptères corrélée à la réduction massive des hyménoptères et des hétéroptères peut signaler efficacement la présence de certains facteurs polluants dont l'action puissante détermine des changements profonds dans les biocénoses.

De la présentation et de l'interprétation des données de ce travail, il résulte que l'emploi des bioindicateurs est la voie la plus certain de signaler le processus de pollution de l'environnement.

Institutul de cercetări pentru cereale şi plante tehnice Fundulea
şi Institutul de cercetări biologice Bucureşti
Primit în redacţie la 15 mai 1977

IMPLICAȚIILE PREZENȚEI TRIAZINELOR ÎN MEDIUL AMBIANT

L. GHINEA, AL. IONESCU

Triazinele sînt ierbicide utilizate pe suprafețe mari în România și în întreaga lume. Ele pot ajunge în mediu ca poluanți accidentali ai atmosferei și apelor în cursul producerii lor industriale sau ca poluanți obligatori, prin introducerea lor deliberată în sol, în scopul combaterii buruienilor.

Substanțele din această categorie au un înalt grad de activitate asupra plantelor (calitate pentru care, de altfel, sînt utilizate ca ierbicide) și — prin aceasta — ele determină, alături de rolul pozitiv fitosanitar al tuturor pesticidelor, modificări nedorite în flora spontană și chiar în culturile agricole. Efectele provocate în mediul ambiant de tratamentele triazinice trebuie cunoscute în amănunțime, analizate și explicate sub dublu aspect al cantității și calității producției obținute precum și al evoluției fitocenozelor.

În strînsă legătură cu producția vegetală și cu protecția mediului se găsesc și modificările produse activității biochimice desfășurate de microorganismele care asigură fertilitatea solului ; cum solul formează substratul de pe care se declanșează fenomenul de poluare, înțelegerea mecanismelor de inactivare naturală sau artificială a triazinelor la acest nivel și înlăturarea remanenței acestora sînt deosebit de importante.

EFECTELE IERBICIDELOR TRIAZINICE ASUPRA PLANTELOR SUPERIOARE

În general se consideră că triazinele acționează asupra plantelor inhibînd fotosinteza acestora prin capacitatea de combinare a grupărilor iminice din moleculă cu receptori potriviți din clorofilă prin punți de hidrogen. În acest fel se oprește transmiterea energiei solare captată de clorofilă la acceptorul specific, care poate fi vitamina K. Se știe că aceste ierbicide blochează fotoliza apei, „reacția Hill“, și relativ recent s-a demonstrat că atrazinul împiedică oxidarea manganului bivalent la mangan trivalent, proces indispensabil acestei reacții (Ching Ning Sun și Adams, 1971).

Între gradul de inhibare al reacției Hill și activitatea ierbicidă există o bună corelație iar capacitatea de a bloca acest fenomen este legată de o serie de proprietăți chimice ale substanței (aciditatea relativă, solubilitatea în apă etc.).

Explicarea fitotoxicității acestor ierbicide prin blocarea reacției Hill datorită formării unor punți de hidrogen cu grupările carbonilice din clorofilă nu satisface însă în întregime ; această reacție depinde strict de lumină în timp ce plantele sînt afectate de triazine și în absența acesteia. Astfel de efecte se observă și în țesuturile lipsite de clorofilă ; ele nu sînt suprimate de administrarea glucozei și sînt specifice numai triazinelor. Aceste efecte, binecunoscute celor care lucrează în agricultură, sînt frecvente la rădăcinile buruienilor, la plantele rezistente și chiar la animale (T h o m p s o n și colab., 1969).

Triazinele au efect similar hormonilor vegetali stimulînd formarea rădăcinilor adventive sau inhibînd înfrățirea. H o g u e și W a r e n (1967) observă, în experiențe cu tomate, că triazinele ca și alte ierbicide care blochează fotosinteza (diazinele, substituenți ureici) acționează asupra frunzelor similar cu fitohormonii.

E b e r t și van A s h e (1969) demonstrează că triazinele în concentrații subletale provoacă la plante efecte stimulatoare și o creștere a activității unor hormoni vegetali cum ar fi acidul indolilacetic. Mărirea acțiunii acestui fitohormon a fost explicată prin reprimarea prezenței enzimei care-l inhibă (peroxidaza indolil-acetică). Acțiunea inhibitoare a triazinelor asupra sistemului peroxidazelor a fost adesea demonstrată și efectul lor asupra plantelor depinde de raportul ce se creează între acestea, cantitatea de hormoni naturali și posibilitățile metabolismului de a se menține între limitele normale. Cînd plantele produc cantități mici de hormoni naturali, raportul se deplasează în favoarea triazinelor, metabolismul este dereglat și efectul este inhibitor ; lucrurile stau cu totul invers în cazul plantelor rezistente la aceste ierbicide.

E n e s c u și G h i n ea (1973) observă la ovăz accentuatul efect inhibitor al dozelor de triazine folosite (în jurul a 100 g la hectar) în timp ce doze de 1 000 de ori mai mari (pe soluri cernoziomice) nu au influențat producția porumbului, plantă care conține mari cantități de fitohormoni. Interesul acestor rezultate constă în faptul că ele pun în evidență și alte modificări ale plantelor de ovăz, modificări ce sînt determinate de auxine (numărul de frați, de spiculețe fertile etc.). Tot în legătură cu acest fapt stă și observarea fenomenului de grăbire cu 3—5 zile a ritmului de vegetație.

Date suplimentare obținute de E n e s c u și G h i n e a, în experiențe similare demonstrează că în același mod se comportă și alte plante sensibile tratate cu triazine ; trifoiul, în prezența triazinelor, la dozele specificate, a avut o producție de masă verde cuprinsă între 38,5—57,9% din producția martorului.

Triazinele sînt absorbite de către plante indiferent dacă acestea din urmă sînt sensibile sau rezistente la ierbicide ; acesta este procesul cel mai important care duce la reducerea efectului remanent al triazinelor și la detoxificarea solului. Astfel, în experiențele lui S i k k a și D a v i s (1966) porumbul, sorgul și costreiul au redus, prin absorbție, de două ori remanența atrazinului în sol.

S-a observat adesea că pătrunderea pesticidelor în plante este urmată de blocarea lor în rădăcini, aceasta fiind un factor de selectivitate. În cazul trianzinelor s-a constatat că la plantele rezistente fixarea radiculară este foarte importantă (la porumb, bumbac, sorg, costrei, afin și molid). La grîu, ovăz, mazăre și soia, ierbicidul trece integral în partea aeriană.

C r a f t s și Y a m a g u k i (1960) constată că triazinele migrează în tomate cu viteza de 100 cm pe oră ajungînd în 10 minute din rădă-

cini în sucul foliar. Viteza aceasta de migrație depășește pe cea a ionilor de fosfor și depinde de transpirația plantelor (dovada a fost făcută prin blocarea efectului ierbicidic de către o mare umiditate atmosferică). De aceea, în cazul unui metabolism normal, efectul toxic al triazinelor crește proporțional cu umiditatea solului și scade proporțional cu cea a aerului. S-a constatat, de asemenea, că stimularea absorbției radiculare cu uree sau cu ioni minerali sporește efectul fitotoxic al ierbicidelor triazinice.

DETOXIFICAREA TRIAZINELOR LA NIVELUL VEGETAȚIEI

Experiențele au arătat că există numeroase specii vegetale care au capacitatea de a transforma triazinele în compuși nefitotoxici, pe diferite căi metabolice. Astfel, R o t h (1957) a constatat că simazinul injectat dispare repede din frunzele de porumb apărînd în schimb hidroxiderivatul acestuia (netoxic). K a u f f m a n și colab. (1965) au găsit ulterior o a doua cale de detoxificare a triazinelor care constă în dezalchilarea lor.

Hidroliza și dezalchilarea se completează reciproc ducînd la un compus care mai păstrează intact ciclul triazinic și se descompune foarte lent (amelina), metabolit care constituie principala problemă a metabolismului acestor ierbicide. Se cunoaște și o a treia cale de inactivare a triazinelor, proprie plantelor rezistente și anume cuplarea acestora cu glutationul și transformarea lor în substanțe polare, netoxice. Pe baza tuturor acestor cercetări s-a elaborat o ilustrație a metabolizării triazinelor redată în figura 1.

În prezent nu mai încape îndoială că rezistența unor plante la acțiunea triazinelor se datorește, în principal, capacității lor de a le metaboliza dar valoarea diferitelor căi metabolice ca mijloc de rezistență la acțiunea acestor substanțe este deosebită (tabelul nr. 1).

Rezultă că dezalchilarea este caracteristică plantelor semisensibile, conjugarea, celor rezistente, iar hidroliza porumbului și unor cereale

Tabelul nr. 1

Detoxificarea atrazinului în plante de sensibilități diferite la acest ierbicid

Planta	Sensibilitate la atrazin	Calea de inactivare		
		Desalchilare	Hidroliză	Conjugare
Porumb	Rezistent			
— tulpina		Slabă	Slabă	Foarte intensă
— rădăcina		Slabă	Foarte intensă	Slabă
Sorg	Rezistent			
— tulpina		Medie	Absentă	Foarte intensă
— rădăcina		Medie	Absentă	Slabă
Mazăre	Semirezistentă			
— tulpina		Activă	Absentă	Slabă
— rădăcina		Activă	Absentă	Slabă
Bumbac	Semirezistent	Activă	Absentă	Slabă
Soia	Sensibilă	Medie	Absentă	Slabă
Grîu	Sensibil	Slabă	Slabă	Slabă

păioase sensibile la triazine, cum ar fi grîul, secara, raigrasul și ovăzul. O situație privilegiată prezintă porumbul care, posedînd toate sistemele de inactivare a triazinelor le hidrolizează, dezalchilizează și le conjugă, făcîndu-le inofensive.

O serie întreagă de alți produși chimici de tipul compușilor fenoxiacetici au o acțiune sinergică cu cea a triazinelor prin inhibarea glutation-transferazei. Dimpotrivă, alte substanțe ca dibrom-clorpropanul, lindanul, C.D.A.A. și mai ales dexonul sînt antagonice triazinelor. De asemenea, orice tratament care micșorează pH-ul solului reduce absorbția acestor ierbicide în plante prin sporirea fixării lor pe argile și pe humus. În același sens acționează și gunoiul de grajd.

Efectul cel mai notabil al rezistenței diferențiate a plantelor la triazine îl prezintă modificarea florei de buruieni. Pe terenurile tratate se constată dispariția în timp a buruienilor sensibile la triazine (în primul rînd rapița, atît de frecventă pe terenurile agricole) iar pe locurile rămase libere în biocenoză se instalează specii rezistente cum ar fi *Digitaria sanguinalis* și *Sorghum halepense* în sudul țării și *Rubus caesius* în Cîmpia Transilvaniei (Segărceanu și colab., 1974). În Europa de vest, folosirea largă a unor grupe de ierbicide cu spectru de selectivitate apropiat triazinelor, derivați fenoxialcanoici și derivații ureici, a dus la înlocuirea cvasigenerală a buruienilor dicotiledonate cu gramineele spontane. Acest impresionant impact suferit de natură din partea omului i-a provocat acestuia grave probleme, deoarece gramineele sînt în general, mult mai greu de combătut în culturi. De aici necesitatea găsirii unor alte ierbicide (inhibitori de germinație), cu acțiune specifică antigramineică (tiolcarbamații, toluidine etc.).

În România, folosirea restrînsă a ierbicidelor nu a generat, pînă în prezent, astfel de probleme dar extinderea utilizării triazinelor și a 2,4 D, care va avea loc în ritm rapid în viitorii ani poate duce la astfel de schimbări nedorite ale florei. Triazinele, în afara posibilității lor demonstrate de a schimba spectrul floristic al vegetației spontane, afectează profund și calitatea plantelor care suferă aceste tratamente. Ionescu, Grou și colab. (1972) semnalează creșterea conținutului în azot și modificări calitative ale proteinei plantelor de diverse specii dintr-o zonă poluată accidental cu triazine. Multe alte date similare justifică opinia lui Beevers și Hageman (1969) potrivit căreia dozele subletale de triazine reprezintă o cale de stimulare a formării substanțelor proteice. Printre fracțiile proteice, cele care constituie cloroplaștii sînt cele dintîi modificate în sens negativ la plantele sensibile și în sens pozitiv la cele rezistente. Stirban și Vlăduțiu (1972) semnalează creșteri ale conținutului de clorofilă în soia ca urmare a tratării cu ierbicidul triazinic Gesaran.

În organismele vegetale tratate cu triazine se modifică de asemenea conținutul total de carotenoizi și raportul dintre diferite fracții precum și conținutul în vitamine.

INFLUENȚA TRIAZINELOR ASUPRA MICROORGANISMELOR DIN SOL

O cercetare privind impactul triazinelor asupra mediului ambiant n-ar fi completă dacă nu s-ar referi și la acțiunea acestor substanțe asupra microorganismelor din sol. Deoarece acestea nu sînt (în cea mai mare parte) fotosintetizante, triazinele nu au o influență toxică deose-

bită asupra lor. Pe de altă parte, aceste substanțe neconstituind surse de energie accesibile microflorei nu pot contribui nici la stimularea dezvoltării ei. Efectele observate asupra numărului total de microorganisme din sol au fost deci de slabă intensitate. Dozele mari de triazine pot fi totuși toxice, cadrul nocivității lor variind de la sol la sol, în limite foarte largi : de la 300 kg la hectar (Guillemat și colab., 1960) la circa 20 kg la hectar (Hulea, Eliade și Ghinea, 1961). Inhibarea produsă depășește numai excepțional o lună de la tratare. Resturile buruienilor distruse de ierbicide ajută, furnizînd baza necesară, la refacerea microflorei.

Diferitele specii de microorganisme au o sensibilitate inegală la triazine ceea ce ridică problema unei eventuale modificări taxonomice ale microflorei care pot fi ascunse de invariabilitatea numărului total de microorganisme Ghinea (1966) studiind în dinamică microflora solurilor tratate observă că imediat după tratarea cu triazine scade în sol proporția de *Bacillaceae* în favoarea altor grupe *(Pseudomonadaceae* și *Coccaceae).* Sensibilitatea deosebită a *Bacillaceaelor* față de triazine (comparativ cu bacteriile nesporogene) a fost ulterior amplu confirmată.

Metilmercaptatriazinele se comportă în linii mari analog clorotriazinelor, în timp ce metoxitriazinele pot fi toxice, ceea ce creează probleme atît agriculturii, cît mai ales în domeniul epurării biologice a apelor reziduale unde distrug nămolul activ care mineralizează alți compuși.

Dintre grupele care compun microflora solului actinomicetele sînt printre cele mai tolerante la triazine în timp ce răspunsul populației fungice diferă foarte mult de la sol la sol (Kaiser și colab., 1970). Astfel s-a observat că triazinele reduc infecția culturilor cu *Sclerotium rolfsii,* stimulînd dezvoltarea antagoniștilor acesteia în sol și că ciupercile micorizice nu sînt, în general, inhibate.

Deosebit de sensibile la triazine sînt algele, în calitatea lor de organisme fotosintetizatoare (Ionescu și Gavrilă, 1972). Kaiser și colab. (1970) citează date după care atrazinul ar reduce în mod substanțial numărul algelor tericole și anume în raport de 250 : 1,5 !

Adsorbția triazinelor la suprafața particolelor de sol este un fenomen legat de prezența grupărilor NH care formează punți de H cu argilele și mai ales cu humusul. Ea are un caracter în întregime negativ determinînd mărirea dozelor de ierbicide aplicate și pricinuind deci o cheltuială suplimentară și intensificare a procesului de poluare. Pornind de la constatarea că între conținutul solului în humus și culoarea sa există o legătură directă, Faivre (1969) a elaborat o scală de culori (ca la pH) pe baza căreia 92,5% din fermierii Statelor Unite au calculat corect doza de atrazin necesară pentru fiecare teren în parte, ceea ce a asigurat eficiență economică și protecția mediului.

Pentru înlăturarea pericolului poluării solului și a întregului cortegiu pe care acest proces îl aduce cu sine (de la micșorarea catastrofală a fertilității solului la deteriorarea calității produselor) o importanță deosebită o are cunoașterea descompunerii chimice, fotochimice și biologice a triazinelor, ca și a altor pesticide de altfel. Încă din 1937 s-a arătat că prezența unei microflore active este o condiție indispensabilă a dispariției active a triazinelor din sol. S-au izolat din sol bacterii și mai ales ciuperci capabile să folosească aceste ierbicide în metabolismul lor azotat.

Proprietățile solului reglează intensitatea metabolizării triazinelor. Ghinea și colab. (1966) au arătat că inactivarea triazinelor este împie-

dicată la umidități mai mici de 10%. S-au găsit relații foarte strînse cu aerația deși se cunoaște și o slabă descompunere anaerobă. De aceea în solul tasat efectul remanent al triazinelor este mult mai îndelungat.

H a r i s (1967), reluînd o idee mai veche, a demonstrat și o slabă descompunere nebiologică a triazinelor la sol precum și o descompunere fotochimică determinată de razele ultraviolete ; aceasta are însă o importanță cu totul minoră, așa cum au probat-o cercetările care au arătat că sterilizarea solului prelungește timpul de înjumătățire al atrazinului de la cîteva luni la 116 ani.

Microorganismele intervin indirect în detoxificarea triazinelor furnizînd radicalii liberi care, de fapt, realizează acest proces. Metabolismul de care vorbim joacă un rol important și în cazul detoxificării altor pesticide.

După K a u f f m a n și colab. (1965) se pot imagina 3 posibilități de inactivare microbiană a triazinelor și anume : folosirea exclusivă a catenelor laterale, ruperea heterociclilor (după dezalchilare și dezaminare) și folosirea integrală a heterociclilor.

Descompunerea prin dezalchilare este preponderentă iar microorganismele cele mai active în acest fenomen sînt speciile de *Aspergillus* și *Penicillum frequentans ;* pentru a se micșora efectul remanent al triazinelor este necesar, în acest context, adăugarea unui material energetic suplimentar.

Ierbicidele alchilate cu radicali diferiți, așa cum este atrazinul, se

Tabelul nr. 2

Triazine % descompuse după 18 zile de către diferite microorganisme
(după V o i n o v B a k a l i v a n o v, 1970)

Cultura bacteriană	Atrazin	Simazin
Bacillus megaterium	44—70	30—58
B. mesenterius	36—40	10—30
B. cereus	58—68	40—52
B. cereus var. mycoides	40—52	10—48
B. agglomeratus	40—70	48—62
B. idosus	46	48
Pseudomonas fluorescens	16—80	42—58

descompun mai repede decît cele simetric substituite, și au un potențial poluant mai redus (tabelul nr. 2).

Cunoașterea tuturor acestor mecanisme permite imaginarea unor metode agrotehnice de lucrare, amendare și îngrășare a solului care să favorizeze procesul natural de detoxificare a terenurilor și de restabilire a fertilității lor.

Substanțele triazinice, folosite în doze strict necesare și anihilate la scurt timp după ce acțiunea lor ierbicidă s-a manifestat, prin stimularea proceselor biologice din sol (într-o primă etapă) și prin alternarea culturilor, pot avea numai o acțiune redusă asupra mediului, în ansamblul său.

Pretutindeni însă acolo unde ele sînt folosite, problemele integrității microflorei solului și ale fertilității sale trebuie analizate cu grijă și cu atenție, în interesul agriculturii și al protecției mediului.

BIBLIOGRAFIE

1. BEEVERS L., HAGEMAN R. H., Ann. Rev. Plant Physiol., 20, 495—522, 1969.
2. CHING-NING SUN, ADAMS, J. Agr. Food. Chem., 325—330, 1971.
3. CRAFTS A. S., YAMAGUKI S., Hilgardia, 27, 421—454, 1958.
4. EBERT E., van ASCHE CH. J., Experientia, 25, 758—759, 1969.
5. FAIVRE J. R., Crops and Soils, 22, 3, 12—14, 1969.
6. GHINEA L., Int. Congr. Soil Sci., Transactions, 3, 857—870, 1964.
7. GHINEA L., ELIADE GH., GHIORGHIADE V., COȘOCARIU O., Symp. Soil Biol., Cluj, 55—63, 1966.
8. GUILLEMAT J., CHARPENTIER M., TARDIEUX P., POCHON J., Ann. Epiphyt., 2, 3, 261—298, 1960.
9. HARRIS C. J., J. Agr. Food Chem., 15, 1, 157—162, 1967.
10. HOGUE E. J., WARREN G. F., Weed Sci., 16, 51—54, 1967.
11. HULEA A., ELIADE GH., GHINEA L., Probleme agricole, 2, 57—63, 1961.
12. IONESCU AL., GAVRILĂ L., Studii și cercetări de biologie, 24, 1, 1972.
13. IONESCU AL., GROU E., Revue roumaine de biologie, nr. 4, 1971.
14. KAUFMAN D. D., KEARNEY P. C., SHEETS T. J., J. Agr. Food Chem., 13, 3, 238—242, 1965.
15. KAYSER P., POCHON J., CASSINI R., Res. Rev., 32, 211—233, 1970.
16. ROTH W., C. R. Acad. Sci., 245, 942, 1957.
17. SIKKA H. C., DAVIS D. E., Weeds, 14, 289, 1966.
18. ȘTIRBAN M., VLĂDUȚU I., Studii și Cercet. Biol., 24, 2, 129—139, 1972.
19. VOINOVA J., BAKALIVANOV D., Med. Fak. Landbouw., Gent, 35, 2, 839—846, 1970.

LES IMPLICATIONS DE LA PRESENCE DES TRIASINES DANS LE MILLIEU AMBIANT

Résumé

Les triasines sont des herbicides utilisées sur des grandes superficies en Roumanie. Elles ont un éffet phytosanitaire, mais ils produisent des modifications nondesirées dans la flore spontanée, dans les cultures agricoles, dans l'évolution des phytocénoses, et dans l'activité biochimique de microorganismes qui assurent la fertilité du sol.

Les triasines ont une action phytotoxique sur les plantes superieurs par le blocage de la „réaction Hill". Les espèces végétales ont une résistence différentielle pour les triasines. Il y a des espèces qui transforment les triasines dans les substances nontoxique pour les plantes.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea
Primit în redacție la 22 septembrie 1977

POLUAREA APELOR DE SUPRRAFAȚĂ ȘI SUBTERANE CU NITRAȚI

GH. ELIADE, AL. IONESCU, N. BRÎNZEI

Ca și alte domenii, agricultura este considerată ca un factor potențial de poluare, determinat, în principal, de folosirea tot mai frecventă a metodelor de cultură intensivă.

Poluarea în agricultură este legată în principal de două aspecte : în primul rînd de existența unor cantități tot mai mari de deșeuri animale concentrate în zona unităților zootehnice-gigant, iar în al doilea rînd, dar nu de mai mică importanță, de folosirea crescîndă, într-o gamă tot mai variată, a substanțelor chimice necesare combaterii dăunătorilor și fertilizării culturilor agricole.

În cadrul complex al relației dintre fenomenul de poluare și utilizarea substanțelor chimice în agricultură, îngrășămintele capătă o importanță deosebită, datorită suprafețelor mari pe care ele se administrează.

În momentul de față este dificil să se precizeze dacă folosirea îngrășămintelor reprezintă un element de apariție obligatorie a procesului de poluare sau dacă acesta apare ocazional, datorită fie unei tehnologii necorespunzătoare aplicate plantei de cultură, fie tipului de sol sau condițiilor climaterice (Eliade, 1974, Al. Ionescu, 1974). Cu toate acestea, cercetările din ultimul timp confirmă tot mai des ideea după care apariția și frecvența cazurilor de intoxicare cu nitrați este în strînsă legătură cu aplicarea unor doze necorespunzătoare de îngrășăminte, cu nerespectarea epocii lor de administrare, cu insuficienta cunoaștere a proceselor de asimilare în plantă și cu spălarea în sol a principalelor componente din îngrășăminte.

Problema toxicității plantelor datorită conținutului ridicat de azot nitric este cunoscută. Poate mai puțin cunoscut este însă faptul că excesul de azot nitric în unele plante de cultură (cereale, plante furajere etc.) nu are drept cauză folosirea în doze mari a îngrășămintelor azotate ci mai degrabă condiții culturale neprielnice acestor plante (secetă, carență de P și K, folosirea nerațională a ierbicidelor etc.). La aceasta se mai adaugă de multe ori folosirea unor soiuri cu un conținut ridicat de nitrați impus de structura lor genetică.

Mult mai complexă și cu implicații mai grave este poluarea cu nitrați a apelor freatice și de suprafață. Dintre elementele nutritive aplicate sub formă de îngrășăminte, nitrații, datorită solubilității și mobilității lor în sol, pot ușor circula fie prin levigare în adîncime, fie prin scurgerea la suprafață (pe terenurile în pantă)). Fenomenul este foarte

intens în zonele cu regimuri mari de precipitaţii sau pe terenurile irigate cu norme mari de udare.

Pierderile de azot prin levigare sînt uneori foarte ridicate, ele atingînd pentru anumite culturi şi pe anumite soluri 50% din îngrăşămîntul aplicat (D a v i s şi colab., 1969). Un studiu privind întreaga suprafaţă cultivată a Statelor Unite (A l l i s o n, 1955) arată că pierderile prin levigare au reprezentat 30%; este o cifră impresionantă, avînd în vedere faptul că în această ţară s-au folosit 7 milioane tone de azot în 1970 şi că, în momentul de faţă, această cifră este cu mult depăşită. Implicaţiile determinate de administrarea îngrăşămintelor pe terenurile în pantă, în ceea ce priveşte poluarea, au fost demonstrate de V i e t s (1971). În urma cercetărilor întreprinse, autorul propune ca azotul să nu se aplice pe solurile supuse eroziunii (de unde îngrăşămintele ajung cu apele de scurgere în rîuri şi fluvii; aceste suprafeţe trebuie destinate păşunilor şi fîneţelor) ci numai pe terenurile plane. Iar, în această situaţie, normele de îngrăşăminte urmează să se calculeze în funcţie de bilanţul azotului în sol, prin experimentare şi nu pe baza unor recomandări arbitrare.

Studiile recente întreprinse la I.C.C.P.T. — Fundulea (I s f a n şi colab., 1973), au evidenţiat levigarea intensă a azotului, uneori chiar pînă la adîncimea de 3 metri. Cercetările au arătat că acest fenomen este în relaţie directă atît cu cantitatea de precipitaţie cît şi cu doza de îngrăşămînt aplicată. Observaţiile au confirmat datele obţinute de H e r a şi colab. (1972) care experimentînd cu ^{15}N au demonstrat spălarea azotului nitric la adîncimi foarte mari.

*

Experienţele noastre s-au desfăşurat pe cernoziomul mediu levigat de la I.C.C.P.T. — Fundulea (cu apă freatică la 10—12 m) şi pe cernoziomul de la Dor Mărunt, cu aport freatic la 3—4 metri.

S-a urmărit să se stabilească factorii care condiţionează levigarea azotului în sol (planta de cultură, doza de îngrăşămînt, epoca de administrare, precipitaţiile şi regimul hidric), concentraţia în dinamică a nitraţilor din pînza freatică şi concentraţia în dinamică a nitraţilor în apele de suprafaţă.

INFLUENŢA PLANTEI DE CULTURĂ

În condiţiile aplicării judicioase a îngrăşămintelor cu azot, condiţii care ţin seama de cantitatea de azot necesară şi epoca optimă de administrare, plantele reprezintă factorul cel mai important în reglarea cantităţii de azot nitric ce se poate leviga în sol. Cercetările întreprinse în această direcţie converg spre concluzia că pentru combaterea poluării solului şi a apei freatice cu nitraţi trebuie evitată, pe cît posibil, menţinerea fără culturi a terenului agricol şi că plantele prin absorbţia azotului din sol constituie un factor important în combaterea biologică a fenomenului de poluare a solului cu îngrăşăminte (R o b e r t s o n şi B e n t l y, 1971).

Pentru a pune în evidenţă rolul plantei de cultură în reglarea procesului de levigare a nitraţilor din sol s-a analizat pînă la adîncimea de 3 m conţinutul în aceste substanţe a două parcele; una cultivată

cu porumb şi alta necultivată (ogor negru), ambele cu patru agrofonduri : neîngrăşat, îngrăşat (toamna cu 40 kg/ha, cu 80 kg/ha şi cu 120 kg/ha).

Analizele au fost executate la un an după aplicarea îngrăşămintelor. Rezultatele determinărilor efectuate au arătat că, exceptînd straturile superioare, pe toată adîncimea profilului solului neîngrăşat, cultivat cu porumb, concentraţiile de nitraţi depăşesc numai rareori valoarea de 5 ppm şi că solul păstrat ca ogor negru are cantităţi de azot nitric cu mult mai mari (tabelul nr. 1).

Datorită, pe de o parte, nitrificării mai puternice, iar pe de altă parte lipsei plantelor de cultură care să consume din rezerva de azot,

Tabelul nr. 1

Influenţa plantei de cultură asupra migrării nitraţilor din sol

	Ogor				Cultură porumb			
Adîncimea, cm	N_0	N_{40}	N_{80}	N_{120}	N_0	N_{40}	N_{80}	N_{120}
0—10	32,5	49,3	39,1	31,6	21,9	27,6	27,3	32,0
15—30	27,5	24,3	36,8	35,1	8,0	9,4	14,5	10,8
30—45	46,4	47,8	50,1	54,6	5,2	6,2	8,1	17,4
45—60	13,6	21,4	25,4	21,3	4,5	4,8	6,7	8,0
120	8,3	14,7	14,2	25,8	3,0	4,8	4,1	8,6
150	9,3	11,8	14,9	24,6	2,6	3,3	7,3	8,3
210	12,0	13,8	16,2	21,6	4,3	5,3	5,2	8,1
240	11,7	7,8	14,4	15,6	4,2	4,6	3,8	5,4
300	6,0	9,1	8,8	8,5	8,0	8,8	7,2	7,9

cantitatea de azot nitric este mult superioară pînă la adîncimea de 60 cm (120 ppm faţă de aprox. 40 ppm cît se găseşte în stratul corespunzător al solului cultivat cu porumb). Această diferenţă se menţine, descrescînd treptat, pînă la adîncimea de 3 metri.

În condiţiile aplicării îngrăşămintelor, deosebirea dintre solul cultivat şi cel necultivat este mult mai mare, cu excepţia straturilor superioare (0—60 cm) ; pe restul adîncimii se păstrează o proporţionalitate a concentraţiei nitraţilor corespunzătoare dozelor aplicate, atît în solul necultivat cît şi în cel cultivat. Începînd cu adîncimea de 2,70 m se remarcă o nivelare a valorii variantelor îngrăşate.

În cazul terenurilor necultivate, pe parcele îngrăşate cu doze diferite de azot, întîlnim în toamna următoare aplicării lor întreaga cantitate de azot încorporată. Rezultatele obţinute pun în evidenţă chiar o cantitate mai mare de azot şi anume : 48,8, 88,1 şi 126,2 kg/ha faţă de 40, 80 şi respectiv 120 kg/ha cît s-a administrat solului. Diferenţele obţinute în plus nu trebuie să surprindă deoarece în condiţiile ogorului negru la fondul de azot nitric existent se cumulează treptat cantităţi suplimentare de nitraţi proveniţi din mineralizarea substanţei organice.

Importanţa plantei de cultură în prevenireae pierderii azotului din îngrăşăminte prin levigare rezultă foarte bine din datele obţinute în varianta cultivată cu porumb. Se constată, pe ansamblul profilului, o dispariţie a azotului nitric de 25,7, 49,3 şi 65,8 kg/ha, corespunzător

celor 3 doze de îngrăşăminte aplicate. Diferenţa poate fi atribuită, în cea mai mare măsură, consumului plantei de cultură.

Desigur că şi specia plantei de cultură imprimă un caracter deosebit fenomenului de levigare a nitraţilor în sol şi în consecinţă a poluării apei freatice cu aceste substanţe.

Se apreciază că pierderile de azot prin levigare sînt relativ mici sub culturile continui şi considerabil mai mari în cazul culturilor discontinui. Robertson şi Bentley (1971), afirmă, de asemenea, că cele mai mari şanse de evitare a pierderilor prin levigare a nitraţilor le găsim în cazul pajiştilor unde chiar în cazul unei fertilizări supraoptimale, acest fenomen sau nu are loc sau este de mică amploare.

În cazul culturilor anuale cele mai mari pierderi de azot s-au înregistrat în monoculturi sau sub cultura de porumb în rotaţie cu alte culturi, iar cele mai mici în cazul culturilor de păioase (grîu, ovăz). Faptul este de altfel explicabil avînd în vedere că în condiţiile aplicării de toamnă a îngrăşămintelor, grîul a putut valorifica după semănare o parte a azotului nitric administrat ca îngrăşămînt. Într-o cultură de porumb, la o fertilizare cu 120 kg/ha N, în recoltă s-a acumulat numai 46% din cantitatea administrată iar 32% din substanţa activă a îngrăşămîntului a fost supusă levigării, dincolo de raza de acţiune a sistemului radicular.

INFLUENŢA DOZEI ŞI EPOCII DE ADMINISTRARE A ÎNGRĂŞĂMINTELOR ASUPRA LEVIGĂRII AZOTULUI NITRIC DIN SOL

În cazul solurilor îngrăşate în toamnă se remarcă cantităţi ceva mai crescute în stratul de 30—105 cm, migrarea nitraţilor fiind determinată, probabil, de precipitaţiile căzute în luna noiembrie a anului 1973 (49,9 mm).

În general, îngrăşămintele aplicate au rămas localizate în primii 30 de centimetri ai solului. Pe această adîncime s-a întîlnit o concentraţie mai ridicată a nitraţilor în parcelele îngrăşate în primăvară. Astfel, s-au înregistrat 28,9, 39,0 şi 46,8 ppm faţă de 15,1, 20,9 şi 25,2 ppm cît au fost evidenţiate în parcele îngrăşate în toamnă cu doze de 40, 80 şi 120 kg/ha.

În ceea ce priveşte influenţa dozelor de îngrăşămînt aplicate asupra spălării nitraţilor s-a constatat că ea nu afectează decît stratul de 0—30 cm în care s-a găsit o cantitate de nitraţi relativ proporţională cu doza aplicată. Importanţa regimului de precipitaţii, bogat în cursul iernii, în procesul spălării nitraţilor în sol, în funcţie de doza de îngrăşămînt a rezultat concludent în experimentările noastre. S-a remarcat o migrare masivă a nitraţilor din îngrăşămînt (comparativ cu solul neîngrăşat) chiar pînă la adîncimea de 3 metri, cu un maximum de acumulare cuprins între 1 şi 2 metri. S-a remarcat, de asemenea, dependenţa creşterii concentraţiei de nitraţi în adîncime, în funcţie de cantitatea de îngrăşămînt aplicată (fig. 1).

Aprecieri mai apropiate de realitate asupra pierderilor de azot prin levigarea îngrăşămintelor, au rezultat din analizele de sol din cadrul C.A.P. Dor Mărunt pe ale cărei terenuri apa freatică se găseşte la o adîncime de 2—4 metri. A existat astfel posibilitatea sondării solului şi deci a determinării nitraţilor pînă la această adîncime.

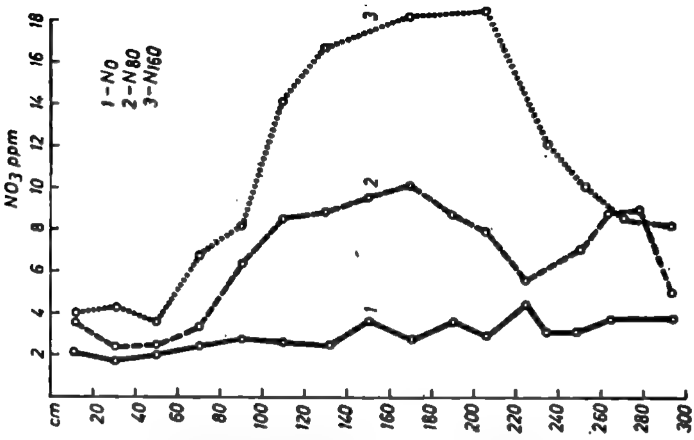

Fig. 1 — Concentrația nitraților în sol, în raport cu cantitatea de îngrășămînt cu N administrată

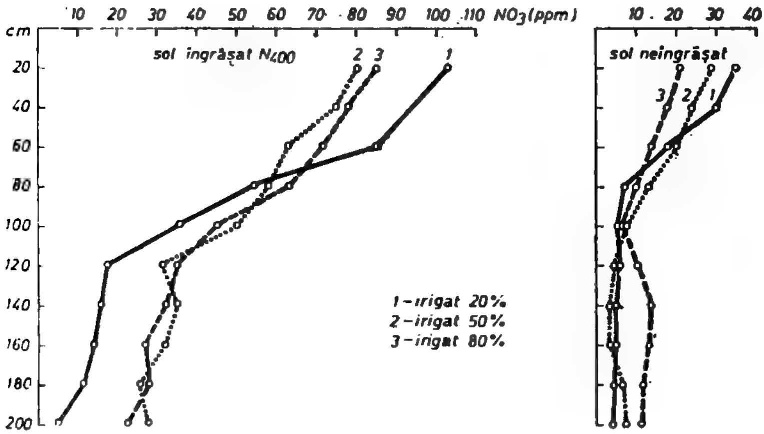

Fig. 2 — Fenomenul de levigare a nitraților, funcție de regimul de irigare

INFLUENȚA PRECIPITAȚIILOR ASUPRA LEVIGĂRII NITRAȚILOR ÎN SOL

Avînd în vedere marea mobilitate a acestor substanțe, regimul de precipitații constituie factorul esențial care condiționează amploarea migrărilor în profunzime. El este cu atît mai important pentru condițiile țării noastre în care precipitațiile nu sînt uniform distribuite și unde există, din acest motiv, pericolul unor pierderi masive prin levigare a nitraților, cu precădere în cursul iernii cînd căderile de ploaie și zăpadă sînt foarte abundente.

L i n s e r (1966) pe baza unor studii efectuate timp de 15 ani a ajuns la concluzia că migrarea nitraților în sol este proporțională cu cantitatea de precipitații și că la aceeași cantitate de apă levigarea este mai intensă în perioada de iarnă. Pierderile de azot au fost de 1—4 kg/ha în jumătatea de an cu vară și de 11,46 kg/ha în jumătatea de an cu

iarnă. Gadet și Soubies (1966) au găsit în Franța că pentru fiecare 2,9 mm precipitații infiltrate în timpul iernii azotul nitric coboară în sol cu 1 cm.

La concluzii similare au ajuns și unele cercetări efectuate la noi în țară (Isfan și colab., 1973). S-a arătat că în anul 1971, cu 438 mm precipitații căzute în toamnă (din octombrie pînă în mai) — cu 107 mm peste normala zonei în această perioadă — cantitatea de azot nitric pe adîncimea 0—60 cm a fost redusă (10—15 ppm), cea mai mare cantitate fiind levigată în zona 60—130 cm, unde conținutul a variat între 20 și 40 ppm.

De aceea, în ultimii ani, se recomandă tot mai intens (în special pentru culturile de toamnă) aplicarea fracționată a îngrășămintelor.

Influența precipitațiilor asupra spălării nitraților a putut fi urmărită și pe un sol cu nivelul apei freatice mai ridicate. Pe terenurile C.A.P. din Dor Mărunt s-a urmărit la patru nivele de adîncime a apei freatice (4,75 m, 4,50 m, 3,60 m și 2,20 m) intensitatea levigării în solul îngrășat cu patru doze de azot : 92, 138, 184 și 230 kg/ha administrat culturii de porumb sub formă de uree, în primăvară. Analizele privind concentrația nitraților în sol s-au efectuat lunar, începînd de la data aplicării îngrășămintelor. Experimentările de la începutul lunii iunie au premers cu cîteva zile precipitațiile bogate (peste 50 mm) căzute în a doua jumătate a acestei luni. După 7 zile de la căderea acestor precipitații s-a efectuat o nouă analiză, în scopul stabilirii rolului apei în procesul levigării nitraților.

Cu această ocazie a fost stabilită o proporționalitate directă a levigării nitraților în profunzime la aceeași cantitate de precipitații cu doza de îngrășămînt aplicată. Din tabelul nr. 2 rezultă că în cazul păstrării

Tabelul 2

Cantitatea de NO_3 (kg/ha) spălată sub 180 cm, funcție de nivelul apei freatice și de doza de îngrășămînt

Adîncimea apei freatice, m	Nivel de îngrășare, kg/ha				Media pe nivel de apă freatică
	92	138	184	230	
3,60	29,6	52,8	81,1	128,4	72,9
4,75	20,7	31,0	81,7	127,9	65,4
4,50	26,5	37,7	56,4	96,7	54,3
2,50	38,3	52,1	74,9	115,2	70,1
Media pe nivele de îngrășăminte	28,8	43,4	73,5	117,0	

unei rate constante a cantității de îngrășămînt aplicat, posibilitățile de levigare a nitraților sînt cu atît mai mari cu cît doza de îngrășămînt crește. Astfel, un prim aport de 46 kg/ha N determină levigarea a 14,6 kg azot ; un aport suplimentar de 46 kg, determină creșterea concentrației acestora de 30,1 kg.

Dacă nu totdeauna condițiile naturale de mediu pot evidenția procesul de levigare a nitraților în sol, culturile irigate sînt cazuri concludente de urmărire controlată a acestui fenomen. Experiențele noastre au cuprins și variante în care s-a urmărit rolul normelor de irigare în levigarea nitriților (fig. 2).

CONCENTRAŢIA ÎN DINAMICĂ A NITRAŢILOR ÎN PÎNZA FREATICĂ

Levigarea nitraţilor în sol, datorită şi influenţată de cauzele arătate mai sus, este un proces cu implicaţii practice negative care se manifestă în două direcţii principale: în primul rînd, prin scăderea eficienţei economice a îngrăşămintelor (o fertilizare optimă urmînd a fi asigurată cu o cantitate mai mare decît cea normală), iar în al doilea rînd — dar, desigur, de importanţă majoră — prin potenţialul de poluare a mediului înconjurător, în speţă a apelor de suprafaţă şi freatice. Consecinţele unor astfel de fenomene sînt cunoscute, iar preocupările pentru combaterea lor antrenează, pe măsura trecerii timpului, tot mai mulţi cercetători.

Există încă multe controverse în ceea ce priveşte concentraţia de nitraţi acceptabilă în apă. Norma W.H.O. a fost considerată pînă de curînd egală cu 10 ppm. Datorită însă industrializării puternice folosirii de îngrăşăminte azotate în cantităţi tot mai mari şi dezvoltării intense a zootehniei în majoritatea cazurilor această limită este depăşită. De aceea, în foarte multe ţări cu agricultura dezvoltată şi industrializare puternică ea a fost ridicată la 23 ppm. În Statele Unite limita admisă de Serviciul Sănătăţii Publice este de 45 ppm NO_3N.

La noi în ţară condiţiile de calitate admise pentru apa potabilă distribuită prin reţea de conducte sau din surse locale fără reţea de distribuţie, în ceea ce priveşte conţinutul de nitraţi, sînt stabilite la 13 mg/l, în cazuri excepţionale această limită putînd fi şi de 30 mg/l.

Tabelul nr. 3

Dinamica azotului nitric (mg/ l nitraţi) în fîntînile de pe teritoriul I.C.C.P.T. — Fundulea

Data recoltării	Numărul fîntînii								Media
	1	2	3	4	5	6	7	8	
12.XII.1973	35,0	30,0	20,0	32,5	71,2	60,0	44,8	37,9	41,4
20.I.1974	29,8	33,4	29,5	41,6	69,7	72,0	31,6	33,5	42,6
5.II	24,8	37,5	18,7	32,3	53,2	68,6	40,2	27,8	37,9
20.II	36,5	38,5	16,4	29,7	64,5	55,4	36,5	32,6	38,7
10.III	33,4	36,2	13,8	30,5	62,5	60,2	30,5	34,1	37,6
1.IV	36,4	40,2	15,7	32,6	50,2	49,2	36,7	28,8	33,9
20.IV	30,2	32,9	16,2	29,8	57,5	45,7	29,9	30,3	34,1
8.V.	31,0	27,4	13,1	27,6	51,3	42,7	31,5	33,4	32,2
25.V.	23,5	26,8	14,2	24,5	39,7	42,6	41,2	27,8	30,0
15.VI	20,7	25,7	14,2	22,7	40,5	22,7	29,7	25,4	25,2
9.VII	21,5	19,8	13,8	24,2	27,5	18,7	30,0	20,7	23,3
25.VII	19,7	20,2	14,2	20,6	16,6	20,1	17,5	23,4	21,6
10.VIII	16,8	19,7	9,7	14,3	20,1	17,5	20,8	30,1	18,6
1.IX	17,2	13,8	10,2	19,1	15,7	18,6	22,4	14,5	16,4
15.IX	12,6	9,9	13,1	13,6	16,4	14,5	16,5	17,8	14,3
1.X	10,3	12,5	12,7	14,1	11,5	11,5	14,3	15,6	13,2
Media	24,9	25,9	15,4	25,6	41,8	38,8	29,8	27,6	

În scopul studierii dinamicii concentrației de nitrați în apa freatică s-au făcut determinări în probe ridicate dintr-un număr de opt fîntîni limitrofe cîmpurilor experimentale și de producție ale I.C.C.P.T. — Fundulea (tabelul nr. 3).

Analizele privind concentrația nitraților în apa fîntînilor au arătat că începînd cu data de 12 decembrie se înregistrează o descreștere continuă a cantității de nitrați din apă, aceasta atingînd un minimum în luna octombrie.

Față de normele în vigoare ale legislației țării noastre, limitele privind concentrația de nitrați din apele analizate se situează, de regulă, pînă în luna mai, peste plafonul admis.

VARIAȚIA CONȚINUTULUI DE NITRAȚI ÎN APELE DE SUPRAFAȚĂ

Conținutul de nitrați s-a urmărit cu precădere în apele lacului Mostiștea ; acest lac este situat la N-E de satul Fundulea, are o lungime de circa 2 km și o lățime care atinge uneori 250 de metri. Calitatea apelor sale constituie obiectul unor cercetări inițiate în 1971 și care s-au referit la conținutul total de săruri, la conținutul de substanță organică, la raportul dintre diferiți cationi, la valoarea S.A.R. și, în general, la toți indicii care pot caracteriza o apă bună de utilizat în irigații. Începînă în luna ianuarie 1974 s-a urmărit și conținutul de amoniac și de azot nitric în probe de apă care s-au colectat bilunar, de la o adîncime de 30—50 cm.

Toate cercetările menționate mai sus au arătat că indicii calitativi ai apei diferă în foarte mică măsură la diferite adîncimi, Mostiștea fiind un lac cu o foarte bună circulație, atît pe orizontală cît și pe verticală (ceea ce, evident, asigură omogenizarea concentrației tuturor substanțelor existente aici).

Una din constatările obținute în aceste analize, de mare importanță pentru studiul prezent, este că — de regulă — cantitatea de azot amoniacal poate fi considerată insignifiantă în raport cu cantitatea de azot nitric. În ceea ce privește cantitatea de azotați s-au remarcat, de asemenea, cantitățile lor reduse tot timpul anului.

Pe baza acestor date s-a putut aprecia că apa lacului Mostiștea corespunde indicilor de calitate ceruți, limita concentrațiilor de nitrați existente încadrîndu-se în normele admise pentru astfel de ape (de regulă, valorile nu depășesc 20 mg/l, variațiile fiind cuprinse între 4 și 25,8 mg nitrați la litru).

CONCLUZII

1. Posibilitățile obținerii certe a unor relații între îngrășăminte și fenomenul de poluare sînt condiționate de folosirea, în astfel de cercetări, a îngrășămintelor marcate (^{15}N).

2. Se poate considera că poluarea apelor subterane (freatice) se realizează, în cea mai mare parte, prin levigarea nitraților în sol. Poluarea apelor de suprafață este, în primul rînd, o consecință a scurgerilor de pe suprafața solului a îngrășămintelor.

3. Poluarea apelor subterane prin levigarea nitraților este condiționată de următorii factori : planta de cultură, natura îngrășămîntului aplicat, doza și epoca de administrare a îngrășămintelor. Toți acești factori acționează în interdependență cu cantitatea de precipitații căzută.

4. Levigarea nitraților în sol este mult mai intensă în terenul necultivat, comparativ cu cel cultivat. Principala concluzie ce se desprinde din acest aspect este evitarea, pe cît posibil, a ogorului negru. În eventualitatea unei astfel de situații, în nici un caz nu este recomandată aplicarea îngrășămintelor.

5. Regimul de umiditate — fie precipitații, fie irigații — este factorul cel mai important care condiționează amploarea nitraților în profunzime. Solurile irigate au oferit, în condițiile anului 1974, posibilități optime de studiere a fenomenului levigării nitraților. Au fost stabilite relații precise între norma de irigare (respectiv cantitatea de apă administrată) și cantitatea de îngrășămînt cu azot levigată.

6. Posibilitățile de levigare a nitraților sînt cu atît mai mari cu cît doza de îngrășămînt crește.

7. Concentrația nitraților în apele freatice înregistrează o descreștere progresivă începînd din cursul lunilor de iarnă spre sfîrșitul perioadei de vegetație.

8. Față de normele în vigoare, limitele privind concentrațiile de nitrați din apa freatică se situează, de regulă, peste plafonul admis (începînd cu luna mai).

9. În condițiile unor soluri cu pînza freatică mai la suprafață (2—4 metri) au fost stabilite relații precise între cantitatea de precipitații căzută și concentrația în nitrați a apelor freatice.

10. Analizele de nitrați efectuate în dinamică, în apa lacului Mostiștea, au arătat concentrații normale, care nu depășesc normele admise.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLISON F. F., *Tie enigma of soil nitrogen balance shoets* Adv. in Agr. 7, 1955.
2. DAVIS S. F., BINGHAM T., SHADE E. R., GRASS L. B., *Water relation and salt balance of a 1000 acre citrus Watershed.* Proc. First. Int. Citrus Symp. 3 : 1771—1777, 1969.
3. ELIADE GH., *Impurificarea apelor de suprafață și subterane ca urmare a chimizării agriculturii* — Contract I.S.C.P.G.A. 1974.
4. GADET R., SOUBIES L., *Le bilan de l'azote dans les sols,* Extrait du proces-verbal de la Seance du 7 fevrier, Academie de l'Agriculture de France, 1962.
5. HERA CR, BURLACU GH., TRIBOI E., *Studii privind levigarea azotului din îngrășăminte prin folosirea* ^{15}*N.* Analele I.C.C.P.T. — Fundulea, vol. XXXIX, seria B, 1972.
6. IONESCU AL., *Fenomenul de poluare și efectele sale în agricultură,* Ed. Ceres, 1974.
7. ISTVAN D., HERA CR, ELIADE GH., *Aspecte privind mobilitatea azotului în sol în condițiile unor precipitații abundente.* Ferma și Întreprinderea agricolă de Stat, XXV, febr., nr. 2, 7—10, 1973.
8. LUNIN J., *La polution agricole en perspective.* L'agriculture dans le monde. France, vol. 21, nr. 4, 19—27, 1971.
9. LINSER H., *Die Auswaschung von Nährstoffen durch Niedersch.* Handbuch der Pflanzenernährung und Dungung. Zweiter Band, Ersteh Häfte. S. 793—798, 1966.
10. ROBERTSON J. A., BENTLEY C. F., *Do fertilizers pollute,* Agriculture Bulletin, Camova nr. 15, 3—6, 1971.
11. VIETS F. G., *Fertilizers and pollution.* Jovr. Soil Water Conserv., vol. 26, nr. 2, 51—53, 1971.

LA POLLUTION DES EAUX DE SURFACE ET SOUTERRAINES AVEC DES NITRATES

Résumé

L'agriculture est considerée aujourd'hui comme un facteur polluant potentiel determiné specialement par l'utilisation de plus en plus fréquente des méthodes d'une production agricole intensive.

Dans le cadre complexe des rélations entre le phénomène de pollution et l'utilisation des substances chimiques dans l'agriculture, les engrais ont une importance accrue, vue les grandes surfaces où elles sont administrées.

Sur la base des experiences éffectuées on peut consideré que la pollution des eaux de surface est premièrement la conséquence des lavages des engrais sur la superficie du sol, tandis que la pollution des eaux souterraines se réalise dans la plus part des cas par la légivation des nitrats dans le sol.

Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea
Primită în redacție la 14 iulie 1977

ABUNDENŢA ŞI DISTRIBUŢIA PE VERTICALĂ A LUMBRICIDELOR DIN LITIERA ŞI HUMUSUL UNOR TIPURI DE PĂDURE DIN MASIVUL BUCEGI

I. SIMEANU

Existenţa unor studii relativ puţine, mai ales asupra particularităţilor structurale şi dinamice corespunzătoare anumitor tipuri de soluri, ne-au condus la efectuarea unui studiu ecologic complex asupra faunei de lumbricide din Masivul Bucegi, studiu ce s-a efectuat în decursul anilor 1970—1971.

În prezenta lucrare sînt redate aspecte legate de abundenţa şi distribuţia pe verticală, urmărite în 3 staţii ce diferă între ele prin altitudine, tip de sol şi de vegetaţie.

METODA ŞI TEHNICA DE LUCRU

În fiecare din cele 3 staţii au fost delimitate suprafeţe de cîte 2 500 mp, din care s-au ridicat cîte 6 relevee de 25/25 cm lunar, „random". Din staţia 1 — *Făgetum-Allium ursinum* au fost ridicate, în total, 42 relevee în anul 1970 şi 42 în 1971 ; din staţia 2 — *Piceetum-Oxalis-Soldanella* au fost ridicate 36 relevee în 1970 şi 30 în 1971, iar din staţia 3 — *Pinetum-mugi-carpaticum* au fost ridicate, în total, 36 relevee în 1970 şi 30 în 1971.

Releveele au fost sumîmpărţite pe nivele de adîncime, după cum urmează :

L = stratul de litieră ;

HL = stratul de humus de litieră ;

H = stratul de humus de sol.

Toate aceste nivele prezintă grosimi variabile, atît în cadrul aceluiaşi biotop cît şi de la un biotop la altul. Materialul faunistic din cele 3 nivele a fost triat pe loc, prin metoda directă.

DESCRIEREA STAŢIILOR

Staţia 1. *Făgetum-Allium ursinum* este situată la 1 200 m altitudine şi are expoziţie nordică. Litiera prezintă o acoperire de 100% şi are o grosime cuprinsă între 0,5 şi 2,5 cm, humusul de litieră are o

grosime de 0,5—1,5 cm, iar humusul de sol de 3—8,5 cm. Vegetația lemnoasă este formată din *Fagus sylvatica*, iar cea ierboasă din *Allium ursinum, Dentaria glandulosa, Dentaria bulbifera, Mercurialis perennis, Poligonatum verticilatum* etc. Solul este brun de pădure montan și prezintă valori ale pH-ului mai mari de 6.

Stația 2. *Piceetum-Oxalis-Soldanella* este situată la 1 630 m altitudine, versant puternic înclinat, expoziție vestică. Litiera este formată din ace de molid, parțial mărunțite, avînd o grosime de 0,5—1 cm. Humusul de litieră prezintă o grosime de 1,5—2,5 cm, iar humusul de sol de 2,5—5 cm. Vegetația lemnoasă este reprezentată de *Picea excelsa*, cu o consistență plină, iar cea ierboasă de *Oxalis acetosella, Soldanella hungarica, Campanula abietina, Pirola uniflora, Saxifraga cuneifolia, Homogyne alpina* etc. Solul este brun-gălbui acid montan și are pH-ul mai mare de 4.

Stația 3. *Pinetum-mugi carpaticum* este situată la 2 000 m, versant puțin înclinat, expoziție sudică. Litiera prezintă o grosime de 0,5—1,5 cm. humusul de litieră de 1—3 cm, iar humusul de sol de 1,5—4 cm.

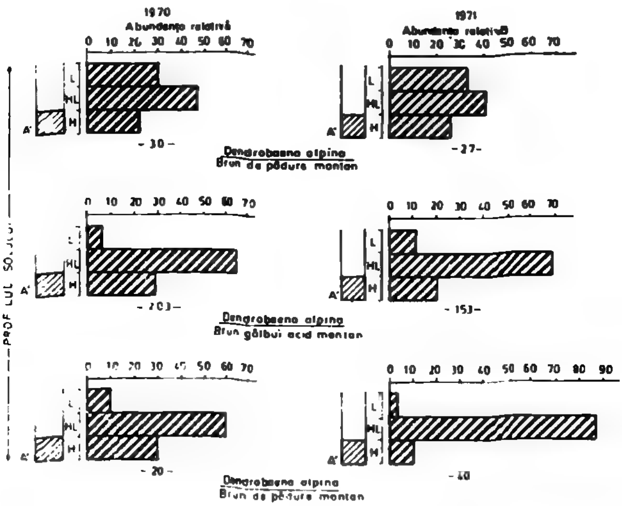

Fig. 1 — Distribuția pe verticală a speciei Dendrobaena alpina în anii 1970 și 1971 în stațiile I—III.

Vegetația lemnoasă este formată din *Pinus mugo*, iar cea ierboasă din *Vaccinium myrtillus, Soldanella hungarica, Homogyne alpina, Oxalis acetosella* etc. Solul caracteristic este podzolul brun și are pH-ul cuprins între 3,9 și 4,1.

ASPECTE FAUNISTETICE ALE STAȚIILOR CERCETATE

Fauna de lumbricide din cele 3 stații este reprezentată de 5 genuri și 8 specii și anume : *Dendrobaena alpina* (Rosa), *Dendrobaena octaedra* (Savigny), *Dendrobaena byblica* (Rosa), *Dendrobaena rubida* (Savigny), *Allolobophora rosea* (Savigny), *Octolasium lacteum* (Örley), *Eisenia submontana* (Vejdovsky) și *Lumbricus rubellus* (Hoffmeister).

ABUNDENŢA ŞI DISTRIBUŢIA PE VERTICALĂ

Abundenţa şi distribuţia pe verticală la speciile de lumbricide din cele 3 staţii cercetate din Masivul Bucegi prezintă anumite caracteristici legate atît de biologia lor cît şi de condiţiile ecologice staţionale.

Tabelul nr. 1 şi figurile 1, 2, 3, 4, 5, 6 şi 7 prezintă abundenţa numerică şi relativă, pe staţii, ani şi nivele de adîncime, pentru fiecare din speciile de lumbricide întîlnite.

Din analiza tabelului nr. 1 şi a figurii nr. 1 se constată că *Dendro-*

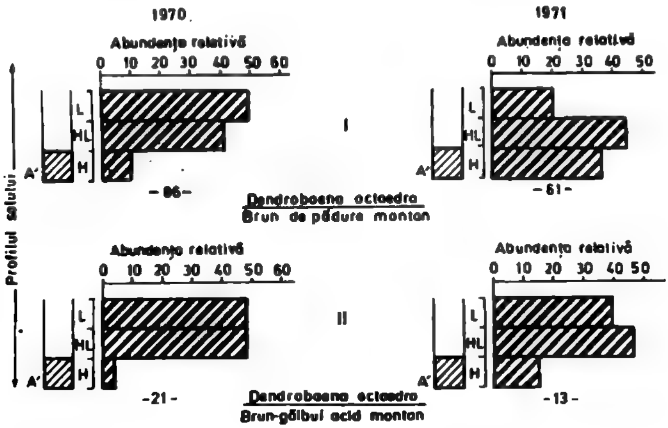

Fig. 2 — Distribuţia pe verticală a speciei Dendrobaena octaedra în anii 1970 şi 1971 în staţiile I şi III.

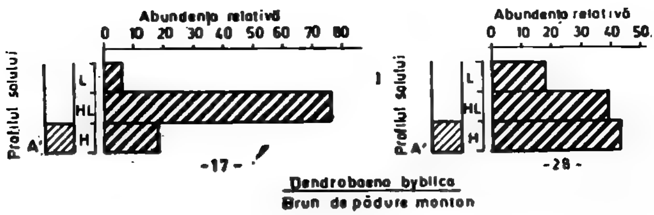

Fig. 3 — Distribuţia pe verticală a speciei Dendrobaena byblica în anii 1970 şi 1971 în staţia I.

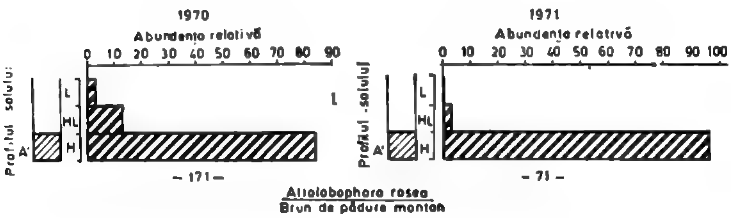

Fig. 4 — Distribuţia pe verticală a speciei Allolobophora rosea în anii 1970 şi 1971 în staţia I.

baena alpina este singura specie comună tuturor staţiilor şi ea a fost găsită la toate nivelele de adîncime, atît în anul 1970 cît şi în 1971. Comparativ, între cele 3 staţii, abundenţa numerică cea mai mare a fost înregistrată în staţia 2, în ambii ani de cercetare, iar cea mai mică

în stația 3 în anul 1970. Valența ecologică mare a acestei specii a permis dezvoltarea acesteia în toate stațiile, condițiile de trai încadrîndu-se în limitele de toleranță ale speciei.

Distribuția pe verticală a speciei *D. alpina* prezintă aceleași caracteristici în toate stațiile, valorile abundenței crescînd de la nivelul litie-

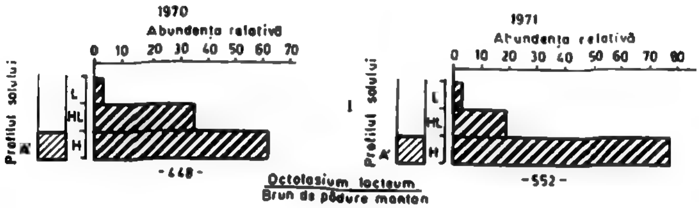

Fig. 5 — Distribuția pe verticală a speciei Octolasium lacteum în anii 1970 și 1971 în stația I.

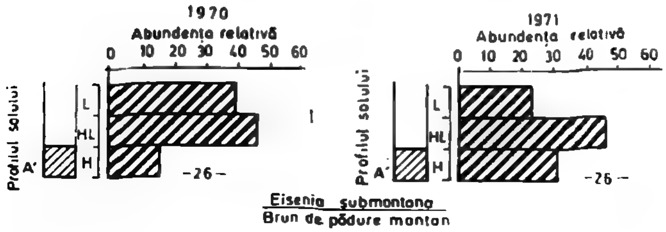

Fig. 6 — Distribuția pe verticală a speciei Eisenia submontana în anii 1970 și 1971 în stația I.

re la cel al humusului de litieră, unde ating un maxim, după care scad la nivelul humusului de sol. O singură deosebire se evidențiază și anume aceea că în timp ce în stația 1, abundența cea mai mică se înregistrează la nivelul humusului de sol, în stațiile 2 și 3 valoarea cea mai mică a fost găsită la nivelul litierei, în ambii ani de recoltare a probelor.

Specia *Dendrobaena octaedra* (tabelul nr. 1 și figura 2) a fost prezentă numai în stațiile 1 și 2, unde pH-ul solului prezintă valori mai mari de 4, ceea ce înseamnă că se încadrează în limitele sale de toleranță (4—6,4).

Distribuția pe verticală a acestei specii este diferită de cea a speciei *D. alpina,* în sensul că ea este o specie de suprafață, fapt ce a făcut ca să o întîlnim în număr foarte mare la nivelul litierei și al humusului de litieră, și în număr foarte mic în humusul de sol, excepție făcînd stația 1 în 1971. Prezența ei în apropierea suprafeței solului face ca ea să se hrănească cu litieră parțial sau deloc descompusă.

Dendrobaena byblica (tabelul nr. 1 și figura 3), specie întîlnită numai în stația 1, a fost prezentă la toate nivelele de adîncime, în număr mai mare în humusul de sol și în număr mult mai mic la nivelul litierei, hrănindu-se cu frunze parțial descompuse și cu resturi organice existente în imediata apropiere a suprafeței solului.

Specia *Allolobophora rosea* a fost găsită numai în stația 1 unde valorile pH-ului fiind mai mari de 6 nu au depășit limitele de toleranță ale speciei. Ea a fost prezentă la toate nivelele de adîncime, abundența sa crescînd de la nivelul litierei la cel al humusului de sol unde se

Tabelul nr. 1

Abundența și distribuția speciilor de lumbricide

Specia		Stația 1				Stația 2				Stația 3			
		1970		1971		1970		1971		1970		1971	
		număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee	număr	relevee
Dendrobaena alpina	L	9	1,14	9	1,2	12	5,09	17	10,17	12	10	1	2,5
	HL	14	1,78	11	1,48	133	56,36	106	63,46	12	60	35	87,5
	H	7	0,89	7	0,93	58	24,58	30	17,97	6	30	4	10
Dendrobaena octaedra	L	42	5,35	12	4,61	10	4,23	5	3,00	—	—	—	—
	HL	35	4,46	27	3,61	10	4,24	6	3,6	—	—	—	—
	H	9	1,15	22	2,94	1	0,42	2	1,2	—	—	—	—
Dendrobaena byblica	L	1	0,13	5	0,67	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	13	1,65	11	1,47	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	3	0,38	12	1,61	—	—	—	—	—	—	—	—
Dendrobaena rubida	L	—	—	3	0,4	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	3	0,39	2	0,27	2	0,85	1	0,6	—	—	—	—
	H	1	0,13	—	—	1	0,42	—	—	—	—	—	—
Allolobophora rosea	L	5	0,64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	22	2,8	2	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	144	18,3	69	9,25	—	—	—	—	—	—	—	—
Octolasium lacteum	L	11	1,4	17	2,28	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	158	20,08	105	14,08	6	2,54	—	—	—	—	—	—
	H	279	35,49	400	53,64	3	1,27	—	—	—	—	—	—
Eisenia submontana	L	10	1,28	6	0,81	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	12	1,52	12	1,61	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	4	0,52	8	1,07	—	—	—	—	—	—	—	—
Lumbricus rubellus	L	2	0,26	2	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
	HL	—	—	4	0,53	—	—	—	—	—	—	—	—
	H	2	0,26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totalul pe nivele	L	80	10,2	54	7,24	22	9,32	22	13,17	2	10	1	2,5
	HL	257	32,68	174	23,32	151	63,99	113	67,66	12	60	35	87,5
	H	449	57,12	518	69,44	63	26,69	32	19,17	6	30	4	10
Total general		786	100	746	100	236	100	167	100	20	100	40	100

înregistrează valorile maxime. Prezența sa în număr mare la nivelul humusului de sol se datorează cantității mari de resturi organice existente în acest strat (fig. 4).

Octolasium lacteum (tabelul nr. 1 și figura 5), specia cu abundența cea mai mare dintre toate lumbricidele găsite de noi, preferă solurile cu un pH slab acid și așezat pe calcare, fapt ce a determinat prezența ei numai în stația 1. Pe verticală ea a fost pusă în evidență la toate nivelele de adîncime, abundența sa maximă fiind înregistrată la nivelul humusului de sol.

Eisenia submontana, specie tipică de suprafață, a fost prezentă numai în stația 1, atît în anul 1970 cît și în 1971. Distribuția sa pe verticală păstrează aceeași tendință în cei doi ani și anume abundența crește de la nivelul litierei la cel al humusului de litieră, unde atinge valoarea maximă, după care urmează o scădere la nivelul humusului de sol (tabelul nr. 1 și figura 6). Singura deosebire este aceea că în timp ce în anul 1970 numărul cel mai mic de indivizi s-a înregistrat la nivelul humusului de sol, în 1971 acesta a fost găsit în litieră.

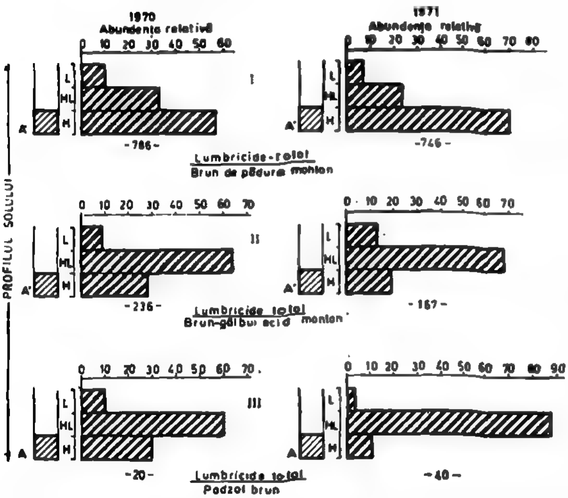

Fig. 7 — Distribuția pe verticală a totalului de lumbricide în anii 1970 și 1971 în stațiile I—III.

Speciile *Dendrobaena rubida* și *Lumbricus rubellus* au fost întîlnite sporadic și din datele noastre nu se pot trage concluzii privitoare la distribuția lor pe nivele de adîncime (tabelul nr. 1).

În ceea ce privește distribuția pe verticală a totalului de lumbricide (tabelul nr. 1 și figura 7) se observă că în timp ce în stația 1 abundența crește de la nivelul litierei la cel al humusului de sol, în stațiile 2 și 3 abundența crește de la nivelul litierei la nivelul humusului de litieră după care scade la cel al humusului de sol, unde se înregistrează totuși valori mai mari decît în litieră.

CONCLUZII

Din cercetările întreprinse de noi în cele 3 stații din Masivul Bucegi, asupra faunei de lumbricide, se desprind următoarele concluzii :

1. Din cele 5 genuri și 8 specii întîlnite în stațiile cercetate, comună tuturor este doar specia *Dendrobaena alpina.*

2. Stația cu numărul cel mai mare de specii recoltate a fost stația 1 și anume 8 specii, iar cea cu numărul cel mai mic a fost stația 3, o singură specie.

3. Abundența cea mai mare dintre toate speciile a înregistrat-o specia *Octolasium lacteum.*

4. Specia *Dendrobaena alpina* prezintă în toate stațiile o distribuție pe verticală asemănătoare, în sensul că abundența crește de la nivelul litierei la cel al humusului de litieră scăzînd apoi în humusul de sol.

5. Speciile *Dendrobaena octaedra* şi *Eisenia submontana* au fost mai abundente în litieră şi humusul de litieră. Ele sînt specii de suprafaţă şi se hrănesc cu frunze parţial sau deloc descompuse.

6. Speciile *Allolobophora rosea* şi *Octolasium lacteum* au avut abundenţa cea mai mare în humusul de sol. Ele sînt specii de adîncime, hrănindu-se cu detritus organic.

7. *Dendrobaena rubida* şi *Lumbricus rubellus* au fost întîlnite în număr foarte mic în staţia 1 şi 2.

BIBLIOGRAFIE

1. ABRAHAMŞEN G., *Ecological study of Lumbricidae / Oligochaeta / in Norwegian coniferous forest soils*. Pedobiologia, 12, 1, 267—281, 1972.
2. BELDIE AL., *Flora şi vegetaţia Munţilor Bucegi*. Edit. Acad., Bucureşti, 1967.
3. BOUCHE M., *Comparaison critique d'evaluation des populations de Lombricides*. Pedobiologia, 9, 1, 26—34, 1969.
4. CEAPOIU N., *Metode statistice aplicate în experienţele agricole şi biologice*. Edit. agrosilvică, Bucureşti, 1969.
5. GHILAROV S. M., *Zooloahiceskii metod diagnostiki pociv*. Izd. nauka, Moscova, 1969.
6. GRASSÉ P. P., *Traité de Zoologie*, Masson, Paris, 5, 1, 1959.
7. POP V., Anal. Acad. R.P.R., Seria, A, Mem. 9, 1, 385—506, 1949.
8. SOUTHWOOD T. R. E., *Ecological methods with particular reference to the study of insect populations*, Methuen, Londra, 1966.

ABUNDANCE AND VERTICAL DISTRIBUTION OF LUMBRICIDAE FROM THE LITTER AND THE HUMUS OF THE TIPES FOREST IN THE BUCEGI MASSIF

Summary

According to our investigations in the three research stations in the Bucegi massif on the lumbricidae fauna, we conclude the following:

1. Out of the 5 genera and 8 species met in the investigated stations, the only mutual species is *Dendrobaena alpina*.

2. The station with the greatest number of species collected was the station 1, namely 8 species, and the station with the least number of species was the station 3, namely one species.

3. The species *Octolasium lacteum* had the species greatest abundance.

4. The species *Dendrobaena alpina* presents a similar vertical distribution in all the stations, that is the abundance grows from the litter level to the litter humus, decreasing in the soil humus.

5. The species *Dendrobaena octaedra* and *Eisenia submontana* were more abundant in litter and litter humus. They are surface species and feed on leaves partially or totally decayed.

6. The species *Allolobophora rosea* and *Octolasium lacteum* had the largest abundance in the soillhumus. They are depth species feeding on detritus organic.

7. *Dendrobaena rubida* and *Lumbricus rubellus* were met in a reduced number in the stations 1 and 2.

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
Primit în redacţie la 28 martie 1977

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA ORIBATIDELOR (ACARI, ORIBATEI) DINTR-O PĂDURE DE FAG DIN ZONA MUNŢILOR COZIEI

OROMULU CONSTANTIN

Cercetările noastre asupra oribatidelor s-au efectuat în cadrul unui studiu mai amplu coordonat de Institutul de cercetări şi amenajări silvice avînd ca obiectiv principal îmbunătăţirea condiţiilor staţionale şi ridicarea productivităţii arboretelor de fag.

Arboretul cercetat este de tip Făget de deal cu *Vaccinium myrtillus* şi cu porţiuni aparţinînd subasociaţiilor de *Bruckentalia spiculifolia* şi *Luzula luzuloides,* fiind situat pe versantul sting al pîrîului Păuşa (zona Munţii Coziei), cu o expoziţie nordică şi o altitudine de cca 700 m (înclinarea pantei este de 35—45°).

Datorită pantei şi coronamentului larg, stratul de litieră se prezintă discontinuu, cu grosimi variind între 1,5 şi 7 cm. Solul aparţine tipului brun-acid podzolic şi brun-acid gălbui în porţiunile cu Luzula şi graminee ; este format de şisturi cristaline în special micaşisturi, slab structurat, bogat în humus, cu acumulări de humus brut în porţiunile cu *Vaccinium,* şi cu modder în cele cu *Luzula* şi graminee.

Staţiunea se încadrează într-un climat cu un regim termic care înregistrează medii anuale cuprinse între 8 şi 10°C, cea din ianuarie fiind de —2 pînă la —4°C, iar cea din iulie de 20—21°C. Precipitaţiile anuale variază între limite apropiate (600—700 mm) avînd două maxime pluviometrice (mai-iunie şi octombrie-noiembrie).

MATERIAL ŞI METODA DE LUCRU

Pentru colectarea oribatidelor din litieră şi sol s-au efectuat relevee faunistice cu o suprafaţă de 20 cm^2. Fiecare releveu a constat din trei probe pe următoarele nivele de adîncime : litieră (atunci cînd a existat), sol la adîncimea 0—3 cm (S 1), sol da adîncimea 3—6 cm (S 2). Sezonal s-au efectuat 14 relevee faunistice, în lunile aprilie, iunie, septembrie (în total 42 relevee).

Din probele de litieră şi sol oribatidele au fost extrase cu ajutorul unui aparat Tullgren-Berlese la temperatura camerei, microfauna fiind colectată în alcool de 75°. După trierea la binocular oribatidele au fost clarificate în acid lactic 80% şi examinate la microscop pentru identificare. Au fost determinate numai organismele adulte.

În continuare se dă lista speciilor de oribatide găsite în zona cercetată, precum şi abundenţa numerică a fiecărei specii. Prin iniţiale se indică stratul :

L = litieră ;
S 1 = sol 0—3 cm ;
S 2 = 3—6 cm.

	L	S_1	S_2
Familia *Phthiracaridae* Perty 1841			
1. ***Steganacarus striculus*** **C. L. Koch 1835**	0	24	11
2. ***S. pulcherrimus*** **Berlese 1887**	1	1	2
3. ***S. carinatus*** **C. L. Koch 1841**	4	5	2
4. ***Phthiracarus jacoti*** **Feider et Suciu**	2	1	0
5. ***Ph. globosus*** **C. L. Koch 1841**	5	0	1
6. ***Ph. anonymum*** **Grandj. 1933**	0	4	0
7. ***Ph. piger*** **Scopoli 1763**	0	1	0
Familia *Oribotritiidae* Grandjean 1954			
8. ***Oribotritia berlesei*** **Michael 1898**	1	1	1
Familia *Euphthiracaridae* Jacot 1930			
9. ***Euphthiracarus intermedius*** **Feider et Suciu 1957**	0	1	1
10. ***E. monodactylis*** **Willmann 1919**	0	9	1
11. ***Microtritia minima*** **Berlese 1904 ***	0	12	18
Familia *Brachychthoniidae* Balogh 1943			
12. ***Brachychthonius berlesei*** **Will. 1928**	0	2	0
Familia *Atopochthoniidae* Grandj. 1948			
13. ***Atopochthonius artiodactylus*** **Grandj. 1948 ***	0	0	2
Familia *Nothridae* Berlese 1896			
14. ***Nothrus palustris*** **C. L. Koch, 1849**	0	1	0
15. ***N. pratensis*** **Sellnick 1928**	0	0	1
Familia *Camisiidae* Oudemans 1900			
16. ***Camisia horrida*** **Hermann 1804**	0	4	0
Familia *Hermanniidae* Sellnick 1928			
17. ***Hermannia gibba*** **C. L. Koch 1840**	0	1	0
Familia *Hermanniellidae* Grandjean 1934			
18. ***Hermanniella granulata*** **Nic. 1855**	0	2	0
Familia *Liodidae* Grandjean 1954			
19. ***Platyliodes scaliger*** **C. L. Koch 1840**	0	3	1
Familia *Belbidae* Willmann 1931			
20. ***Belba verticillipes*** **Nicolet 1855**	0	0	1
Familia *Ctenobelbidae* Grandjean 1965			
21. ***Ctenobelba pilosella*** **Jeleva 1962**	0	6	1
Familia *Zetorchestidae* Mich. 1898			
22. ***Zetorchestes micronychus*** **Berl. 1883**	0	1	0
Familia *Liacaride* Sellnick 1928			
23. ***Liacarus coracinus*** **C. L. Koch 1840**	4	10	2
Familia *Xenillidae* Woley et Higgins 1966			
24. ***Xenillus latus*** **Nic. 1855**	0	1	0

* Specii noi pentru fauna ţării.

	L	S_1	S_2
Familia *Metrioppiidae* Balogh. 1943			
25. *Ceratoppia bipilis* Herm. 1804	0	0	1
Familia *Carabodidae* C. L. Koch 1837			
26. *Carabodes marginatus* Mich. 1884	0	0	1
27. *C. femoralis* Nic. 1855	3	1	0
28. *C. areolatus* Berl. 1916	7	3	0
29. *C. minusculus* Berl. 1923	0	4	1
30. *C. coriaceus* C. L. Koch 1836	0	1	1
31. *Odontocepheus elongatus* Mich. 1879	1	0	0
Familia *Tectocepheidae* Grandjean 1954			
32. *Tectocepheus velatus* Mich. 1884	21	88	21
Familia *Suctobelbidae* Grandjean 1954			
33. *Oppia minus* Paoli 1908	5	320	181
34. *O. obsoleta* Paoli 1908	1	27	34
35. *O. subpectinata* Oudms. 1901	0	1	0
36. *O. neerlandica* Oudms. 1900	1	179	67
37. *O. bicarinata* Paoli 1908	0	30	14
38. *O. ornata* Oudms. 1900	0	17	1
39. *O. fallax* Paoli 1908	0	18	6
40. *O. nova* Oudms. 1902	0	1	0
41. *O. falcata* Paoli 1908	0	1	0
42. *Quadroppia quadricarinata* Mich. 1885	1	8	3
Familia *Suctobelbidae* Grandif. 1954			
43. *Suctobelba perforata* Strenzke 1951	1	26	0
44. *S. trigona* Mich. 1888	0	10	10
45. *S. subtrigona* Oudms. 1900	0	1	0
Familia *Licneremaeidae* Grandjean 1931			
46. *Licneremaeus licnophorus* Mich. 1888	0	0	1
Familia *Oribatulidae* Thor 1929			
47. *Oribatula tibialis* Nic. 1855	1	12	3
Familia *Chamobatidae* Grandjean 1954			
48. *Chamobates cuspidatus* Mich. 1884	4	13	1
Familia *Ceratozetidae* Jacot 1925			
49. *Fuscozetes setosus* C. L. Koch, 1840	0	1	0
50. *Melanozetes mollicomus* C. L. Koch	0	22	0
51. *Ceratozetes thienemanni* Willm. 1943	0	17	1
52. *Trichoribates incisellus* Kramer 1897	0	0	1
Familia *Mycobatidae* Grandj. 1954			
53. *Mycobates parmeliae* Mich. 1884	0	4	0
54. *Punctoribates punctum* C. L. Koch 1840	1	0	0
55. *Minunthozetes pseudofusiger* Schw. 1916	0	1	0
56. *M. tarmanii* Feider et col. 1971	0	13	10
Familia *Pelopidae* Ewing 1917			
57. *Eupelops planicornis* Schrankl 1803	0	1	0
58. *E. ocultus* C. L. Koch 1836	0	1	0
59. *Peloptulus phaenotus* C. L. Koch 1844	0	1	0
Familia *Oribatellidae* Jacot 1925			
60. *Joelia connexa* Berl. 1904	0	1	0
61. *Oribatella meridionalis* Berl.	1	0	0

Familia *Achipteriidae* Thor 1929	L	S_1	S_2
62. *Achipteria coleoptrata* L. 1758	0	1	0
Familia *Parakalummidae* Grandjean 1936			
63. *Neoribates gracilies* Travé 1971	1	1	0
64. *N. aurantiacus* Oudms. 1913	0	1	0

Distribuţia oribatidelor pe cele trei nivele studiate

	Nr. de specii	Nr. de indivizi
Litieră	19	63
S 1	52	913
S 2	32	401
	Total	1 377

Sintetizînd lista rezultă că au fost determinate un număr de 1 377 de oribatide aparţinînd la 65 de specii dintre care două sînt noi pentru fauna ţării.

Din analiza tabelului cu distribuirea oribatidelor pe nivele de adîncime rezultă că nivelul cel mai bogat în specii a fost S 1 (0—3 cm) reprezentat prin 52 de specii şi 913 exemplare, acesta fiind de fapt nivelul de contact între litieră şi sol unde se degradează intens substanţa organică din frunze, aici aflîndu-se şi gruparea de specii dominante alcătuită din *Oppia minus, Tectocepheus velatus, O. neerlandica, O. bicarinata.* De asemenea se remarcă numărul mic de specii şi exemplare din litieră, lucru explicabil prin cantitatea mică de litieră prezentă şi caracterul său discontinuu.

În privinţa compoziţiei specifice putem afirma că fauna este suficient de bogată ; s-au găsit un număr de 65 de specii ; fiind alcătuită din numeroase specii caracteristice frunzarului sau stratului superficial al solului, frecvent întîlnite în zona pădurii de fag. O trăsătură particulară a acestei faune o constituie însă prezenţa unor specii ca *Atopochthonius artiodactylus, Microtritia minima, Odontocepheus elongatus, Neoribates gracilis,* primele două fiind şi noi pentru fauna ţării noastre, elemente puţin frecvente şi cu un caracter mai termofil. Aceasta confirmă încă o dată caracterul aparte al faunei şi florei din regiunea munţilor Coziei unde s-au găsit o serie de endemisme ca *Rosa coziae* Niarady, *Achillea coziana* Niarady, precum şi o seamă de elemente termofile ce îşi au aici limita nordică de răspîndire ca de exemplu *Cotinus coggygria, Fraxinus ornus, Daphne blagayana* în cadrul florei sau *Euscorpius carpaticus* şi *Vipera amodytes* în cadrul faunei, a căror prezenţă se explică prin poziţia mai izolată a masivului şi climatul său mai blînd.

Aceleaşi caracteristici ale zonei au imprimat probabil şi faunei de Oribatide trăsătura particulară de care aminteam mai sus.

Notă: Autorul mulţumeşte şi pe această cale tov cerc. Dr. N. Vasiliu de la Centrul de cercetăr biologice Iaşi pentru confirmarea determinării unor specii mai dificile.

CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DES ORIBATIDES VIVANTS DANS UNE HÊTRAIE DES MONTS DE COZIA

Résumé

Dans ce travail on présente la faune d'Oribatides vivant dans une hêtraie située sur un versant de Monts de Cozia. L'auteur a trouvé 65 espèces d'Oribatides, parmis lesquelles deux (*Atopochthonius artiodactylus et Microtritia minima*) sont nouvelles pour la faune de la Roumanie. On indique l'abondance et la répartition sur les trois niveaux étudiés : litière (L), S 1 (couche 0—3 cm), S 2 (couche 3—6 cm).

BIBLIOGRAFIE

1. BALOGH J., Math Közl. 39, 202, 1943.
2. BALOGH J., Acta Zool. Hung., 11, 1—60, 1963.
3. BALOGH J., The Oribatid genera of the World, Acad. Kiado, Budapest, 1972.
4. CSISZAR J., JELEVA M., Acta Zool. Hung., 273—301, 1962.
5. CĂLUGĂR M., St. şi cerc. de Biol. seria zoologie, T. 25, nr. 5, 405—413, 1973.
6. FEIDER Z., CĂLUGĂR M., VASILIU N., Ocrotirea naturii, 16, 1, 5—12, 1972.
7. NIARADY E. I., Bul. St. Secţ. de Şt. Biol. şi Agronom. Geol. Geogr., 1955, 209—246.
8. TRAVÉ J., Acarologia, T. XIII — f. 2, 410—427, 1972.
9. WILLMANN C., Moosmilben oder Oribatiden (Oribatei) Tierwelt Deutschlands, 23, 79—200, 1931.

Institutul de ştiinţe biologice Bucureşti
Primită în redacţie la 15 ianuarie 1978

CERCETĂRI ASUPRA INDICELUI SEXUAL LA HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA

MARGARETA CANTOREANU

Literatura de specialitate cuprinde o serie de lucrări care tratează aspecte de ecologie la cicadine *(Homopthera Auchenorrhyncha)* dar acestea sînt foarte puține raportate la numărul mare de specii cu o largă distribuție geografică. Astfel, în Finlanda, P. Kontkanen realizează unele cercetări privind aspectul cantitativ al faunei de *Homoptera auchenorrhyncha* din nordul Kareliei iar R. Linnavuori, din regiunea de sud-vest a țării. În Germania, H. Strüubing studiază ecologia unor specii de cicadine de pe vegetația de mlaștină ; H. Schiemenz face observații asemănătoare în cîțiva biotopi din regiunea munților Oelsa și Somsdorf ; de asemenea, R. Emmrich cercetează faunistic și ecologic cicadinele din împrejurimile localității Greifswald (la limita nordică a țării, lîngă Marea Baltică). În R. S. Cechoslovacia, cercetătorii I. Okáli și M. Musil realizează lucrări de același tip în regiunea orașului Bratislava. Autorii sus numiți urmăresc în lucrările lor mai ales structura comunităților de *Homoptera auchenorrhyncha.*

Personal, am făcut unele studii de ecologie la acest grup de viețuitoare, în biotopi diferiți, în condiții de mediu caracteristice zonei montane. Am analizat pe lîngă structura comunităților de insecte și alte aspecte ecologice ca : abundența relativă, dominanța, frecvența și constanța speciilor, raportul sexelor ș.a.

Lucrarea de față cuprinde o parte din rezultatele cercetărilor proprii asupra indicelui sexual. Pentru efectuarea unor studii comparative am lucrat concomitent în biotopi de tipuri deosebite (poiană de munte, margine de pădure și teren mlăștinos). Pentru fiecare am marcat suprafețe egale de cîte 100 mp, unde am făcut observațiile directe în natură și de unde am colectat materialul entomologic. Insectele au fost capturate săptămînal și la ore fixe, cu ajutorul fileului, executînd număr egal de cosiri pentru fiecare suprafață în parte. Animalele prinse au fost trecute în săculeți de pînză, aduse în laborator și determinate, numărate pe specii, exemplare, sexe etc. și apoi duse înapoi la locurile de colectare și lăsate libere pe plante. Aceasta, pentru a nu influența structura comunității. Cercetările au fost făcute în decursul mai multor ani dintre care noi am ales pentru exemplificare în această lucrare anii 1967, 1968 și 1969, notîndu-i simbolic cu A_1, A_2 și A_3. Nu dăm aici descrierea detaliată a condițiilor de mediu, respectiv a biotopilor și factorilor cli-

matici, acestea găsindu-se într-o altă lucrare a noastră (2). Menţionăm doar că în funcţie de biotop componenţa faunei de cicadine a fost deosebită şi ca atare, am dispus de un material bogat pentru aspectul ecologic urmărit de noi. Astfel, în biotopul cu teren mlăştinos, notat cu B_1, avînd vegetaţia relativ săracă, am identificat un număr de 36 specii de cicadine. În poiana de munte, notată cu B_2, bogată în specii de plante spontane joase, am identificat 70 de specii de cicadine iar în biotopul margine de pădure, notat cu B_3, am identificat 30 de specii de insecte cicadine.

Din analiza probelor cu material entomologic colectate din biotopii respectivi, am constatat că în majoritatea cazurilor numărul insectelor femele este mai mare decît numărul masculilor.

Pentru cunoaşterea indicelui sexual am procedat la numărarea pe sexe a indivizilor din fiecare probă colectată.

Raportul sexual la *Homoptera auchenorrhyncha* a fost calculat aplicîndu-se formula :

$$R_s = \frac{f}{m + f} \cdot 100,$$

în care :

f = număr de femele colectate ;

$m + f$ = număr total de masculi şi femele colectaţi.

Menţionăm că în general, indicele sexual se poate calcula pentru speciile dintr-o singură probă sau pentru speciile colectate în timpul unei luni, al unui anotimp ori în decursul unui an.

În lucrare ne referim la toate probele colectate din cei trei biotopi B_1, B_2 şi B_3, în timpul celor trei ani, A_1, A_2 şi A_3. În urma calculelor efectuate am obţinut o serie de valori din care am dedus că în general la cicadine indicele sexual este în favoarea femelelor.

Pentru determinarea frecvenţei absolute a acestui indice am grupat valorile în clase, astfel :

Clase ale indicelui sexual	Categorii de frecvenţă
Între 30 —40 %	1
Între 40,1—50 %	2
Între 50,1—60 %	3
Între 60,1—70 %	4
Între 70,1—80 %	5
Între 80,1—90 %	6
Între 90,1—100%	7

Pe biotopi, frecvenţa absolută a indicelui sexual a fost următoarea :

În figurile 1, 2 şi 3 dăm reprezentările grafice ale indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorrhyncha* din cei trei biotopi analizaţi.

Se observă cum indicele sexual la speciile de cicadine din cadrul aceluiaşi biotop, oscilează de la un an la altul.

Biotopul B_1

Categorii de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A_1	A_2	A_3
1	—	2	3
2	4	3	5
3	21	11	15
4	8	12	6
5	4	5	4
6	—	1	—
7	—	1	—

Biotopul B_2

Categorii de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A_1	A_2	A_3
1	1	5	2
2	7	18	12
3	42	24	31
4	6	12	13
5	2	2	1
6	1	—	—
7	—	2	2

Biotopul B_3

Categorii de frecvență	Frecvența absolută/an		
	A_1	A_2	A_3
1	1	2	—
2	4	3	6
3	13	7	9
4	5	4	4
5	2	1	4
6	—	—	—
7	1	—	2

De asemenea la aceeași specie el diferă de la un biotop la altul.

În concluzie, la speciile de *Homopthera auchenorrhyncha* indicele sexual este în favoarea femelelor, oscilînd la insectele cercetate de noi între 50,3 și 100%.

n cadrul comunităților de cicadine am întîlnit și cazuri de echivalență în care numărul de femele a fost egal cu numărul de masculi. Dintre acestea cităm specia *Cixius cunicularius* L. Cazuri izolate de echivalență, manifestate doar în cursul unui an s-au mai întîlnit la speciile *Doratura impudica* Horv., *Macrosteles horvathi* Wagn. (B_1—A_1), *Psammotettix confinis* Dahlb. (B_1—A_2), *Macropsis marginata* H.S. (B_1—A_3), *Evacanthus acuminatus* F., *Oncopsis alni* Schrk., *Eupteryx vittata* Leth., *Arocephalus languidus* Flor (B_2—A_2) *Criomorphus affinis* Boh., *Calligypona spinosa* Fieb., (B_2—A_3) și *Criomorphus bicarinatus* H.S. (B_3—A_3).

De asemenea, s-au întîlnit cazuri în care numărul de masculi a depășit numărul de femele : *Limmotettix striola* Fall., (B_1—A_1, A_3), *Dikraneura molli-*

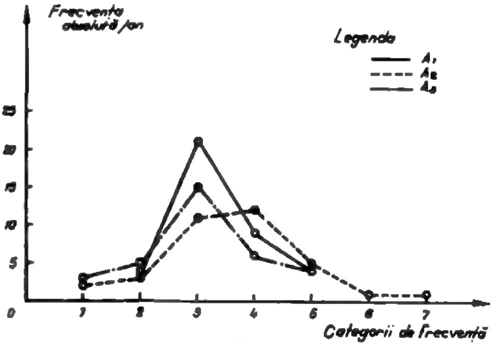

Fig. 1 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorrhyncha* în biotipul B_1.

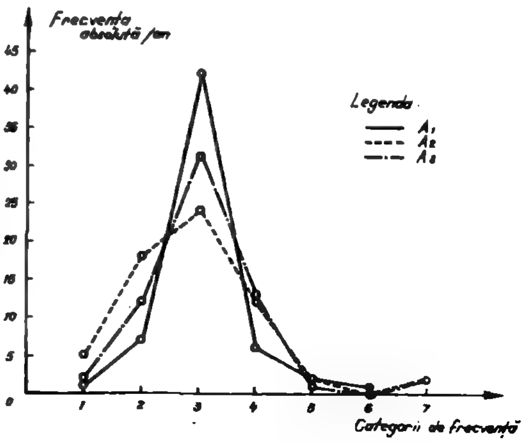

Fig. 2 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorrhyncha* în biotipul B_2.

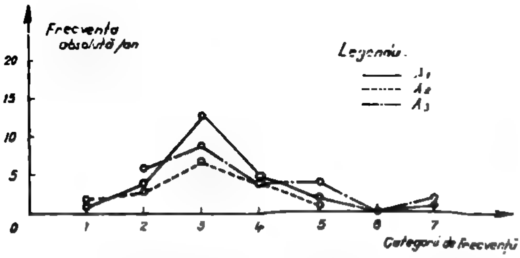

Fig. 3 — Reprezentarea grafică a indicelui sexual la speciile de *Homoptera auchenorrhyncha* în biotipul B_3.

cula Boh. (B_1—A_2), *Macropsis notata* Prhsk., *Oncopsis alni* Schrk., *Graphocraerus ventralis* Fall. (B_1—A_3).

Menționăm că atît cazurile de echivalență cît și cele în care numărul de masculi a depășit numărul de femele, nu au apărut în mod constant la aceeași specie în cei trei biotopi și pe întregul interval de observații.

BIBLIOGRAFIE

1. BALOGH J., *Lebensgemeinschaften der Landtiere*. — Berlin, Akademie Verlag, Budapest Akadémiai Kiadó, 1958.
2. CANTOREANU M., *Cercetări privind fauna de cicadine (Hom. Auchen.) în două biotipuri de munte*. — S.S.B., Comunicări de Zoologie, Prima consfătuire națională de Entomologie, I, București, p. 113—118, 1969.
3. CHAUVIN R., *Progrès récents de l'ecologie des insectes, specialement dans ses rapports avec l'éthologie*. — Année biol., 4, 11—12, p. 585—625, 1965.
4. EMMRICH R., *Faunistisch-ökologische untersuchungen über die Zikadenfauna (Homoptera Auchenorhyncha) von Grünlandflächen und landwirtschaftlichen Kulturen des Greifswalder Gebietes*. — Mitteilungen aus dem Zoologischen Museum in Berlin, 42, 1, 61—126, 1966.
5. KONTKANEN P., *Zur Kenntnis der Cicadinenfauna von Nord-karelien (Hem. Hom.)*. — Ann. Zool. Soc. Fenn., 5, 7, p. 1—38, 1938.
6. LAMOTTE M., *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie*. — Masson et Cie, Edit., Paris, 1967.
7. LINNAVUORI R., *Hemipterologisches aus Finnland*. — Ann. Ent. Fenn., 16, p. 182—188, 1950.
8. MUSIL M., *Zvířena křisu některych biotopu v okoli Sládkovičova*. — Prispèvek k poznáni cicádofauny Slovenska III, Biologia, Bratislava 14, 10, p. 737—748, 1959.
9. ODUM E. P., *Ecology*. — Holt, Reinhart, Winston. New York, 1966.
10. OKÁLI I., *Homoptera Auchenorrhyncha einiger Biotope in der Umgegend von Bratislava*. — Acta F.R.N. Univ. Comen., 4, 6, 8, p. 353—363, 1969.
11. SCHIEMENZ H., *Beitrag zur Kenntnis der Zikadenfauna (Homoptera Auchenorrhyncha) und ihrer Okologie in Feldhecken, Restwäldern und den Angrenzenden Fluren*. — Archiv. f. Nat. und Landsch., 4, 4, p. 163—189, 1964.
12. STRÜBING H., *Beiträge zur Ökologie einiger Hochmoorzikaden (Homoptera-Auchenorrhyncha)*. — Öster. Zool. Zeit., 6, 3—5, p. 566—596, 1955.

STUDIEN ÜBER DEN SEXUALINDEX BEI *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA*

Zusammenfassung

In vorliegender Arbei bringt der Autor die Ergebnisse seiner Beobachtungen über den Sexualindex bei Zikaden (*Homoptera, Auchenorrhyncha*). Es wurde in drei Biotopen mit verschiedenen Eigenschaften drei aufeinanderfolgende Jahre lang gearbeitet. Die wöchentlich erhobenen, quantitativen Proben wurden gleich bearbeitet, die Arten bestimmt und die Männchen und Weibchen getrennt gezählt.

Die lebend erhaltenen Insekten wurden jedesmal zum Sammelort zurückgetragen, um die zahlenmässige Zusammensetzung der Kommunität nicht zu veränderen. So wurde das Verhältnis der Geschlechter jeder Probe für die gesamte Zeit der Beobachtung gesondert vorgenommen. Die Befunde ergaben, dass bei Zikaden der Sexualindex zugunsten der Weibchen ausfällt. Er schwankt für dieselbe Art in verschiedenen Biotopen und für jeden Biotop von einem Jahr zum anderen.

Im Rahmen der Populationen wurden sowohl Fälle der Äquivalenz, als auch ein Vorherrschen der Männchen festgestellt. Diese Fälle waren jedoch nicht konstant bei der gleichen Art aus den drei Biotopen und in der ganzen Zeitspanne in der die Beobachtungen gemacht wurden.

Staţiunea de cercetări zoologice Sinaia
Primit în redacţie la 15 mai 1977

MICROFLORA FUNGICĂ DE PE COCONII DE MEGACHILE ROTUNDATA FABR.

G. CIURDĂRESCU, H. ILIESCU

Lucerna este o plantă alogamă entomofilă. Lipsa entomofaunei polenizatoare duce la fructificarea insuficientă a lucernei şi implicit la o producţie scăzută de sămînţă (3). În vederea înlăturării acestei deficienţe s-a recurs la creşterea în condiţii dirijate a apoidului *Megachile rotundata* Fabr., polenizator al lucernei (4). Această specie construieşte un cocon alcătuit din frunze de lucernă strîns lipite între ele. Coconul este umplut 2/3 cu un amestec de polen şi nectar colectat de pe florile de lucernă. Pe acest amestec nutritiv, femela depune un ou. Peste iarnă coconii, conţinînd larva matură, se păstrează la o temperatură constantă de 5°C.

În contextul acestei situaţii am urmărit să identificăm microflora existentă pe coconii de *Megachile rotundata* Fabr., ştiut fiind faptul că prezenţa ei diminuează numărul de polenizatori.

MATERIAL ŞI METODA

Pentru izolarea, purificarea şi identificarea ciupercilor ce alcătuiesc micoflora de pe coconi, am folosit următoarea metodă. Coconii au fost repartizaţi în 20 de cutii Petri, cîte 5 în fiecare cutie. S-a folosit mediul de cartof-glucozat 20% şi agarizat 20%, la un pH de 6,5, foarte favorabil dezvoltării ciupercilor (saprofite şi parazite facultativ). Cutiile Petri cu mediu au fost puse în termostat la 26°C, timp de 5 zile. Din fiecare cocon s-au dezvoltat mai multe ciuperci, dat fiind abundenţa sporilor plasaţi pe suprafaţa acestora. A fost necesar uneori a se recurge la metoda diluţiilor succesive, pentru a se putea realiza izolările. Ciupercile au fost crescute apoi în cultură pură monosporală şi determinate.

Unele ciuperci au putut fi determinate după aspectul coloniei şi observarea lor la microscop. Determinarea speciilor nu a putut fi făcută decît prin observarea caracterelor morfologice şi prin referirea acestora la lucrări de specialitate (1, 2).

REZULTATE OBŢINUTE

În urma determinărilor efectuate, am găsit următoarele ciuperci:

I. *Mucor mucedo* L. (Cl. *Phycomycetes*, Ord. *Mucorales*, fam. *Mucoraceae*) formează un mucegai pe suprafaţa coconilor. Cespitulele sînt

albe, apoi brune ; sporangii sînt rotunzi, de 100—200 μ ; sporii ovali de 7—12 × 4—6 μ ; zigosporii sînt rotunzi, negrii, de 90—220 μ (fig. 1).

II. *Mucor racemosus* Fres. (Cl. *Phycomycetes,* Ord. *Mucorales,* fam. *Mucoraceae*) prezintă cespitule galbene și foarte abundente, colorînd în întregime coconul în galben, sporangioforii ramificați, ramurile secundare fiind din ce în ce mai scurte. Sporangii sînt galbeni, rotunzi, de

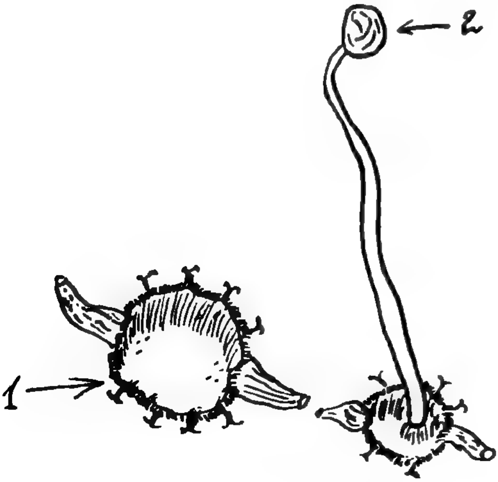

Fig. 1 — Mucor mucedo L. :
1 — cespitul ; 2 — sporange

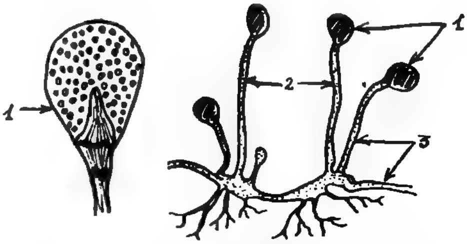

Fig. 2 — Rhizopus nigricans Ehrenb. :
1 — sporange; 2 — sporangiofori; 3 — miceliu;
4 — rizoizi

30—60 μ, cu sporii rotunzi sau ovali, de 5—8 × 4—5 μ. Zigosporii sînt foarte rari, de culoare închisă, cu echinulațiuni (Ø = 70—80 μ).

III. *Rhizopus nigricans* Ehrenb. (Cl. *Phycomycetes,* Ord. *Mucorales,* fam. *Mucoraceae*) prezintă sporangiofori simpli, care pornesc mai mulți din același loc, dar nu sînt ramificați. Aceștia sînt la început albi, apoi bruni-negri, de 100—300 μ ; sporii sînt bruni, alungiți, de 10—15 μ, iar zigosporii au o formă caracteristică de butoiașe, de 220 μ lungigime (fig. 2).

IV. *Aspergillius flavus* Link. și *Aspergillius glaucus* Link. (Cl. *Ascomycetes,* Ord. *Plectascales,* fam. *Aspergillaceae).* Ambele ciuperci prezintă un miceliu aerian bogat, formează cleistocarpe mici, cu asce rotunde în care se găsesc pînă la 8 ascospori al căror epispor este scurt și spinos. Conidioforii se termină cu o columelă pe care sînt prinse phiolidele și sterigmele, purtînd conidii în lanțuri. Dimensiunile conidiilor sînt cuprinse între 5—6 μ pentru *A. flavus* (fig. 3) și 7—10 μ pentru *A. glaucus.*

V. *Penicillium sp.* (Cl. *Ascomycetes,* Ord. *Plectascales,* fam. *Aspergillaceae*). Ciupercile prezintă conidiofori ramificați în partea superioară, care susțin metule și sterigme, cu conidii în lanț, dispuse ca o pensulă. Au fost identificate numai 2 specii : *P. liliacinum* Thom., ce formează un mucegai violaceu întunecat (fig. 5 a), și *P. notatum* Westl., ce formează un mucegai galben-verzui (fig. 5 b), cu aspect prăfos. Dimensiunile conidiilor variază între 2—3 μ pentru *P. liliacinum* și 2,6—3,2 μ pentru *P. notatum.*

Ciupercile din genul *Aspergillius* și *Penicillium* sînt saprofite clasice, dar dezvoltarea lor poate fi favorizată de umiditatea substratului

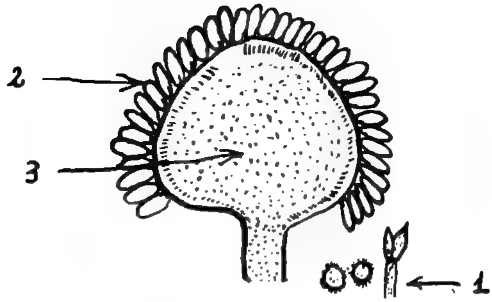

Fig. 3 — ***Aspergillius flavus*** Link. :
1 — epispor ; 2 — conidii ; 3 — columelă

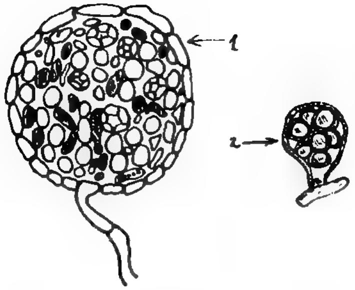

Fig. 4 — ***Aspergillius glaucus*** Link. :
1 — secțiune prin corpul de fructificație ; 2 — ască

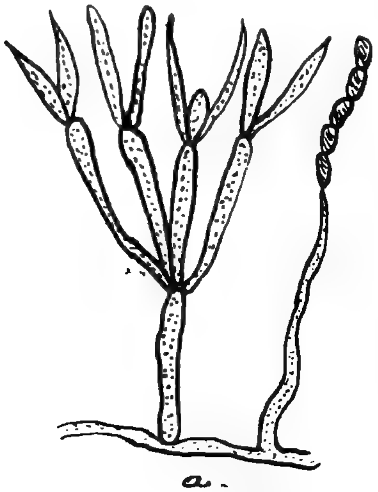

Fig. 5 a — *Penicillium liliacinum* Thom.

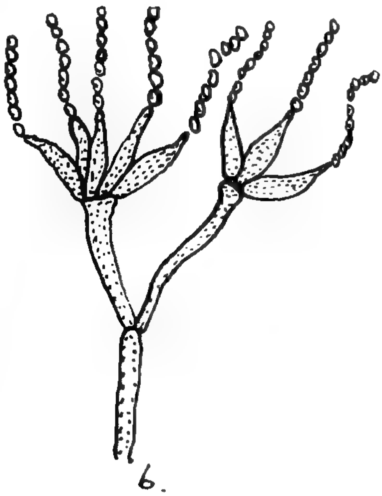

Fig. 5 b — *Penicillium notatum* West.

pe care se găsesc, sau de temperatură. Uneori ele se pot comporta și ca parazite, filamentele miceliene putîndu-se dezvolta și în interiorul coconilor, provocînd moartea larvei prin asfixie. Studii în această direcție au fost începute, ele vor face obiectul unei comunicări viitoare.

Dezvoltarea speciilor de *Penicillium* și *Aspergillius* este întotdeauna însoțită de o scădere netă a numărului restului de ciuperci din micofloră. Stadiul final al evoluției acestor microorganisme este de cele mai multe ori distrugerea totală a coconilor și a conținutului acestora.

VI. *Trichothecium roseum* Link. (Cl. *Ascomycetes,* Ord. *Pseudosphaeriales,* fam. *Mycosphaerellaceae*). Ciuperca prezintă peritecii scufundate, negre, cu ascele adesea parafizate. Ascosporii sînt bicelulari sau tetracelulari, de culoare brun-închis. Pe coconi formează un mucegai prăfos, de culoare roz, pereții coconului devin casanți, sfărîmicioși și sînt distruși aproape în totalitate.

VII. *Alternaria* sp. și *Macrosporium* sp. (Cl. *Adelomycetes,* Ord. *Hyphomycetales*). Ciupercile prezintă conidiofori simpli, evidenți. Coni-

diile sînt brune, pluricelulare, măsurînd 30—75×14—20 μ pentru genul *Alternaria* şi 30—75×15—25 μ pentru genul *Macrosporium*. Ciupercile din acest grup se grefează de fapt, ca factori de suprainfecţie, definitivînd procesul distructiv început de alte microorganisme mai bine echipate din punct de vedere enzimatic.

Pe lîngă aceste ciuperci, în cultură au apărut şi altele, dar, dat fiind greutăţile intervenite în izolarea şi cultivarea lor în culturi monosporale, nu au putut fi încă identificate şi determinate.

BIBLIOGRAFIE

1. ARNAUD M., *Recherches préliminaires sur les Champignons entomophytes*. Ann. Epiphyties, 13, 1927.
2. BEHNKE C. N., YENDOL W. G., *Pathogenesis of an Aspergillius flavus infection of Galleria mellonella eggs*. Entomophaga, 14, 1969.
3. CIURDĂRESCU G., *Stadiul actual al cercetărilor privind polenizarea lucernei*. Apicultura, nr. 9, 1969.
4. STEPHEN W., *The leaf culter bee, Megachile rotundata and alfalfa pollination*. Jour. Econ. Ent., vol. 58, nr. 2, 1962.

THE FUNGY MICROFLORA ON THE COCONS OF *MEGACHILE ROTUNDATA* FABR.

Summary

M. rotundata **is an important pollinator of alfalfa and some observation were done on ihre micoflore existing on its cocons. Three species of fungus were identified belonging to order *Mucorales*, four species belonging to the order *Plectascales*, one species belonging to the order *Pseudosphaeriales* and two species belonging to the order *Hyphomycetales*.**

Institutul de cercetări pentru cereale şi plante tehnice Fundulea

Primit în redacţie la 15 noiembrie 1978

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA RĂSPÎNDIRII BIBIONIDELOR (DIPTERA, NEMATOCERA) ÎN JUDEŢUL ARGEŞ

GR. MĂRGĂRIT

Interesul deosebit pentru cercetarea bibionidelor întîlnite adesea în parcuri, grădini de zarzavat, sere, a fost suscitat de ideea importanţei lor ştiinţifice ca grup taxonomic, a cunoaşterii mai aprofundate a felului lor de viaţă, precum şi a problemelor pe care le ridică practica protecţiei plantelor.

Lucrarea de faţă urmăreşte să aducă contribuţii la cunoaşterea speciilor de bibionide, a răspîndirii lor pe teritoriul judeţului Argeş.

Au fost făcute investigaţii în vederea colectării de material, în 22 puncte (figura 1, harta şi tabelul nr. 1), dar reprezentanţii familiei Bibionidae au fost întîlniţi doar în 8 puncte.

În continuare prezentăm lista speciilor la alcătuirea căreia s-a ţinut seama de locul de colectare, altitudinea, data colectării şi numărul de exemplare colectate, masculi, femele, larve şi pupe.

1. *Penthetria holosericea* Meig. 1803

Cîmpulung-Muscel — Valea Sf. Gheorghe. 590 m. 27.IV.1967, 55 ♂♂, 2 ♀; 11.XI.1967 — 13 larve; 11.IV.1968, 1 larvă, 14 pupe, 2 ♂, 1 ♀; 10.XI.1968, 7 larve; 11.IV.1969, 10 pupe; 9.V.1969, 31♂♂, 3 ♀; 5.XI.1969, 8 larve.

Poienari — Valea Arseneşti. 525 m. 28.IV.1967, 20 ♂♂, 11 ♀♀; 10.XI.1967, 6 larve; 12.IV.1968, 1 larvă, 10 pupe.

2. *Bibio johannis* L. 1767

Poienari — Valea Arseneşti. 525 m. 28.IV.1967, 22 ♂♂, 2 ♀; 12.IV.1968, 2 larve.

3. *Bibio negri ventris* Hall. 1833

Sătic — Valea lui Ivan. 1800 m. 16.VI.1967, 1 ♂.

4. *Bibio marci* L. 1765 (♂), 1766 (♀).

Cîmpulung-Muscel — Valea Sf. Gheorghe. 590 m. 10.XI.1968, 25 larve; 9.V.1969, 1 ♂, 2♀; Cîmpulung Muscel oraş — 578 m. 9.V.1969, 1 ⚲; Cumpăna-baraj, 860 m, 16.V.1967, 1 ♂, 1♀; Poienari — Valea Arseneşti, 525 m, 28.IV.1967, 3 ♂♂; Sătic — Valea Beldi, 780 m, 12.V.1968, 1 ♀ ⚲.

5. *Bibio varipes* Meig. 1818

Cîmpulung Muscel — Valea Sf. Gheorghe, 590 m, 9.V.1969, 1 ♂, 1 ♀; Sătic — Valea lui Ivan, 1 800 m, 12.V.1968, 6 ♂♂.

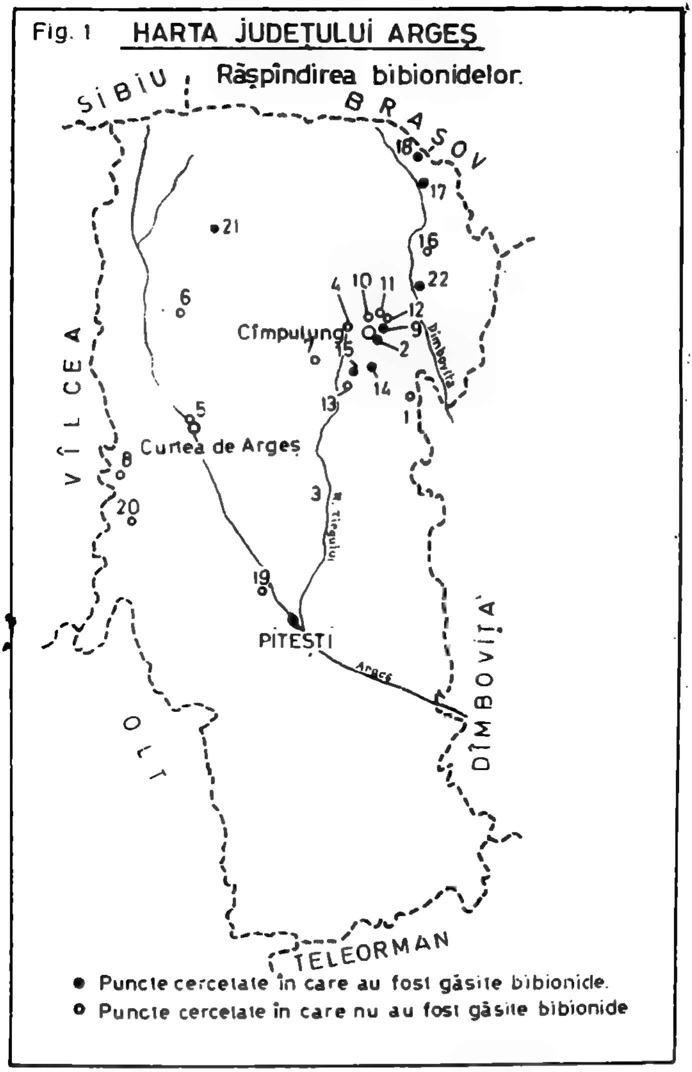

Fig. 1 — Harta județului Argeș cu răspîndirea speciilor de bibionide din punctele cercetate

Tabelul nr. 1

Puncte cercetate în județul Argeș pentru colectarea bibionidelor

1. Boteni ; 2. Cîmpulung — oraș ; 3. Piscani ; 4. Bughea de jos ; 5. Curtea de Argeș ; 6. Corbeni ; 7. Berevoiești ; 8. Poenari — Argeș ; 9. Cîmpulung — Valea Sf. Gheorghe ; 10. Cîmpulung — Flămînda ; 11. Cîmpulung — Valea Românești ; 12. Cîmpulung — Dealul Teilor ; 13. Schitu Golești ; 14. Poienari ; 15. Valea Arsenești ; 16. Rucăr ; 17. Sătic Valea Beldi ; 18. Valea lui Ivan ; 19. Bascov ; 20. Morărești ; 21. Cumpăna ; 22. Brusturet.

6. *Dilophus febrilis* L. 1758

Cîmpulung Muscel — Valea Sf. Gheorghe, 590 m, 11.V.1968, 24 ♂♂, 4 ♀♀ ; Brusturet 600 m, 29.VIII.1968, 1 ♂ ; Cumpăna-baraj, 860 m, 18.V.1967, 1 ♀ ; Sătic — Valea lui Ivan, 1 800 m, 16.VI.1967, 1 ♂, 2 ♀ ; 12.V.1968, 2 ♂♂, 2 ♀ ; Sătic — Valea Beldi, 780 m, 44 ♂ ,36 ♀♀.

7. *Dilophus femoratus* Meig. 1804

Sătic — Valea lui Ivan, 1 800 m, 16.VI.1967, 11 ♂♂, 10 ♀♀.

Aşa cum se poate observa în fig. 3 situaţia numerică a speciilor pe sexe este următoarea :

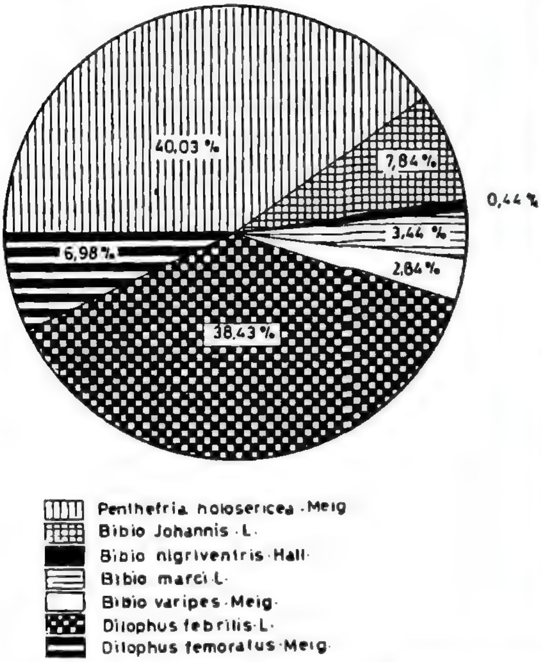

Fig. 2 — Dominaţia indivizilor speciilor de Bibionide

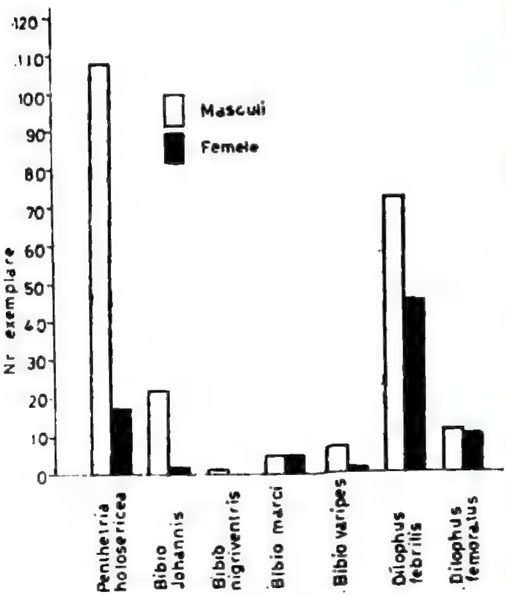

Fig. 3 — Structura şi raportul numeric al speciilor de bibionide

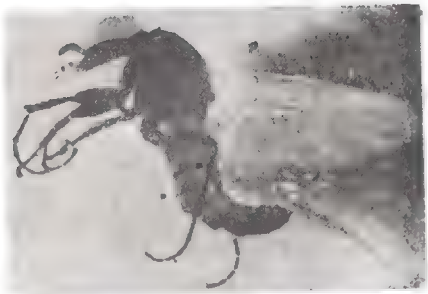

Fig. 4 — ***Dilophus febrilis*** — mascul

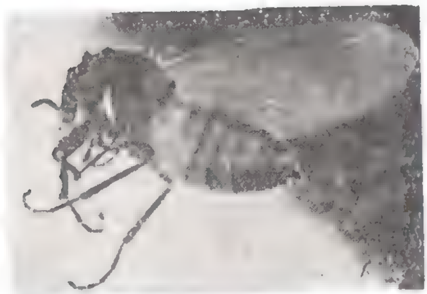

Fig. 5 — ***Dilophus febrilis*** — femelă

Fig. 6 — ***Dilophus febrilis*** — copula

Fig. 7 — Ginandromorfism la ***Dilophus febrilis***

	♂	♀	Total ♂+♀⚥	Larve	Pupe
1. *Penthetria holosericea*	108	17	125	36	34
2. *Bibio johannis*	22	2	24	2	0
3. *Bibio nigriventris*	1	—	1	—	—
4. *Bibio marci*	5	5	10	25	0
5. *Bibio varipes*	7	1	8	—	—
6. *Dilophus febrilis*	72	45	117	—	—
7. *Dilophus femoratus*	11	10	21	—	—
	226		306	63	34

Se constată prezenţa a 7 specii ce aparţin la trei genuri astfel:

1. Gen. *Penthetria*	108 ♂	17 ♀	26 larve	34 pupe
2. Gen. *Bibio*	35	8	27	0
3. Gen. *Dilophus*	83	55	—	—

În figura 2 ilustrăm ciclograma din care reiese dominanţa indivizilor speciilor de bibionide. Cele mai bine reprezentate sînt speciile *Penthetria holosericea* şi *Dilophus febrilis*, iar mai slab reprezentate sînt speciile *Bibio nigriventris* şi *Bibio varipes*.

Structura şi raportul numeric al sexelor speciilor de bibionide sînt bine redate în figura 3. Iese în evidenţă aproape în toate cele 7 cazuri superioritatea numerică a masculilor. Limitele de altitudine în care au fost întîlnite aceste diptere au fost cuprinse între 525—1 800 m care fac parte din zonele naturale de relief : Lanţul Carpatic şi zona subcarpatică.

Acest fapt vine să întărească convingerea asupra originei usuriene a multor specii din grupul bibionidelor.

Demn de evidenţiat este şi faptul că la 12.V.1968 în punctul Valea Beldi — Sătic, am colectat exemplare de *Dilophus febrilis* care prezintă fenomenul de ginandromorfism, fenomen nesemnalat pînă la noi la grupul Bibionide.

CONCLUZII

1. Din totalul de 22 de puncte investigate în judeţul Argeş numai în 8 puncte au fost colectate 7 specii de bibionide ce aparţin la 3 genuri, totalizînd 226 masculi, 80 femele, 63 larve şi 34 pupe.

2. Limitele de altitudine al punctelor de colectare sînt cuprinse între 525—1 800 m, altitudini care fac parte din zonele naturale de relief Lanţul Carpatic şi Zona subcarpatică.

3. A fost semnalat pentru prima dată la grupul Bibionidelor fenomenul de ginandromorfism la specia *Dilophus febrilis*.

BIBLIOGRAFIE

1. DUDA O., ***Bibionidae in Lindner,*** Die Fliegen der Polaeartktischen Region, Stuttgart, 1930.
2. HARDI E., ***Guide to the Insects of Connecticut,*** Bibionidae, New-Haven Connecticut, 1958.

3. KRIVOSEINA N., *Pedobiologia*, 1962, 1, 3.
4. KRIVOSEINA N., *Județele României socialiste*, Ed. politică, București, 1969.
5. MĂRGĂRIT GR., *Studii și cercetări de biologie, zoologie*, 24, 4. 1972,
6. MĂRGĂRIT GR., *Studii și cercetări de biologice, zoologie*, 1974.
7. PECINA P., *Acta Faun Entonul*, 1965, 11, 108 p.
8. SEGUY E., *Diptères Nematocères*, în Faune de France, Paul Lechevalier, Paris, 36, 1940.
9. VERBEKE J., *Bull. Ins. r. Sci. Nat. Gelbia*, 47, 23, Bruxelles, 1971.
10. ZILAHI-SEBESS GIEZA, *Fauna Hungariae, Diptera-Nematocera*, Budapest, 14, 2, 1960.

CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE OF BIBIONID SCATTERING *(DIPTERA, NEMATOCERA)* IN THE ARGEȘ DISTRICT

Summary

We present new data regarding the spreading of the bibionids species in the district Argeș.

About 22 places were investigated in order to collect the larvas, pupas and adults of bibionids.

In eight places, situated between 525—1 800 m, 7 species belonging to 3 genera were met and collected. We should mention that the number of the males was about 3 times greater than the number of the females.

In the species *Dilophus febrilis* I met a sample that presents the phenomenon of ginandromorphism, namely a male head and thorax, and a female abdomen.

Institutul de protecția plantelor București
Primit în redacție la 14 octombrie 1977

CERCETĂRI ASUPRA MIRMECOFAUNEI JUDEŢULUI ARGEŞ

DINU PARASCHIVESCU

Urmărindu-se inventarierea speciilor de formicide pe teritoriul R. S. România în vederea alcătuirii fascicolei de faună a formicidelor (1—13), am efectuat cercetări şi colectări de materiale mirmecologice în cursul anilor 1959—1973 şi în judeţul Argeş. Locurile de investigare în număr de 8, au cuprins zone caracteristice ale judeţului ca partea nordică din apropierea munţilor (împrejurimile localităţii Albeşti), zona deluroasă subcarpatică cuprinsă între localitatea Curtea de Argeş şi Smeura — Slătioarele de lîngă Municipiul Piteşti şi o zonă de silvostepă situată în sud formată din localităţile Fierbinţi, Izvorul şi Leordeni (fig. 1).

MATERIAL ŞI METODA DE LUCRU

Materialul de formicide a fost colectat numai din cuibuiri (cca 50 indivizi pentru o probă condiţionată în alcool de 70%). S-au colectat un număr de 196 probe aparţinînd la 21 specii de formicide.

Materialul determinant aparţine la 3 subfamilii după cum urmează : *Myrmicinae* — 3 specii, *Dolychoderinae* — 1 specie şi *Formicinae* — 17 specii (tabelul nr. 1 privind mirmecofauna judeţul Argeş).

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Fauna de formicide a jud. Argeş, reprezintă 27% din totalul speciilor identificate pînă în prezent pe teritoriul ţării noastre. Din analiza materialului colectat (tabelul nr. 1), s-a stabilit că aceasta este neuniform răspîndită în zonele de cercetare. Această neuniformitate a repartiţiei speciilor, depinde de structura solului, natura vegetaţiei, altitudinea şi originea lor zoogeografică.

A. **Variaţia construcţiilor de cuiburi în zona nordică de investigare.**

1. Din tabelul nr. 1 se constată că speciile de formicide sînt mai puţin frecvente în partea de nord a judeţului decît în sud.

Structura solului (soluri luto-nisipoase şi roşcat de pădure) şi componenţa vegetaţiei (păduri de foioase în amestec cu conifere) determină forme diferite de construcţia cuiburilor.

Tabelul nr. 1

Myrmecofauna județului Argeș

Nr. crt.	Denumirea speciei de Formicide	Albești	Curtea de Argeș	Smeura	Sălătioarele	Fierbinți	Izvorul	Leordeni	Originea zoogeografică a speciilor
	I. Myrmicinae								
1	*Manica rubida* Latr.	+							Mediteraniană
2	*Messor structor* Latr.					+	+	+	Euroasiatică
3	*Tetramorium caespitum* L.	+	+	+	+	+	+	+	Paleartică
	II. *Dolychoderinae*								
4	*Tapinoma erraticum* Latr.		+					+	Euroasiatică
	III. Formicinae								
5	*Plagiolepis pygmaea* Latr.							+	Mediteraniană
6	*Cataglyphis cursor aenescens* Nyl.						+	+	Mediteraniană
7	*Formica cunicularia* Latr.					+		+	Paleartică
8	*Formica cinerea* Mayr.	+							Sudeuropeană
9	*Formica truncorum* Fabr.	+		+					Paleartică
10	*Formica polyctena* Först.	+		+					Euroasiatică
11	*Formica pratensis* Retz.			+		+			Euroasiatică
12	*Formica sanguinea* Latr.	+							Euroasiatică
13	*Camponotus aethiops* Latr.	+				+	+	+	Pontomediteraniană
14	*Camponotus ligniperda* Latr.	+							Eurosibirică
15	*Camponotus vagus* Scop.						+	+	Euroasiatică
16	*Camponotus fallax* Nyl.							+	Pontomediteraniană
17	*Camponotus picea* Leach.		+			+		+	Mediteraniană
18	*Lasius niger* L.	+	+	+	+		+	+	Holartică
19	*Lasius alienus* Föerst.		+						Holartică
20	*Lasius emarginatus* Oliv.		+						Pontomediteraniană
21	*Lasius umbratus* Nyl.	+			+				Euroasiatică

Tipul de construcție cel mai frecvent întîlnit este cel cu cupolă (mușuroi) și sub piatră și mai rar în lemn. Aceste tipuri sînt caracteristice zonelor de altitudine de peste 800—1 000 m, găsite aproape în toate zonele subcarpatice ale țării. Astfel de cuiburi s-au găsit frecvent la speciile genului Formica L. (*F. cinerea Mayr, F. truncorum* Fabr., *F. polyctena* Först, *F. sanguinea* Latr.) sau la *Camponotus aethiops* Latr. Alte specii ca *Manica rubida* Latr., *Lasius niger* L. și *Tetramorium caespitum* L. au fost găsite atît sub piatră cît și cu cupolă. Specia *Camponotus ligniperda* Latr. a fost destul de frecvent în cuibul format în trunchiurile coniferelor.

2. Privitor la zonele deluroase ale județului, speciile genului Formica, au fost găsite cu construcția cuiburilor lor cu cupolă de exemplu la speciile *Formica pratensis* Retz., *F. polyctena* Föerst., *F. sanguinea* Latr. În această zonă apar și construcțiile simple formate în sol cu un mic crater format la suprafață, rezultat în urma depunerii particolelor fine de sol scoase de către furnicile lucrătoare din interior ca rezultat al săpării cuibului. Astfel de cuiburi s-au găsit la speciile *Tapinoma erraticum* Latr., *Lasius niger* L., *Tetramorium caespitum* L. și *Plagiolepis pyqmaeea* Latr.

În zona sudică de silvostepă a județului, s-au găsit frecvent cuiburile furnicilor construite în majoritatea cazurilor numai în sol la speciile *Messor structor* Latr., *Cataglyplis cursor aenescens* Myl., *Plagiolepis pymaea* Latr., *Tapinoma erraticum* Latr. Cuiburile construite sub piatră și cu cupolă sînt mai puțin frecvente ca în partea de nord a județului.

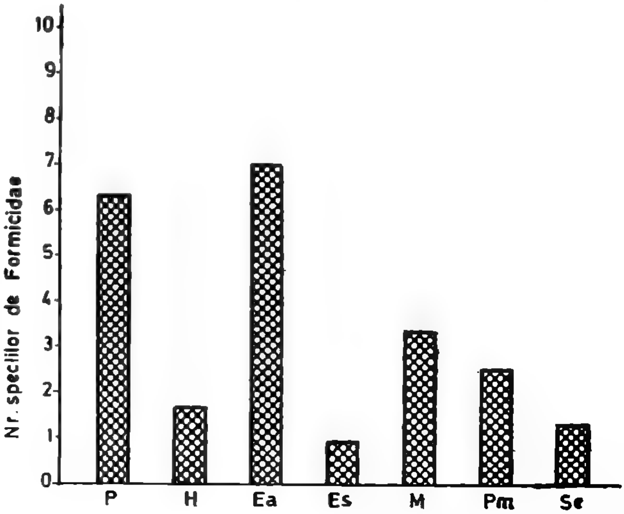

Fig. 1 — **Localitățile de colectare a formicidelor din județul Argeș**

În toate cele trei zone cercetate care corespund și cu etajarea formelor de relief a teritoriului investigat), se constată prezența speciilor cosmopolite *Lasius niger* L. și *Tetramorium caespitum* L.

Privitor la construcția cuiburilor lor, s-a observat o varietate a formelor de construcție și anume în nord ; construcția sub piatră și cu cupolă în mijlocul zonei investigate în sol și cu cupolă, iar în sudul județului numai în sol.

Această variație de construcție a cuiburilor a acestor specii, dovedește și în această zonă cercetată o plasticitate ecologică crescută a acestor specii.

Comparînd componența faunistică a formicidelor din județele Vîlcea, Prahova și Dîmbovița, se constată în general o asemănare prin faptul că și acestea sînt situate la aceiași altitudine și corespund geografic zonei subcarpatice. Deosebiri evidente sînt între județele din nordul Argeșului (zona carpatică), unde numărul speciilor este mai redus și unde există de asemenea o mirmecofaună schimbată.

Același lucru se poate spune și despre județele situate în sudul județului Argeș (fauna formicidelor din județele Olt, Teleorman și Ilfov), unde numărul de specii este cu mult mai crescut ca în județele Argeș, prin dominarea elementelor termofile.

B. **Originea zoogeografică a formicidelor.**

Din numărul de 21 specii cercetate o specie este eurosiberiană (5,26%) ; 7 specii euroasiatice (33,78%) ; 3 specii palearctice (13,78%) 2 specii holaretice (9,62%) ; 4 specii mediteraneene (19,72%) 3 specii pontomediteraneene (13,78%) şi o specie sud-europeană (5,26%).

Analizînd originea zoogeografică a speciilor în fiecare localitate, tabelul nr. 1 şi figura 2, constatăm că elementele de origine holarctică, eurosiberiană sînt rare în comparaţie cu cele de origine eurasiatice şi mediteraneene.

Elementele termofile sînt răspîndite în sudul judeţului şi putem socoti această parte o zonă de tranziţie spre sudul ţării unde aceste elemente sînt dominante.

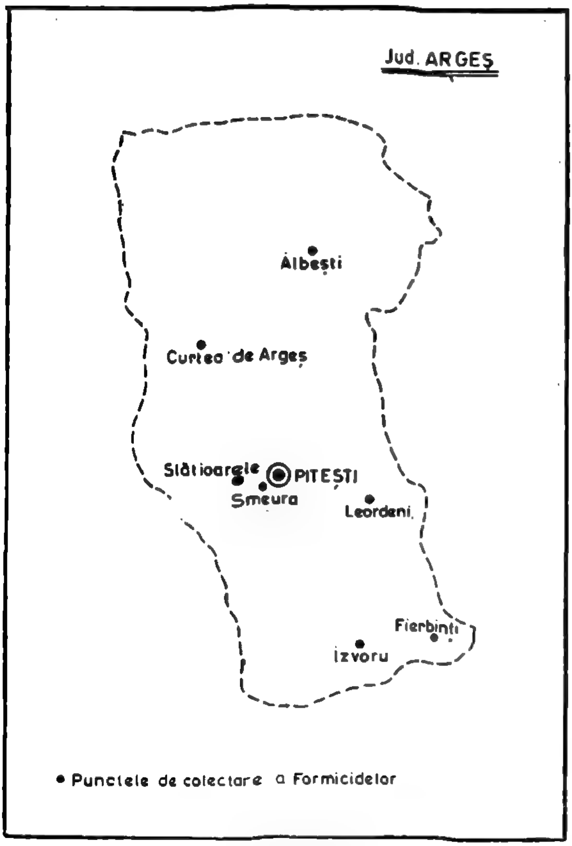

Fig. 2 — Originea zoogeografică a speciilor de Formicide :
P = Palearctice ; *H* = Holarctice ; *Ea* = Euroasiatice ; *Es* = Eurosiberiene ; *M* = Mediteraneene ; *Pm* = Pontomediteraneene ; *Se* = Sudeuropene

C. **Repartiţia speciilor** ***Formica L.*** **valoroase din punct de vedere economic.**

Speciile genului *Formica* L. în special a speciilor *Formica polyctena* Förśt., *F. pratensis* Retz., *F. truncorum* Fabr., *F. cunicularia* Latr., sînt răspîndite în zona nordică şi centrală a judeţului cu excepţia speciilor *Formica pratensis* Retz. şi *F. cunicularia* Latr., care se găsesc răspîndite şi în sud. Aceste specii în zonele forestiere asigură igiena naturală a pădurii menţinînd un echilibru biologic. Existînd în prezent un număr ridicat de cuiburi (3—4 cuiburi la ha, în zona forestieră a judeţului) se vor întreprinde pe viitor cercetări ample şi în judeţul Argeş, privind posibilitatea de înmulţire artificială a lor fie în combaterea biologică (*Formica polyctena* Förśt.) fie în apicultura pastorală (*F. polyctena* Förśt., *F. pratensis* Retz.) pentru relaţiile lor trofice cu alte insecte din zonele forestiere (Lachnidofauna). Primele cercetări în acest sens, au fost iniţiate de noi în zona Bucegilor. Evident că este necesar luarea unor măsuri de protecţie a speciilor mai sus amintite pentru ca aceste cuiburi să nu fie distruse şi pentru a putea fi valorificate atît din punct de vedere ştiinţific cît şi din punct de vedere practic.

CONCLUZII

1. În localitățile colectate din județul Argeș s-au identificat 21 specii de formicide aparținînd la 3 subfamilii : *Myrmicinae* — 3 specii, *Dolychoderinae* — 1 specie și *Formicinae* — 16 specii, reprezentînd 27% din totalul speciilor de formicide identificate pînă în prezent pe teritoriul R. S. România.

2. Construcțiile cuiburilor de formicide sînt variate ca formă și neuniform repartizate pe teritoriul județului ; de la cuiburi cu cupolă, sub piatră și în lemn în nord, la cuiburi cu cupolă și în sol în centrul zonei și în sol în sud.

3. Privitor la originea zoogeografică a speciilor se constată o frecvență crescută a elementelor mediteraneene în special în sudul județului și treptat în nord, o înlocuire a acestora cu cele de origine paleartică și holartică.

4. Prezența speciilor genului Formica, asigură posibilități de valorificare din punct de vedere economic și în această zonă a țării.

BIBLIOGRAFIE

1. KNECHTEL W., *Contribuții la studiul formicidelor din Valea Prahovei* — Bul. științe Acad. R.P.R., Secția de biologie și științe agricole, VIII, 4, 1958.
2. KNECHTEL W., PARASCHIVESCU D., *Zur Kentnis der Geographischen vorbreitung der Ameisen der Rumänischen volksrepublik,* Revue de Biologie, nr. 2, Tom. XIII, 243—254, Edition de l'Academie de la R.P.R., 1962.
3. PARASCHIVESCU I., *Contribuții la cunoașterea formicidelor din stepa și podișul Dobrogei.* Studii și cercetări de biologie animală, Tom. 13, nr. 4, 457—465, Editura Acad. R.P.R., 1961.
4. PARASCHIVESCU D., *Cercetări zoogeografice asupra formicidelor din Bazinul Trotușului.* Comunicările Academiei R.P.R., Tom. XIII, nr. 6, 559—566, Editura Academiei R.P.R., 1963.
5. PARASCHIVESCU D., *Cercetări sistematice, etologice și ecologice la unele specii de Formicide din R.S.R.* — Teză de doctorat, (282 pag.) — Autoreferat 29 pag., București, 1965.
6. PARASCHIVESCU D., *Cercetări asupra faunei de Formicide din regiunea Porțile de Fier.* Studii și cercetări de Biologie. Seria zoologie, Tom. 19, nr. 5, 593—403, 1967.
7. PARASCHIVESCU D., OTTO D., *Zur verbreitung der Arten der Formica rufa* — Linneus Gruppe. Beittr. Ent. Bd-18, H 5/6, 693—698, 1, 1968.
8. PARASCHIVESCU D., *Die Ameisenfauna des Naturschutzgebietes im Retezatgebirge* / Sudkarpaten Valdhygiene Bd. 9, nr. 5—8, p. 213—222.
9. PARASCHIVESCU D., *Geographische Verbreitung der Formiciden in Rumänien.* IUSSI Proc. VI. Congr. Bern. 221—232, 1969.
10. PARASCHIVESCU D., *Cercetări ecologice asupra formicidelor din Cîmpia Română,* studii și comunicări ale Muzeului Ploiești — sub tipar.
11. PARASCHIVESCU D., *Die fauna der Formiciden in den Gebiet Bukarest.* Travaux de Museum d'Histoire Naturelle Grigore Antipa — sub tipar.
12. PARASCHIVESCU D., *Studii asupra formicidelor aparținînd colecției dr. A. Müller și dr. E. Worell din patrimoniul Muzeului de istorie naturală Sibiu* — Studii și cercetări ale Muzeului de Științele Naturii Bruckenthal — Sibiu, sub tipar.
13. PARASCHIVESCU D., *Studii asupra formicidelor aparținînd colecției de Istorie naturală „Gr. Antipa"*, pentru Travaux du Musseum Histoire Naturelle Grigore Antipa — sub tipar.

STUDIES UPON THE MIRMECOFAUNA OF THE ARGEŞ DISTRICT

Summary

On the territory of the district Argeş, during 1959—1973, the Formicidae fauna was investigated, establishing the existance of a number of 21 species. Most of them are termophile elements, having a high frequency in the south of the district.

In the south, the nests are simply built with little varied forms. Most of them are dug in the soil and in the north and center of the zone, we may find nests with cupola in wood or under stone.

Among the termophile species with high frequency we mention : *Messor structor* Latr., *Cataglyphis cursor aenescens* Nyl., *Camponotus aethiops* Latr., *Plagiolepsis pygmaea* Latr. As representatives of the genus *Formica* L. with high frequency we mention : *Formica pratensis* Retz., *F. polyctena* Först., *F. sanguinea* Latr., *F. cunicularia* Latr.

The termophile species and those belonging to the genus *Formica* which were identified have a great scientific and practical value.

Institutul de cercetări biologice Bucureşti
Primit în redacţie la 29 iunie 1977

DIRECȚIILE EVOLUȚIEI IHTIOFAUNEI RÎURILOR ROMÂNIEI

PETRU BĂNĂRESCU, TEODOR T. NALBANT

Vorbind despre evoluția faunei ne gîndim mai ales la schimbarea zonării biologice. Este bine cunoscut că în rîurile noastre se pot distinge, din amonte în aval, un număr de zone piscicole denumite după specia de pești caracteristică sau dominantă : zona păstrăvului, a lipanului și moioagei, a scobarului, a mrenei și a crapului (sau plăticii).

Aceste zone nu sînt caracterizate numai prin prezența sau dominanța speciei care le dau numele, ci printr-un întreg amestec de specii și mai ales prin proporția dintre specii. Evident, această proporție este departe de a avea o constanță absolută. Există variații locale (ținînd seama de faptul că o serie de specii trăiesc numai în cîte un rîu sau zonă limitată a țării), precum și variații de la an la an sau sezon ; dar în linii mari, același amestec de specii se repetă în fiecare rîu, din zona de izvoare pînă la Dunăre.

Principala modificare care se constată la noi, este urcarea speciilor de pești dinspre aval spre amonte și implicit deplasarea zonelor piscicole spre amonte. Fenomenul este complex iar punerea lui în evidență nu este simplă. Este un fapt categoric că anumite specii se întîlnesc astăzi în puncte situate în amonte față de cele în care erau cunoscute mai demult. S-ar putea obiecta că nesemnalarea în trecut a speciilor în unele locuri se datorește necolectării lor de către cercetători ; ele ar fi existat și în trecut în aceleași localități. Argumentul este valabil pentru cazurile în care datele se bazează pe colectări mai mult sau mai puțin ocazionale. Dar în multe cazuri este vorba de specii de talie mare, bine cunoscute de pescarii localnici și care nu ar fi putut scăpa neobservate. În alte cazuri, colectările din trecut au fost atît de intensive, încît de asemenea nu poate fi vorba ca unele specii să nu fi fost colectate.

Dăm mai multe exemple.

Se știe bine, fapt confirmat de silvicultori, de pădurari, de mulți pescari locali. că scobarul *(Chondrostoma nasus)* urcă în prezent pe multe rîuri din țară, mai sus decît în trecut. Fenomenul a fost sesizat de circa 30 de ani.

Morunașul *(Vimba vimba)* este azi una dintre speciile cele mai abundente în zona colinară a multor rîuri din țară, plasîndu-se pe locul 4 sau 5 : Someș (pînă în amonte de Dej, iar în Someșul Mic pînă la Gherla), Crișuri (mai sus de Oradea, Tinca, Gurahonț), Mureș (pînă la Tg. Mureș), Siretul cu afluenții săi Suceava, Moldova, Buzău. Datele din

literatura mai veche nu consemnează specia atît de sus. B i e l z (1853, 1856, 1888) nu o semnalează în fauna Ardealului, deci ea nu ajungea pe atunci în Someş mai sus de zona Baia Mare, în Mureş mai sus de Săvîrşin — Zam. Este exclus ca această specie destul de mare şi atît de caracteristică să fi rămas neobservată de un ihtiolog atît de bun pentru vremea lui ca B i e l z. De asemenea, A n t i p a (1909) afirmă categoric că specia se întîlneşte numai în Dunăre şi bălţile ei, lipsind în rîuri. Este deci exclus ca pe atunci specia să fi trăit în Siret la confluenţa cu Moldova sau Suceava, necum în acest două rîuri. Mai mult, F u t o (1942), studiind ihtiofauna Crişurilor la Szenghalom în Ungaria, deci mult mai jos decît la noi, nu semnalează specia. Posibil ca cercetările sale să se fi încheiat cu cîţiva ani înainte, ca în 1942 specia să fi existat deja la Szenghalom. Dar oricum, ea nu era de mult prezentă. Ori în 1951 am constatat-o în Crişul Alb la Gurahonţ, iar în 1953 destul de frecventă în Crişul Repede la Oradea, şi în cel Negru la Tinca. După afirmaţiile unor pescari bătrîni de pe rîul Suceava, specia ar fi pătruns acolo prin anii celui de al doilea război mondial. Se pare deci că atît în Crişuri cît şi în afluenţii Siretului specia a pătruns masiv în al 5-lea deceniu al secolului ; în Mureş a pătruns poate ceva mai demult. Urcarea speciei în susul rîurilor poate fi corelată cu afirmaţiile unor pescari de la Crapina şi Jijila care au arătat că morunaşul era în trecut frecvent în acele bălţi iar din deceniul 5—6 aproape a dispărut (prof. N. B o t n a r i u c, inf. verb.).

V. H o m e i (1963) arată că în rîul Vişeu o serie de specii urcă mult mai sus decît în trecutul apropiat : ştiuca *(Esox lucius)*, obleţul *(Alburnus alburnus)*, bibanul *(Perca fluviatilis)*.

Avem exemple similare pentru rîul Someşul Mare, bibanul *(Perca fluviatilis)* şi şalăul *(Stizostedion lucioperca)* se întîlnesc la Năsăud, unde cel puţin pînă prin 1950 nu erau cunoscuţi (inf. prof. T r. C e u c a).

Un ultim exemplu : în anii 1973—1975 primul autor a fost impresionat de cantităţile mari în care se întîlnea *Gobio allbipinnatus vladykovi*, specie caracteristică cursului inferior al rîurilor, în Mureşul mijlociu (Iernut — Luduş) şi la gura Arieşului. Nu am făcut anterior cercetări pe Mureş în acea zonă, dar am colectat intens în zona de vărsare a Arieşului în 1947—1949 şi 1957 fără a întîlni specia. De asemenea în Timiş între barajul Coştei şi graniţa iugoslavă, unde începînd din 1943 colectăm aproape anual, specia a devenit mai frecventă.

Urcarea speciilor de curs mijlociu şi inferior este însoţită de retragerea spre amonte a unor specii montane. O serie de date arată că multe specii de munte ajungeau în trecut mai jos decît astăzi. Există în această privinţă şi unele indicaţii indirecte care s-ar referi la perioade relativ mai vechi, pentru care nu avem documentare bibliografică. Este vorba de colonii izolate de specii montane în plină cîmpie, în pîrae din pădure unde există microcondiţii locale favorabile. Astfel, într-un pîrîu din pădurea dintre Prahova şi Ialomiţa (zona Brazi—Crivina) există boiştean *(Phovinus phoxinus)* şi molan *(Orthrias barbatulus)*. Aceleaşi două specii montane trăiesc şi într-un pîrîu afluent al bălţii Fundata la marginea Bărăganului (T. N a l b a n t, 1976).

Literatura ihtiologică mai veche furnizează o serie de date precise :

G r. A n t i p a (1909) citează ciclostomi (sub numele de *Petromyzon fluvialis*, în realitate este vorba de *Endontomyzon mariae)* în Olt la Slatina şi în Dunăre la Cernavodă ; larve de ciclostomi au fost ocazional întîlnite în Dunăre şi în urmă cu 15—20 de ani (inf. prof. N. B o t n a-

r i u c). Se ştie că în prezent ciclostomii, inclusiv *Eudontomyzon marinae* trăiesc numai în ape de munte, cel mult în cele din zona colinară. Tot A n t i p a semnalează zglăvocul, *Cottus gobio* la gura rîului Vîlsan ; se ştie că în prezent (din 1963 cînd acest rîu a fost amănunţit studiat) specia nu ajunge mai jos de Vîlsăneşti (cca 25 km amonte de vărsare). Dacă zglăvorul ajungea în Vîlsan pînă la vărsare, este evident că şi *Romanichthys* ajungea, iar populaţiile acestei specii din Argeş şi Vîlsan erau în contact. Cu această ocazie ne exprimăm mirarea că A n t i p a, care a colectat sau căreia i s-au adus peşti din Argeş şi Vîlsan, nu a dat de *Romanichthys.*

Lipanul *(Thymallus thymallus)* a fost semnalat în 1873 din Someşul Mic la Apahida (exemplar în Muzeul din Cluj) ; în prezent el nu ajunge în acest rîu mai jos de Floreşti (cca 20 km amonte Apahida). De asemenea, lostriţa *(Hucho hucho),* peşte de munte, a fost semnalată în 1912, în limanul Ialpug din sudul Basarabiei — posibil însă să fi fost un exemplar rătăcit.

Fenomenul deplasării spre amonte a arealului speciilor şi a zonelor piscicole nu se manifestă numai prin colonizarea de porţiuni în amonte şi prin părăsirea unor porţiuni în aval. În unele cazuri este vorba de modificarea densităţii. Am semnalat de exemplu faptul că *Gobio albipinatus vladykovi* este mai frecvent în Timiş, în dreptul Timişoarei faţă de cum era în urmă cu 15—20 ani ; totodată în aceeaşi zonă a rîului, specia mai reofilă *G. kessleri* a devenit relativ mai rară. Ultima specie a devenit mai rară şi în cursul inferior al Arieşului, după ce a pătruns aici prima specie.

Faţă de fenomenul frecvent al deplasării spre amonte a multor specii de peşti se constată mai rar şi fenomenul invers. Astfel în unele rîuri, cum ar fi Timişul, scobarul nu numai că a urcat şi a devenit mai abundent spre cursul superior, în dauna salmomidelor, dar a devenit mai frecvent şi în cursul inferior în dauna crapului şi a mrenei. De asemenea sturionii migratori, care în trecut urcau pe Dunăre pînă în Slovacia iar prin Tisa exemplare rătăcite urcau chiar pe Mureş, nu mai ajungeau în 1967—1969 mai sus de Cazane, iar din 1971 nu pot urca mai sus barajul de la Porţile de Fier. Însă în cazul sturionilor nu este vorba de o retragere în aval. Pur şi simplu speciile de sturioni au scăzut numeric. Ele erau totdeauna mai frecvente în Dunărea inferioară, puţine exemplare urcînd mai sus de Cazane. Odată cu reducerea generală a efectivului, numărul exemplarelor care ajung mai în amonte s-a redus practic la 0.

Această deplasare generală a zonelor de răspîndire a diverselor specii spre amonte nu înseamnă însă o simplă mutare. Speciile din aval sau extins spre amonte, dar nu s-au retras din vechiul habitat decît cu rare excepţii (de exemplu morunaşul *(Vimba vimba)* despre care s-a amintit). Ele nu au fost înlocuite în cursul inferior al Dunării, căci peştii de mare nu au urcat pe fluviu. În schimb peştii din rîurile de munte s-au retras din partea de aval al fostului areal, dar nu au urcat mai sus, căci nu au avut unde (în zona de izvoare a pîraelor nu pot trăi nici măcar păstrăvii). Cel mai mult a suferit lipanul *(Thymallus thymallus)* specie care caracterizează a doua zonă piscicolă a apelor noastre, respectiv rîurile mari de munte. El s-a retras mult din partea de aval a fostei zone, unde a fost înlocuit de scobar, dar nu a putut urca mai sus de vechea zonă, pîraele de munte fiind prea rapide şi avînd un debit prea mic. Arealul general al lipanului în ţară s-a redus deci. Păstrăvul a suferit mai puţin, o porţiune foarte scurtă din partea de aval

a fostei sale zone a putut fi ocupată în anumite rîuri de scobar ; lipanul nu a putut ocupa nimic din fosta zonă a păstrăvului. Fără să se extindă în amonte, păstrăvul nu a pierdut aproape nimic în aval. Tendința generală a evoluției ihtiofaunei noastre de rîu e deci reducerea pînă la dispariție a zonei lipanului și stabilirea unui contact direct între zona păstrăvului și cea a scobarului.

Evident, aceste modificări profunde ale zonației biologice a rîurilor noastre au cauze și acestea trebuiesc precizate. Faptul că speciile care se extind sînt de curs inferior, deci de ape mai calde, sugerează imediat o analogie cu extinderea spre nord a arealului unor păsări mediteraneene. În mod automat ne gîndim la încălzirea generală a climatului. Este bine cunoscut faptul că nu numai în cursul glacialelor și interglacialelor, dar și în toată perioada postglacială au avut și au loc oscilații ciclice ale climatului, existînd o seri ede cicluri de 11, 22, 35, 77 . . . 1 400 ani, care își suprapun influențelor lor uneori anulîndu-se, alteori însumîndu-se. Ne găsim oare în ultimele decenii într-o fază generală de încălzire a climatului pe tot globul, sau măcar în zona temperată a emisferei nordice ? Datele de care dispunem ne confirmă aceasta, în orice caz nu are loc o încălzire naturală a climatului, de așa mare amploare încît să determine modificări atît de pronunțate ale zonării biologice în rîuri.

Aceste schimbări profunde ale zonării biologice sînt evident determinate de modificări ale condițiilor de existență, dar credem că nu este vorba de modificări naturale ale climei, ci de modificări antropogene. Observații asemănătoare au fost publicate de Larimore și Smith (1963).

Un prim factor ce a determinat aceste modificări considerăm că sînt despăduririle. Defrișarea pădurilor a început cu multe secole în urmă, odată cu începutul păstoritului și agriculturii, dar a luat amploare abia la începutul secolului al IXX-lea în Principate, ceva mai de mult în Banat și Ardeal. În zonele defrișate apele se încălzesc, ceea ce favorizează unele cyprinide și defavorizează salmonidele și cotidele ; dispărînd copacii și tufele de pe mal, se împuținează insectele aeriene, hrana almonidelor, în schimb apa este luminată, se dezvoltă algele, hrana scobarului. În zonele defrișate au loc viituri puternice, care antrenează în aval și ucid mulți pești, mai ales cotide, ciclostoni, dar și puet de salmonide. Totodată crește puternic turbiditatea apelor, ceea ce defavorizează mult salmonidele, dar nu are mare influență asupra cyprinidelor.

Odată cu industrializarea puternică din ultimii ani și decenii, au intervenit o serie de alte modificări ale condițiilor de viață în rîuri, care afectează ihtiofauna. Balastierele (exploatările de nisip și pietriș din albie) determină formarea unor gropi adînci, enclave de apă stătătoare favorizînd instalarea unor specii în curs inferior sau chiar de baltă. În mult mai mare măsură este influențată ihtiofauna de construirea lacurilor de baraj. În acestea se instalează o ihtiofaună în general diferită de cea din rîu înaintea barării, deși în ultimă instanță ea provine tot din fauna preexistentă. În lacurile de baraj din zona de munte, salmonidele se aclimatizează în lac, unde găsesc o hrană destul de bogată, condiția aclimatizării fiind ca locul să aibă afluenți în care ei să se poată reproduce. Pentru lipan și lostriță acești afluenți trebuie să aibe un debit suficient de mare. Unii pești de munte cum este boișteanul, ating în lacuri dimensiuni neatinse în rîuri. Dispar unii pești de rîu strict reofili — *Gobio uranoscopus, Cottus,* uneori moioaga, *Barbus meridio-*

nalis potenyi, deși în lacul Bicaz această specie a prosperat în primii ani, atingînd dimensiuni excepționale.

În lacurile de baraj ajung să domine speciile indiferente de viteza apei, ca obletul și cele de apă stătătoare care inițial se întîlneau în rîu doar incidental. Dintre peștii propriu-ziși de rîu cel mai bine supraviețuiește cleanul *(Leuciscus cephalus).* Dispar mai ales peștii de talie mică reofili *Gobio kessleri, Sabanejewia aurata.*

Ihtiofauna autohtonă în componența originală supraviețuiește mai ales în porțiunile dintre lacurile de baraj, în care se menține curentul. Cînd rîurile se transformă într-o salbă de lacuri foarte apropiate, fauna autohtonă are posibilități reduse de supraviețuire iar uneori dispare.

Are importanță foarte mare regimul de funcționare a hidrocentralelor, care determină ritmul și amploarea oscilațiilor de nivel ale lacului ; acest ritm influențează mult și condițiile de viață și ihtiofauna în porțiunile cu apă curgătoare dintre lacuri.

Deversările apă caldă (de la termocentrale) în rîuri au încă amploare redusă. Ele favorizează urcarea în amonte a speciilor de curs inferior.

Mult mai grave sînt diferitele poluări chimice începînd cu detergenții utilizați astăzi chiar în satele de munte (ceea ce pare a determina reducerea efectivului salmonidelor) și terminînd cu marile combinate. Lungi porțiuni din rîuri ca Jiul, Oltul, Ialomița, Prahova, Trotușul etc. sînt total pustiite ; poluările mai slabe afectează negativ speciile de pești mai sensibili, favorizînd indirect pe cele rezistente. Problema este prea bine cunoscută spre a mai putea insista.

Modificările ihtiofaunei rîurilor prin introducerea de noi specii nu sînt prea puternice. Fîntînelul *(Salvelinus fontinalis)* prezintă avantajul economic de a trăi în cursul superior al pîraelor de munte, mai sus de zona păstrăvului, unde nu trăiește nici un pește autohton. Păstrăvul-curcubeu *(Salmo gairdneri)* nu se menține în general în ape naturale. Celelalte trei specii străine pătrunse înainte de 1950i bibanul-soare *(Lepomis gibbosus),* somnul american *(Ictalurus melas)* și carasul *(Carassius auratus)* trăiesc mai ales în ape stătătoare și lent curgătoare ; primele două sînt abundente în unele rîuri mici, mai ales din Banat și Crișana, pătrunderea lor în țară a modificat componența ihtiofaunei. Carasul, anterior cantonat mai ales în bălțile Luncii Inundabile, a suferit în ultimii ani o adevărată explozie demografică, ocupînd masiv ghiolurile Deltei și pătrunzînd în cursul inferior al multor rîuri ; totodată, dimensiunile au crescut mult. Posibil ca în viitorul apropiat să devină specie dominantă în cursul inferior al rîurilor. Coregonii *(Coregonus lavaretus marenoides)* introduși în deceniul al 6-lea, trăiesc numai în Lacul Roșu. Cele patru specii valoroase de pești chinezești introduse în 1960 *Ctenopharyngodon idella, Hypophhthalmichthys molitrix, Aristichthys nobilis, Mylopharyngodon piceus)* sînt crescuți în iazuri și eleștee, au scăpat în Dunăre, dar nu urcă pe rîuri. În schimb odată cu ele a fost introdusă, involuntar, specia măruntă *Pseudorasbora parva,* care s-a răspîndit în multe rîuri, devenind abundentă în unele rîuri mici, inclusiv cursul superior al derelelor din Dobrogea, unde lipsesc peștii autohtoni. Al doilea autor a găsit această specie în izvoarele de tip limnocren de la baza unor stînci din Dobrogea centrală.

Să vedem care sînt perspectivele evoluției viitoare a ihtiofaunei din rîuri. Fenomenul deplasării în amonte a zonelor piscicole nu poate dura la infinit ; oricît s-ar defrișa pădurile, oricît s-ar încălzi apele, se ajunge la un punct în care viteza apei este atît de mare, încît peștii de

şes nu mai urcă. Există pericolul virtual al dispariţiei totale a zonei lipanului într-o serie de rîuri, zona scobarului, tinzînd să ajungă în contact direct cu cea a păstrăvului. În cazul unor despăduriri excesive ar putea chiar să dispară zona păstrăvului, cursurile superioare ale rîurilor transformîndu-se în torenţi lipsiţi de peşti. Din fericire, s-au luat de un număr de ani măsuri extrem de serioase de protejare a pădurilor şi de reîmpăduriri. Ne aşteptăm deci ca în deceniul următor fenomenul urcării zonelor piscicole pe rîurile naturale să înceteze şi chiar să asistăm la revenirea în parte la situaţia anterioară — retragerea zonei scobarului şi refacerea zonei lipanului pe anumite porţiuni.

Sînt speranţe să se pună capăt, sau cel puţin să se reducă fenomenul poluării chimice a rîurilor. S-au obţinut rezultate frumoase la unele întreprinderi, cum este rafinăria de la Brazi, urmarea fiind reapariţia peştilor în rîul Prahova. Este deci posibil ca noile instalaţii industriale să nu ducă la o poluare apreciabilă a rîurilor şi chiar să asistăm într-un viitor destul de apropiat, la încetarea poluării unor rîuri astăzi depopulate.

Nu putem întrevedea care specii străine de peşti vor fi introduse la noi şi în ce măsură componenţa ihtiofaunei se va schimba. Ca protecţionişti ai naturii sîntem împotriva oricărei introduceri de specii străine. Pericolul dispariţiei este iminent în cazul unui singur peşte de la noi, dar este vorba de cel mai remarcabil endemism, *Romanichthys valsanicola* (aspretele), dispărut în Argeş şi Rîul Doamnei şi care supravieţuieşte numai în Vîslan pe o lungime poate de 15 km. Se impune protejarea rîului în zona unde trăieşte specia cît şi în amonte.

Principalele modificări ale ihtiofaunei rîurilor la care ne aşteptăm vor fi cele determinate de regularizarea cursurilor de apă. Îndiguirile au un efect favorabil, dovadă numărul mare de peşti în rîurile din Banat şi Crişana. La fel reglementarea debitului prin baraje destinate surplusului de ape din viituri. Cel mai profund urmează a se modifica ihtiofauna prin construcţia de baraje mari ; lungi porţiuni de rîuri se vor transforma în adevărate cascade de hidrocentrale. Evident că în aceste lacuri vor predomina speciile stagnofile, unele dintre speciile reofile putînd supravieţui cel mult în porţiunile rîurilor dintre baraje. Este de presupus că în unele cazuri nu vor rămîne deloc porţiuni cu apă curgătoare, ceea ce va duce la dispariţia locală a unor specii. Un alt efect va fi fragmentarea unor areale azi unitare, ceea ce va accentua divergenţa locală.

Unele schimbări intervenite sau în perspectivă primesc structura speciei şi evoluţiei intraspecifice. O specie nu este unitară pe arealul său fiecare populaţie avînd particularităţile sale determinate genetic şi care se reflectă şi asupra morfologiei. În cadrul a două specii mărunte de peşti din rîurile noastre, *Gobio kessleri* şi *Sabanejewia aurata* deosebirile dintre populaţii sînt atît de marcate încît se pot recunoaşte mai multe subspecii legate de forme intermediare. Extrem de interesantă este ultima specie, reprezentată în rîurile din vestul ţării şi Ardeal prin subspecia *balcanica,* în Dunăre prin subspecia *bulgarica,* în sudul Moldovei şi estul Munteniei prin subspecia *vallachica,* iar în vestul Munteniei prin aceiaşi subspecie, dar, mai puţin tipică. În cursul inferior al rîurlor din vest există o trecere (intergredare) treptată între primele două subspecii, în nordul Moldovei şi Olteniei între prima şi *vallachica ;* dar în cursul inferior al rîului Argeş ultima subspecie coexistă cu *bulgarica* (urcat din Dunăre) fără a hibridiza. Sîntem în prezenţa unui caz tipic de speciaţie incompletă ; în literatura mondială s-au mai semnalat

numai 3 alte cazuri similare. Coexistența acestor două subspecii avea loc desigur, pe porțiuni mult mai lungi de rîu și în Ialomița și Siretul inferior, unde *vallachica* se prezintă în forma cea mai tipică. Din păcate cursul inferior al ambelor rîuri este puternic poluat și specia a dispărut fără să fie colectată. Prin aceasta sîntem lipsiți de documentarea completă asupra unuia dintre puținele cazuri de speciație incompletă prin ajungerea în contact a formelor geografice externe.

Am menționat faptul că datorită măsurilor luate sau care se va lua, porțiuni de rîuri complet degradate se repopulează cu pești. Dar nu se reface populația inițială cu vechea ei structură genetică, ci se formează populații noi, din imigranți cu altă structură genetică și parțial alt fenotip. Prin aceasta cercetătorii au posibilități de a studia, cu mijloace moderne, interesante cazuri de evoluție infraspecifică.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR., *Fauna ihtiologică a României*, Editura Academiei, București, 1909.
2. BĂNĂRESCU P., *Pisces, Osteichthyes*. Fauna R.P.R., vol. 13, Editura Academiei, București, 1964.
3. BIELZ E. A., *Übersicht der lebenden Fische Siebenbürgens* Verh. u. Mitth. Siebenb. Ver. Naturwiss., vol. 4, p. 172—183, 1853.
4. BIELZ E. A., *Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgens, eine systematische Aufzählung und Beschreibung der in Siebenbürgens vorkommenden Säugethiere, Vögel, Amphibien und Fische*, Sibiu, 1856.
5. BIELZ E. A., *Die Fauna der Wirbelthiere Siebenbürgens nach ihrem jetzigen Bestande*, Verh. u. Mitth. Siebenb. Ver. Naturwiss., vol. 38, p. 15—120, 1888.
6. FUTO J., *Die Fischfauna der Umgebung von Szenghalem Dissertation*, Satu Mare, 1942.
7. HOMEI V., *Fauna piscicolă a rîului Vișeu și importanța ocrotirii ei*. Ocrotirea Naturii, nr. 7, p. 129—144, 1963.
8. LARIMORE R. W., SMITH O. W., *The Fishes of Champaign Country Illinois, as affected by 60 years of stream changes*. Bull. Illionois nat. Hist. Soc., vol. 28, p. 299—382, 1963.
9. NALBANT T., *Cl. Osteichthyes*, in : *Contributions à la connaissance de la faune du nord-est de la Plaine Roumaine, entre le Siret, le Danube et la Ialomița*, Trav. Mus. Hist. nat. G. Antipa, București, vol. 17, p. 221—224, 1976.

EVOLUTIONARY TRENDS IN THE FISH FAUNA OF RIVERS IN ROUMANIA

Summary

A modification of the zonal distribution of fish species is taking place in Roumania since some three decenies : fishes inhabiting the lower and middle reach of rivers extended and are extending their ranges streamupwards, the most striking examples being *Chondstroma nasus* and *Vimba vimba*, while a few species from the upper reach of rivers (*Thymallus thymallus, Cottus gobio*) are retiring upstreams from places which they inhabited formerly. If this trend will continue, the grayling — (*Th. thymallus*) — zone of the rivers may disappear and the *Chondrostoma nasus* — zone will come in direct contact with the brown-trout zone.

These strong modifications of the zonal distribution of fishes cannot be a consequence of a general natural warming of the climate ; they are due above all to deforestration (which determines the warming and the increase of the luminosity of the rivers, defavouring salmonid fishes and favouring the development of algae, the main food of *Chondrostoma*), then to water pollution and other

men-determined habitat modifications. Since serious measures were recently taken for forest protection and even for reforestration, it is believed that this trend will not continue and even that a restriction of the range of *Chondrostoma* and an extension of that of the greyling will take place. Building of damlakes favour the species inhabing stagnant water and leads to a fragmentation of the range of rheophilic species, favouring the divergence of local populations. A new field of investigations is thus offered to ichthyologists studying the process of micro-evolution. Introduction of exotic fish species (in the last years *Pseudorasbora parva*) modifies the interspecific relations. Serious measures against water polution allows the repopulation of now depopulated river stretches from the adjacent not poluted stretches. But these new populations, originating from immigrants, differ morphologically and genetically from the former, now extinct ones, above all in the cases of species with strong local variation : *Gobio kessleri* and especially *Sabanejewia aurata*. This phenomenon offers a further field of investigating to students on microevolution.

Institutul de științe biologice, București
Primit în redacție la 15 mai 1977

RELAȚIILE DINTRE OM ȘI NATURĂ ÎN CONCEPȚIA LUI EMIL RACOVIȚĂ

VAL. PUȘCARIU

Savant de notorietate mondială Racoviță este cunoscut îndeosebi ca explorator al continentului antarctic și ca întemeietor al unei științe noi : Biospeologia.

Originala sa operă, în care concepția înaintată despre viață este net progresistă, își are multiple aspecte a căror geneză trebuie căutată în legătura constantă pe care a avut-o ca om și biolog cu natura.

Explorator temerar al pampasurilor argentiniene pînă în îndepărtata Țară a Focului și a ghețurilor antarctice, unde a cunoscut de aproape viața balenelor, focelor și pinguinilor, apoi cercetător al vietăților mărunte din golful Lyonului, al mării catalane și al întunecatelor lăcașuri subpămîntene, Racoviță a desăvîrșit această legătură dintre om și natură prin vasta sa cultură generală și pasiunea ce o avea pentru discipline ca : preistoria, arheologia, sociologia, etnografia, pe care căuta să le integreze în realista sa concepție biologică.

Atent observator al fenomenelor sociale din țara noastră, Racoviță este fără îndoială, un precursor în vastul domeniu al protecției naturii și mediului înconjurător pe diferite planuri, manifestîndu-și opiniile sale constructive în ce privește relațiile dintre om și natură de cîte ori are ocazia : la constituirea asociației de turism „Frăția Munteană", congresul naturaliștilor din Cluj, întemeierea Comisiei Monumentelor Naturii, la tribuna Senatului, ori la inaugurarea Muzeului etnografic din Cluj.

Complexitatea structurală, varietatea și distribuția vastă a ecosistemului forestier îl atrage pe Racoviță în mod deosebit, cînd abia strămutat la Cluj cu întreaga zestre speologică, spre a întemeia primul institut de speologie din lume, cunoaște situația tragică a pădurilor din Munții Apuseni, în urma devastărilor săvîrșite de Moți, în primul război mondial.

Primul articol din Statutele societății „Frăția Munteană" are drept scop „a strînge într-un mănunchi puterile celor ce iubesc munții", al doilea propune, între altele, „să apere munții și pădurile lor de devastări", iar între „sfaturile tehnice statutare, ce se vor constitui după trebuință de Sfatul Central", statutele prevăd ca unul din cele 9 sfaturi, al 7-lea, să cuprindă o secție a frumuseților naturale și o secție a parcurilor și rezervelor naturale (E. R a c o v i ț ă 1922).

O deosebită îngrijorare o manifestă Racoviță pentru soarta pădurilor din Munții Apuseni în cuvîntarea rostită cu prilejul legii colonizării în ședința Senatului din 29 martie 1940 (E. G. R a c o v i ț ă 1941).

„N-am văzut — spune Racoviţă — nici în Alpi, nici în munţii spanioli, nici în munţii Africei de Nord, forme atît de caracteristice de masive forestiere şi păşuni supra-păscute, cum am văzut în Munţii Apuseni şi spre sud de aceştia, în Carpaţi".

Iar mai departe continuă, arătînd „urmările acestor întîmplări", „după distrugerea pădurilor urmează ca o consecinţă fatală distrugerea islazurilor, căci se înfiinţează regimul torenţial care distruge apoi şi pămînturile de cultură. Iată-ne, prin urmare, prinşi în unul din cercurile infernale definite de sociologi, într-o fatală nenorocire care de pe acum ameninţă ţara".

Remedierea acestei situaţii este, după Racoviţă, limitarea numărului vitelor şi rezervarea fiecărui petec de pămînt numai culturii care i se potriveşte mai bine. „Păduri trebuie să existe acolo unde nu pot creşte decît păduri şi unde trebuie să îndeplinească rolul de protecţie al pămîntului. Islazuri nu trebuiesc date decît acolo unde convin păşunilor, iar pămîntul de agricultură trebuie rezervat acolo unde se poate face agricultură cu folos şi această clasificare raţională a terenurilor unei ţări nu se poate stabili decît prin legi bine alcătuite de către specialişti care au făcut practică gospodărească".

Tot în această cuvîntare prezintă onoraţilor senatori, după capitolul consacrat în cursul său de Biologie generală, ceea ce trebuie să se înţeleagă prin echilibrul biologic „dreapta cumpănă a existenţii dintre toate vieţuitoarele convieţuitoare pe aceeaşi suprafaţă de pămînt sau altfel : proporţia între vieţuitoarele vegetale care pot convieţui pe aceeaşi întindere a pămîntului", înfăţişînd totodată, cu humorul său robust, traiul necăjit al Moţilor, care fac mare risipă de lemn, perturbînd acest echilibru biologic prin distrugerea pădurii.

„Sînt, ca să zic aşa, — spune Racoviţă —, paraziţi ai pădurilor". „Parazitează pădurea, căci mai întîiu o mănîncă", referindu-se la obiceiul lor de a desprinde coaja spre a rade şi a mînca învelişul verde de pe partea internă.

O dată memorabilă în atitudinea sa fermă de apărător al naturii este discursul său la întîiul Congres naţional al naturaliştilor din România ţinut la Cluj de la 18—21 aprilie 1928, arătînd că natura a fost educatoarea omenirii şi pe sînul ei gol şi-a petrecut omenirea toată copilăria" şi că „în rezolvarea problemelor sociale rolul ştiinţelor naturei trebuie să fie covîrşitor".

Ireductibil optimist şi evoluţionist, Racoviţă conchide în cuvîntarea sa, că „oricît de ocolit ar fi în aparenţă drumul omenirii", pînă acum direcţia a fost tot înainte şi nu înapoi, înainte spre o organizare socială tot mai raţională şi spre o colaborare generală tot mai pacinică".

În hotărîrile Congresului de la Cluj redactate de Emil Racoviţă, avînd în vedere importanţa ştiinţifică şi naţională a problemei monumentelor naturii se stăruie în cap. V—IX asupra următoarelor obiective privind ocrotirea naturii : înfiinţarea *unui post de observaţiuni ornitologice* în Delta Dunării, avînd în vedere că este „unul din cele mai bogate areale ornitologice cunoscute" şi „una din cele mai importante căi de migraţie pentru păsări" :

— să se aducă în discuţia parlamentului proiectul de lege „pentru crearea rezervelor naţionale şi ocrotirea monumentelor naturii" ;

— să se oprească imediat păşunatul, pescuitul, vînatul şi tăierea pădurii în acea regiune a masivului Retezat, care este deja delimitată la Casa centrală a împroprietăririi în vederea unui parc naţional în acest

de viețăți (biocenoze) aflătoare în echilibrul biologic cel mai originar ce s-ar putea găsi pe cuprinsul țării", precizînd condițiile care se cer spre a se înfăptui aceste rezervații (Val. Pușcariu, 1975).

Una dintre principalele sale preocupări în relațiile dintre om și natură a fost pentru Racoviță problema ocrotirii păsărilor migratoare, de care s-a ocupat de pe vremea cînd făcea parte din Consiliul Societății Zoologice din Franța.

În 1935, din inițiativa sa și a lui N. Săulescu, director general al vînătorii în acea vreme, în cadrul Comisiei Monumentelor Naturii ia ființă secțiunea națională a Comitetului internațional pentru protecția păsărilor.

Interesantă este poziția adoptată de Racoviță în memoriul ce precizează principalele probleme în legătură cu ocrotirea păsărilor din țara noastră, arătînd scopul urgența și metodele ce trebuie aplicate pentru ca ocrotirea să fie eficace (Val. Pușcariu, 1960).

Cerînd înființarea de rezervații ornitologice în regiuni întinse, cum ar fi acele din Delta Dunării pentru coloniile păsărilor mari de baltă sau rezervații mai mici (refugii) de : pădurici, tufișuri, stuhării, stînci și de alte biotopuri pentru ocrotirea păsărelelor, Racoviță, stăruie pentru „urgența creării acestor rezervații și refugii, acolo unde nu există monumente naturale care să le îndeplinească scopul", găsind că această urgență este necesară fiindcă „cultura extensivă și suprapășunarea au răscolit echilibrul biologic și au distrus pe unele locuri complet mulți biotopi importanți". Și, în același timp, dornic de a se înființa o stațiune ornitologică serioasă, se interesează de inelarea păsărilor migratoare, încredințată temporar — după propunerea sa — Biroului științific al Comisiei Monumentelor Naturii și Institutului de speologie din Cluj.

Preocuparea constantă a savantului biolog, de a armoniza cruțarea elementelor naturii cu interesele economice ale populației sau ale instituțiilor productive, bazată în prealabil pe cercetarea științifică își găsește o temeinică argumentare și în modul cum trebuie ocrotit și valorificat domeniul subteran și în general potențialul turistic al naturii.

Încă din 1914, împreună cu nedespărțitul și devotatul său colaborator René Jeannel, Racoviță atrage atenția asupra primejdiei care amenință biotele cavernicole, atît prin colectarea abuzivă a acestora, cît și prin schimbările unui mediu la care sînt adaptate și la care contribuie în multe cazuri în peșterile vizitate și frecvența turiștilor.

De aceea, el preconizează renunțarea la unele amenajări interioare spectaculare, poteci pavate, iluminat electric în interiorul peșterilor ce prezintă un interes științific deosebit, sau chiar exterioare (hoteluri, restaurante etc.), rezervîndu-se, în orice caz în aceste peșteri, porțiuni în care accesul să fie permis numai cercetătorilor științifici.

Racoviță de altfel, chiar de la începutul explorărilor sale speologice în Munții Apuseni, bazat pe experiența din Alpi și Pirinei arată rolul pe care-l poate avea turismul în salvarea situației mizere a populației din Țara Moților. El vede în turism „un izvor de cîștig și ușor și productiv, un factor important în economia națională, un ajutor dat populațiilor muntene".

Găsind că ajutorul dat acestor populații este o „datorie de primul rang", el nu uită să menționeze în statutele Societății „Frăția Munteană", amintite la începutul acestei comunicări, intervențiile ce sînt necesare ca „satele izolate din munți să nu fie lipsite de cultură și educație cetățenească și de legătură ușoară cu regiunile din care își procură cele nece-

masiv. Această oprire de păşunat să fie menţinută cu stricteţă pînă cînd Legea monumentelor naturii va fi votată şi pusă în aplicare" ;

— se solicită apoi mărirea fondului de 1 milion lei în bugetul pe 1928 al Ministerului de Agricultură şi Domenii şi numirea unei comisii de specialişti pentru întocmirea unui proiect de utilizare a acestui fond ;

— „decretează mobilizarea generală a naturaliştilor români pentru o campanie de propagandă prin grai şi scris în vederea votării şi pe urmă a strictei aplicări, a unei legi pentru crearea Rezervelor naţionale şi pentru ocrotirea Monumentelor Naturii".

În sfîrşit, după laborioase intervenţii la forurile superioare, secondat tot timpul de alt vajnic ocrotitor al naturii, profesorul Alexandru Borza, secretarul general al Congresului naturaliştilor, la 4 iulie 1930 apare Legea pentru protecţia monumentelor naturii.

În scurta expunere de motive se arată primejdia ca cea mai parte din comorile naturale, deosebit de importante din punct de vedere ştiinţific şi estetic, această lege făcînd posibilă păstrarea pentru posteritate a speciilor şi a mediilor primejduite, fiind „o datorie de onoare a ţării să-şi apere bunurile hărăzite de natură".

Doi ani mai tîrziu (1932) apare decretul prin care se aprobă regulamentul de administraţie publică pentru aplicarea dispoziţiunilor legii pentru protecţia monumentelor naturii.

Neobosit apărător al cauzei protecţiei naturii, Emil Racoviţă stăruie atît în Comisia centrală, cît şi în Comisia monumentelor naturii din Ardeal, asupra interesului ştiinţific, social şi economic al ocrotirii naturii, cerînd să se ia măsuri bine chibzuite pentru inventarierea exactă a rezervaţiilor ce vor trebui puse sub ocrotire şi asigurarea pazei monumentelor naturii.

Cunoscînd piedicele care pot sta în calea temeinicei organizări a protecţiei monumentelor naturii din încercata sa experienţă la Institutul de speologie şi din preţiosul sprijin pe care l-a acordat instituţiilor ştiinţifice şi culturale din Cluj, Racoviţă întocmeşte ştiinţificul îndreptar „Monumentele Naturii", în care defineşte, clasifică şi arată normele de ocrotire a acestora prin aplicarea legilor şi regulamentelor (1934).

Acest îndreptar care a apărut şi în limba franceză, în Memoriile Societăţii de biogeografie din Paris (1937) este, cum o recunosc J. Guiart şi R. Jeannel (1948) „prima încercare de acest fel în domeniul ocrotirii naturii".

Definiţia sa „sînt monumente ale naturii toate teritoriile, vietăţile şi artefactele neistorice ce merită a fi conservate pentru folosinţa obştească actuală şi viitoare", ca şi clasificarea ştiinţifică în *rezervaţii ştiinţifice* (rezervaţii faunistice şi floristice ; ocrotire de specii sau de indivizi, ocrotire de zăcăminte mineralogice, paleontologice şi *estetico-turistice* (peisaje, căi de comunicaţie cu zona lor mărginaşă etc., cît şi criteriile generale ce trebuie să hotărască declararea de monument al naturii corespund aproape în totul concepţiilor actuale asupra ocrotirii naturii, adoptate la Brunnen de „Uniunea internaţională pentru protecţia naturii" (E. Bourdelle, 1948) şi sînt foarte apropiate de acele publicate în Lista Naţiunilor Unite a parcurilor naţionale şi rezervelor analoge (1967), adoptate de adunarea generală U.I.C.N. de la New Delhi (1971).

Remarcăm totodată că în acelaşi an (1934), în care este lansat de A. G. Tansley, termenul de „ecosistem", Racoviţă pledează cauza unor rezervaţii de mare întindere pentru „Ocrotirea contra distrugerii şi contra oricărei modificări artificiale a diverselor categorii de populaţii

sare vieţii ca hrană, îmbrăcăminte, ajutor medical, îndeletniciri distractive" (Racoviţă, 1922).

Din aceste constatări şi îndemnuri s-a născut proiectul său al drumului de creste, destinat să facă legătura directă între regiunea Clujului şi bazinul Beiuşului, întocmit împreună cu secretarul general al „Frăţiei Muntene", profesorul Victor Stanciu (Val. Puşcariu, 1960), cît şi propunerea Parcului naţional al Munţilor Apuseni, în care să fie înglobată şi principala regiune carstică a acestor munţi : Padiş — Cetăţile Ponorului — Scărişoara, pînă în valea Ordîncuşei, prezentată în şedinţa Comisiei Monumentelor Naturii din 23 ianuarie 1934, a cărui realizare o aşteptăm de mai bine de 42 de ani !

Menţionăm, de asemenea, preţioasa sa contribuţie la deontologia naturalistică şi geografică a ţării noastre. Racoviţă condamnă cu asprime actele voluntare ale acelor cercetători sau turişti, care ignorează toponimia locală, înlocuind-o adesea cu numiri fanteziste.

„Un nume de loc dat de băştinaşi — spune el — este un monument istoric de aceeaşi valoare ca o inscripţie lapidară, un papirus, un craniu, un silex cioplit etc."... Păstrînd proporţiile, încercarea de a suprima un nume geografic „legitim" şi „tradiţional", spre a-l înlocui cu o elucubraţie fantezistă, este un act de vandalism".

Mai puţin cunoscută este desigur opinia lui Racoviţă asupra etnografiei care ar trebui să fie o ramură a etologiei, a ştiinţei moravurilor, năravurilor şi industriilor vieţuitoarelor animale", expusă în cuvîntarea ţinută la inaugurarea Muzeului etnografic din Cluj (17 iunie 1928), considerînd că „obştea poporului nostru nu e formată din colonişti bilenari, ci din vechi băştinaşi a căror origine trebuie căutată, poate, printre oamenii pietrei şlefuite şi desigur, printre cei ai bronzului".

Doctrinar pe plan internaţional al ocrotirii naturii, cu înfăptuiri remarcabile în ţara noastră, Racoviţă a încercat să umanizeze natura, păstrîndu-i intact peisajul originar atît pentru cercetarea ei prin metode ştiinţifice, cît şi pentru rolul ei economic, estetic şi recreativ.

Principiul fundamental de la care emană îndatorirea de a salva măcar o parte din ceea ce a mai rămas reprezentativ din această natură, potrivit înţeleptelor sale propuneri, „anticipează — cu cîteva decenii — o spune un alt precursor al naturii în ţara noastră — regretatul academician Emil Pop (1968) „acel Program biologic internaţional al zilelor noastre, care are un scop identic : acela de a studia aprofundat „comunităţile" biologice ale naturii pe întreg globul în vederea maximei lor producţii economice, dar şi de a salva monumentele naturale pentru cercetări ştiinţifice şi pentru reculegerea omului modern, din ce în ce mai înstrăinat şi tocmai de aceea din ce în ce mai dornic de frumuseţea şi atmosfera odihnitoare a naturii adevărate".

BIBLIOGRAFIE

1. BOURDELLE ED., *Essai d'unification de la nomenclature en matière de Protection de la Nature,* Pro Natura, Bâle, vol. 1, nr. L, p. 33—36, 1948.
2. GUIART J., JEANNEL R., *Emile Georges Racovitza* (1858—1947), Paris, Arch. Zool. exp. et gén., t. 86, 1948.
3. HARROY JEAN-PAUL, *Liste des Nations Unies des Parcs nationaux et réserves analogues,* Ed. Hayez, Bruxelles, 1967.
4. JEANNEL R., RACOVITZA E. G., *Enumération des grottes visitées,* Biospeologica, Paris, Arch. Zool. exp. et gén., t. 33. 1914.

5. POP E., *Emil G. Racoviţă, interpret al naturii,* Ocrotirea Naturii, Bucureşti, t. 12, nr. 1, 1968.
6. PUŞCARIU VAL., *Emil Racoviţă şi ocrotirea naturii,* Ocrotirea Naturii, Bucureşti, t. 5, 1960.
7. PUŞCARIU VAL., *25 de ani de activitate a Comisiei Monumentelor Naturii sub auspiciile Academiei R. S. România,* Ocrotirea naturii şi a mediului înconjurător, Bucureşti, t. 19, nr. 2, 1975.
8. RACOVIŢĂ G. E., *Monumentele Naturii. Definiţii, clasificare, norme pentru aplicarea legii. Cum trebuie făcut şi ce trebuie evitat,* Bul. C.M.N., Bucureşti, an. II, p. 4—7, 1934.
9. RACOVIŢĂ E., *Echilibrul biologic. Omul şi pădurea.* Bul. C.M.N., Bucureşti, an. VI, p. 4—7, 1940.
10. RACOVIŢĂ E., *Opere alese,* Ed. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964.
11. RACOVIŢĂ E., *Buletinul Comisiei Monumentelor Naturii,* Bucureşti, an. I—XIV, 1933—1944.
12. RACOVIŢĂ E., *Énumeration des grottes visitées,* Biospeologica, Paris ; Arch. Zool. exp. et gén., t. 66, fasc. 2, 1929.
13. RACOVIŢĂ E., *„Frăţia Munteană", societatea turistică, scopul, înfiinţarea şi statutele societăţii,* Ed. Ardealul, Cluj, 1922.
14. RACOVIŢĂ E., *êntîiul Congres naţional al naturaliştilor din România,* Societatea de Ştiinţe, Cluj, 1930.

LES RELATIONS ENTRE L'HOMME ET LA NATURE SELON LA CONCEPTION D'EMILE RACOVITZA

Resumé

Savant de notoriété mondiale, fin observateur des phénomènes naturels, Emile Racovitza, este un précurseur aussi dans le vaste domaine qui constitue la protection de la nature et du milieu ambiant.

Ayant étudié les rélations entre l'homme et la nature il a en aussi des préoccupations dans le domaine de la protection des forêts ou il a posé parmi les les premiers le problème des réservations naturels pour la protection des forêts et de monuments naturels.

Doctrinair éminent pour la protection de la nature avec des résultats remarcables dans notre pays, Racovitza a essayé d'humaniser la nature, de garder intact le paysage originaire tant pour la recherche par des methodes scientifique que pour son rôle économique ésthètique et récreatif.

Academia R. S. România — Comisia Monumentelor Naturii
Primit în redacţie la 2 octombrie 1977

CONTRIBUŢII LA STUDIUL IHTIOFAUNEI RÎULUI POTOPU (AFLUENT AL ARGEŞULUI) — DE LA OBÎRŞIE PÎNĂ LA AVAL DE GĂIEŞTI

GH. STĂNESCU

CARACTERIZAREA FIZICO-GEOGRAFICĂ

Potopul, cel mai important dintre rîurile şi pîrîurile ce izvorăsc şi străbat Piemontul Cîndeşti, îşi are obîrşia sub Dealul lui Istrate (cota 645 m), aproximativ la jumătatea distanţei dintre localităţile Cîndeştii din Deal şi Cîndeştii din Vale, foarte aproape de obîrşia Cîrcinovului.

De la izvor pînă la Găieşti, Potopul are o lungime de 51 km, o suprafaţă a bazinului de recepţie de 305 km^2 şi o diferenţă de altitudine de 474 m.

În ansamblu, Potopul are o direcţie nord-sud ; în dreptul comunei Valea Mare o coteşte brusc spre stînga, curgînd prin lunca Argeşului paralel cu acesta, pînă la sud-vest de Bucureşti, unde are loc confluenţa cu Argeşul, în dreptul comunei Valea Dragului (fig. 1 şi 2).

Pe parcursul său, Potopul poartă mai multe denumiri : de la izvoare la Găeşti se numeşte *Potopu ;* începînd de la est de Găeşti — unde are loc confluenţa cu *Răstoaca,* un vechi curs al Argeşului, împrumută numele acestui afluent, deşi acesta are o suprafaţă de recepţie de numai 70 km^2. Schimbarea de nume, probabil, se datoreşte faptului că ieşind din regiunea colinară, cursul capătă caracter de „răstoacă“, adică de rîu cu albia mobilă, schimbătoare. În sfîrşit, începînd de la Floreşti-Stoeneşti, denumirea de răstoacă dispare treptat, astfel că în aval de Bolintin să fie cunoscut numai sub numele de *Sabar.*

Denumirea de „Potopu“ are o anumită semnificaţie geografică În timpul ploilor torenţiale, din cauza marii întinderi a bazinului său de recepţie şi a pantelor foarte abrupte, apele nu se infiltrează decît în mică măsură şi, în consecinţă, provoacă inundaţii catastrofale. De aceea orice ploaie torenţială are consecinţele unui „potop“.

Valea Potopului, care corespunde unei falii sau complex de falii, se lărgeşte treptat de la nord către sud, mai mult în dreptul principalelor confluenţe, avînd un profil longitudinal destul de evoluat. Panta rîului, raportată la lungimea lui este de cca 12,5‰, ceea ce reprezintă o valoare mare.

Din punct de vedere *geologic,* Potopul străbate o zonă recentă de acumulare, constituită din depozite cuaternare, levantine şi daciene.

Sub aspect *geomorfologic,* valea Potopului se caracterizează printr-un relief variat, reprezentat prin terase, forme de eroziune, forme gravitaţionale etc., putînd fi împărţită în două sectoare : unul situat la nord de Ludeşti, caracterizat prin predominarea proceselor gravitaţionale şi a

formelor respective ca desprinderi, prăbuşiri, alunecări şi altul, în aval de confluenţa cu Potocelul, unde formele predominante le constituie terasele.

Afluenţii mai importanţi ai văii Potopului (fig. 1) sînt Strîmbul şi Răstoaca, pe dreapta; Potocelu, Butoiul, V. Foii şi Cobia pe stînga. Potocelul se remarcă prin prezenţa unor impresionante alunecări de teren care au răscolit ambii versanţi. Pîraiele Butoiu şi Strîmbu formează o zonă importantă de confluenţă la sud de comuna Hulubeşti.

Răstoaca izvorăşte din amonte de localitatea Bintău la altitudinea de circa 450 m, în dreptul Găieştiului unindu-se cu Potopu.

Întreg teritoriul străbătut de Potop şi afluenţii săi este alcătuit din cunoscutele strate din pietrişuri şi nisipuri de Cîndeşti.

Apele rîului sînt umbrite, pînă la Găeşti, de un frumos zăvoi de arin negru *(Alnus glutinosa)* care oferă condiţii bune de dezvoltare faunei hidrobiologice şi piscicole.

IHTIOFAUNA *

Pînă în prezent, literatura noastră ihtiologică nu consemnează nici un fel de referiri cu privire la ihtiofauna Potopului.

La sugestia şi îndemnul dr. doc. Petru Bănărescu, în anul 1966, am început un studiu de ansamblu asupra ihtiofaunei acestui rîu, identificînd 9 specii care aparţin la 8 genuri şi 2 familii. La acestea se mai adaugă două genuri, fiecare cu cîte o specie, întîlnite în Răstoaca — la Găieşti (tabelele nr. 1 şi 2).

MATERIAL ŞI METODĂ

În perioada 1966—1976, am colectat 1 077 exemplare de peşti, aparţinînd la 11 specii, din care 979 exemplare din rîul Potopu şi 98 exemplare din Răstoaca.

Colectarea materialului s-a făcut cu sacul şi, o singură dată, prin răstocirea apei. Conservarea s-a făcut, în teren, în formol 4—5%, iar în laborator — în alcool 70%.

Pentru pescuit s-au ales, în primul rînd, locurile cele mai favorabile (vadurile de pescuit) necesităţilor de hrănire, reproducere şi adăpost, adică concavităţile rîului, locurile de confluenţă, spaţiile dinapoia ostroavelor, coturile şi malurile cu arbori căzuţi în apă, bineînţeles neexcluzîndu-se spaţiile dintre vaduri, firul rîului.

Materialul ihtiologic colectat a fost determinat şi sistematizat în două tabele (vezi tabelele nr. 1 şi 2), care ilustrează procentual componenţa specifică pe staţii de colectare. Pe baza indicatorilor staţiilor de pescuit s-a stabilit răspîndirea geografică a fiecărei specii, dîndu-se indicaţii şi asupra indicilor de abundenţă relativă, precum şi zonaţia piscicolă. În cele din urmă s-au analizat factorii de impurificare şi s-au formulat concluziile care se impun.

---

* Materialul colectat se află în colecţiile Laboratorului de zoologie, Facultatea de învăţămînt pedagogic Piteşti. Folosesc acest prilej pentru a mulţumi studenţilor (astăzi profesori) Badea Veronica şi Hera Gheorghe, care mi-au colectat material din localităţile Mătăsaru şi Scheiu de Sus.

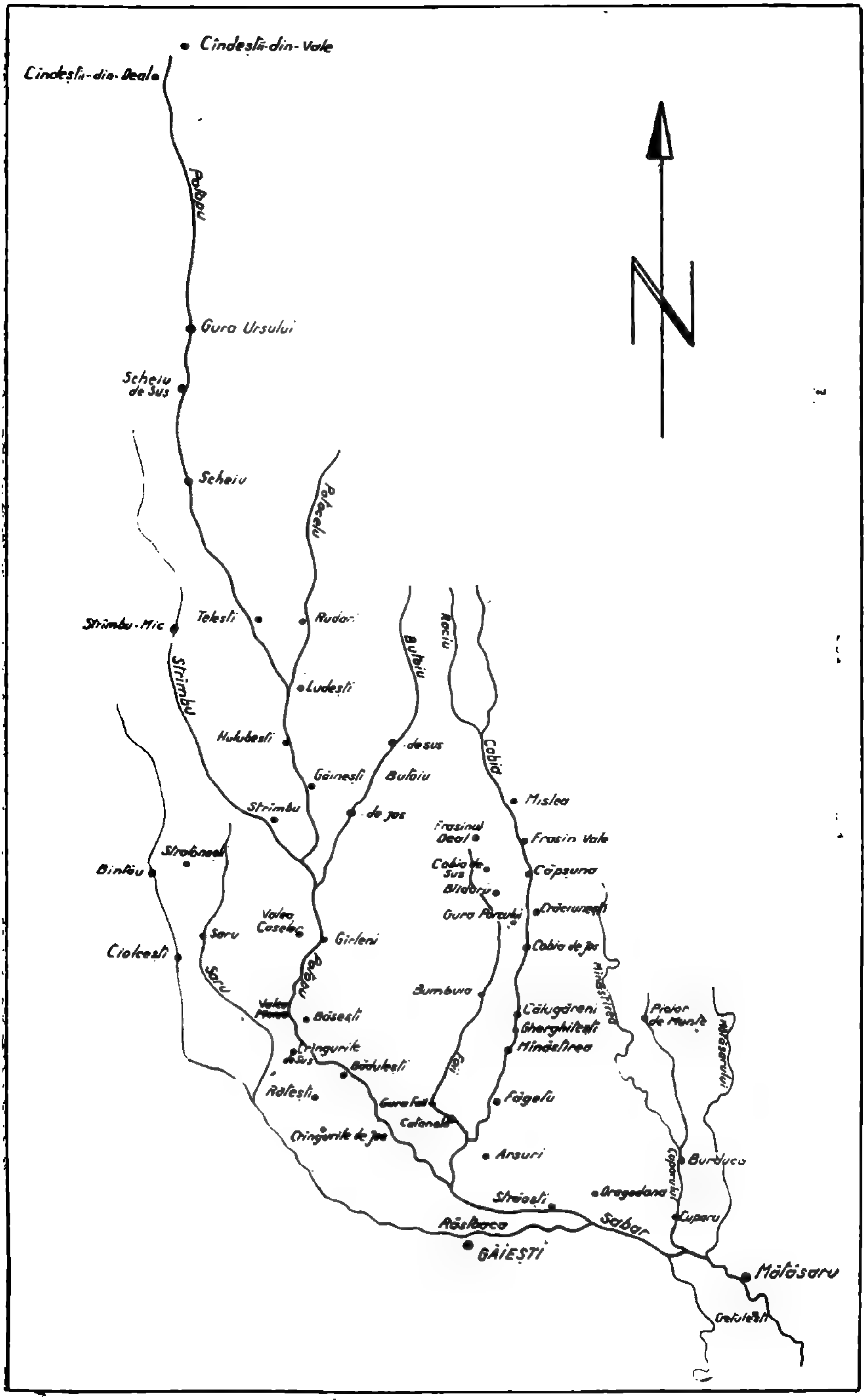
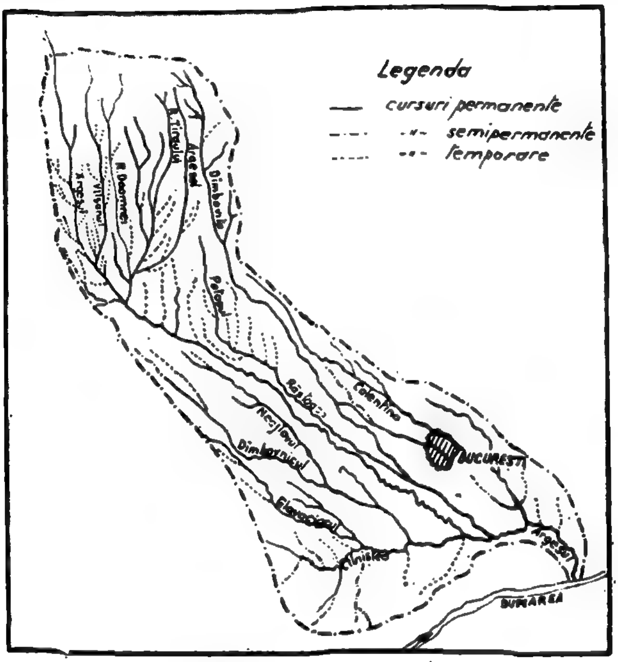

Fig. 1 — Bazinul hidrografic al rîului Potop

I. *FAM. CYPRINIDAE*

1. *Leuciscus cephalus cephalus* (L.) ; popular clean. Specie comună, se întîlnește din amonte de Scheiu pînă în cursul inferior. Pătrunde și în afluenții mai importanți : Potocelu, Strîmbu, Butoiu, Valea Foii, Cobia, precum și în Răstoaca. S-au pescuit 75 exemplare ; indicele de abundență este de 6,96%.

2. *Phoxinus phoxinus phoxinus* (L). ; popular verdete, jucătoare, iridă. Foarte comun în cursul superior și mijlociu ; se întîlnește din

Harta distribuției secării rîurilor în sistemul hidrografic Argeș

Fig. 2 — Sistemul hidrografic al rîului Argeș

amonte de Scheiu-de-Sus pînă la Găești ; pătrunde în toți afluenții din cursul superior și mijlociu. S-au pescut 362 exemplare, reprezentînd un indice de abundență de 33,61%.

3. *Alburnoides bipunctatus bipunctatus* (Bloch) ; popular latiță, lătiță, sorete, soreață, albișoară. Specie foarte rară, a fost întîlnită numai la Hulubești, unde s-a colectat un singur exemplar ; indicele de abundență fiind de 0,09%.

4. *Rhodeus sericeus amarus* (Bloch) ; popular boarță. Este o specie rară, întîlnită numai în afluentul Potocelu, în satul Rudari, unde am pescuit 6 exemplare (9.X.1966). Indicele de abundență calculat este de 0,55%.

5. *Gobio gobio obtusirostris valenciennes ;* popular murgoi, baboi. Se întîlnește din amonte de Scheiu-de-Sus pînă în aval de Mătăsaru ; este o specie foarte comună în apele Potopului, intrînd în afluenții principali. S-au pescuit 118 exemplare, reprezentînd un indice de abundență de 10,95%.

6. *Pseudorasbora parva* (Schlegel), murgoi chinezesc, briceag, albişoară. Această specie a pătruns în apele rîului Potop după anul 1968. Cu ocazia pescuitului efectuat în 23—25.IX.1966, la Mătăsaru şi în 8—9. X.1966, la Ludeşti, nu a fost semnalată. *Pseudorasbora* nu a fost întîlnită nici cu prilejul pescuitului pe care l-am efectuat la Mătăsaru în zilele de 23—24.VIII.1968. De abia în 1972 am colectat 12 exemplare la Mătăsaru, 1 exemplar la Scheiu (23—24.VIII.1972) şi un exemplar la Hulubeşti (10.IX.1972).. Specia a fost întîlnită şi în Răstoaca — la Găeşti — cu prilejul pescuitului pe care l-am efectuat la 11.IX.1976, cînd am colectat 36 exemplare. Indicele de abundenţă este de 4,73%.

7. *Barbus meridionalis petenyi* (Heckel) ; popular mreană, mreană vînătă, breană. A fost întîlnită din amonte de Scheiu-de-Sus pînă la Mătăsaru. În total am colectat 188 de exemplare, mreana fiind o specie foarte comună în Potopu şi în afluenţii săi principali din cursul mijlociu şi superior. Indicele de abundenţă calculat este de 17,45%.

8. *Carassius auratus gibelio* (Bloch) ; popular caras. Această specie a fost întîlnită numai în Răstoaca, la Găeşti, unde am colectat 44 de exemplare de tălie mică (11.IX.1976).

II. *FAM. COBITIDAE*

9. *Cobitis taenia taenia Linnaeus ;* popular zvîrlugă. Specie întîlnită numai în Răstoaca. Am pescuit un singur exemplar la Găieşti (11.IX.1976).

10. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman), cîră ; popular nisipariţă, fîţă, cuţitoaie. Este o specie comună ; am întîlnit-o din amonte de Scheiu de Sus pînă la Mătăsaru, colectînd 142 exemplare. Preferă locurile cu prundiş şi nisip ; poate fi găsită însă şi în locurile nisipoase şi argiloase ale patului rîului.

Foarte frecvent se întîlneşte pe sub malurile rîului, la rădăcinile arinilor şi sălciilor, unde se îngroapă în nisip. Indicele de abundenţă este de 13,18%.

11. *Sabanejewia romanica* (Băcescu) ; popular nisipariţă. Specie frecventă în Potop. Am întîlnit-o din amonte de Scheiu de Sus pînă la Găieşti, colectînd 89 de exemplare. Este mai frecventă în ramificaţiile rîului cu patul mîlo-nisipos şi apa mai caldă. Indicele de abundenţă calculat este de 8,26%.

ZONAŢIA PISCICOLĂ

Din punct de vedere al dominanţei, specia care caracterizează Potopul este mreana vînătă — *Barbus meridionalis petenyi,* după care urmează cleanul — *leuciscus cephalus.* Ihtiofauna sectorului cercetat se încadrează deci în *zona mrenei vinete* (de la izvoare şi pînă la Găieşti şi în *zona cleanului* (de la Găieşti la vărsare).

FACTORI DE IMPURIFICARE

Pe lîngă factorii naturali, îndeosebi ploile şi inundaţiile catastrofale, cum au fost cele din anii 1970 şi 1975, mai acţionează activităţile populaţiei riverane, între care un rol mai intens îl joacă exploatarea pietrişului şi nisipului din albia rîului, evacuarea în apă a reziduurilor şi

Tabelul nr. 1 A

Componența ihtiofaunei, distribuția și abundența speciilor de pești întîlnite în probele de pescuit din cursul superior al rîului POTOPU

Familia	Specia	Localitățile (stațiile) de pescuit										Total	%
		Scheiu de Sus		Scheiu				Ludești (Potocelu)		Hulubești			
		VII—IX 1972		23—24.VIII 1972		12.IX 1976		8—9.X 1976		10.IX 1972			
		Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%		
I. *Cyprinidae*	1. *Leuciscus c. cephalus*	—	—	3	2,61	10	2,19	2	3,17	8	8,79	23	3,02
	2. *Phoxinus ph. phoxinus*	16	45,71	1	0,87	257	56,24	47	74,60	35	38,46	356	46,78
	3. *Alburnoides b. bipunctatus*	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,10	1	0,13
	4. *Rhodeus sericeus amarus*	—	—	—	—	—	—	6	9,52	—	—	6	0,79
	5. *Gobio g. obtusirostris*	2	5,71	2	1,74	3	0,66	3	4,76	4	4,40	14	1,84
	6. *Pseudorasbora parva*	—	—	1	0,87	—	—	—	—	1	1,10	2	0,26
	7. *Barbus m. petenyi*	5	14,29	39	33,91	87	19,04	5	7,94	19	20,88	155	20,37
II. *Cobitidae*	8. *Sabanejewia a. balcanica*	11	31,43	34	29,57	70	15,32	—	—	15	16,48	130	17,08
	9. *Sabanejewia romanica*	1	2,86	35	30,43	30	6,56	—	—	8	8,79	74	9,72
	Total	35	100,00	115	100,00	457	100,00	63	100,00	91	100,00	761	100,00

Tabelul nr. 1 B

Componența ihtiofaunei, distribuția, densitatea și abundența speciilor de pești intîlnite în probele de pescuit din cursul mijlociu și inferior al rîului POTOPU și din afluentul său RĂSTOACA

Familia	Specia	Localitățile (stațiile) de pescuit										Total	%
		Hulubești pod Valea Caselor		Găești (Răstoaca)		Mătăsaru Satul Odaia Turcului							
		12.IX 1976		11.IX 1976		23—25.IX 1976		23.24.VIII 1968		11.IX 1972			
		Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%		
I. *Cyprinidae*	1. *Leuciscus c. cephalus*	26	33,33	16	16,33	—	—	6	8,96	4	21,05	52	16,51
	2. *Phoxinus ph. phoxinus*	6	7,69	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1,90
	3. *Gobio g. obtusirostris*	5	6,41	1	1,02	45	84,91	53	79,10	—	—	104	33,02
	4. *Pseudorasbora parva*	—	—	36	36,73	—	—	—	—	12	63,16	48	15,24
	5. *Barbus m. petenyi*	21	26,92	—	—	3	5,66	7	10,45	2	10,53	33	10,48
	6. *Carassius auratus gibelio*	—	—	44	44,90	—	—	—	—	—	—	44	13,97
II. *Cobitidae*	7. *Cobitis t. taenia*	—	—	1	1,02	—	—	—	—	—	—	1	0,32
	8. *Sabanejewia a. balcanica*	5	6,41	—	—	5	9,43	1	1,49	1	5,26	12	3,81
	9. *Sabanejewia romanica*	15	19,23	—	—	—	—	—	—	—	—	15	4,76
	Total	78	100,00	98	100,00	53	100,00	67	100,00	19	100,00	315	100,00

Tabelul nr. 2

Tabel sintetic privind componența ihtiofaunei, distribuția, densitatea și abundența speciilor de pești întîlniți în probele de pescuit din rîul POTOPU și din afluentul său RĂSTOACA

Familia	Specia	Stația de colectare (Nr. de exemplare)												Total	%
		Scheiu de Sus		Scheiu		Ludești Rudari (Potocelu)		Hulubești Valea Caselor		Găești Răstoaca		Mătăsaru			
		Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%	Nr. ex.	%		
I. *Cyprinidae*	1. *Leuciscus c. cephalus*	—	—	13	2,27	2	3,17	34	20,12	16	16,33	10	7,19	75	6,96
	2. *Phoxinus ph. phoxinus*	16	45,71	258	45,03	47	74,60	41	24,26	—	—	—	—	362	33,61
	3. *Alburnoides b. bipunctatus*	—	—	—	—	—	—	1	0,59	—	—	—	—	1	0,09
	4. *Rhodeus sericeus amarus*	—	—	—	—	6	9,52	—	—	—	—	—	—	6	0,56
	5. *Gobio g. obtusirostris*	2	5,71	5	0,87	3	4,76	9	5,33	1	1,02	98	70,50	118	10,96
	6. *Pseudorasbora parva*	—	—	2	0,35	—	—	1	0,59	36	36,73	12	8,63	51	4,74
	7. *Barbus m. petenyi*	5	14,29	126	21,99	5	7,94	40	23,67	—	—	12	8,63	188	17,46
	8. *Carassius auratus gibelio*	—	—	—	—	—	—	—	—	44	44,90	—	—	44	4,09
II. *Cobitidae*	9. *Cobitis t. taenia*	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1,02	—	—	1	0,09
	10. *Sabanejewia a. balcanica*	11	31,43	104	18,15	—	—	20	11,83	—	—	7	5,03	142	13,18
	11. *Sabanejewia romanica*	1	2,86	65	11,34	—	—	23	13,61	—	—	—	—	89	8,26
	Total	35	100,00	573	100,00	63	100,00	169	100,00	98	100,00	139	100,00	1077	100,0.

deşeurilor menajere din fermele zootehnice, precum şi distilăriile de ţuică amenajate pe malul rîului, care deversează borhot în apa rîului.

Unele influenţe negative exercită şi sondele petroliere de la Valea Caselor, Valea Mare şi Cobia.

În dreptul Găieştiului, Potopul primeşte apele foarte poluate din punct de vedere fizico-chimic şi biologic ale Răstoacei, care a devenit un canal murdar ce colectează o parte din apele poluate ale oraşului, îndeosebi cele de la Întreprinderea de gospodărie comunală, bogate în uleiuri şi petrol, precum şi apele bogate în substanţe organice ce provin de la abatorul oraşului Găieşti.

CONCLUZII

1. Pînă la noi nu s-au efectuat cercetări asupra ihtiofaunei r. Potopu, literatura ihtiologică neoferind nici un fel de date în această privinţă.

2. În urma cercetărilor efectuate în perioada 1966—1976 am identificat 9 specii de peşti pentru r. Potopu şi 5 specii pentru Răstoaca (tabelele nr. 1 şi 2).

3. În ansamblu ihtiofauna r. Potopu şi Răstoaca este alcătuită din 11 specii, dintre care 10 specii autohtone şi o specie allohtonă — *Pseudorasbora parva,* pătrunzînd în rîu după anul 1968, probabil cu ocazia populării iazurilor şi heleşteielor din regiune cu peşti chinezeşti.

4. Speciile cu abundenţa cea mai ridicată din cadrul ihtiocenozei r. Potopu sînt : *Phoxinus phoxinus* (33,61%), *Barbus meridionalis petenyi* (17,45%), *Sabanejewia aurata balcanica* (13,18%) şi *Gobio gobio obtusirostris* (10,95%). Dintre speciile cu abundenţa cea mai scăzută se remarcă *Alburnoides bipunctatus* (0,09%) şi *Rhodeus sericeus amarus* (0,55%).

5. Ihtiofauna r. Potopu este asemănătoare acelor rîuri cu izvoarele în zona colinară, în care se întîlneşte *Barbus meridionalis petenyi,* încadrîndu-se astfel în *zona mrenei vinete* (moioagei) şi în *zona cleanului.*

6. Întrucît r. Potopu este unul din cele mai reprezentative rîuri pentru reţeaua hidrologică din Piemontul Cîndeşti, întreaga sa ihtiocenoză se impune a fi ocrotită de factorii poluanţi şi de braconajul foarte intens ce se practică cu toate mijloacele şi mai ales prin răstocirea apei.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR., *Fauna ihtiologică a României.* Acad. Rom. Public. fond „V. Adamache“, Bucureşti, pp. 294 şi XXXI, tabele. 1909.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G., NALBANT TH., *Noi contribuţiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R.*, Com. de zool., S.S.N.G., Bucureşti, p. 111—126, 1960.
3. BĂNĂRESCU P., *Pisces-Osteichthyes (peşti ganoizi şi osoşi),* Fauna R.P.R., Edit. Acad. R.P.R., vol. XIII, Bucureşti, pp. 959, 1964.
4. COSTESCU H. P., *Contribuţii la cunoaşterea evoluţiei reţelei hidrografice din bazinul rîului Argeş datorită intervenţiei omului,* Meteorologia şi Hidrologia, Anul I, Nr. 1, p. 54—63, 1956.
5. PARASCHIV D., *Piemontul Cîndeşti,* Studii tehnice şi economice, Seria H, Geologie, Nr. 2, Comitetul Geologic, Inst. Geologic Bucureşti, 1965.
6. PARASCHIV D., *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al rîului Argeş,* Studii de hidrologie, vol, XIV, C.S.A., Inst. de St. şi Cerc. hidrotehnice, Bucureşti, pp. 184, 1966.
7. STĂNESCU GH., *Pseudorasbora parva (Schlegel) (Pisces-Cyprinidae) în bazinul Argeşului,* Studii şi Comunicări, Inst. Pedagogic, Piteşti, p. 307—310, 1972.

CONTRIBUTION À L'ETUDE DE L'ICHTYOFAUNE DE LA RIVIÈRE POTOPU (AFFLUENT D'ARGEȘ DE LA SOURRE JUSQU, AU AVAL DE GĂIEȘTI)

R é s u m é

L'ouvrage présente les résultats des recherches faites pendant les années 1966—1976 sur l'ichtyofaune de la rivière Potopu et de son affluent Răstoaca.

Les données analysés sont tout inédites car ou n'a quère entrepris avant nous de recherches ichtyologiques ou hydrobiologiques dans ce bassin hydrographique.

L'ichtyofaune de la rivière Potopu et de son affluent Răstoaca est formée de 11 espèces dont 9 pour la rivière Potopu et 5 pour Răstoaca (tableau 1 et 2) ; 10 espèces sont autochtones ; une seule espèce *(Pseudorasbora parva)* est allochtone, étant entrée dans ce bassin après 1968, probablement à l'occasion du transport des poissons chinois dans les étangs et les viviers de la région.

L'ouvrage présente la diffusion géographique de chaque espèce, des indices d'abondance relative une analyse numérique et en pourcentage, la division par zones piscicoles, l'analyse des facteurs de pollution, ainsi que les mesures de protection des ichtyocénoses des rivièrs Potopu et Răstoaca.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primit în redacție la 18 mai 1978

ACȚIUNEA ACRILONITRILULUI ASUPRA METABOLISMULUI ENERGETIC LA *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH ÎN RAPORT CU TEMPERATURA DE ADAPTARE

O. DRĂGHICI, AL. G. MARINESCU

De un interes deosebit în domeniul efectelor biologice ale poluării apelor se bucură în ultimii ani cercetările întreprinse în vederea evidențierii modificărilor de ordin fiziologic la nivelul organismelor acvatice sub acțiunea diferiților agenți chimici de natură anorganică și organică (Wohlschlag și colab., 1968 ; Lee, 1969 ; Pora și colab., 1970 ; Scott, 1971 ; O'Hara, 1971 ; McLeod, 1973 ; Leonte, 1973 ; Marinescu și colab., 1974 etc.). Cu foarte puține excepții (McLeod și Pessah, 1973 ; Marinescu și colab., 1974) lipsesc preocupările privind relația noxă metabolism în diferite condiții de temperatură.

Ne-am propus în eperimentul ce face obiectul prezentei lucrări să urmărim acțiunea unui compus chimic (acrilonitrilul), care are un coeficient de solubilitate înalt și manifestă o toxicitate deosebit de ridicată, doza letală pentru om și animalele cu sînge cald fiind de numai aproximativ 30 ori mai mare decît aceea a acidului cianhidric, iar limita maximă admisă în ape (2 mg/l) de 20 ori mai mare decît a acestuia (0,1 mg/l) (Bespamiatnov și colab., 1972).

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost utilizate pentru realizarea acestui experiment exemplare de caras (*Carassius auratus gibelio* Bloch), provenite dintr-un iaz al C.A.P. din satul Furduești, județul Argeș, care au fost menținute în laborator în acvarii cu apă curentă timp de 2 săptămîni în condiții de inaniție.

Experiențele s-au desfășurat în trei variante, corespunzător celor 3 nivele termice alese pentru evidențierea acțiunii acrilonitrilului :

— varianta 1 pentru temperatura de 5°C (2 loturi a cîte 8 exemplare ;

— varianta a 2-a pentru temperatura de 20°C (2 loturi a cîte 8 exemplare) ;

— varianta a 3-a pentru temperatura de 30°C (2 loturi a cîte 10 exemplare).

În cadrul fiecărei temperaturi de experimentare (ET — potrivit terminologiei lui Precht, 1949) au fost utilizate două doze (2 mg/l și

[1] Au fost utilizate parțial unele materiale donate de Fundația Alex. von Humboldt (R.F.G.).

respectiv, 5 mg/l), prima constituind limita maximă în apele naturale, iar cea de a doua, reprezentînd concentrația limită de substanță determinată pe baza influenței asupra regimului sanitar al apei curgătoare (micoflora saprofită, necesarul biologic de oxigen etc.) (Zabejianskaia și Bryk, 1960), cit. în Bespamiatnov și colab., 1972

Primul nivel termic (5°C) a fost realizat într-o cameră specială frigorifică (la Institutul de Științe Biologice București), iar nivelele celelalte (20 și 30°C), utilizînd o instalație de termostatare, alcătuită dintr-o rezistență electrică introdusă în tub de sticlă, un releu și un termometru de contact.

Pregătirea animalelor de experiență s-a făcut în așa fel încît anterior experimentării se realiza o „aclimație" (Fry, 1967) a fiecărui lot în parte la temperatura respectivă (timp de 1 săptămînă) (AT = ET). Pentru trecerea peștilor de la temperatura laboratorului la cele 2 temperaturi extreme s-a procedat înainte de începerea experimentului la o contenționare a loturilor timp de 24 ore la o treaptă termică intermediară (12° pentru varianta 1 și, respectiv, 24°C pentru varianta a 3-a) pentru evitarea efectelor unui eventual șoc termic (Precht și colab., 1973 ; Șanta și Marinescu, 1970).

La fiecare animal supus experimentului s-a determinat consumul de oxigen ca indice al metabolismului energetic, la temperatura corespunzătoare fiecărei variante (valoare martor) și apoi la 3, 6, 24, 48 și 96 ore de la introducerea peștilor în acvariul cu apă ce conținea doza de acrilonitril.

La temperatura de 30°C, pe lîngă consumul de oxigen a fost determinată și frecvența mișcărilor operculare.

Determinarea consumului de oxigen s-a făcut în condițiile camerei respiratorii „închise" (fără circuit de apă) pentru varianta de la 5°C și, pentru temperaturile superioare, utilizînd o instalație de construcție originală (sistem „deschis"), alcătuită din 4 camere respiratorii așezate într-o baie și alimentate cu apă a cărei temperatură era reglabilă cu ajutorul unui termostat U-10 și menținută la un debit constant (sistem prea-plin).

Dozarea oxigenului conținut în apă s-a făcut potrivit metodei Winkler, iar datele obținute au fost prelucrate statistic.

REZULTATE

În fig. 1 sînt prezentate datele obținute în prima variantă experimentală, în care a fost investigată acțiunea celor două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) la temperatura de 5°C.

Raportînd valorile medii ale consumului de oxigen al peștilor din lotul nr. 1, obținute după administrarea dozei de 2 mg/l, la valoarea medie a consumului de oxigen anterioare expunerii la acțiunea noxei (martor) se constată următoarele : după 3 ore de la acțiunea substanței, media consumului de oxigen (25,73±3,79) este mai mică (—24,78%) decît media inițială (34,21±4,35), scăderea nefiind însă semnificativă din punct de vedere statistic. După celelalte intervale de timp cercetate s-au înregistrat valori medii ale consumului de oxigen sensibil scăzute față de media inițială (31,29±3,89 la 6 ore ; 29,86±2,06 la 24 de ore și 31,41±2,74 la 48 de ore, exprimate în procente aceste scăderi fiind de —8,53%,

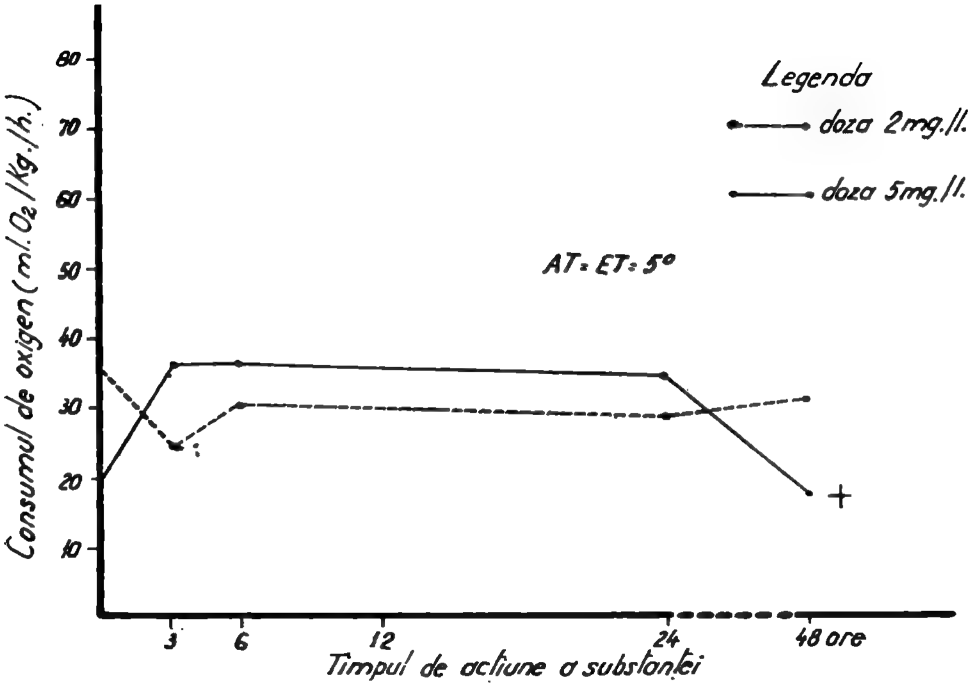

Fig. 1 — Acţiunea a două doze de acrilonitril (2 mg/l şi 5 mg/l asupra consumului de oxigen la temperatura de 5°C

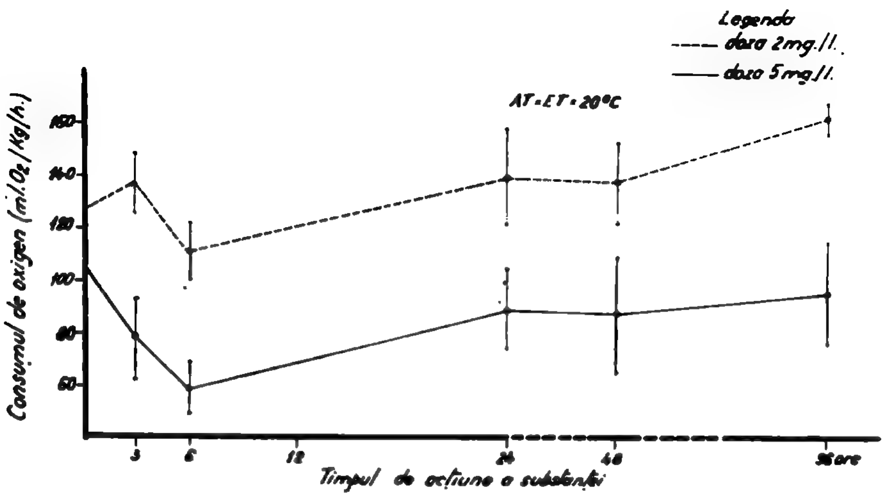

Fig. 2 — Acţiunea a două doze de acrilonitril (2 mh/l şi 5 mg/l) asupra consumului de oxigen la temperatura de 20°C

—12,71% respectiv —8,18%, de asemeni statistic nesemnificative. De menţionat tendinţa de revenire a metabolismului spre valoarea iniţială după 48 de ore de la administrarea substanţei.

Din analiza curbei consumului de oxigen al peştilor lotului nr. 2 cărora li s-a administrat doza de 5 mg/l acrilonitril în aceleaşi condiţii termice se constată că : după 3 ore de la administrarea substanţei, media

consumului de oxigen (37,17±6,26) depășește cu 79,82% media inițială (20,67±2,40). Din punct de vedere statistic această creștere este semnificativă.

O creștere ușor mai pronunțată se înregistrează și după 6 ore de la administrarea substanței, media consumului de oxigen (37,33±2,73) la acest interval de timp fiind cu 80,59% mai mare decît media inițială și foarte semnificativă din punct de vedere statistic. Între 24 și 48 ore, 4 din cele 8 exemplare au murit. (TL_{50} la temperatura de 5°C este mai mare de 24 de ore și mai mic de 48 de ore.)

Analizînd graficul din figura 2, remarcăm că doza de 2 mg/l determină o sensibilă creștere a consumului de oxigen +15,61% după 3 ore de la administrarea substanței, media fiind de 67,02±14,95 față de media inițială 57,97±16,23. După 6 ore media consumului de oxigen scade cu 28,70% față de valoarea inițială, revine apoi peste această valoare +18,70% după 24 de ore, creșterea menținîndu-se în limitele acestor valori și la 48 de ore (+15,69%). Nici una din aceste oscilații față de valoarea inițială nu este semnificativă din punct de vedere statistic. O creștere mult mai pronunțată de +57,34%, se înregistrează după 96 de ore la administrarea substanței media consumului de oxigen la acest interval de timp fiind de 91,21±4,98.

Doza de 5 mg/l acrilonitril administrată lotului nr. 4 la acest nivel termic (20°C), determină după toate intervalele de timp cercetate scăderi ale consumului de oxigen, față de media inițială (106,55±31,24). Astfel după 3 ore media consumului de oxigen (78,39±15,73) este cu —26,42% mai mică decît valoarea inițială, dar nesemnificativă din punct de vedere statistic. O scădere mai accentuată a consumului de oxigen de —43,88% se obține la 6 ore după administrarea noxei, media la acest interval de timp fiind de 59,79±9,32 și semnificativă din punct de vedere statistic. După celelalte intervale de timp cercetate (24,48 și 96 ore) se constată o tendință de revenire a consumului de oxigen aproape de valoarea inițială cu toate că media acestui consum este cu —15,85%, —18,36% și respectiv cu —11,68% mai mică decît consumul standard.

Rezultatele obținute în a III-a variantă experimentală în care am cercetat acțiunea celor două doze de acrilonitril asupra consumului de

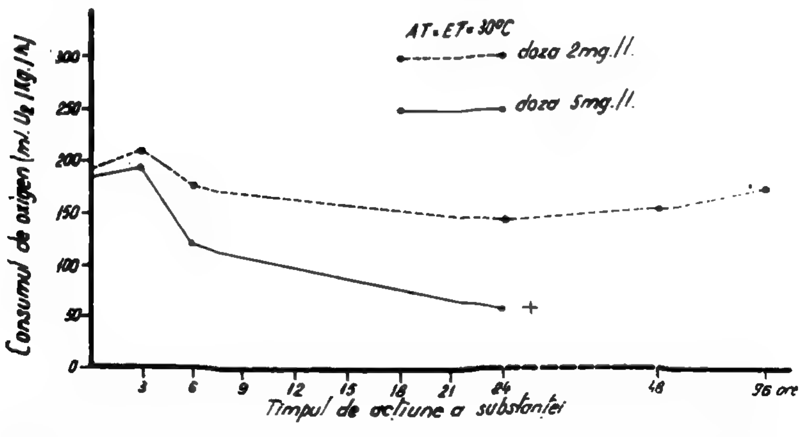

Fig. 3 — Influența a două doze de acrilonitril (2 mg/l și 5 mg/l) asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch la temperatura de 30°C

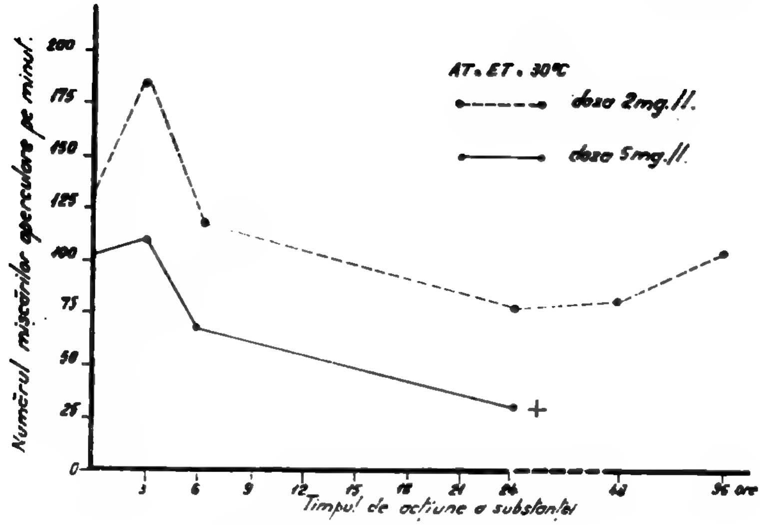

Fig. 4 — Influenţa a două doze de acrilonitril (2 mg/ şi 5 mg/l) asupra frecvenţei aperculare la *Carassius auratus gibelio* Bloch la temperatura de 30°C

oxigen şi mişcărilor operculare în condiţiile temperaturilor de 30°C sînt prezentate în graficile din figurile 3 şi 4.

Analizînd graficul 3 se evidenţiază că doza de 2 mg/l acrilonitril provoacă de această dată cu excepţia intervalului de 3 ore scăderi ale consumului de oxigen faţă de media iniţială (193,99±17,53). La 3 ore după introducerea animalelor în acrilonitril, media acestui consum (209,72±19,76) este cu +8,10% mai mare decît valoarea standard şi este nesemnificativă din punct de vedere statistic. Mediile consumului de oxigen obţinute la 6 ore (140,74±5,90) la 24 ore (151,17±11,27) la 48 ore şi (174,59±12,01) la 96 ore, sînt cu —9,26%, —27,44%, —22,07% respectiv —10% mai mici decît consumul iniţial. Din punct de vedere statistic este semnificativă numai scăderea de —27,44% înregistrată la 24 ore şi cea de —22,07% obţinută la 48 de ore.

Urmărind curba consumului de oxigen al lotului 4, înaintea şi după introducerea animalelor în apă cu 5 mg/l acrilonitril se constată că după 3 ore valoarea medie (194,80±19,27) este sensibil mai mare +3,68% faţă de valoarea iniţială, 187,88±7,67. La intervalul de 6 ore de la introducerea animalelor în apa conţinînd doza respectivă de poluant se observă o scădere fabuloasă de —35,64% a mediei consumului de oxigen (120,91±9,71) faţă de valoarea martor. Această scădere este foarte semnificativă din punct de vedere statistic. Diminuarea consumului de oxigen continuă şi la intervalul de timp de 24 de ore cînd 6 din cele 10 exemplare au murit. Nici unul din animalele acestui lot n-a supravieţuit la intervalul de 48 ore, TL_{50} fiind mai mic de 24 ore în condiţiile temperaturilor de 30°C.

Modificarea valorilor consumului de oxigen sub influenţa celor 2 doze de acrilonitril este însoţită de modificări corespunzătoare ale numărului de mişcări operculare pe minut (fig. 4).

DISCUȚIA REZULTATELOR

Pentru a avea o imagine mai clară asupra acțiunii noxei utilizate în cercetările noastre la cele trei nivele termice, am alcătuit pe baza datelor obținute grafice sintetice, prezentate în figurile 5 și 6. În acest mod avem posibilitatea interpretării comparative a relației efect — doză și efect — durată pe de o parte, iar pe de altă parte a evidențierii dependenței de temperatură a acestui relații.

Se constată că doza de 2 mg/l nu este letală la niciunul dintre nivelele termice la care s-au făcut experimentele, ceea ce corespunde limitei de admisibilitate. În condiții de hipotermie (5°C) această doză determină un efect metabolic de mică amploare, la toate intervalele de timp cercetate de noi.

Remarcăm însă faptul că la temperaturile superioare (în special la 20°C), doza de 2 mg/l determină o creștere a valorilor metabolismului respirator. Explicarea acestui comportament diferit poate fi pusă în legătură cu reactivitatea diferențiată a organismului respectiv la acțiunea unui agent oarecare în funcție de nivelul termic. Asemenea rezultate au fost menționate recent în literatura de specialitate (Luessem și Schlimme, 1971; Marinescu, 1971).

Doza superioară de 5 mg/l (fig. 6) evidențiază de asemenea un comportament diferențiat al acestei specii în raport cu nivelul termic la

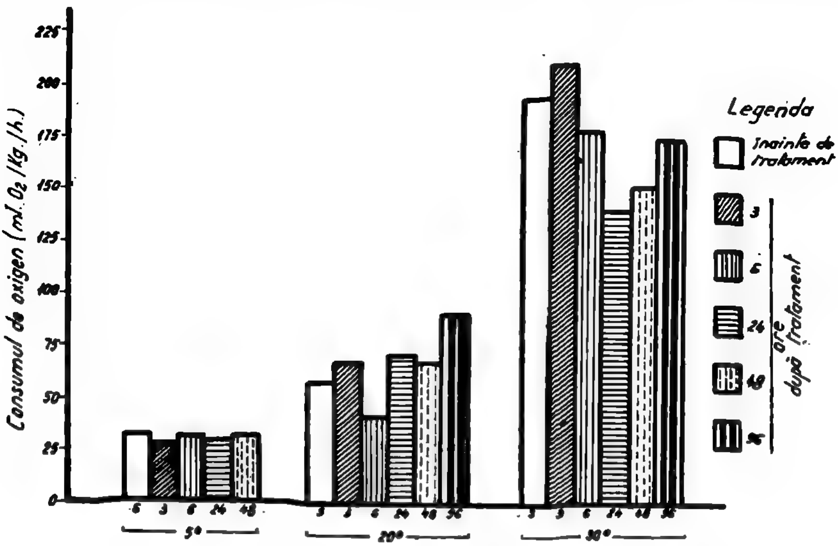

Fig. 5 — Acțiunea acrilonitrilului în doze de 2 mg/l asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch la trei nivele termice

care s-au făcut experimentele. În timp ce la 5° și 30°C (temperaturi extreme pentru sezonul respectiv în mediul natural: mai-iunie), acrilonitrilul s-a dovedit a fi letal, la temperatura de 20°C peștii au manifestat o rezistență evidentă la acțiunea noxei. Similar cu constatarea făcută de unul dintre noi anterior (Marinescu, 1971) într-un experiment în care a fost urmărită acțiunea adrenalinei asupra metabolismului respirator la o specie marină *(Gobius mellanostomus)* în raport cu temperatura

mediului ambiant în două sezoane ale anului, explicaţia fenomenului constatat de noi în prezenta lucrare, trebuie căutată în relaţia organism — temperatură de adaptare (temperatura din mediul natural care constituie nivelul termic optim pentru existenţa speciei respective).

Este interesant de remarcat că la ambele temperaturi, la care acrilonitrilul s-a dovedit a avea un efect letal (5 şi 30°C), în primele ore de

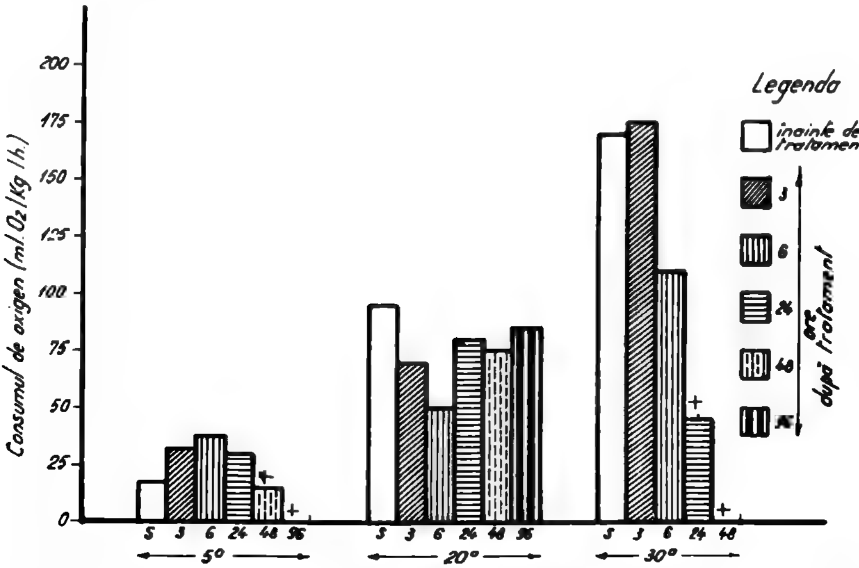

Fig. 6 — Acţiunea acrilonitrilului în doză de 5 mg/l asupra consumului de oxigen la *Carassius auratus gibelio* Bloch, la trei nivele termice

la plasarea peştilor în mediul cu noxă s-a înregistrat o creştere a nivelului metabolismului energetic, în contrast cu situaţia de la 20°C, unde valorile consumului de oxigen au rămas tot timpul sub nivelul iniţial, manifestînd o tendinţă de revenire, care totuşi după 96 ore nu era completă. Potrivit accepţiunii actuale în conceptul de stress (S e l y e, 1950) evoluţia metabolismului respirator ar putea indica o adaptare la noxă prin diminuarea schimburilor energetice la organisme ce rămîn cel puţin aparent neafectate de acţiunea acrilonitrilului (K i n n e, 1963 ; G r o n o w, 1974).

Frecvenţa mişcărilor operculare la peştii expuşi acţiunii acrilonitrilului la temperatura de 30°C (fig. 4) indică în cazul ambelor doze un comportament similar : după 3 ore se înregistrează o creştere semnificativă, după care ritmul mişcărilor scade pînă la 24 ore. Pentru doza de 2 mg/l, urmează o perioadă de revenire, încît la 96 ore ritmul respiraţiei revine la valoarea iniţială. Semnificativ ne apare faptul că evoluţiile consumului de oxigen şi mişcărilor operculare sînt foarte asemănătoare. Este evident că în acest caz nu putem vorbi de o stare de hipoxie, determinată de o blocare a schimbului gazos la nivelul branhiilor (D o u d o r o f f, 1957) sau de depăşirea capacităţii maxime de ventilare (S k i d m o r e, 1970), ci de o acţiune directă asupra centrilor nervoşi. Rămîne pentru cercetările viitoare stabilirea exactă a naturii acestei influenţe.

CONCLUZII

1. Doza de 2 mg acrilonitril/litru apă s-a dovedit a nu avea un efect letal la niciuna dintre cele 3 temperaturi de adaptare (5, 20 şi 30°C).

2. Acţiunea toxică (letală) a dozei de 5 mg/l depinde de temperatura mediului ambiant : este prezentă la 5 şi 30°C, lipsind la 20°C.

3. Pentru acest comportament diferit se recomandă reducerea limitei de 5 mg/l, considerată a fi concentraţia limită de substanţă, determinată pe baza influenţei asupra regimului sanitar al apelor.

4. Evoluţia similară a valorilor consumului de oxigen şi a frecvenţei mişcărilor operculare indică o acţiune directă a acestei noxe asupra centrilor nervoşi.

BIBLIOGRAFIE

1. BANDT H. J., *Phenolabwässer und Abwasserphenole, ihre Entstehung, Schadwirkung und abwassertechnische Behandlung — Eine monographische Studie*, Berlin, 1958.
2. BESPAMIATNOV G. P., BOGUSEVSKAIA K. K., BESPAMIATNOVA A. B., KROTOV A., ZELENSKAIA L. A., PLEHOTKIN V. F., SMIRNOV G. G., Leningrad, izd. Himia, 2, p. 202—244, 1972.
3. DOUDORFF P., *Water Wiality Requiermenta of Fishes and Effects of Toxic Substances.* In : The Physiology of Fishes M. E. Brown (Ed.), Acad. Press Inc. Publ. New York, vol. I, 22—62, 1957.
4. DRAGHICI O., Societatea de ştiinţe biologice din R.S.R., Comunicări de fiziologie animală, p. 115—122, 1971.
5. FRY, F. E. J., *Thermobiology,* ed. A. H. Rose, Acad. Press, London and New York, p. 375—409, 1967.
6. KATZ M., *Effects of Water Quality and Water Pollution on Fish,* J. Water Poll. Contr. Fed., 44, 6, 1—69, 1972.
7. KINNE O., *Adaptation, a Primary Mechanism of Evolution,* Museum of Comparative Zoology, Special Publ., 27—49, 1963.
8. LEONTE E., B. I. Cerc. Pisc., 137—144, 1973.
9. MARINESCU A. G., St. cerc. Biol., Ser. Zool., 23, p. 6, 1971.
10. Mc LEOD J. C., PRESSAH E. J., Fish. Res. Bd. Canada, 30, 4, 485—492, 1973.
11. O'HARA J., Water Res., 5, 6, 321—327, 1971.
12. PORA E. A., REJEP A., OROS I., SCHWARTZ A., Bul. I. C. P. Bucureşti, 16, 1, p. 82—86, 1957.
13. PICOS C. A., SCHMIDT D., POPOVICI I., Zeitsch. f. Vergl. Physiol. 63, p. 146—150, 1969.
14. PRECHT H., Zeitschr. Naturfrosch., 46, p. 26—35, 1949.
15. SANTA N., MARINESCU AL. G., Rev. Roum. Biol. Serie Zool., 15, 6, p. 416—425, 1970.
16. SELYE, H., *Textbook of Endocrinology,* 2nd. ed. Acta Endocrinologica, Montreal, p. 1—914, 1949.
17. WOHLSCHLAG D. E., CAMERON J. N., CECH J. J., Contr. Marine Science, 13, 89—104, 1968.

L'ACTION D'ACRYLONITRIL SUR LE MÉTABOLISME ÉNÉRGETIQUE À *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH. EN RAPPORT AVEC LA TEMPÉRATURE D'ADAPTATION

Résumé

Les auteurs ont étudié l'action de l'acrilonitril en dose de 2 mg/l et de 5 mg/l sur le métabolisme énergétique des poissons, à trois niveaux thermiques (5°C, 20°C et 30°C).

La dose de 2 mg/l, expérimentée a chacune des trois températures n'a pas eu d'effet toxique (létal), determinant des effets métaboliques de petite ampleur à des températures baissées (5°C) et des angruentations des valeurs du métabolisme respirateur, à des températures élevées, notamment à 20°C.

La dose de 5 mg/l a une action toxique (létale) qui dépend de la température du milieu environment, étant présente a 5°C et 30°C et absente à 20°C.

Facultatea de învăţămînt pedagogic Piteşti

Primit în redacţie la 15 mai 1978

ACȚIUNEA HRANEI ASUPRA METABOLISMULUI ENERGETIC LA *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH ÎN CONDIȚII DE HIPERTERMIE

O. DRĂGHICI

Problema acțiunii hranei asupra metabolismului energetic al poikilotermelor a necesitat un interes deosebit din partea cercetătorilor, utilizîndu-se cu predominanță în experimentare amfibieni și chelonieni (B o n n e t, 1926 ; B u r l a c u și V l ă d e s c u, 1965 ; B u r l a c u și alții 1966) și mai puțin pești (C. A. P i c o ș, 1956 ; 1960 ; 1961 ; Al. G. M a r i n e s c u 1971 ; O. D r ă g h i c i, 1971). Deoarece sînt foarte puține indicații în literatură referitoare la posibilitățile de utilizare a hranei într-o gamă mai largă de temperaturi ne-am propus unele investigații asupra acțiunii hranei proteice în condiții de hipertermie.

MATERIAL ȘI METODĂ

Am utilizat 30 de exemplare din specia *Carassius auratus gibelio* Bloch. în greutate de 14—34 g întreținute în laborator, timp de o lună de zile în acvarii cu apă curentă și în condiții de inaniție. Pentru fiecare nivel termic la care s-au efectuat determinări am repartizat cîte un lot de animale (pentru 20°C lot I, pentru 28°C lotul II, pentru 33°C lotul III).

Aclimatarea animalelor la temperatura de experimentare s-a făcut timp de 7 zile, loturile II și III fiind transferate treptat la nivelul termic corespunzător (28°C și respectiv 33°C) pentru a evita șocul termic.

Hrănirea animalelor din loturile I și II s-a făcut „ad libitum" cu albuș de ou fiert și rîme tocate, iar animalele lotului III au fost hrănite cu sonda deoarece au refuzat hrana. Aceasta era reprezentată printr-o soluție de hidrolizat proteic de o compoziție cunoscută administrată într-o cantitate în așa fel încît să revină 2 g de substanță uscată pe kilocorp.

Ca indici fiziologici s-au determinat consumul de O_2, dozarea sa fiind făcută după metoda Wincler, în condițiile camerei respiratorii deschise, temperatura corporală și frecvența operculară.

Temperatura corporală a fost determinată utilizînd o tehnică termoelectrică utilizată, de B a r e t t și H e s t e r (1964), iar frecvența operculară după o tehnică propusă de P o r a și N i ț u (1952).

Determinarea celor trei indici s-a efectuat înaintea hrănirii și după 1, 2, 3, 4 și 5 ore de la administrarea hranei.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Valorile medii ale consumului de oxigen pentru cele trei loturi sînt redate în tabelul 1, iar în graficul din fig. 1 sînt prezentate mediile consumului de oxigen şi mişcările operculare. În graficul din fig. 2 sînt expuse valorile temperaturilor corporale. Urmărind tabelul se poate

Tabelul nr. 1

Acţiunea hranei asupra consumului de oxigen la 3 niveluri termice

Nr. lot	T°C	Greutatea medie g	Înainte de hrănire	Media consumului de O_2, în ml/kg/h, după hrănire				
				1 oră	2 ore	3 ore	4 ore	5 ore
I	20°C	25,31	M±m 209,31±16,98	163,90± 11,71	181,01± 15,65	179,22± 11,07	176,97± 11,27	173,95± 9,30
			Variaţia, %	+13,35	+25,18	+23,95	+22,39	+20,50
			Valoarea „p"	p<0,5	p<0,05	p<0,05	p<0,05	p<0,05
II	28°C	20,72	M±m 179,50±15,34	208,10± 15,66	230,66± 12,57	204,19± 11,57	183,48± 15,91	126,10± 17,60
			Variaţia, %	+15,87	+28,43	+13,69	+2,16	+3,62
			Valoarea „p"	p<0,5	p<0,02	p<0,5	p<0,5	p<0,5
III	33°C	28,33	M±m 144,59±10,35	265,40± 8,24	243,20± 20,61	240,19± 19,97	215,54± 17,01	217,47± 18,40
			Variaţia, %	+26,79	+16,19	+17,45	+2,97	+3,89
			Valoarea „p"	p<0,05	p<0,55	p<0,5	p<0,5	p<0,5

observa că după 2 ore de la administrarea hranei se obţine o creştere semnificativă din punct de vedere statistic de +25,18%. Creşterea se menţine şi după 3 ore de la administrarea hranei fiind însă ceva mai puţin amplă (+23,95%). Creşteri statistic semnificative ale consumului de oxigen au fost înregistrate şi după 4, 5 ore de la ingerarea hranei, ele

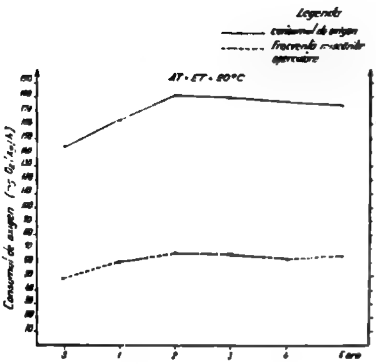

Fig 1 Acţiunea hranei asupra metabolismului în condiţiile temperaturii de 20°C.

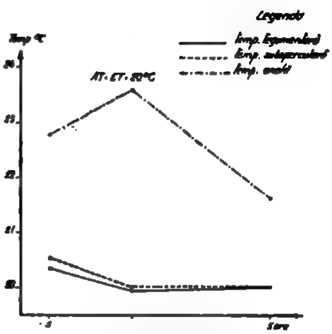

Fig. 2 Modificările temperaturii corporale consecutive administrării hranei în condiţiile temperaturii de 20°C.

fiind de +22,39% şi respectiv +20,38%. Urmărind graficul din fig. 1 se observă că media frecvenţei respiratorii urmează un traseu similar cu cel pe care îl descrie curba consumului de oxigen. Graficul din fig. 2 prezintă un fenomen deosebit de interesant şi anume acela că în timp ce temperatura tegumentară şi subopercularǎ scade semnificativ la 1 oră după hrănire cînd consumul de oxigen creşte, temperatura anală înregistrează o creştere semnificativă, revenind apoi uşor sub valoarea ini-

ţială, după 5 ore de la ingerarea hranei. Pe baza consumului mediu de oxigen şi a valorilor medii ale mişcărilor respiratorii la lotul II am construit graficul din fig. 3, valorile temperaturilor corporale fiind cuprinse în fig. 4.

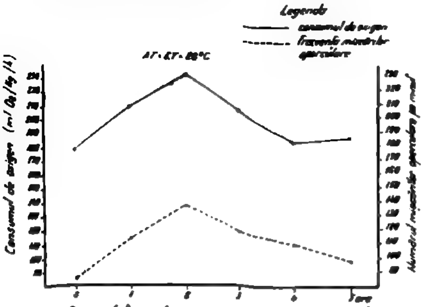

Fig 3 Acţiunea hranei asupra metabolismului energetic în condiţiile temperaturii de 28°C

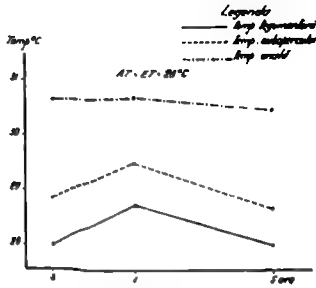

Fig 4 Valorile temperaturii corporale consecutive administrării hranei la temperatura de 28°C

Valoarea maximă a consumului de oxigen şi distinct semnificativă statistic se obţine tot la 2 ore de la administrarea hranei, creşterea fiind de +28,43% faţă de valoarea medie iniţială. La celelalte intervale de timp (3, 4 şi 5 ore) după hrănire amplitudinea efectelor hipermetabolice determinată de hrana proteică diminuează. Aceeaşi evoluţie înregistrează şi curba frecvenţei respiratorii şi a temperaturilor corporale. Precizăm faptul că determinarea temperaturilor corporale s-a făcut numai la începutul şi sfîrşitul experimentului pentru a evita efectul manipulării animalelor.

În condiţiile temperaturilor de 33°C valoarea maximă a consumului de oxigen se înregistrează în prima oră după hrănire şi este de +26,79% fiind semnificativă din punct de vedere statistic.

Amplitudinea efectelor hipermetabolice diminuează treptat spre sfîrşitul intervalului de experimentare.

Urmărind graficul sintetic din fig. 5 se constată că în timp ce valoarea maximă a A.D.S. a hranei proteice se obţine după 2 ore de la hrănire la temperatura de 20 şi 28°C (+25,18% respectiv +28,43%), creşterea maximă a consumului de oxigen pe fondul administrării hranei

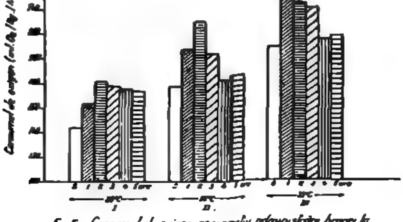

Fig 5 Consumul de oxigen consecutiv administrării hranei la trei nivele termice

la temperatura de 33°C se obţine după o oră. Subliniem faptul că rezultatele noastre concordă cu acelea obţinute de Pora şi Niţu (1953), care, urmărind influenţa hranei asupra ritmului respirator, constată o creştere maximă a acestuia după 2 ore de la ingestie. Autorii semnalează menţinerea acestor efecte 3—4 ore după ingerarea hranei, aşa cum am

obţinut şi noi creşteri semnificative ale consumului de oxigen după 4 şi 5 ore, la temperatura de 20°C.

Ca şi autorii menţionaţi apreciem că această creştere se datorează intensificării activităţii digestive în timp ce creşterile nesemnificative obţinute în primele ore după hrănire (la 20 şi 28°C) se datoresc intensificării activităţii motorii, în urma intervenţiei excitantului alimentar (Pora şi Persecă, 1959).

Valoarea maximă a A.D.S. obţinută mai rapid (la 1 oră) în condiţiile temperaturii de 33°C poate fi atribuită intensificării ratei digestiei pe măsura creşterii temperaturii (Smit, 1967; Gomazkov, 1959) micşorîndu-se astfel durata instalării efectului hipermetabolic al hranei

În acelaşi mod poate fi explicată şi a doua constatare care se desprinde din analiza datelor noastre, şi anume că, la temperatura de 20°C, creşterea metabolismului după 1 şi 2 ore este mai puţin amplă decît aceea înregistrată după aceleaşi intervale de timp, la 28°C. Acest fenomen a fost pus în evidenţă şi de alţi autori, la alte poikiloterme, cum sînt amfibienii şi chelonienii (Bonnet, 1926; Burlacu şi Vlădescu 1965; Burlacu şi alţii, 1966) şi chiar la peşti. Astfel Pora şi Persecă (1959) studiind acţiunea conjugată a hranei şi temperaturii asupra metabolismului respirator la peşti, găsesc că prin creşterea temperaturii de 20—21°C cu 3°C se obţine o creştere a ritmului respirator. Al. G. Marinescu (1971 constată că, la crapul de cultură, în condiţiile temperaturii de 23°C, valoarea medie a A.D.S. a amidonului, este sensibil mai mare (11,6%) decît cea obţinută la temperatura de 14°C (7,8%).

Fenomenul relatat de noi este însoţit de un răspuns diferenţiat al temperaturilor corporale mai amplu la temperatura de 28°C decît la temperatura de 20°C. După părerea noastră mecanismele de reglare compensatorie a circulaţiei în schimbările de temperatură, invocată de unii autori (Pegel şi Remorov, 1963; Potts şi Morris, 1968) sînt răspunzătoare de acest tablou reacţional, ele dovedind o solicitare a circulaţiei sanguine la nivelul tractului digestiv, consecutivă administrării hranei, ca urmare a intensificării activităţii acestuia.

În lumina datelor prezentate, putem aprecia că randamentul termodinamic, cu care este utilizată hrana, variază cu temperatura mediului, consumul de „lux" (după Lusk, 1922), fiind mai restrîns la temperaturiledin zona termică neutră (20°C) decît la temperaturi ridicate, probabil unei mai bune economii a metabolismului energetic.

CONCLUZII

1. Hrana proteică reprezentată prin albuş de ou fiert şi rîme tocate determină o A.D.S. însemnată la temperatura de 20°C după 2, 3, 4 şi 5 ore de la hrănire (+25,18%; +23,95%; +22,39; +20,38%).

2. La temperaturi mai ridicate 28 şi 33°C A.D.S. este mai pronunţată +28,43% respectiv +26,79%, aceasta din urmă obţinută în prima oră după hrănire.

BIBLIOGRAFIE

1. BARET I., HESTER F. J., Nature 203, 96, 1964.
2. BONNET R., Ann. Physiol. Physico-chim. biol. 2, 2, 1926.
3. BURLACU GH., VLĂDESCU C., Soc. St. Nat. şi Geografie. Comunicări zool., 3, p. 10—15, 1965.

4. BURLACU GH., MARINESCU GH., ŞERBAN G., St. cerc Biol. Sér. zool., 18, 4, p. 349—352, 1966.
5. DRĂGHICI O., Comunicări de fiziologie animală, p. 116—122, 1971.
6. LEONTE E., BURLACU GH., MARINESCU AL. G., Buletinul de cercetări piscicole, Anul XXIX, nr. 4, p. 5—12, 1970.
7. LUSK H. G., Medicine Baltimore, 1, p. 311—353, 1922.
8. MARINESCU AL. G., St. Cerc. Biol. Ser. Zool., 21, 6, p. 333—338, 1969.
9. MARINESCU AL. G., Teză de doctorat, Univ. Babeş-Bolyai, Cluj, 1971.
10. PICOŞ C. A., An. Inst. Cerc. Pisc. 1, p. 353—384, 1956.
11. PICOŞ C. A., An. Univ. „C. I. Parhon", Ser. St. Nat., Biol., 24, p. 177—184, 1960.
12. PICOŞ C. A., Autoreferatul lucrării de dizertaţie, Iaşí, p. 1—33, 1961.
13. PORA A. E., NIŢU S., St. Cerc. St. Cluj, 3, 224—245, 1953.
14. PORA A. E., PERSECA T., Studio Univ. Babeş-Bolyai, Cluj, ser. LI, 2, p. 139—142, 1959.

L'ACTION DE LA NOURRITURE SUR LE MÉTABOLISME ÉNÉRGETIQUE À *CARASSIUS AURATUS GIBELIO* BLOCH. DANS LES CONDITIONES DE HIPERTERMIE

Résumé

L'auteur á etudié l'influence de la nourriture proteique sur le metabolisme energetique a trois niveaux termique (20°C, 28°C et 33°C).

Donc les conditions des températures de 20°C la nourriture proteique determine une prononcée A.D.S. après 2, 3, 4 et 5 heures (+ 25,18% ; + 23,95% ; + 22,39% ; 20,38%).

Dons les conditions de températures de 28°C et 33°C, A.D.S. de la nourriture proteique est de +28,43%, respectif 26,79%.

Însitutul de învăţămînt superior Piteşti
Primit în redacţie la 20 mai 1978

PRIMELE DATE ASUPRA CUIBĂRITULUI SFRINCIOCULUI MARE (*LANIUS EXCUBITOR* L.) ÎN OLTENIA ŞI MUNTENIA

MIRCEA MĂTIEŞ, VICTOR CIOCHIA

Cu referire la România, Ciochia (1956), Mătieş (1964, 1968), Cătuneanu (1965), Munteanu (1966) şi Kovàts (1970) au precizat că aria de nidificare pentru *Lanius excubitor* L. ocupă mai ales zona deluroasă, pînă la 700—800 m altitudine *, limitrofă Carpaţilor. Nidificarea nu a fost stabilită, pînă în prezent, pentru Oltenia şi Muntenia (Dombrowski, 1912 ; Cătuneanu, 1965 ; Mătieş, 1968).

Pe baza literaturii existente, a materialului comparativ indigen şi străin (12 păsări din R. P. Polonă, 16 din U.R.S.S. ** pe care l-am avut la dispoziţie, ca şi a observaţiilor proprii, susţinem mai jos că *L. e.* (prin subspecia *L. e. e.* * cuibăreşte atît în Oltenia cît şi în Muntenia, de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice (fig. 1).

METODA DE LUCRU

Păsările clocitoare şi locurile lor de nidificare au fost identificate exclusiv în perioada de cuibărit şi postnupţială — 1.V—31.VIII — prin adaptarea şi utilizarea metodei traseelor (după Munteanu, 1968). Cu scopul de a se calcula densitatea perechilor clocitoare pentru fiecare km² s-a considerat că lăţimea traseului, în care se pot identifica toate exemplarele, nu poate depăşi 0,2—0,4 km (cîte 0,1—0,2 km de fiecare parte a observatorului.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Datele asupra cuibăririi sfrînciocului mare în Oltenia şi Muntenia au fost obţinute, în anul 1953 şi în intervalul 1969—1972, prin cercetarea mai multor fîşii de teren cu lăţimea cuprinsă între 0,2—3,4 km şi cu

* Prescurtări : alt. = altitudine (a) ; Carp. Merid. (Făg.-Bcgi) = Ţinutul Carpaţilor Meridionali, Districtul estic (Făgăraş-Bucegi) ; Col. M.M. = Colecţia M. Mătieş ; dl. = deal (ul) ; expl. = exemplar (ul) ; jud. Ag. = judeţul Argeş ; juv. = pasăre tînără ; *L.e.* = *Lanius excubitor* L. ; *L.e.e.* = *L.e. excubitor* L. ; *L.e.h.* = *L.e. homeyeri* Cab. ; l. = luncă (a) ; R. = rîu (l) ; s. = sat (ul) ; Subcarp. Ag. = Districtul Subcarpaţilor Argeşului.

** Unul dintre autori mulţumeşte şi pe această cale dr. D. Munteanu, de la Staţiunea „Stejarul" — Pîngăraţi, care a înlesnit împrumutarea materialului din străinătate.

Fig. 1 — Răspîndirea geografică a subspeciilor de *Lanius excubitor* L. în Europa, Asia de apus și în nordul Africii (cu modificările autorilor, după OLIVER, 1944; DEMENTIEV și col., 1954 etc.). Literele încercuite (*A*, *B* și *C*) reprezintă locul de proveniență pentru unun număr de 3 exemplare, cercetate, ce sînt tratate în figura 4

lungimea totală de 1 200—1 300 km (fig. 2, partea punctată). Totalul locurilor de nidificare descoperite și cercetate periodic a fost de 10; în fiecare loc s-au identificat cel mult 1—2 perechi clocitoare. Redăm situația locurilor de nidificare descoperite (fig. 2, cifrele încercuite):

1. *Tismana, 340—400 m alt. — Subcarp. Jiului.* În intervalul 3.VII—26.VII.1953 s-a observat o pereche în apropierea pîrîului Tismana pe copacii din culturile de porumb și s-a colecționat un expl. juv.*, de 80—90 de zile.

2. *Merișani (s. Brăteasca), l. Argeșului, 330—340 m alt. — Subcarp. Ag.* La 17.VI.1970 s-a colecționat un expl. juv., de 45—50 de zile, ce staționa pe sîrme electrice, în partea stîngă a șoselei Pitești—C. Argeș (Col. M.M., inv. 238).

3. *Merișani (s. Vîlcele), l. Argeșului, 340—355 m alt. — Subcarp. Ag.* La 25.VI.1972 s-a identificat un exemplar pe sîrme electrice.

4. *Mălureni, l. Vîlsanului, 350—370 m alt. — Subcarp. Ag.* În 24.VI.1972 s-a identificat o pasăre ce staționa pe vîrful unui arbore, în apropiere de reședința comunei.

5. *Băiculești (s. Zigoneni), l. Argeșului, 380—400 m alt. — Subcarp. Ag.* La 2.V.1970 s-a identificat un cuib de *L.e.*, pe un nuc, la 4 m

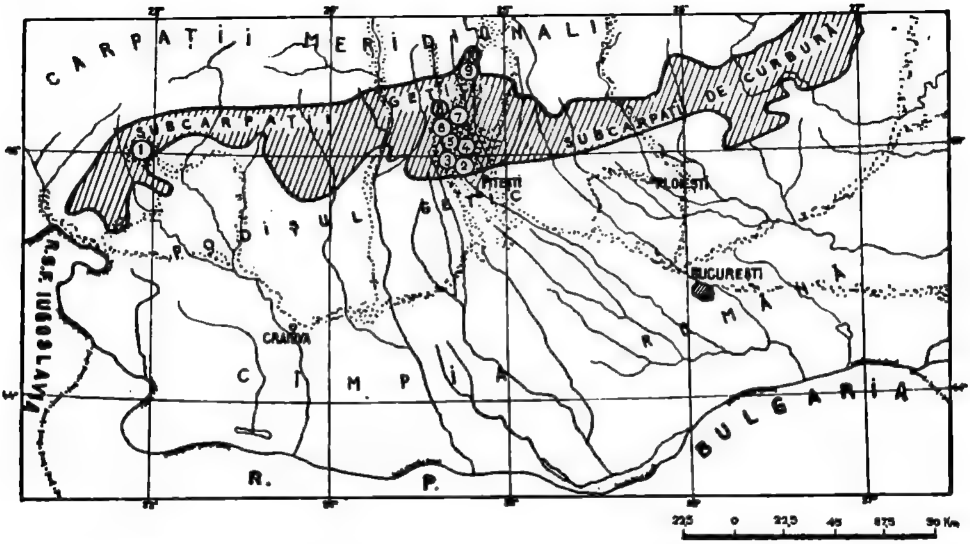

Fig. 2 — Situația nidificării sfrînciocului mare *(L.e.e.)* în Oltenia și Muntenia (original). Cifrele încercuite reprezintă nr. de ordine al locurilor de nidificare descoperite și tratate în text ; spațiul punctat — fîșiile de teren cercetate ; cu linii oblice — zona de nidificare probabilă

Fig. 3 — Cele 3 păsări adulte identificate și fotografiate cu ocazia traseului ornitologic parcurs în 2.VIII.1972, de la nord către sud, peste întreaga zonă de nidificare din Subcarp. Ag. (lungimea traseului = 45 km ; lățimea = 0,4 km ; suprafața = 18 km² ; densitatea găsită = 0,08 perechi clocitoare pentru fiecare km² ; foto : M. M ă t i e ș). *a* și *b* — cele două expl. de la Valea Iașului (locul de nidificare nr. 8) ; *c* — pasărea de la Băiculești (locul de nidificare nr. 5). La toate expl. pot fi observate rectrice schimbate recent, necrescute complet.)

înălţime, într-o zonă agricolă din l. Argeşului; conţinutul: 4 pui de 4,5 cm lungime, 1 pui de 2 cm lungime şi 1 ou alterat, de 19,9 mm şi de 27,4 mm (Col. M.M., inv. 293). La 10.V.1970 s-a constatat că puii din cuib au fost distruşi, însă păsările adulte nu au părăsit zona. În 15.VI.1970 s-a colecţionat masculul adult, în acelaşi loc (Col. M.M., inv. 295).

La 17.VI.1970, dintr-o fîneaţă situată la mai puţin de 500 m spre aval de primul cuib, s-a colecţionat un expl. juv. de 45—50 de zile (Col. M.M., inv. 294). În acelaşi loc, la 2.VIII.1972, s-a observat o altă pasăre adultă (fig. 3 c).

6. *Curtea de Argeş, l. Argeşului, 400—440 m alt. — Subcarp. Ag.* În 18.VIII.1969, lîngă gara C. Argeş, a fost identificată o pasăre singuratică.

7. *Muşăteşti, dl. Nuculeţului, 580—620 m alt. — Subcarp. Ag.* În 25.VI.1972 s-a observat o pasăre pe sîrme electrice; la 2.VIII.1972, în acelaşi loc, s-a identificat şi o pasăre tînără, probabil din aceeaşi familie.

8. *Valea Iaşului, dl. „La Troiţă", 580—610 m alt. — Subcarp. Ag.* În 2.VIII.1972 s-au identificat 2 păsări adulte, ce se aflau la o distanţă de 200—300 m una de cealaltă (fig. 3, a şi b).

9. *Brăduleţ (s. Brădetu), dl. Groşilor, 850—900 m alt. — Carp. Merid. (Făg.-Bcgi.).* La 20.VII.1972 s-au identificat două expl. juv., la o distanţă de 10—15 m unul de celălalt.

10. *Nucşoara (s. Slatina), l. R. Doamnei şi păşunea model Bahna Rusului, 700—950 m alt., — Carp. Merid. (Făg-Bcgi.).* Între 27—29.VI.1970 au fost observate două exemplare adulte în l. R. Doamnei şi în zona păşunii model amintite. La 29.VI.1970 s-a colecţionat expl. femel (Col. M.M., inv. 292) (fig. 4, B şi B').

Fără intenţia de a ne ocupa acum şi de taxonomia acestei specii, ţinem să menţionăm că femela adultă colecţionată la Nucşoara (fig. 1, B; fig. 4, B şi B') — ca de altfel şi celelalte expl. clocitoare provenite din jud. Argeş — are un penaj închis colorat, identic cu cel al exemplarelor provenite din *terra typica* pentru L.e. (fig. 1, A; fig. 4, A şi A'); deosebirea acestui expl. faţă de *L.e.h.*, din Asia (fig. 1, C; fig. 4, C şi C'), este evidentă.

Cunoscînd repartiţia topografică a celor 9 locuri de nidificare identificate în jud. Argeş, cît şi zonele cercetate în care subspecia nu a fost întîlnită, putem considera că *L.e.e.* cuibăreşte exclusiv într-o fîşie de teren de 40—50 km lăţime, suprapusă peste Subcarp. Ag., cît şi peste extremitatea joasă a Carp. Merid. (Făg.-Bcgi.). Făcînd analogie, şi cunoscînd existenţa locului de nidificare nr. 1 (Subcarp. Jiului), putem afirma că zona probabilă de nidificare pentru *L.e.e.* se întinde în toată Oltenia şi Muntenia, mai ales de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice (fig. 2, spaţiul marcat cu linii oblice).

CONCLUZII

Sfrînciocul mare (*Lanius excubitor* L.) cuibăreşte în R. S. România şi la sud de Ţinutul Carpaţilor Meridionali, de-a lungul Subprovinciei Subcarpatice a Olteniei şi Munteniei, pe un teritoriu de 8 000—12 000 km^2. Cel mai coborît loc de nidificare cunoscut de aici este situat la 330—340 m alt. (Merişani, jud. Argeş), cel mai ridicat — la 700—950 m alt.

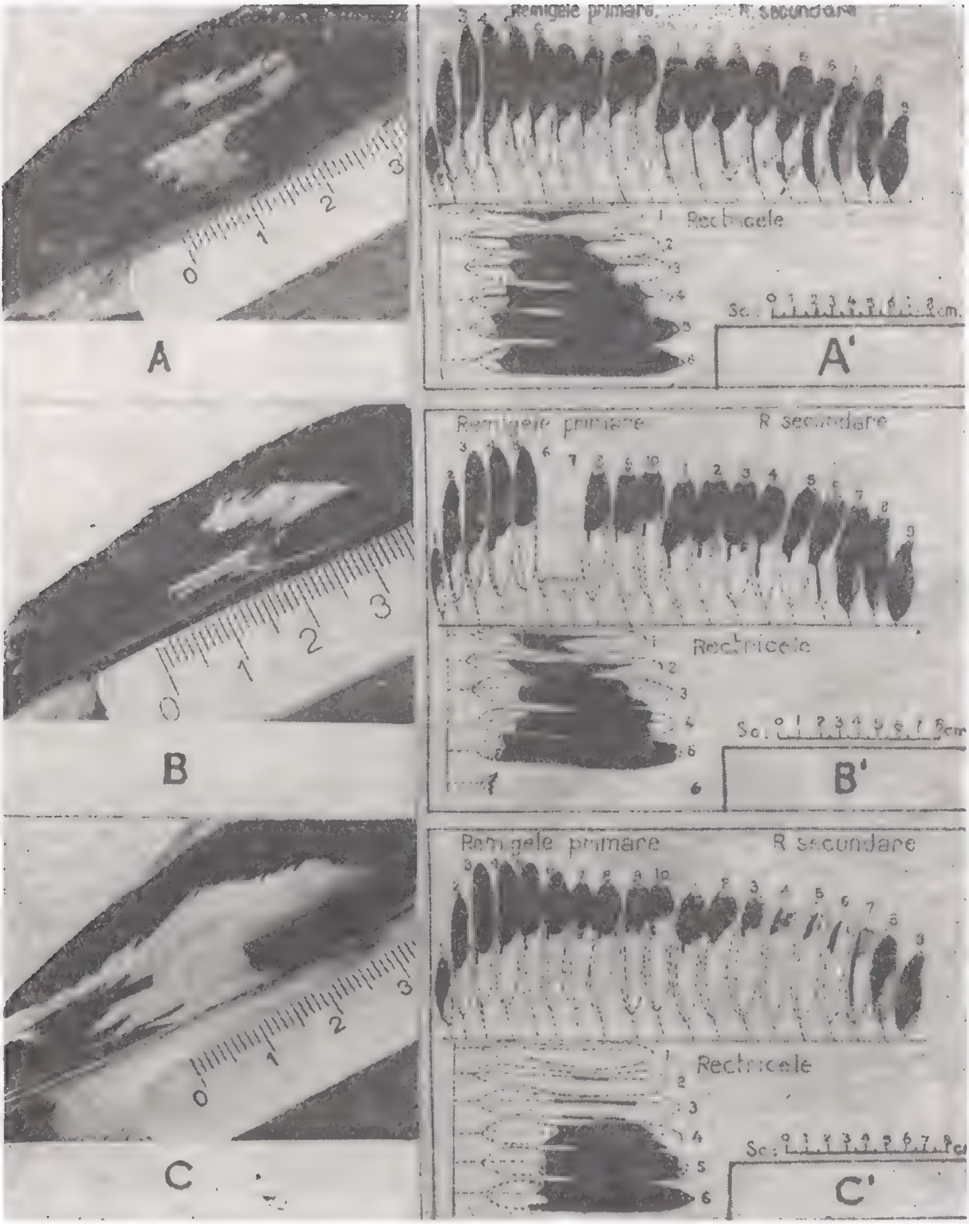

Fig. 4 — Repartizarea desenelor albe şi negre pe aripa închisă (stînga), pe remige şi pe rectrice (dreapta), pentru cele 3 expl. marcate în figura 1 (original). *A* şi *A'* — ***L.e.e., terra typica,*** ♀ ad., 5.V.1898, Grodno, R. S. S. Bielorusă (Col. : Zool. Inst. Ak. Nauk, Leningrad ; inv. 23 260). *B* şi *B'* — ***L.e.e., partea de sud a arealului,*** ♀ ad., 29.VI.1970, Nucşoara, jud. Ag., R. S. România (Col. M. M., inv. 292). *C* şi *C'* — ***L.e.h., partea sud-estică a arealului,*** ♂ ad., 18.III.1943, delta Ili, R. S. Kazahă (Col. : Zool. Inst. Ak. Nauk., Leningrad ; inv. 4110-54-947).

(Nucşoara, jud. Arge). În această zonă specia cloceşte doar sporadic, densitatea generală a ei fiind de 0,06—0,10 perechi clocitoare pentru fiecare km^2 ; efectivul actual al întregii populaţii clocitoare din Oltenia şi din Muntenia poate fi evaluat la 600—1 000 de perechi. Zonele preferate

pentru construirea cuibului sînt : pășunile cu arbori rari, drumurile slab circulate, unele livezi, terenurile agricole mai liniștite etc. Efectivul clocitor actual este instalat, în cea mai mare parte secundar, ca urmare a alterării antropice a vechilor zone forestiere.

În Oltenia și în Muntenia cuibărește exclusiv sfrînciocul mare (*L.e. excubitor* L.) ; cuibărirea sfrînciocului mare estic (*L.e. homeyeri Cab.*) în stepele României de sud-est, așa cum a presupus Vaurie (1959), nu a fost încă confirmată.

BIBLIOGRAFIE

1. CĂTUNEANU I., *Natura, s. Biologie*, nr. 2, pag. 82—86, București, 1965.
2. CIOCHIA V., *Date recente asupra cuibăritului sfrînciocului mare (Lannius excubitor L.) în România* — (manuscris), 1956.
3. DEMENTIEV, G. P. și colab., *Ptiți Sovietskogo Soiuza* — Tom. VI, Sovetskaia Nauka, pag. 30—35, Moskwa, 1954.
4. DOMBROWSKI R., *Ornis Romaniae* — pag. 304, Bukarest, 1912.
5. KOVÀTS L., *Caet de comunic.*, Muz. Oradea, pag. 113—124, 1970.
6. MATIEȘ M., *Ocrot. Nat.*, Tom. 8, Nr. 2, pag. 266—270, București, 1964.
7. MATIEȘ M., *St. și comunic.*, I, Muz. Pitești, pag. 213—226, 1968.
8. MUNTEANU D., *Natura, s. Biologie*, Nr. 5, pag. 84—85, București, 1966.
9. MUNTEANU D., *Lucr. Staț. „Stejarul“*, Nr. 1, pag. 359—365, Bacău, 1968.
10. OLIVIER R. G., *Monographie des Pies-Grièches du Genre Lanius* — pag. 119, 129, Rouen (France), 1944.
11. VAURIE CH., *The Birds of the Palearctic fauna-Passeriformes*, pag. 107—110, London, 1959.

ERSTE BRUTNACHWEISE FÜR DEN RAUBWÜRGEN (*LANIUS EXCUBITOR* L.) FÜR OLTENIEN UND MUNTENIEN

Zusammenfassung

Die vorliegende Arbeit enthält eine Reihe von Daten und Aspekten über das Brüten des Raubwürgers (*Lanius excubitor* L.) in Oltenien und Muntenien.

Nachdem einleitend darauf hingewiesen wird, dass bisnoch kein Brutnachweis dieses Vogels in Oltenien und Muntenien vorlag, berichten die Verfasser über 10 in der Subprovinz der Subkarpaten aufgefundene und periodisch kontrollierte Brutplätze. Unter Anpassung und Verwendung der Trassenmethode zur Erforschung von Vogelbeständen wird die Brutpaardichte pro km² ermittelt.

An Hand von ausländischem und inländischem Vergleichsmaterial wird nachgewiesen, dass in der Subprovincz der Subkarpaten nur die *L.e. excubitor* L. des Raubwürgers brütet.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Institutul de cercetări pentru plante tehnice Brașov
Primită la redacție la 15 mai 1978

CONTRIBUŢII LA STUDIUL FAUNEI DE MAMIFERE MICI DIN SUDUL OLTENIEI

ALEXANDRINA POPESCU, CONSTANŢA TENEA

Fauna de mamifere mici a Olteniei este puţin cunoscută deoarece pînă în prezent această regiune nu a constituit obiectul unor cercetări de mamalogie. Din această cauză, în literatura de specialitate găsim puţine date, care se rezumă doar la menţionarea unor specii ce se întîlnesc în această parte a ţării (R. Călinescu, 1931 ; V. Ionescu, 1968; G. Vasiliu, C. Şova, 1968, S. Torcea, O. Petrache, 1972; A. Popescu, P. Barbu, M. Cociu 1977 ; P. Barbu, 1978).

Avînd în vedere importanţa acestor date atît pentru evaluarea unor complexe faunistice cît şi pentru cunoaşterea răspîndirii unor specii de mamifere pe teritoriul ţării noastre ne-am propus să prezentăm rezultatele cercetărilor noastre efectuate în sudul Olteniei.

Regiunea studiată este situată în centrul cîmpului fluvial lacustru al Caracalului fiind cuprinsă între localităţile Caracal, Deveselu, Studina şi Celaru (fig. 1).

Din punct de vedere climatic, această zonă se caracterizează prin veri calde, secetoase şi prin ierni scurte, mai puţin aspre, deoarece aici se resimte influenţa curentului de aer cald şi umed mediteranean. Media anuală a t° aerului este cuprinsă între 11—11,5°C în timp ce în iulie depăşeşte 23°C iar în ianuarie scade sub —3°C. Precipitaţiile atmosferice au un regim nestabil, media acestora fiind de 850—1 100 mm în anii ploioşi şi sub 300 mm în anii secetoşi. Stratul de zăpadă variază ca grosime şi durată. Cantitatea cea mai mare de zăpadă se înregistrează în decembrie, datorită aerului rece care pătrunde din est.

Reţeaua hidrografică este neînsemnată, apele secînd aproape complet vara.

Solurile sînt reprezentate în cea mai mare parte prin cernoziomuri fertile. La acestea se mai adaugă solurile aluvionare din lunci şi nisipoase pe dune.

Vegetaţia este caracteristică zonei de stepă şi silvostepă la care se adaugă elemente mediteraneene. Pădurea Deveselu, de unde am colectat o mare parte din materialul nostru şi care se întinde pe o suprafaţă de aproximativ 150 ha, este alcătuită din stejar, frasin, ulm, plop, salcîm, corn, păducel, porumbar, soc, măceş şi alte esenţe lemnoase (fig. 2). Vegetaţia ierboasă a pădurii formează pajişti folosite ca fîneţuri. În componenţa acestora intră plante mezofile şi xerofile, printre care multe graminee spontane.

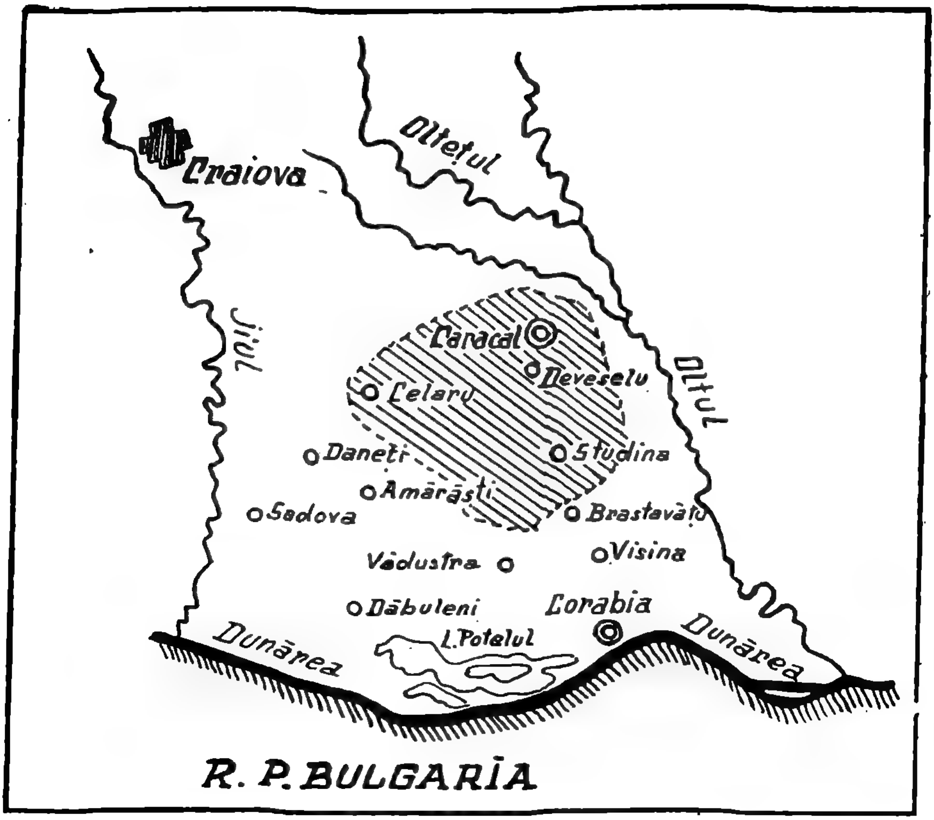

Fig. 1 — Schema regiunii studiate

Terenurile agricole sînt cultivate cu cereale (grîu, secară, orz, ovăz, porumb) floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, in și plante furajere. Pe locurile mai nisipoase se cultivă vița de vie.

MATERIAL

Pentru elaborarea acestei lucrări am colectat în cursul anilor 1971—1972, 226 mamifere, care au fost capturate în majoritatea cazurilor la capcane cu arc. Acestea au fost instalate în diferiți biotopi : pădure, culturi de cereale, lucernă, terenuri înțelenite. Un număr mai mic de animale s-a prins toamna la ridicarea glugilor de porumb și floarea-soarelui. De asemenea am identificat din 1 241 ingluvii piesele scheletice de la 2 892 mamifere mici. Igluviile analizate proveneau de la o colonie de cinfi (*Asio otus otus*) care a iernat în această perioadă în pădurea Deveselu. Materialul care însumează 3 118 animale aparține la 15 specii de insectivore, rozătoare și carnivore.

REZULTATE

Din prelucrarea și determinarea materialului colectat rezultă că cele 15 specii de mamifere aparțin familiilor : *Erinaceidae (Erinaceus europaeus* L.*)* ; *Talpidae (Talpa europea* L.*)* ; *Soricidae (Crocidura sua-*

Fig. 2 — Pădurea şi cultura de cereale Deveselu

veolens, Pall., *C. leucodon*, Herm.), *Sciuridae* (*Citellus citellus*, L.) *Muridae (Rattus norvegicus*, Berkr., *Mus musculus* L., *Apodemus sylvaticus* L., *A. flavicollis* Melch., *A. micropos* Krat-Ros., *Micromys minutus* Pall.) ; *Microtidae (Microtus arvalis* Pall., *M. agrestis* L.) ; *Mustelidae* (*Mustela nivalis* L., *M. putorius* L.).

Tabelul nr. 1 cuprinde numărul şi procentul animalelor capturate şi identificate în ingluvii pentru fiecare specie.

În fauna de mamifere mici predomină rozătoarele care se impun ca număr de specii şi indivizi. Dintre speciile de rozătoare un loc deosebit îl ocupă în perioada de cercetare, *Microtus arvalis* al cărui procent de capturare şi de identificare în ingluvii a fost mare. Densitatea populaţiei a acestui microtid, foarte comun în terenurile cultivate, se află în plină creştere în cursul anilor 1971—1972, asigurînd coloniei de ciufi o hrană abundentă şi uşor de capturat. Media procentului de participare a şoarecelui de cîmp în hrana ciufilor a fost de 73,89 pe toată perioada cercetării. Această cifră a crescut însă de la 66,16% la 81,52%, în cele 2 ierni.

Valorile acestui raport sînt apropiate de cele citate de Barbu (1966) pentru regiunea Crişana (87,8%) şi de Barbu şi Korody (1972), pentru Cluj (78,30) şi depăşesc cu mult cifrele menţionate de

Tabelul nr. 1

Componența specifică a mamiferelor mici din regiunea studiată

Nr. crt.	Specia	Animale capturate		Animale identificate în ingluvii		Total
		Nr.	%	Nr.	%	
1	*Erinaceus europaeus* L.	1	0,44	—	—	1
2	*Talpa europaea* L.	3	1,32	1	0,03	4
3	*Crocidura suaveolens* Pall.	5	2,21	45	1,55	50
4	*Crocidura leucodon* Herm.	3	1,32	25	0,86	28
5	*Citellus citellus* L.	9	3,98	—	—	9
6	*Rattus norvegicus* Berk.	1	0,44	3	0,10	4
7	*Mus musculus spicilegus* Pet.	45	19,91	226	9,19	311
8	*Apodemus sylvaticus* L.	53	23,45	374	12,93	461
9	*Apodemus flavicollis* Melch.	34	15,04			
10	*Apodemus microps* Krat. et Ros.	9	3,98	13	0,44	22
11	*Micromys minutus* Pall.	3	1,32	18	0,62	21
12	*Microtus arvalis* Pall.	57	25,26	2 137	73,89	2 194
13	*Microtus agrestis* L.	—	—	9	0,31	9
14	*Mustela nivalis* L.	2	0,88	1	0,03	3
15	*Mustela putorius* L.	1	0,44	—	—	1
	Total	226		2 892		3 118

Barbu și Popescu (1966), (14,20%) pentru pădurea Comorava și de Homei și Popescu (1969), (43,15%) în zona inundabilă a Dunării.

Analizînd structura de vîrstă (după lungimea diastemei) la acest microtid, se constată că din cei 2 137 de șoareci de cîmp ce au intrat în hrana de iarnă a ciufilor 1,33% au fost juvenili, 45,05% subadulți, 42,61% adulți și 10,97% indivizi senex. Numărul mare de subadulți reflectă intensitatea reproducerii șoarecelui de cîmp care s-a desfășurat în perioada anilor 1971—1972, de primăvara pînă toamna în condiții optime de climă și hrană. În cîmp, am capturat femele gestante pînă în luna octombrie, dar este posibil ca reproducerea să se fi prelungit pînă în noiembrie, deoarece temperatura s-a menținut în continuare ridicată. Numărul embrionilor găsiți a variat de la 4 la 8.

Din observațiile noastre reiese că *Microtus arvalis* a fost principalul dăunător al culturilor în această perioadă de dominare numerică. Dar efectivul populației șoarecelui de cîmp este foarte instabil, specia fiind foarte receptivă la modificarea condițiilor de viață.

Microtus agrestis, manifestînd un anumit grad de higrofilie, nu este un element comun acestei zone de stepă și silvostepă cu veri secetoase. Din cauza rarității ei, această specie nu s-a capturat la capcane. A fost însă identificată într-un procent extrem de mic (0,31) în ingluviile analizate.

Muridele sînt reprezentate în această regiune prin mai multe specii, dintre care *Apodemus sylvaticus* a atins frecvența cea mai ridicată,

situîndu-se pe locul 2, după *Microtus arvalis*, în ceea ce privește densitatea populației. Acest murid cu o mobilitate mult mai ridicată decît la celelalte specii, a fost prezent aproape în toți biotopii studiați. Posedînd o mare valență ecologică populația acestui murid este mai stabilă, fiind mai puțin susceptibilă la modificarea condițiilor de viață. De aceea fluctuațiile numerice înregistrate de populația acestei specii nu au amploarea celor semnalate în cazul șoarecelui de cîmp. *Apodemus sylvaticus* a constituit împreună cu *A flavicollis* 12,93% din totalul mamiferelor consumate de *Asio otus otus*. Mai puțin numeros apare *Apodemus microps*, care a constituit doar 3,98% din mamiferele capturate la capcane și 0,44% din cele identificate în ingluvii.

Mus musculus spicilegus, murid de asemenea caracteristic zonei de stepă cu culturi de cereale, este destul de frecvent în această regiune. Multe dintre exemplarele capturate de noi au fost prinse în august, la ridicarea stogurilor de pae, de floarea-soarelui și a grămezilor de știuleți de porumb. Din totalul indivizilor capturați, în această lună sub stoguri, 40% erau ♂♂ și 60% ♀♀, dintre care 30% erau gestante cu embrioni mici. Numărul embrionilor într-o sarcină a variat de la 4 la 7. În ingluvii acest murid a fost identificat într-un procent de 9,19.

Micromys minutus, populează biotopii din vecinătatea apelor și poienile pădurii. Numărul de exemplare capturate și identificate în hrana ciufilor este mic. Unul dintre exemplarele capturate (♀) își făcuse cuib într-un stog de paie alături de *Microtus arvalis* și *Mus musculus specilegus*.

Rattus norvegicus, deși foarte numeros în jurul construcțiilor depozitelor, magaziilor, șurelor și stogurilor de cereale din cîmp, apare într-un număr foarte mic în materialul nostru. Aceasta se datorește faptului că șobolanul cenușiu evită momeala capcanelor și este vînat puțin de ciufi, din cauza agresivității lui. Acest murid rămîne totuși un dăunător foarte important pentru sectorul agricol și zootehnic mai ales și un pericol permanent de transmitere a unor epizotii.

Citellus citellus, ocupă de asemenea un loc de seamă în fauna de rozătoare a acestei regiuni, populînd culturile de plante furajere (lucernă, trifoi) culturile tinere de cereale, terenurile înțelenite, izlazurile, rîpele, marginea drumurilor și liziera pădurii. Noi am capturat 9 exemplare din această specie, dintre care 1 ♀ adult primăvara într-o lucernă și 8 indivizi tineri vara (iulie) într-un teren înțelenit. *Cittellus citellus* fiind o specie care hibernează în sezonul rece al anului nu apare în hrana de iarnă a ciufilor.

În componența faunei de mamifere mici din această regiune intră și insectivorele, reprezentate prin speciile : *Talpa europaea*, capturată în decembrie (1 ♂ și 1 ♀) și în martie (1 ♀) ; *Erinaceus europaeus*, mai frecvent în pădure și 2 specii de crociduri, *Crocidura suaveolens* și *C. leucodon*. Acestea din urmă sînt singurele insectivore care prezintă o anumită importanță pentru hrana ciufilor. Procentul lor în ingluvii scade sau crește de la un an la altul în funcție de numărul mai mare sau mai mic de rozătoare care intră în hrana acestor păsări răpitoare.

Dintre carnivore semnalăm în această regiune, 2 specii. Acestea sînt : *Mustela nivalis* și *Mustela putorius*, a căror hrană este alcătuită în mare parte din rozătoare. Cele 2 exemplare de nevăstuică (1 ♂ și 1 ♀) au fost capturate în septembrie într-o cultură de floarea soarelui. Dimensiunile corporale (lg. corpului 195—210 mm ; lg. cozii 90 mm ; lg. labei posterioare 23 mm) nu sînt prea mult diferite la cele 2 sexe și au valori

intermediare între formele nordice și sudice ale speciei. Linia de demarcared între culoarea cafenie a flancurilor și cea albă a părții ventrale este foarte sinuasă. Ambele exemplare prezintă cîte două pete ovale cafenii dispuse simetric. În ingluvii nu am identificat decît un singur exemplar din această specie, nevăstuica fiind un component rar în hrana ciufilor.

Mustela putorius, deși nu se numără printre mamiferele de talie mică, îl menționăm totuși în această lucrare pentru a completa datele privind răspîndirea acestui carnivor în țara noastră. Exemplarul capturat de noi în decembrie (imatur) a avut următoarele dimensiuni : lg. corpului 330 mm, lg. cozii 125 mm, lg. labei posterioare 47 mm. Blana avea o tentă foarte închisă pe partea dorsală și pe flancuri.

CONCLUZII

În fauna de mici mamifere, rozătoarele ocupă primul loc fiind reprezentate printr-un număr mai mare de specii, dintre care unele cu populații dense.

Dintre rozătoare — o deosebită importanță — a prezentat-o specia *Microtus arvalis,* a cărei populație a marcat o creștere numerică foarte evidentă în cursul anilor 1971—1972. Numărul mare de subadulți (45,05%) prezenți în materialul nostru ne indică o creștere simțitoare a densității populației, ca urmare a intensității reproducerii acestei specii în perioada de cercetare.

Microtus arvalis, este rozătorul cu frecvența cea mai ridicată în capturile noastre (25,26%) și în hrana ciufilor (73,89%). Acest lucru nu este lipsit de importanță deoarece șoarecele de cîmp se numără printre principalii dăunători ai culturilor.

Dintre rozătoarele mai frecvente în această regiune mai fac parte : *Apodemus sylvaticus, Mus musculus spicilegus* și *Citellus citellus* care populează cu preferință terenurile cultivate. În pădure specia dominantă a fost *Apodemus flavicollis.* Verile secetoase nu favorizează migrația acestei specii în cîmp deschis.

Celelalte specii de rozătoare amintite, ocupă un loc secundar în fauna de mamifere mici din această regiune.

Insectivorele sînt bine reprezentate prin *Talpa europaea* — care preferă izlazurile și terenurile înțelenite și prin *Crocidura suaveolens,* prezentă în diferiți biotopi. Deși populează aceleași locuri ca și *Crocidura leucodon,* este mult mai numeroasă decît aceasta al cărei procent de identificare în ingluvii a fost doar de 0,86%.

Numărul mic de carnivore capturate ca și lipsa lor din ingluvii fac neconcludente observațiile noastre cu privire la frecvența acestora în regiunea studiată.

BIBLIOGRAFIE

1. BARBU PR., POPESCU A., *Variația hranei la Asio otus otus L. din pădurea Comorova (reg. Dobrogea), stabilită cu ajutorul ingluviilor,* St. și cerc. biol., ser. zool., t. 17, nr. 2, 187—195, 1965.
2. BARBU PR., *Dinamica mamiferelor mici din pădurile Somoș și Socodor-Sălișteanca, reg. Crișana, din iarna anilor 1962—1966,* St. și cerc. biol., ser. zool., t. 18, nr. 5, 439—449, 1966.

3. BARBU PR., KORODI GAL I., *Despre hrana de iarnă a ciufului de pădure (Asio otus otus L.) din pădurea Galcer-Cluj*, St. şi cerc. biol., ser. zool., t. 24, nr. 5, 497—503, 1972.
4. CĂLINESCU R., *Mamiferele României*, Bul. Min. Agric. şi Domenii, Bucureşti, t. 251, nr. 1, 1931.
5. HOMEI V., POPESCU A., *Contribuţii la studiul hranei de iarnă a ciufilor (Asio otus otus L.) din zona inundabilă a Dunării*, Ocrot. Nat., t. 13, nr. 1, 63—67, 1969.
6. IONESCU V., *Vertebratele din România*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1968.
7. VASILIU G., ŞOVA C., *Fauna vertebratica Romaniae*, St. şi Comp., partea a II-a, Secţ. St. Nat., Muzeul judeţean Bacău, 1968.
8. TORCEA ST., PETRACHE O., *Nouvelle données concernant la faune des mammifères de la Plaine d'Oltenie*. Trav. du Mus. d'Hist. Nat. „Gr. Antipa", Buc., p. 419—425, 5.XII.1972.
9. POPESCU A., BARBU PR., COCIU M. *La succesion des populations de petits mammifères dans le complexe d'irrigations Sadova — Corabia 1973—1975*, Analele Universităţii Bucureşti, vol. XXVI, p. 129—134, 1977.
10. BARBU PR., *Contributions à l'ecologie des petits mammifères du Sud de la R. S. Roumanie*, Analele Universităţii Bucureşti, Biol., XXVII, p. 101—104, 1978.

CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DE LA FAUNE DES PETITES MAMMIFERES DE LA RÉGION DE SUD DE L'OLTENIE

Résumé

Sur le matériel collecté pendant les années 1971—1972, les auteurs ont établi la composition specifique des petites mammifères dans la région du Sud de l'Olténie. On a identifié 15 espèces d'insectivores, rongeurs et carnivores. Ce sont les rougeurs qui dominent dans la faune de petites mammifères en tant que nombre d'espèces que d'individus. Parmi des espèces des rougeurs une place à part est occupée par *Microtus arvalis* trés commun dans les terrains cultivés, dont la densité se trouvait en plaine augmentation, à l'époque de nos recherches. Ce microtide a assuré 73,89% de la nourriture de la colonie des hiboux moyen-ducs, (*Asio otus otus* L.) pendant les deux hivers. Le grand nombre des subadultes identifié dans notre matériel (45,05%) reflète l'intensité de la réproduction augmenté à l'époque de recherches. Parmi les murides des éspèces *d'Apodeus sylvaticus, A. flavicollis* et *Mus musculus spicilegus*, présentent les populaces les plus denses des rougeurs ravageurs pour l'agriculture.

Facultatea de biologie Bucureşti
Laboratorul de biologie animală
Primit în redacţie la 28 octombrie 1977

ISTORIE

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A ACTIVITĂȚII ȘI VIZITELOR TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN JUDEȚUL ARGEȘ

PETRE POPA

Contemporanii din România socialistă își manifestă plenar, firesc și pretutindeni, marea lor mîndrie patriotică pentru faptul că în fruntea partidului și statului român se află eroul comunist NICOLAE CEAUȘESCU. Poporul îl iubește și îl urmează conștient de tot ceea ce a făcut și face ilustrul nostru conducător pentru dezvoltarea țării, pentru om, pentru noua istorie a acestor legendare pămînturi, circumscrisă cu artizanală măiestrie în viața mapamondului. Multilaterala sa personalitate, bogata și strălucita sa activitate, gîndirea sa revoluționară, cutezătoare, calitățile sale de conducător, determină pentru tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — cel mai iubit fiu al națiunii române, aprecieri de cea mai înaltă ținută în toate colțurile țării, pe toate meridianele globului.

Ne exprimăm deosebita bucurie de a avea posibilitatea să consemnăm, ca un modest omagiu, pornit din adîncul inimilor noastre, unele din acele momente ale vieții și activității tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, intrinsec legate de locurile în care trăiesc și muncesc argeșenii, devenite componente ale unei foarte bogate și complexe biografii, contopită întrutotul cu lupta și epocalele succese contemporane ale națiunii române.

Multe și semnificative sînt legăturile dintre oamenii Argeșului și neînfricatul luptător pentru binele și prosperitatea României — NICOLAE CEAUȘESCU ! Mii sînt aceia care l-au cunoscut în anii de început ai activității sale revoluționare, dedicată întrutotul marelui crez al partidului comunist, atît de încercat în anii grei ai ilegalității. Sute de mii sînt acei argeșeni care l-au auzit și l-au simțit vibrînd de hotărîre, sinceritate și voință nestrămutată în realizarea politicii partidului, atît în anii revoluției democrat populare, dar mai ales în anii prosperi și luminoși ai socialismului. Comunistul de mare omenie — NICOLAE CEAUȘESCU a pătruns pînă la amplitudine în dimensiunile aprecierilor oamenilor muncii din județul Argeș, din întreaga țară.

În cele ce urmează vom evidenția, în mod selectiv — cronologic unele aspecte, avînd profunde semnificații istorice, din activitatea revoluționară și vizitele de lucru ale tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în județul Argeș. Datele și faptele prezentate sînt totodată o concludentă expresie a metodologiei sale și a stilului său personal de a realiza legătura directă și trainică a partidului, a conducătorului său atît de strălucit, cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor român.

Reliefarea unor asemenea momente, precum şi evoluţia firească a problematicii care a constituit obiectul lor, ne sînt direct sugerate printr-o precizare elocventă a conducătorului partidului şi statului nostru. Astfel, cu prilejul mitingului de la Piteşti **din 8 iunie 1972**, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU spunea: **„Cunosc bine Argeşul, încă din anul 1935, cînd am lucrat aici ca secretar al Uniunii Tineretului Comunist, l-am cunoscut şi în anii de după 23 August; de altfel după cum ştiţi, mult timp am fost deputat în Piteşti; pe atunci discutam şi ne gîndeam la unele lucruri în legătură cu dezvoltarea economică-socială a oraşului — şi consideram că acestea vor trasforma Piteştiul. Dar Piteştiul de astăzi, faţă de ceea ce discutam acum 10 ani, reprezintă într-adevăr, tovarăşi, un lucru la care foarte puţini gîndeam că se va înfăptui. Piteştiul a devenit astăzi unul din marile centre industriale ale României"...** [1].

Cei peste 70 000 de participanţi la acest miting din Piteşti, prin care s-a inaugurat totodată şi moderna piaţă civică din Centru-vest, au ovaţionat îndelung pentru politica Partidului Comunist Român, atît de rodnică în Argeş, pentru iubitul nostru conducător care, evocînd evenimente petrecute cu mai mulţi ani în urmă, redeschidea în acelaşi timp, cartea istoriei revoluţionare a organizaţiilor comuniste din această zonă, a izbînzilor obţinute în socialism de oamenii acestor meleaguri.

* *
*

...Era perioada grea în care teroarea fascistă devenea tot mai crîncenă. Un tînăr curajos, revoluţionar prin vocaţie şi intuiţia istoriei — NICOLAE CEAUŞESCU, născut la 26 ianuarie 1918 în Scorniceştii Oltului, cunoscător direct, poate printr-o simplă curiozitate a copilăriei sale, a locurilor de pe Argeş, se maturiza în contact direct cu mişcarea revoluţionară a tineretului din Capitală. La numai 15 ani, în 1933, este ales ca membru al Comitetului Naţional Antifascist. Încă din aceşti primi ani ai activităţii sale, demonstra cu convingere şi concludente rezultate înalte calităţi comuniste, mandatate de condiţiile epocii. Iar pentru o perioadă, această activitate revoluţionară o va desfăşura pe cuprinsul zonei Argeş-Muscel.

Devenit în 1933 membru activ al conducerii Uniunii Tineretului Comunist — calitate de înaltă virtute partinică, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a desfăşurat în anii 1935—1936 o deosebită activitate revoluţionară în sprijinul amplificării acţiunilor întreprinse de organizaţiile comuniste din Piteşti şi Cîmpulung. Comuniştii din această parte a ţării l-au reţinut încă de atunci ca un tînăr deosebit de activ, cu personalitate, care se distingea prin dîrzenie, abnegaţie şi curaj. La Fabrica de textile din Piteşti, la minele de la Godeni şi Poenari, în atelierele meşteşugăreşti din Cîmpulung sau în unele comune — Bilceşti şi Mioarele, tînărul comunist NICOLAE CEAUŞESCU a influenţat direct activitatea membrilor partidului comunist, a tineretului, a oamenilor cinstiţi şi demni, în vederea sporirii forţei luptei lor contra exploatării.

Unul dintre cele mai însemnate momente ale activităţii revoluţionare a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, în judeţul Argeş, îl reprezintă iniţierea înfiinţării filialei din Piteşti a Blocului Democratic, acţiune realizată cu prilejul unei reuniuni ţinută în atelierul din str.

[1] **„Scînteia", nr. 9 173 din 9 iunie 1972.**

Craiovei al muncitorului cismar Vasile Ilina la **1 ianuarie 1936.** Prin intermediul acestei organizaţii, Partidul Comunist Român va desfăşura în Piteşti, legal sau ilegal, o suită de activităţi politice îndreptate împotriva fascismului, pentru pace, libertăţi şi drepturi cetăţeneşti [2].

Contopit cu partidul comunist prin cele mai înalte idealuri şi printr-o neîntreruptă activitate revoluţionară, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU va lupta consecvent pentru obţinerea de către comunişti a victoriei finale, înfruntînd cu toată puterea şi convingerea sa politică, prigoana şi teroarea reacţiunii, evidenţiindu-se permanent prin fapte de înaltă virtute, printr-un curaj devenit simbol al rezistenţei şi optimismului, atît în activitatea partidului cît şi a tineretului comunist. În această perioadă va vea legături directe cu comuniştii din Argeş, îi va îmbărbăta în lupta lor dreaptă, va folosi organizaţiile politice, democratice din zona Argeş-Muscel pentru dezvoltarea activităţii partidului comunist.

Marele act al renaşterii noastre naţionale — începutul revoluţiei de eliberare socială şi naţională din august 1944, organizată şi condusă de Partidul Comunist Român, a creat cadrul favorabil afirmării viguroase a activităţii şi personalităţii multilaterale a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU. Ca secretar general al U.T.C., apoi ca activist al partidului îndeplinind numeroase şi complexe munci de răspundere, va avea permanent posibilitatea să cunoască şi să îndrume organizaţiile de partid şi de tineret ale judeţului Argeş, să contribuie direct la rezolvarea unor importante aspecte politice şi economice din această parte a ţării.

Astfel, în scopul dinamizării şi orientării activităţii conducerii acestor organizaţii spre probleme majore ale etapei respective, **la 16 aprilie 1947,** tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a participat la şedinţa extraordinară a biroului Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., cu care prilej s-au dezbătut în principal căile amplificării luptei pentru înfrîngerea definitivă a reacţiunii, munca de partid la sate şi problema intensificării organizării tineretului argeşean [3]. Ca urmare, în activitatea de partid şi în acţiunea de mobilizare a tineretului din Argeş la o muncă din ce în ce mai susţinută, se vor obţine în perioada imediat următoare o serie de succese, dovedindu-se prin fapte de viaţă marea capacitate a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU de a intui corect realitatea şi căile de rezolvare operativă a celor mai stringente cerinţe, care condiţionau evoluţia continuă a vieţii poltice a Argeşului.

Anii construcţiei socialismului au determinat sporirea legăturilor tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU cu oamenii muncii din Argeş. Relevăm în acest sens momentul alegerii sale ca deputat în Marea Adunare Naţională la **30 noiembrie 1952,** pentru prima dată în oraşul Piteşti.

Sub genericul **„Întîlnirile tovarăşului general-locotenent NICOLAE CEAUŞESCU cu alegătorii din circumscripţia electorală nr. 1 Piteşti“,** presa vremii a relatat pe larg dialogul deschis purtat cu muncitorii, tehnicienii şi funcţionarii de la Întreprinderea Textila, ţăranii cooperatori din comuna Oarja precum şi cu cadrele didactice din oraşul Piteşti. Tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a vorbit atunci, îndeosebi despre marile victorii obţinute de oamenii muncii sub conducerea partidului. „Eliberarea ţării — spunea tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU —, a dat

---

[2] Urecheanu Ancu, Ion şi Deaconu, Gh., *Momente din istoria luptei revoluţionare a maselor populare pe teritoriul judeţului Argeş,* Piteşti, 1973, p. 216.
[3] Arh. Comit. jud. Argeş al P.C.R., fond. 1, dosar 29, f. 135.

posibilitatea clasei muncitoare ca în alianță cu țărănimea muncitoare și sub conducerea partidului să năruie puterea capitalistă și să făurească o orînduire nouă, în care poporul se bucură de adevărate drepturi și libertăți democratice. Pentru aceasta B.P.D. cheamă oamenii muncii să lupte pentru întărirea regimului de democrație populară, pentru consolidarea marilor noastre drepturi și libertăți, pentru pacea și fericirea poporului nostru" [4].

Aceste întîlniri și adunări populare electorale au stimulat eforturile creatoare ale argeșenilor, au dus la intensificarea muncii lor de zi cu zi, au contribuit ca între argeșeni și tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU să se făurească în timp, cea mai puternică legătură umană, înnobilată de profunde sentimente comuniste.

Participant ca membru al Biroului Politic al Comitetului Central al partidului la lucrările Conferinței regionale de partid din **8—9 decembrie 1956,** tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a apreciat realist, într-o manieră proprie, atît succesele, dar și marile rezerve în dezvoltarea economică și socială a Argeșului. **„Dezvoltarea industrială a regiunii Pitești în anii primului plan cincinal a schimbat mult viața oamenilor. Dar ceea ce s-a făcut, așa cum ne învață partidul** — spunea tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — **nu ne poate mulțumi, trebuie să muncim să lichidăm lipsurile, iar la aceasta să contribuim cu toții pentru a spori bogăția regiunii, pentru a obține în toate domeniile de muncă o productivitate mai ridicată și un preț de cost cît mai scăzut"** [5].

În anul imediat următor, 1957, au avut loc noi alegeri pentru Marea Adunare Națională. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a devenit, în continuare, deputatul nostru în supremul for legislativ al țării. Cu prilejul întîlnirii cetățenești **din 29 ianuarie 1957 de la Pitești,** a lansat un vibrant apel către toți locuitorii Argeșului: **„Să valorificăm posibilitățile pe care le avem în scopul de a da o producție mai sporită, mai bună și mai ieftină în industrie, de a crește continuu producția vegetală și animală și a mări sectorul socialist al agriculturii..."** [6].

Anul 1961 prefigurează viitoarele mari obiective industriale ale Argeșului. **În zilele de 16—17 februarie 1961,** alături de Gheorghe Gheorghiu-Dej, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU analizează, la fața locului, amplasarea hidrocentralei de pe rîul Argeș, a noii filaturi de la „Textila" și a Combinatului de prelucrare a lemnului Pitești. Tot atunci a fost examinat primul proiect al schiței de sistematizare a orașului Pitești — îndemn și posibilitate pentru transformarea vechiului tîrg de provincie într-un oraș modern, socialist.

La alegerile din martie 1961, tovarășul NICOLAE CEUȘESCU a primit din nou un unanim mandat din partea cetățenilor orașului Pitești de a-i reprezenta în Marea Adunare Națională, expresie a dragostei și încrederii în partid, în capacitatea deputatului nostru de a acționa pentru dezvoltarea socialistă a acestei tradiționale zone românești [7].

De remarcat faptul că în perioada cooperativizării agriculturii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost deseori prezent, alături de activiștii de partid din Argeș, în aproape toate comunele care au cunoscut acest amplu și complex proces revoluționar. Marea sa putere de convingere, capacitatea sa politico-organizatorică și de analiză a feno-

---

[4] „Secera și Ciocanul", nr. 89, 23 noiembrie 1952.
[5] „Secera și Ciocanul", nr. 585, 8 ianuarie 1957.
[6] *Ibidem*, nr. 870, 6 februarie 1957.
[7] *Ibidem*, nr. 2 082, 11 ianuarie 1961.

menelor proprii trecerii satului românesc spre socialism, dinamismul şi tenacitatea sa în lupta cu ultimele elemente ale claselor exploatatoare, constituie astăzi, în perspectiva etapei istorice respective, o experienţă proprie a partidului nostru în făurirea relaţiilor socialiste unitare de producţie.

În zilele de 17—18 februarie 1965, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a realizat un nou dialog în zona Argeş-Muscel, cu care prilej a dat importante indicaţii privind dezvoltarea Combinatului de prelucrare a lemnului, Centralei de termoficare, Uzinei de piese auto Colibaşi, I.P.M.P.B. şi Uzinei mecanice Cîmpulung. Au urmat apoi, în **zilele de 24—25 februarie 1965,** întîlnirile cu diferite categorii de oameni ai muncii de la Întreprinderea Textila, Combinatul de prelucrarea lemnului, Institutul pedagogic şi Spitalul „N. Bălcescu". În cadrul mitingului de la C.P.L., tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a expus, prin intermediul unor semnificative cifre, stadiul dezvoltării economiei socialiste în Argeş, perspectivele multiple deschise acestei importante zone a României [8].

Asemenea activităţi au precedat alegerile pentru Marea Adunare Naţională **de la 7 martie 1965,** cînd, pentru a patra oară consecutiv, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, a fost ales ca reprezentant al argeşenilor în înaltul forum legislativ al ţării. Aşadar, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a fost **deputat de Piteşti timp de 17 ani (1952—1969),** perioadă în care Argeşul a cunoscut o permanentă dezvoltare economico-socială, avînd an de an un ritm superior ritmului ţării. S-au statornicit astfel bazele evoluţiei puternice şi multilaterale din actualele cincinale.

*

* *

În perioada 1966—1980, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, Secretar general al partidului, Preşedintele Republicii, a efectuat oficial în judeţul Argeş peste 30 vizite de lucru realizînd, la nivelul judeţelor, cele mai multe convorbiri directe, la faţa locului cu oamenii muncii din diverse sectoare ale creaţiei materiale şi spirituale.

Marea majoritate a vizitelor în Argeş au fost determinate de hotărîrea unor importante decizii — la cel mai înalt nivel —, privind dezvoltarea industriei şi agriculturii, a învăţămîntului, ştiinţei şi culturii. Practic, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a fost prezent în judeţul Argeş atît la stabilirea variantelor optime privind amplasarea unor mari obiective industriale cît şi la inaugurarea lor, la direcţionarea perspectivei sau pentru a se impulsiona remedierea unor neajunsuri. Deseori în cuvîntările ţinute în Argeş, s-au emis idei noi privind diferite sectoare ale vieţii interne sau internaţionale.

Astfel, în vederea stabilirii celor mai bune căi de realizare a investiţiilor alocate pentru dezvoltarea industrială, într-un ritm înalt a judeţului Argeş, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a efectuat în zilele de **10—11 iunie 1966** o importantă vizită de lucru în mai multe localităţi, obiective economice şi istorice din această parte a ţării, vizită care s-a transformat într-o manifestare plenară de dragoste neţărmurită a locuitorilor judeţului faţă de partid, faţă de politica sa ştiinţifică, realistă. Vizita a cuprins : Combinatul de industrializarea lemnului Piteşti, Muzeul Goleşti, Şantierul I.M.E. Piteşti, Uzina chimică Negru de fum Piteşti şi U.A.P. Colibaşi, unde s-a aprobat amplasarea viitoarei întreprinderi de autoturisme, pe aceeaşi platformă.

---

[8] *Ibidem*, nr. 3 363, 27 februarie 1965.

La mitingul de la Pitești, desfășurat în fața sediului Comitetului municipal de partid, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta: **„În cadrul prevederilor de viitor, îndatoriri mari revin Argeșului, în domeniul industriei se vor creea noi obiective industriale, se vor dezvolta întreprinderile existente, iar ca rezultat ‚ponderea Argeșului în producția industrială totală a țării va crește simțitor“**. La acest miting de la Pitești, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a făcut totodată importante referiri la viața internațională. A reținut în mod cu totul deosebit atenția, ideea promovării unor noi raporturi în relațiile dintre statele europene. **„Este timpul,** a arătat atunci tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, **să se desființeze pactul agresiv NATO și, ca urmare, și Tratatul de la Varșovia, astfel ca între țările europene să se stabilească relații pe baze noi. Aceasta este calea securității în Europa“.**

La întîlnirea cu activul de bază de partid din Argeș, care a încheiat această vizită, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a relansat în cuvinte emoționante ideea importanței studierii istoriei noastre naționale. **„Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume?“** [9]. La plecare, în piața Casei Armatei, pe strada Victoriei și pe Calea București, la lumina simbolică a torțelor, locuitorii orașului Pitești au cîntat din toată inima, pentru prima dată cu un asemenea prilej — „TREI CULORI CUNOSC PE LUME“. A fost o adevărată sărbătoare a unor stăpîni în țara lor, pe destinele și viitorul lor!

Peste numai cîteva luni, **la 9 decembrie 1966,** în prezența tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, din cheile milenare ale rîului Argeș s-au conectat la sistemul energetic național primii kilowați produși de hidrocentrala „Gheorghe Gheorghiu-Dej“. În cadrul evenimentului s-a făcut următoarea apreciere: **„De pe aceste meleaguri, unde cu veacuri în urmă s-au pus bazele Țării Românești, unde Argeșul a adus de-a lungul secolelor, o părticică de bunăstare peste cîmpiile țării, vor porni acum milioanele de kilowați/ore care vor aduce energie și lumină contribuind la ridicarea României socialiste pe noi culmi de civilizație și progres“** [10]. S-a apreciat concepția românească de amplasare a sălii turbinelor în subteran, la 100 m adîncime și înălțimea barajului, de 165 m în arc, „adevărat colos de beton și inteligență“ situat atunci pe locul cinci în Europa și al nouălea în lume. Era o adevărată dovadă a cutezanței și eroismului românesc!

În anul următor, **1967, la 20 aprilie,** tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, însoțește vizita în Argeș a delegației de partid și guvernamentală bulgară condusă de TODOR JIVKOV, iar la Pitești a avut loc mitingul prieteniei.

La 20 octombrie 1967, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU vizitează Uzina de piese auto Colibași. Întreprinderea de motoare electrice, șantierul Combinatului petrochimic, șantierul I.A.P., șantierele „Argeșana“ și C.A.T.C. A fost astfel din nou prezent, alături de oamenii muncii în Argeș, de data aceasta pe șantierele viitorilor giganți industriali, a căror piatră fundamentală s-a așezat sub directa sa îndrumare și coordonare. Printre cele mai mari șantiere se aflau atunci: Argeșana, C.A.T.C.,

---

[9] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, Ed. pol., Buc., 1968, p. 457—462. Vezi și „Scînteia“, nr. 7 007 din 11 iunie 1966 și nr. 7 008 din 12 iunie 1966.

[10] *Ibidem*, p. 101.

C.P.P., precum şi cel al primei uzine de autoturisme de oraş din România, de la Colibaşi. Acest obiectiv, I.A.P. a fost de altfel vizitat de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU şi **la 17 mai 1968** însoţit de şeful statului francez — generalul CHARLES DE GAULLE, consolidîndu-se prin asemenea vizită, pe mai departe, colaborarea economică româno-franceză. La această vizită participă şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU. Se vizitează oraşul Piteşti, şantierul I.A.P. şi oraşul Topoloveni.

„Autoturismul Dacia, un adevărat nume simbolic" a fost expresia transmisă de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU în inimile şi sentimentele tuturor celor prezenţi, **în ziua de 20 august 1968,** la un moment de înaltă mîndrie patriotică — inaugurarea uzinei de autoturisme Colibaşi-Piteşti. Ni se reamintea astfel nouă, tuturor, că avem datoria să ne onorăm printr-o muncă şi ţinută demnă trecutul, prezentul şi viitorul acestui popor de viteji, capabil să se înscrie rapid pe verticala industrializării, în rîndul popoarelor avansate. Inaugurarea Uzinei de autoturisme a deschis seria intrării în producţie a marilor obiective industriale din municipiul Piteşti, din judeţul Argeş.

În cartea de onoare a uzinei, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, ceilalţi tovarăşi din conducerea partidului şi statului nostru consemnează : **„La început de drum, urăm tînărului colectiv al Uzinei de autoturisme Piteşti, mari succese şi multe satisfacţii în activitatea sa. Constructorilor şi montorilor le adresăm calde felicitări pentru modul exemplar şi termenul scurt în care au realizat acest important obiectiv al planului cincinal. Felicităm, de asemenea, cadrele de conducere ale uzinei şi conducerea ministerului pentru modul în care au asigurat îndeplinirea acestor importante sarcini stabilite de Congresul al IX-lea al partidului".**

În cadrul mitingului de la Colibaşi, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a expus cu claritate, atît principiul de bază al dezvoltării noastre socialiste, cît şi perspectiva industrială a oraşului Piteşti: **„Gîndiţi-vă ce industrie era în Piteşti în '38 sau în '45, în '50 sau chiar mai tîrziu! Şi nu numai în Piteşti, ci aproape în întreaga ţară. În anii construcţiei socialiste au apărut puternice centre industriale, noi uzine în industria constructoare de maşini, în industria chimică, în industria uşoară, care fac să crească bogăţia societăţii noastre... Toate acestea demonstrează justeţea liniei trasate de partidul nostru de a concentra eforturile spre industrializarea socialistă a ţării, faptul că fără o industrie puternică, fără o industrie constructoare de maşini, nu poate fi vorba de bunăstarea poporului, nu poate fi vorba de dezvoltarea independentă şi suverană a naţiunii"** [11].

21 iulie 1969. Un nou dialog cu locuitorii municipiului Piteşti şi în primul rînd cu făuritorii bunurilor materiale, realizat în preajma celui de al X-lea Congres al partidului. Sinteză a principalelor înfăptuiri obţinute de tînăra industrie argeşeană, expoziţia organizată în vederea acestei vizite de lucru, pe platforma Întreprinderii de motoare electrice, a demonstrat că oamenii muncii din Argeş realizau îndemnurile secretarului general al partidului, însuşindu-şi rapid tehnologia noilor produse, dintre care o bună parte fabricate pentru prima oară în ţară. A avut loc, de asemenea, inaugurarea Combinatului petrochimic şi s-a

[11] Nicolae Ceauşescu, ***România pe drumul dezvoltării construcţiei socialiste,*** Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 407—408. Vezi şi „Scînteia", nr. 7 801 din 21 august 1968.

asistat la probe tehnologice în obiectivele din zona industrială Pitești-Nord.

Se vizitează C.A.P. Văleni, Stațiunea experimentală hortiviticolă Ștefănești, Complexul de vinificație, I.M.E., I.A.P., Fabrica de stofe „Argeșeana", C.A.T.C., Fabrica de bere, Combinatul de prelucrarea lemnului. A fost una dintre cele mai cuprinzătoare vizite, în noul oraș industrial, dovadă a dezvoltării rapide a acestui străvechi centru românesc.

La mitingul organizat pe platoul Casei armatei cu ocazia încheierii vizitei, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU aprecia: **„În cei patru ani care au trecut de la Congresul al IX-lea se poate spune că Piteștiul s-a transformat radical, atît din punct de vedere industrial, cît și în ce privește aspectul general al orașului și viața oamenilor muncii. Noile combinate construite în ultimii ani în Pitești și care încep de pe acum să producă, arată ce eforturi mari au făcut statul, partidul pentru industrializarea patriei noastre. Piteștiul este din acest punct de vedere un exemplu"**. Tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a exprimat totodată o vibrantă apreciere asupra capacității nelimitate umane de a consemna noi victorii, în cele mai diverse domenii. De aici, din Pitești, s-au adresat oamenilor care ajunseseră pentru prima oară pe Lună, un vibrant omagiu, un vibrant îndemn. „Asistăm la un moment istoric, cînd omul, desprinzîndu-se de pămînt, a pus piciorul pe Lună. Țin să felicit pe cosmonauții Statelor Unite ale Americii, care în interesul întregii omeniri, au deschis calea omului spre primul astru — dar nu ultimul".

O fericită și inedită coincidență a determinat tot atunci pe tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU să releve faptul că **„Republica Socialistă România are 20 milioane de cetățeni"** [12]. Cetățeanul „20 de milioane" era micuțul Daniel Marius Stănciulescu, născut la 20 iunie 1969, ora 5, în Surdulești, județul Argeș, părinții lui fiind maistrul Gheorghe Stănciulescu de la I.P.M.P.B. și profesoara de istorie Alexandra Stănciulescu. **„Să trăiască fericit în comunism"!** a fost cea mai înaltă urare adresată noului cetățean român de către tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

În anul 1970, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a fost prezent de alte trei ori în județul Argeș. **La 12 martie 1970** a vizitat mai multe obiective industriale, printre care amintim Combinatul petrochimic și rafinăria, a stat de vorbă cu specialiștii și oamenii muncii de pe această mare platformă industrială, solicidîndu-le amplificarea eforturilor pentru ca noile capacități să atingă parametrii proiectați înainte de termen. Apoi, **la 14 aprilie 1970,** tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, a însoțit la Hidrocentrala de pe Argeș vizita Președintelui Republicii Turcia — CEVDET SUNAY, o nouă expresie a preocupărilor sale permanente în vederea consolidării păcii în Balcani, extinderii păcii și colaborării între popoare.

Peste numai o lună, **la 14 mai 1970,** tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, conduce în județul Argeș pe Președintele Zambiei — KENNETH DAVID KAUNDA. Vizita a avut ca obiective Platforma petrochimică Pitești și Hidrocentrala de pe Argeș [13].

---

[12] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construcției societății socialiste multilateral dezvoltate,* Editura politică, București, 1970, p. 190—204. Vezi și „Scînteia", nr. 8133 din 22.VII.1969 și nr. 8143 din 1 august 1969.

[13] „Scînteia", nr. 8425 din 15 mai 1970.

Semnificativă pentru evoluţia agriculturii în zona premontană a Argeşului a fost vizita tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, efectuată **la 28 iulie 1971** în comuna Boteni, la Staţiunea pomicolă Bilceşti şi la locuinţa cooperatorului Gh. I. Bidilică din Boteni, cu care ocazie s-au stabilit o serie de măsuri concrete privind dezvoltarea pomiculturii, zootehniei, şi a altor activităţi specifice satelor argeşene.

La 8 iunie 1972, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU vizitează I.A.P., I. M. Muscel, Combinatul de materiale de construcţii Cîmpulung, păşunea model de la Dealul Sasului, Combinatul petrochimic Piteşti şi Magazinul „Trivale".

Sub genericul **„Purtăm în suflet recunoştinţă fierbinte Partidului Comunist Român, dumneavoastră, iubite tovarăşe NICOLAE CEAUŞESCU, pentru ajutorul acordat în dezvoltarea multilaterală a judeţului Argeş"**, oamenii muncii din Piteşti şi din împrejurimi au participat apoi cu mare însufleţire la mitingul din noua piaţă civică aflată în construcţie. În vibranta sa cuvîntare, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU arăta : „Constatăm cu satisfacţie că şi oamenii muncii din Argeş îşi aduc contribuţia lor activă la înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea în domeniul industriei... Folosesc acest prilej spre a le adresa cele mai calde felicitări pentru rezultatele pe care le-au obţinut în activitatea lor... Sînt însă posibilităţi ca Piteştiul să contribuie cu mai mult decît era prevăzut în cincinal la înfăptuirea programului trasat de Congresul al X-lea, la creşterea bunăstării poporului, la progresul României socialiste" [14]. Cu aceste îndemnuri s-a încheiat o nouă vizită a conducătorului partidului şi statului nostru în judeţul Argeş.

Momente de grea încercare pentru mai multe locuri din Argeş în octombrie 1972, cînd apa „ca un bivol negru" a inundat unele obiective economice şi localităţi! Îmbrăcat în „haine de lucru", tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, survolează în ziua **de 12 octombrie 1972** diferite puncte „nevralgice" din Argeş, în mod deosebit pentru a observa starea prizei generale de apă a Combinatului petrochimic. Urmează apoi o escală pe stadionul din Piteşti, un scurt şi dinamic dialog cu conducerea judeţului şi municipiului, în vederea aplicării energice a măsurilor pentru înlăturarea grabnică a urmărilor ploilor abundente căzute în decursul mai multor zile şi a revărsărilor de apă [15].

Noi şi remarcabile realizări contribuie ca Argeşul să fie unul dintre judeţele multilateral dezvoltate ale patriei noastre! Una din acestea are valoare de unicat, **drumul naţional transfăgărăşean,** grandioasă construcţie a socialismului, expresie a trăiniciei şi voinţei de neclintit a poporului român pe aceste meleaguri. **La 20 septembrie 1974** are loc, în prezenţa tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU şi a tovarăşei ELENA CEAUŞESCU, inaugurarea celei mai înalte şi spectaculoase căi rutiere din România. În cadrul adunării populare desfăşurată în zona Lacului Bîlea, cuvintele secretarului nostru general, au răsunat apoteotic: **„Parcurgînd acest drum, privind piscurile înalte ale munţilor, ne dăm mai bine seama ce a îmbărbătat întotdeauna şi a păstrat treaz sentimentul naţional al poporului nostru, ce l-a îndemnat ca în cele mai grele timpuri să-şi apere glia prin lupte grele. Aici s-au născut moşii şi strămoşii noştri, aici este locul poporului român. Oamenii care au trăit pe aceste meleaguri, pe aceste înălţimi, au iubit întotdeauna — ca**

---

[14] „Scînteia", nr. 8 425 din 15 mai 1970.
[15] „Scînteia", nr. 9 979 din 21 septembrie 1974.

şi căprioarele, ca şi păsările —, libertatea, simţind că nu pot trăi decît în libertate, stăpîni pe ţara lor. Acest drum peste piscuri înalte, vesteşte astăzi despre capacitatea creatoare a naţiunii noastre socialiste“ [16].

Anul 1975 este marcat prin trei vizite apropiate ca date ale tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în judeţul Argeş. Prima se referă la un nou şi înalt dialog româno-bulgar, cînd **la 8 iunie 1975**, tovarăşii NICOLAE CEAUŞESCU şi TODOR JIVKOV, vizitează Întreprinderea de autoturisme Piteşti, asistînd, la unul din momentele de vîrf ale activităţii constructorilor de maşini din Colibaşi — ieşirea de pe banda de montaj a autoturismului cu numărul 200 000. Prilejul a fost folosit pentru a aborda o serie de probleme privind dezvoltarea de perspectivă a uzinei, creşterea performanţei produselor realizate aici, integrarea fabricaţiei, sporirea eficienţei întregii activităţi [17].

O altă vizită are loc **la 7 iulie 1975** în condiţiile cînd Argeşul suferea, într-un timp relativ scurt, o serie de noi calamităţi naturale. În contextul realizării unei legături directe cu toate zonele afectate, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU au urmărit îndeaproape situaţia de pe rîul Argeş pînă în zona comunei Merişani, într-o viziune amplă, pentru a se apăra obiectivele industriale şi localităţile aflate în imediata apropiere a cursului de apă. Cu această ocazie, secretarul general al partidului a felicitat pe oamenii muncii argeşeni pentru devotamentul şi abnegaţia de care au dat dovadă în bătălia cu apele. De asemenea, a observat la faţa locului situaţia de la Combinatul Petrochimic, unde a recomandat o serie de măsuri pentru redresarea alimentării cu apă industrială, prefigurînd totodată continuarea sistematizării acestei impunătoare platforme petrochimice, pentru a avea o eficienţă sporită în fluxurile de producţie şi a se folosi cît mai raţional terenul pe care se amplasează noile capacităţi de producţie [18].

La 24 septembrie 1975, comuna Bălileşti — Argeş, renumită prin livezile intensive de pomi fructiferi şi o mare producţie de mere, precum şi specialiştii de la Trustul de pomicultură Mărăcineni — Piteşti, au primit vizita tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, cu care prilej s-au analizat probleme de bază ale dezvoltării pomiculturii : introducerea şi generalizarea tehnologiilor înaintate, extinderea mecanizării şi chimizării în livezi, densificarea culturilor, sporirea cantităţii de fructe pe pom şi hectar — căi însemnate de creştere a eficienţei acestei activităţi, tradiţională şi totodată de mare perspectivă pentru zona Argeş-Muscel [19].

Un nou şi fructuos dialog cu muncitorii, specialiştii şi activul de partid din judeţul Argeş, l-a constituit vizita de lucru a tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU şi a tovarăşei ELENA CEAUŞESCU în ziua de 17 septembrie 1976 [20].

Principalele obiective ale vizitei au fost : perspectiva modernizării industriei de autoturisme la Piteşti şi Cîmpulung, dezvoltarea industriei chimice la Cîmpulung precum şi dezvoltarea industrială a oraşului Curtea de Argeş. La Întreprinderea de autoturisme s-au apreciat rezultatele bune obţinute de către constructorii de maşini, dar în acelaşi timp s-a recomandat să se acţioneze energic pentru modernizarea continuă a producţiei, diversificarea gamei de autoturisme, ridicarea performanţei

---

[16] „Scînteia“, nr. 9 979 din 21 septembrie 1974.
[17] „Scînteia“, nr. 10 210 din 19 iunie 1975.
[18] „Scînteia“, nr. 10 226 din 8 iulie 1975.
[19] „Scînteia“, nr. 10 600 din 18 septembrie 1976.
[20] „Scînteia“, nr. 10 600 din 18 septembrie 1976.

lor tehnico-funcţionale precum şi mai buna folosire a spaţiilor de producţie, toate acestea în vederea măririi considerabile a numărului de autoturisme fabricate într-un an. S-a vizitat apoi Institutul de tehnologii nucleare Colibaşi-Piteşti, unul din obiectivele prioritare, de avangardă ale economiei noastre naţionale în cincinalul afirmării plenare a revoluţiei tehnico-ştiinţifice.

La Întreprinderea mecanică Muscel, secretarul general al partidului a apreciat rezultatele remarcabile obţinute în asimilarea fabricaţiei motoarelor cu benzină de capacitate mare, prin transferarea producţiei de acest fel de la Braşov. Totuşi, s-a scos în evidenţă şi aici posibilitatea instalării unor noi linii tehnologice, cu scopul realizării unor tipuri mereu mai perfecţionate de autoturisme de teren.

S-a examinat apoi amplasamentul propus la Cîmpulung pentru noua fabrică de fibre şi fire chimice. Reţinînd cu interes că proiectele prevăd un grad ridicat de ocupare a terenului, cu o densitate corespunzătoare a construcţiilor, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a cerut totodată specialiştilor să se realizeze hale uşoare, ieftine, să fie evitată supradimensionarea. Cu acelaşi prilej, s-a hotărît reconsiderarea schiţei de sistematizare a oraşului Cîmpulung Muscel, care să includă şi construcţiile necesare acestui nou obiectiv industrial.

La Curtea de Argeş, vizita tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU a început la noua Întreprindere de porţelan. Remarcînd rezultatele bune ale muncii acestui tînăr colectiv, s-a recomandat creatorilor să se inspire cît mai mult din tradiţiile folclorului argeşean, ale artei populare româneşti, să realizeze la rîndul lor noi opere de artă. S-a vizitat apoi şantierul unui nou obiectiv industrial — Întreprinderea RONIPROT, producătoare de furaje proteice din derivate petrochimice, 60 000 t/an. Prin această unitate, România se înscrie printre primele ţări din lume care realizează furaje proteice din materii prime petrochimice. Secretarul general al partidului a recomandat toată atenţia pentru maniera de a se construi mai economicos şi în termene mult mai scurte, atît la acest obiectiv cît şi pe toate celelalte şantiere industriale ale ţării.

În încheiere s-a vizitat Întreprinderea Electro-Argeş, specializată în produse electrocasnice. Aici s-au purtat discuţii concrete privind căile de diversificare a producţiei, de îmbunătăţire în continuare a calităţii lor, pentru lărgirea gamei sortimentale şi sporirea eficienţei economice. Tot aici, secretarul general al partidului s-a referit la Întreprinderea de componente electronice, cerînd să se accelereze înfăptuirea programului de realizare a noilor tipuri de piese. A fost o vizită amplă, în care s-a demonstrat încă odată grija tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU pentru dezvoltarea judeţului Argeş, a industriei şi cercetării româneşti.

Toamna capricioasă a anului 1976 a solicitat eforturi considerabile ale întregului popor pentru strîngerea recoltei. Prezent permanent pe frontul acestei bătălii, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a vizitat la **19 octombrie 1976** şi zona legumicolă a comunei Leordeni, Argeş [21]. Cu această ocazie s-au examinat la faţa locului, modul cum s-a acţionat pentru încheierea cît mai grabnică şi fără pierderi a recoltărilor în judeţul Argeş precum şi unele probleme de perspectivă, într-o asemenea importantă ramură de activitate din zona Argeş-Muscel. Prezenţa tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU, în aceste momente grele în mijlocul oamenilor muncii din judeţul Argeş, a constituit o puternică îmbărbătare

[21] „Secera şi Ciocanul", nr. 6 339 din 22 octombrie 1976. Vezi şi „Scînteia", nr. 10 627 din 20 octombrie 1976.

şi un însufleţitor îndemn de a-şi înzeci eforturile în întreaga lor activitate creatoare.

Zeci de mii de oameni ai muncii de pe meleagurile argeşene au salutat cu vie bucurie şi manifestări de înaltă stimă, vizita efectuată în municipiul Piteşti **la 23 iunie 1977** de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU împreună cu GUSTAV HUSAK — secretar general al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, preşedintele Republicii Socialiste Cehoslovace [22].

Au fost vizitate cu acest prilej, două moderne unităţi industriale — Combinatul petrochimic şi întreprinderea de autoturisme expresie grăitoare a politicii consecvente a Partidului Comunist Român de industrializare socialistă, importantă cale pentru extinderea — pe diverse planuri —, a colaborării cu statele socialiste, cu toate naţiunile lumii.

Şi cu acest prilej tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a cerut, atît la Combinatul petrochimic, cît şi la Întreprinderea de autoturisme, o cît mai bună organizare a producţiei, pe baze ştiinţifice, valorificarea superioară a materiilor prime, diversificarea producţiei, ceea ce a condus la impulsionarea activităţii specialiştilor, a tuturor oamenilor muncii din aceste importante obiective ale economiei noastre naţionale.

În timpul dejunului oferit la hotelul „Muntenia“ din Piteşti în cinstea tovarăşilor NICOLAE CEAUŞESCU şi GUSTAV HUSAK, au fost exprimate sentimentele de înaltă bucurie ale oamenilor muncii de pe aceste meleaguri de a-l avea din nou prezent în judeţul Argeş pe secretarul general al partidului nostru comunist, împreună, de această dată, cu înalţii oaspeţi cehoslovaci, mijloc direct pentru cunoaşterea reciprocă a experienţei construcţiei noii societăţi socialiste. Totodată s-a relevat faptul că între judeţul Argeş şi regiunea Slovacia Centrală, între oraşele Cîmpulung şi Zvolen sînt stabilite, de mai mulţi ani, relaţii directe de prietenie.

Într-o atmosferă de vibrantă însufleţire patriotică, de puternică unitate în jurul partidului, al secretarului său general, de entuziastă hotărîre a oamenilor muncii de pe ogoare de a asigura înflorirea necontenită a agriculturii noastre socialiste, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU, au participat în ziua **de 23 octombrie 1977** la sărbătorirea **„Zilei Recoltei“ organizată în judeţul Argeş** [23].

Sosirea în judeţul Argeş a avut loc la Căteasca, unde se vizitează complexul zootehnic de îngrăşare a taurinelor, unitate reprezentativă pentru dezvoltarea zootehniei în această parte a ţării, realizată în urma indicaţiilor tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU. Apreciindu-se rezultatele bune obţinute în unitate, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a arătat că sînt încă multe posibilităţi pentru creşterea, pe mai departe, a producţiei zootehnice — cel puţin un kg spor de greutate pe zi —, pentru generalizarea experienţei bune dobîndite în acest sector.

A fost vizitată apoi una din livezile C.A.P. Mihăieşti, unde în toamna anului 1977 s-au obţinut cele mai mari recolte de fructe din Argeş. Adresînd felicitări pomicultorilor, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a solicitat specialiştilor să fie accelerat procesul de modernizare şi întinerire a livezilor, care să faciliteze dublarea şi chiar triplarea producţiei de fructe la hectar.

Vizita a continuat apoi la expoziţia **„Realizări şi perspective ale agriculturii argeşene“**, organizată la Piteşti. Adevărată oglindă elocventă

---

[22] „Scînteia“, nr. 10 838 din 24 iunie 1977.
[23] „Scînteia“, nr. 10 942 din 25 octombrie 1977.

a împlinirilor prezente şi viitoare ale agriculturii noi, socialiste, expoziţia a prezentat, succesiv şi edificator, dinamica dezvoltării în Argeş a diferitelor activităţi agricole, sporurile de producţie obţinute în urma aplicării unor metode ştiinţifice, ampla colaborare a agriculturii cu unele unităţi industriale, extinderea preocupărilor unităţilor agricole, ale specialiştilor, în vederea realizării exemplare a Programului adoptat la Congresul al XI-lea şi la Congresul întregii ţărănimi. „Hora Belşugului" în care s-au prins tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU a exprimat odată în plus, unitatea deplină a poporului în jurul partidului, a Secretarului său general.

Tradiţionala sărbătoare a „Zilei Recoltei" s-a încheiat cu o mare adunare populară organizată în centrul civic al municipiului Piteşti. Pe traseul de la tîrgul expoziţional pînă la sediul Comitetului judeţean de partid, precum şi în piaţa civică, peste **100 000** de oameni ai muncii din Piteşti şi din toate localităţile judeţului Argeş au făcut tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşei ELENA CEAUŞESCU o entuziastă primire, manifestîndu-şi şi cu acest prilej marea lor bucurie şi deplina lor mulţumire pentru dezvoltarea multilaterală a judeţului Argeş, pentru onoarea pe care au avut-o de a fi din nou în mijlocul lor, cel mai iubit fiu al poporului român — tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU.

Uralele nesfîrşite şi cuvintele scumpe „CEAUŞESCU-P.C.R.", „CEAUŞESCU ŞI POPORUL" au răsunat ca un simbol din pieptul tuturor participanţilor la această tradiţională sărbătoare a întregului popor realizată în 1977 la Piteşti.

În vibranta sa cuvîntare, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a apreciat preocuparea oamenilor muncii din Argeş pentru realizarea, sub conducerea organizaţiilor de partid, a tuturor obiectivelor Congresului al XI-lea al partidului. **„Vorbind de progresele industriei noastre** — a arătat tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU —, **doresc să menţionez şi rezultatele bune obţinute de oamenii muncii din Argeş... De altfel, industria argeşeană, s-a dezvoltat în mod rapid; au apărut aici industrii noi, Argeşul a devenit unul din puternicele centre industriale ale patriei noastre, ocupînd locul cinci între judeţele ţării. Doresc ca de „Ziua Recoltei" de aici de la Piteşti să adresez clasei noastre muncitoare, inginerilor, tehnicienilor, tuturor oamenilor muncii din industrie... succese tot mai mari în următorii ani, în îndeplinirea cincinalului în cele mai bune condiţii".**

Tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a adresat totodată oamenilor muncii din Argeş chemarea de a valorifica superior marile posibilităţi pe care le au în sporirea calităţii producţiei industriale, de a îmbunătăţi continuu activitatea din agricultură, din toate celelalte sectoare. „Este necesar — a arătat tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU —, să se acorde mai multă atenţie în agricultură problemelor de eficienţă economică, reducerii cheltuielilor materiale de producţie, pentru a face ca, pe această bază, veniturile nete şi beneficiile directe ale fiecărei unităţi agricole, de stat şi cooperatiste, să crească mai substanţial".

Vizita tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în judeţul Argeş cu prilejul „Zilei Recoltei" — 1977, s-a transformat într-o adevărată sărbătoare a muncii şi succeselor, devenind totodată un moment de angajare pentru noi izbînzi şi înfăptuiri viitoare.

În anul imediat următor, la **31 octombrie 1978,** tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU şi tovarăşa ELENA CEAUŞESCU, alţi tovarăşi din conducerea partidului şi statului nostru au participat din nou la sărbătorirea

„Zilei Recoltei" în județul Argeș. S-a exprimat cu acest prilej, într-o însuflețită manifestare, hotărîrea oamenilor muncii din această parte a țării de a da viață îndemnurilor Secretarului general al partidului în vederea îndeplinirii cu succes a complexului program economic și social de dezvoltare multilaterală a județului Argeș.

Organizată pentru a doua oară consecutiv la Pitești, ca urmare a rezultatelor superioare obținute de oamenii muncii din Argeș în agricultură, precum și în alte domenii de activitate, sărbătorirea „Zilei Recoltei" a oferit posibilitatea comuniștilor, tuturor celor care trăiesc și muncesc pe aceste meleaguri să prezinte secretarului general al partidului succesele obținute în anul 1978 atît în unitățile din agricultură cît și în cele din industrie, cercetare, învățămînt, cultură.

După o scurtă convorbire purtată cu specialiștii de la Combinatul petrochimic Pitești, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, tovarășa ELENA CEAUȘESCU, ceilalți tovarăși din conducerea partidului și statului nostru au vizitat expoziția reprezentativă a realizărilor agriculturii județului Argeș, organizată în partea de sud a municipiului Pitești.

Expoziția a scos în evidență succesele obținute de o serie de unități de producție agricolă și cercetare, pe baza indicațiilor date de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU cu prilejul **„Zilei Recoltei"** din anul 1977. Apreciind asemenea succese tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a solicitat, în continuare, tuturor celor care lucrează în agricultură, să acorde atenție deosebită folosirii intensive, eficiente a pămîntului, pentru a se obține producții tot mai mari pe măsura posibilităților create de statul nostru socialist. Totodată, s-a insistat pentru a se crea condiții de prelucrare superioară, diversificată a tuturor produselor agricole, printr-un sprijin sporit atît din partea specialiștilor din unitățile de cercetare, a unităților industriei alimentare cît și a celor constructoare de mașini.

La încheierea vizitei în expoziție tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, tovarășa ELENA CEAUȘESCU au răspuns invitației de a se prinde în „Hora Belșugului" — moment emoționant și de mare bucurie pentru argeșeni, de a trăi aceste clipe împreună cu conducătorul iubit al partidului și statului nostru.

De la expoziție, s-a parcurs pe jos traseul spre piața civică centrală a municipiului Pitești, pe strada Craiovei, amenajată la indicațiile tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, ca o importantă și modernă arteră de circulație, cu ample și specifice posibilități constructive. Peste 100 000 de oameni ai muncii, formații artistice și sportive, au întîmpinat cu deplină bucurie pe iubitul nostru conducător în această zonă a orașului.

Studierea, în holul Comitetului județean de partid a schiței de sistematizare pentru această parte a municipiului, indicațiile transmise de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU de a îmbunătăți, pe mai departe, propunerile proiectanților au creat elementele de bază pentru definitivarea detaliilor constructive din centrul și sudul municipiului Pitești.

Peste 80 000 de locuitori ai Argeșului, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, au participat la Marea Adunare Populară din Pitești organizată cu acest prilej. Urările nesfîrșite și ovațiile pentru partid, pentru conducătorul său încercat — tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, cîntecele revoluționare și patriotice, un viu colorit al întregii adunări au constituit atmosfera vibrantă în care s-a desfășurat această nouă întîlnire a argeșenilor cu Secretarul General al partidului, Președintele Republicii.

În cadrul cuvîntării rostite cu acest prilej, s-a dat o înaltă apreciere rezultatelor obţinute în agricultură. Tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU *a solicitat însă întregii ţărănimi, tuturor specialiştilor din acest domeniu să se acţioneze cu mai multă fermitate pentru deplina valorificare a potenţialului agriculturii, pentru generalizarea experienţei înaintate, lichidîndu-se rutina şi conservatorismul prin promovarea largă a noului în activitatea agricolă, prin revoluţionarizarea aplicării ştiinţei în agricultură, a conducerii producţiei agricole, a modului de lucru al specialiştilor, al întregii ţărănimi.* Trasîndu-se o serie de jaloane fundamentale pentru agricultura întregii ţări, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU a insistat totodată asupra perfecţionării muncii în industrie, în celelalte domenii de activitate. Amplele referiri la situaţia internaţională au completat tabloul preocupărilor multiple ale partidului şi statului nostru în vasta activitate de îndeplinire a programului Congresului al XI-lea al P.C.R. de făurire a societăţii noastre socialiste multilateral dezvoltate.

Sintetizînd gîndurile şi sentimentele cele mai alese ale tuturor argeşenilor faţă de partid, faţă de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, angajamentul lor de a munci mai bine în viitor, cuvîntul de deschidere şi de încheiere a acestei impresionante adunări, rostit de tovarăşul ION SÎRBU — prim scecretar al Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., preşedintele Consiliului popular judeţean, s-a constituit într-o concluzivă şi edificatoare exprimare a dorinţei noastre de a fi mereu la înălţimea sarcinilor încredinţate de partid.

„Din adîncul inimilor noastre, ale tuturor celor ce trăiesc şi muncesc în Argeş — a spus tovarăşul Ion Sîrbu — **vă adresăm dumneavoastră, cel mai iubit şi respectat fiu al poporului român, urarea fierbinte: Să trăiţi întru mulţi ani, mult stimate şi iubite tovarăşe NICOLAE CEAUŞESCU, spre binele şi fericirea patriei şi poporului, spre gloria şi măreţia României socialiste“** [24].

*
* *

Consemnările noastre privind semnificaţia activităţii şi vizitelor tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în judeţul Argeş au adunat laolaltă momente şi clipe care, în fapt, se cheamă istorie. De aceea *Argeşul şi oamenii lui nu vor uita niciodată că renaşterea economică şi spirituală a acestor străvechi meleaguri, prin care se asigură un prezent prosper şi o minunată perspectivă, este strîns legată în primul rînd de numele şi activitatea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU.*

Mîndri de a-l fi ales simbol de ţară, considerăm că în cele mai multe ipostaze, comuniştii, ceilalţi oameni ai muncii din Argeş s-au dovedit demni de încrederea acordată. Iată două exemple edificatoare : în cincinalul 1971—1975 s-au finalizat în Argeş, 25 miliarde lei investiţii şi s-au realizat în 1975 — 21 miliarde lei producţie industrială, adică de 50 ori mai mult decît în 1950 ; în actualul cincinal 1976—1980, judeţul Argeş beneficiază de 26 miliarde lei investiţii şi va da ţării, în anul 1980, o producţie industrială de peste 43 miliarde lei, adică de 2,1 ori mai mult decît în anul 1975.

Acestea demonstrează cu prisosinţă capacitatea de efort şi de inteligenţă a oamenilor muncii din Argeş, puterea lor reală de a răspunde

[24] „Scînteia“, nr. 11 257 din 31 octombrie 1978.

prin fapte dintre cele mai deosebite chemărilor adresate direct de tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU, atît cu prilejul vizitelor relatate mai sus, dar mai ales, prin întreaga politică a partidului şi statului nostru, consacrată fericirii şi prosperităţii poporului României socialiste, păcii şi colaborării între toate naţiunile lumii.

LA SIGNIFICATION HISTORIQUE DE L'ACTIVITÉ ET DES VISITES DU CAMARADE NICOLAE CEAUŞESCU DANS LE DISTRICT D'ARGEŞ

Résumé

L'ouvrage présente une synthèse de l'activité et des visites de travail realisées par le camarade Nicolae Ceauşescu — le Secrétaire General du Parti Comuniste Roumain, le Présedint de la Republique Socialiste de Roumanie dans le district d'Argeş.

La première partie illustre l'activité révolutionnaire du camarade Nicolae Ceauşescu deployée dans les années de l'illégalité dans le district d'Argeş, etape ou on a soutenu directement l'activité des organisations locales, du parti et de la jeunesse dans la lutte contre l'exploitations pour une vie meilleure. La deuxième partie de l'ouvrage présente amplement les visites de travail réalisées par le camarade Nicolae Ceauşescu dans le district d'Argeş — voie importante pour le prise de différentes décisions importantes concernant le développement rapide et soutenu de cette région dans les annees prospères du socialisme. Dans ce contexte on relève aussi l'activité déployée par le camarade Nicolae Ceauşescu pendant dix-sept ans en qualité de deputé de la ville de Piteşti, dans la Grande Assemblée Nationale.

L'ouvrage s'achève par la présentation succinte des résultats remarquables obtenus pendant la dernière décennie dans le developpement multiforme du district d'Argeş, expression directe de la politique réaliste scientifique du Parti Communiste Roumain.

SOCIETATEA GETO-DACĂ DIN VREMEA LUI BUREBISTA ÎN LUMINA CONCEPȚIEI MARXISTE DESPRE FORMAȚIUNEA SOCIAL-ECONOMICĂ

LIVIU ȘTEFĂNESCU

1. Definind coordonatele spirituale ale poporului român, pe temeiul analizei complexe a istoriei sale, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU sublinia : „Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și astăzi al națiunilor lumii" [1].

Concepția P.C.R., a secretarului său general tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU [2], de a privi principiul interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultantă complexă, firească a evoluției societății umane de pe teritoriul românesc, constituie temeiul rîndurilor de față, a analizei pe care o datorăm esenței trecutului de creație și luptă a strămoșilor noștri.

2. Studiul trecutului comunităților umane obligă la elaborarea unor concepte, legități capabile să transforme istoria în instrumentul descifrării viitorului societăților omenești ceea ce strămoșii noștri denumeau lapidar *historia magistra vitae*. Karl Marx a pus în evidență esența istoriei elaborînd conceptul *formațiune social economică* sau mod de producție cu forme variate de manifestare (asiatic, antic, feudal, burghez-modern) ilustrînd progresul comunităților umane [3] punînd în evidență legitatea lor fundamentală : interdependența dintre cele două laturi ale acestuia forțele de producție și relațiile de producție. Ceea ce caracterizează însă formațiunea social-economică sînt relațiile sociale de producție ajunse pe o anumită treaptă de dezvoltare istorică, de aceea K. Marx spunea : „Societatea antică, societatea feudală, societatea burgheză sînt astfel de ansambluri de producție, fiecare din ele însemnînd totodată o treaptă deosebită de dezvoltare în istoria omenirii" [4].

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 319.

[2] I. Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei patriei, al mișcării muncitorești, în dezvoltarea și afirmarea poporului român*, în „Anale de istorie", nr. 1, 1978.

[3] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, ediția a II-a, București, 1955, p. 372.

[4] *Ibidem*, p. 73.

Împotriva pericolului de a schematiza trecutul societății umane și a confunda istoria fiecărei comunități — care este irepetabilă și nonidentică — cu esența istoriei ca știință K. Marx avertiza în cunoscutul protest adresat lui Mihailovski : „El trebuie să transforme schița mea istorică cu privire la apariția capitalismului în Europa occidentală, într-o teorie istorico-filozofică referitoare la calea generală pe care trebuie să o urmeze în mod fatal toate popoarele indiferent de condițiile istorice în care s-ar afla ele. Eu îi cer iertare. Aceasta ar însemna pentru mine, în acelaș timp o prea mare cinste și o prea mare insultă" [5].

Despre modul de producție al geto-dacilor în literatura de specialitate sînt exprimate trei păreri mai importante :

— una care susține existența societății tribale, uniunilor de triburi în vremea lui Burebista ;

— alta care susține existența societății sclavagiste începătoare în aceeași perioadă ;

— a treia care susține modul de producție tributal în accepțiunea dată de autorii acesteia.

Inexistența societății tribale, relațiilor gentilice și deci a comunei primitive în vremea lui Burebista a fost suficient de bine argumentată de susținătorii modului de producție sclavagist. Inexistența proprietății de tip sclavagist, a societății sclavagiste la geto-daci a fost dovedită de susținătorii modului de producție tributal.

Pentru a cunoaște pe ce treaptă deosebită de dezvoltare în istoria umanității se găseau strămoșii noștri geto-daci la finele secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n. trebuie să ținem seama de :

— generalizarea unor fenomene nu ca o activitate de abstractizare a esenței lor ca un obiect general situat deasupra lucrurilor ci să așezăm cunoașterea la nivelul relațiilor interne fundamentale ;

— esența ca relație internă fundamentală trebuie înțeleasă ca proces generator, ca autodinamică constructivă, ca trecere de la una la cealaltă. K. Marx însuși arată că metoda sa dialectică „privește fiecare formă realizată în mișcare, adică și sub aspectul ei trecător" [6] ;

— esența nu poate fi concepută ca un *obiect general* ci ca *logica dezvoltării obiectului real.*

Aceste elemente teoretice funcționează științific numai în cunoașterea empirică din care au provenit. Prin urmare, pentru a discuta despre conceptul mod de producție — formațiune social-economică — la geto-daci cunoașterea științifică esențială trece prin studiul empiric a ceea ce au constituit relațiile sociale în sînul cărora s-a produs fenomenul apariției și afirmării *poporului geto-dac*. Dacă legea generală este concordanța necesară a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, cunoașterea științifică esențială a legii dezvoltării societății de pe teritoriul țării noastre trece prin studiul empiric al caracterului acestor forțe de producție și al structurii sale de producție concretă.

Sarcina noastră este de a studia realitățile empirice, materialul documentar și potrivit dialecticii marxiste să considerăm *ansamblul* acestor date sub specia esenței concrete și sub specia necesității con-

---

[5] K. Marx, Fr. Engels, *Ausgewählte Briefe*, Berlin, 1953, p. 367 ; apud A. Pelletier, J. J. Goblot, *Materialismul istoric și istoria civilizațiilor*, București, 1973, p. 64—65.
[6] K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 23, București, 1966, p. 27.

crete, adică a le gîndi ca *singulare* în forma *conceptului dialectic* şi nu a formula scheme [7].

3. Descoperirile arheologice de pe teritoriul judeţului Argeş însumate şi într-una dintre cele mai complete monografii a problemei [8] atestă că societatea geto-dacică a înregistrat un grad deosebit de dezvoltare la confluenţa secolelor II î.e.n. şi I î.e.n. pe care o putem caracteriza ca revoluţionară [9] datorită generalizării metalurgiei fierului [10]. Aceasta a implicat şi o puternică modificare a relaţiilor de producţie ca urmare a nivelului atins de dezvoltarea uneltelor, tehnicii, producţiei, cu un cuvînt, forţelor de producţie.

Începînd cu finele secolului al II-lea î.e.n. şi începutul secolului I î.e.n. societatea geto-dacă a depăşit comuna primitivă, stadiul de trib şi relaţii gentilice atingînd o fază nouă, superioară de dezvoltare caracterizată prin familie monogamă, proprietate privată şi stat, asemănătoare cu *a doua stare de lucruri istorică* denumită de K. Marx cu un termen general, *mod de producţie asiatic*. Esenţa modului de viaţă al geto-dacilor, se găseşte potrivit informaţiilor pe care le deţinem, în cea de-a doua modalitate de comunitate caracterizată prin absenţa proprietăţii colective şi afirmarea proprietăţii private asupra pămîntului, a producătorilor direcţi.

Circulaţia monetară, schimburile comerciale, producţia marfarobănească, tipul de locuinţă, portul, instituţii sociale, obiceiuri şi practici de producţie, noţiuni ale realităţii social-economice transmise prin intermediul latinofoniei în limba română, sînt în măsură să ateste existenţa proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie. Caracterul de producători liberi, stăpîni pe produsele muncii lor ne este atestat atît de izvoarele literare, inscripţii, dovezi arheologice cît şi de emisiunea şi folosirea monedei specifice geto-dacilor [11]. Existenţa în vremea lui Burebista a unui singur tip monetar pentru întregul teritoriu geto-dac [12] reprezintă o dovadă peremptorie a comunităţii economice a familiei monogame, proprietară asupra mijloacelor de producţiei şi a unui vehicul modern de manifestare a statului. Moneda unică a înlesnit modalitatea contribuţiei solidare a întregului sistem social bazat pe familie, pentru interesele interne de administrare a întregii comunităţi şi pentru organizarea apărării teritoriului, averii, libertăţii aşezărilor acesteia împotriva ameninţărilor, dominaţiei, împlinirii sau ingerinţelor din exterior ale comunităţilor nongeto-dace.

Cercetările întreprinse pentru cunoaşterea modului de viaţă al geto-dacilor atestă că în perioada lui Burebista familia monogamă era consolidată în cadrul gospodăriei personale situată în contextul comunităţii săteşti [13]. Fr. Engels consideră că germanii cînd au venit din Asia,

---

[7] A se vedea schema „modului de producţie tributal şi orînduirea tributală" în „Probleme economice", nr. 11, an. XXV, 1972, p. 29—44 şi *Despre formaţiunea social-economică tributală*, în „Probleme economice", nr. 4, an. XXVI, 1973, p. 51—68.

[8] I. H. Crişan, *Burebista şi epoca sa*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1977.

[9] V. Gordon Childe, *Făurirea civilizaţiei*, Bucureşti, 1966 ; foloseşte termenul de „revoluţie neolitică" dar nu-l explică în sensul logicii dezvoltării obiectului real.

[10] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 384—408.

[11] *Ibidem*, p. 152—187.

[12] C. Preda, *Burebista, unificator al tuturor geto-dacilor*, în „Era socialistă", nr. 8, 1978, p. 41.

[13] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 187—195.

s-au aşezat în ţinuturile de la răsărit de Rin şi la nord de Dunăre evoluînd de la comuna primitivă la stadiul de popor cu împărţirile : ţara, ţinutul, suta şi marca (satul). „Pămîntul pe care nu-l revendica satul rămînea la dispoziţia sutei ; ceea ce nu-i era repartizat acesteia din urmă revenea ţinutului ; ceea ce mai rămînea disponibil — de cele mai multe ori pămînturi foarte întinse — trecea în posesiunea nemijlocită a întregului popor"[14]. Acestea erau pămînturi ale întregii comunităţi etnice germane, care „... a trecut de la căruţa cu coviltir a nomazilor la casa din buşteni (Blockhaus) a ţăranului statornicit transformîndu-se într-un drept de proprietate deplină asupra casei şi curţii"[15], constituite nu numai din păşuni, păduri, bălţi ci şi din terenuri arabile : „... revendicate de rege ca reprezentant al întregului popor"[16].

Este cert că geto-dacii, străvechi locuitori ai acestui pămînt — cercetările arheologice atestă locuirea continuă a populaţiei indo-europene — au încheiat evoluţia care a marcat trecerea de la stadiul tribal şi relaţii gentilice, la stadiul de popor cu temelia, familia monogamă, proprietate privată şi stat, către finele secolului II î.e.n.

La geto-daci satul, obştea teritorială, avea pămîntul său, era constituit din proprietăţile parcelare familiare care foloseau pădurea, păşunea (islazul), eleşteul dependente de sat. Cercetările arheologice confirmă ştirile furnizate de izvoarele literare care ne informează despre numărul cel mare al geto-dacilor în vremea lui Burebista. Revoluţionarea forţelor de producţie datorită generalizării şi intensificării metalurgiei fierului a creat condiţiile materiale necesare exploziei demografice care a dus la ruperea legăturilor gentilice şi depăşirea stadiului tribal. Aşa a fost posibil triumful ireversibil al noilor relaţii sociale caracteristice stadiului de popor geto-dac cu instituţiile general-determinate : familia monogamă, proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie şi produselor muncii, statul. „Căci inviolabilitatea domiciliului nu a fost efectul, ci cauza transformării lui în proprietate privată"[17] ceea ce asigură afirmarea şi viabilitatea familiei monogame.

4. K. Marx analizînd căile de trecere de la comuna primitivă expune trei ipostaze :

a) Colectivitatea ca substanţă în care familiile sînt simple fenomene, pămîntul fiind proprietatea acesteia, fiecare familie în parte se comportă ca o verigă. Condiţia tributului o constituie sistemele de irigaţie, mijloacele de comunicaţie iar marile oraşe apar doar ca necesităţi ale reprezentanţilor entităţii înglobante sau pentru comerţul cu alte comunităţi.

b) Colectivitatea presupune ca bază nu pămîntul ci *aşezarea*, satul, sediul agricultorilor proprietari de pămînt. Greutăţile de care se izbeşte colectivitatea provin de la altele care-i tulbură aşezarea pe pămîntul lucrat de ea. Individul devine *proprietar privat* al pămîntului — al unei parcele separate — a cărei cultivare separată cade în sarcina lui. Calitatea de membru al comunităţii continuă să fie premisa pentru însuşirea pămîntului, dar ca membru al comunităţii individul este proprietar privat. Aceasta a stat la temelia istoriei grecilor, romanilor, evreilor.

---

[14] Fr. Engels, *Marca* în *Războiul ţărănesc german*, Bucureşti, 1958, p. 138.

[15] *Ibidem*, p. 141.

[16] *Ibidem*, p. 139.

[17] *Ibidem*, p. 141.

c) Colectivitatea este compusă din familii care nu sînt coposesoare ca în forma asiatică și nici proprietare ci o parte a pămîntului ocupat rămîne comunității ca atare, distinctă de membrii ei, cealaltă se împarte și fiecare parcelă de pămînt este proprietate privată numai în măsura în care familia este membră a colectivității. K. Marx denumește această a treia modalitate, germanică.

Aceste trei ipostaze se află în cel *de-al II-lea moment istoric* sau *stare de lucruri istorică* deoarece *I-ul moment istoric* pe care-l neagă — comuna primitivă — este caracterizat, arată K. Marx, prin faptul că : „... în forma cea mai primitivă a avea față de pămînt un raport de proprietate înseamnă a găsi în el materie primă, unealtă și mijloacele de trai, produse nu prin *muncă* ci ca roade ale pămîntului însuși“ [18].

Exprimînd filiația acestor trei ipostaze de colectivitate pe cea de-a II-a treaptă istorică, K. Marx folosește conceptul de *derivare*. „În al doilea rînd însă acolo unde există *proprietatea asupra uneltei*... alături de *proprietatea asupra pămîntului*... acolo este de acum dată ca premisă o a doua treaptă istorică, alături de prima treaptă și în afara ei... Unealta însăși fiind acum un produs al muncii, așadar elementul care constituie proprietatea fiind deci creat prin muncă, colectivitatea nu mai poate să se prezinte aici în forma ei naturală ca în primul caz — colectivitatea pe care se bazează acest fel de proprietate — ci ca o colectivitate derivată care ea însăși este produsă, creată, o colectivitate produsă de muncitorul însuși“ [19].

A III-a stare de lucruri istorică este caracterizată de K. Marx astfel : „Cea de a treia *formă posibilă* în care muncitorul se comportă ca proprietar numai față de mijloacele de trai, le găsește de-a gata ca o condiție naturală a subiectului care muncește fără a se comporta față de pămînt sau față de unealtă, așadar nici față de munca însăși, ca față de ceva propriu, este de fapt formula sclaviei și a iobăgiei“ [20].

Prin urmare *modul de producție asiatic* este cea *de-a II-a* stare de lucruri istorică a societății umane caracterizată de K. Marx prin cel puțin trei ipostaze de colectivități umane cu tot atîtea baze economice și cu prezența unor clase sociale distincte [21], compuse din familii monogame.

Societatea geto-dacă începînd de la finele secolului al II-lea î.e.n. și începutul secolului I î.e.n. a depășit comuna primitivă intrînd într-o fază nouă de dezvoltare, superioară, asemănătoare cu a II-a stare de lucruri istorică denumită de K. Marx cu un termen general mod de producție asiatic. Noțiunea de societate tributală sau mod de producție tributal extinde una din caracteristici — cea economică — prin care se manifestă statul, la întregul mod de producție asiatic sau cea de-a II-a stare de lucruri istorică și se referă numai la una din cele trei ipostaze analizate de K. Marx de aceea o considerăm improprie atît pentru

[18] K. Marx, *Forme premergătoare producției capitaliste*, București, 1956, p. 35.

[19] *Ibidem*, p. 36.

[20] *Ibidem*, p. 37.

[21] K. Marx, Fr. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, ediția a VII-a, București, 1959, p. 30, nota subsol 2.

realitatea istoriei cît şi pentru caracterul ştiinţific al materialismului istoric [22].

Esenţa modului de viaţă al geto-dacilor se găseşte, potrivit informaţiilor pe care le deţinem în cea de a doua modalitate — ipostază — de colectivitate caracterizată prin proprietatea privată asupra pămîntului şi apartenenţa la comunitatea sătească. Ca geto-dac erai membru al satului şi numai ca sătean puteai deveni proprietar. Clasele sociale erau clase distincte şi nu antagoniste iar personalităţile, regii Burebista, Cotiso, Decebal au fost rezultatul acestor relaţii sociale. Statul geto-dac reprezintă starea obiectivă a familiei monogame şi proprietăţii sale private generată de autoadministrarea aşezărilor teritoriale, satelor, davelor şi cu evenimentele unanim apreciate realizate de Burebista, eminentă personalitate a antichităţii europene care a creat centralizarea, sistemul unic de concentrare şi a organizat acţiunile militare de eliberare a teritoriului încălcat de alte comunităţi sau care exercitau dominaţie, ingerinţe sau ameninţare împotriva poporului geto-dac.

Satul geto-dac, modalitate de constituire şi supravieţuire a poporului şi statului geto-dac a devenit prin împletirea civilizaţiei geto-dace cu civilizaţia romană şi latinofonie sat daco-roman şi apoi sat românesc. În cea de-a III-a stare de lucruri istorică, prin secolele IV—IX a apărut şi s-a dezvoltat din interiorul său şi proprietatea feudală. În condiţiile vitrege ale perioadei năvălirii popoarelor migratoare şi ale absenţei unui centru unic de conducere şi a unor personalităţi remarcabile, satul românesc a dezvoltat forţa sa publică, statală, de autoconducere şi apărare ceea ce a fost denumită ca o categorie de stat neorganizat.

Poporul geto-dac începînd de la sfîrşitul secolului al II-lea î.e.n. şi începutul secolului I î.e.n., pe teritoriul său carpato-danubiano-pontic milenar de formare, cu o viaţă economică, spirituală şi public-statală remarcabile, mai ales în vremea lui Burebista a atins cel de-al II-lea moment istoric denumit de K. Marx mod de producţie asiatic şi a adus o contribuţie originală la istoria civilizaţiei, realizările lui fiind o remarcabilă variantă europeană a modului de producţie asiatic.

---

[22] Liviu Ştefănescu, *Modul de producţie tributal în sud-vestul României*, comunicare la Sesiunea ştiinţifică prilejuită de Centenarul muzeului bănăţean, Timişoara, 1973 ; *Modul de producţie tributal în nord-vestul României*, comunicare la sesiunea ştiinţifică „Probleme ale perioadei prefeudale şi feudalismului timpuriu", organizată de Muzeul Ţării Crişurilor, Oradea, 1973 ; *Modul de producţie tributal şi agricultura geto-dacilor*, comunicare la cel de-al III-lea Simpozion Naţional de istorie agrară, Timişoara, 1974 ; *Modul de producţie tributal în Dobrogea*, comunicare la sesiunea Muzeului „Delta Dunării", Tulcea, 1974 ; *Teze şi ipoteze privind perioada prefeudală*, în „Muzeul Naţional", Bucureşti, vol. III ; *Începuturile feudalismului în ţara noastră în lumina unor aprecieri ale clasicilor marxism-leninismului*, referat prezentat în cadrul dezbaterii „Începuturile feudalismului în Ţările Române", organizată de Academia de ştiinţe sociale şi politice, Iaşi, 27—28 decembrie 1974 ; *Les geto-dacs et la formation social-economique „tributale"*, comunicare la al II-lea Congres Internaţional de Tracologie, Bucureşti, 1976 ; *Semnificaţia teoretică a descoperirilor arheologice de pe teritoriul judeţului Hunedoara privind societatea geto-dacă*, comunicare la Sesiunea ştiinţifică a Muzeului din Deva, 1975 ; *Agricultura geto-dacilor, modul lor de producţie şi posibilitatea ilustrării în Muzeul Agriculturii*, comunicare prezentată la al IV-lea Simpozion Naţional de istorie agrară, Slobozia, 1976.

LA SOCIÉTÉ GETO-DACIQUE À L'ÉPOQUE DE BUREBISTA, DANS LA LUMIÈRE DE LA CONCEPTION MARXISTE SUR LA FORMATION SOCIALE-ÉCONOMIQUE

Résumé

La société gèto-dacique à partir du I siècle a.n.è. a dépassé la commune primitive, en commençant une nouvelle etape, semblable *au deuxième état historique* nomé par Karl Marx avec un terme général : mode de production asiatique, parce que c'est là où elle a évoulué dans une forme classique.

L'essence du mode de vie des gèto-daces réside (selon les informations que nous possedons) dans la deuxième modalité de collectivité, caracterisée par la propriété privée sur la terre et par l'appartenance à la communauté villageoise. L'étape de peuple dacique et de langue dacique omogène, avec quatre ou cinq modalités de prononciation régionale, avec une vie économique, spirituelle et publique d'etat particulière, a apporté une contribution originale dans l'histoire des civilisation. Les classes sociales (les tarabostes et les comates) étaient des classes distinctes et non antagonistes et les personalités de Burebista, Decebal, ont été le résultat de ces relations speciaux. Il ne faut pas confondre l'état crée par l'union libre de producteurs pour la protectin de la terre et de leurs biens (les produits, la famille, la liberté), ou pour l'élibération de la terre envahie, avec l'état comme instrument d'opression à l'interieur et de pillage et annexion à l'exterieur dans les sociétées par des classes dominantes.

Le village gèto-dacique est devenu daco-romain et puis roumain. Dans le troisième état historique comprenant les siècles VI—IX de son interieur est apparues la propriété féodale. Mais la société roumaine féodale est caractérisée par la vitalité de la communauté villageoise formée par les paysans libres et les maîtres, situation qui a mis son empreinte sur le dévéloppement de la société humaine sur le territoire de la Dacie.

Le village daco-romain et puis le village roumain, dévéloppé même en l'absence d'un centre unique de direction, a garé sa fonction publique, d'état avec direction individuelle et de protecteur même nomée état nonorganisé.

La notion de société tributale ou mode de production tributal, limite à seulement une des hypostases du mode de production du deuxième état historique qui n'a pas éxisté dans notre espace géographique ; c'est pour cette raison qu'il ne peut pas caracteriser la société humaine qui a vecu sur le territoire de notre pays.

Muzeul de istorie al R. S. România
Primit în redacţie la 25 octombrie 1978

CERAMICA ROMÂNĂ DE TRADIŢIE DACICĂ DIN ZONA MUSCELULUI

OCTAVIAN BODEA

Muzeul Cîmpulung Muscel, în colaborare cu Institutul de Arheologie, între anii 1962—1964, au reluat săpăturile de la castrul Jidava, după o întrerupere de mai bine de 60 ani.

Situat pe limesul transalutan, la 4 km sud de Cîmpulung, în cartierul Pescăreasa, castrul Jidava, este considerat cel mai mare castru de pe stînga Oltului, incinta lui extinzîndu-se pe circa 13 000 mp.

Viaţa romană este cunoscută a fi fost scurtă, respectiv, prezumată din timpul lui Comodus (180—192 e.n.), pînă în timpul împăratului Gordian III (238—244), cînd castrul a fost distrus, prin incendiere de către autohtoni, ajutaţi de carpi şi costoboci, stimulaţi în mişcările de eliberare şi de apariţia primelor valuri ale popoarelor migratoare [1].

Castrul Jidava, centru cu profil militar şi cu viaţă domestică aferentă, întrucît era de tipul castra-stativa-hiberna, cu staţionare continuă şi permanentă, poartă amprenta dacică pe multe mărturii [2], din cultura materială interceptată, completînd şi atestînd continuitatea populaţiei autohtone-dacice sub ocupaţia romană şi în această zonă, aşa cum s-au descoperit de altfel pe întreg teritoriul patriei noastre.

Viaţa deosebit de activă a trupelor staţionate la Jidava, confirmă în mod strălucit caracterul general unitar al convieţuirii daco-romane.

Este astăzi bine stabilit că, deja, din a II-a jumătate a secolului al II-lea, romanii practicau recrutarea elementelor necesare armatei, din rîndul populaţiei indigene dacice [3].

Constatăm că viaţa domestică a castrului era foarte dezvoltată, datorită permanenţei garnizoanei, amploarei efectivului-unitate de cavalerie, cît şi a ponderii demografice din jur, existentă încă din cele mai vechi timpuri, în depresiunea în care se află castrul.

În întreaga zonă depresionară, au fost depistate numeroase urme de populaţie stabilă, chiar din epoca bronzului, ca de exemplu la : Pescăreasa, Albeşti (Zărziori), Micloşani, Malu cu Flori, Cetăţenii din Deal. De asemenea, cultură dacică intensă, a fost depistată ulterior, chiar sub vatra actuală a oraşului Cîmpulung.

Sînt surprinse urme dacice, în majoritatea profilelor din activitatea cotidiană a ostaşilor romani. În acest sens, ele se evidenţiază în : obiec-

[1] Dumitru Tudor, ***Răscoale şi atacuri barbare în Dacia romană***, p. 58—60.

[2] Flaminiu Mîrţu, ***Prezenţe dacice în viaţa domestico-militară a castrului Jidava***, comunicare ţinută la Sesiunea ştiinţifică a muzeelor din R. S. România, 1965.

[3] Hadrian Daicoviciu, ***Dacii***, Editura ştiinţifică, 1965, p. 243.

tele casnice-metalice (harpago de prototip elenistic), accesorii militare (pinteni de tip dacic) și, îndeosebi, ceramica provincială romană poartă amprenta ceramicei indigene.

Populația geto-dacică din timpul ocupației romane, inclusă în zona extremității nordice a limesului transalutan, din prima jumătate a secolului al III-lea e.n., a participat activ la formarea armatei romane. Un exemplu concret, îl constituie Cohorta a VI-a Nova Cumidavensium Alexandriana-Rîșnovul de azi, din epoca lui Severus Alexander[4], situată la 40 km la nord de Jidava, care era formată din daci, așa după cum unele izvoare și mai ales diplomele militare, găsite în cuprinsul Imperiului Roman, consemnează vreo 13—15 corpuri de trupe auxiliare, alcătuite din autohtoni, încă din timpul lui Traian și al împăraților, care i-au urmat la tronul Romei.

Față de cele relatate mai sus, considerăm necesar să evidențiem continuitatea elementului dacic și aportul adus de acesta, în viața trupelor auxiliare romane de la Jidava.

Această teză, este reflectată cu precădere și în profilurile de specializare, pentru nevoile domestico-militare, desfășurate în viața castrului, ca de exemplu : olăria, prelucrarea metalelor, în scopul confecționării uneltelor și a accesoriilor militare.

Ceramica din Dacia romană, a continuat în mare măsură produsele de olărie din epoca premergătoare ocupației, însă, trecută la o fază mai caracteristică, cunoscută sub denumirea de ceramica provincială romană.

În afară de ceramica fină de import, olăria confecționată în Dacia Romană se înfățișează, din punctul de vedere ce ne interesează aici, sub două aspecte[5] :

a) olăria dacică, modelată cu mîna, păstrîndu-și în genere ornamentația și formele dinaintea cuceririi romane ;

b) olăria de factură romană, lucrată la roată, în alcătuirea căreia, produsele indigene mai vechi, au ocupat un loc însemnat, influențînd-o, mai puțin tipologic, dar, cu deosebire din punct de vedere al ornamenticei.

În privința primei categorii, nu avem încă mărturii concludente, pe plan local, deși, descoperirea din secțiunea N, perpendiculară pe porțiunea fosei dintre porta decumana și turnul de colț-nord-estic, a pus în evidență cîteva fragmente de ceramică Latène, dacică, de tehnică manuală inferioară, iar în secțiunea D, caroul 9, la 0,73 m adîncime, s-a descoperit un mic borcan, de factură și tehnică cu probabilitate tot dacică.

În acest context, rețin atenția, categoriile de ceramică provincială romană, aflată în castrul în cauză, respectiv, cea din pastă cenușie cu pietriș foarte mărunt și cea din pastă roșie-cărămizie, aceasta, mai restrînsă cantitativ. La ambele categorii, constatăm însă, frecvența micasării vizibilă atît la părțile exterioare, cît și în miez.

Din această mare cantitate de ceramică interceptată, variată ca tipologie, vase cenușii făcute din pastă mai dură și lucioasă, făcînd parte din ceramică provincială cenușie, reținem ca ornamentică, prezența rozetelor în tehnica ștampilării, asemănătoare cu cele de pe cănile mari cenușii, cît și cele de pe dolium-pythos, tipic getice, descoperite în așezarea geto-dacică de la Cetățeni-Muscel din secolul al III-lea î.e.n. — secolul I, e.n.

---

[4] Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, 1968, p. 271.

[5] D. Protase, ***Problema continuității în Dacia, în lumina arheologiei și numismaticii***, p. 65.

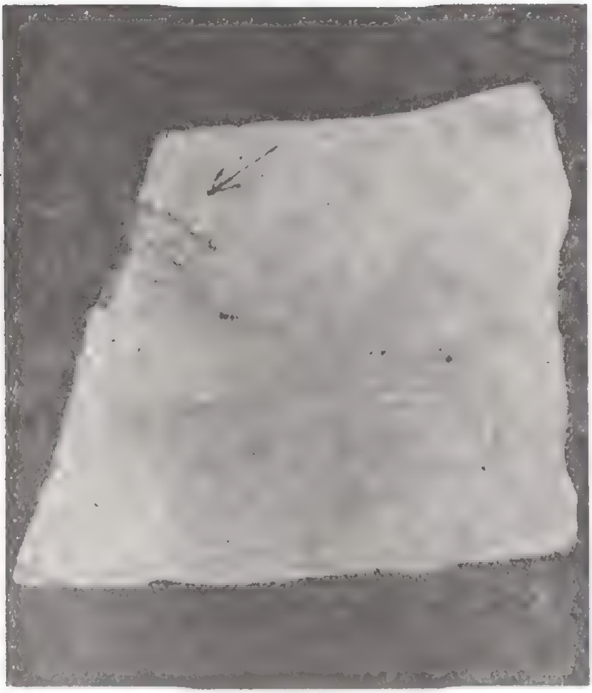

Fig. 1 — Rozeta cu patru petale de pe ceramica dacică de la Cetăţeni — Muşcel, secolele III î.e.n. — I e.n.

Fig. 2 — Rozeta cu cinci petale şi brăduţul de pe ceramica provincială de la Jidava — Cîmpulung, secolele II—III e.n.

Varianta A.

— Rozeta dacică, cu un număr restrîns de petale-raze, respectiv patru, cu diametrul de 1 cm (fig. 1), aflată pe fragmente ceramice descoperite în așezarea geto-dacică de la Cetățeni.

Acesteia, îi corespunde motivul rozetă de pe ceramica provincială romană de la Jidava, cu cinci petale, utilizîndu-se aceeași tehnică a ștampilării, ambele rozete din această categorie avînd caracteristică pornirea cozilor-petalelor dintr-un singur punct central (fig. 2).

Varianta B.

Rozeta prototip, ca ornament tipic dacic, dar cu pluralitate de petale-raze, circa 16—17, avînd zona centrală sub forma unui buton, cu suprafață bine evidențiată, cu diametrul de 9 mm, în jurul căruia se

Fig. 3 — Brăduțul și rozeta cu patru petale, de pe ceramica dacică de la Cetățeni — Mușcel

află un prim cerc, incizat, de la periferia căruia pornesc petalele, la rîndul lor, delimitate de al doilea cerc (fig. 3). Acest motiv decorativ, a fost imprimat pe vas tot prin tehnica ștampilării, fragmentele în cauză, aflîndu-se astăzi în colecțiile muzeului Cîmpulung Muscel.

Trebuie să reținem, că tipul B de rozetă cu multe petale, de pe ceramica dacică de la Cetățeni, respectiv de pe dolia, este reprezentat restrîns numeric și poate fi mai degrabă, marca de olari, care în perioada daco-romană, a vieții castrului, a fost transformată de către autohtonii ceramiști, în veritabil motiv ornamentic, răspîndit cantitativ pe întreaga suprafață a vasului.

Asemănătoare cu varianta B, depistăm, pe ceramica de la Jidava, rozeta tot cu buton central, dar, cu un singur cerc şi cu un număr mai mic de petale-raze, circa 9—10 (fig. 4).

La ceramica provincială de la Jidava constatăm, însă, că olarii care continuă folosirea motivului tradiţional al rozetei, adoptă în mod vizibil acel „horror vacui", străvechi, completînd ornamentarea cu motive geometrice, în unghi frînt, sau în semicerc, formate din mici pătrăţele, sau linii paralele, realizate tot prin tehnica ştampilării (fig. 5).

Ramura existentă pe acelaşi fragment de vas ceramic, unde este reprezentată şi rozeta cu cinci petale, respectiv este o specie de conifere

Fig. 4 — Rozeta cu circa 16—17 petale şi rozeta în semicerc, canelată mărunt de pe ceramica provincială de la Jidava (desen fig. 3)

din clasa gimnospermelor, cu frunze aciculare monoice sau dioice, respectiv, bradul, pinul [6], etc., utilizat ca ornament în momentele principale din viaţa omului, ca de exemplu : naştere, nuntă, moarte, construcţia unei clădiri etc.

Privit genetic, bradul, poate fi urmărit la noi, pînă la strămoşii geto-daci, care-l foloseau şi ca motiv ornamental pentru decorarea cera-

[6] Flaminiu Mîrţu, *Reprezentări ale pomului vieţii pe inelele româneşti*, în „Studii şi cercetări de istoria artei, seria artă plastică", tom. 17, nr. 2, 1970, p. 300.

micii, așa cum e reprezentată crenguța de brad pe un fragment de vas dacic descoperit la Cetățeni-Muscel.

Bradul, considerat ca arbore sacru, rămînînd veșnic verde în orice anotimp, simbol al nemuririi, favorizînd o viață lungă, s-a transmis în creștinism cu semnificația învierii și a vieții fără de sfîrșit „dincolo" după moarte, încît prezența lui este obligatorie în inventarul funerar în perioada medievală [7].

Motivele vegetale dendrologice sînt astfel transmise genetic, de pe ceramica strămoșilor daci, pe inelele medievale de uz curent, sau funerar, iar mai tîrziu în perioada modernă pe cruci [8].

Tot la Jidava au fost descoperite o serie de fragmente ceramice

Fig. 5 — Rozeta cu circa 9—10 petale de pe ceramica provincială de la Jidava

din pastă cafenie micasată, reîntregite ulterior, obținîndu-se un vas cu unele completări, avînd dimensiunile : înălțimea = 0,23 cm, diametrul gurii = 18 cm, diametrul fundului = 8 cm, sub nr. de inv. 2 546, actualmente expus în colecțiile de istorie veche a muzeului Cîmpulung. Vasul, are gîtul larg cu pîntece bombat, fundul mic, buza dreaptă cu caneluri orizontale, cu două mănuși, pe fiecare fiind reprezentat cîte un buton, localizat la centrul mănușilor pe verticală. Butoanele conice de pe mănusi, la rîndul lor, oglindesc în mod sugestiv, influența ornamenticei dacice,

[7] *Ibidem.*

[8] I. Chelcea, *Prelucrarea artistică a pietrei, în satul Scheia din județul Iași,*

păstrate şi duse mai departe de olarii autohtoni, ce confecţionau ceramica provincială romană.

Constatăm şi reţinem că, în cadrul ceramicei dacice recoltate din săpăturile arheologice de la Cetăţeni — Muscel, a fost întîlnit, pe o mănuşă de vas ceramic cu dimensiunile de 8 × 5,5 cm, acelaşi motiv ornamental, butonul-conic, similar, pînă la identitate, cu cele de pe ceramica provincială romană de la Jidava, respectiv, butonii menţionaţi pe vasul de mai sus amintit (fig. 6—7).

Prezenţa, unei părţi din ornamentica dacică, pe vasele provinciale romane, din secolele II—III e.n., considerăm, că *prezintă* o dublă importanţă.

Fig. 6 — Mănuşă de vas dacic, cu butoni conici, de la Cetăţeni — Muscel

În primul rînd, faptul atestă cultura ridicată, în general, pe care cuceritorii romani au găsit-o aici şi înaltul nivel tehnic şi artistic, în special, al ceramicii autohtone dacice, care s-a impus într-o măsură, în practica meşteşugului olăriei, pe linie de ornamentare şi aceasta, desigur, nu numai datorită faptului că profesional, îndeletnicirea aceasta, constituia ponderea, în preocupările meşteşugăreşti, dar şi pentru necesităţile vieţii cotidiene.

Descoperirile din cele circa 100 puncte [8], de pe teritoriul Daciei romane, a urmelor de cultură materială, din secolele II—III e.n., sînt dovezi grăitoare, ce ne demonstrează arheologic continuitatea populaţiei dacice.

Cercetările întreprinse, la castrele de la Breţcu, Mehadia-Băile Herculane, etc., au confirmat că obiectele romane, erau amestecate cu vase şi fragmente de vase dacice, lucrate cu mîna, de către ostaşii recru-

tați dintre băștinași și populația autohtonă, utilizată de romani, la construirea și repararea taberelor militare, așa, după cum s-a întîmplat și la castrul roman Jidava din secolele II—III e.n.

Așadar, toate descoperirile arheologice, numismatice și lingvistice, dovedesc că în Dacia romană, a rămas o populație numeroasă care vorbea, cu timpul, latina populară, iar mai tîrziu, prin accentuarea interferenței în toate domeniile de viață și activitate între elementul dacic și roman, au dat naștere poporului și limbii române.

Fig. 7 — Vas roman, cu butoane conice pe mănuși, de la Castrul Jidava — Muscel

LA CÉRAMIQUE ROMAINE DE TRADITION GETO-DACE, SUR LE TERRITOIRE DE L'ANCIENNE ZONE DE MUSCEL

Résumé

Outre la céramique d'import, la poterie confectionné dans la province de la Dacie romaine, presente deux aspects :

a) la céramique geto-dace realisée à la main et qui conserve le decor et les formes traditionelles utilisée avant la conquette romaine ;

b) la céramique provincialle romaine, proprement dite, realisé par la technique de la roue, mais qui a soubi une influence moins tipologique, mais particulièrement en ce qui concerne le décor, adopté des geto-daces.

C'est la rosace dace, a 4 pétales, qu'on trouve sur la poterie de Cetățeni, du troisième siècle a.n.è. au premier siècle n.e. et representée sur la ceramique

romaine par la variante a 5 pétales, intercepté au castre romain de Jidava, près de Cîmpulung, de la fin du II-ème siècle, de notre ère, a l'occasion des fouilles effectués en 1962—1964.

La variante B. C'est la rosace prototype de la poterie dace à 9—10 pétales au bien a 16—17 — realisée cette fois par éstampage sur les fragments de la ceramique provincielle romaine.

La branche de sapin, le buton conique si usuels au grand habitat — emporium geto-dace, de Cetăţeni, on été interceptés, du même, et frequement à Jidava.

Les temoignages de la culture materielle trouvées sur tout le térritoire de la Dacie romaine, pendant le II-ème, et le III-ème, siècle de notre ère sont, parmi d'autres preuves, la certitude concrète de la continuité de la population des daces, qui par leur vie commune avec les conquerants romains — veritable symbiose sociale economique et demographique — prouve, a l'évidence peremptoire, la formation du peuple et de la langue roumaine, au nord du Danube, sur le territoire de toute la Dacie.

Primită în redacţie la 15 iunie 1977
Muzeul orăşenesc Cîmpulung

SONDAJE ARHEOLOGICE LA CTITORIA LUI NEAGOE BASARAB DIN CURTEA DE ARGEȘ

GH. I. CANTACUZINO

Sondajele arheologice efectuate la biserica mănăstirii Argeșului în luna septembrie 1965 au fost prilejuite de lucrările de consolidare întreprinse de Direcția monumentelor istorice la terasa ce înconjoară monumentul, care implicau demontarea balustradei și a lespezilor de piatră. Cercetările au fost limitate, în funcție tocmai de aceste lucrări, la două mici secțiuni, lungi (de la soclu) de 4,25 m și late de 1,50 m, în axul absidelor estică și sudică a bisericii, tăind atît terasa cît și porțiunea de teren alăturată.

În ambele secțiuni se observă clar raderea straturilor superficiale, efectuată în cursul restaurării din ultima parte a secolului trecut [1]. Ca stratigrafie, deasupra solului galben viu (foarte umed, cu infiltrații de apă de la aproape 1 m adîncime), avînd partea superioară la cca 0,60 m sub actuala suprafață a terenului, se află un strat de pămînt negru, gros de 0,30—0,45 m, în care se adîncesc o serie de gropi printre care multe gropi de morminte. Deasupra — un strat cu nisip, mai gros (cca 20—25 cm) în apropierea terasei, unde constituie patul unui pavaj recent din bolovani lat de aproape 1,80 m, și mai subțire (6—8 cm) spre exterior, unde suportă pietrișul aleilor ce înconjoară clădirea. Acest strat a fost desigur adus pentru nivelarea curții, în timpul restaurării. Terasa din jurul bisericii (lată de 1,65 m, la care se adaugă grosimea balustradei) este așezată pe o fundație masivă din bolovani de rîu legați cu mortar, fundație ce pătrunde cu cca 0,40 m în pămîntul galben, ajungînd la o adîncime de aproximativ 1 m.

În zonele sondate, la exteriorul terasei, au fost descoperite o serie de morminte orientate est-vest, dintre care unele sînt deranjate. Gropile lor au fost săpate în stratul de pămînt negru, cîteva intrînd pînă în pămîntul galben, adîncimea lor variind între 0,35—0,40 și aproape un metru față de suprafața actuală.

Un număr de cinci morminte — fie deranjate, fie numai parțial surprinse, notate M_1—M_5 — au apărut în secțiunea din axul absidei estice.

---

[1] Nivelul vechi al terenului se poate observa în fotografiile ce reprezintă biserica înainte de restaurare (N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, vol. I, pl. LXXV, LXXVI). Lucrările de nivelare a terenului în jurul bisericii sînt menționate în actele oficiale privind restaurarea (*Restaurarea Monumentelor Istorice 1865—1890. Acte și rapoarte oficiale despre restaurarea catedralei... de la C. de Argeș...*, Buc., 1890, p. 73—74).

În secțiunea dispre sud au fost descoperite șase morminte (M_{6-11}), și ele deranjate sau prost conservate. Unul din acestea (notat M_7), parțial deranjat de o groapă mai recentă, este datat cu monedă de la mijlocul secolului al XVI-lea (dinar emis pentru Ungaria de Ferdinand I, de pe la 1540 — ultima cifră e ilizibilă).

Raportul stratigrafic între mormintele din această secțiune — a cărui precizare e îngreunată de gropile mai tîrzii și de răzuirea modernă — indică pe de o parte anterioritatea M_{11} față de M_6 și pe alta a M_7 față de M_9 și M_8. În secțiune, antrenate în gropile mormintelor

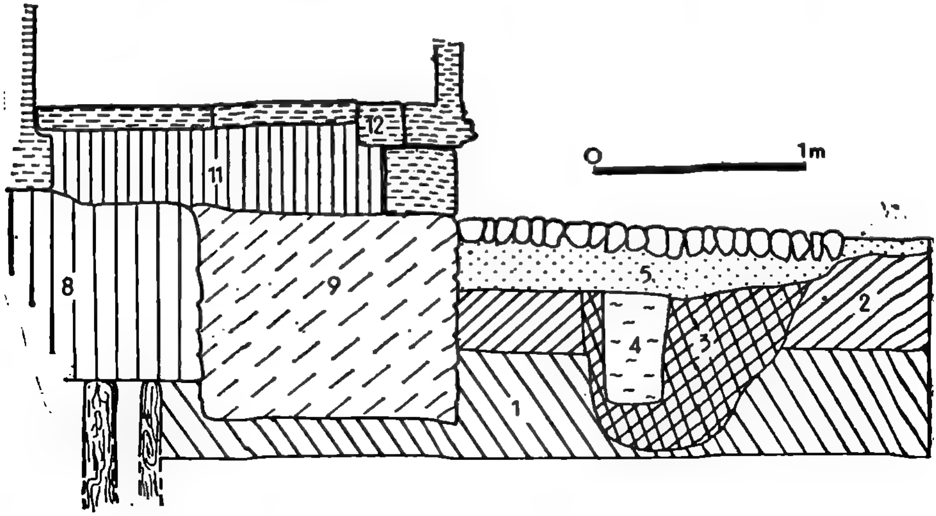

Fig. 1 — Biserica mănăstirii Argeșului. Profilul nordic și cel estic al sondajului din dreptul absidei estice (1965)

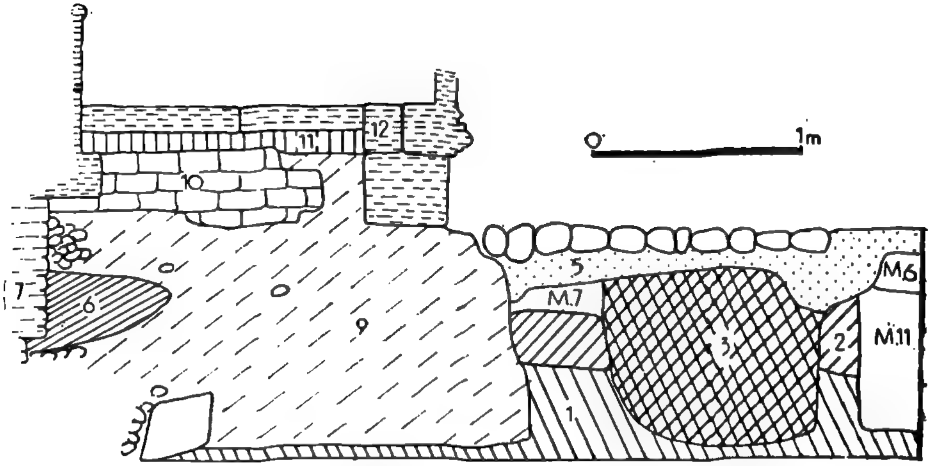

Fig. 2 — Biserica mănăstirii Argeșului. Profilul estic al sondajului din dreptul absidei sudice (1965) :

1 — pămînt galben viu ; *2* — pămînt negru-cenușiu ; *3* — pămînt negru amestecat cu galben ; *4* — moloz, piatră spartă ; *5* — nisip ; *6* — lentilă pămînt cenușiu ; *7* — fundație piatră, retrasă în raport cu soclul ; *8* — fundația de piatră a bisericii ; *9* — fundația de piatră a terasei ; *10* — zidărie din cărămizi refolosite ; *11* — strat suport al terasei ; *12* — trotuarul și balustrada terasei reamenajate în secolul al XIX-lea

sau în cele două gropi mai tîrzii, au fost găsite cîteva fragmente ceramice (unele smălţuite cu smalţ verde), databile între sfîrşitul secolului al XVI-lea şi prima parte a secolului al XVIII-lea, precum şi resturi de cuie de fier.

După ce în cele două secţiuni s-a săpat în pămîntul galben pînă la o cotă puţin inferioară celei a tălpii fundaţiei terasei (infiltraţia apei era accentuată de la mai puţin de un metru adîncime), această fundaţie a fost demontată pe lăţimea secţiunii, pentru a se ajunge la temelia bisericii.

Dedesubtul unui strat subţire de ciment ce susţinea lespezile terasei se găsea un pat masiv de bolovani de rîu legaţi cu mortar. După scoaterea acestora pînă la nivelul bazei soclului şi a balustradei, s-a început sondajul în fundaţia terasei, pornind de la exterior. Fundaţia terasei intră pînă în solul galben viu, ajungînd la o adîncime de cca 1 m faţă de actuala suprafaţă a terenului la exteriorul balustradei.

În dreptul absidei estice, fundaţia bisericii se poate diferenţia de cea a terasei, atît printr-o delimitare a feţei sale exterioare, cît şi prin faptul că este cu circa 15—20 cm mai puţin adîncă decît fundaţia terenului. Talpa ei, faţă de rîndul de pietre făţuite de la baza soclului, se află la —0,94 m. Fundaţia bisericii este lăţită cu 67—71 cm (în porţiunea sondată) faţă de partea exterioară a soclului. La cca 25 cm dedesubtul bazei acestuia s-a găsit un gol de tirant de 15 × 15 cm, orientat est-vest, limitat dedesubt de o cărămidă lată de 17 cm şi groasă de 4,5 cm. Unele bucăţi de cărămidă spartă sînt înglobate şi în diferite părţi ale fundaţiei. Imediat sub blocurile de piatră făţuită de la baza soclului, intrînd sub ele, se află un rînd de cărămizi, late de 15 cm şi groase de 4,7—5 cm.

Efectuîndu-se un sondaj în fundaţia bisericii au ieşit la iveală în dreptul absidei estice o serie de piloţi din lemn de stejar ce o susţineau şi care au fost folosiţi pentru consolidarea terenului, ţinînd seamă de infiltraţiile de apă. În porţiunea sondată (pînă aproape în dreptul soclului) au apărut două rînduri de piloţi. Rîndul din faţă se află la aproape 20 cm de limita exterioară a fundaţiei, parii groşi de 8—9 cm, fiind distanţaţi la 20—30 cm. Rîndul următor, situat cu 11—13 cm mai în spate, este alcătuit din piloţi groşi de cca 12 cm, la distanţă de 20—26 cm. Între ei se află pămînt negru-castaniu. Piloţii pe care a fost construită fundaţia bisericii mănăstirii Argeşului au fost surprinşi şi prin unele sondaje făcute în tmpul restaurării din 1876—1888 [2].

În dreptul absidei sudice, situaţia întîlnită este diferită. Sub lespezile terasei, dedesubtul unui strat de ciment care le susţinea, se afla un strat de cărămizi legate cu mortar, ridicate lîngă blocurile de la baza soclului, sub care, ca şi în dreptul absidei estice, se afla un rînd de cărămizi puse pe lat. Dimensiunile cărămizilor din stratul amintit, evident refolosite, sînt variate (33×17×6 cm ; 32,5×15×5 cm ; peste 30×18×5 ; 26×16×4 ; 27×14×5 ; 26×13×4 ; 27×25×5,5 ; 24×12×4 etc., etc.). Fundaţia trotuarului, care depăşeşte aici partea exterioară a balustradei cu cca 30 cm, fiind puţin mai lată spre bază, are adîncimea de cca 1 m şi constituie un masiv compact continuu, pînă în apropierea soclului. La circa 0,30 m sub blocul de la baza soclului s-a găsit o len-

[2] Gr. Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1887, p. 30 : „Săpături sistematice întreprinse... în mai multe locuri, au dovedit că vechea biserică a fost clădită pe ţăruşi de stejar, lungi de 50 cm, aşezaţi la o distanţă de 40 cm unii de alţii şi legaţi prin crăci de arbori şi cu pămînt gras amestecat cu cărbuni de lemn".

Fig. 3 — Biserica mănăstirii Argeşului. Sondajul din dreptul absidei estice. Fundaţia bisericii sprijinită pe piloţi de lemn.

Fig. 4 — Biserica mănăstirii Argeşului. Sondajul din dreptul absidei sudice. Fundaţie retrasă în raport cu soclul bisericii.

tilă de pămînt negru, cu grosimea maximă de 0,40 m — subţiindu-se spre exterior — şi cu o lăţime de cca 0,60 m. Ea continuă şi dedesubtul soclului.

Retrasă cu cca 25 cm sub soclu, în spatele lentilei de pămînt, a apărut o faţă netedă de fundaţie care, la —0,70 m sub baza soclului, are în partea ei inferioară, o retragere de cca 10 cm pe o înălţime de cîţiva cm. Atît deasupra cît şi dedesubtul lentilei de pămînt se află zidăria de bolovani şi mortar a fundaţiei continue a terasei. În partea inferioară a acestei fundaţii, la cca 30 cm la exteriorul soclului, se aflau, aşezate neregulat între bolovanii din zidărie, trei fragmente de piatră lucrată — resturi de la construcţie folosite în fundaţie.

În examinarea rezultatelor sondajelor la absidele bisericii mănăstirii Argeşului trebuie căutată o delimitare între ceea ce aparţine monumentului şi ce provine de la lucrările de restaurare din ultima parte a veacului trecut, problemă destul de dificilă din lipsa unei publicări sistematice a cercetărilor efectuate în timpul acestei restaurări.

Soclul bisericii a fost în întregime refăcut încă în anii 1871—1873 [3]. Pe de altă parte terasa şi balustrada (refăcută pe baza temeliilor

[3] *Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890. Acte şi rapoarte oficiale...*, Bucureşti 1890, p. 16—17 (Raportul din 18 martie 1874 al Comisiunii însărcinată de Ministerul Cultelor să studieze lucrările de restaurare din Curtea de Argeş).

şi a detaliilor arhitecturale găsite în sondaje)[4], au implicat lucrări de zidărie la fundaţie, specificate în actele oficiale[5], din care reiese că fundaţia terasei a fost în bună parte refăcută în timpul restaurării de la sfîrşitul secolului trecut. Acestei refaceri îi aparţine în orice caz porţiunea superioară, care acoperă partea de jos a blocurilor de piatră făţuită a soclului şi în care, în secţiunea de la absida sudică, se află rîndurile de zidărie din cărămizi refolosite. Posibil ca la restaurare să se fi intervenit asupra fundaţiei şi alte părţi.

Rezultatele analizelor, efectuate în laboratorul D.M.I.A., de către ing. Ion Istudor, a probelor de mortar recoltate în timpul cercetărilor din septembrie 1965, nu sînt concludente decît în ce priveşte caracterul recent al porţiunii din fundaţii aflate în partea superioară a terasei, şi care acoperă partea inferioară a soclului.

Pe lîngă amănuntele care se adaugă datelor cunoscute privind tehnica de construcţie a acestui monument, sondajele efectuate în 1965 la biserica mănăstirii Argeşului ridică şi probleme legate de edificiul anterior ctitoriei lui Neagoe Basarab[6]. Ţinînd seama de diferenţa situaţiei observate la absida estică faţă de cea sudică putem presupune că într-o parte a fost atinsă fundaţia bisericii din secolul al XVI-lea, iar în alta fundaţia bisericii înlocuite de aceasta, respectiv a vechii biserici a mitropoliei Ţării Româneşti. Ar prezenta interes atît cunoaşterea aspectului vechii biserici cît şi, poate încă mai mult, precizarea datei construcţiei sale. Din păcate sondajele amintite nu au putut da un răspuns nici uneia din aceste probleme.

În ce priveşte planul vechii biserici, şi legat de aceasta măsura în care biserica lui Neagoe foloseşte zidurile sau fundaţiile celei anterioare[7], există indicii că în unele părţi fundaţiile vechiului edificiu au fost folosite de noul lăcaş sau înglobate în fundaţiile acestuia. Planul vechii biserici rămîne necunoscut, căutarea în întregime a vechilor fundaţii, aflate în interiorul sau dedesubtul zidurilor bisericii actuale, presupune dificultăţi practice de netrecut.

În ceea ce priveşte data construcţiei bisericii iniţiale — problemă de a cărei rezolvare se leagă într-o anumită măsură şi răspunsul la păre-

---

[4] *Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890...*, p. 58—59 (Raport al arhitectului A. Lecomte către Ministerul Cultelor din 6/24 iulie 1876) şi p. 93 (Raport din 10/22 decembrie 1879 : „...Temeliile acestei balustrade au fost găsite de jur împrejurul clădirii, împreună cu mai mult de 50 fragmente de floroane ce compun această balustradă..."). Vezi şi Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 58.

[5] *Restaurarea monumentelor istorice 1865—1890...*, p. 71 (Raportul din 25 ian. 1879 al arhitectului A. Lecomte către Ministerul Cultelor asupra înaintării lucrărilor de restaurare a bisericii de la Argeş în anul 1878 : „...Fundaţiunile balustradei şi a platformei în jurul bisericii : a) debleu în fundaţiuni 325 metri cubi ; b) zidărie de bolovani în fundaţiuni 485 metri cubi. Această zidărie, destinată pentru fundaţiunea balustradei şi a dalagiului formează un anchessement, aducînd un mare serviciu fondaţiunilor bisericii, care se aflau într-o stare de soliditate puţin satisfăcătoare...").

[7] La biserica anterioară, a mitropoliei Ţării Româneşti pînă la mutarea acesteia la Tîrgovişte, se referă la pisania ctitoriei lui Neagoe Basarab (cf. Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 32), ca şi Gavril Protul, (*Viaţa şi Traiul Sf. Nifon, patriarhul Constantinopolului*, Editura Tit. Simedrea, Bucureşti, 1937, p. 14) sau unele documente mai tîrzii (vezi V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească de la Argeş, Note istorice şi arheologice*, în B.C.M.I., X—XVI, 1917—1923, p. 17, nota 4 — menţiune a unui document de la Al. Ipsilanti).

[6] V. Vătăşianu, *Istoria artei feudale în ţările române*, I, Bucureşti, 1959, p. 198) presupune că meşterul lui Neagoe a avut misiunea de a reface vechea biserică mitropolitană, în parte din temelie, în parte însă înglobînd porţiuni din clădirea iniţială ; părere contestată de Gr. Ionescu, (*Istoria arhitecturii în România*, vol. I, Bucureşti, 463, p. 284—285, nota T), care consideră o astfel de transformare lipsită de justificare şi nerealizabilă din punct de vedere tehnic.

rile divergente în privința sediului inițial al mitropoliei Țării Românești [8], ea nu poate fi soluționată direct prin săpături atingînd laturile exterioare ale edificiului, deoarece fundația actuală a bisericii și mai ales cea a terasei înconjurătoare taie orice legătură stratigrafică a vechiului lăcaș. Anumite indicii ar putea fi eventual așteptate în urma unor săpături în interior sau prin căutarea și datarea celui mai vechi nivel de viețuire medievală din incintă. Sondajele din 1965 au scos în evidență dificultatea rezolvării pe cale arheologică a problemelor mai sus amintite.

LES SONDAGES ARCHÉOLOGIQUES À L'ÉGLISE FONDÉE PAR NEAGOE BASARAB À CURTEA DE ARGEȘ

Résumé

À l'occasion des travaux de reparation de la terrasse qui entoure l'église fondée par le voïvode Neagoe Basarab à Curtea de Argeș, en 1965, des sondages archéologiques furent entreprises près des absides est et sud.

À l'endroit de l'abside est, les fondements de l'église, qui dépassent un peu en largeur le socle de celle-ci, s'appuient sur des pilotis en bois disposés verticalement. Près de l'abside sud, les fondements se trouvent un peu en arrière par rapport au socle et présentent un aspect assez different. Ces differences prouvent que, pour l'édification de l'église actuelle, batie en 1517, on a utilisé partiellement des fondations anciennes, qui sont celles de l'ancienne église métropolitaine : ce fait est d'ailleurs attesté par des inscriptions et des documents. Toutes les observations qui pourraient fixer la date exacte de cet édifice sont entravées par les nombreuses transformations dues à la restauration de la fin du XIX-e siècle.

Muzeul Național de Istorie București
Primită în redacție la 15 mai 1977

[9] Reactualizînd o veche părere a lui N. Iorga, mai mulți cercetători (Pavel Chihaia, *Deux armoires sculptées appartenant aux voïvodes Vlad Dracul et Neagoe Basarab*, R.R.H.A., I, 1964, p. 162, ca și în alte articole ; Emil Lăzărescu, în lucrarea colectivă *„Istoria artelor plastice în România"*, vol. I, București, 1968, p. 151—152 ; Răzvan Theodorescu, *Artă și societate în Țara Românească a veacului al XIV-lea*, S.C.I.A., Seria artă plastică, tom. 19, nr. 1, 1972, p. 11) au dezvoltat recent părerea că biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș a adăpostit în a doua jumătate a secolului al XIV-lea mitropolia Ungrovlahiei, un nou lăcaș al mitropoliei fiind ridicat pe locul viitoarei mănăstiri de la nord de oraș, în al doilea sfert al secolului al XV-lea, de Vlad Dracul.

CU PRIVIRE LA IDENTIFICAREA LUI NEACŞU, EMITENTUL PRIMEI SCRISORI, CUNOSCUTE, ÎN LIMBA ROMÂNĂ

FLAMINIU MÎRŢU

Preţioasa scrisoare în cauză, atestînd o nouă ridicare calitativă a culturii româneşti şi avînd valoare de jalon în periodizarea istoriei scrisului în limba română, se ştie că a stat în atenţia susţinută a cercetătorilor noştri competenţi, istorici şi lingvişti.

În privinţa primei semnificaţii a documentului, respectiv confirmarea materială a trecerii limbii româneşti la rangul de limbă de cultură — ca instrument de comunicare — şi prin scris [1], s-ar părea că cercetarea a fost exhaustivă, inclusiv problema liniei de evoluţie a limbii noastre. Într-adevăr, textul — potrivit opiniilor autorizate — arată o limbă foarte apropiată celei vorbite, curent, astăzi [2], diferenţele existente faţă de limba literară actuală fiind neesenţiale [3]. Totuşi, cu privire la identitatea emitentului, cît şi asupra fixării precise în timp a scrisorii (lipsite precum se ştie de dată), reţinem o situaţie deosebită. Deşi de la descoperirea documentului şi de la publicarea acestuia, pentru prima oară, de către savantul N. Iorga, au trecut 72 de ani [4], deabia recent, în 1968, s-a reuşit să se ajungă la o datare integrală [5], printr-o judicioasă şi completă interpretare a evenimentelor politice, la care se face aluzie în text, coroborate cu cele petrecute faptic, respectiv poziţia luată de Neagoe Basarab, domnul Ţării Româneşti, faţă de pornirea pe Dunăre a armatelor turceşti, împotriva Belgradului. În acest fel, a fost stabilită data de 29—30 iunie 1521, an care dealtfel fusese just indicat chiar de către descoperitor. Cu privire la persoana emitentului, remarcăm că datele sale profesionale şi biografice ne-au rămas şi astăzi prezumate, singurul element cert asupra identităţii sale fiind prenumele şi numele : Neacşu Lupa [6], Lupea sau, după unii, Lupu [7]. Apelativele sînt, neîndoielnic, exacte, întrucît le aflăm în unele documente cuprinse

---

[1] S-a scris în româneşte şi în sec. XV, dar scurte note, însemnări răzleţe şi marginalii pe acte slavone, cf. Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediţia a II-a, Sibiu, 1930, p. 219.

[2] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 584.

[3] George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969, p. 93.

[4] Hurmuzaki—Iorga, XI, p. 843, n. 1 (nr. 472, în Arhiva Braşovului).

[5] Matei Cazacu, *Sur la lettre de Neacşu de Cîmpulung (1521)*, în Revue des études sud-est européenes, VI, 1968, nr. 3, p. 525—528.

[6] N. Iorga, *Braşovul şi românii*, Bucureşti, 1905, p. 282.

[7] Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 525.

în registrele de socoteli ale Brașovului medieval, păstrate pînă astăzi [8]. Le vom utiliza, pentru a încerca să reconstituim, prin conținutul și datele calendaristice pe parcursul cărora a trăit și activat cel în cauză, locul pe care acesta l-a ocupat în lumea vremii sale. Esențialul biografic de stabilit, este însă fixarea, judicioasă și probatorie, a apartenenții și încadrării economico-sociale a acestui Neacșu, nume care ar rămîne suspendat în gol, în procesul genetic al apariției primei scrisori, cunoscute, redactate în limba română, dacă nu vom reuși, fundamentat, să depistăm sincronizarea logică a omului, ca formație social-ideologică, cu expresia materială a acestui conținut suprastructural, reprezentată prin scrisoarea în care a folosit limba românească.

Menționarea lui Neacșu, pe firul timpului, începe [9], cu perioada lui Radu cel Mare, cu anul 1503, cînd va fi avut, ca om activ, neapărat circa 25 de ani și se continuă vreme de 42 de ani, pe parcursul a 10 domnii, respectiv ale lui: Mihnea cel Rău, Vlăduț, Neagoe Basarab, Teodosie, Radu de la Afumați, Vladislav III, Moise, Vlad Inecatul, Vlad Vintilă, de la Slatina, Radu Paisie, prezența lui fizică încheindu-se în timpul acestuia, sau la începutul primei domnii a lui Mircea Ciobanul, în 1545, cînd prezumăm că era mort, întrucît în documentul considerat din acest an [10], se menționează că acum fii lui Neacșu confiscaseră o sumă de bani de la datornicul Aldea din Rîșnov, pentru o creanță a tatălui lor, pentru pește, dat pe credit, și că acum fii lui Neacșu îl și iartă pe datornic din jumătatea din sumă, cuvenită tatălui lor. Nu însă stabilirea acestei perioade de timp în care a trăit Neacșu, adică anii 1480—1545, este cea mai importantă de precizat, ci elucidarea apartenenții sale sociale.

Opiniile emise pînă acum, asupra acestui punct, cuprind variate dar și opuse puncte de vedere, care nu sînt totdeauna plauzibile și nici tangente cu ansamblul scrisorii, al cărei emitent a rămas, prin aceasta, fixat ferm în istoria culturii românești. N. Iorga, descoperitorul scrisorii, a emis la început o părere conformă cu profilul reflectat de conținutul documentelor în care se află menționat cîmpulungeanul în cauză: l-a considerat negustor [11]. După cîțiva ani, în 1909, îi atribuie însă o apartenență socială cu totul neașteptată: îl consideră boier și în același sens îl socotește și St. Nicolaescu [12] și C. Loghin [13]. Eruditul istoric și slavist, gînditorul de originală și profundă investigație istorică, Petre P. Panaitescu, se exprimă cu prudență, considerîndu-l doar un orășean din Cîmpulung [14]. Filologul Sextil Pușcariu, îl indică generic, ca pe un simplu cîmpulungean, și ca „nefiind învățat" [15]. Cei mai recenți

---

[8] Documentele arhivei Brașovului sînt redactate în latină, slavonă și numai cele mai noi în românește; *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. I, pp. 7, 9, 15, 21, 24, 58, 59, II, pp. 223, 477, III, p. 297 (ca *„Nanszul de Campelong"*) — volume publicate în 1886, 1889 și 1896.

[9] Ibidem, vol. I, p. 7, 9, 15 etc.

[10] Ion Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria*... București, 1902, doc. CLXXXVI, p. 309.

[11] N. Iorga, *op. cit.*, p. 282.

[12] N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, II, Gotha, 1909, p. 387; Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române*, București, 1905, p. 26, nota.

[13] C. Loghin, *Istoria literaturii române*, Cernăuți, 1929, p. 31.

[14] P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 117; în același sens, de simplu orășean, P. P. Panaitescu, în *Istoria României*, II, p. 684.

[15] Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a II-a, Sibiu, 1930, p. 62.

cercetători în cauză, păstrează rezervă, ca George Ivaşcu[16] sau revin la varianta de negustor, ca Matei Cazacu[17]. Fără îndoială că pentru această din urmă încadrare pledează, cu destulă greutate, obiectul corespondenţelor din documentele Braşovului, ce menţionează pe cîmpulungean ca parte în afaceri de comerţ, pe parcursul anilor 1503—1545, confirmîndu-l ca atare. Este vorba îndeosebi de procese, pentru creanţe ce are de încasat, pentru mărfuri date pe datorie : peşte şi despre operaţii comerciale cu produse din Orient : mătase, bogasii, cingători, damascuri, stafide, dar şi chepenge pentru ţărani[18]. Admiţînd ca atare, pe baza documentelor amintite, că Neacşu a fost sigur negustor, această calitate nu exclude totuşi a fi fost singura ce va fi avut la data emiterii scrisorii. Ipoteza va cîştiga ascendenţă, depăşind probabilitatea, în măsura în care vom analiza, judicios, conţinutul, stilul folosit, dar îndeosebi formulele componente ale faimosului răvaş. Va trebui însă, în prealabil, să ţinem seama de procesul economico-social, desfăşurat la noi, începînd cu sfîrşitul secolului al XV-lea şi aflat către etapa cristalizării spre jumătatea secolului al XVI-lea. Pe acest parcurs, în Ţările Române, în cadrul progresului general economic, agricultura s-a ridicat în mod deosebit, prin dezvoltarea pieţii interne, şi a creşterii exportului de grîne, schimbul sat-oraş ducînd la o apreciabilă dezvoltare a acestuia din urmă, respectiv printr-o crescîndă activitate meşteşugărească şi de relaţii comerciale, care au întărit substanţial rolul orăşenilor[19].

În Ţările Române, în perioada conducerii lui Vlad Ţepeş, Iancu de Hunedoara şi Ştefan cel Mare, domnia susţine interesele orăşenilor pe care şi-i alătură în lupta pentru centralizarea statului, contribuind astfel la o agravare a crizei în care se găseau vechile privilegii de imunitate politică ale domeniilor feudale. Restrîngerea privilegiilor în cauză, de către conducerea centrală, erau de altfel necesare : efectele acestora stinghereau acţiunile politice ale domniei, dar frînau şi producţia de mărfuri şi comerţul liber, vitale pentru meşteşugari şi negustori[20]. Astfel, destrămarea autarhiei economice a marilor feudali, datorită noilor condiţii de schimb, atrage inevitabila destrămare a puterii lor politice, ducînd la creşterea forţei economico-politică a noi pături sociale : boierimea măruntă şi masele orăşeneşti. Acest proces are însă şi corolarul său nemijlocit pe planul culturii româneşti. În societatea bazată pe exploatare, în cuprinsul culturii naţionale, cu cele două componente cunoscute[21], cultura feudalilor stăpînitori, laici şi bisericeşti, şi cultura maselor asuprite, cu aspiraţiile lor, ultima se ridică creatoare şi biruitoare, prin forţa ei, în procesul culturii. Noile forţe sociale îşi impun astfel, acum, limba uzuală şi în scriere, îmbrăcînd-o pe aceasta în haină românească, scriind în limba vorbită de popor, care dealtfel nici nu cunoştea limba slavonă, folosită în cancelarie de către statul feudal, în practicile de cult ale bisericii şi ca limbă literară a clasei stăpînitoare. Noile categorii economico-sociale, boiernaşii şi masele orăşeneşti, meşteşugăreşti-negustoreşti, aveau nevoie, pentru comerţul lor, de a folosi un instrument de comunicare scrisă, practic, la îndemîna lor imediată, pentru afaceri, pentru ţinerea catastifelor de socoteli, pentru schimbul de informaţii

---

[16] George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969, p. 93.
[17] Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 525.
[18] *Quellen zu Geschichte der Stadt Kronstadt*, I, ibidem.
[19] *Istoria României*, II, p. 453.
[20] Ibidem, p. 462.
[21] V. I. Lenin, *Despre cultură şi artă*, Bucureşti, 1957, p. 201.

între producători și cumpărători, respectiv întrebuințarea scrisului în limba română.

De aceea emitentul, în acest timp, al unei scrisori în limba română, redactată în Cîmpulungul cu o intensă viață meșteșugărească și de schimburi economice, ce însumau în anul 1503, un volum valoric de un milion de aspri, din cele 7,2 milioane totalizate în întreaga Țară Românească [22], nu putea fi decît un exponent al acestor noi factori, care au lărgit și înoit baza socială a societății vremii, un orășan, meșteșugar mai ridicat, un negustor. În nici un caz nu putea fi un reprezentant al clasei dominante, al culturii slavone, adică un boier, feudal important, ale cărui interese de clasă — fundamentate pe exploatare — erau în adversitate flagrantă cu interesele maselor orășenești. Față de acestea, titulare ale unor drepturi de autoadministrare locală, prin aleșii lor locali, anuali, pe baze profund populare, investiți public, prin vocea maselor „vrednic este", un boier nu putea să se considere subordonat și să se adreseze conducerii similare a Brașovului, respectiv „județului" Benkner, cităm : „spun domniei tale ca mai marele meu...". Pentru aceste motive Neacșu, ce scria în românește, în limba poporului, nu putea fi un boier, ci mai de grabă tot un conducător al unor orășeni, un „județ" al Cîmpulungului. Concluzia aceasta, capătă ascendență către realitățile certe, dacă vom reține constatarea că în lista celor 119 județi, cunoscuți, ai Cîmpulungului medieval, în anul 1521 cel care deținea dregătoria în cauză se numea chiar Neacșu [23], iar dubla calitate a destinatarului scrisorii, a lui Hans Benkner, respectiv de „județ" al Brașovului și de posesor al unei manufacturi de hîrtie [24], deci de titular al unui fond de comerț, se sincronizează logic cu aceea a emitentului cîmpulungean al răvașului, adică de negustor, cum atestă documentele, dar în același timp și de „județ" al orașului. Ipoteza asupra acestei situații de omologie, prezintă elemente probatorii ce permit depășirea simplelor probabilități, dacă vom analiza, așa cum ne-am propus mai sus, conținutul, stilul, și felul în care sînt, sau nu, folosite aici, în această celebră scrisoare, formulele caracteristice, analoage documentelor oficiale.

Conținutul este politic, cum bine îl încadrează Iorga, la „scrisori de vești politice" [25] dar și cu tangențe economice destul de transparente. Se relatează, într-adevăr, deplasarea expediției sultanului Soliman-el-Kanuni pe Dunăre, pentru a cuceri Belgradul, atitudinea lui Neagoe Basarab, care „are frică mare de acel lotru de Mahametbeg", „mai vîrtos de domniile voastre", dar se face și recomandarea expresă „să vă păziți cum știți mai bine", expresie care nu putea avea o funcționalitate utilă, decît pe linia unor interese comerciale, căci în domeniul politico-militar cei avizați nu puteau acționa preventiv, fiind într-o inferioritate irezolvabilă față de turci.

Reținem acest dublu profil al scrisorii, de conținut, ce este perfect axat pe dubla calitate a celor doi corespondenți omologi, respectiv județi

[22] Radu Manolescu, *Schimbul de mărfuri între Țara Românească cu Brașovul*, în „Studii și materiale de istorie medie", II, p. 183.

[23] D. Băjan, *Documente de la Arhivele Statului — Vechile așezăminte ale Cîmpulungului*, Cîmpulung (1929), Tipografia Vlădescu, pp. 55—61, recenzie, analiză critică asupra acestei lucrări făcută de către istoricul Ioachim Crăciun, în Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj, III, 1924—1925, p. 737—750 ; I. Răuțescu, *Cîmpulung — monografie istorică*, 1943, pp. 146—147 ; vezi și E. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în *Doc. priv. la Istoria României*, Introducere, II, p. 485, nota 2.

[24] C. Boroianu, *Literatura română — manual*, București, 1961, pp. 26 și 28.

[25] N. Iorga, *Brașovul și românii*, p. 283.

şi negustori amîndoi. Observăm că Neacşu nu-l intitulează pe Benkner judeţ al Braşovului, aşa cum era, ci doar uzual: jupan ceea ce ar fi precizat expres, dacă n-ar fi fost şi el, la rîndu-i, judeţ de oraş, ci doar numai un simplu particular, care se adresa unui destinatar cu funcţie oficială. Cîmpulungeanul se adresează folosind totuşi o expresie de deferenţă, zicînd „domniei tale, ca mai marele meu".

În ce sens îl considera totuşi superior pe Benkner? Considerăm că faptul reflectă tocmai o ierarhie, dar pe linia oficială de „judeţ", calitate comună amîndoura, însă Braşovul, prin deosebita dezvoltare a comerţului şi a industriei manufacturiere, era o cetate nu numai foarte bogată, dar şi de mare importanţă în cadrul tangenţelor cu evenimentele politice din Ţara Românească. Sprijinul marii cetăţi săseşti era căutat în mod obişnuit la obţinerea şi păstrarea domniilor, la înlăturarea pretendenţilor domneşti, refugiaţi frecvent aici, şi de asemenea în ocaziile de mediaţiuni între domnii munteni cu voievozii Transilvaniei sau cu regii Ungariei. În atare conjunctură, desigur că judeţii Cîmpulungului acordau colegilor lor braşoveni o întîietate de prestigiu, şi dacă Neacşu n-ar fi avut şi o apropiere administrativ-politică cu Benkner, desigur nu i s-ar fi adresat cu „mai marele meu" ci ar fi încheiat cu o formulă de salutare, ca de la un particular, faţă de o persoană cu un titlu şi o funcţie oficială, ce-l depăşea şi ca diferenţă de clasă. Pe linia elementelor componente de formulare a scrisorii, facem constatări ce reţin şi obligă a fi interpretate.

Se observă că scrisoarea începe cu semnul „invocatio symbolica" (cruce-ajută) [26], element neobişnuit, dacă nu foarte rar, la scrisorile particulare [27] şi dimpotrivă cu totul caracteristic în formularea documentelor redactate în cancelariile oficiale. Reţinem, ca o confirmare a observaţiei făcute, că „invocatio symbolica" se află şi la începutul adresei scrisorii, fapt neobservat în genere, dar menţionat de un singur cercetător: slavistul S t o i c a N i c o l a e s c u, cum vom relata mai jos. Prezenţa acestui important element de formulare în scrisoarea lui Neacşu, a fost totuşi omisă în toate transcrierile textului, ce s-au făcut cu caractere latine, inclusiv în colecţia Documente privind istoria României, a Academiei R.S.R. Numai S t o i c a N i c o l a e s c u (Documente slavo-române, 1905, p. 29) în reproducerea făcută, pentru prima oară asupra textului original chirilic, menţionează prezenţa lui „invocatio symbolica" în ambele locuri în care se află, incluzîndu-l şi în transcrierea făcută. Acest element de formulare a rămas însă neinterpretat pînă acum, şi ignorat asupra perspectivei ce poate deschide în problema de faţă. „Salutatio" ni se prezintă întocmită potrivit epistolografiei slavone, limbă în care se şi află scrisă, avînd un conţinut încărcat cu epitete măgulitoare, cvasibombastice: „înţeleptului şi de bun neam şi cinstitului şi de dumnezeu dăruitului...". Ambele elemente de formulare, menţionate, atestă, prin semnificaţia lor, că scrisoarea a fost dictată, unui scriitor de profesie, care fără să fie de o cultură ridicată — ci după unii dimpotrivă — avea totuşi practica scrierii, era deci un obişnuit al condeiului, poate un diiac sau grămătic, care din obişnuinţa redactării documentelor oficiale, a început după tipicul tradiţional, respectiv cu „invocatio symbolica", urmată de „salutatio", în limba slavonă, în care de altfel chiar

---

[26] *Documente privind istoria României*, veac. XVI, B. Ţara Românească, I, 1501—1525, p. 525; Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 63; I. Bianu şi N. Cartojan, *Album de paleografie românească*, 1926, planşa XIV.

[27] I. Bogdan, *Relaţiile...*, pag. XXXIV

scrie formula de încheiere: „i bog te veslit amin" (şi Dumnezeu să te bucure, amin). Este admis că oraşul Cîmpulung, pe durata perioadei sale de autoadministrare, avea o cancelarie, pentru redactarea actelor [28], cu personalul respectiv, căruia emitentul scrisorii, respectiv şeful acestora, judeţul, a dictat cuprinsul în româneşte, unuia din ei, dar acesta l-a scris stereotip la început şi în partea finală, în virtutea rutinei profesionale, în limba slavonă, aceasta din urmă fiind folosită şi în repetatul început de frază „i pak" (şi deasemenea).

Observăm că titlul emitentului, care trebuie să preceadă părţii „salutatio" aici urmează acesteia şi este simplu : Neacşu din Cîmpulung, respectivul desigur considerînd inutil să-şi mai reamintească calitatea, cunoscută de omologul său braşovean, căruia însuşi Neacşu nu i se adresează cu titulatura de judeţ, pentru acelaşi motiv. — Arengo-motivarea, şi dispozitio-esenţa documentului — nu cuprind nimic deosebit. Lipseşte corroboratio-întărirea cu martori, nefiind obişnuită scrisorilor. Protocolul de încheiere, respectiv datarea şi semnătura, lipsesc, dar potrivit relatării lui I o r g a [29] şi îndeosebi precizării minuţioase a lui St. Nicolaescu, scrisoarea avea, cităm : „pecete mică, rotundă, aplicată, de ceară galbenă", element pe care îl subliniem (în realitate din ceară albă, îngălbenită de praf şi timp, pentru că peceţi din ceară galbenă propriu-zisă nu se cunosc (n.n. Fl. M.). Pecetea se afla, în 1905, ruptă. Păstrarea acesteia intactă, ar fi fost de o importanţă capitală, pentru că ne-ar fi oferit o dovadă peremptorie asupra calităţii emitentului, apartenenţei sale sociale. Într-adevăr obişnuit, documentele oficiale şi scrisorile personale, cu caracter secret (litterae clausae) sau un caracter extern (cazul de faţă) erau sigilate cu sigiliul mic, personal, de obicei de tip inelar" „sigillum anuli" servind la conferirea autenticităţii actelor, ca sigiliu de text, dar şi de închidere, pentru expedierea corespondenţei închise, asigurînd secretul transmiterii [30], prin aplicarea acestuia plicuirii, pe partea opusă adresei. Judeţii Cîmpulungului foloseau acest tip de sigiliu [31]. Considerăm, în concluzie, că în baza analizelor de conţinut, intern, coroborate cu particularităţile externe, ale scrisorii în cauză, este foarte posibil ca emitentul Neacşu, a cărui viaţă este atestată în documente, începînd cu perioada lui Radu cel Mare şi pînă la începutul primei domnii a lui Mircea Ciobanul, să fie unul şi acelaşi cu judeţul Neacşu din 1521, constatat ca atare în evidenţa judeţilor cîmpulungeni şi ca cel mai vechi atestat documentar [32].

În anul 1521, Neacşu, potrivit datelor arătate mai sus, avea circa 43 de ani, vîrstă de afirmare în relaţiile sociale, căci îl găsim menţionat pentru prima oară în documentul din 1503, indicat, cînd îl prezumăm să fi avut cel puţin 25 de ani, vîrstă la care putea să activeze în viaţa economică locală. Dispariţia lui, către anul 1545, menţionată, însemnează să fi avut loc cînd avea circa 67 de ani, ceea ce este iarăşi plauzibil. Folosirea limbii române în scris, de către judeţ, ca exponent şi conducător al maselor orăşeneşti, ce utilizau limba vorbită de poporul nostru, în consemnarea scrisă a tranzacţiilor lor economice, cantitative în

---

[28] Lia Lehr, *Organizarea oraşelor în Ţara Românească, între 1501—1560*, în „Studii", IX, 2—3/1956, p. 70.

[29] N. Iorga, *op. cit.*, p. 284 ; St. Nicolaescu, *op. cit.*, pp. 24—26.

[30] Flaminiu Mîrţu, *Un sigiliu inelar al unui judeţ al Cîmpulungului*, în „Revista muzeelor", VII, 5/1970, p. 436—437.

[31] Ibidem, cf. E. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei şi a Ţării Româneşti*, în Doc. priv. Ist. Rom., Introducere, II, p. 336, nota 4, 486 şi 492, nota 2.

[32] I. Răuţescu, *op. cit.*, p. 146 ; D. Băjan, *op. cit.*, p. 55.

Cîmpulungul medieval, al sec. XVI, era o urmare firească şi a profesiei sale de negustor, atestată documentar şi la sfîrşitul vieţii lui, cînd fii săi preiau valorificarea creanţelor părintelui, aşa cum arată documentul citat mai sus. Nu vor fi fost străine, pînă la un punct, prin influenţa lor, aici la Cîmpulung şi unele reflexe ale mişcării antifeudale a bogomililor, adepţi ai folosirii limbii maselor în mijlocul cărora trăiau şi a căror prezenţă arheologică — prin morminte cu ritual tipic — a fost interceptată pe aria oraşului şi a zonei sale limitrofe [33].

Dar ridicarea limbii române la rangul de limbă de cultură, a avut o genetică principală de ordin economic, intern, şi a fost un rezultat al luptei de clasă, în cadrul slăbirii vechii boierimi a fărămiţării feudale, ce-şi avea limba de cultură şi de cancelarie slavona, o urmare a formării a unor noi categorii sociale, între care orăşenii cu preocupări meşteşugăreşti-negustoreşti, cu o linie suprastructurală culturală proprie, au promovat folosirea în scris a limbii practice, a poporului, cea românească, într-un proces ce a urmat însăşi linia de dezvoltare a societăţii feudale, datorită împrejurărilor vieţii materiale [34].

NOUVELLES DONNÉES CONCERNANT L'IDENTITÉ DE NEACŞU L'AUTEUR DE LA PREMIÈRE LETTRE, CONNUE, RÉDIGÉE EN ROUMAIN

Résumé

Pour la majorité des spécialistes, l'auteur de la célèbre lettre de 1521, la première redigée en roumain, a été un marchand ou un boyard de la ville de Cîmpulung. Pour vérifier cette hypothèse on établit d'abord — par des documents — la période pendant la quelle a vécu Neacşu, a savoir de 1480 a 1545. Par une réconsideration exhaustive du contenu, du style et particulièrement des éléments de rédaction de la lettre on constate que ceux-ci sont, visiblement, semblables aux documents provenents des chancelleries officielles (y compris „l'invocation symbolica" et la trace d'un cachet du type sigillum anuli utilisé pour la correspondance secrète et externe). — On arrive ainsi, à la conclusion que l'auteur de la lettre a été le „sudeţ" — le chef de la ville de Cîmpulung, localité qui pendant tout le moyen âge c'est prevalue d'un statut de grands privilèges économiques, d'administration et de jurisdiction. En effet, les habitants de Cîmpulung, en leurs grande majorité, des artisans et des marchands, utilisaient, habituellement, et exclusivement la langue roumaine dans leurs affaires, leurs régistres, leurs comptes et c'est toujours que parmi eux etait elu le „sudeţ", le chef de la ville. — De plus, l'évidence faite sur la succession chronologique des „sudeţi" connus, de Cîmpulung, indique pour l'an 1521, date de la lettre, le même nom pour le chef de la ville, a savoir Neacşu, justement le nom de l'auteur du fameux document. — En conclusions, ce sont les conditions d'une activité materielle, economique, très développé, des habitants de la ville qui ont générés, nécessairement, l'utilisation usuelle de la langue roumaine dans l'écriture aussi et l'auteur de cette première, lettre connue, en roumain, a été le „sudeţ" Neacşu, qui réelement ne pouvait être q'un représentant de cette majorité, c'est à dire un facteur de la culture et de la langue roumaine et non pas un boyard, un noble de la classe dominante, attaché au XVI siècle par excellence, a la culture et a l'écriture slavone.

Societatea de ştiinţe istorice — Filiala Cîmpulung
Primită în redacţie la 21 mai 1977

---

[33] Flaminiu Mîrţu, *Prezenţe arheologice bogomilice în zona Cîmpulungului*, în Studii şi comunicări — anuarul Muzeului Piteşti, 1969, pp. 219—229.

[34] P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965, p. 7—9.

UN DOMENIU FEUDAL DIN SECOLUL XVI DE PE MELEAGURILE ARGEȘENE

VASILE STĂNICĂ

Introducerea la cel de-al doilea volum de documente privind istoria României, seria B — Țara Românească, secolul al XVI-lea, scoate în evidență ritmul deosebit de rapid în care crește domeniul feudal al marelui boier Vlaicul logofăt [1].

Cercetînd diferite izvoare (documente, manuscrise, pisanii etc.), am căutat să elucidăm cine era acest important personaj, mulțumită căror împrejurări a reușit acest „ritm" de mărire a domeniului său, care erau „metodele" sale de acaparare și, în limita posibilităților, dependente de sărăcia informațiilor în această privință, care era structura acestui domeniu feudal.

Domeniul feudal de care ne ocupăm nu-și începe existența odată cu marele logofăt Vlaicul (care, ce este drept, l-a adus în culmea întinderii sale, la mijlocul secolului al XVI-lea), ci existase și pe vremea tatălui său, Pătru postelnic. Acesta nu poate fi aceeași persoană cu binecunoscutul vlastelin Pătru, fratele jupanilor Ticuci, Bran și Radul spătar, care erau unii dintre cei mai avuți și puternici feudali de pe la sfîrșitul secolului al XV-lea (ei stăpîneau nu mai puțin de 23 de sate și alte bunuri [2]), pentru că nici unul din satele lor nu-l găsim între cele cîteva pe care le moștenise Vlaicul logofăt de la tatăl său. N-ar fi exclusă identitatea lui Pătru din Piscani cu Pătru stratornic din divanul lui Basarab cel Tînăr. Cert este faptul că acest boier din Piscani reușește în cea de-a doua jumătate a secolului al XV-lea, în timpul domniilor lui Basarab cel Bătrîn (1473—1477, cu întreruperi) și a lui Vlad Călugărul (1481—1495, cu întreruperi), să intre în posesia mai multor sate, ceea ce ne indică existența unui rol oarecare al său în viața politică a țării în timpul celor două domnii amintite.

Postelnicul Pătru din Piscani a avut mai mulți fii, care împreună cu alte rude au stăpînit domeniul căruia îi pusese el bazele. Dintre acești boieri, stăpîni ai domeniului [3] se evidențiază ca importanță fiul său Vlaicul.

Prima mențiune documentară a acestui Vlaicul, cînd el începuse să aibe o importanță între boierii vremii, pe care o aflăm într-un docu-

---

[1] *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, secolul al XVI-lea*, vol. II, p. III.

[2] Idem, *secolele XIV—XV*, documentul din 18 ianuarie 1480.

[3] Aceștia erau : Vlaicul clucer și mai apoi logofăt, Mihnea stolnic, Badea sluger, fiii lui Pătru postelnic și nepotul lui Vlaicul, Pătru — fiul popii Neagoe.

ment de mai tîrziu [4], se referă la perioada domniei lui Vladislav III (1523—1525, cu întreruperi), atunci cînd obţine, fără ca documentul să precizeze în ce condiţii anume, satul Mălureni, care fusese al lui Oancea de la Batiu. Vlaicul, care este unul dintre cei mai mari profitori de pe urma hiclenirilor din prima jumătate a secolului al XVI-lea, probabil că a obţinut de la domn acest sat, întrucît Oancea, care a fost o figură importantă sub Neagoe Basarab voievod, hiclenind, şi-a pierdut averile.

În timpul domniei lui Radu de la Afumaţi (1524—1529, cu întreruperi), înainte de luna iulie 1526 [5], Vlaicul devenise clucer şi se bucura de favoarea domnească. Presupunem că în această epocă, Vlaicul încă nu se situase cu hotărîre în vreuna din taberele boiereşti vrăjmaşe existente atunci.

Mai apoi, el păşeşte hotărît în partida potrivnică boierilor Craioveşti, căci în decursul domniei lui Moise vodă (1529—1530), cunoscut pentru atitudinea sa procraiovească, Vlaicul este nevoit să vîndă partea sa din satul Stăneşti boierului Manea Vulpariul [6], înrudit cu Craioveştii şi adversar al său.

Cotitura în cariera politică a lui Vlaicul se produce în urma suirii în scaun a lui Vlad Înnecatul, după înfrîngerea de la Viişoara a Craioveştilor şi a protejatului lor, Moise vodă. Acum începe perioada în care marele boier Vlaicul capătă prin danie, achiziţionează sau cotropeşte numărul cel mai important de ocine.

Vlaicul a fost cel mai important beneficiar în urma hiclenirii Craioveştilor Barbu ban şi Drăghici postelnicul, care luaseră parte la bătălia de la Viişoara. Astfel, Vlaicul primeşte ca danie domnească satele Cetăţeni, Bărbăteşti, Brăneşti şi alte bunuri [7]. Tot în acest timp Vlaicul ia „cu sila şi fără judecată“ [8] nişte mori de pe rîul Doamnei de la mănăstirea Bistriţa, care, după cum bine se ştie, era o ctitorie a boierilor Craioveşti. În aceeaşi perioadă primeşte drept danie de la Şerban vornic, care era tot din familia Craioveştilor, satul Racoviţa Medeleanului [9]. Acest gest semnifică, probabil, dorinţa lui Şerban de a se împăca cu Vlad Înnecatul, prin mijlocirea influientului boier Vlaicul. De altfel, acelaşi Şerban a avut o opinie diferită de cea a altor Craioveşti, el rămînînd pe aceiaşi poziţie politică cu Vlaicul ; Şerban banul a fost acela care a spînzurat la Constantinopol pe pretendentul Drăghici al lui Gogoaşă (un boier craiovesc) [10].

Faptul că Vlaicul era cel mai influent boier al lui Vlad Înnecatul şi apoi al lui Vlad Vintilă, ne demonstrează şi faptul că văduva pîrcălabului Oancea de la Batiu îi închină un crîng şi jumătate dintr-un vad [11], pentru a înfrăţi pe fiul său Stoica cu puternicul boier, cu scopul ca acesta să-i protejeze fiul în cariera sa de dregător.

În prima parte a domniei sale, Vlad Vintilă caută să se apropie de partida boierească a Craioveştilor, lucru ce se resimte şi în situaţia poli-

---

[4] *Documente privind istoria României, seria B, Ţara Românească, secolul al XVI-lea*, vol. III, p. 81.

[5] Idem, vol. II, p. 25—27.

[6] Idem, vol. II, p. 192—194.

[7] Idem, vol. II, p. 115—118 şi p. 374—375.

[8] Idem, vol. II, p. 126—127.

[9] Idem, p. 115—118.

[10] Vezi la Filitti, I. C., *Banatul Olteniei şi Craioveştii*, extras din Arhivele Olteniei, p. 72. Vezi şi Ştefănescu Ştefan, *Bănia în Ţara Românească*, Bucureşti, 1965, p. 208.

[11] *Documente privind istoria României, seria B, Ţara Românească, secolul al XVI-lea*, vol. II, p. 115—118.

tică a lui Vlaicul, întrucît el a pierdut în această perioadă vadul de mori de pe rîul Doamnei, în favoarea mănăstirii Bistriţa [12], care a obţinut aceasta prin intermediul logofătului Vîlsan (înrudit cu Craioveştii).

În cea de-a doua parte a domniei lui Vlad Vintilă (între anii 1534—1535), Vlaicul devine, înainte de 6 septembrie 1534, mare logofăt. Acest lucru trebuie pus în legătură cu schimbarea atitudinii politice a lui Vlad Vintilă, care se depărtează de craioveşti, tăind chiar pe logofătul Vîlsan [13].

În timpul domniei lui Radu Paisie (1535—1545), Vlaicul logofăt era în culmea puterii sale, probabil şi datorită faptului că a ajutat pe voievod să ia domnia. Aşa se explică de ce beneficiarul primului document ce ni s-a păstrat de la Paisie vodă [14], este Vlaicul, care poartă denumirea de vlastelin şi este miluit, prin acelaşi document împreună cu Detco postelnic [15] cu selişţele de pe Desnăţui (care au fost în stăpînirea Craioveştilor).

Tot la începutul domniei sale, Radu Paisie miluieşte pe Vlaicul cu nişte ţigani domneşti care au fost ai lui Bădica (domnitorul Radu Bădica), care rămînînd dator la turci cu 150 000 de aspri, aceşti bani au fost plătiţi din averea domnească [16]. În aceeaşi perioadă, Paisie vodă oferă influientului său dregător Vlaicul posibilitatea de a răscumpăra satul Stăneşti de la Manea Vulpariul [17]. În sfîrşit, împreună cu Pîrşanul vornic, luase în stăpînire satele logofătului Tudor din Drăgoieşti. Acesta fusese tăiat ca hiclean, probabil, pentru participarea sa împreună cu Toma banul în acţiunile din aprilie 1536 ale pretendentului Drăghici, fiul lui Danciul Gogoaşă.

Toate acestea ne întăresc încă odată concluzia că Vlaicul a fost unul dintre marii boieri din secolul al XVI-lea care au profitat cel mai mult de dregătoria şi situaţia ce o aveau pentru a-şi rotunji domeniul, pe socoteala hiclenirilor.

Nu corespunde realităţii informaţia cronicărească, preluată ad-literam de unii istorici (de pildă S t o i c a N i c o l a e s c u), care arată că imediat după alegerea lui Paisie ca domn, acesta „n-au zăbovit mult, ci au tăiat pe Toma banul şi Vlaicul logofăt“ [18]. Stoica Nicolaescu dă amploare acestei informaţii, susţinînd că Vlaicul logofăt ar fi făcut parte din Craioveşti şi a fost tăiat împreună cu Toma banul, drept răzbunare, de către Radu Paisie [19]. Ori, am văzut mai sus că Vlaicul era adversar al Craioveştilor, nu făcea parte din familia acestora şi, mai important decît orice, este faptul că el a trăit pînă în 1540, deci nu putea fi tăiat la începutul domniei lui Paisie vodă, împreună cu Toma banul, care, într-adevăr a fost tăiat în 1536, lucru remarcat şi de către

---

[12] Idem, p. 126—127.

[13] Vezi la Filitti I. C., *op. cit.*, p. 31 şi Ştefănescu Ştefan, *op. cit.*, p. 210.

[14] Documentul poartă data de 12 iulie 1535.

[15] Detco, ca şi Şerban banul, deşi din familia Craiovească, a făcut şi el parte din partida anti-craiovească, căci în afară de dania de mai sus, el a fost profitorul de pe urma hiclenirei aceluiaş Şerban banul (a cărui atitudine se schimbase între timp), primind în 1542 Nedeia, iar în 1543 ţigani ce au fost ai lui Şerban. Vezi la Filitti I. C., *op. cit.*, p. 74.

[16] *Documente privind istoria României, seria B, Ţara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 192—194.

[17] Ibidem.

[18] Vezi : *Istoria Ţării Româneşti (1290—1690)*, ediţie critică întocmită de C. Grecescu şi D. Simonescu, Bucureşti, 1960, p. 48.

[19] Nicolaescu Stoica, *Documente slavo-române cu privire la relaţiile Ţării Româneşti şi Moldovei cu Ardealul în secolele XV—XVI*, Bucureşti, 1905, p. 237.

I. C. Filitti[20]. Dimpotrivă, în prima perioadă a domniei sus amintite, Vlaicul era în culmea puterii sale.

Drept mărturie a influienţei de care se bucura Vlaicul pe lîngă domn, stă şi faptul că logofătul Giura, care fiind miluit în 1538, împreună cu marele logofăt Vlaicul, cu o ocină lîngă Deag, închină partea sa din această coproprietate lui Vlaicul, boier puternic şi influient pe lîngă domn.

Că Vlaicul se bucura de o încredere deosebită din partea unor domni, ne-o atestă şi călătoriile ce le face peste graniţă, la Braşov, una în martie 1532, iar alta în lunile august-octombrie 1533. Cea de-a doua călătorie a întreprins-o împreună cu Paul literat chiar pînă la regele Ungariei, ca sol al lui Vlad Vintilă[21], pentru a obţine sprijinul ungar în luptele feudale interne. Judele şi pîrgarii Braşovului i se adresează cu alt prilej în afacerea unor oi luate de dragoslăveni de la rîjnoveni, pentru ca el să facă dreptate în acest conflict[22].

Ca mare dregător feudal, Vlaicul logofăt din Piscani avea şi un sigiliu personal, cu care întărea unele acte sau scrisori. Acest sigiliu îl constituia o frumoasă gemă romană, specifică, după execuţie, perioadei împăratului Septimiu Sever (193—211), care reprezintă pe Zeus şezînd pe tron (cathedra), pe care şi-a aruncat mantia şi ţine în mîna dreaptă un Palladium (zeiţa Minerva, în picioare, cu o lance în mînă), deasupra unui altar de formă circulară, din care ies flăcări. Gema este incizată în piatră — carneol, probabil în atelierele ce existau la Romula şi este montată pe un inel de aur, frumos executat şi ornat probabil la Braşov sau Sibiu, în secolul al XVI-lea. Inelul poartă inscripţia slavo-română „sij prăstăn jupan Vlaicul logofet ve(liki)" şi el a fost descoperit cu prilejul unor săpături arheologice din toamna anului 1957, într-o biserică dărîmată şi acoperită cu pămînt pe teritoriul comunei Retevoieşti — Argeş[23]. Vlaicul a fost unul dintre ctitorii acestei biserici şi a fost el însuşi îngropat acolo, alături de alţi ctitori, ale căror oseminte au ieşit la iveală cu ocazia săpăturilor. Pe o inscripţie ce a aparţinut acestei biserici, se poate citi că, alături de Vîlcul stolnic şi alţii, ctitor al ei a fost şi Vlaicul mare logofăt[24].

Ca şi alţi mari feudali din epoca în care a trăit, Vlaicul a avut mai multe ctitorii. În afara celei de mai sus, a fost ctitor al bisericii din satul său de baştină, Piscanii, pentru care a cumpărat un minei, ce a început a se scrie în zilele lui Ioan Bragă voievod (Vlad Vintilă), luna mai (probabil 1535) şi s-a terminat de scris în timpul lui Radu Paisie[25]. De asemeni, printre ctitorii mănăstirei Valea trebuie să fi fost şi Vlaicul, căci în stăpînirea acesteia a ajuns mai tîrziu cea mai însemnată parte din averea lui. Vlaicul a fost obligat în 1537 să devină ctitor al mănăstirilor Cozia şi Cotmeana, dăruindu-le cîte un pahar de argint, iar Cot-

---

[20] Filitti I. C., *op. cit.*, p. 71.

[21] Vezi în *„Quelle zur Geschichte der Stadt Kronstadt..."*, Braşov, 1889, vol. II, p. 258, 316 şi 320.

[22] Bogdan Ioan, *„Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolele XV şi XVI"*, 1902, p. 313.

[23] Asupra acestor săpături vezi : Popescu Dorin şi Rosetti Dinu V., *Săpăturile arheologice de la Retevoeşti*, în „Materiale şi cercetări arheologice", VI, 1959, p. 703—717 şi în extras.

[24] Această inscripţie se găseşte la intrarea în actuala biserică (de la 1795) din Retevoeşti — Argeş.

[25] Vezi : Panaitescu, Petre, P., *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, 1959, p. 363.

menei și un cal, întrucît pierduse un proces cu aceste mănăstiri, în urma unor abuzuri ale sale ca dregător [26].

Cu dregătoria de mare logofăt, Vlaicul apare în documentele vremii pînă în jurul datei de 13 octombrie 1540, cînd mare logofăt era Tatul, iar pentru ultima dată menționat în documente ca fiind în viață, îl găsim la 15 octombrie 1540, cu titlul de fost logofăt. Dispariția sa poate fi pusă în legătură cu hiclenia lui Șerban banul din mai-august 1539, pe care este posibil să-l fi susținut Vlaicul și să fi fost decapitat mai tîrziu, la sfîrșitul anului 1540 [27].

Faptul că Vlaicul din Piscani a hiclenit față de Paisie vodă se deduce dintr-un document emis între anii 1541—1544, prin care se întărește fiilor lui Tudor logofătul din Drăgoiești tot ce luase Vlaicul în stăpînire după tăierea acestui Tudor.

După dispariția lui Vlaicul, domeniul ce și-l formase începe să fie reclamat de către cei de la care îl acaparase.

Fratele și celelalte rude ale lui Vlaicul, care stăpînesc după moartea sa domeniul, sînt personaje mult mai puțin însemnate, ceea ce explică și relativ rapida destrămare a domeniului. Acest frate, Mihnea, a ocupat dregătoria de stolnic în timpul lui Vlad Vintilă, iar din 1546, pînă la moarte, este menționat în documente ca pîrcălab. Totuși, Mihnea joacă un oarecare rol în sînul clasei feudale din timpul său, fiind trimis, de pildă, de către Pătrașcu cel Bun în calitate de „credincios boier“, cu 24 de boieri să cerceteze hotarele unei ocine ce fusese „cotropită“ de satul Herășani, după cum jură Mihnea și ceilalți boieri în fața domnului, pentru ca ocina să fie întărită unor mari boieri [28]. Mihnea se afla în partida boierească care l-a susținut pe Mircea Ciobanul (1545—1552; 1553—1554 și 1558—1559), fapt ce se vădește dintr-o pîră ce o are cu niște boieroaice din familia Golescu, care îi făcuseră danie oarecari bunuri, iar Mihnea mai luase în plus trei sate, pentru care întocmise „Cărți mincinoase de la Mircea Ciobanul“, care cărți sînt rupte în 1552 [29]. Apartenența lui Mihnea la partida boierească ce-l susținuse pe Mircea Ciobanul, explică declinul său și al domeniului piscănean în timpul unor urmași ai acestui voievod, care au prigonit pe protejații lui Mircea Ciobanul.

După încercarea mai puțin reușită a primului urmaș al marelui logofăt Vlaicul de a urma politica fratelui său, ultimele lor vlăstare (Vlaicul logofăt din Piscani, fiul lui Mihnea), au încercat și ei să mai mențină ceva din fostul mare domeniu al lui Vlaicul marele logofăt, dar n-au reușit decît să asiste fără putința de a o împiedica, la destrămarea acelui domeniu. Această destrămare, sub Mihnea armașul (al doilea nepot de frate al marelui logofăt Vlaicul), este definitivă la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea, căci bunurile ce le aparținuseră cîndva se aflau în stăpînirea altor feudali.

Evoluția domeniului feudal al boierilor din Piscani, o putem împărți în trei etape:

I. De la primele sale începuturi, care au fost puse de Pătru stratornic, pînă la domnia lui Vlad Înnecatul, perioadă ce poate fi caracte-

---

[26] *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 223.

[27] Vezi la Filitti, I. C., *op. cit.*, p. 74.

[28] *Documente privind istoria României, seria B, Țara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. III, p. 43.

[29] Idem, p. 33.

rizată prin aceea că nucleul acestui domeniu are la bază moștenirea, care se lărgește mai apoi pe seama unor cotropiri, fie de la alți feudali, fie a unor ocine țărănești.

II. Perioada care durează între anii 1530—1540, cînd atît domeniul lui Vlaicul mare logofăt, cît și stăpînul său, sînt în culmea ascensiunii lor.

În această perioadă se înmulțesc cazurile de lărgire a domeniului prin cotropirea sau cumpărarea ocinelor moșnenești, întrucît, se știe, că la mijlocul secolului al XVI-lea, în condițiile creșterii obligațiilor țărănimii libere, ca urmare a sporirii nevoilor pentru plata dărilor la turci, scade foarte mult potențialul economic al țărănimii, lucru de care profită în primul rînd marii dregători, iar dintre aceștia, unul dintre primii a fost marele logofăt Vlaicul.

III. În sfîrșit, a treia și ultima din evoluția domeniului Vlăiculesc, este perioada care durează între anii 1540 și aproximativ 1589, cînd are loc trecerea satelor și a celorlalte bunuri ce alcătuiseră domeniul la alți stăpîni feudali.

În decursul evoluției sale, domeniul feudalilor din Piscani s-a compus dintr-un număr variabil de sate, în limitele celor trei perioade sus arătate.

Prin moștenire de la Pătru postelnic, Vlaicul și frații săi au primit : 1 sat întreg, 3 jumătăți de sate, cîte o treime din 2 sate, o jumătate dintr-o ocină, 1 munte, 2 jumătăți de siliște, cîte o treime din cel puțin 4 siliști și țigani robi. Marele logofăt Vlaicul a reușit să adauge la acestea, mai ales între anii 1530—1540, următoarele : 4 sate întregi, o jumătate de sat, părți din 8 sate, cel puțin 10 mori, 1 munte, 7 siliști, vii și altele, la care dacă adăugăm faptul că avea în orașul Pitești case cu pivniță și grădini [30], ne putem face o imagine clară asupra întinderii domeniului feudal ce l-a stăpînit Vlaicul împreună cu frații săi.

Trebuie remarcat faptul că cele mai importante dintre aceste bunuri au fost obținute prin danie domnească, mai puține dintre ele au fost închinate de boieri sau cumpărate de la ei și, în sfîrșit, o altă parte provine de la țăranii liberi, care au fost nevoiți să vîndă sau să-și „închine" ocinile lor puternicului feudal.

După anul 1540, urmașii lui Vlaicul pierd treptat aceste bunuri, astfel că jupanița Moma, ultimul dintre boierii Piscăneni, mai stăpînea doar satul lor de baștină, Piscanii.

Domeniul feudal al boierilor Piscăneni, ca orice alt domeniu feudal era fărămițat în loturi multiple, împrăștiate pe cuprinderea a cîtorva județe actuale, fapt care împiedica organizarea unei producții de proporții, în pofida faptului că stăpînul său căuta, pe cît posibil, să-l concentreze, în jurul satelor Piscani și Năpîrteni.

În documentele cercetate n-am găsit informații precise privind existența rezervei senioriale, totuși putem considera ca făcînd parte din această rezervă terenul ce-l defrișează la un moment dat rumânii lui Vlaicul, după cum consideră și Valeria Costăchel [31] precum și achiziționarea de ogoare, în special, de la mijlocul secolului al XVI-lea înainte [32]. Aceste documente atestă însă, în mod cert, existența delni-

[30] Vezi la Panaitescu, Petre, P., Orașul feudal, în *„Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)"*, București, 1957, p. 423.

[31] Costăchel, Valeria, „Domeniul feudal", în *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1957, p. 250.

[32] Idem, p. 248.

ţelor, pe care dobîndeau rumânii plus — produsul pe care îl consuma şi, probabil, comercializa stăpînul domeniului.

Renta feudală încasată sub formă de dijmă de către boier de la rumâni avea un cuantum determinat, probabil, de mărimea delniţelor lor, căci doi rumâni şi slugi, Cîrstian şi Slăvilă, plătind 90 de aspri pe o parte de munte, care revenindu-i lui Vlaicul, acesta îi scuteşte, ca o compensaţie, de dajdie pe 20 de ani [33]; prin urmare, cei 90 de aspri reprezintă aproximativ mărimea dijmei acestor ţărani dependenţi pe 20 de ani.

Pe domeniul Vlăiculesc, prin munca producătorilor direcţi, rumânii, se obţineau cereale, fructe, vin, produse animaliere, lemne, peşte etc. Goana feudalului după aceste produse se accentuează către mijlocul secolului al XVI-lea, lucru ce se vădeşte prin tendinţa acestuia de a acapara cît mai multe ogoare, cît şi prin efectuarea de defrişări. Pentru a transforma cerealele în făină, Vlaicul avea numeroase mori de apă, care erau monopolul său. După ce intră în posesia unei părţi din satul Goleşti, el se grăbeşte să ridice 6 mori [34], de unde se vede preocuparea feudalului pentru creşterea producţiei, în cadrul înviorării comerţului cu produse agrare.

Domeniul acesta a fost stăpînit, în cea mai mare parte a existenţei sale, de către un grup de boieri, care erau rude între ei. Nu înseamnă cîtuşi de puţin că ei toţi stăpîneau în mod egal întregul domeniu ; întotdeauna unul dintre ei, cel mai important, stăpînea cea mai mare parte din domeniu, de fapt, singur. Numai unele părţi (cel mai puţin importante) din domeniu erau stăpînite de cîte unul din ceilalţi membri ai acestei devălmăşii boiereşti.

Astfel, lui Badea slugerul, fratele lui Vlaicul I, i se limitează drepturile de stăpînire numai asupra unui sat şi două sălaşe de ţigani, iar nepotului său Pătru, un sălaş de ţigani şi a patra parte din toate satele (aici este mai curînd o formulă, fără conţinut, decît o stăpînire efectivă a lui Pătru asupra unui sfert din tot domeniul). Reiese că numai doi fraţi din cei cinci stăpînesc majoritatea domeniului (Vlaicul şi Mihnea) şi, în mod efectiv Vlaicul, căci documentul specifică, în continuare, că numai în cazul că acesta nu va avea copii, satele să revină celorlalţi fraţi [35].

Mai prezintă interes faptul că pentru a prelua în stăpînire domeniul, moştenitorii săi erau nevoiţi să achite toate obligaţiile rămase de la vechiul stăpîn, cum a făcut Vlaicul II, nepotul de frate al marelui logofăt, care a plătit 211 252 aspri — datoriile tatălui şi unchiului său [36].

Principala concluzie care se desprinde din cercetarea noastră, este existenţa unei strînse interdependenţe între averea feudalului şi locul ce-l ocupă acesta pe scara ierarhiei feudale. Cu cît boierul avea un domeniu mai întins, implicit o putere economică mai mare, cu atît putea el ocupa dregătorii mai însemnate, care, la rîndul lor, îi dădeau o putere politică corespunzătoare, pe care o folosea în scopul măririi propriului său domeniu.

---

[33] Document din 18 aug. 1566, la Arh. Statului Bucureşti, S.I. 756.

[34] *Documente privind istoria României, seria B, Ţara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 368—369.

[35] *Documente privind istoria României, seria B, Ţara Românească, veacul al XVI-lea*, vol. II, p. 115—118.

[36] Idem, vol. III, p. 224 (document din 5 mai 1576).

Această sumară prezentare a evoluției domeniului Piscănean din secolul al XVI-lea, credem că reușește să prezinte cititorilor o cît de mică imagine a vieții de pe meleagurile argeșene de acum patru secole.

UN DOMAINE FÉODAL DU XVI-e SIÈCLE AU TERRITOIRE D'ARGEȘ

Résumé

Le point de départ du présente rechérche est la decouverte pendant des fouilles archéologiques du tombe d'un grand féodal du XVI-è siècle, dans lequel on a trouvé l'anneau sigilaire avec l'inscription certifiant sa proprieté.

La curiosité scientifique a poussé naturelment le chercheur d'invéstiguer exhaustivement, dans les marges d'une relative pauvreté des sources, tout ce qui a été possible d'être établi sur le grand logothète (cancellier) Vlaicul de Piscani.

On a établi la dimension de son domaine (5 villages entières, 4 moitiés de village, fragments de 23 autres, 2 monts, 10 moulins, des nombreuses vignes, des maisons, etc.), et aussi les moyens de s'enrichir — spécialement par l'utilisation d'influence du Vlaicul auprès des princes reignants et, de même, par ses abuses de sa grande seigneurie.

Liées aux périodes d'ascension ou de décadence politique de son maître, on a précisé trois étapes du développement de cet domaine féodal, situé au millieu de ce qui constitue maintenant le départament d'Argeș.

Après la disparition du nommé proprietaire féodal, son domaine, qui c'est cru dans une période trés brève, passe chez des autres féodaux, principialement, en proprieté eclesiastique des monastères.

Muzeul Universității București
Primită în redacție la 28 octombrie 1977

ORAȘELE CÎMPULUNG, CURTEA DE ARGEȘ ȘI PITEȘTI VĂZUTE DE CĂLĂTORI STRĂINI LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVII-LEA

ALEXANDRU LIGOR

Deși s-a scris — și nu puțin pînă acum — despre așezările medievale muntene : Cîmpulung [1], Curtea de Argeș [2] și Pitești [3], deși dispunem chiar de valoroase lucrări speciale, editate mai de mult [4] sau recent [5], consacrate observațiilor călătorilor străini cu privire la meleagurile românești, totuși, o prezentare detaliată a notațiilor peregrinilor veniți aici, la mijlocul secolului al XVII-lea, cu rosturi mai întotdeauna aceleași, știri care, cu tot caracterul lor subiectiv, uneori contradictoriu și laconic, pot constitui puncte de referință și nu arareori temei pentru cunoașterea unor realități istorice altfel greu sau imposibil de aflat, credem că nu-i neavenită.

Dintre călătorii străini care au vizitat orașele Cîmpulung, Argeș și Pitești în vremea de care aminteam, se numără : călugărul minorit conventual Silverio Pilotti din Penna (?—după 1640), Petru Bogdan Baksić sau Pietro Deodato Baksić (c. 1601—1674), Francesco Maria Spera, minorit conventual din Narni (?—după 1670), Bonaventura din Campofranco, ce făcea parte și el din ordinul minoriților conventuali (?—după 1653) și Angelo Petricca din Sannino (?—1673), care stă în țările române între anii 1632—1638.

Informații ample și mai exacte, de altminteri, dintre toți cei menționați ne furnizează Baksić, fapt explicabil și prin venirea sa în repetate rînduri în țările române (în : 1640, 1641, 1648, 1651, 1653, 1670). Avea, deci, posibilitatea să observe mult mai multe lucruri, chiar și de amănunt, de profunzime.

Călătorii străini s-au oprit mai îndelung asupra Cîmpulungului ; în relatările lor asupra celorlalte două orașe sînt, din păcate, foarte sărace. Petru Bogdan Baksić, prezent în Cîmpulung, în anul 1640, avea să noteze că orașul era „așezat la poalele munților, între munți

[1] Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I — Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I, Edit. Mitropolia Olteniei, 1970, p. 159—168.

[2] *Ibidem*, p. 236—250.

[3] *Ibidem*, vol. II, p. 486—490.

[4] N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, ed. a II-a, 4 vol., București—Vălenii de Munte, 1928—1929 ; P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930.

[5] Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV—XVIII)*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1973.

mai mărunţi", într-un „ţinut bogat în fructe şi ape. Prin mijlocul oraşului trece un rîu pe care sînt mori, iar de-a lungul rîului sînt grădini". Aici „nu sînt vii", notează el în continuare, ci, „la o depărtare de vreo 20 de mile, în oraşul Piteşti" [6].

În acelaşi an, vizitînd Piteştii, Baksić avea să scrie că oraşul se află „în apropierea munţilor, aşezat pe dealuri, lîngă rîul Argeş ; de o parte a rîului se află cîmpii şi păduri şi de cealaltă parte, spre munţi, sînt dealuri şi vii (...) în mare număr şi dau vinurile cele mai bune din toate Ţara Românească. Are biserici foarte frumoase şi o mănăstire de călugări" [7].

Interesante sînt notaţiile aceluiaşi cu privire la activitatea comercială din Cîmpulung. Mai precis, în legătură cu bîlciul cel mare, care dura o lună, începînd din ziua de Sfîntul Ilie (20 iulie), în care răstimp veneau acolo „mulţi negustori" [8]. Mănăstirea din oraş avea printre veniturile vama acelui bîlci, fapt consemnat în numeroase documente ale vremii,ca şi de Baksić, de altfel [9].

Şi pe temeiul relatărilor sale putem stabili centrul comercial al oraşului Cîmpulung, locul tîrgului de la Sf. Ilie. Revenit aici în decembrie 1648, ne spune că mănăstirea Negru Vodă a ars odată cu clopotniţa şi cu „atîtea dughene împrejur unde se face tîrg mare în ziua de Sf. Ilie cînd vin negustorii din diferite părţi ale ţării" [10]. Ca atare, centrul comercial cîmpulungean se afla în imediata apropiere a vechii ctitorii a lui Radu I, restaurată de Matei Basarab voievod în anul 1634.

Interesante sînt observaţiile călătorilor străini şi asupra unor aspecte de natură demografică. Cifrele date sînt, desigur aproximative. Unele, evident eronate ; spre pildă, numărul de numai 288 de catolici existent în trei dintre cele mai dezvoltate oraşe din Ţara Românească (Tîrgovişte, Bucureşti, Cîmpulung) dat de Silvero Pilotti [11].

Şi în această privinţă datele cu privire la Piteşti sînt foarte sărace, iar asupra populaţiei Argeşului, doar nişte vagi referiri.

Pentru vremea şi oraşele de care ne ocupăm, lipsesc statisticile şi recensămintele — izvoare istorice preţioase, directe, cum redau, de regulă, nealterată realitatea istorică — izvoare care ar putea sta temei unor aprecieri juste ale factorului fenomenului demografic. Situaţia nu-i proprie Cîmpulungului, Argeşului şi Piteştilor, ci generală, pentru toate aşezările — rurale sau urbane — din ţările române [12].

Datele furnizate de călătorii străini — cu atît mai preţioase, cu cît de altele nu dispunem [13], şi înscrise în tabelul anexat, ne dau, totuşi, putinţa unor deducţii, credem noi, nu lipsite de oarecare însemnătate.

Ce concluzii rezultă din relatările călătorilor străini asupra locuitorilor celor trei oraşe ?

---

[6] *Călători străini despre ţările române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu—Dersa Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 209.

[7] *Ibidem*, p. 208.

[8] *Ibidem*, p. 211.

[9] *Ibidem*, p. 212.

[10] *Ibidem*, p. 266.

[11] *Ibidem*, p. 105.

[12] Ştefan Ştefănescu, *Demografia, dimensiune a istoriei*, Edit. „Facla", 1974, p. 22.

[13] Spre deosebire de aşezările rurale unde pot — şi au fost folosite — documentele interne (vezi, în acest sens, Lia Lehr, *Factori determinanţi în evoluţia demografică a Ţării Româneşti în secolul al XVII-lea*, în „Studii şi materiale de istorie medie", vol. VII, 1974, p. 161—206).

— Numărul românilor este considerabil mai mare față de locuitorii catolici (sași, la origine) ;

— Cîmpulungul se află și sub raportul numărului de locuitori în fruntea celorlalte două orașe ;

— Procesul de asimilare a populației de origine etnică străină se intensifică ;

— Sensibila diferență dintre numărul locuitorilor din aceste trei așezări cu cel existent în aceeași vreme în principalele orașe ale țării (București și Tîrgoviște) [14].

Călătorii străini surprind în relatările ce fac și cîteva interesante aspecte de ordin social ; și de această dată, mai cu seamă Baksić, pentru Cîmpulung.

Astfel, este reliefată marea diferențiere de avere (și venituri, se înțelege) între masa orășenilor participanți direct la procesul de producție sau la relațiile de schimb și feudali (spre pildă, egumenul mănăstirii ortodoxe care, refăcînd biserica și anexele ei cuprinse de incendiu, a cheltuit o sumă deloc neglijabilă ; ea se ridica, după aprecierea călătorului străin, la cîteva mii de scunzi) [15]. Chiar preotul catolic trăia „în sărăcie printre săraci" [16].

Proprietatea bisericii catolice Sf. Iacob cel Mare se reducea la : o casă (situată în curtea bisericii), „o viișoară, la o depărtare de Cîmpulung de o jumătate de zi sau mai mult ; după ce se scad cheltuielile de întreținere a viei, notează Baksić, „ceea ce prisosește se dă pentru biserică (...)". Acea vie nu poate da mai mult de o butie de vin, care face 50 de măsuri ale țării ; mai avea biserica trei pășuni, exploatate însă, temporar, de niște particulari [17].

Populația catolică din Cîmpulung — căci la ea se referă, cu osebire, misionarii — avea multiple obligații de îndeplinit către feudali (laici sau clerici). Erau supuși domnului țării și împovărați de acesta de biruri [18], ca de altfel și ceilalți orășeni săraci (meșteșugari, negustori ș.a.) români, știută fiind fiscalitatea atît de apăsătoare din vremea lui Matei Basarab [19]. Către paroh, fiecare casă trebuia să plătească anual următoarele sume : 1) de Paște, 10 baiochi ; 2) de Sf. Maria (Mare, în august) 8 baiochi ; 3) de Crăciun, 8 baiochi. Se adăugau darurile întîmplătoare (pîine, vin etc.) [20]. Deci, fiecare casă (familie) plătea anual preotului 26 baiochi pe an. Existînd circa 50 de case, ar rezulta o sumă de 1 300 baiochi anual. „Cei ce nu pot face față dărurilor mari sînt nevoiți să fugă în altă parte, dar mai mult în Transilvania" [21]. Foarte importantă această informație a martorului ocular al evenimentelor de la mijlocul secolului al XVII-lea, asupra unei frecvente forme de manifestare a nemulțumirii maselor populare.

Descrieri ample fac misionarii străini asupra monumentelor de artă. Existau în anul 1640 în Cîmpulung douăsprezece biserici „foarte frumoase și mare mănăstire, pe care a clădit-o acest domn [22] și a ridicat

---

[14] *Istoria Romîniei*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 67—69.

[15] *Călători străini...*, vol. V, p. 266.

[16] *Ibidem*, p. 265.

[17] *Ibidem*, p. 263—265.

[18] *Ibidem*, p. 270.

[19] Damaschin Mioc, *Reforma fiscală din vremea domniei lui Matei Basarab*, în „Studii. Revistă de istorie", 1959, 12, nr. 2, p. 53—85.

[20] *Călători străini...*, vol. V, p. 265.

[21] *Ibidem*, p. 264.

[22] De fapt mănăstirea Negru Vodă, *refăcută* de Matei Basarab în anul 1634.

în jurul mănăstirii ca un fel de cetate din bîrne mari înconjurînd-o cu 12 bastioane de jur împrejur, încît este foarte bine întărită şi mai trebuie să se umple pe dinăuntru cu pămînt, pentru că nu este încă gata"[23]. La refacerea turnului clopotniţei al mănăstirii Negru Vodă s-au folosit şi materiale provenite de la biserica Sf. Elisabeta. Nu tîrziu după refacere, mănăstirea a luat loc, fiind distrusă „aproape în întregime împreună cu acoperişul bisericii (...) care era toată acoperită cu plumb şi încă şi clopotniţa şi atîtea dughene împrejur"[24]. Cheltuielile de refacere a stricăciunilor vor fi suporte, cum arătam mai sus, de către egumen.

În legătură cu biserica Sf. Elisabeta (Cloaşterul din Cîmpulung), interesante sînt notaţiile din anul 1640: „I s-au prăbuşit acoperişul şi cupola corului, spunea Baksić; zidurile au rămas întregi (...). Mănăstirea, împreună cu biserica fuseseră ale călugărilor franciscani. Dar n-a mai rămas din mănăstire nimic; numai biserica se mai păstrează". Odinioară „această biserică, lungă de 40 de paşi şi lată de 12, a fost (...) foarte frumoasă (...). Călugării au făcut alături o grădină, dar dacă ar fi cineva care să-şi dea silinţa, s-ar putea uşor redobîndi de la domn tot terenul acela"[25].

Angelo Petricca din Sonnino avea să constate în anul 1640 că biserica Bărăţia[26], era „frumoasă, cu locuinţă pentru misionari"[27]. La aceeaşi biserică, închinată Sf. Iacob cel Mare se va referi şi Petru Bogdan Baksić, în repetate rînduri.

După ce arată dimensiunile bisericii (lungime — 35 de paşi, lăţime — 9 paşi), scria că, iniţial, aceasta avusese trei altare iar în 1640 „numai altarul cel mare era în bună stare (...) cu o icoană pe care a dat-o de curînd un călugăr schismatic. Nu avea odoare bisericeşti în sacristie în afară de un felon pe care l-au adus călugării de la Tîrgovişte şi un liturghier, iar în anul acesta, în ziua Sf. Ilie, negustorii din Chiprovăţ au dăruit două feţe de masă". În faţa altarului mare se află îngropaţi mulţi preoţi luterani. „Sacristia boltită, continuă Baksić, se află în partea stîngă, dar nu se găseşte nimic în ea. Jumătate din biserică e boltită, iar cealaltă jumătate avea numai zidurile înalte şi este acoperită deasupra, dar este stricată, fiind veche şi adeseori cad pietre de sus. De altfel întreaga clădire ameninţă să se năruie şi bieţii oameni n-au cu ce o repara. În faţa altarului se află o cristelniţă, acoperită cu o pînză. În faţa uşii bisericii se află o clopotniţă făcută din lemn cu două clopote mari, şi lîngă biserică este un cimitir, care fusese mai înainte împrejmuit cu ziduri şi apoi a rămas deschis; acum acest preot a pus să-l închidă cu un gard şi i-a făcut o poartă"[28].

Noi elemente descriptive aflăm de la acelaşi călător, aflat în iarna lui 1648 din nou în Cîmpulung: „Altarul mare, de piatră (al bisericii Sf. Iacob cel Mare n.n.), neconsacrat, la care urci pe trei trepte, este sărăcăcios înzestrat (...). Pe altar se află icoana fericitei Fecioare Maria cu copilul în braţe, pictură veche făcută după stilul grecesc şi la dreapta şi la stînga aceluiaşi chip sînt zugrăviţi doi îngeri (...)". Biserica nu avea nici atunci cor. Era „în întregime de zid şi deasupra altarului celui mare

---

[23] *Călători străini...*, vol. V, p. 211—212.
[24] *Ibidem*, p. 266.
[25] *Ibidem*, p. 211.
[26] Vezi amănunte la E. Lăzărescu, *Despre piatra de mormînt a comitelui Laurenţiu*, în „Studii şi cercetări de istoria artei", IV, 1957, 1—2, p. 121.
[27] *Călători străini...*, vol. V, p. 57.
[28] *Ibidem*, p. 210.

pînă la poarta de miazăzi este boltită ; are două ferestre înalte închise cu o rețea, alături de altar ; n-are anvon ; în pardoseală sînt lespezile unor morminte săpate în pămînt. Sînt bănci pentru bărbați și, în partea de jos a bisericii, pentru femei ; acoperișul este din șindrilă, iar pardoseala de cărămidă arsă ; dulapuri nu sînt de loc, nici chiar cutii pentru milostenie ; se păstrează aghiazma lîngă ușa cea mare, într-un vas de aramă ; sînt două uși, una mare înspre apus și cealaltă mai mică spre miazăzi ; în vîrful bisericii este o cruce de lemn ; nu este zugrăvită ci numai văruită toată pe dinăuntru împreună cu bolta.

Cimitirul e de jur împrejurul bisericii ; mormintele puține sînt săpate în pămînt și deasupra lor sînt puse pietre cu litere sau cu inscripția latină a numelor și prenumelor celor care sînt îngropați (...).

Clopotnița din fața bisericii e făcută din lemn, înaltă, cu ușa ei, cu trei clopote foarte frumoase [29] (...) ; în vîrful clopotniței este o cruce de lemn (...).

Sacristia se află în partea dinspre Evanghelie ; se intră prin biserică și nu are altă ușă ; este clădită cu boltă și n-are înăuntru decît un singur dulap (...)".

Biserica — încheie B a k s i ć relatarea — „nu are tavan, decît partea unde este boltită ; a fost arsă (...) ; are două mici altare în mijloc, unul în fața celuilalt, nu se slujește la ele ; le țin mai degrabă de frumusețe decît pentru altceva" [30]. Lucruri noi, deosebit de importante, despre biserica menționată, ne aduce B a k s i ć în însemnările sale din anul 1653 ; singurul aspect care poate merită a fi amintit : existența, acum, a doi preoți, spre deosebire de anii precedenți cînd oficia doar unul singur [31].

Ultimul capitol la care avem a ne opri se referă la cîteva aspecte de natură culturală.

În biserica închinată Sfîntului apostol Iacob cel Mare se slujea în limba latină și după ritul romano-catolic (...). În 1648, acolo „cărți de cîntări" erau „foarte puține și fără nici o valoare" zice B a k s i ć. Doar unul sau două liturghiere și alte cărticele după care sînt îndrumați copiii să cînte vecernia și utrenia împreună cu liturghia, așa cum pot ei din obișnuință și cum au învățat de la cei mai bătrîni care păstrează mai departe un anume fel de a sluji de la unguri".

Numărul copiilor (din familiile catolice) care, pe lîngă paroh, învățau să citească, era destul de redus, patru sau cinci.

*

* *

Știrile (de natură diversă : economică, socială, demografică, ș.a.m.d.), cuprinse în relatările călătorilor străini — mai cu seamă ale acelora care s-au oprit la Cîmpulung, în Argeș sau la Pitești vreme mai îndelungată — dincolo de unele inadvertențe, exagerări, erori, rămîn deosebit de prețioase. Multe dintre ele sînt confirmate de alte izvoare istorice, sigure, obiective. Altele — cum, spre pildă cele demografice — rămîn singurele care ne dau o anumită imagine asupra realităților de la mijlocul secolului al XVII-lea.

---

[29] În anul 1640 avea doar două clopote, cum am văzut.
[30] *Călători străini...*, vol. V, p. 262—263.
[31] *Ibidem*, p. 270.

DIE STÄDTE CÎMPULUNG, PITEŞTI UND ARGEŞ GESEHEN VON DEN FREMDEN WANDERERN DES MITTLEREN XVII. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

Unter den geschicht lichen Quellen unseves Vaterlandes zahlen sich die Werke der frenden Wanderer, die sich oft wegen ihvem subiectivem charakter von der Wirklichkeit entfernem. So bringen uns die frenden Missionaren (besonders Petru Bogdan Baksic) bedeutendte ökonomische, soziale, politische, kulturelle Daten über drei Städte der Wallachei : Cîmpulung, Piteşti und Argeş, zum Vorschein.

Muzeul de istorie al R.S.R.
Primită în redacţie la 20 februarie 1978

LEGENDĂ ȘI ADEVĂR ISTORIC

CONSTANTIN DINU

În comuna Mihăești din județul Argeș se află un deal, pe care locuitorii de acolo îl numesc *Dealul Vlădeanului* și despre care ei știau o legendă — pe care a amintit-o și C. Alessandrescu în „Dicționarul geografic al județului Mușcel": „Vlădeanul, deal, comuna Mihăești, plasa Rîurile. Se crede că numele-i vine de la un Vlad Șoimul, despre care se spune că făcînd o greșeală mare, a fost chemat la București, *unde-i a ras jumătate părul capului, barba și o mustață.* El de rușine s-a retras în pădurile dealului acesta, căruia oamenii i-au pus numele după numele său, *Vlădeanul*" (sublinierea noastră) [1].

Cercetînd documentele de la Arhivele Statului — București cu privire la vechiul sat argeșan Mihăești (în trecut în fostul județ Mușcel), am găsit date și despre „Vlad Șoimul" din legenda păstrată de mai multe secole în folclorul local. De fapt, numele acestuia era *Pătrașcu Mihăescu* — fiul lui Arsenie Mihăescu, descendent din Alexandra, soră vitregă a lui Constantin Cîrnul Basarab Voievod (1654—1658). Mama acestui Pătrașcu, *Ancuța,* făcea parte dintr-o familie amintită în documente încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea, *Vlădeanu* [2] și care era poreclită și *Șoimul,* după numele unui membru al ei, Arsenie Vlădeanu zis „Șoimul", ctitorul mănăstirii Rîncăciov.

Familia Vlădeanu stăpînea numeroase moșii în fostul județ Mușcel și în alte județe ale Țării Românești, printre care și Mihăeștii cu Dealul Vlădeanului [3].

Pătrașcu Mihăescu, prin viața sa — așa cum rezultă din documentele vremii — poate să ne ilustreze foarte bine figura boierului hrăpăreț, acaparator de cît mai multe bogății și în special pămînt (moșii).

Pe Pătrașcu Mihăescu — împreună cu fratele său Statie, „feciorii Ancuței din Birci" — îl întîlnim în documente pentru prima oară la

---

[1] Dicționarul s-a tipărit la București, 1892. A se vedea p. 377.

[2] O ramură a familiei Vlădeanu de la Birci, Mihăești și Furnicoși — Muscel a purtat numele de *Stoiceanu,* după moșia Stoiceni — Argeș.

[3] Pentru familia Vlădeanu — Stoiceanu a se vedea : C. Rădulescu Codin, *Viața lui Arsenie Căpitanul care se dă ca întemeietorul mănăstirii Rîncăciov din 7161 / 1653 / oct. 10.* În : „Prietenul nostru. Revistă pentru popor", Priboieni — Cîmpulung, an. IX, 1925 ; C. Popescu, *Mănăstirea Rîncăciov,* București, 1937, 20 p. ; Constantin Dinu, *Ctitorii mănăstirii Rîncăciov. Boierii Vlădeni.* București, 1943 / teză de licență la Facultatea de istorie — Univ. București / ; Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *Vatra Bălceștilor,* Bălcești pe Topolog, 1971.

5 martie 1719, cînd dăruieşte mănăstirii Cîmpulung muntele Valea Vladului [4]. Apoi, toată viaţa sa a purtat nenumărate procese cu familia sa [5], cu alţi boieri, cu mănăstirile cărora le făcea de altfel daruri [6], pentru a-l pomeni pe el şi familia sa, cu rumânii din satele pe care le stăpînea şi le exploata. Documentele în care se consemnează procesele de judecată ale acestui boier sînt numeroase, mai ales după anul 1727 februarie 23, cînd fiind în ceartă cu mănăstirea Valea, a făcut „legătură că nu se mai scoală asupra mănăstirii" [7]. Şi şirul acestor procese purtate de Pătraşcu Mihăescu l-au dus adesea la Divanul Domnesc de la Bucureşti — unde era atît de bine cunoscut, încît însuşi domnul Ţării Româneşti, Constantin Mavrocordat a dat un hrisov la 1736 iunie 24, în care scria :

„Întru aceia dar văzînd Domnia Mea, că Pătraşcu Mihăescu, ca un om rău, pîrăşte nestatornic şi viclean umblă, cercînd judecăţile fără de cale şi fără dreptate, l-am scos Domnia Mea cu mare ruşine din Divan, dîndu-i jos la scară 100 de toioage pe talpe" [8].

Dar Pătraşcu Mihăescu nu s-a astîmpărat nici de data aceasta. Îl găsim iar încurcat în numeroase procese pentru moşii. El este din nou pedepsit de domnul Ţării Româneşti, Grigore Ghica. În documentul dat de acest domn în anul 1748 noiembrie 25 se scrie : „... că Pătraşcu Mihăescu nu numai că au umblat ca un lacom cu nădejdea, că doar de va apuca cîte ceva, ci şi că pîră mincinoasă s-au dovedit, că au umblat şi întîi, apoi precum mai vîrtos m-am adeverit de la dumnealor veliţii boieri, că el iaste obişnuit cu acest nărav şi în toată viaţa lui, umblînd în judecăţi, cînd cu unii, cînd cu alţii, şi cu treabă şi fără treabă, s-au şi sărăcit...".

Apoi, în document se mai scrie : „Din carte şi mai mult ne-am adeverit că nu numai el, ci tot neamul lui au stătut oameni răi şi lacomi şi îndărătnici, cercînd judecăţile şi divanurile. Drept aceia, dar acum de această dată spre pilda altor asemenea lui, *am poruncit de i-au ras barba, ca să fie cîtăva vreme de ocara norodului lui...*" (s.n.) [9].

Ultima ştire despre boierul Pătraşcu Mihăescu din Mihăeştii Muşcelului (astăzi Argeş) este din 26 mai 1759, cînd tot într-o carte de judecată pentru moşiile Vlădeni, Birci şi Furnicoşi, este trecut ca fiind „mazil" [10]. Amintirea lui Pătraşcu Mihăescu, din neamul Vlădenilor — după mamă, — a rămas „de ocară" pînă astăzi, în legenda ce o ştiau bătrînii din acest sat, despre „Dealul Vlădeanului".

Din documentele relative la el rezultă că mai avea doi fraţi — pe Arsenie şi pe Statie — şi că era văr cu Rafailă Slăvitescu.

Nu ştim dacă Pătraşcu Mihăescu a fost însurat şi dacă a avut copii.

Aceste documente cu privire la boierul Pătraşcu Mihăescu din Muşcel, *confirmă încă o dată valoarea documentară a folclorului,* valoarea sa pentru cunoaşterea istoriei patriei.

---

[4] Arhivele Statului Bucureşti, *Condica mănăstirii Cîmpulung,* nr. 128, f. 300 a.

[5] La 8 ianuarie 1735, el se judeca cu ruda sa Şerban Vlădeanu pentru Vlădeni, Birci, Furnicoşi şi Buda. Arh. St., *Condica mănăstirii Cîmpulung,* nr. 128, p. 300 a.

[6] Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălceşti, *op. cit.*, p. 47—49.

[7] Arhivele Statului Bucureşti, *Condica mănăstirii Valea,* nr. 164, f. 40.

[8] Arhivele Statului Bucureşti, *Condica mănăstirii Cîmpulung,* nr. 128, f. 307 r.

[9] *Idem,* f. 313—316.

[10] Arhivele Statului Bucureşti, *Condica mănăstirii Cîmpulung,* nr. 128, f. 324 r.

FAMILIA LUI PĂTRAȘCU MIHĂESCU

Popa Constantin din București

Elina
= 1. . . . .
2. Neagoe Logofătul din Tîrgoviște
3. . . . .

(Ea a trăit cu *Radu Șerban Voievod*; a locuit la Tîntava, pentru care a avut ceartă cu mănăstirea Tismana). A murit la 1642.VIII.2; îngropată la Dobreni — Ilfov)

Radu Paharnicul (1662—1663), / din a doua căsătorie a Elinei /.

Alexandra, sora vitregă a lui Constantin Cîrnul Basarab Voievod, fiul lui *Radu Șerban Voievod.*
= Dragomir Logofătul din Cîlcești.

Elina din Cîlcești, 1682
= Tudor de la Muntele Negru (el era rudă cu egumenul Dionisie de la m-rea Valea; străin venit în Țara Românească).

Neacșa, moartă 1689.

Arsenie din Mihăești (văr cu egumenul Partenie), 1682, 1709 logofăt, 1734.IX.1
= Ancuța din Birci, fiica lui Stroie și nepoata lui Ștefan postelnic din Birci și Stoiceni (Vlădeanu)

Constantin din Mihăești, 1682

Pătrașcu Mihăescu
Logofăt 1727.II.3; 1734.IX.1

Arsenie Mihăescu

Statie Mihăescu

LEGENDE ET VERITÉ HISTORIQUE

Résumé

Les habitants du village de *Mihăești* du département d'Argeș (autrefois dans le département de Mușcel) connaissent une legende relative à une colline des environs de cé village, nommée, par eux *„Vlădeanul"*.

Ils disent qu'autrefois (sans qu'on puisse préciser la date), vivait dans ce village un grand boyard, *Vlad*, dit *„l'Epervier"* qui avait commis un grave péché. Il avait été apellé à Bukarest par le prince régnant de Valachie, qui pour le punir, donna l'ordre au geôlier, de la battre et puis de lui couper les cheveaux et de lui raser la barbe et la moustache.

Ce boyard, revenu dans son village de Mihăești, se retira sur la colline qui porte aujourd'hui le nom de Vlădeanu.

Dans les documents relatifs à ce village, qui se trouvent actuellement aux Archives d'Etat de Bukarest, j'ai trouvé aussi des dates concernant le boyard de la legende populaire.

Il portait, en réalité, le nom de *Petrașco Mihăescu* et sa mère, s'apellait *Ancutza Vladeanu* et avait apartenu a une ancienne famille de boyards du département d'Argeș. Cette famille avait aussi le surnom de „l'Epervier".

Le boyard Petrasco Mihăescu, étant toute sa vie en querelles avec sa famille, avec les autres boyards, avec les paysants qui se trouvaient sur ses terres et aussi avec quelques grandes monastères de la région, et toujours en procés avec eux, il a été apellé par le prince régnant de Valachie, Grégoire Ghika à Bukarest le 25 novembre 1784 qui pour le punir de son péché, à ordonné au geôlièr de la battre et puis de lui couper les cheveaux et de lui raser la barbe et la moustache.

Ces documents relatifs au boyard Petrasco Mihaescu nous montrerent encore une fois la valeur de la legende populaire (folklorique) pour connaître l'histoire de notre pays.

Institutul de ştiinţe pedagogice Bucureşti.
Primită în redacţie la 27 octombrie 1977

NEGUSTORI ARGEȘENI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA. DOUĂ DOCUMENTE INEDITE

CONSTANTIN ȘERBAN

Județul Argeș ca și orașul Pitești a fost străbătut în trecut ca și astăzi de un important drum comercial care lega regiunile din sudul Dunării cu Europa occidentală. În evul mediu acesta era totodată și unul din multele drumuri ale pelerinilor care căutau să ajungă prin țara noastră în regiunile din Orientul Mijlociu [1]. De aceea satele, tîrgurile și orașele din județul Argeș aveau să fie și locul de reședință al multor negustori și meșteșugari, locul concentrării producției de bunuri materiale și locul de schimb al acestora.

Cercetările de pînă acum au scos la iveală un valoros material documentar pentru secolele al XV-lea și al XVI-lea aflat de multă vreme în arhivele din Brașov și Sibiu [2]. Pentru oglindirea acestui proces economic în secolele următoare ar trebui continuate cercetările convinși fiind de eficacitatea lor. Din păcate ele necesită o îndelungată perioadă de investigații, deoarece documentele cu caracter economic sînt de obicei răspîndite în cele mai felurite arhive.

Cu totul alta este situația cînd astfel de mărturii istorice au caracterul unor statistici sau catagrafii. Din epoca regulamentară astfel de statistici sau catagrafii destul de numeroase ne permit să conturăm mai bine evoluția economică a multor regiuni, orașe, tîrguri și sate de pe teritoriul țării noastre [3]. Pentru epoca preregulamentară statisticile sau catagrafiile sînt întîmplătoare și de aceea cunoașterea lor poate fi socotită drept o deosebită realizare în această direcție [4].

În comunicarea pe care o prezentăm avem posibilitatea să introducem în circuitul științific două catagrafii de la începutul secolului al

---

[1] *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 23—24.

[2] N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București, 1899, 2 vol.; I. Bogdan, *Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV și XVI*, București, 1902, 347 p.; *Documente Hurmuzaki*, vol. XV, partea I, București, 1911, 775 p.; S. Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul, în sec. XV—XVI*, București, 1927, 79 p.; Gr. Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul*, București, 1931; P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu, 1470—1653*, București, 1938.

[3] Vezi Arh. St. Buc., catagrafii din anii 1831—1838.

[4] Pînă în prezent se cunosc cîteva catagrafii din anii: 1774, Țara Românească și Moldova, vezi Arh. St. Buc., microfilme; 1798, orașul București, vezi Bibl. Acad., mss. 52; 1810, Țara Românească, vezi Bibl. Acad., mss.; 1820—1821, Țara Românească, vezi Bibl. Acad., mss. 245—248.

XIX-lea privind pe negustorii argeşeni. Una din ele, din 1811, priveşte pe negustorii din oraşul Piteşti, a doua, din 1820, pe negustorii din judeţul Argeş aşadar din Piteşti, din Curtea de Argeş, din diferite sate aflate în raza judeţului. Mai există ce e drept şi o catagrafie a negustorilor din Cîmpulung dar asupra ei nu vom face nici o apreciere. Interesant că în a doua catagrafie se pot identifica unii negustori care în 1811 îşi desfăşurau activitatea comercială tot în oraşul Piteşti.

Importanţa acestor două izvoare istorice este uşor de înţeles. Mai întîi că posedăm o *evidenţă nominală* a negustorilor, apoi unele date cu privire la caracterul lor eterogen, în parte, apoi la îngusta lor specializare, apoi la aportul negustorilor la dezvoltarea economică a Ţării Româneşti la începutul secolului al XIX-lea [6]. În fine comparînd aceste date cu acelea referitoare la negustorii din alte tîrguri, oraşe şi sate ale Ţării Româneşti putem să avem o imagine asupra ponderii oraşului Piteşti în ansamblul economiei Ţării Româneşti.

1. **Catagrafia negustorilor din Piteşti din 1811** [7]. Materialul documentar a fost elaborat de autorităţile locale în colaborare cu autorităţile ruseşti din timpul războiului ruso-turc din 1806—1812. El este un document oficial care a servit pentru necesităţi fiscale. În catagrafie (vezi anexa 1) sînt indicaţii cu privire la categoria din care face parte fiecare negustor, la specializarea lui, la naţionalitatea sa. Pentru oraşul Piteşti sînt înregistraţi nominal 98 negustori încadraţi în 20 de specializări şi anume : 20 cîrciumari, 12 braşoveni, 12 cojocari, 11 bogasieri, 7 mătăsari, 6 băcani, 5 abagii, 4 boiangii, cîte 3 cavafi, brutari, lumînărari, cîte 2 simigii, lăcătuşi, bărbieri, cîte un bumbăcar, argintar, işlicar, croitor, sticlar şi căldărar.

Comparînd cu situaţia din alte oraşe ale Ţării Româneşti constatăm că din punctul de vedere al *specializării* oraşul Piteşti se afla pe *locul doi* după oraşul Bucureşti cu 59 de specializări şi înaintea oraşului Craiova cu numai 16 specializări, Ploeşti cu 15 specializări, Rîmnicul Sărat cu 11, Caracal cu 10 specializări. Din punctul de vedere al *numărului* negustorilor oraşul Piteşti se afla *pe locul al treilea* în ansamblul Ţării Româneşti, după Bucureşti cu 3 238 negustori, Craiova cu 236 negustori, şi înaintea oraşelor Ploieşti cu 95 negustori, Rîmnicul Sărat cu 69, Buzău cu 68, Tîrgovişte cu 54 negustori.

Existenţa acestei evidenţe nominale a negustorilor ridică întrebarea : care era stadiul organizării profesionale a acestora în 1811 ? Exista oare la Piteşti vreo breaslă a negustorilor sau nu ? Marele număr al negustorilor ne determină să dăm un răspuns afirmativ, cu observaţia că exista o breaslă *unică* a negustorilor. Dar mulţi dintre aceşti negustori erau totodată şi meşteşugari care-şi desfăceau singuri produsele atelierelor lor pe piaţa internă şi externă. Aceşti negustori-meşteşugari aveau uneori ei înşuşi o breaslă separată. Indicaţiile documentare relativ la organizarea profesională a meşteşugarilor din oraşe în secolul al XIX-lea sînt rare mai ales pentru epoca preregulamentară. Ici şi colo sînt menţiuni că ar fi fost, ca de exemplu în 1807 o breaslă a bărbierilor la Piteşti [8]. Pe bărbieri însă în 1811 îi aflăm în număr foarte mic,

---

[5] Bibl. Acad., mss. 248, f. 20—21.

[6] I. Cojocaru, ***Documente privitoare la economia Ţării Româneşti, 1800—1850,*** Bucureşti, 1958, 2 vol.

[7] Arh. St. Buc., ***Visteria Ţării Româneşti,*** Adm. vechi, nr. 2360/1811.

[8] Şt. Olteanu, Constantin Şerban, ***Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu,*** Bucureşti, 1969, p. 411.

sînt numai 2. Şi atunci ne întrebăm : oare cu 2 bărbieri se putea constitui o breaslă ? Desigur că nu ! Probabil însă că între 1807 şi 1811 numărul să fi scăzut sau probabil că în 1811 bărbierii făceau parte dintr-o breaslă asociată cum îi găsim uneori pe brutari împreună cu simigii, pe cîrciumari cu rachierii, pe mătăsari împreună cu bogasierii etc.

2. **Catagrafia negustorilor din Piteşti şi Curtea deArgeş din 1820** [9]. Şi aceasta a fost alcătuită din necesităţi fiscale pe timpul domniei lui Alexandru Şuţu care ocupînd tronul în 1819 a găsit visteria goală, prin fuga lui Ioan Caragea cu toţi banii ţării peste hotare în Austria în împrejurări bine cunoscute. La acea vreme Ţara Românească avea înregistraţi 7 500 negustori dintr-o populaţie de 120 000 locuitori [10]. În această catagrafie de asemenea nominală (vezi anexa 2) sînt înscrişi 117 negustori pămînteni şi sudiţi. În comparaţie cu situaţia din 1811 rezultă că numărul acestora sporise cu 20% într-un deceniu. Cît priveşte specializarea lor aici datele sînt întrucîtva sărace. Abia că se pot identifica următoarele specializări : băcani (4), braşoveni (3), bogasieri (1), mătăsari (1). În general nu se dă specializarea. Un lucru este totuşi deosebit şi anume că 51% din ei sînt în mediul urban iar restul de 49% sînt în mediul rural.

Catagrafia din 1820 a înregistrat la Piteşti 43 negustori, la Curtea de Argeş 18. Dar nu numai atît dar şi în mediul rural în anumite sate ca de exemplu : Raica 2, Bleici 2, Verneşti 3, Jiblea 3, Olanu 4, Căzăneşti 2, Broşteni 1, Ruda 1, Rîsleţ 1 etc.

După numărul negustorilor care o alcătuiau compania negustorilor din Piteşti şi Argeş din 1820 era de mărime mijlocie gîndindu-ne la situaţia altor companii de negustori din Ţara Românească la aceeaşi dată. Aşa de pildă la Craiova erau 739 negustori, la Tîrgu Jiu 544, la Rîmnicul Vîlcea 255, la Caracal 221, la Focşani 188. Urmează apoi Zimnicea cu 58 negustori, Cîmpulung cu 47, Piteşti cu 43, Slatina cu 36, Argeşul cu 18. Ciudat că, Tîrgovişte fosta capitală a Ţării Româneşti, nu avea decît 19 negustori.

Relativ la organizarea profesională a negustorilor din Piteşti în ajunul revoluţiei din 1821 rezultă că aceştia erau împreună cu negustorii din Curtea de Argeş şi cu cei din unele sate din judeţ în aceeaşi breaslă. Cei din Cîmpulung aveau o breaslă separată. Un act din 1824 ne oferă cîteva date suplimentare cu privire la reorganizarea companiei de negustori din Piteşti şi Argeş [11] şi anume că aceasta avea un staroste şi doi epitropi care beneficiau de scutiri şi privilegii pentru slujba lor. Staroste era un anume Atanasie Diamandi pe care îl întîlnim la Piteşti şi în 1811. Acesta împreună cu alţi orăşeni s-a refugiat la Sibiu în 1821 [12].

Din cele de mai sus rezultă că cele două documente cu caracter statistic oglindesc evoluţia în timp de un deceniu (1811—1820) a negustorilor din Piteşti în ansamblul comerţului Ţării Româneşti. De asemenea ele indică nivelul de organizare profesională a negustorilor dar şi a meşteşugarilor din Piteşti. Totodată ne permite să cunoaştem un capitol încă nescris din istoria economică a oraşului Piteşti la începutul epocii moderne.

---

[9] Bibl. Acad., mss. 245, f. 19—21.

[10] *Documente privitoare la istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 130—133.

[11] Bibl. Acad., mss. 261, f. 40—41.

[12] *Documente privitoare la istoria României. Răscoala din 1821*, vol. II, Bucureşti, 1959, p. 341.

ANEXA 1

CATAGRAFIA NEGUSTORILOR DIN PITEŞTI LA 1811

Bogasieri. Vasile sin Popa, III *, P. ** ; Hagi Vinul şiştovlău, II, P. ; Ivan şiştovlău, II, P. ; Iancul armean, II, P. ; Vaciul i Tănase, II, S. Fr. ; Trandafir Profir, II, S. Fr. ; Gheorghe breslaş, III, P. ; Simion piteştean, III, P. ; Dumitru Popovici, III, P. ; Ioniţă giurgiuvean, III, P. ; Iancul Angheli, II, P.

Cojocari. Nicolau vidinlău, III, P. ; Preda oroşanul, III, P. ; Bejan şiştovlău, III, P. ; Mincul şiştovean, III, P. ; Hristea mangălul, III, P. ; Stan, III, P. ; Iano Pătru, III, S.R. **** ; Dumitru piteştean, III, P. ; Tudorache, III, P. ; Dinul breslaş, III, P. ; Oncul sin Niţul sîrbul, III, P. ; Dobre sîrbul, III, P.

Mătăsari. Neagul, III, P. ; Ciuciul sîrb mangăul, III, P. ; Stoica şiştovean, III, P. ; Chircal armean, III, P. ; Lixpidar, III, P. ; Simion armean, III, P. ; Costea, III, P.

Braşoveni. Ioniţă mangălul, II, P. ; Hagi Dinul, III, P. ; Gheorghe mangălul, II, P. ; Hagi Ghinea, II, P. ; Costandin, III, P. ; Tudorache Siminov, II, P. ; Gherghici, II, P. ; Hristea, III, S.A. ***** ; Anastase, II, S.A. ; Nicola piteştean, III, P. ; Ilie calfa, III, P. ; Andrei, II, S.R.

Abagii. Marcul sîrbul, II, P. ; Ciuciul sîrbul, III, P. ; Nicolae Tetevean, III, P. ; Raicul sîrbul, II, P. ; Stoian rusciuclău, III, P.

Bumbăcari. Velice sîrbul şiştovlău, III, P.

Băcani. Anton rusciuclău, III, P. ; Tudor, III, P. ; Iorga mazălu, III, P. ; Mincul sin Pană sîrbul, II, P. ; Hagi Nicola şiştovlău, III, P. ; Tudor băcan, III, P.

* Starea, ierarhie în cadrul breslei.

** Pămîntean.

*** S. Fr., Sudit francez.

**** S. R., Sudit rus.

***** S. A., Sudit austriac.

Boiangii. Lalul, III, P. ; Gagiul Dobrian, III, P. ; Tudor Tetovean, III, P. ; Pătru sîrbul, III, P.

Argintari. Dumitru şiştovean, III, P.

Lumînărari. Mladin craiovean, III, P. ; Toncul şiştovlău, III, P. ; Simica sîrbul, II, P.

Işlicari. Radu holteiu, III, P.

Croitori. Anghel, III, P.

Lăcătuşi. Pătru filipopolău, III, P. ; Pătru ce vinde şi rachiu, III, P.

Bărbieri. Ioniţă, III, P. ; Dumitru, III, P.

Sticlari. Nicolae, III, S. R.

Cavafi. Hagi Iliş şiştovean, III, P. ; Cîrstea sîrbul cizmarul, III, P. ; Toncul şiştovlău, III, P.

Căldărari. Alexa şiştovlău, III, P.

Brutari. Ianache grecul, III, P. ; Niţul, III, P. ; Stan Dian, III, P.

Bragagii şi simigii. Tănase sin Nico bragagiu, III, P. ; Stoian sîrb simigiu, III, P.

Cîrciumari şi rachieri. Gheorghe grecu, III, P. ; Ion nepotul Radului, III, P. ; Nicolae brat Mincul, III, P. ; Ion şiştovean, III, P. ; Tomiţă Vrabie, Barbucean croitor, III, P. ; Ion boiangiul, III, P. ; Costache cîrciumar, III, P. ; Ioniţă zimnicean, III, P. ; Velea Tetovean, III, P. ; Gligore zidar, III, P. ; Dumitrache, III, P. ; Stanciul şiştovlău, III, P. ; Andrei sîrbul, III, P. ; Dima Tetovean, III, P. ; Simion sîrbul, III, P. ; Miul sîrbul, III, P. ; Gaciul rusciuclău, III, P. ; Ghinea brutar, III, P. ; Datnov Tetovean, III, P. *.

ANEXA 2

CATAGRAFIA COMPANIEI ORAŞELOR ARGEŞ ŞI PITEŞTI ÎN IANUARIE 1820

f. 19 v. Teodor Baglamaliu ; Coman sin Ion et Raica ; Ilie sin Popa Radu ot Măceşti ; Nicolae Popovici ot Cîmpulung ; Tănase Moldovean ot Argeş ; Mihai Popovici ot Piteşti ; Ton Teodor ; Ilie brat ego ; Sandul sin Gheorghe

* Arh. St. Buc., *Visteria Ţării Româneşti, Adm. vechi,* nr. 2360/1811.

ot Breslăviţa ; Gheorghe Enăchescu ; Marin sin Popa Ion ot Bleici ; Ion sin Nica ot Păcueşti ; Ion sin Popa Androne ; Ghiţă brat Stoian ot Argeş ; Gherghe sin Sima ipac ; Hristodor Hagi Sterie, ipac ; Ianole hagi Sterie, ipac ; Dumitru brat ego, ipac ; Nicolae Manoil, ipac ; Dumitru Petrovici, ipac ; Tudor Grigoriu (ot Argeş), Tolea Hagiu, ipac ; Dumitru Sticanovici, ipac ; Mincul Petcovici, ipac ; Hagi Hristea băcan, ipac ; Ion sin Bucue ot Verneşti ; Simion sin Dan, ipac ; Tudosie sin Vlad ot Jiblea ; Iordache Mihail ot Guran ; Radu sin Mihai ot Doroangă ; Ion sin Dinul Catanii ot Olanu ; Iene Chiriac ot Piteşti ; Dumitru Popovici, ipac ; Hagi Niţul Dacul, ipac ; în total 17 cruci şi 34 nume.

f. 20 Simeon Dimitriu ot Piteşti ; Ion sin Popa David, ipac ; Costandin Dimitriu, ipac ; Nicolae sin Hagi Gărău, ipac ; Voicu Veleriu, ipac ; Copcea Hagi Velicul, ipac ; Teodor Avramolu, ipac ; Tănăsache Diamandi, ipac ; Petre Teodorul, ipac ; Preda Dimitriu, ot Argeş ; Dumitru Manaf sin Hagi Teodor ot Topolog ; Ianole Chirialu ot Piteşti ; Petre sin Petre Nanul ot Argeş ; Nicolii brat ego, ipac ; Stan Căşti căpitan, ipac ; Cănuţă sin Petrache Nanu, ipac ; Ion sin Simion Dan ot Verneşti ; Gherghe sin Coman ot Raică ; Gherghe sin Petrache Nanu ot Bascov ; Pîrvul Popovici, ot Goleşti ; Casa lui Marin mătăsarul ot Căzăneşti ; Radu sin Zamfir ot Olanu ; Barbul Preduc ot Sasca ; Radu sin Gherghe Bengescu ot Olanu ; Hagi Tudorache ot Piteşti ; Nicolae sin Popa ot Jiblea ; Gherghe brat ego, ipac ; Marin sin Costandin ot Căzăneşti ; Zamfir sin Ion Braşoveanu ot Piteşti ; Gheorghe Manoil, ipac ; Stan sin Diaconul, ipac ; Dumitrache sin Ghinea, ipac ; Dumitrache sin Petre, ipac ; Nicolae sin Anghel, în total 34 cruci şi 68 nume.

f. 20 v. Manole sin Hristea ot Piteşti ; Toncul sin Costea, ipac ; Gheorghe croitorul, ipac ; Radu sin Petre ot Chichi ; Dincă brat Stoian, ipac ; Milea sin Dumitru boiangiu, ipac ; Stamate pvarnagiu, ipac ; Petre sin Pavel sîrbul, ipac ; Arsenie sin Matei băcanul, ipac ; Nicolae Cavaful, ipac ; Nicolae sin Nicola Streinul, ipac ; Ioniţă sin Popa Nictul ot Drăghiceni ; Tănase sin Costea povarnagiu ot Valea Babi ; Toma sin Costandin ot Olanu, Manole sin Dumitru Manaf, Ghiţă sin Negrea ot Piteşti ; Nedelco zet Hristea cojocar ; Velciul sin Popa ot Broşteni ; Ion Sterie Braşovean ot Piteşti ; Toma sin Dumitrache Schiopul, ipac ; Tudor bogasierul, ipac ; Mihai sin Stoian cojocar Mănul, ipac ; Ioniţă Zimniceanul, ipac ; Stoian sin Trifon, ipac ; Iene Vasiliu, ipac ; Stan sin Popa, ipac ; Simion Sinteştean sin Ştefan, ipac ; Ion sin Dimitriu, ipac ; Petco sin Radu băcan, ipac ; Pandeli sin Ion Braşovean, ipac ; Nicola sin Pîrvan Plesnegiu, ipac ; Trifon Gheorghiu, ipac ; Nicola sin Albul, ipac ; Tudorcean sin Toşadian, în total 51 cruci şi 102 nume.

f. 21 Ion Mantul Braşovean ; Ioniţă sin Simion Zugrav ; Dumitru Tonea ot Piteşti ; Tidor sin Ianache sîrbul, ipac ; Mărgărit Chaliana, ipac ; Manole Povarnagiu ; Pîrvul sin Costandin Prislovean ot Gera Bascovului ; Teodor Vega ot Bleici ; Martin Popescu ot Piteşti ; Radu sin Diaconu Radu ot Rîşleţ ; Iordache sin Popa Costandin ot Ruda ; Ioniţă sin Alecse Cîţul ; Ioniţă sin Nicolae Popescu ; Iordache sin Ion ot Ciocăneşti ; Nicola Băcanul, în total 58 1/2 cruci şi 117 nume ; de cruce po tal 19, bani 56 fac total 1 158 tal. şi 36 bani. *

LES COMMERCANTS D'ARGEŞ AU DEBUT DU XIX-e SIÈCLE. DEUX DOCUMENTS INEDITS

Résumé

Publiés pour la premiere fois le deux documents reflètent l'activité des commerçants qui ont deroulé une intense activité dans le capitale du district d'Argeş, la ville de Piteşti, au début du XIX-è siècle. Dans le premier (1811) se trouvent les noms de 98 personnes qui vendaient de differentes marchandises

* Bibl. Acad., mss. 245, f. 19 v—21.

(20 categories). D'après leur nombre la ville de Piteşti était, ce temps là, le troisième ville de la Valachie après Bucarest et Craïova. Le seconde document comprends les noms des commerçants de la ville Courte d'Argeş et de Piteşti appartenant à la même compagnie ; à côté d'eux, il y a aussi des commerçants qui avaient leur résidence dans les villages du même district.

Les deux pieces documentaires tirés d'archives de Bucarest, presentent une grande importance pour connaître un aspect de la vie economique en Valachie, au début du XIX-è siècle.

Institutul de istorie „N. Iorga“ — Bucureşti
Primită în redacţie la 25 mai 1977

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA ÎNVĂŢĂMÎNTULUI PUBLIC SĂTESC ÎN JUDEŢUL MUSCEL ÎNTRE ANII 1838 ŞI 1848

SPIRIDON CRISTOCEA

Despre candidaţii de învăţători şi despre învăţători. În multe sate din judeţul Muscel [1] au funcţionat şcoli înainte de înfiinţarea lor din iniţiativa statului [2]. Punctul de plecare în instituirea învăţămîntului public la sate în Ţara Românească l-a constituit circulara Departamentului Trebilor din Lăuntru (în continuare : Departamentul), din 14 ianuarie 1838, prin care se poruncea ocîrmuirilor judeţelor să înfiinţeze şcoli săteşti [3]. Ocîrmuirea judeţului Muscel raporta Departamentului, la 20 ianuarie 1838, că va lua măsuri pentru înfiinţarea şcolilor săteşti [4].

O primă condiţie pentru deschiderea acestor şcoli a fost recrutarea cadrelor şi pregătirea lor în vederea desfăşurării muncii didactice. Aleşi dintre ţîrcovnici sau dintre cei ce ştiau să scrie şi să citească, tinerii erau pregătiţi la şcoala normală din reşedinţa judeţului de către profesorul şcolii.

În judeţul Muscel, pregătirea candidaţilor de învăţători a început în primele luni ale anului 1838, însă fără rezultat. La 26 mai 1838, Dimitrie Jianu, primul profesor al Şcolii normale din Cîmpulung, raporta Eforiei Şcolilor Naţionale (în continuare : Eforia) despre faptul că s-au prezentat cîţiva tineri la pregătire, dar că din cauza cheltuielilor şi a începerii muncii cîmpului aceştia au plecat repede [5]. Reîncepute în jurul lui 1 octombrie 1838 [6], cursurile de pregătire a candidaţilor de învăţători din Muscel s-au terminat la 20 decembrie 1838. La 24 decembrie 1838, Dimitrie Jianu raporta Eforiei : „candidaţii în număr de 99 ce au urmat lecţiile hotărîte de cinstita Eforie, acum, la 20 decembrie, s-au slobozit toţi pe la satele după unde au fost trimişi“ [7]. Întorşi în satele

---

[1] Judeţ desfiinţat în 1950 în urma împărţirii administrativ-economice a ţării în regiunii şi raioane. Azi el este înglobat la judeţul Argeş, cu excepţia cîtorva sate de pe valea Dîmboviţei care aparţin de judeţul Dîmboviţa.

[2] Despre învăţămîntul sătesc în judeţul Muscel au scris Gh. Pîrnuţă, Ion T. Radu şi Ion Lupu în lucrarea *Învăţămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1968. În capitolul II al lucrării este tratată problema şcolilor săteşti înainte de 1838, între 1838 şi 1848, şi între 1848 şi 1864.

[3] Arh. St. Buc., *fond Vornicia din Lăuntru* (în continuare : Vornicia...), dos. 5390 I A/1838, f. 3.

[4] Ibidem, f. 11.

[5] Idem, *fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice* (în continuare : M.C.I.P.), dos. 6699/1837, f. 44.

[6] Idem, *fond Vornicia...*, dos. 5390 IV B/1838, f. 805—806.

[7] Idem, *fond M.C.I.P.*, dos. 6699/1837, f. 94.

lor candidații urmau să deschidă școlile. Deși era posibil să se deschidă școli în Mușcel între 21 și 31 decembrie 1838, considerăm mai sigură deschiderea lor la începutul anului 1839, după sărbătorile de iarnă (25 decembrie 1838—7 ianuarie 1839). Însuși Dimitrie Jianu scria Eforiei în raportul amintit că „nădăjduiesc că mulți (candidați) după sfintele sărbători o să înceapă învățăturile prin satele lor".

În februarie 1839, Dimitrie Jianu informa Eforia că, pînă la acea dată, după rapoartele trimise numai de o parte din candidați, numărul școlarilor de la sate se ridica la 500. Bazîndu-se pe acest raport, autorii lucrării „Învățămîntul în Mușcel în secolele XVII—XIX" consideră că „la Muscel începuseră să funcționeze școli sătești sub noua organizare încă din toamna anului 1838" [8]. Datele de încadrare a candidaților sînt considerate de aceiași autori ca date de deschidere a școlilor sătești. Socotind că „în general au fost încadrați încă din 1838 un număr de 42 de candidați de învățători", autorii ajung la concluzia că „în Muscel, se poate afirma că școlile sătești au funcționat în anul 1838" [9]. În nici un caz nu putem socoti data cînd tînărul a intrat candidat de învățător ca dată de deschidere a școlii. După ce au fost recrutați, candidații de învățători au urmat cursuri de pregătire și după aceea au deschis școlile. Despre deschiderea școlilor sătești în Muscel în toamna anului 1838 nici nu poate fi vorba, candidații aflîndu-se în această perioadă la Cîmpulung pentru pregătire.

La 2 aprilie 1839, Ocîrmuirea Muscel trimitea Departamentului lista satelor în care se deschiseseră școli :

Plaiul Dîmboviței. Rucăr (1 școală, 1 candidat de învățător, 28 copii), Cetățenii din Deal [10] (1, 1, 9), Nămăești (1, 1, 11), Bădeni-Ungureni [11] (1, 1, 13), Valea-Foii [12] (1, 1, 20), Cotenești (1, 1, 10), Bădeni-Pămînteni [13] (1, 1, 16), Dragoslavele (1, 1, 14), Läicăi (1, 1, 14), Mesteacăn (1, 1, 13), Văleni (1, 1, 20), Runceasa [14] (1, 1, 19), Valea-Mare (1, 1, 15), Lereștii-de-Jos [15] + Voinești (1, 1, 30), Cetățenii-din-Vale [16] + Diaconești [17] (1, 1, 26), Micloșani + Copăceni (1, 1, 20), Lereștii-de-Sus (1, 1, 16).

Total : 17 școli, 17 candidați de învățători, 294 de copii.

Plaiul Nucșoarei. Nucșoara + Secăturile [18] (1, 1, 20), Corbi (1, 2, 40), Corbșori + Poienărei (1, 2, 30), Stănești + Pîrîești [19] (1, 2, 48), Slănic-

[8] Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, *op. cit.*, p. 158.

[9] Ibidem, p. 168.

[10] Veche denumire a satului Cetățeni, com. Cetățeni, jud. Argeș.

[11] În 1893 (Alessandrescu C., *Dicționar geografic al județului Muscel*, București, 1893, p. 234—242) satele Bădeni-Ungureni, Lunca-Gîrtei, Piatra și Slobozia formau com. Bădeni-Ungureni, iar satele Bădeni-Pămînteni, Cotenești, Stoenești formau com Bădeni-Pămînteni. C. Rădulescu-Codin (*Muscelul nostru*, Cîmpulung, 1922, p. 29) identifică satul Piatra cu Bădeni-Ungureni.

[12] Sat desființat, înglobat la satul Voinești, com. Lerești, jud. Argeș.

[13] Sat desființat, înglobat la satul Bădeni, com. Stoenești, jud. Argeș.

[14] Sat desființat, înglobat la satul Malu-cu-Flori, com. Malu-cu-Flori, jud. Dîmbovița.

[15] Din contopirea satului Lereștii-de-Sus cu satul Lereștii-de-Jos a rezultat satul Lerești.

[16] Sat desființat, înglobat la satul Cetățeni, com. Cetățeni, jud. Argeș.

[17] Sat desființat, înglobat la satul Läicăi, com. Cetățeni, jud. Argeș.

[18] Veche denumire a satului Gruiu, com. Nucșoara, jud. Argeș.

[19] Sat desființat, înglobat la satul Stănești, com. Corbi, jud. Argeș.

Pămînteni și Ungureni [20] (1, 1, 18), Berevoești-Ungureni [21] (1, 1, 24), Berevoești-Pămînteni [22] (1, 2, 32), Albești (1, 1, 11).

Total : 8 școli, 12 candidați de învățători, 223 de copii.

Plasa Argeșelului. Colibași (1, 1, 17), Conțești (1, 1, 6), Voroveni + + Bîrzești (1, 1, 14), Hîrtiești (1, 1, 9), Valea-Vacii [23] (1, 1, 8), Boteni-Pămînteni [24] (1, 1, 12), Boteni-Ungureni (1, 1, 14), Jugur (1, 1, 11), Mățău (1, 1, 16), Suslănești (1, 1, 9), Valea-Rumâneștilor (1, 1, 16), Vultureștii-de-Sus [25] + Vultureștii-de-Jos [26] + Bătiești [27] (1, 2, 21).

Total : 12 școli, 13 candidați de învățători, 153 de copii.

Plasa Rîurilor. Ciumești (1, 1, 22), Micești (1, 1, 16), Purcăreni + + Adunați [28] (1, 2, 45), Piscani (1, 1, 16), Negreni (1, 1, 8), Tămășești [29] (1, 1, 25), Valea-Nandrii (1, 1, 23), Petrești (1, 1, 19), Coșești (1, 1, 22), Păcioiu + Leicești (1, 1, 45), Jupînești (1, 1, 19), Gănești + Pădurețu [30] (1, 1, 8), Retevoiești (1, 1, 15), Bădești (1, 1, 30), Pietroșani (1, 1, 20), Domnești (1, 1, 74), Băjești (1, 1, 21), Bălilești (1, 1, 16), Româneşti (1, 1, 24), Golești (1, 1, 20), Vlădești-Pămînteni [31] (1, 1, 36), Vlădeștii-de-Sus [32] și de-Jos [33] (1, 1, 14), Aninoasa (1, 1, 21), Valea-Siliștii (1, 1, 10), Cotești + + Capu-Piscului (1, 1, 19), Godeni (1, 1, 18), Poienari (1, 1, 10), Schitu-Golești (1, 1, 13), Furnicoși (1, 1, 8), Drăghici (1, 1, 50), Valea-Popii (1, 1, 20), Vlădeni [34] (1, 1, 9), Livezeni + Stîlpeni (1, 1, 31), Țițești (1, 1, 15).

Total : 34 școli, 35 candidați de învățători, 764 de copii.

Plasa Podgoriei. Călinești (1, 1, 19), Țigănești (1, 1, 31), Văleni (1, 1, 15), Valea-Mare (1, 1, 32), Leordeni (1, 1, 20), Goleștii-Badii (1, 1, 9), Topoloveni (1, 1, 21), Ștefănești (1, 1, 28), Vrănești (1, 1, 22), Ciocănești (1, 1, 13), Budișteni (1, 1, 22), Zgripoești + Negrești (1, 1, 32), Dobrești (1, 1, 19), Glîmbocata + Bîntău + Călugărița [35] (1, 1, 32), Priboieni + + Beleți (1, 1, 41), Glîmbocelu (1, 1, 37), Gorganu (1, 1, 36).

Total : 17 școli, 17 candidați de învățători, 429 copii.

Total județ : 88 școli, 94 candidați de învățători, 1 863 copii [36].

---

[20] Din contopirea satului Slănic-Pămînteni cu Slănic-Ungureni a rezultat satul Slănic.

[21] Veche denumire a satului Berevoești, com. Berevoești, jud. Argeș.

[22] Sat desființat, înglobat la satul Berevoești, com. Berevoești, jud. Argeș.

[23] În 1893 (Alessandrescu, C., *op. cit.*) satele Hîrtiești, Lucieni și Valea-Vacii, formau com. Hîrtiești, plasa Argeșel, jud. Muscel. Pe parcurs satul Valea-Vacii a fost desființat și înglobat, probabil, la satul Hîrtiești.

[24] În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satele Boteni-Pămînteni, Boteni-Ungureni și Balabani formau com. Boteni, plasa Argeșel, jud. Muscel. Pe parcurs satul Boteni-Pămînteni s-a contopit cu satul Boteni-Ungureni rezultînd satul Boteni.

[25] Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Muscel.

[26] Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Argeș.

[27] Sat desființat, înglobat la satul Vulturești, com. Hîrtiești, jud. Argeș.

[28] În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satul Purcăreni-Adunați făcea parte din com. Purcăreni, plasa Rîul-Doamnei, jud. Muscel.

[29] În 1893 (Alessandrescu, C., *op. cit.*) satul Tămășești împreună cu alte 5 sate făcea parte din com. Dîrmănești, plasa Rîul-Doamnei, jud. Muscel. Pe parcurs satul Tămășești a fost desființat și înglobat, probabil, la satul Dîrmănești.

[30] Sat desființat, înglobat la satul Jupînești, com. Coșești, jud. Argeș.

[31] În 1893 (Alessandrescu C., *op. cit.*) satele Vlădești-Pămînteni, Vlădeștii-de-Sus împreună cu alte 6 sate formau com. Vlădești, plasa Rîurile, jud. Argeș.

[32] Veche denumire a satului Vlădești, com. Vlădești, jud. Argeș.

[33] Sat desființat, înglobat la satul Vlădești, com. Vlădești, jud. Argeș.

[34] În 1922 (C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 133) acest sat era cătun al satului Mihăești, jud. Muscel.

[35] Veche denumire a satului Glîmbocata-Deal, com. Leordeni, jud. Argeș.

[36] Arh. St. Buc., fond Vornicia..., dos. 5390 I B/1838, f. 170—172.

Deschiderea și construirea localurilor de școală urma să se facă numai în satele cu peste 50 de familii, cele mici trebuind să fie „înclinate“ (unite) cu acelea. Unele sate, deși aveau sub 50 de familii, însă fiind departe de altele, au deschis și construit singure școli. Au fost sate care după ce au deschis școli în unire cu altele, pe parcurs s-au despărțit de acestea pentru a avea singure școli, ori s-au unit cu altele.

Întrucît aspectele generale ale învățămîntului public sătesc în acești ani (condițiile materiale ale școlii, slujitorii școlii, organizarea și conținutul învățămîntului etc.) au format obiectul unor cercetări mai vechi [37] sau mai noi [38], studiul de față aduce noi date despre învățămîntul sătesc muscelean între 1838 și 1848.

Cu toate greutățile întîmpinate, cei mai mulți candidați de învățători s-au dăruit meseriei alese, au muncit cu sîrguință pentru a învăța copiii sătenilor carte, pentru a deveni învățători. Titlul de învățător se acorda acelor candidați care, după ce urmau 3—4 ani pregătirea în Școala normală, dovedeau prin examen public că posedă cunoștințele necesare obținerii acestui titlu. Cursurile de pregătire se făceau, exceptînd anul 1838, de la 26 aprilie pînă la 1 iulie și de la 15 august pînă la 26 octombrie. La 2 iulie 1840, D.Jianu cerea Eforiei să amîne eliberarea atestatelor de învățători pînă cînd va simți „pe fiecare candidat că el își lucrează profesia cu căldură, iar nu numai ca să fie numit“ [39]. I. Brezoianu raporta Eforiei, la 26 ianuarie 1844, că nici unul din candidații din Muscel nu posedă cunoștințele necesare obținerii titlului de învățător, și că „după ce se vor mai deprinde voiu purta grijă a arăta cinstitei Eforii pe cei ce vor merita acest nume“ [40].

De abia la 1 noiembrie 1844, I. Brezoianu, înaintînd Eforiei „listă de candidații de învățători ce au destoinicia de a priimi numirea de învățători“, cerea atestatele necesare și publicarea numelor lor în „Învățătorul satului“. Cei 40 de inși, între care și 5 subrevizori, care obțin pentru prima dată titlul de învățător în județul Muscel, erau : Antonie Nicolae (Godeni), Văleanu Constandin (Jupînești), Ghinea Cîrstea (Coșești), Domnescu Bucur (Domnești), Matei Năstase (Stîlpeni), Mihale Nicolae (Negești), Nicolae Vasile (Dîrmănești), Rădulescu Mihai (Petrești), Sîmbeteanu Gheorghe (Vlădeștii-de-Sus), Stănescu Toma (Ciumești), Ursescu Badea (Mărăcineni), Arsenie Sima (Zgripcești), Andronache Ioan (Vrănești), Golescu Gheorghe (Golești), Grigore Gheorghe (Ciocănești), Dimitrie Andrei (Dobrești), Ioan Costache (Priboieni), Popescu Radu (Țigănești), Costea Ghiță (Călinești), Sandu Nicolae (Chițești), Văleanu Ioan (Văleni), Vintilă Ioan (Bădeni-Ungureni), Grozescu Ioan (Rucăr), Calamagiu Bucur (Valea-Foii), Moise Nicolae (Lereștii-de-Sus), Nicolae Ioan (Micloșani), Postelnicu Nicolae (Valea-Mare), Sfetcu Ioan (Runceasa), Anghelescu Mihai (Vulture̦știi-de-Sus), Băcescu Stancu (Vultureștii-de-Jos), Diaconescu Petre (Mioveni), Mățăoanu Niță (Mățău), Nica Simeon (Valea-Vacii), Răduleț Ghiță (Voroveni), Drăgoi Iancu (Slănic). Subrevizori de plăși : Rucăreanu Năstase la plaiul Dîmboviței, Marian Niță la plaiul Nucșoarei, Florescu Ioan la plasa Argeșelului, Deleanu Damian la plasa Dealului, Domnescu Nicolae la plasa Rîurilor [41].

---

[37] Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu, *op. cit.*

[38] G. D. Iscru, *Contribuții privind învățămîntul la sate în Țara Românească pînă la jumătatea secolului al XIX-lea,* Editura didactică și pedagogică, București, 1975.

[39] Arh. St. Buc., *fond M.C.I.P.*, dos. 3392/1840, f. 15.

[40] Ibidem, dos. 1778/1844, f. 1.

[41] Ibidem, f. 80—81.

La 9 iunie 1847, I. Brezoianu cere Eforiei atestate pentru o nouă serie de 29 de candidaţi : Domnescu Bucur (Domneşti), Gheorghe Grigore (Corbşori), Grumezea Nicolae (Pietroşani), Ioan Radu (Coteşti), Copae Nicolae (Berevoeşti-Ungureni), Nucşoreanu Ioan (Nucşoara), Toma Andrei (Berevoeşti-Pămînteni), Tătălan Nicolae (Schitu-Goleşti), Ulescu Ioan (Corbi) — *plaiul Nucşoarei*, Cernat Zaharia (Mesteacăn), Iosif Gheorghe (Bădeni-Pămînteni), Catrinu Ioan (Dragoslavele) — *plaiul Dîmboviţei*, Chiuţă Nicolae (Racoviţa), Miriţă Iordache (Poienari), Sandu Vasile (Colibaşi) — *plasa Argeşelului*, Dumitru Stanciu (Livezeni), Dumitru Niţă (Ţiteşti), Gheorghe Vasile (Valea-Popii), Piscăneanu Ştefan (Piscani), Stoian Nicolae (Băjeşti), Tache Stan (Miceşti), Tănase Nicolae (Purcăreni), Zamfir Badea (Rădeşti), Stoian Gheorghe (Furnicoşi) — *plasa Rîurilor*, Dumitru Voinea (Valea-Mare), Iene Stan (Topoloveni), Ioan Pătru (Ştefăneşti), Matei Dinu (Leordeni), Radu Ioan (Glîmbocelu) — *plasa Subdealul* [42].

O piedică serioasă în buna desfăşurare a procesului de învăţămînt a fost marea fluctuaţie a candidaţilor şi învăţătorilor. Astfel, din cei 99 candidaţi cîţi au terminat la 20 decembrie 1838 prima perioadă a cursurilor de pregătire, sau din cei 94 cîţi au funcţionat la 2 aprilie 1839 în cele 88 de şcoli, care s-au deschis pînă atunci în Muscel, la 15 decembrie 1843 mai funcţionau numai 42. Restul pînă la 86 au intrat candidaţi : 4 în 1839, 6 în 1840, 7 în 1841, 9 în 1842, 18 în 1843 [43]. La 10 septembrie 1845, din cei 88 de candidaţi şi învăţători cîţi funcţionau în Muscel, numai 26 au intrat candidaţi în 1838, restul erau : 5 din 1839, 4 din 1840, 4 din 1841, 7 din 1842, 16 din 1843, 13 din 1844, 13 din 1845 [44].

Cauzele acestei fluctuaţii erau multiple. Proasta salarizare şi greutăţile pe care le întîmpinau din partea proprietarilor şi arendaşilor au făcut ca unii să părăsească şcolile pentru a deveni preoţi, epistaţi, sau pentru a-şi relua vechile ocupaţii. Alţii vor fi îndepărtaţi din slujbă la propunerea profesorului Şcolii normale sau la cererea sătenilor pentru diferite motive. Prezentăm în continuare cîteva cazuri de plecare şi de îndepărtare din slujbă a candidaţilor şi învăţătorilor din Muscel.

La 5 mai 1844, I. Brezoianu înainta Eforiei lista candidaţilor de învăţători care-şi părăsiseră şcolile. Astfel, Iosif Ioan (Valea-Popii), Moise Ioan (Bădeşti), Petroşanu Moise (Pietroşani) şi Ivan Ioan (Lăicăi) „s-au dus la preoţie“, Matei Preda (Ciulniţa) „a reposat“, Toma Conţescu (Conţeşti) „s-a depărtat de nedestoinicie“, iar Adam Ioan (Bălileşti), Bucă Radu (Aninoasa), Miriţă Iordache (Poienari) şi Niculescu Nicolae (Miceşti) „s-au lepădat“ [45]. Pentru o parte din posturile vacante de mai sus I. Brezoianu raportează Eforiei, la 10 ianuarie 1845, că a găsit înlocuitori : la Valea-Popii pe Gheorghe Vasile, la Pietroşani pe Grumezea Nicolae, la Lăicăi pe Lunea Ioan, la Conţeşti pe Busuioc Ioan şi la Ciulniţa pe Albu Petre. Eforia hotărăşte să se trimită înscrisuri pentru aceşti înlocuitori [46].

La 8 mai 1846, I. Brezoianu cere îndepărtarea din slujbă a lui Stăncescu Ioan (Albeşti), Busuioc Ioan (Conţeşti), Dinu Mihai (Budişteni), Albu Petre (Ciulniţa) şi Iorgulescu Dumitru (Drăghici), pe motiv că „unii se află supuşi la patima băuturilor spirtoase, alţii, precum este cel din Albeşti şi Budişteni, sînt nepriitori cu totul la învăţătură, tîm-

[42] Ibidem, dos. 1288/1847, f. 43.
[43] Vezi anexa nr. 1.
[44] Arh. St. Buc., *fond M.C.I.P.*, dos. 1708/1845, f. 101 şi 110.
[45] Ibidem, dos. 1778/1844, f. 22.
[46] Ibidem, dos. 1708/1845, f. 7.

piți la minte, iar alții, precum este cel din Ciulnița, pentru nestăruința cu copiii în școala comunală și neregulata venire la Școala normală spre deprindere". Eforia aprobă îndepărtarea acestora [47].

La 23 mai 1847, I. Brezoianu raportează Eforiei despre candidații Nicolae Vasile (Dîrmănești) și Vasile Constandin (Negreni) care pentru „a se lepăda din însărcinarea de învățători și a intra pe la arendași și proprietari ca epistați [...] s-au făcut nevăzuți atît de la Școala normală, cît și din satul lor" [48]. Ei vor reveni însă la posturile lor. La 10 ianuarie 1845, I. Brezoianu propune ca în locul candidatului Oprescu din Boteni, care se făcuse nevăzut din primăvara anului trecut, să fie numit Ioan Bădescu, tot din Boteni. Eforia aprobă propunerea în caz că Bădescu are vîrsta corespunzătoare [49]. I. Brezoianu raportează Eforiei, la 10 ianuarie 1845, că nu mai are „nici o nădejde despre îndreptarea purtării" candidaților Radu Florea (Glîmbocata) și Ioan Adam (Bălilești). Eforia poruncește înlocuirea lor în caz că aceștia nu se vor mai îndrepta [50]. Deoarece Vlăduță Constandin (Godeni) și Lunea Ioan (Lăicăi) nu-și părăsiseră „relele năraviri", cu toate sfaturile date de profesor, acesta la 11 iunie 1846 cere îndepărtarea lor, lucru pe care Eforia îl aprobă [51]. În septembrie 1847, I. Brezoianu raportează Eforiei despre plecarea lui Catrinu Ioan (Dragoslavele) și Domnescu Bucur (Domnești) „la seminarul din București pentru a-și face studiul trebuincios preoției fără voia școalei de aici" [52].

Interesant este cazul candidatului de învățător Apostol Racoviceanu din Racovița. La 16 iunie 1845, I. Brezoianu raportează Eforiei că Racoviceanu, compromis într-un furt, a fost închis. Deși tribunalul l-a găsit nevinovat și l-a eliberat, profesorul, ținînd seama „de mărimea scandalului cum și de șederea acestui nenorocit la prinsoare, în mijlocul unor oameni degradați și vătămători soțietății, socotește ca numitul Apostol să se tragă din numărul candidaților", lucru pe care Eforia îl aprobă [53].

S-au păstrat cîteva liste care ne dau posibilitatea cunoașterii candidaților și învățătorilor din Muscel. La 23 septembrie 1841, D. Jianu trimitea Eforiei lista candidaților de învățători din Muscel ce primiseră tablele lancasteriene [54]. Cei 49 de candidați erau : Ioan popa Stanciu (Capu-Piscului), Ilie Nicolae (Retevoiești), Radu Bucă (Aninoasa), Dumitru popa Dumitru (Livezeni), Ioan Iosif (Valea-Popii), Tudorache Româneascu (Românești), Mihai popa Radu (Petrești), Nicolae sin Nicolae (Valea-Nandrii), Ilie Neagoe (Leicești), Năstase Matei (Stîlpeni), Nicolae Stoenescu (Băjești), Toma popa Stan (Ciumești), Nică popa Grigorie (Bălilești), Alecsandru Grecu (Rădești), Gheorghe Burbea (Negești), Vișoianu Marin (Drăghici), Nicolae Domnescu (Domnești) — *plasa Rîurilor*, Costache Ioan (Priboieni), Vasile Ioan (Glîmbocelu), Damian popa Ioan (Gorganu), Florea Gavrilescu (Valea-Mare), Ioniță popa Hristea (Ștefănești), Mihai diaconu Dinu (Budișteni), Florea popa Radu (Glîmbocata), Nicolae Dinulescu (Topoloveni), Ioan popa Preda (Călinești), Andrei popa Dumitrache (Dobrești), Niță Chircoci (Leordeni) — *plasa Podgoriei*, Petre Diaconescu (Mioveni), Nicolae Anghelescu (Vulturești), Ioniță Iordă-

[47] Ibidem, f. 159.
[48] Ibidem, dos. 1288/1847, f. 30.
[49] Ibidem, dos. 1708/1845, f. 9.
[50] Ibidem, f. 1.
[51] Ibidem, f. 162.
[52] Ibidem, dos. 1288/1847, f. 56.
[53] Ibidem, dos. 1708/1845, f. 68.
[54] Ibidem, dos. 3392/1840, f. 64—65.

chescu (Davidești), Niță Mușetescu (Mățău), Ioan sin Radu (Jugur), Apostol Marinescu (Racovița), Ioan Oprescu (Boteni) — *plasa Argeșelului,* Nicolae Moise (Lereștii-de-Sus), Costandin popa Niță (Soenești), Nicolae Postelnicu (Valea-Mare), Ioan Grozescu (Rucăr), Nică popa Nicolae (Valea-Foii), Ioan Gheorghe Vintilă (Slobozia), Ioan diaconu Ioan (Văleni), Ioan popa Sfetcu (Runceasa), Nicolae popa Ioan (Micloșani) — *plaiul Dîmboviței,* Ivașcu Arnăuțoiu (Nucșoara), Nicolae popa Pavel (Corbi), Nicolae popa Pavel (Corbșori), Niță Marian (Stănești), Nicolae diaconu Ioan (Berevoești-Pămînteni) — *plaiul Nucșoarei.*

Lista pe care I. Brezoianu o înaintează Eforiei la 15 decembrie 1843 cuprinde, în afară de numele candidaților, multe date biografice. Astfel, din cei 86 candidați de învățători, cîți erau în Muscel la acea dată, 41 erau fii de săteni, 26 fii de preoți, 9 erau fii de dieci, 3 erau fii de neamuri, 2 erau fii de cîntăreți, 1 era fiu de mămular, 2 erau fii de sudiți, 1 era fiu de mazil și 1 era fiu de negustor. Toți erau născuți în Muscel, cu excepția celui din Băjești, născut în Pitești, a celui din Negești, născut în Făgăraș, a celui din Romănești, născut în Budeasa, și a celui din Priboieni, născut în București. În ceea ce privește vîrsta, 32 aveau între 16 și 20 de ani, 40 între 21 și 30 de ani, 12 între 31 și 40 de ani și 2 între 41 și 45 de ani, iar starea civilă : din 86 de candidați, 49 erau flăcăi, 36 erau însurați și 1 era văduv [55].

În ceea ce privește frecvența elevilor în școlile sătești, numărul acestora nu numai că nu este prea mare, dar variază mult de la an la an. La 2 aprilie 1839, funcționau în Muscel 88 de școli cu 1 863 de elevi, iar la 16 iunie 1840, D. Jianu raporta Eforiei despre 77 de școli cu 1 360 de elevi [56]. Dacă la 15 iunie 1841, D. Jianu raportează Eforiei despre 86 de școli cu 1 848 de elevi [57], la 6 iunie 1842 se raportează despre 85 de școli cu 1 477 de elevi [58]. În anul școlar 1842—1843, cele 81 de școli au fost frecventate de 1 409 de elevi [59]. Din raportul lui I. Brezoianu către Eforie, din 9 iunie 1844, reiese că cele 88 de școli erau frecventate de 2 037 de elevi, pentru ca în 1845 să se raporteze tot despre 88 de școli, însă cu 1 994 de elevi [60]. Numărul elevilor putea fi mai mare, chiar dacă majoritatea satelor aveau în jur de 100 de familii. Cauza pentru care sătenii nu-și trimiteau copiii la școală trebuie s-o căutăm în primul rînd în situația lor materială precară care-i obliga să-i folosească la diferite munci și apoi, poate, în faptul că nu înțeleseseră binefacerile școlii.

Despre localurile de școli. Sătenilor le-a revenit nu numai sarcina de a plăti pe candidați și învățători, dar și de a construi localurile de școală. Pînă la construirea lor, cursurile s-au ținut în casele de sfat, în ale sătenilor, ale candidaților sau ale proprietarilor.

La 3 octombrie 1838, Departamentul trimitea Ocîrmuirii Muscel 100 de exemplare ale unui plan de școală, elaborat de Eforie, după care să se construiască școlile sătești [61]. Potrivit planului, școala trebuia să aibă 3 camere și o prispă. Procurarea celor 30 000 de cărămizi, 10 000 oca de var, 13 000 de șindrilă și a materialului lemnos necesar construirii

---

[55] Vezi anexa nr. 1.
[56] Arh. St. Buc., *fond M.C.I.P.*, dos. 3392/1840, f. 14.
[57] Ibidem, f. 49.
[58] Ibidem, f. 102.
[59] Ibidem., dos. 1778/1844, f. 6—11.
[60] Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, *op. cit.*, p. 176.
[61] Arh. St. Buc., fond *Vornicia...*, dos. 5390 I A/1838, f. 124.

unei asemenea școli depășea cu mult puterea materială a sătenilor [62]. De aceea sătenii au construit școli după posibilitățile lor, nu potrivit planului trimis.

Cu toate greutățile întîmpinate de săteni din partea proprietarilor în procurarea materialului lemnos, la 28 decembrie 1839, Ocîrmuirea Muscel raporta Departamentului „că numai la plășile Argeșelul și Podgoria n-au putut lua săvîrșire toate școalele din pricina neîndemănării lăcuitorilor, rămîind ca în vara viitoare să li se dea săvîrșire". În aceste sate învățătura se desfășura în diferite case" [63]. La 9 ianuarie 1841 erau în județul Muscel 76 de școli terminate și 13 neterminate [64], iar la 9 mai 1842 erau 85 terminate și 2 neterminate [65].

În ceea ce privește mărimea fiecărei școli și numărul de camere al acestora, I. Brezoianu trimite Eforiei o listă la 16 februarie 1844. Din cele 88 de școli, 17 aveau o cameră, 31 aveau 2 camere și 40 aveau 3 camere [66].

La 18 noiembrie 1842, I. Brezoianu trimite Eforiei o listă a școlilor din Muscel, arătînd din ce material erau construite. Din cele 87 de școli, numai cea din Domnești era din cărămidă. Restul de 86 erau : *14 din bîrne* (Nucșoara, Corbi, Corbșori, Slănic, Berevoești-Pămînteni, Poienărei, Albești, Stănești — *plaiul Nucșoarei,* Mihăești, Valea-Nandrii, Leicești, Jupînești, Băjești, Ciumești — *plasa Rîurilor), 26 din gard* (Țițești, Micești, Capu-Piscului, Retevoești, Purcăreni, Piscani, Bădești, Negreni, Vlădești, Aninoasa, Livezeni, Românești, Valea-Popii, Poienari, Tămășești, Petrești, Coșești, Stîlpeni, Golești, Pietroșani, Godeni, Bălilești, Schitu-Golești, Rădești, Negești, Drăghici — *plasa Rîurilor)* și *46 de nuiele* (Dragoslavele, Lereștii-de-Sus, Nămăești, Stoenești, Valea-Mare, Rucăr, Valea-Foii, Slobozia, Läicăi, Cetățenii-din-Vale, Runceasa, Cotenești, Cetățenii-din-Deal, Micloșani, Văleni — *plaiul Dîmboviței,* Colibași, Hîrtiești, Conțești, Mioveni, Vulturești, Vultureștii-de-Jos, Davidești, Mățău, Valea-Vacii, Jugur, Racovița-de-Sus, Voroveni, Boteni-Pămînteni — *plasa Argeșelului,* Ciulnița, Țigănești, Glîmbocelu, Gorganu, Zgripcești, Valea-Mare, Ștefănești, Budișteni, Glîmbocata, Topoloveni, Goleștii-Badii, Călinești, Dobrești, Golești, Leordeni, Chițești, Priboieni, Vrănești — *plasa Podgoriei)* [67].

Construite din materiale puțin rezistente, în foarte scurt timp, cele mai multe școli au avut nevoie de reparații, iar unele au ajuns chiar la dărăpănare. Aproape că nu era an în care să nu se întocmească liste pentru repararea școlilor din Muscel. La ruinarea localurilor de școli contribuia și faptul că acestea nu aveau îngrijitori.

Cu toate greutățile inerente oricărui început, Muscelul s-a situat printre primele județe din Țara Românească în ceea ce privește învățămîntul sătesc în această perioadă. Greul l-au dus sătenii, care au construit și dotat școlile cu mobilier și care au plătit pe învățători. La rîndul lor, cadrele didactice, înfruntînd greutăți și lipsuri, au muncit cu seriozitate pentru luminarea copiilor sătenilor. Deschiderea școlilor publice sătești în județul Muscel la începutul anului 1839 a constituit un factor important în instruirea și educarea copiilor sătenilor, în ridicarea nivelului cultural al țăranilor.

---

[62] Ibidem, f. 125.
[63] Ibidem, dos. 5390 II/1838, vol. I, f. 2.
[64] Ibidem, dos. 5390 II/1838, vol. II, f. 51—52.
[65] Ibidem, dos. 5390 III A/1838, f. 100—104.
[66] Idem, *fond M.C.I.P.,* dos. 1778/1844, f. 4—5 și 12.
[67] Ibidem, dos. 3392/1840, f. 126—128.

Anexa nr. 1

„Listă de toţi candidaţii de învăţători ai judeţului Muscel, 15 decemebrie 1843 [68]

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinţi din satul	Se află învăţător la şcoala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
			Plaiul Dîmboviţei				
1	2.XI.1838	Văleanu Ioan	35	văduv	diacon	Văleni	Văleni
2	5.XI.*1838*	*Vintilă Ioan*	*18*	*flăcău*	*sătean*	Bădeni	Bădeni-Ungureni
3	2.XI.1838	Grozescu Ioan	25	însurat	sătean	Rucăru	Rucăru
4	8.XI.1838	Ivan Ioan	32	însurat	preot	Mesteacăn	Lăicăi
5	24.IV.1842	Iosef Ioan	18	flăcău	preot	Bădeni	Bădeni-Pămînteni
6	5.IX.1838	Ianache Ioan	28	flăcău	preot	Cetăţeni	Cetăţenii-din-Vale
7	24.IV.1843	Calamgiu Bucur	17	flăcău	sătean	Valea-Foii	Valea-Foii
8	24.IV.1840	Cotenescu Dimitrie	20	flăcău	neamuri	Coteneşti	Coteneşti
9	5.IX.1838	Moisi Nicolae	35	însurat	sătean	Lereşti	Lereştii-de-Sus
10	5.IX.1838	Nicolae Ioan	25	însurat	preot	Micloşani	Micloşani
11	1.X.1839	Postelnicu Nae	20	flăcău	neamuri	Valea-Mare	Valea-Mare
12	28.IV.1840	Rucăreanu Năstase	19	flăcău	sătean	Rucăru	Rucăru
13	1.IX.1838	Stănescu Ioan	45	însurat	sătean	Dragoslavele	Dragoslavele
14	5.IX.1838	Sfetcu Ioan	41	flăcău	preot	Runceasa	Runceasa
15	5.IX.1838	Cernat Zaharia	27	însurat	sătean	Mesteacăn	Mesteacăn
			Plaiul Nucşoara				
1	8.IX.1838	Dieconescu Nicolae	30	însurat	diacon	Berivoieşti	Berivoieşti-Pămînteni
2	20.IX.1843	Drăgoiu Ioan	20	flăcău	sătean	Slănic	Slănic

[68] Ibidem, f. 198—199.

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinţi din satul	Se află învăţător la şcoala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
3	8.IX.1838	Marian Niţă	29	însurat	sătean	Stăneşti	Stăneşti
4	8.IX.1838	Nicescu Nicolae	32	însurat	preot	Berivoieşti	Berivoieşti-Ungureni
5	24.IV.1843	Nucşoreanu Ioan	19	flăcău	sătean	Nucşoara	Nucşoara
6	8.IX.1838	Pavel Nicolae	40	însurat	preot	Corbşori	Corbşori
7	1.IX.1842	Stăncescu Ioan	31	însurat	preot	Albeşti	Albeşti
8	8.IX.1838	Turculeţu Simeon	30	însurat	sătean	Corbi	Corbi
		Plasa Rîurile					
1	7.V.1842	Adam Ioan	16	flăcău	mazil	Bălileşti	Bălileşti
2	26.IV.1839	Antonie Nicolae	17	flăcău	preot	Bălileşti	Goleşti
3	15.VI.1842	Badea Nicolae	18	flăcău	sătean	Tămăşeşti	Tămăşeşti
4	15.IX.1838	Bucă Radu	23	însurat	sătean	Aninoasa	Aninoasa
5	7.V.1842	Vasile Constandin	16	flăcău	preot	Negreni	Negreni
6	3.V.1839	Văleanu Constandin	31	însurat	sătean	Jupîneşti	Jupîneşti
7	26.IV.1843	Vlăduţă Constandin	36	însurat	sătean	Godeni	Godeni
8	8.V.1843	Ghinea Cîrstea	23	flăcău	diacon	Coşeşti	Coşeşti
9	24.IV.1843	Dumitru Stanciu	18	flăcău	preot	Livezeni	Livezeni
10	5.IX.1838	Domnescu Nicolae	28	însurat	sătean	Domneşti	Domneşti
11	10.IX.1843	Domnescu Bucur	17	flăcău	sătean	Domneşti	Domneşti
12	7.V.1842	Dumitru Niţă	23	însurat	sătean	Ţiţeşti	Ţiţeşti
13	5.IX.1838	Iosef Ioan	32	însurat	sătean	Valea-Popii	Valea-Popii
14	24.IV.1843	Iorgulescu Dimitrie	18	flăcău	sătean	Drăghiciu	Drăghiciu
15	9.IX.1838	Mateiu Năstase	18	flăcău	sătean	Stîlpeni	Stîlpeni
16	9.IX.1838	Miriţă Iordache	18	flăcău	diacon	Poienari	Poienari

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinţi din satul	Se află învăţător la şcoala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
17	5.V.1841	Mihale Nicolae	23	însurat	sudit	Făgăraş	Negeşti
18	5.IX.1838	Moisi Ioan	33	însurat	preot	Bădeşti	Bădeşti
19	5.IX.1838	Niculescu Nicolae	22	însurat	sătean	Miceşti	Miceşti
20	1.V.1842	Nica Ioan	18	flăcău	sătean	Leieeşti	Leiceşti
21	5.IX.1838	Nicolae Ilie	25	flăcău	sătean	Rătivoieşti	Rătivoieşti
22	24.IV.1843	Nicolae Vasile	*18*	*flăcău*	*sătean*	*Rătivoieşti*	*Dîrmăneşti*
23	6.V.1842	Piscăneanu Ştefan	18	flăcău	cîntăreţ	Piscani	Piscani
24	29.IV.1840	Petroşeanu Moisi	24	însurat	diacon	Bădeşti	Pietroşani
25	5.IX.1838	Rădulescu Mihaiu	28	flăcău	preot	Petreşti	Petreşti
26	26.IV.1843	Radu Petre	22	flăcău	diacon	Budeasa	Româneşti
27	15.IX.1838	Sîmboteanu Gheorghe	27	flăcău	preot	Vlădeşti	Vlădeştii-de-Sus
28	26.IV.1840	Stănescu Toma	21	flăcău	preot	Ciumeşti	Ciumeşti
29	25.IV.1841	Stoian Nicolae	30	însurat	mămular	Piteşti	Băjeşti
30	5.IX.1838	Simeon Mihalache	30	însurat	diacon	Aninoasa	Schitu-Goleşti
31	15.V.1839	Tănase Nicolae	25	flăcău	preot	Purcăreni	Purcăreni
32	5.IX.1838	Ursescu Badea	22	flăcău	cîntăreţ	Mărăcineni	Mărăcineni
			Plasa Dealul				
1	15.VI.1841	Arsenie Sima	16	flăeău	diacon	Sgripceşti	Sgripceşti
2	15.IX.1838	Andronache Ioan	33	însurat	sătean	Vrăneşti	Vrăneşti
3	24.IV.1843	Golescu Gheorghe	25	însurat	sătean	Goleşti	Goleşti
4	2.IX.1838	Grigore Gheorghe	31	însurat	preot	Ciocăneşti	Ciocăneşti
5	6.IX.1838	Gavrilescu Florea	30	însurat	sătean	Isvorani	Valea-Mare
6	15.IX.1838	Dimitrie Andreiu	23	însurat	preot	Dobreşti	Dobreşti

Nr. crt.	Vremea cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, văduv sau însurat	Fiu de preot sau alt	De părinţi din satul	Se află învăţător la şcoala satului
1	2	3	4	5	6	7	8
7	14.IX.1838	Dinu Mateiu	29	însurat	diacon	Budişteni	Budişteni
8	4.IX.1838	Deleanu Damian	28	însurat	preot	Gorganu	Gorganu
9	2.IX.1838	Ioan Costache	28	flăcău	sudit	Bucureşti	Priboieni
10	5.V.1841	Chircociu Ghiță	23	însurat	sătean	Leordeni	Leordeni
11	24.IV.1843	Crasan Stan	20	flăcău	sătean	Negreşti	Topoloveni
12	2.IX.1843	Costea Ghiță	18	flăcău	sătean	Turculeşti	Călineşti
13	27.X.1843	Costache Ioan	16	flăcău	preot	Goleştii-Badii	Goleştii-Badii
14	28.V.1841	Mateiu Preda	20	flăcău	sătean	Ciulnița	Ciulnița
15	14.IV.1843	Tomescu Radu	16	flăcău	preot	Țigăneşti	Țigăneşti
16	14.IV.1843	Radu Ghiță	16	flăcău	sătean	Glîmbocelu	Glîmbocelu
17	15.IX.1838	Radu Florea	23	însurat	preot	Glîmbocata	Glîmbocata
18	25.IX.1841	Sandu Nicolae	18	flăcău	sătean	Chițeşti	Chițeşti
19	15.IX.1838	Hristea Ioan	25	însurat	preot	Ştefăneşti	Ştefăneşti
		Plasa Argişelul					
1	18.IX.1838	Anghelescu Mihaiu	24	flăcău	preot	Vultureşti	Vultureştii-de-Jos
2	24.IV.1843	Băcescu Stancu	19	flăcău	preot	Vultureşti	Vultureştii-de-Sus
3	3.IX.1838	Dieconescu Petre	22	flăcău	sătean	Mioveni	Mioveni
4	8.IX.1838	Iordăchescu Ioan	28	însurat	sătean	Davideşti	Davideşti
5	6.XI.1838	Conțescu Toma	28	însurat	preot	Conțeşti	Conțeşti
6	1.V.1840	Marinescu Apostol	20	flăcău	neguțător	Racovița	Racovița
7	5.IX.1838	Mățăonu Niță	21	flăcău	sătean	Mățău	Mățău
8	1.VII.1841	Nica Simeon	19	flăcău	sătean	Valea-Vacii	Valea-Vacii
9	5.IV.1842	Oprescu Niță	19	flăcău	neamuri	Opreşti	Boteni
10	1.VI.1840	Răduleț Ghiță	23	flăcău	sătean	Voroveni	Voroveni
11	1.II.1843	Sandu Vasile	23	flăcău	sătean	Colibaşi	Colibaşi
12	6.XI.1838	Florescu Ioan	25	flăcău	sătean	Juguru	Juguru

I. Brezoianu".

Anexa nr. 2

„Catalog de învăţătorii comunali din acest judeţ Muscelul, 1846 [69]

Nr. şirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află şcoala şi cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cei doi lei	Dacă candidatul a luat numirea este subrevizor sau de învăţător
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				Plaiul Nucşoarei					
1	20.IX.1843	Drăgoiu Iancu	21	flăcău	sătean	Slănic	58	69	învăţător
2	10.IX.1843	Domnescu Nicolae	29	însurat	sătean	Domneşti	145	150	învăţător
3	15.VIII.1845	Gheorghe Grigore	17	flăcău	preot	Corbşori şi Poienărei	120	123	candidat
4	8.IX.1844	Grumezea Nicolae	19	flăcău	sătean	Pietroşani	76	89	candidat
5	12.IX.1844	Ioan Radu	19	flăcău	sătean	Coteşti şi Capu-Piscului	89	108	candidat
6	5.IX.1838	Ioan Moisi	34	însurat	sătean	Bădeşti	76	82	candidat
7	1.VII.1845	Copae Nicolae	21	flăcău	sătean	Berivoeşti-Ungureni	63	69	candidat
8	8.IX.1838	Marian Niţă	30	văduv	sătean	Stăneşti şi Pîrîeşti	82	116	subrevisor
9	24.IV.1843	Nucşoreanu Ioan	19	flăcău	sătean	Nucşoara	124	132	candidat
10	5.IX.1838	Simeon Mihalache	31	însurat	diacon	Aninoasa şi Valea-Siliştii	98	110	candidat
11	1.IX.1842	Stăncescu Ioan	32	însurat	preot	Albeşti	74	75	candidat
12	17.X.1844	Toma Andreiu	21	flăcău	preot	Berivoeşti-Pămînteni	108	115	candidat
13	1.IX.1845	Ulescu Ioan	17	flăcău	sătean	Corbi	193	210	candidat
14	26.IV.1843	Vlăduţă Constandin	31	însurat	sătean	Godeni	74	81	candidat
15	10.IX.1845	Tătălan Nicolae	19	flăcău	sătean	Schitu-Goleşti	99	125	candidat

[69] Ibidem, dos. 1708/1845, f. 140—141 şi 150—152. Între acest catalog şi lista candidaţilor de învăţători ai judeţului Muscel din 15 decembrie 1846, deşi amîndouă au fost întocmite de I. Brezoianu, există cîteva neconcordanţe de date. Am socotit necesară publicarea lor, pentru datele pe care le furnizează, în ciuda acestor neconcordanţe.

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cei doi lei	Dacă candidatul a luat numirea este subrevizor sau de învățător sau
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				Plaiul Dîmboviței					
1	5.IX.1838	Cernat Zaharia	28	însurat	sătean	Mesteacănul	30	30	candidat
2	2.XI.1838	Grozescu Ioan	25	însurat	sătean	Rucăru	311	351	învățător
3	24.IV.1842	Iosef Ioan	20	însurat	preot	Bădeni-Pămînteni	181	203	candidat
4	24.IV.1843	Calamgiu Bucur	18	flăcău	sătean	Valea-Foii și	38	62	învățător
						Voinești	47	50	
5	1.VIII.1844	Catrinu Ioan	19	flăcău	sătean	Dragoslavele	117	121	candidat
6	1.VIII.1844	Lunea Ioan	20	flăcău	sătean	Lăicăi	67	68	candidat
7	5.IX.1838	Mățăonu Niță	21	flăcău	sătean	Mățău și	152	160	învățător
						Valea-Româneștilor	39	39	
8	5.IX.1838	Moisi Nicolae	36	însurat	sătean	Lereștii-de-Sus	67	68	învățător
						Lereștii-de-Jos	51	51	
9	5.IX.1838	Nicolae Ioan	26	însurat	preot	Micloșanii și Copăcenii	105	106	învățător
10	10.IX.1845	Nicolae Nicolae	20	flăcău	preot	Nămăești	57	57	candidat
11	1.X.1839	Postelnicu Nicolae	21	flăcău	neamuri	Valea-Mare	111	118	învățător
12	28.IV.1840	Rucăreanu Năstase	20	flăcău	sătean	Rucăru	311	351	subrevisor
13	10.IX.1845	Rădulescu Ioan	30	însurat	sătean	Pucheni	98	106	candidat
14	5.IX.1838	Sfetcu Ioan	42	flăcău	preot	Runceasa	71	73	învățător
15	2.XI.1838	Văleanu Ioan	36	văduv	diacon	Văleni	206	215	învățător
16	5.XI.1838	Vintilă Ioan	19	flăcău	sătean	Bădeni-Ungureni	70	60	învățător
17	10.IX.1845	Vuță Gheorghe	18	flăcău	sătean	Cetățenii-din-Vale	74	77	candidat

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cei doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învățător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					Plasa Argișelul				
1	18.IX.1838	Anghelescu Mihaiu	24	flăcău	preot	Vulturești-de-Jos	77	72	învățător
2	24.IV.1843	Băcescu Stancu	20	flăcău	preot	Vulturești-de-Sus	64	62	învățător
3	6.IX.1844	Busuioc Ioan	19	flăcău	diacon	Conțești	79	78	candidat
4	3.IX.1838	Dieconescu Petre	23	flăcău	sătean	Mioveni și Pîrăști	118	115	învățător
5	6.XI.1838	Florescu Ioan	27	flăcău	sătean	Juguru	102	101	subrevisor
6	9.IX.1838	Miriță Iordache	20	flăcău	diacon	Poienari	95	95	candidat
7	1.VII.1845	Chiuță Nicolae	21	flăcău	sătean	Racovița-de-Sus	84	84	candidat
						Racovița-de-Jos	53	52	
8	12.I.1845	Niagoi Crăciun	20	flăcău	sătean	Davidești	103	101	candidat
9	1.VII.1841	Nica Simeon	21	flăcău	sătean	Valea-Vacii	38	38	învățător
10	1.I.1840	Oprescu Niță	22	flăcău	neamuri	Boteni-Pămînteni și Ungureni	148	148	candidat
11	1.VII.1840	Răduleț Ghiță	23	flăcău	sătean	Vorovenii	46	43	învățător
12	1.II.1843	Sandu Vasile	24	flăcău	sătean	Colibași	94	95	candidat
					Plasa Subdealul				
1	15.VI.1841	Arsenie Sima	19	flăcău	diacon	Sgripțești și	74	70	învățător
						Negrești	50	45	
2	15.IX.1838	Andronache Ioan	35	însurat	sătean	Vrănești	126	120	învățător
3	1.I.1845	Albu Petre	20	flăcău	sătean	Ciulnița și	45	40	candidat
						Prundeni	42	39	
4	1.I.1845	Dumitru Voinea	22	flăcău	sătean	Valea-Mare	168	160	candidat

Nr. șirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele și numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află școala și cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cei doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învățător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	5.IX.1838	Dumitru Andreiu	24	însurat	preot	Dobrești și	60	55	învățător
						Furești	22	20	
6	5.IX.1838	Dinu Mihaiu	30	însurat	diacon	Budișteni	150	150	candidat
7	4.IX.1838	Deleanu Damian	29	însurat	preot	Gorganu și	179	170	subrevisor
						Cîrstieni	28	28	
8	24.IV.1843	Golescu Gheorghe	25	însurat	sătean	Golești	84	80	învățător
9	2.IX.1838	Grigore Gheorghe	23	însurat	sătean	Văleni și	40	40	învățător
						Ciocănești	52	50	
10	1.X.1844	Iene Stan	26	însurat	sătean	Topoloveni și	89	80	candidat
						Goleștii-Badii	40	40	
11	2.IX.1838	Ioan Costache	29	flăcău	sudit	Priboieni și	279	270	învățător
						Beleți	35	30	
12	2.IX.1838	Ioan Pătru	30	însurat	sătean	Ștefănești	136	130	candidat
13	1.I.1845	Costea Ghiță	20	flăcău	sătean	Călinești și	169	160	
						Vițichești	40	40	învățător
14	1.I.1845	Mateiu Dinu	21	flăcău	sătean	Leordeni	126	120	candidat
15	24.IV.1843	Popescu Radu	19	flăcău	preot	Țigănești	145	125	învățător
16	24.IV.1843	Radu Ioan	18	flăcău	sătean	Glîmbocelul	95	90	candidat
						Plasa Rîurile			
1	26.IV.1839	Antonie Nicolae	18	flăcău	preot	Golești	134	139	învățător
2	24.IV.1843	Dumitru Stanciu	20	flăcău	preot	Livezeni	61	55	candidat
3	8.V.1842	Dumitru Niță	24	însurat	sătean	Țițești	85	84	candidat
4	8.V.1843	Ghinea Cîrstea	24	flăcău	diacon	Coșești	81	93	învățător
5	12.IX.1844	Gheorghe Vasile	19	flăcău	sătean	Valea-Popii	114	117	candidat

Nr. şirului	Anul cînd a intrat candidat	Pronumele şi numele	Vîrsta	Flăcău, însurat sau văduv	Treapta	Satul în care se află şcoala şi cel alăturat care se va scrie sub dînsul	No. familiilor ce este în tabla fiecărui sat	No. familiilor care se cuvine să plătească cei doi lei	Dacă candidatul a luat numirea de învăţător sau este subrevizor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	12.IX.1844	Grigore Nica	20	flăcău	preot	Bălileşti	63	74	candidat
7	24.IV.1843	Iorgulescu Dumitru	21	flăcău	sătean	Drăghiciu	104	107	candidat
8	5.V.1841	*Mihale Nicolae*	*25*	*însurat*	*sudit*	*Negeşti*	76	77	învăţător
9	9.IX.1838	Mateiu Năstase	24	flăcău	sătean	Stîlpeni	103	99	învăţător
10	1.V.1842	Nica Ioan	19	flăcău	sătean	Leiceşti şi	61	68	candidat
						Păcioiu-de-Sus	21	28	
11	4.IV.1842	Nicolae Badea	19	flăcău	sătean	Tămăşeşti	75	70	candidat
12	5.IX.1839	Nicolae Ilie	26	flăcău	sătean	Rătivoeşti şi	77	80	candidat
						Găneşti	33	33	
13	24.IV.1844	Nicolae Vasile	21	flăcău	sătean	Dîrmăneşti	90	90	învăţător
14	6.V.1842	Piscăneanu Ştefan	24	flăcău	cîntăreţ	Piscani	48	48	candidat
15	5.IX.1838	Rădulescu Mihaiu	29	flăcău	preot	Petreşti	71	63	învăţător
16	26.IV.1843	Radu Petre	25	flăcău	diacon	Româneşti	48	58	candidat
17	15.IX.1838	Sîmbeteanu Gheorghe	27	flăcău	preot	Vlădeştii-de-Sus	62	62	învăţător
18	2.XII.1844	Stoian Gheorghe	19	flăcău	sătean	Furnicoşi	34	33	candidat
19	25.IV.1841	Stoian Nicolae	34	însurat	mămular	Băjeşti	102	97	candidat
20	26.IV.1840	Stănescu Toma	24	flăcău	preot	Ciumeşti	84	94	subrevisor
21	1.IV.1843	Tache Stan	17	flăcău	preot	Miceşti	83	80	candidat
22	15.V.1839	Tănase Nicolae	27	flăcău	preot	*Purcăreni*	*98*	*91*	candidat
23	5.IX.1838	Ursescu Badea	24	flăcău	cîntăreţ	Mărăcineni	63	61	învăţător
24	7.V.1842	Vasile Costea	20	flăcău	preot	Negreni	63	64	candidat
25	3.V.1839	Văleanu Constandin	34	însurat	sătean	Jupîneşti	75	71	învăţător
26	29.IV.1844	Vişoianu Marin	27	flăcău	sătean	Mihăeşti	62	62	candidat
27	15.IV.1844	Zamfir Badea	20	flăcău	sătean	Rădeşti	80	72	candidat

I. Brezoianu, 5 ianuarie 1846".

Anexa nr. 3

„Listă de învățătorii și de salariul cuvenit lor pe trimestrul ianuarie, anul 1848 [70]

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numirea satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
		Plaiul Nucșoara					
1	Domnescu Ioan	Stănești	93	41	34	—	—
2	Gheorghe Grigore	Corbșori	120	54	—	—	—
3	Grumezea Nicolae	Pietroșani	90	40	20	—	—
4	Ioan Radu	Cotești și Capu-Piscului	99	44	22	—	—
5	Copaie Nicolae	Berivoiești-Pămînteni	115	51	30	—	—
6	Nucșoreanu Ioan	Nucșoara	129	58	2	—	—
7	Pavel Luca	Domnești	148	66	24	—	—
8	Petre Moisi	Bădești	85	38	10	—	—
9	Popescu Stoica	Godeni	83	37	14	—	—
10	State Niță	Aninoasa	120	54	—	—	—
11	Toma Andreiu	Berivoiești-Ungureni	64	28	32	—	—
12	Tătălan Nicolae	Schitu-Golești	97	44	26	—	—
13	Ulescu Ioan	Corbi	215	96	30	—	—
14	Șerbănoiu Gheorghe	Albești	81	36	18	—	—
15	Vacant	Slănicu	55	—	—	24	30
		Plaiul Dîmbovița					
1	Cernat Zaharia	Mesteacăn și Cetățenii-din-Deal	82	36	36	—	—
2	Grozescu Ioan	Rucăru	327	147	6	—	—
3	Calamgiu Bucur	Valea-Foii și Voinești	115	51	30	—	—
4	Catrinu Ioan	Dragoslavele	125	56	10	—	—

[70] Ibidem, dos. 2581/1849, f. 46—47.

Nr. crt.	Pronumele și numele	Numirea satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
5	Mățăonu Niță	Mățău și Valea-Româneștilor	212	90	36	—	—
6	Moisi Nicolae	Lerești	118	54	4	—	—
7	Nicolae Ioan	Miclosani și Copăceni	106	47	28	—	—
8	Ochioiu Niță	Läicăi	70	31	20	—	—
9	*Sfetcu Ioan*	*Runceasa*	73	32	34	—	—
10	Țolea Pavel	Pucheni	99	44	22	—	—
11	Țuțuianu Bucur	Valea-Mare	108	48	20	—	—
12	Văleanu Ioan	Văleni	219	98	22	—	—
13	Vintilă Ioan	Bădeni-Ungureni	70	63	—	—	—
14	Vuță Gheorghe	Cetățenii-din-Vale	75	33	30	—	—
15	Vacant	Bădeni-Pămînteni și Cotenești	189	—	—	85	2
		Plasa Argișelul					
1	Anghelescu Mihaiu	Vulturestii-de-Jos	73	32	34	—	—
2	Albu Grigore	Voroveni	41	18	18	—	—
3	Băcescu Stancu	Vulturestii-de-Sus și Bîrzești	118	53	4	—	—
4	Dieconescu Petre	Mioveni și Părăști	104	46	32	—	—
5	Florescu Ioan	Juguru	98	43	8	—	—
6	Chiuță Nicolae	Racovița-de-Sus și de-Jos	131	58	38	—	—
7	Constandin Niță	Hîrteești	54	24	12	—	—
8	Miriță Iordache	Poienari	87	39	6	—	—
9	Nica Simeon	Valea-Vacii	44	19	32	—	—
10	Niagoi Crăciun	Davidești	118	53	4	—	—
11	Sandu Vasile	Colibași	97	43	26	—	—
12	Untaru Ioan	Boteni	138	62	4	—	—
13	Vacant	Conțești	71	—	—	31	38

Nr. crt.	Pronumele şi numele	Numirea satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
		Plasa Riurilor					
1	Antonie Nicolae	Goleşti	150	67	20	—	—
2	Ciubuc Niagoi	Rătivoieşti şi Găneşti	109	48	38	—	—
3	Drăgoiescu Niţă	Mihăieşti	97	43	26	—	—
4	Dumitru Stanciu	Livezeni	64	28	32	—	—
5	Dumitru Niţă	Ţiţeşti	83	37	14	—	—
6	Ghinea Cîrstea	Coşeşti	106	47	28	—	—
7	Gheorghe Vasile	Valea-Popii	129	58	2	—	—
8	Ioan Ştefan	Drăghiciu	114	51	12	—	—
9	Mihale Nicolae	Vlădeşti-Pămînteni	140	63	—	—	—
10	Mateiu Năstase	Stîlpeni	104	46	32	—	—
11	Nicolae Badea	Tămăşeşti	75	33	30	—	—
12	Nicolae Vasile	Dîrmăneşti	82	36	36	—	—
13	Nicolae Ilie	Bălileşti	70	31	20	—	—
14	Piscăneanu Ştefan	Piscani	50	22	20	—	—
15	Rădulescu Mihaiu	Petreşti	61	27	18	—	—
16	Romănescu Ienache	Româneşti	55	24	30	—	—
17	Sîmbeteanu Gheorghe	Vlădeştii-de-Sus	63	28	14	—	—
18	Stoian Gheorghe	Băjeşti	98	43	8	—	—
19	Stoian Ioan	Furnicoşi	32	14	16	—	—
20	Stănescu Toma	Ciumeşti	100	45	—	—	—
21	Tache Stan	Miceşti	94	42	12	—	—
22	Tănase Nicolae	Purcăreni	73	32	34	—	—

Nr. crt.	Pronumele şi numele	Numirea satului	No. familiilor	Banii ce i se cuvine		Reserva	
				Lei	Parale	Lei	Parale
1	2	3	4	5	6	7	8
23	Ursescu Badea	Mărăcineni	64	28	32	—	—
24	Vasile Costea	Negreni	62	27	36	—	—
25	Văleanu Constandin	Jupîneşti	80	36	—	—	—
26	Zamfir Badea	Rădeşti	80	36	—	—	—
27	Zidaru Gheorghe	Leiceşti şi Păcioiu-de-Sus	99	44	22	—	—
		Plasa Subdealul					
1	Andronache Ioan	Vrăneşti	106	47	28	—	—
2	Dumitru Andreiu	Dobreşti şi Fureşti	84	37	32	—	—
3	Dumitru Voinea	Valea-Mare	170	76	20	—	—
4	Golescu Gheorghe	Goleşti	79	35	22	—	—
5	Iene Stanu	Topoloveni şi Goleştii-Badii	144	64	32	—	—
6	Ioan Costache	Priboieni şi Beleţi	328	147	14	—	—
7	Ioan Pătru	Ştefăneşti	145	65	10	—	—
8	Costea Ghiţă	Călineşti şi Viţicheşti	205	92	10	—	—
9	Cîrcivoianu Gheorghe	Budişteni	151	67	38	—	—
10	Mateiu Dinu	Leordeni	121	54	18	—	—
11	Minciloiu Nicolae	Văleni, Ciocăneşti	113	50	34	—	—
12	Tomescu Preda	Ţigăneşti	150	67	20		
13	Radu Ioan	Glîmbocelu	106	47	28	—	—
14	Tănase Ioanu	Sgripţeşti şi Negreşti	123	55	14	—	—
15	Vacant	Gorganul	194	—	—	87	12
16	Vacant	Ciulniţa	85	—	—	38	10

Cîrmuirea judeţului Muscelul. Cîrmuirea în unire cu d(umnealui) profesorul clasului I, combinînd listele trimise de numărul familiilor supuse a plăti cîte 20 parale învăţătorilor, le-au lămurit după cum să vede în această listă, scoţind rezervă de la cele cinci sate vacante lei doă sute şaizeci şi şapte şi parale doăsprezece pe care cîrmuirea va face cele de cuviinţă. 1848 aprilie 21.

P(entru) d(umnealui) cîrmuitor, M. Predescu. I. Brezoianu".

Anexa nr. 4

„Listă în care se arată mărimea fiecăria școale comunale, cum și din cîte camere sînt alcătuite fiecare din aceste încăperi. Muscel, 16 februarie 1844 [71]

No. șirului	Numirea satului	No. familiilor	Școala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea școalei				Dacă învățătorul lăcuiește în școală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lățime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
			Plaiul Nucșoarei					
1.	Nucșoara	110	3 camere	6	6	5	1	departe
2	Corbii	210	3 camere	8	3	5	5	aproape
3	Corbșorii	66	3 camere	7	4	5	2	departe
4	Stănești cu Pîrăști	100	3 camere	7	1	5	—	aproape
5	Slănicu	80	3 camere	6	—	4	3	aproape
6	Berivoești-Ungureni	78	3 camere	6	—	4	—	departe
7	Berivoești-Pămînteni	110	3 camere	7	1	4	4	aproape
8	Albești	85	3 camere	6	3	4	4	aproape
			Plaiul Dîmboviței					
1	Rucăru	295	2 camere	9	2	5	2	departe
2	Lereștii-de-Sus	132	2 camere	8	—	4	5	aproape
3	Valea-Mare	138	2 camere	8	1	5	—	departe
4	Valea-Foii	124	2 camere	8	—	4	4	aproape
5	Mesteacănu	76	2 camere	5	6	2	6	întrînsa
6	Văleni	214	2 camere	9	2	5	2	întrînsa
7	Rînceasa	74	2 camere	8	1	4	2	întrînsa

[71] Ibidem, dos. 1778/1844, f. 4—5 și 12.

No. şirului	Numirea satului	No. familiilor	Şcoala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcoalei				Dacă învăţătorul lăculeşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	Micloşani	121	2 camere	8	3	4	5	departe
9	*Lăicăi*	*63*	2 camere	7	5	4	5	departe
10	Cetăţenii-din-Vale	81	2 camere	8	2	4	1	departe
11	Coteneşti	53	2 camere	7	—	4	2	aproape
12	Bădeni-Pămînteni	115	2 camere	8	2	4	7	departe
13	Bădeni-Ungureni	68	2 camere	7	5	4	3	departe
14	Dragoslavele	127	2 camere	8	1	4	5	departe
15	Nemoeşti (Nămăeşti)	54	2 camere	5	7	4	5	departe
	Plasa Argişelul							
1	Colibaşi	89	1 cameră	6	6	4	2	aproape
2	Mioveni	130	2 camere	6	7	4	4	aproape
3	Racoviţa	170	3 camere	7	—	4	4	departe
4	Conţeşti	70	1 cameră	7	3	4	5	aproape
5	*Davideşti*	*130*	1 cameră	7	—	4	5	aproape
6	Voroveni	67	1 cameră	5	—	3	4	aproape
7	Vultureştii-de-Sus	120	2 camere	6	7	5	2	aproape
8	Vultureştii-de-Jos	74	2 camere	5	5	3	7	aproape
9	Hîrteşti (Hîrtieşti)	70	1 cameră	6	—	4	1	aproape
10	Lucieni	40	1 cameră	5	—	3	3	întrînsa
11	Boteni	146	2 camere	7	4	4	6	întrînsa

No. şirului	Numirea satului	No. familiilor	Şcoala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcoalei				Dacă învăţătorul lăculeşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	Măţău	180	3 camere	7	5	5	1	aproape
13	Juguru	95	1 cameră	6	4	4	1	aproape
				Plasa Dealului				
1	Călineşti	135	1 cameră	6	4	3	3	departe
2	Topoloveni	150	2 camere	5	7	3	7	departe
3	Goleştii-Badii	50	1 cameră	5	7	3	7	departe
4	Leurdeni	120	1 cameră	7	6	5	7	întrînsa
5	Ciulniţa	130	2 camere	6	1	3	7	întrînsa
6	Budişteni	150	1 cameră	7	6	4	7	întrînsa
7	Glîmbocata	150	3 camere	7	6	4	7	departe
8	Glîmbocelu	85	1 cameră	7	—	3	5	aproape
9	Chiţeşti	96	1 cameră	6	4	3	6	aproape
10	Priboieni	296	2 camere	7	7	4	6	întrînsa
11	Gorganu	190	2 camere	9	—	4	5	departe
12	Vrăneşti	125	1 cameră	6	4	3	7	departe
13	Vălenii	90	2 camere	5	7	3	7	departe
14	Ţigăneşti	150	1 cameră	6	4	3	6	aproape
15	Ştefăneşti	130	1 cameră	6	4	3	7	departe
16	Valea-Mare	160	1 cameră	7	7	4	6	întrînsa
17	Negreşti	135	2 camere	5	7	3	7	departe
18	Dobreştii	110	2 camere	6	6	4	1	întrînsa

No. şirului	Numirea satului	No. familiilor	Şcoala e alcătuită de una sau două ori mai multe camere	Mărimea şcoalei				Dacă învăţătorul lăcuieşte în şcoală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lăţime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Plasa Rîurile							
1	Domneştii	138	3 camere	6	7	3	6	departe
2	*Pietroşanii*	74	3 *camere*	6	2	3	5	departe
3	Bădeşti	80	3 camere	6	6	3	6	departe
4	Rătivoieştii	120	3 camere	5	4	3	6	aproape
5	Leiceşti	90	3 camere	5	6	3	6	departe
6	Coşeşti	94	3 camere	6	2	4	—	departe
7	Jupîneşti	70	3 camere	5	6	3	6	departe
8	Dîrmăneşti	76	3 camere	6	3	3	1	departe
9	Petreştii	70	3 camere	5	6	3	6	aproape
10	Tămăşeştii	76	3 camere	5	6	3	7	departe
11	Negreni	67	2 camere	5	2	3	7	departe
12	Piscani	50	2 camere	5	1	3	2	departe
13	Purcăreni	86	3 camere	5	4	4	1	departe
14	Miceşti	80	3 camere	5	5	4	—	departe
15	Ciumeşti	94	3 camere	5	7	3	6	departe
16	Mărăcineni	30	2 camere	5	4	4	—	întrînsa
17	Băjeştii	113	3 camere	5	3	3	5	întrînsa
18	Bălileşti	66	3 camere	5	—	4	—	aproape
19	Româneşti	64	2 camere	4	5	3	—	aproape
20	Goleşti	124	3 camere	5	4	3	7	departe

No. șirului	Numirea satului	No. familiilor	Școala e alcătuită de una sau doă ori mai multe camere	Mărimea școalei				Dacă învățătorul lăcuește în școală sau aproape ori mai departe de dînsa
				Lungime		Lățime		
				Stînjini	Palme	Stînjini	Palme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
21	Negeștii	124	3 camere	7	7	4	—	aproape
22	Vlădești	62	3 camere	5	—	3	1	departe
23	Aninoasa	100	3 camere	6	4	3	2	departe
24	Țițești	56	3 camere	5	4	4	—	departe
25	Livezeni	64	3 camere	5	3	3	5	departe
26	Stîlpeni	90	3 camere	5	5	4	—	departe
27	Rădești	90	3 camere	5	4	4	—	departe
28	Valea-Popii	91	3 camere	5	6	3	7	aproape
29	Drăghiciu	96	3 camere	6	—	3	6	departe
30	Mihăești, Vlădeni	81	3 camere	5	7	3	6	aproape
31	Schitu-Golești	92	3 camere	5	4	3	6	întrînsa
32	Capu-Piscului	100	3 camere	6	1	3	6	departe
33	Godeni	88	2 camere	5	—	3	4	aproape
34	Poienari	83	3 camere	4	7	—	—	departe
35	Furnicoși	30	n-are	—	—	—	—	departe

I. Brezoianu"

CONTRIBUTION À LA CONNAISSANCE DE L'ENSEIGNEMENT VILLAGEOIS DANS LE DÉPARTEMENT DE MUSCEL ENTRE 1838 ET 1848

Résumé

Dans la première partie de cette étude, après avoir présenté les circonstances dans lesquelles on a ouvert les écoles de village dans le département Muscel, l'auteur s'occupe des candidats qui désirent devenir maîtres et maîtres d'école. On montre le récrutement qui doit avoie lieu et la préparation des candidats, leurs droits, les difficultés, les besoins qu'ils ont eu a endurer et les oscillations de tout ceci.

La deuxième partie de cette étude est consacrée à l'établissement des écoles, faisant mention par qui elles ont été construites, de quel materiel, les cas d'incendie, ainsi que la vente de quelques d'entre elles.

Cette étude est completée par 3 annexes oú on trouve la liste des candidats et des maître d'école de Muscel á partir de 1843, 1846, 1848 et encore par une autre annexe qui comprend une liste de l'an 1844 représentant les dimensions et le nombre des chambres affectées aux écoles du departement Muscel.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 21 mai 1977

ÎNVĂȚĂMÎNTUL SĂTESC ÎN JUDEȚUL ARGEȘ (1848—1864)

CONSTANTIN I. DUMITRESCU

Școlile comunale au fost închise la 1 noiembrie 1848, de către regimul reacționar adus la putere, după înăbușirea revoluției, de către forțele străine, invadatoare, fiind redeschise abia în toamna anului 1857 [1].

Au fost însă sate care fără să aibă aprobarea oficială, au ținut școli cu cheltuielile lor și în această perioadă. Dintre acestea, amintim satul Mușătești. La 13 noiembrie 1858, locuitorii satului, dînd o recomandare lui C. Popescu, arătau că funcționează ca învățător „fără întrerupere" de la prima înființare pînă astăzi, „mai cu seamă ținînd școala fără leafă și în intervalul cît au stat suspendate școalele comunale" [2].

În toamna anului 1854 Eforia școalelor a făcut demersuri pe lîngă Departamentul din Lăuntru și domnitor pentru redeschiderea școlilor [3].

Se prevedea ca școlile să funcționeze numai în satele cu peste 100 de familii. Comitetului de inspecție i s-a cerut să trimită listele cu satele „fruntașe", specificîndu-se populația fiecăruia, arătîndu-se unde urmează a se înființa școala. Din răspunsul trimis rezultă că, în anul 1855, satele județului Argeș se împărțeau astfel [4] : 108 sate aveau peste 100 familii, 93 sate aveau între 50—100 familii, și 29 sate aveau sub 50 familii, în total erau 240 sate.

În anul 1857 se pune din nou problema redeschiderii școlilor sătești. Caimacanul Alex. D. Ghica, prin afisul nr. 12/11 ianuarie 1857, a hotărît redeschiderea școlilor [5]. În temeiul acestui ordin, Eforia a decis ca școlile să fie reînființate începînd de la satele mai mari și treptat și la cele mici. De la candidați se cerea, la numire, numai „a ști să citească și să scrie, catehismul și cele patru lucrări de artimetică" [6]. La 18 februarie 1857, s-a hotărît să se înființeze, în toată Țara Românească, 2 000 școli. Leafa învățătorilor s-a fixat la 300 lei pe an. În urma publicațiilor făcute de către Eforie, nu s-au găsit doritori să dea examen pentru ocuparea posturilor de învățători. De aceea, s-a decis să se înființeze numai

[1] Vezi : Dumitrescu, I. C., *Învățămîntul sătesc în județul Argeș (1838—1848)*, în „Studii și comunicări", Muzeul Pitești, 1972.

[2] Arhivele statului București, M.I.P., 2749/1859, f. 223.

[3] Arhivele statului, București, *Vornicia din Lăuntru*, 3769/1854, f. 23.

[4] Ibidem, f. 418.

[5] Urechia, V.A., *Scoalele sătești în România. Istoricul lor de la 1830—1867*, București, 1865, p. 91.

[6] Ibidem.

1 200 școli, mărindu-se salariul învățătorilor la 600 lei pe an [7]. S-au trimis porunci către cîrmuiri cerîndu-le să pregătească toate condițiile în vederea reînființării școlilor. La 19 februarie 1857, Administrația județului Argeș înainta Eforiei un tabel în care se arăta : școlile ce urmează a se deschide, satele „înclinate", starea clădirilor școlare etc. [8].

Situația de pe plăși este redată de tabelul de mai jos :

Plasa sau plaiul	Cîte școli urmează a se deschide	Sate înclinate	Clădiri școlare bune	Clădiri școlare care au nevoie de reparații capitale	Cîte clădiri școlare lipsesc	Observații
Olt	24	7	3	16	5	
Topolog	30	5	21	7	2	
Loviștea	22	10	1	21	—	
Argeș	28	2	11	13	4	
Pitești	31	9	1	19	11	
Gălețești	22	9	3	15	4	
Cotmeana	21	8	4	11	6	
Total	178	50	44	102	32	

Rezultă că autoritățile s-au orientat a reînființa școli, cu mici excepții, în satele în care ele au funcționat și înainte de 1848.

Baza materială, în vederea redeschiderii școlilor, lăsa de dorit. Deși înainte de revoluție se construiseră, după posibilitățile satelor, localuri pentru toate cele 184 școli, acum numai 44 mai erau bune de întrebuințat.

În vederea redeschiderii școlilor, V. Urzescu, învățătorul superior al școlii primare din Pitești, a recrutat candidați cu care, toată vara anului 1857, a făcut cursuri. Candidații au fost examinați la citire, scriere, catehism și cele patru lucrări aritmetice, fiind declarați reușiți un număr de 91. În noiembrie au mai fost examinați 41, iar în decembrie încă 10, toți fiind declarați reușiți și trimiși în satele lor pentru a deschide școlile. Deci, în toamna anului 1857, au pornit de pe băncile școlii spre satele județului Argeș 142 învățători. Repartizarea lor pe plăși a fost : Olt — 22, Topolog — 20,Loviștea — 20, Argeș — 19, Pitești — 21, Gălețești — 19, Cotmeana — 21. Dintre aceștia, 14 erau foști învățători, 16 erau absolvenți ai seminarului, iar 112 erau tineri, nou încadrați în învățămînt [9]. Revizorul și subrevizorii participau și ei la cursurile de pregătire.

Candidații mai bine pregătiți primeau numirea de învățător. În octombrie 1857 s-a dat titlul de învățător la 52 candidați. Și după obținerea acestui titlu ei urmau cursurile de pregătire.

Prin adresa 55/6 mai 1861, Eforia anunță pe V. Urzescu că cei care au titlul de învățător nu mai sînt obligați a urma cursurile de la școala normală în fiecare vară, ci numai „cînd se va dovedi că respec-

[7] Ibidem, p. 93.
[8] Arhivele statului, București, *Vornicia din Lăuntru*, 3769/1854, f. 114—162.
[9] Ibidem, f. 43—80 ; 215.

tivul a uitat și atunci numai în vacanța cea mare", cînd vor face, în special, lucrări de agricultură și agrimensură. El protestează deoarece învățătorii numiți pînă acum la școlile sătești din județul Argeș nu li s-a cerut „decît abia învățăturile clasei a II-a". Deși cursurile s-au organizat din vara anului 1857, totuși, din cauza lipsurilor de la ele, s-a înaintat „foarte încet" la învățătură și materiile clasei a II-a nu au fost terminate, alții nu le-au făcut de loc. Cere ca și învățătorii „definitivi" să urmeze în continuare, cursurile școlii normale pentru a absolvi clasa a III-a [10].

Rezultă, de aici, nivelul scăzut al pregătirii profesionale a marii majorități a învățătorilor, care va influența în mod negativ activitatea lor de la clasă și rezultatele muncii de instruire.

Situația materială a majorității învățătorilor era grea. Pentru munca depusă, ei primeau cîte doi lei de fiecare familie, fiind mari diferențe între salarizarea lor ca urmare a mărimii satelor, fapt ce a determinat multe nemulțumiri în rîndul dăscălimii argeșene. Astfel, în trimestrul I al anului 1858, cei 120 candidați și învățători au primit următorul salariu : 54 învățători au primit cîte 75 lei, 36 cîte 37,20 lei, 30 cîte 25 lei [11]. După 1860, toți vor primi cîte 50 lei pe lună.

Dar nici aceste drepturi, destul de modeste, nu le primeau la timp, provocînd alte greutăți materiale învățătorilor. La 3 mai 1858, V. Urzescu informa Eforia că „toți învățătorii strigă și reclamă că dacă nu li se dă lefile lor acum", își dau demisia [12]. Aceeași situație este relatată și la 10 septembrie 1862 de către prefectul județului [13].

La cele de mai sus, s-au mai adăugat și alte greutăți pe care învățătorii le-au întîmpinat din partea unor autorități locale, care urau școlile, din partea unor proprietari, dar mai ales a arendașilor, care continuau a-i socoti clăcași, cerîndu-le zile de clacă [14].

Greutățile de mai sus au creat o mare fluctuație de cadre. Astfel, dintre cei 142 tineri încadrați în învățămînt în toamna anului 1857, numai 32, adică 22%, mai erau în învățămînt peste șapte ani, în anul școlar 1863—1864 [15].

Unii învățători, după cum am mai arătat, pentru a putea să-și întrețină familiile, îndeplineau și alte funcții. Cînd li se interzicea acest lucru, demisionau [16].

În octombrie 1857, s-a trimis Eforiei un tabel cu satele în care urmau a se redeschide școlile, specificîndu-se că cele care au mai puțin de 100 de familii „s-au înclinat cu altele", afară numai de acelea „care nu s-au putut", fiind prea depărtate și răzlețe [17]. La începutul lunii decembrie 1857, în județul Argeș funcționau deja 142 școli, urmînd a se mai reînființa încă 55 [18], după cum rezultă din tabelul de mai jos.

Neputîndu-se înființa școli în toate satele, s-a hotărît unirea a două-trei sate, mai mici și mai apropiate, pentru a întreține o școală.

---

[10] Ibidem, 280/1860, f. 257.
[11] Ibidem, 3135/1858, f. 6 și urm.
[12] Ibidem, f. 72/111.
[13] Ibidem, 738/1862, f. 320.
[14] Ibidem, 2749/1859, f. 215.
[15] Ibidem, 757/1864, f. 8 și urm.
[16] Ibidem, 2749/1859, f. 234, 280/1860, f. 44 și urm.; 738/1862, f. 103, 104; 704/1863, f. 4; 460/1864, f. 18.
[17] Ibidem, 3898/1857, f. 1 și urm.
[18] Ibidem.

Plasa sau plaiul	Școli înființate	Școli ce urmează a se înființa	Observații
Olt	22	7	
Topolog	20	12	
Loviștea	20	7	
Argeș	19	8	
Pitești	21	13	
Gălețești	19	3	
Cotmeana	21	5	
Total	142	55	

Această măsură, în unele cazuri, s-a aplicat în mod arbitrar, generînd plîngeri din partea satelor respective, care au cerut să aibă școli proprii [19].

În anul școlar 1858/1859, numărul școlilor a scăzut la 120, ca urmare a hotărîrii Eforiei de a spori salariul învățătorilor la 600 lei pe an, dar, neavînd fonduri suplimentare, a redus numărul școlilor la 120 pentru fiecare județ. Aceasta a fost o măsură arbitrară, care nu a ținut cont, cel puțin, de mărimea județelor [20]. Din cauza acestei hotărîri, 28 școli, care funcționaseră în 1857/1858, au fost închise.

Măsura a provocat multe nemulțumiri din partea satelor și chiar a autorităților locale. La 12 aprilie 1858, auzind de această măsură, comitetul școlar de inspecție din județul Argeș a protestat [21].

Unele sate, printre care amintim Bumbuești, Titești, Boișoara, Găujani, au adresat caimacanului memorii, înfierînd măsura luată de Eforie, arătînd că este nedrept „ca noi să dăm acei cîte doi lei și școli și candidați să nu avem“ [22]. Satele Lunca Corbului, Urși, Budeasa Mare și Mică au deschis școli pe seama lor, învoindu-se prin contract cu foștii învățători „a învăța copiii pe timpul iernii“ [23].

Pentru anul școlar 1859/1860, hotărîrea a fost abrogată, satele care aveau de la 50 familii în sus puteau înființa școală proprie. Ca urmare, la 8 martie 1860, în județ funcționau 201 școli, fiind repartizate pe plăși astfel : 29 școli în plasa Olt, 30 în Topolog, 29 în plaiul Loviștea, 28 în plasa Argeș, 34 în Pitești, 24 în Gălețești, 27 în Cotmeana. După statistica întocmită de I. Maiorescu, numărul școlilor era de 199 [24].

Evoluția procesului de învățămînt a fost înrîurită de condițiile istorice ale epocii respective, de gradul de dezvoltare a modului de producție, de gradul de cultură al satelor, de baza materială a școlilor, gradul de pregătire profesională, metodică, morală a cadrelor didactice respective.

Cea mai mare parte a învățătorilor a muncit cu conștiinciozitate pentru a face din școala lor o instituție îndrăgită de săteni, plină de copii, care să contribuie la realizarea menirii pentru care a fost creată [25].

---

[19] Ibidem, 2749/1859, f. 3, 68—69.
[20] Ibidem, f. 81 ; a se vedea anexa.
[21] Ibidem, f. 98, 371.
[22] Ibidem, f. 196.
[23] Ibidem, f. 334.
[24] *„Instrucțiunea publică“*, iulie 1860, p. 206.
[25] Arhivele statului București, *M.I.P.*, 2749/1859, f. 97

În anul școlar 1859—1860 au fost evidențiați 31 de învățători pentru activitatea exemplară și rezultatele obținute la clasă [26].

Procesul de învățămînt, în afară de baza materială precară și alte cauze arătate mai sus, a suferit și din lipsa manualelor școlare. Dacă procurarea lor era o problemă pentru școala din Pitești, cu atît mai mult pentru cele sătești [27]. La 8 martie 1860, Samoilă Ostăsescu, revizorul școlar, raporta Eforiei că „toate școlile, în genere, din acest district sînt în mare lipsă de cărți didactice“ [28].

Dinamica învățămîntului în acești ani este înfățișată, în linii mari, în tabelul de mai jos.

Evoluția numărului școlilor sătești și a elevilor în județul Argeș între anii 1848—1864

Nr. crt.	Numele plășii	Anii școlari													
		1847/48		1857/8		1858/9		1859/60		1860/1		1862/3		1863/4	
		Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli	Elevi	Școli
1	Olt	—	25	—	23	588	17	—	29	1039	29	—	27	1067	26
2	Topolog	—	31	—	21	513	17	—	30	736	30	—	26	691	25
3	Loviștea	—	23	—	21	476	17	—	29	610	26	—	26	701	25
4	Argeș	—	26	—	20	554	17	—	28	826	26	—	27	580	23
5	Pitești	—	34	—	23	596	18	—	34	833	30	—	32	920	31
6	Gălășești	—	25	—	19	454	17	—	24	446	20	—	21	633	21
7	Cotmeana	—	2	—	21	475	17	—	27	339	23	—	24	703	25
	Total	4834	185	—	148	3656	120	5828	201	4831	184	—	183	5295	176

Cifrele trebuiesc luate în considerație, însă cu multă prudență, pentru că unele școli, deși în rapoartele oficiale [29] erau trecute că au funcționat, în realitate, în majoritatea timpului, au fost închise [30].

Datele arată că numărul școlilor sătești în acești 7 ani(1857—1864) a crescut și a scăzut, ca urmare a cauzelor arătate mai sus. De reținut că numărul școlilor la sfîrșitul acestei perioade era de 176, mai mic cu 8 față de numărul școlilor existente în 1848.

Dacă din acest punct de vedere nu putem vorbi de un progres real, decît într-un an, față de situația din 1848, totuși, analizînd procesul de învățămînt prin prisma altor indicatori, se poate observa o îmbunătățire. Astfel, numărul mediu al elevilor ce reveneau pentru fiecare școală, pe plăși și, în genere, pe județ, este mult mai mare, chiar dublu, față de perioada anterioară revoluției. Primul loc a revenit, în toți anii analizați, plășii Olt, iar pe ultimul loc s-a situat plasa Cotmeana.

Date superioare perioadei 1838—1848 sînt și în ceea ce privește raportarea numărului de elevi la cel al familiilor, atît în cadrul dinamicii fiecărei plăși, cît și pe ansamblu. Pe primele locuri s-au situat

---

[26] Ibidem, 280/1860, f. 209.

[27] Ibidem, f. 478.

[28] Ibidem, f. 54.

[29] Cînd am găsit date contradictorii ce se refereau la același fenomen am folosit întotdeauna cifrele cele mai mari.

[30] Arhivele statului București, *M.I.P.*, 2749/1859, f. 272 ; 280/1860, f. 44 și urm.

plăşile Olt şi Loviştea, iar pe ultimele locuri plăşile Găleşeşti şi Cotmeana.

Tabelul de mai jos este edificator în acest sens, confirmînd concluziile trase [31].

Plasa sau plaiul	Anii şcolari					
	1858/1859		1860/1861		1863/1864	
	Nr. elevi în medie ce revenea pe şcoală	Un elev revenea la atîtea familii	Nr. elevi în medie ce revenea pe şcoală	Un elev revenea la atîtea familii	Nr. elevi în medie ce revenea pe şcoală	Un elev revenea la atîtea familii
Olt	34	6	39	3,5	41	3,5
Topolog	30	6	24	4,5	27	4,5
Loviştea	29	5,5	23	4,3	28	3,6
Argeş	32	6	31	3,6	25	5,5
Piteşti	33	7	27	5	29	4,5
Găleşeşti	26	8	22	8	30	6
Cotmeana	27	7	14	8,5	28	4,5
Media pe judeţ	30	65	26	4	30	4,5

Controlul şi îndrumarea şcolilor erau asigurate de revizorul şcolar şi subrevizorii de plăşi. În această perioadă, 1857—1864, funcţia de revizor al şcolilor săteşti a fost îndeplinită de către Samoilă Ostăsescu, fost învăţător al şcolii din Curtea de Argeş. El a dat dovadă de conştiinciozitate în această muncă, însă nu a putut să controleze şi să îndrume îndeaproape toate şcolile pentru că un singur om era peste putinţă a putea săvîrşi „reviziunea în termenul prescris de trei luni, la 200 de şcoli şi într-un district aşa de întins“ cum este Argeşul [32]. Dar chiar o inspecţie la trei luni era foarte puţin, „cînd ar trebui să se revizuiască pe fiecare lună“ [33]. De aceea V. Urzescu a cerut să se îmbunătăţească sistemul de îndrumare şi control al şcolilor săteşti.

Eforia a propus ca, în locul revizorilor de judeţe pentru şcolile comunale, să fie numiţi cîte un inspector care să fie în acelaşi timp şi institutor al învăţătorilor, luînd această sarcină de la institutorul superior al şcolii normale. Propunerea a fost adoptată de Adunarea Legislativă a Ţării Româneşti. Pe 20 noiembrie 1860, în cancelaria Eforiei, s-a ţinut concurs pentru ocuparea acestor posturi. În urma concursului, a fost numit ca inspector al şcolilor săteşti şi institutor al candidaţilor de învăţători din judeţul Argeş tot Samoilă Ostăsescu, avînd un salariu de 300 lei şi diurnă de 200 lei, în total 500 lei pe lună [34].

În activitatea sa, revizorul era ajutat de subrevizori de plăşi. Din anul 1857, s-a revenit la vechea prevedere, fiind numit cîte un revizor pentru fiecare plasă. Cunoaştem numai revizori numiţi în anul 1860. Pe 29 octombrie 1860 s-a ţinut la şcoala normală din Piteşti un concurs pentru ocuparea celor 7 posturi de subrevizori. S-au înscris la concurs 13 candidaţi. Concursul a constat din : scriere, lectură, catehism, arit-

[31] Pentru comparaţii cu perioada 1838—1848, a se vedea Dumitrescu, I. C. *op. cit.*
[32] Arhivele statului Bucureşti, *M.I.P.*, 280/1860, f. 53.
[33] Ibidem.
[34] Ibidem, 327/1860, f. 2, 66.

metică, gramatică și geografie. Cei șapte subrevizori reușiți la concurs, au fost : 1) Ștefan Ștefănescu — la plasa Topolog ; 2) Găiteanu — Pitești ; 3) Barbu Pretorian — Argeș ; 4) C. Duca-Gălesești ; 5) Gh. Grigore — Cotmeana ; 6) N. Popescu — Loviștea ; 7) Ștefan Matei — Olt [35].

Subrevizorii trebuiau să inspecteze lunar fiecare școală și să raporteze revizorului sau institutorului superior, iar vara participau, împreună cu învățătorii, la cursurile organizate la școala din Pitești.

În luna aprilie, în toate școlile se țineau examene de sfîrșit de an. La 27 aprilie 1858, învățătorul din satul Cepari, plasa Topolog, relata următoarele în legătură cu desfășurarea examenului și a festivității de închidere a anului școlar : după ieșirea de la biserică — era duminica —, toți au mers la școală, care era împodobită cu flori și ramuri verzi ; s-au rostit rugăciuni de către elevi, pe urmă unii școlari începători au citit la tabelele de silabisism, au citit pe dinafară tabelele din manualul de rugăciuni ; la aritmetică au fost ascultați din adunare și scădere cu numere întregi ; s-au examinat și la scrierea caligrafică a literelor latine — deci, în anul școlar 1857/58, în unele școli s-a trecut la folosirea alfabetului latin. Scriitorul satului, fost candidat de învățător, a rostit o frumoasă cuvîntare [36].

Pe această treaptă de progres s-au aflat școlile din satele județului Argeș în preajma aplicării prevederilor Legii instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1865.

Cu toate greutățile inerente, în pofida vicisitudinilor timpului, învățămîntul în județul Argeș s-a dezvoltat continuu. Un mare merit l-au avut, în acest sens, cadrele didactice care, în marea lor majoritate, au muncit cu elan și chiar cu eroism pentru progresul școlilor.

Argeșul a ocupat, în privința instrucțiunii primare, în toată perioada de care ne-am ocupat, un loc fruntaș [37].

Miile de elevi care au urmat școlile primare au contribuit la creșterea gradului de cultură a satelor argeșene și a știutorilor de carte, fenomen cu implicații pozitive în dezvoltarea pe mai departe a societății românești.

Țărănimea argeșană a acordat o deosebită atenție școlilor, s-a preocupat de bunul mers al învățămîntului, a stimat și iubit dascălii muncitori. Dacă și din partea claselor exploatatoare s-ar fi manifestat aceeași preocupare, progresul instrucției publice ar fi fost mult mai evident, numărul celor școlarizați — mult mai mare, iar consecințele pozitive ale acestui fenomen mult mai evidente.

L'ENSEIGNEMENT RURAL DANS LE DÉPARTAMENT D'ARGEȘ (1848—1864)

Résumé

En employant des donnés innédites pour la plupart, l'auteur présente l'évolution de l'enseignement rural du département d'Argeș, commençait avec la révolution de 1848 jusqu'à la réforme de l'enseignement faite pendant Al. I. Cuza, en 1865.

[35] Ibidem, 280/1860, f. 156.

[36] Ibidem, 2749, f. 117.

[37] *Anuarul general al instrucțiunii publice din România pe anul școlar 1863/1864*, București, 1866, p. 49, 120, 174.

Le gouvernement instauré après la répression de la révolution a fait suspendre le 1 novembre 1848, les cours dans les écoles rurales pendant 9 ans ; les cours ont été repris pendant le gouvernement de Alex. D. Ghica, en 1851.

Dans l'article ci présent, l'auteur passe en revue le progrès quantitatif et qualitatif enregistré ce temps dans les écoles rurales et la dinamique de l'eseignement. Malgré les difficultés surgies surtout de la part des classes exploiteuses. L'enseignement a conuu un développement ascendent, à la suite du travail plein d'abnegation de la grande majorité des instituteurs.

Les paysans d'Argeș, quoi analphabétes dans la plupart, ont compris le rôle et l'importance de l'école dans l'instruction de leur enfant et ont contribué eux aussi au développement des écoles.

A la fin de l'article, l'auteur met en rélief l'importance sociale du développment de l'enseignement rural dans le départament d'Argeș.

Facultatea de învățămînt pedagogic Pitești
Primită în redacție la 21 mai 1977

INCENDIUL DE LA PITEŞTI DIN AUGUST 1848

VASILE NOVAC

Pentru o mai bună înţelegere a istoriei Piteştilor anului 1848, a radicalismului care a caracterizat pe orăşeni tot timpul revoluţiei, credem că nu este suficient să ne mărginim la analiza racilelor sociale. Este necesar, deci, să ţinem seama şi de cauze naturale, referindu-ne în special la calamităţi, care au avut urmări sociale, mărind mizeria şi inechitatea socială, contribuind astfel direct la creşterea nemulţumirilor poporului.

De aceea, vom prezenta incendiul de la Piteşti din noaptea de 18/19 august 1848, bazîndu-ne pe unele documente inedite aflate la Arhivele statului Piteşti şi la biserica din satul Băjeşti, comuna Bălileşti, precum şi pe informaţii culese din presă şi scrisori ale vremii.

La 23 august 1848, Samuil, administratorul Episcopiei de Argeş, informează Mitropolia, Ministerul Instrucţiei Publice şi Credinţei, precum şi Episcopia Argeşului (pe „Ierodeiu chivernisitorul celui din Bucureşti metoh al acestei sfinte episcopii") că la 18/19 august a izbucnit „un foc prăpăditor în mijlocul oraşului Piteştilor, care în trei ceasuri au mistuit tot tîrgul, trei biserici, cîteva mahalale şi o mulţime de case între care s-au ars şi metohul episcopiei, Consistoria cu canţelaria şi cu tot ce s-a aflat într-însul" [1]. Violenţa incendiului, favorizată de un vînt puternic, lipsa unor mijloace eficace de prevenire şi combatere a lui au făcut imposibilă orice intervenţie a oamenilor pentru „a da lumii vreun ajutor".

Această încercare grea prin care a trecut oraşul Piteşti era precedată — aşa cum o înfăţişează mitropolitului Neofit, administratorul Samuil, — „cu smerenie şi cu lăcrămi nemîngîiate" — de „potoapele cele primăvăratice", „mortalitatea vitelor", de „ivirea stricătoarelor lăcuste", de „biciul holerei, care încă bîntuie pe aici, şi de „o secetă de 3 luni care a uscat pămîntul" [2].

Un molitvenic editat către sfîrşitul secolului al XVIII-lea sau începutul veacului trecut (lipseşte o mare parte din el, inclusiv foaia de titlu — de aceea n-am putut-o data precis) ce se află în biserica din Băjeşti păstrează două însemnări chirilice care ne completează şi ne întăresc informaţiile privitoare la două din calamităţile abătute asupra oraşului Piteşti. Prima se referă la foc : „1848 august 19 — au ars tîrgul

[1] Arh. St. Fil. Argeş, *fond Episcopia Argeşului*, dos. 74/1848, fila 1.
[2] Ibidem, fila 1.

Piteştilor", iar a doua la holera care bîntuia în acel an în întreg ţinutul : „1848 mai — Încă s-au început holera". Documentele inedite la care ne-am referit mai sus, cît şi celelalte nu se preocupă de stabilirea cauzei focului. Nici opinia publică, nici guvernul *(Locotenenţa domnească)* nu s-au interesat de acest lucru, de aceea nici noi nu vom căuta să răspundem la această întrebare, pentru că deocamdată am face-o doar ipotetic.

Ceea ce este important şi vrem să subliniem în mod deosebit este sprijinul pe care guvernul, presa revoluţionară şi opinia publică din întreaga ţară l-au dat piteştenilor . Înăbuşirea revoluţiei burghezo-democratice din Ţara Românească ca urmare, în primul rînd, a intervenţiei brutale a trupelor turceşti şi ruseşti, a făcut imposibilă organizarea în continuare a strîngerii ajutoarelor pentru oraşul ce fusese transformat în cenuşă.

La 23 august 1848, ziarul „Popolul Suveran" anunţa : o fatală calamitate au cufundat în doliul ruinelor una din cele mai vechi capitale ale României, Piteşti" [3].

În continuare ziarul publica scrisoarea lui C. B. Bălcescu (fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu), din 20 august care arăta : „Cea mai mare şi importantă parte a cetăţii Piteşti se făcu prada focului în seara de 18 spre 19 ale corentei. Nenorocirea ce lovi pe bunii cetăţeni piteşteni îmi impune datoria să le fiu întrajutor cu ceea ce mijloacele mele mă iartă în momentele de acum. Primeşte, dar, domnule redactor, a deschide în coloanele jurnalului dumitale o subscripţie în favorul celor atinşi de sus arătata nenorocire, şi binevoieşte a mă înscrie şi pe mine cu suma de 300 lei" [4].

„Redacţia se grăbeşte a comunica aceasta şi cheamă pe fiecare român a contribui ca să uşureze nenorocirea fraţilor noştri piteşteni" [5], şi publică lista cu alte 29 persoane care au subscris, precizînd că P. Teulescu, unul din redactori, se ocupă cu strîngerea banilor. Dăm mai jos lista celor care au subscris cu precizarea în paranteză a sumei în lei : C. B. Bălcescu (300), P. Teulescu (200), P. Poenaru (100), C. Roată (32,20), I. Snagoveanu (65), D. A. Orăscu (32), Dimitrie Creţulescu (96), Dimitrie Bolintineanu (96), C. Mateescu (65), Scarlat D. Fălcoianu (32), C. N. Rîmniceanu (23), Radu Golescu (32,20), Ion Magheru (32), V. Aricescu (32), (32), Solacolu (65), Aristid Gavala (33), Maior Teologu (64), soldatul Stratinescu (9,92 — salariul pe o lună), N. Daniilopolul (65), I. C. Brătianu (300), Cezar Boliac (300), G. N. Creţeanu (32), N. Andronescu (32,20), G. I. Vernescu (32,20), V. Boerescu (65), Ştefan Lespezeanu (25,20), Mihail Popazolu (23), C. Românescu (32,20), Paleologu (23) şi G. Ioanidi (25,20). Din cei 30 enumeraţi mai sus numai 5 plătiseră suma, ceilalţi se angajaseră abia şi urmau s-o plătească îndată ce vor putea procura banii. Doar P. Teulescu, Ion Magheru, Solacolu, N. Andronescu şi C. Românescu au putut achita suma la 23 august 1848" [6].

La 23 august „Popolul Suveran" anunţa că a mai primit 33 de lei de la „o damă română şi 6 lei şi 36 parale (3 sfanţihi)" mica economie a unei copile de 11 ani „ce era destinată" pentru nenorociţii cetăţeni ai oraşului Piteşti" [7]. De reţinut pe lîngă efortul financiar ce-l făceau cele

[3] *Popolul Suveran*, anul I Bucureşti, nr. *21*, august 23, 1848, p. 81.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.
[7] Idem, nr. 23, august 30, 1848, p. 92.

două anonime şi fina lor discreţie. O dovadă în plus că era un sprijin sincer ce nu urmărea decît ajutorarea celor loviţi de incendiu.

La apelul lansat de „Popolul Suveran" răspund şi ofiţerii Regimentului I în frunte cu colonelul Pleşoianu, care trimit 1 168 lei şi 20 parale după cum urmează : „colonelul Nic. Pleşoianu (150), maior Grigore Marghiloman (100), maior Boteanu (31,20), căpitanii : Scarlat Lăzăreanu, Gheorghe Zalic şi Constantin Lahovari cîte 63 lei, locotenenţii : Al Cuţarida, I. Munteanu I-iu, Petrache Moscu, P. Caramzolu, Al. Hristofi, Al. Pojoreanu, E. Sămăşeanu şi Al. Gărdescu 3 cîte 40 lei şi sublocotenenţii : D. Topliceanu, C. Mateescu, Iliodor Munteanu, Iliodor Brătianu, Inacu Pitaru, Ene C. Racoviţă, C. Zătreanu, C. Andreescu cîte 31 lei şi 21 parale, iar State doctor Vilag 63 lei" [8].

În 11 septembrie cînd se primesc aceşti bani, pe adresa redacţiei sosiseră numai 1996 lei şi 36 parale după cum urmează :

lei	parale
1 168	20 de la ofiţerii Regim. I
545	16 strînşi pînă la 30 august
100	— de la D. I. Poenaru
25	20 de la I. Branovici
157	36 de la Radu Roseti

De aceea redacţia ziarului invită la această dată pe cei ce au subscris „în lista ce am publicat cu nr. 21 (la 23 august 1848 — n.n.), să binevoiască a trimite la redacţie banii ce au făgăduit, ca să poată şi redacţia face cu dînşii întrebuinţarea pentru care au făcut apel la generozitatea cetăţenilor români" [9].

Mai mulţi funcţionari ai Ministerului de Finanţe al Ţării Româneşti cer, la : 8 septembrie 1848 ministerului, ca cei 100 de galbeni pe care Costachie Belu i-a lăsat în Casa Satului după vînzarea unor familii de ţigani, la dispoziţia „amploiaţilor a-i întrebuinţa cum vor cunoaşte mai folositor" — „să dea în ajutorul celor nenorociţi din focul întîmplat la oraşul Piteşti" [10].

Locotenenţa domnească a trimis pe unul din membrii ei la Piteşti — I. Eliade Rădulescu „pentru mîngîierea nenorociţilor arşi de foc", cum scria generalul Magheru, colonelului Pleşoianu la 25 august 1848 [11], după ce Eliade trecuse prin Piteşti şi apoi pe la Rîureni (Vîlcea). La 29 august Locotenenţa domnească dă un decret ce avea menirea să ajute pe piteşteni la reconstruirea oraşului, care cuprindea :

— Numirea unui arhitect pentru ca locuitorii să reconstruiască casele după un plan regulat.

— Tot materialul de construcţie să se vîndă la preţurile de dinaintea incendiului pentru a nu se „profita de nenorocirea aproapelui" [12].

— Plata tuturor meşterilor constructori şi a salahorilor va fi, din aceleaşi motive, ca cea dinainte de la 18 august.

— Întocmirea unei liste a incendiaţilor lipsiţi de toate mijloacele, care vor putea să-şi procure lemnăria necesară reconstruirii caselor din pădurile din apropiere — proprietate a mănăstirilor Cotmeana şi Valea.

---

[8] Idem, nr. 26, septembrie 19, 1848, p. 104.
[9] Ibidem.
[10] *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul *IV*, Bucureşti, 1903, p. 265.
[11] Idem, Tomul III, p. 681.
[12] Ibidem, p. 738.

— Banii rămaşi din subscripţia pentru incendiaţii din Bucureştii anului 1847, în sumă de 500 de galbeni, vor fi daţi pentru ajutorarea piteştenilor.

— Biserica va face o subscripţie, după cum urmează : Mitropolia — 500 de galbeni, Episcopia Rîmnicului — 300, a Buzăului — 200, a Argeşului — 150, „mănăstirile de întîiul clas — 30 galbeni, cele de al doilea clas 20 galbeni, cele de al treilea clas cîte 10 galbeni" [13].

— Toţi funcţionarii care au salariu mai mare de 150 de lei pe lună vor da a 10-a parte din el pe două luni. Se vor deschide liste de subscripţii în toate oraşele şi judeţele ţării.

— Numirea unui comitet „de bărbaţi integri" pentru împărţirea ajutoarelor „potrivit cu pierderea, numai la cei ce au pierdut starea mai mult de jumătate" [14].

— Publicarea numelor celor care au dat ajutoare, sumelor precum şi a felului cum au fost împărţite la „fiecare incendiat" [15].

În conformitate cu decretul nr. 492 al Locotenenţei domneşti, la 8 septembrie 1848 *Ministerul de război dă ordinul de zi pe oştire* cu nr. 50 pentru „a se strînge a zecea parte din leafă de la d.d. ofiţeri şi doctori" pe două luni adică septembrie şi octombrie" [16], pentru ajutorarea incendiaţilor din Piteşti şi să-i trimită banii „odată pe toţi la ştabul oştirii spre a se îndrepta după cuviinţă" [17].

Aşa cum am mai spus, înăbuşirea revoluţiei a sistat operaţiile de ajutorare a piteştenilor. Lipsa documentelor privind revoluţia de la 1848 în judeţul Argeş ne pune în imposibilitatea de a urmări refacerea oraşului. Studierea arhivelor locale din alte judeţe ar putea aduce date noi privitoare la felul cum a răspuns populaţia acestora la apelul Locotenenţei domneşti.

Redăm în anexe în întregime documentele inedite de la Arhivele Statului Filiala Piteşti, referitoare la incendiul din noaptea de 18/19 august 1848.

Anexa 1

Arhivele Statului, Filiala Argeş, Fond Episcopia Argeşului, Dosar nr. 74/1848.
Foaie de titlu.

„Anul 1848, August 23.
Della nr. 88.
Pentru focul ce s-au întîmplat în oraşul Piteştilor la 18 ale aceşteia noaptea spre 19".

Fila 1
„Ciornă"

Della nr. 88, Leat 848.
Cu smerenie şi cu lacrimi nemîngîiate, înştiinţez prea sfinţiei voastre că după potoapele cele primăvăratece, după mortalitatea vitelor, după ivirea stricătoarelor lăcuste, după biciul holerei, care încă bate pe aici şi după o secetă de trei luni, care au uscat pămîntul, alaltăieri noapte la optisprezece ale aceşteia spre nouă-

[13] Ibidem, p. 738—739.
[14] Ibidem, p. 739.
[15] Ibidem.
[16] Idem, Tomul IV, p. 257.
[17] Ibidem.

sprezece, au izbucnit şi un foc prăpăditor în mijlocul oraşului Piteştilor care în trei ceasuri au mistuit tot tîrgul, trei biserici, cîteva mahalale, şi mulţîme de case între care s-au ars şi metohul Episcopiei, Consistoria cu Canţelaria şi cu tot ce s-au aflat într-nsul.

Mînă omenească era peste putinţă de a da lumii vre-un ajutor din pricina vîntului. El au încetat de sineşi numai atunci cînd cel ce l-au trimis asupră-le pentru faptele noastre ca asupra Sodomogomorenilor au binevoit să-i poruncească a se potoli.

„Samuil.

Anul 1848, August 23, nr. 431".

Filele 2—3 libere.

Anexa 2

Fila 4 :

„Cinst. Ministriu al Instrucţiei publice şi al Credinţei.

Cu cinste dau în cunoştinţa C. Ministriu că focul ce au izbucnit în mijlocul oraşului Piteştilor la 18 ale aceşteia noaptea spre 19 dinpreună cu trei biserici, cîteva mahalale, tot tîrgul şi mulţimea caselor ce au mistuit în trei ceasuri au ars şi metohul episcopiei Consistoria cu Canţelaria şi cu tot ce s-au aflat într-nsul. Pentru care aceasta am supus şi la cunoştinţa prea sfinţiei sale părintele Mitropolitul, prin cel cu nr. 431 spre ştiinţă.

Administratorul Sfintei Episcopii Argeş, Samuil.

1848 August 23 nr. 432"

Anexa 3

Fila 5 :

„Cîrmuirea Sfintei Episcopii Argeşului.

Prea cuviosul protosinghel chir Ierodin chivernisitorul celui din Bucureşti metoh al aceştii sf. episcopii.

Spre ştiinţă prea cuvioşiei tale ţi se face printr-aceasta cunoscut că focul ce au izbucnit în mijlocul oraşului Piteştilor la 18 ale aceşteia noaptea spre 19 din preună cu trei biserici, cîteva mahalale, tot tîrgul şi mulţimea caselor ce-au mistuit în trei ceasuri au ars şi metohul Episcopiei, Consistoria cu Canţelaria şi cu toate ce s-au aflat într-nsul. Samuil.

Anul 1848, August 23, Nr. 433"

L'INCENDIE À PITEŞTI EN AOÛT 1848

Résumé

L'auteur présente sur la base de quelques documents inedits, ainsi que des informations de la presse révolutionaire du temps, l'incendie de Piteşti de la nuit de 18/19 âout qui a détruit dans sa totalité le bourg, quelques faubourges trois eglises etc.

L'auteur montre la hâte avec qui Lieutenence Princére, la direction de la révolution, les employés, et un grand nombre de gens du pays, avaient manifesté pour venir a l'aide des sinistrés de Piteşti et pourq'ils reconstruisent leur ville.

L'échec de la revolution et du l'intervention brutale des armées ottomanes et tzaristes a determiné la cesse de l'aide aux habitants de Piteşti.

Muzeul Goleşti
Primit în redacţie la 20 iunie 1977

FIGURI DE LUPTĂTORI PAŞOPTIŞTI ARGEŞENI

NICOLINA COMAN

În materialul ce urmează ne-am propus să tratăm activitatea desfăşurată în revoluţia de la 1848 a unor revoluţionari din Argeş şi Muscel mai puţin cunoscuţi.

Eveniment de seamă în istoria poporului român „Revoluţia burghezo-democratică de la 1848 a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a dat un puternic impuls creşterii conştiinţei de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor şi transilvănenilor de a sfărîma vechile relaţii feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea naţională în cadrul frontierelor unuia şi aceluiaşi stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului şi democraţiei“ [1].

Izbucnită la 9 iunie la Islaz, la 11 iunie la Bucureşti — vestea revoluţiei se răspîndeşte în întreaga ţară. „Pretutindeni scirea... a fost primită cu mulţumire şi entuziasm. Ţara întreagă s-a deşteptat ca dintr-o letargie adîncă“ [2] va scrie mai tîrziu I. Ghica în „Amintiri din pribegie după 1848“.

Argeşul şi Muscelul au avut şi ele partea lor de glorie şi de jertfă în timpul revoluţiei. Au dat mari revoluţionari : fraţii Goleşti, Ştefan şi Nicolae ce s-au remarcat în mod deosebit, numărîndu-se printre conducătorii revoluţiei. Vărul lor A. G. Golescu — Arăpilă, susţinător activ al articolului 13 din Constituţie alături de N. Bălcescu şi I. Ghica, despre care avea să spună că era „între problemele politice şi sociale ale revoluţiei... chiar cea dintîi“ [3]. Fraţii Brătieni — renumiţi prin rolul pe care l-au jucat în pregătirea, organizarea, desfăşurarea revoluţiei şi străduinţa de a apăra revoluţia. Radu Alexandru ca şi Dimitrie Golescu cu roluri mai puţin importante (decît primii) dar susţinînd ideile şi acţiunile celorlalţi.

Dar alături de aceşti mari revoluţionari, Argeşul şi Muscelul au dat şi alţi revoluţionari — propagandişti ai ideilor revoluţionare, administratori de judeţe, comisari de propagandă, toţi luptători devotaţi cauzei revoluţiei. Ei aveau să explice programul revoluţionar, să îndrume masele

---

[1] *Programul P.C.R. de făurirea a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintarea României spre comunism.*

[2] I. Ghica, *Amintiri din pribegie după 1848*, în *Revista nouă* nr. 6, Bucureşti, 15 mai 1886, an. *I.*, pag. 29.

[3] C. Căzănişteanu, Col. M. Cucu, E. Popescu, *Aspecte militare ale revoluţiei din 1848 în Ţara Românească*, Ed. militară, Buc. 1968, pag. 21.

și atunci cînd revoluția a trecut prin moment grele, amenințată fiind de reacțiune, au mobilizat masele populare apărînd și salvînd revoluția.

Despre popor și despre ei scria N. Bălcescu plin de entuziasm că „Poporul nostru au întrecut pă toate popoarele Europei, chiar și pe parisieni“ [4].

I. Negulici, C. D. Aricescu, Andrei Pretorian, frații Turnavitu, Costache Brezoianu, Toma Conțescu, Ilie Trifonescu sînt numai cîteva nume de comisari, propagandiști, administratori ce au activat în timpul revoluției în Argeș și Muscel precum și în alte județe. Aportul argeșenilor și muscelenilor în revoluție este menționat frecvent în documentele vremii.

Încă din luna mai 1848 sînt semnalate o serie de mișcări în județul Argeș și Muscel. Raportul subcîrmuirii plășii Argeșelului către cîrmuirea Muscelului din 1 iunie 1848 arată că „la 29, 30 și 31 mai numitul Conțescu a invitat pă clăcașii după zisa moșie a sa Racovița și alții alăturași lăcuitori la răzvrătire, făgăduindu-le arme, bani și apărarea de toate datoriile sătești și proprietăricești, după care puindu-se în capul lor au mers de au călcat tahtul subcîrmuirii și le-au zis sătenilor ca să nu mai primească în satele lor pă nici un dregător al stăpînirii“ [5]. După cum reiese din o serie de documente Toma Conțescu din Racovița avea legături strînse cu frații Golești, participase la o serie de întruniri de la conacul Golești ale acestora. De asemenea avea legături cu o serie de revoluționari din Pitești și cunoștea secretele mișcării. După evenimentele din Racovița, Toma Conțescu organizează demonstrații revoluționare în orașele Cîmpulung și Pitești cerînd proclamarea Constituției, eliberarea robilor și schimbarea funcționarilor. Pitarul Crăciun Stoian, fost polițai al orașului Pitești pe timpul revoluției a declarat la interogatoriul luat de comisie“ : porunca guvernului revoluționar spre slobozirea robilor am ținut-o tăinuită și în nelucrare trei săptămîni și o puteam ține și mai mult dacă Toma Conțescu nu-i invita la răscoală“ [6]. După înăbușirea revoluției Toma Conțescu este arestat și dus la Craiova iar de aici cîrmuirea jud. Dolj îl înaintează la București. — Departamentului Trebilor din Lăuntru cu raportul nr. 1 606“ sub învinuirea că a luat parte cu revoluționarii în tulburările trecute“ [7]. Comisia alcătuită la 22 noiembrie 1848 pentru cercetarea celor amestecați în faptele revoluționare îl va declara pe Toma Conțescu revoluționar dinaintea izbucnirii revoluției și în tot cursul ei deoarece „acest Conțescu complicat fiind în complotul ce urzea revoluția, a și pus în lucrare izbucnirea ei acolo în partea locului în luna mai anul 1848“ [8].

Abia la 27 februarie 1850, după aproape doi ani de judecată și închisoare Departamentul dreptății cu nr. 550 comunică Tribunalului Muscel, „stingerea cauzii lui Toma Conțescu și a celor 9 clăcași din Racovița arestați odată cu el“ [9].

La începutul lui iulie 1848 în orașul Pitești are loc o mare adunare cu ocazia sfințirii steagului revoluției și depunerii jurămîntului. Din

---

[4] I. Ghica, *Op. cit.*, pag. 34.

[5] *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, Buc., 1962, pag. 287.

[6] Ibidem, pag. 506.

[7] *Anul 1848 în principatele române*, Buc., 1902, vol. V, pag. 401.

[8] *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, Buc., 1962, pag. 287.

[9] Ibidem, pag. 288.

coloanele ziarului „Pruncul român“ din 6 iulie 1848 care a consemnat acest eveniment aflăm că sufletul acestei adunări a fost profesorul Andrei Pretorian.

Iată cum consemnează acest eveniment ziarul : „Pitesci... Cu prilejul sfinţirei steagurilor în oraşul nostru domnul Pretorian profesorul şcoalei publice a ţinut următorul cuvînt... care fu primit cu cele mai vii aclamaţii, iar după sfinţirea stindardelor libertăţii foncţionarii publici au depus jurămîntul pe Constituţie“ [10]. La 18 octombrie 1848 pentru amestecul său în revoluţie, logofeţia bisericii cere eforiei şcoalelor scoaterea din slujbă a lui „Andrei Pretorian profesorul şcoalei publice din Piteşti“ [11]. Dintr-un raport înaintat de Cîrmuirea de Argeş — Departamentului din Lăuntru în luna decembrie aflăm că profesorul Andrei Pretorian nu poate fi arestat deoarece „după ştiinţa ce a luat cîrmuirea se află acum în capitala Bucuresci“ [12]. Numai la 7 martie 1849 aflăm că „arestuitul Andrei Pretorian atît din listele propaganţilor şi din jurnalurile revoluţionare, cît şi din însuşi răspunsurile sale s-a dovedit că a fost unul dintre propaganţii guvernului revoluţionar“ [13]. Comisia îl va declara participant la revoluţie şi hotărăşte a sta la arest.

Fraţii Turnavitu — Ştefan, comisar de propagandă, Demostene „misionat de Magheru cu strîngerea pandurilor volintiri“ [14] şi Scarlat administrator la Rîmnicu-Sărat. Ca şi Toma Conţescu, fraţii Turnavitu au avut legături strînse cu Goleştii şi aveau cunoştinţă despre izbucnirea revoluţiei.

La 14 august 1848 Ştefan Turnavitu într-un raport către guvern arăta că „pătruns de misia ce mi s-a încredinţat, asupra modului de a insinua ţăranilor ideile de libertate, dragoste şi frăţie, am lucrat socotesc eu, nu ca foncţionar ci ca român doritor de libertate şi mîntuirea patriei“ [15] şi raportează că la acea dată a aplicat jurămîntul pe Constituţie mai în toate satele din plasa Cotmeana „stindardele libertăţii fîlfîie pă toate bisericele satelor plăşii“ [16], dar se plînge că mai întîmpină o serie de greutăţi fiindcă unii preoţi împiedică propaganda revoluţionară. Nu numai el întîmpina greutăţi, asemenea cazuri sînt semnalate deseori deoarece reacţiunea încerca să înăbuşe revoluţia.

Într-o scrisoare către generalul Gh. Magheru, I. Hristopol — cîrmuitorul judeţului Argeş îl recomandă pe „domnul Demostene Turnavitu frate cu administratorul districtului Rîmnicu-Sărat şi comisarul orînduit aici... tînăr cu dorinţa de a servi patriei ca şi ceilalţi fraţi“ [17]. La recomandaţia acestuia Gh. Magheru îi încredinţează lui Demostene Turnavitu misiunea de a strînge voluntari pentru tabăra de la Rîureni. La 30 august 1848 Demostene Turnavitu solicită generalului Magheru să fie numit „căpitan de volintiri, dorinţă ce am de a servi patriei pentru mîntuirea ei“ [18].

După înfrîngerea revoluţiei, la 27 septembrie 1848 subcîrmuitorul plăşii Podgoria raportînd Departamentului din Lăuntru arăta că „astăzi la 27 a sosit în Pitesci două roate de militari de ai Magherului, temîn-

---

[10] *Anul 1848 în principatele române,* vol. II, pag. 206.
[11] Ibidem, vol. II, pag. 335.
[12] Ibidem, vol. V, pag. 620.
[13] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească,* pag. 161.
[14] Apostol Stan, Constantin Vlăduţ, *Gheorghe Magheru,* Buc., 1969, pag. 114.
[15] *Anul 1848 în principatele române,* vol. III, pag. 435.
[16] Ibidem.
[17] Ibidem, vol. III, pag. 734.
[18] Biblioteca Academiei R.S.R., Ms. 3905, f. 117.

du-ne ca nu şi fraţii Turnavitu ce se aflau în această plasă, anume Ştefan şi Demostene, care au fost organe ale Constituţiei, să nu tulbure liniştea lăcuitorilor, pe dată i-am şi arestuit, care chiar în pază fiind, n-au putut a-şi stăpîni cugetul încît prin feluri de vorbe arată pipăit că sînt tot de acest duh“ [19].

Al treilea frate Scarlat Turnavitu prin decretul 142 din iulie 1848 [20] al guvernului revoluţionar este numit administrator la Rîmnicu-Sărat. Ştefan Golescu într-o scrisoare către Golescu — Arăpilă, vorbind despre activitatea lui Scarlat Turnavitu scria : „Turnavitu este numit la Slam-Rîmnic... eu sînt foarte mulţumit de el“ [21]. O serie de documente vorbesc despre activitatea pe care o desfăşoară Scarlat ca administrator şi despre preocuparea lui pentru apărarea revoluţiei. După înăbuşirea revoluţiei arestat fiind, este întemniţat împreună cu fraţii săi la mînăstirea Văcăreşti, toţi trei categorisiţi în prima categorie, după importanţa activităţii desfăşurate în revoluţie. În lista arestaţilor politici de la Văcăreşt în dreptul lui Ştefan şi Demostene se specifică „Din Pitesci — trimişi de la vornicie“, iar în dreptul lui Scarlat „Pitarul Scarlat Turnavitu au fost cîrmuitor, orînduit de guvernul nepravilnic 2½ luni şi i-au fost organ tare“ [22]. La interogatoriul luat lui Scarlat Turnavitu în legătură cu arderea Regulamentului Organic în judeţul său el răspunde că : „aceasta a fost voinţa norodului la care eu nu m-am putut împotrivi“ [23]. La 17 februarie 1849 comisia de cercetare declară că Ştefan Turnavitu „a luat parte activă în faptele revoluţionare făcînd propagandă prin sate în calitate de comisar ecstraordinar“ [24] hotărîndu-se să stea sub arest. La 5 mai Scarlat Turnavitu este şi el declarat „complicat în revoluţie în mare grad“ [25] şi este pedepsit la munca Giurgiului pe timp de 6 ani [26].

De la mînăstirea Văcăreşti Scarlat Turnavitu este trimis la mînăstirea Marginea din jud. Buzău şi va sta întemniţat mulţi ani fiind eliberat printre ultimii revoluţionari.

Din Cîmpulung, pictorul I. Negulici prieten apropiat cu N. Bălcescu, Goleştii, I. H. Rădulescu a participat alături de ei la pregătirea şi organizarea revoluţiei. La 7 iunie 1848 este arestat de cîrmuire sub învinuirea că a participat la complotul urzit împotriva cîrmuirii, iese din închisoare imediat după izbucnirea revoluţiei şi la 13 iunie prin circulara 3 035-37 este orînduit de guvernul revoluţionar administrator la judeţul Prahova [27]. Faptul că Negulici primeşte un asemenea post destul de neînsemnat, dacă ne gîndim la activitatea pe care el a desfăşurat-o în pregătirea revoluţiei se explică prin poziţia sa radicală. Făcînd parte din grupul celor cu idei prea radicale, trebuia să se aibe în vedere ca ei să nu se strîngă laolaltă. Susţinător consecvent al ideilor revoluţionare, se va remarca în mod deosebit în funcţia încredinţată de guvern. I. Negulici cunoştea starea de lucruri din jud. Prahova. În perioada pregătirii revoluţiei trecuse pe aici să ridice poporul la luptă revoluţionară. „Poporul Suveran“ din 9 iulie 1848 atrăgînd atenţia guvernului „asupra alegerii slujbaşilor cărora le încredinţează susţinerea principiilor proclamate de Constituţie“ reliefează

---

[19] *Anul 1848 în principatele române,* vol. IV, p. 558.
[20] Ibidem, vol. II, pag. 224.
[21] Ibidem, vol. VI, pag. 13.
[22] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească,* pag. 34.
[23] *Anul 1848 în Principatele române,* vol. VI, pag. 235.
[24] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească,* pag. 526.
[25] Ibidem, pag. 225.
[26] *Anul 1848 în Principatele române,* vol. VI, pag. 254.
[27] Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848,* pag. 179.

în mod deosebit activitatea „cetățeanului Negulici" [28]. În perioada cînd guvernul revoluționar s-a retras la Rucăr și reacțiunea încerca să producă derută în rîndul poporului, Negulici socoti de datoria lui „nu numai de a nu părăsi postul, dar încă de a sprijini curajul poporului și al liniștii... luînd stindardul și ieșind în piață am chemat poporul sub dînsul și în mijlocul tuturor le-am vorbit și m-au ascultat, întrerupîndu-mă numai cu strigăte ; să trăiască patria liberă, să trăiască Constituția. Entuziasmul era mare și sublim" [29].

După înăbușirea revoluției pictorul se retrage peste munți la Brașov. De aici va urmări îngrijorat evenimentele din țară. Îl îngrijora și soarta fratelui său Dimitrie. În ziua de 6 august 1848 funcționarii districtului Muscel în curtea mînăstirii Negru Vodă au depus jurămîntul pe Constituție". „Jur că voiu fi credincios nației române, aperînd-o din toate puterile împotriva vrei cărei atac și asuprii ; jur că nu voiu lucra nici odată în contra intereselor nației și că voiu ține și apera ale 21 de punturi decretate de popol conlucrînd după putință și jertfind veața mea chiar pentru dînsele și pentru nație" [30]. Printre cei ce au semnat acest jurămînt se afla și Dimitrie Negulici, C. D. Aricescu, Dumitru Jianu, Costache Brezoianu etc. În urma depoziției pe care Costache Halepliu (un actor fără prea mult har) o făcuse în fața comisiei de cercetare, Negulici este nevoit să părăsească Brașovul. În toamna anului 1848 se afla internat în lagărul politic de la Brussa. De aici îndurerat față de atitudinea lui I. H. Rădulesu, care printr-un memoriu cerea o despăgubire guvernului turc „pentru sacrificiile făcute pentru revoluție" îi scria acestuia : „Eu mai întîi român sînt — sînt democrat, principiile îmi sînt : Dreptate, frăție, datorie". [31].

Tot din Cîmpulung C. D. Aricescu se va remarca în evenimentele de la 1848, mai ales prin publicațiile sale închinate revoluției. În lista întocmită (la 22 noiembrie 1848) de către comisie, cu persoanele ce se găsesc prin „gazetele ieșite în timpul revoluției, că au contribuit în daruri și cu scrisuri favorabile revoluției" [32] numele lui C. D. Aricescu figurează de șapte ori în gazete ca : „Pruncul Român, Monitorul Român". La 4 septembrie 1848 C. D. Aricescu trimite redacției „Pruncul Român" spre publicare scrisoarea studenților români din Atena pentru ca să se : „afle că toți fiii cei adevăraiț ai României înalță glasul lor de bucurie, chiar de la marginile lumii pentru acea Constituție ce și-a dat poporul român la 11 iunie", iar mai departe în scrisoare C. D. Aricescu spune : „să afle vrăjmașii libertății noastre, că Constituția, că libertatea românilor nu va peri, căci o voiesce junimea, o voiesce țeranul, negutătorul, o voiesce nația, căci nația e Popolul, iar nu o mînă de privilegiați și la prima strigare a patriei în pericol, toții fiii ei adică toată nația, va alerga sub stindardele libertății ca să trăiască ori să moară" [33]. La procesul pentru participare la revoluție C. D. Aricescu va declara : „ca poet am cîntat și eu Dreptatea și Frăția în versuri publicate în Pruncul Român" [34].

Situația nesigură atît internă cît și externă pentru puterea revoluționară, punea problema organizării unei puternice rezistențe. Aceasta

[28] *Anul 1848 în Principatele române, vol. II*, pag. 380.
[29] Ibidem, vol. II, pag. 275.
[30] Ibidem, vol. III, pag. 255.
[31] Dan Grigorescu, *Opere cit.*, pag. 220.
[32] *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, pag. 39—41.
[33] *Anul 1848 în Principatele române, vol. III*, pag. 204.
[34] Z. N. Popp, *Din istoria culturii argeșene*, pag. 17.

presupunea crearea unei forţe armate ataşată în totalitate revoluţiei. La 14 iunie s-a publicat decretul nr. 4 al guvernului revoluţionar pentru înfiinţarea gărzii naţionale apreciindu-se că „o astfel de instituţie este de neapărată trebuinţă a se întocmi îndată“ [35]. Au fost elaborate şi trimise organelor subordonate din oraşe şi sate instrucţiuni referitoare la organizarea gărzii naţionale. Activitatea desfăşurată de comisari şi cîrmuitori, pentru făurirea gărzii naţionale la oraşe şi sate a fost sprijinită de o intensă campanie de presă. „Pruncul Român“ explicînd ce înseamnă garda naţională pentru ţărani arăta că înseamnă“ să-i fie asigurată dreptatea şi averea lui“ [36]. Muscelul s-a numărat printre judeţele unde s-au înregistrat cele mai bune rezultate în ce priveşte organizarea gărzii naţionale săteşti.

La 12 iulie comisarul plaiului Nucşoara, Costache Brezoianu raporta : „gardia care este chezaşul liniştii unui sat s-a întocmit (la Nucşoara). De aici am trecut la satul Corbi, unul din cele mai populate ale acestui plaiu. Aici entuziasmul a fost peste toată aşteptarea... sătenii s-au dus să-şi facă suliţe, şi astfel să înfiinţeze garda naţională. Am pornit de la acest sat petrecut de bunii săteni cu strigarea — Trăiască Constituţia“ [37]. În continuarea raportului, Costache Brezoianu arată că înfiinţarea gărzii naţionale a decurs normal în toate satele pe care le enumeră : Slănic, Stăneşti, Corbişori, Petroşani, Coteşti, Berevoieşti, Domneşti, Bădeşti, Godeni, Aninoasa, Schitu Goleşti şi Albeşti. Peste tot „lăcuitorii sînt gata dacă li se va împotrivi cineva la dobîndirea drepturilor lor să şi le cîştige cu puterea“ [38].

Din listele înaintate cîrmuirii Muscelului după înăbuşirea revoluţiei, pentru arestarea persoanelor care au luat parte la revoluţie aflăm că : ‚C. Brezoianu comisar şi propagand se află în Transilvania“ [39]. Va fi şi el arestat şi întemniţat la mînăstirea Văcăreşti împreună cu ceilalţi revoluţionari.

Alţi revoluţionari ca Ilie Trifonescu subadministratorul plaiului Piteşti care împreună cu Andrei Pretorian au făcut stindardele pentru toate satele plăşii şi despre care Ştefan Turnavitu într-un raport în calitate de comisar extraordinar spunea : „Ilie Trifonescu ne-a dat cele mai vii dovezi de un Român cu ardoare pentru patrie şi lucrător activ în împrejurările de acum“ [40].

La proces în faţa comisiei el va declara „noi am fost mai norociţi decît ceilalţi că am putut lăsa în toate satele cîte un stindard“ [41].

La interogatoriul luat lui Ghiţă Petrescu avocat din Piteşti care în timpul revoluţiei a participat totuşi la o serie de manifestări revoluţio nare el denunţă o serie de locuitori din Piteşti care au luat parte la revoluţie : Nicolae Nanu avocatul, Nicolae Coculescu, Conciu poliţaiul, Toma Furduiescu, Nae Balotă, Tache Antonescu, Pretorian profesorul“ iar cîrmuitorul Hristopolul dimpreună cu Nanu au povăţuit pe popi şi pă norod ca să vie la cîrmuire să ceară Regulamentul să-l arză... popii

---

[35] C. Căzănişteanu, Col. M. Cucu, E. Popescu, *Op cit.*, pag. 58.
[36] Ibidem, pag. 71.
[37] *Anul 1848 în Principatele române, vol. II*, pag. 428—429.
[38] Ibidem.
[39] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţările române*, pag. 39.
[40] *Anul 1848 în Principatele române, vol. III*, pag. 276.
[41] Ibidem, pag. 277.

şi norodul arzîndu-l în curtea părintelui Samoilă după ce acesta l-au blestemat“ [42].

Dintre aceşti revoluţionari, majoritatea au avut o poziţie consecvent revoluţionară pînă la capăt, alţii asemenea lui Ghiţă Petrescu s-au dovedit inconsecvenţi denunţînd pe cei care luptaseră pentru cauza revoluţiei.

Alături de revoluţionarii amintiţi, locuitorii Argeşului şi Muscelului, masele populare, au sprijinit revoluţia şi chiar după înfrîngerea ei vor continua să se împotrivească noii cîrmuiri.

În luna iulie 1848 locuitorii săteni din districtul Argeş trimit o adresă administratorului judeţului în care îşi exprimă ataşamentul faţă de revoluţie „ca să dăm dovezi destoinice pentru puternicul ecou ce avu în toate inimile române această revoluţie din 9 şi 11 iunie prin care se proclamă mîntuirea noastră Constituţie dorită atît de mult şi cerută de popolul român“ şi „depunem acest act doveditor de respect, supunere şi credinţă ce păstrăm şi vom păstra neîncetat“ [43].

La 17 septembrie 1848 aflăm că cetăţenii districtului Argeş „într-o unire sculîndu-se au gonit pe cîrmuitorul care trimis de căimăcămia actuală venise să cîrmuiască după anatemisatul Regulament“ [44]. După trei zile o nouă adresă a cîrmuirii jud. Argeş către căimăcămie arată că „duhurile sînt încă exaltate după necurmata invitare ce şi acum se face de către lăcuitorii din Pitesci sprijiniţi pe nădejdea că vor fi ajutaţi de Magheru“ [45]. Situaţia era aceeaşi şi în Cîmpulung, pentru că în aceeaşi adresă se aminteşte de o scrisoare a lui I. Bălăceanu fostul cîrmuitor la Cîmpulung către Dimitrie Paleologul, ce se afla pe lîngă Magheru (scrisoare ce căzuse în mîinile cîrmuirii Muscelului) din care se vedea că „şi acolo se fac pregătiri de împotriviri“ [46].

La 20 septembrie din adresa Căimăcămiei Ţării Româneşti aflăm de trimiterea unor grupuri de oştire spre Piteşti şi Cîmpulung spre a restabili ordinea. De fapt Rezoluţia adresei spune foarte clar : „să se dea în cunoştinţe Ex. Sale Fuad Efendi spre a se chibzui a se trimite oştire turcească pentru cea desăvîrşită stîrpire acestor răzvrătiri“ [47].

La 22 septembrie 1848 ocîrmuirea judeţului Argeş scrie Episcopiei Argeşului că slujbaşii bisericeşti, preoţi şi diaconi stăruiesc în duhul amăgirilor, semănînd între lăcuitori propagări răzvrătitoare cu care tulbură liniştea oştii“ [48] şi cere a se lua măsurile necesare. Dar atît intervenţiile cîrmuirii judeţului cît şi ale Episcopiei n-au dat rezultatele aşteptate, deoarece între 20 octombrie 1848 şi 29 noiembrie 1848 găsim o serie de preoţi arestaţi şi cercetaţi : Popa Ispas din Băiculeşti, Preda din Tigveni, diaconul Stan din Tigveni, diaconul Vasile din Poiana Lacului, Popa Niţă din Corbi, sub învinuirea că „s-au dovedit că insuflă lăcuitorilor şi acum duhul de răzvrătire şi nesupunere către stăpînire şi legile ţării“ [49].

La 18 octombrie 1848 aflăm că „vreo cîteva sate din plasa Topologului s-au împotrivit la darea hîrtiei lor ce ţin de al desfiinţatului revoluţionar guvern nevrînd a da nici supunere poruncilor stăpînirii, nici

[42] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească,* pag. 301—303.
[43] *Anul 1848 în Principatele române,* vol. III, pag. 103.
[44] Ibidem, vol. IV, pag. 409.
[45] *Anul 1848 în Principatele române,* vol. IV, pag. 435.
[46] Ibidem.
[47] Ibidem, vol. IV, pag. 456.
[48] Arhivele statului Piteşti, *Fond Episcopia Argeşului,* dos. 96/1848, f. 5.
[49] Ibidem, dos. 96/1848, f. 18—35.

armele ce au" iar în satul Runcu „nu numai că n-au dat supunere dar s-au revoltat cu arme şi lănci toţi lăcuitorii" [50].

Agitaţia maselor era aşa de mare în aceste părţi încît Caimacamul Constantin Cantacuzino cere la 20 octombrie lui Fuad Efendi „să-i trimită un detaşament de soldaţi ai armatei imperiale pentru a face faţă situaţiei din judeţul Argeş unde spiritele nu se potoliseră încă" [51].

Că Argeşul şi Muscelul erau considerate de guvernul revoluţionar o forţă puternică şi un puternic punct de rezistenţă împotriva forţelor contrarevoluţionare explică şi decretul dat de Locotenenţa domnească din 10 septembrie 1848 prin care „atît artileria cît şi divizionul de cavalerie nr. 1 aflate în capitală se trimite la Pitesci" [52].

După cum rezultă din documentele citate masele populare din Argeş şi Muscel au continuat să fie pătrunse de spiritul revoluţionar şi după înăbuşirea ei, şi în perioada care urmează le vom găsi participînd activ la înfăptuirea ideilor programatice ale Revoluţiei de la 1848 în timpul luptei pentru unirea Moldovei şi Ţării Româneşti a reformelor lui Alexandru Ioan Cuza şi a războiului de independenţă.

QUELQUES PORTRAITS DES MILITANTS D'ARGEŞ APPARTENANT À LA GÉNÉRATION PROGRESSISTE DE 1848

Résumé

Les anciens départéments d'Argeş et de Muscel ont eu, à l'occasion de la révolution bourgeoise — démocratique de 1848, leur partie de gloire.

Sauf les grands révolutionnaires qui sont les freres Golesco, leur cousin Golesco—Arăpilă, les frères Brătianu, les deux districts ont donné d'autres revolutionnaires — les propagandistes des idées révolutionnaires.

Les documents du temps nous ne moignent quelques choses sur l'activité du Peintre I. Negulici, de C. D. Aricescu, du professeur Andrei Pretorian, des frères Turnavitu et des autres lutteurs comme C. Brezoianu, Toma Conţescu, Ilie Trifonescu.

Ils ont expliqué aux masses le program de la révolution ils ont mobilisé les masses et le moment òu la révolution passe les plus difficiles moments ils l'ont sauvé.

Muzeul judeţean Argeş — Piteşti

Primită în redacţie la 2 februarie 1977

[50] *Anul 1848 în Principatele române,* vol. V, pag. 205.
[51] Ibidem, vol. V, pag. 227.
[52] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească,* pag. 42.

O CONDICĂ NECUNOSCUTĂ A PATENTARILOR PITEȘTENI DIN IULIE 1860

TEODOR MAVRODIN

Regulamentul organic a menținut breslele sub numele de corporații, ca forme de organizare a producției meșteșugărești. Fără să fie înscris în registrul corporației și fără să plătească patenta, nimeni nu putea exercita o meserie. Dar acordînd manufacturilor exclusivitatea drepturilor de a produce anumite mărfuri, Regulamentul organic desființează monopolul de producție al corporațiilor, în felul acesta pregătindu-se destrămarea lor. Mai mult decît atît, producția breslelor a încetat să mai fie reglementată. Pătrunderea în breslă se făcea fără dificultăți, promovarea ucenicilor și calfelor se producea fără a se trece prin toate treptele ierarhiei, iar specializarea se putea obține și în afara breslelor, care își păstraseră numai dreptul de atestare a calificării și specializării. În atare situație breselele erau menținute numai din motive fiscale.

Creșterea diviziunii sociale a muncii, dezvoltarea orașelor și a producției agricole au favorizat înmulțirea meșteșugarilor și apariția unor noi bresle.

Meșteșugarii de la sate practicau meseria în timp ce se ocupau și cu agricultura, iar Regulamentul organic refuzîndu-le plata patentei i-a împiedicat să se ridice peste condiția de clăcași. Dar unii țărani mai înstăriți, prin plata obligațiilor feudale în bani sau a unui înlocuitor, au putut deveni proprietari de mori, fierăstraie, fierării, pive etc. Unele din atelierele meșteșugărești de la sate, precum oloinițele, velnițele, morile, cărămidăriile ating stadiul corporației capitaliste simple. Însă cele mai multe dintre ele rămîn în urma meșteșugurilor de la orașe din punct de vedere al tehnicii.

Numărul muncitorilor salariați la sate este mult mai mic, iar presiunea relațiilor feudale mai accentuată.

Condica ce face obiectul prezentei comunicări, necunoscută pînă astăzi, cuprinde patentarii din stărostia meseriașilor din orașul Pitești, la anul 1860, luna iulie, pe categorii.

Prima listă cuprinde meseriașii de clasa a 5-a, care plătesc numai patentă, fără contribuție personală, fiind la număr 326.

A doua listă cuprinde meseriașii de clasa a 4-a și a 5-a care plătesc și contribuție personală, în număr de 224.

Iar a 3-a şi ultima cuprinde patentarii sudiţi de clasa a 5-a, unul singur fiind de clasa a 4-a, care plătesc trimestrial 17 $\frac{10}{40}$ lei, numărul lor fiind de 33. În total numărul patentarilor meseriaşi din oraşul Piteşti, în luna iulie a anului 1860 este de 583. Dacă raportăm această cifră la populaţia Piteştiului, care era de 7 000, cunoscută dintr-un raport prezentat de municipalitatea oraşului domnitorului Cuza, cu ocazia vizitei pe care acesta o face în Piteşti în vara lui 1859 [1], ajungem la raportul de un meseriaş la 12 locuitori. Aceasta înseamnă că meseriaşii piteşteni asigurau cu produsele lor nu numai necesităţile oraşului, dar şi ale unei zone înconjurătoare.

Aşezarea geografică bună a oraşului, în zona de interferenţă a şesului cu dealul şi la întretăierea căilor de comunicaţie spre Bucureşti, Cîmpulung — Braşov, Slatina — Craiova, Roşiori — Alexandria, Rîmnicu Vîlcea — Sibiu, a dus la dezvoltarea meseriilor şi deci şi a negoţului în Piteşti.

Numărul meseriaşilor din oraşul Piteşti a fost în continuă creştere pînă s-a ajuns la cifra anunţată. De pildă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea erau : 12 cojocari, în 1860 găsim 93, 15 tăbăcari, acum 37, abagii 5 faţă de 18, tîmplari şi dulgheri 7 faţă de 25, croitori 21 faţă de 43, cizmari 40 faţă de 112.

Numărul apreciabil ca şi aşezarea grupată în cadrul oraşului au dus la formarea mahalalelor pe meserii. Astfel, la începutul secolului al XIX-lea mahalaua tăbăcarilor era formată.

Meseriaşii piteşteni nu numai că erau numeroşi, dar se bucurau de o bună reputaţie. De pildă, în anul 1724, un negustor, străin de Piteşti, pe nume jupîn Pătru, aduce spre prelucrare la tăbăcarii piteşteni 500 de piei de capră. Numărul mare de meseriaşi impresionează şi prin diversitatea meseriilor pe care le exercitau, existînd în 1860 nu mai puţin de 66 de diferite meserii faţă de 46 cîte erau în 1831.

Acestea erau :

abagiu	19	cizmar	112	măcelar	7
aprod	1	circiumar	7	muscalagiu	2
arendaş	1	cobzar	1	pantofar	3
arhitect	1	cofetar	4	pălărier	1
băcan	2	cojocar	93	plăpumar	3
bărbier	11	comerciant	2	pescar	8
birjar	2	croitor	42	piuar	1
bogasier	2	curelar	3	privat	4
boiangiu	36	cuţitar	1	potcovar	4
bragagiu	2	dascăl	1	rotar	1
braşovean	4	dogar	5	simigiu	6
brutar	14	dulgher	1	slugă	29
butar	1	fierar	9	subcomisar	1
cafegiu	4	frînghier	2	şepcar	2

[1] Arhivele statului Argeş, fond. *Magistratul oraşului Piteşti*, dos. 27/1859, nep.

calpacciu	1	giuvaergiu	2	tabacciu	37
cazangiu	1	grădinar	6	tapiţer	5
căegiu	1	jimblar	1	tinichigiu	7
căldărîmgiu	4	lăcătuş	6	tîmplar	25
cărămidar	6	lăutar	4	tutungiu	1
ceaprazar	1	lemnar	1	viorar	2
cerealer	1	lumînărar	4	zidar	7
cercever	1	marchidan	1	zugrav	3

Cei mai numeroşi erau cizmarii, apoi cojocarii, croitorii, tabacii, boiangiii, tîmplarii abagiii şi brutarii. Dar nu lipsesc nici meseriaşii şepcari, frînghieri, cărămidari, lăcătuşi, tapiţeri, calpaccii, curelari, căiegii, braşoveni, lumînărari etc.

Din totalul de 583 meseriaşi, 511 locuiau în oraşul Piteşti, care la acea dată era împărţit, ca organizare administrativă, în culori — albastră, neagră, galbenă şi roşie — iar restul de 72 locuiau în afara oraşului. O parte din ei, adică 53, locuiau în oraşul Cîmpulung şi în satele judeţelor Argeş şi Muscel, iar ceilalţi 19 în oraşe mai îndepărtate : Bucureşti, Craiova, Tîrgovişte, Ploieşti, Brăila, Roşiorii de Vede, Slatina, Giurgiu şi Rîmnicu Vîlcea.

Tabelele condicii au 9 coloane, dar nu sînt completate decît 5, dintre care a 2-a, cea cu numărul patentei, uneori este incompletă. La rubrica a 6-a, unde ar trebui să fie trecută strada şi numărul unde locuieşte meseriaşul, începînd cu numărul curent 63 se găseşte cîte o iniţială : K, S sau I, iar uneori nimic.

Condica este scrisă de aceeaşi mînă, cu aceeaşi cerneală, dar ulterior apar şi adausuri, uneori făcute de aceeaşi mînă, cu altă cerneală, şi de cele mai multe ori de altă mînă şi cu altă cerneală. Cerneala este de culoare neagră, culoarea hîrtiei este gri-bleu, formatul 32,5 $\times$ 21 cm, şi se găseşte în stare mediocră. Are 27 de file ; este scrisă începînd cu fila 2 v. ; fila 12 v., 13, 21 v. pînă la 26 sînt albe.

Primul tabel, al patentarilor fără contribuţie personală, cuprinde 326 persoane, al doilea, al patentarilor şi cu contribuţie personală, cuprinde 226, din care 2 sînt trecuţi la primul tabel, deci 224, iar al 3-lea cuprinde sudiţii în număr de 33. În total ar fi 583 de patentaţi meseriaşi.

Totalul de la sfîrşitul condicii este neclar, dacă nu chiar eronat, precizînd „319 fără bir de clasa a 5-a, 222 cu bir şi 33 sudiţi“, deci 574.

În primul rînd, patentarii cu numărul 10 şi 74 de la lista a 2-a sînt trecuţi încă o dată la numărul curent 301 şi respectiv 326 de la lista I, iar în al doilea rînd simpla adunare a patentarilor pe liste, ca şi totalul general, sînt altele după cum am văzut mai sus.

Se pare că tabelele nu respectă coloanele anunţate la începutul fiecăruia, şi au unele confuzii făcute în mod voit de către cel ce le-a întocmit, renunţînd la completarea rubricilor aşa cum apar ele, completîndu-le cu alte date decît cele pe care le impune rubricaţia.

C O N D I C A
DE NUMELE ŞI NUMĂRUL PATENTARILOR DE SUPT STAROSTIEA MESERIEAŞILOR DINTR-ACEST ORAŞI PITEŞTI ANUL 1860 IULIE ORAŞUL PITEŞTI [2]

L I S T Ă
de numele şi numărul patentarilor meserieaşi de clasa 5-a, supuşi numai la tacsa patentei, fără contribuţie personală

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
1	562	Costandin Tudorache ce-i zice şi Sandu, plăpîmar	a 5-a	Cîmpulung				
2	729	Nicolae Costandin ce-i zice Gheorghe Nicolae ; k ; tîmplar	a 5-a	Bucureşti				
3	908	Nedelcea Velcea Pioară	a 5-a	jud. Muşcel				
4	871	Costache Ioniţă Ceasornicaru ; k ; bărbier	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
5	835	Ghiţă Cîmpulungeanu ; S ; bărbier	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
6	918	Radu Hristea Ungureanu ; k ; măcelar	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
7	687	Ivancea, sin Nicolae ; S ; pescar	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
8	928	Barbu Toncea ; S ; pescar	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
9	810	Ivancea Dumitru ; pescar	a 5-a	V⟨opseaua⟩ galbenă				
10	678	Stoian Stancu ; curelar	a 5-a	albastră				
11	454	Spiridon Radu ; şepcar ; k	a 5-a	galbenă				
12	517	Barbu Radu ; pălărier ; S	a 5-a	galbenă				

[2] Idem, *fond Stărostia meseriaşilor piteşteni,* condica patentatorilor din anul 1860.

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
13	471	Manolache Grădinaru ; k	a 5-a	Craiova				Plătit pe iulie prin onor(ata) prefectură de Argeș cu ord. nr. 482
14	888	Velea Petcu ; grădinar	a 5-a	V. galbenă				
15	1248	Nicolae Pencea ; grădinar	a 5-a	J. Mușcel				
16	13660	Oprea Ivan ; zidar; k ; ... să văz[3]	a 5-a	S. Ciumești				
17	1371	Nicolae Dumitru ; frînghier ; k	a 5-a	J. Mușcel				
18	2	Dumitru Dondan ; cărămidar	a 5-a	V. galbenă				
19	4	Oprea Petre ; heraru	a 5-a	V. galbenă				
20	12	Nicolae Marin ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
21	13	Ioniță Marin ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
22	14	Ion Lăcătușu	a 5-a	V. galbenă				
23	15	Gheorghie,sin Ioan ; fierar	a 5-a	V. galbenă				
24	17	Burcea, sin Ioan ; fierar	a 5-a	V. galbenă				
25	18	Matei Ivan ; potcovar	a 5-a	V. galbenă				
26	...[4]	Din,.sin Matei ; potcovar	a 5-a	galbenă				
27	...[4]	...[4] *Mihai ; grădinar*	a 5-a	La moșia Drăguescului				
28	23	Din Gugiu ; slugă	a 5-a	La Sameșu				
29	26	Gheorghie, sin Dumitru ; cureraru	a 5-a	J. Mușcel				

[3] Adăugat ulterior de altă mînă.
[4] Loc rupt.

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
30	24	Ioan, sin Radu sau jimblaru	a 5-a	La Bădulești				
31	3	Radu Ciobanu ; cărămidar ; k	a 5-a	galbenă				
32		Ioniță Arăpescu ; fierar	a 5-a	albastră				
33	1383	Simion Dumitru ; lăutar	a 5-a	neagră				
34	16	Ioan, sin Ioan ; lăcătuș	a 5-a	galbenă				
35	25	Radu, sin Gheorghie ; bărbier ; S	a 5-a	Tîrgoviște				
36	456	Jileascu Nistor ; calpacciu	a 5-a	roșu				
37	444	Mincu Marcu ; cismar	a 5-a	galbenă				
38	865	Marin Ioniță ; cismar	a 5-a	galbenă				
39	488	Mincu Stamatiu ; k ; cismar	a 5-a	galbenă				
40	508	Radu Bălan ; k ; cismar	a 5-a	roșu				
41	547	Marin Cîmpulungeanu ; cismar	a 5-a	galbenă				
42	581	Dumitru Gheorghie ; cismar	a 5-a	roșie				
43	697	Pană Ioniță Vidrighin ; cismar	a 5-a	roșie				
44	701	Costandin Dumitru Moraru ; cismar	a 5-a	Valea Babii				
45	726	Matache Gavrilă ; brutar	a 5-a	galbenă				
46	857	Vasile Stan la Gheorghie Păun; cismar	a 5-a	albastră				
47	721	Ivancea Ghenu ; la Ploiești ; cismar	a 5-a					
48	1038	Ioan Burdeanu ; cismar	a 5-a	J. Mușcel				
49	905	Eftimie, zet Cîrstea Căldăraru ; cismar	a 5-a	albastră				
50	924	Arsenie Tudorache ; slugă	a 5-a	galbenă				

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
51	877	Ioan de la Gheorghie Păun, sin Mihai Cismaru ; S ; cismar	a 5-a	albastră				
52	445	Stan, popa Sofronie; k; croitor	a 5-a	galbenă				
53	636	Costandin Dinu ; k ; croitor	a 5-a	La Văleni				
54	1042	Nicolae Chelavau ; k ; croitor	a 5-a	roşu				
55	694	Ioniţă Marin, zet Petru Muscalu ; cojocar	a 5-a	Jud. Muşcel				
56	711	*Ioniţă* Gheorghie ; cojocar	a 5-a	Roşiea				
57	906	Vladu Dumitru ; mort ; cojocar	a 5-a	*Roşiea*				
58	1039	Nicolae Zamfir ; k ; cojocar	a 5-a	galbenă				
59	577	Tache Anghel ; S ; simigiu	a 5-a	galbenă				
60	583	Hristea Ivan Bulgaru ; slugă	a 5-a	galbenă				
61	...[4]	Dumitru, sin Dumitru Mînicescu ; k ; tîmplar	a 5-a	galbenă				
62	...[4]	...[4] Sima ; slugă	a 5-a	galbenă				
63	440	Ioan Lopătaru	a 5-a	galbenă	k	tabac		
64	715	Ivancea Stoian Tabacciu	a 5-a	galbenă	k	tabacciu		
65	1231	Stoica Deaconu Ioan ; netrecut[3]	a 5-a	afar		slugă boiangiu		
66	927	Radu Gheorghie Ivănescu	a 5-a	La Ciumeşti		slugă boiangiu		
67	1290	Mincu Năstase	a 5-a	La Ciumeşti		slugă boiangiu		
68	447	*Nicolae* Radu	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
69	448	Marin, brat Nanu	a 5-a	galbenă	k	croitor		
70	438	Ilie Vasile Ciocoiu	a 5-a	galbenă	k	cismar		
71	630	Tudor, sin Petcu Bărbieru	a 5-a	albastru	k	cismar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
72	638	Sandu Ioniță	a 5-a	albastru	k	cismar		
73	640	Costandin, sin Gheorghie Purcea	a 5-a	albastru	k	cismar		
74	641	Vasile, dascălu Stan	a 5-a	albastru	S	pantofar		
75	643	Petre Stan	a 5-a	albastru	k	cismar		
76	666	Nicolae Crăciunescu	a 5-a	albastru	k	cismar		
77	696	Petre Radu Ioniță Plăpîmaru	a 5-a	albastru	k	cismar		
78	702	Nedelea Mihai Pătrașcu	a 5-a	albastru	k	cismar		
79	757	Vasile Stancea	a 5-a	albastru	k	cismar		
80	723	Florea Ioan	a 5-a	albastru	k	cismar		
81	746	Tudorache Stan Crăciun ; mort [3]	a 5-a	albastru	k	cismar		
82	749	Costandin, sin Andrei	a 5-a	albastru	k	cismar		
83	755	Ioniță, sin Andrei Brutaru	a 5-a	albastru	k	cojocar		
84	756	Stoian Lazăr, zet Ițu	a 5-a	albastru	k	cismar		
85	760	Ioniță Gîtstrîmb Pîrcălabu	a 5-a	albastră	k	cismar		
86	463	Lazăr Matei	a 5-a	albastră	k	cismar		
87	786	Ghiță Marin Nicolae	a 5-a	albastră	k	cismar		
88	787	Dobre Ioniță	a 5-a	albastră	k	cismar		
89	820	Nae Iamandi	a 5-a	albastră	k	cismar		
90	824	Anghel Călugăru	a 5-a	albastră	k	cismar		
91	872	Costandin Angheluț	a 5-a	albastră	k	cojocar		
92	873	Ioan, sin Ioan	a 5-a	La Slatina	k	cismar		
93	879	Anghel Dumitru	a 5-a	albastră	k	cismar		
94	1307	Toma Năstase	a 5-a	albastră	S	cismar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
95	1337	Manolache Năstasie	a 5-a	albastră	S	cismar		
96	...[4]	...[4] Tudor Ariciu	a 5-a	albastră	k	cismar		
97	...[4]	...[4] Crăciun	a 5-a	albastră	S	cismar		
98	506	Costandin Iamandi	a 5-a	albastră	k	croitor		
99	648	Nicolae, zet Costea ce-i zice și Toma	a 5-a	La Costești	S	circiumar		
100	1297	Năstasie, sin Costandin Făcăleț	a 5-a	*galbenă*	k	*croitor*		
101	1298	Preda Pană	a 5-a	albastră	k	cojocar		
102	916	Vasile Șchiopu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
103	595	Tudor Preda	a 5-a	albastră	k	mort		
104	603	Iordache Radu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
105	609	Nicolae Dincă Turcitu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
106	627	Barbu Gheorghie	a 5-a	La Mereni	k	cojocar		
107	662	Nicolae Mischirici	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
108	730	Coman Neaga	a 5-a	albastră	k	cojocar		
109	731	Marin Barbu Aprodu	a 5-a	albastră	k	aprod tribunal		
110	732	Costea, sin Costea Croitoru	a 5-a	albastră	k	croitor		
111	821	Niță Oncică	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
112	839	Alecsandru Nițulescu	a 5-a	neagră	k	cojocar		
113	859	*Costandin Ene*	a 5-a	La Costești	k	cojocar		
114	860	Costandin Udrea	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
115	960	Ioniță Nițulescu	a 5-a	neagră	S	cojocar		
116	1046	Ioniță Matei Bălan	a 5-a	albastră	S	cojocar		
117	1284	Dumitru Enache Gogoașe	a 5-a	albastră	S	cojocar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
118	1289	Nicolae Gheorghie Pițigoi	a 5-a	albastră	S	cojocar		
119	1324	Dumitru Niculae Turcu	a 5-a	La Grui		slugă		
120	219	Pavel, sin Ioan	a 5-a	albastră	S	slugă		
121	683	Petcu Marcu Abălaru	a 5-a	La Costești	k	cojocar		
122	684	Costandin Zahariea	a 5-a	albastră		slugă		
123	735	Tache Rușeanu	a 5-a	albastră		slugă		
124	831	Ilie Filip	a 5-a	albastră		slugă		
125	867	Costache Cozma	a 5-a	albastră		slugă		
126	917	Gheorghie Ioniță Găeșteanu	a 5-a	roșie		slugă		
127	1205	Petre Pascal Pascal	a 5-a	albastră		slugă		
128	1360	Ion Albu Cojocaru	a 5-a	albastră	k	cojocar		
129	1368	Nicolae Radu	a 5-a	albastră	S	tîmplar		
130	...[4]	Marin, zet Brătan	a 5-a	albastră	k	tabac		
131	...[4]	...[4] Stoian	a 5-a	galbenă	k	tabac		
132	796	Ghiță Ion Tîrgoveșteanu	a 5-a	albastră		tabac		
133	793	Nae Simion	a 5-a	galbenă	k	pescar		
134	801	Savu Petre	a 5-a	albastră		tabac		
135	827	Costache Vancu	a 5-a	albastră		tabac		
136	851	Dumitru Marin Lăzărescu	a 5-a	galbenă		tabac		
137	861	Hristache Gheorghie Petrovici	a 5-a	La Tîrgoviște		tabac		
138	869	Vasile Culea ce-i zice și Nicolae Manole	a 5-a	galbenă		curelar		
139	890	Ilie Simion	a 5-a	albastră		tabac		
140	903	Vasile Dumitru Chitcă	a 5-a	albastră		tabac		

Nr. individelor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
141	910	Vasile Hiţu	a 5-a	albastră	k	tabac		
142	1080	Ruşcea Gheorghie	a 5-a	albastră	k	tabac		
143	1282	Toma Radu	a 5-a	albastră	k	tabac		
144	548	Stan Slăvescu	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
145	670	Petcu Pavel	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
146	708	Pătraşcu Iordache	a 5-a	La Slobozia	k	boiangiu		
147	1032	Ghiţă Bobea Malotescu	a 5-a	La Slobozia	S	boiangiu		
148	1033	Nicolae Petcu	a 5-a	La Hîrseşti	k	boiangiu		
149	1034	Dumitru Nicolae	a 5-a	La Hîrseşti	k	boiangiu		
150	1036	Nae, sin Gligore	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
151	1037	Tudor Tonea	a 5-a	La Slobozia	k	boiangiu		
152	1047	Tudor, sin Alexe	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
153	854	Ilie Mămularu	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
154	1257	Stoica Vasile	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
155	1260	Marin Stanciu	a 5-a	Giurgiu	S	boiangiu		
156	727	Nicolae Mihai	a 5-a	albastră	k	abagiu		Adăogat la cei [3] cu biru
157	900	Niţă Ileana	a 5-a	La Merişeani	k	abagiu		
158	1259	Nae, popa Hristea	a 5-a	albastră	k	abagiu		
159	1339	Badea Iordache	a 5-a	La Recea	k	abagiu		Adăogat la cei [3] cu biru
160	1349	Badea Deaconu	a 5-a	La Recea	k	abagiu		
161	774	Costandin Milea Brutaru	a 5-a	albastră	k	brutar		
162	725	Petre Bălcuş	a 5-a	albastră	k	brutar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
163	676	Nicolae Andrei	a 5-a	albastră	k	brutar		
164	1384	Vasile Niță Abagiu	a 5-a	albastră	k	abagiu		
165	...*	Radu Gherghinescu	a 5-a	albastră	k	dogar		
166	660	Nicolae Trandafir Zidaru ; mort[3]	a 5-a	albastră	k	zidar		
167	709	Preda Mihai Cărămidaru	a 5-a	albastră	k	cărămidar		
168	489	Ghiță Ivan Șopu	a 5-a	albastră	k	bărbier		
169	887	Zailig Talențchi	a 5-a	neagră		dascăl ovrei		
170	931	Isac Ițic	a 5-a	galbenă	k	tinichigiu		
171	535	Preda Măcelaru ce-i zice și Manti	a 5-a	La Costești	k	măcelar		
172	620	Dincă Iordache Rinichi	a 5-a	albastră	k	măcelar		
173	671	Tudor Șerban	a 5-a	albastră	k	măcelar		
174	672	Iacob Lupulescu	a 5-a	albastră	S	pescar		
175	719	Ioniță Stamati	a 5-a	albastră	k	curerar		
176	888	Dumitru Lumînăraru	a 5-a	idem ; mort	I	Tr. aprilie scăzut cu ord. N. 5665		
177	837	Anghel Rusu	a 5-a	La Brăila	k	lumînărar		
178	680	Pascu Anghel Rusu	a 5-a	roșiea	S	cafegiu		
179	1287	Marin Săndulescu	a 5-a	roșiea	k	cafegiu		
180	706	Brătan Ghenu	a 5-a	albastră	S	ceaprazar		
181	1325	Simion Cazangiu	a 5-a	albastră	k	cazangiu		
182	818	Filip Andrei	a 5-a	albastră	S	cercelar		
183	1	Ion Nicolae Fieraru	a 5-a	La Giurgiu	S	fierar		
184	802	Ion Radu	a 5-a	albastră	k	tabac		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
185	653	Dumitrache Ilie	a 5-a	galbenă		slugă		
186	705	Radu Barbu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
187	143	Ioniţă Gheorghie	a 5-a	galbenă	k	cojocar		
188	439	Vasile Gheorghie Tătăişi	a 5-a	roşie	S	cismar		
189	512	Iacov, zet Raicu	a 5-a	roşie	k	cismar		
190	582	Ştefan Popescu	a 5-a	La Ploieşti	k	cismar		
191	589	Mincu Iamandi	a 5-a	roşiea	k	cismar		
192	716	Dinu Bică	a 5-a	albastră	k	cojocar		
193	720	Dumitru Nicolae Crăciunescu	a 5-a	roşu	k	cismar		
194	724	Pătraşcu Marin Croitoru ce-i zice şi Marin	a 5-a	neagră	k	cismar		
195	751	Costandin, nepotul Stoici(i)	a 5-a	roşie	k	cismar		
196	754	Tudor Velea Brătieanu	a 5-a	roşie	k	cismar		
197	868	Răducanu Păunescu	a 5-a	roşie	k	cismar		
198	1199	Matache Gheorghie Tătăişi	a 5-a	roşie	k	cismar		
199	...*	Nae Stan, zet Răducanu Cizmaru	a 5-a	roşie	k	cismar		
200	1347	Lambe Tomescu	a 5-a	roşie	k	cofetar		
201	1348	Ioniţă Nicolae	a 5-a	roşie	k	cismar		
202	498	Maer, sin Maer	a 5-a	La Rîmnic	k	croitor		
203	493	Maer Şain la Bercu	a 5-a	roşiea	k	croitor		
204	502	Marin Andrei la Duduleţ	a 5-a	neagră	k	croitor		
205	580	Gheorghie, sin Ilie Curераru ; lăsat [3]	a 5-a	La Tigveni	k	croitor		
206	739	Niţă Slătineanu	a 5-a	roşie	S	croitor		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
207	740	Dumitru Cosma	a 5-a	roşie	S	cojocar		
208	1211	Mihale Tănasie	a 5-a	roşie	S	cojocar		
209	1242	Dumitru Florea } netrecut [3]	a 5-a	afar	S	cojocar		
210	462	Pavel Preda } netrecut [3]	a 5-a	afar		slugă		
211	850	Mihăiţă Estate	a 5-a	La Rîmnic		slugă		
212	1367	Ghiţă Ştefan	a 5-a	La Cîmpulung	k	boiangiu		
213	459	Ilie, brat Tudor ce-i zice şi Tudor	a 5-a	roşia	k	abagiu		
214	463	Hagi Ioniţă Turtaru	a 5-a	roşia	k	simigiu		
215	1077	Radu Nicolae Mirică	a 5-a	roşia	k	butar		
216	865	Marin Ioniţă	a 5-a	roşia		slugă		
217	546	Neagu Zidaru	a 5-a	roşia	k	slugă		
218	1355	Gheorghie Iamandi	a 5-a	galbenă	k	bărbier		
219	483	Ştefan Ioniţă Bărbieru	a 5-a	roşie	k			
220	458	Bercu Moise Burah	a 5-a	roşie	S	giuvaergiu		
221	501	Iacov Iosif, cumnat cu Halter	a 5-a	roşie	k	slugă		
222	785	Leibu Avram	a 5-a	roşie	k	tinichigiu		
223	884	Marcu Lupu Nahman	a 5-a	galbenă	k	tinichigiu		
224	1304	Iancu Rozemberg ; mort [3]	a 5-a	roşu	S	tinichigiu		
225	1306	Enrih Israil Giuveargiu	a 5-a	roşu	k	giuvaergiu		
226	532	Nicolae Andronie	a 5-a	roşu	k	măcelar		
227	528	Dumitrache Hristea Căegiu ce-i zice şi Vasile	a 5-a	roşu	k			
228	495	Zamfir Mihai Plăpîmaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
229	510	Ilie Rizan	a 5-a	neagră	k	cismar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	5	7	8	9
230	511	Ion, sin Ion Bălăceanu	a 5-a	neagră	k	cismar		
231	514	Niţă Dinu Pipăruş	a 5-a	neagră	k	cismar		
232	534	Petre Velicu	a 5-a	neagră	k	cismar		
233	...*	* Stamate ; netrecut [3]	a 5-a	afar	k	cismar		
234	573	Niţă, brat Pencu aprodu	a 5-a	neagră	k	cismar		
235	574	Ioniţă Gheorghie de la Nică	a 5-a	roşie	k	cismar		
236	575	Dincă Stan	a 5-a	neagră	k	cismar		
237	578	Petre Zoba	a 5-a	neagră	k	cismar		
238	586	Tudorache Ion Firică	a 5-a	neagră	k	cismar		
239	596	Gheorghie, sin Gheorghie Brînză	a 5-a	neagră	k	cismar		
240	530	Niţă Nicolae	a 5-a	neagră	k	cismar		
241	689	Nae Cuniea	a 5-a	neagră	...[5]			
242		Ilie Ioniţă Vădrăghin	a 5-a	neagră	k	cismar		
243	717	Pandele Mihai Brutaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
244	733	Tudorache Stancu Brutaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
245	737	Petre Radu Cojocaru	a 5-a	neagră	k	cismar		
246	904	Alecu Toma Glonţ	a 5-a	neagră	k	cismar		
247	1028	Tudorache, sin Cîrstea Căldăraru	a 5-a	neagră	k	cismar		
248	507	Nicolae Tănase Duduleţ	a 5-a	neagră	k	croitor		
249	520	Gheorghie Vraciu ce-i zice şi Tănase	a 5-a	neagră	k	croitor		
250	531	Gheorghie Iordache	a 5-a	neagră	S	croitor		

[5] Indescifrabil

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
251	538	Niţă, protopopu Radu	a 5-a	neagră	k	croitor		
252	542	Petre Pîrvu	a 5-a	neagră	k	croitor		
253	651	Andrei Nedelcu	a 5-a	neagră	k	croitor		
254	568	Ioniţă Şadran	a 5-a	neagră	k	croitor		
255	592	Nae, sin Costea Croitoru	a 5-a	neagră	k	croitor		
256	633	Velea Călin	a 5-a	neagră	k	croitor		
257	852	Hristea Dumitru	a 5-a	La H⟨inţeşti⟩	k	croitor		
258	486	Ioniţă, deaconu Focescu	a 5-a	roşie	k	cojocar		
259	570	Anghel Stoian	a 5-a	neagră	k	cojocar		
260	607	Nicolae, zet Gîţan	a 5-a	neagră	k	cojocar		
261	714	Mihai Cîrstea	a 5-a	neagră	k	cojocar		
262	1249	Nicolae Tudor Stoian	a 5-a	neagră	k	cojocar		
263	540	Crăciun Abagiu	a 5-a	neagră	k	abagiu		
264	836	Dumitrache Matei ; îi zice şi Costandin Abagiu	a 5-a	La Slobozia	k			
265	658	Petre Raicu	a 5-a	neagră	k	simigiu		
266	970	Naum Brutaru	a 5-a	La Bucureşti	k	brutar		
267	...[4]	Radu Conea Aprodu	a 5-a	neagră	k	brutar		
268	557	Ioan al Şerbani⟨i⟩	a 5-a	neagră	k	tîmplar		
269	484	Gheorghie Savu	a 5-a	neagră	k	tîmplar		
270	680	Tudor Ioan Bucureşteanu	a 5-a	afar	k	tîmplar		
271	1258	Gheorghie Stan Dulgheru	a 5-a	albastră	k	tîmplar		
272	1323	Panait Caldaramgiu	a 5-a	La Cîmpulung	k	caldaramgiu		
273	555	Anghel Atanasiu	a 5-a	neagră	k	caldaramgiu		
274	558	Oprea Ştefan Zidaru	a 5-a	neagră	k	zidar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
275	710	Naum Gogoşearu ce-i zice şi Nicolae	a 5-a	neagră		slugă		
276	1305	Dumitru Niţă Gavrilescu	a 5-a	neagră	k	brutar		
277	1291	Paraschiv Stoica	a 5-a	neagră		lăutar		
278	1390	Nicolae Ioniţă ; cismar	a 5-a	neagră	k			
279		Petre, sin Gheorghie ; cismar	a 5-a	La Vrăneşti	k			
280		Nicolae Costandin ; brutar	a 5-a	albastră	S			
281	1393	Agate, sin Dinu Mincă ; pantofar	a 5-a	galbenă	k			
282		Petrache Dinculescu ; cojocar	a 5-a	afar	k			
283		Costandin Ion ; lăutaru ; pe o chezăşie ce s-a dat [3]	a 5-a	neagră	k			
284	1404	Vasile Marin la satul	a 5-a	Recea	S	boiangiu		
285	1414	Gligore Mihalache la satul	a 5-a	Căteşti	S	boiangiu		
286	1480	Iorgu Ghiţă Tăcălie	a 5-a	roşie	k	cismar		
287	1483	Ghiţă Oprea Cizmaru	a 5-a	roşie	k	boiangiu		
288	1502	Tudor Ţaciu	a 5-a	albastră	S	cismar		
289	1507	Tache Dobriean	a 5-a	roşu	S	boiangiu		
290	1546	Nae Sorescu	a 5-a	roşu	k	boiangiu		
291	1553	Vasile Preda ; cojocar	a 5-a	neagră	k	cismar		
292	1564	Toma Iancu ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
293	1565	Niţă Iancu ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
294	1604	Costache Gaciu	a 5-a	roşu	k	cismar		
295	1607	Tache Donciu ; croitor	a 5-a	roşu	k			
296	1610	Ioan Marinescu	a 5-a	galbenă	k	cojocar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
297	1621	Dumitrache Gheorghiţă	a 5-a	roşie	S	boiangiu		
298	1626	Costache Sorescu	a 5-a	roşie	k	cismar		
299	1659	Israil Brener	a 5-a	roşie	k	croitor		
300	1686	Ion, sin Ion Popa Marin	a 5-a	roşie	k	boiangiu		
301		Gheorghie Hristea de la Chercea	a 5-a	roşie	k	croitor		
302		Ilie, zet căpitan Costandin	a 5-a	galbenă	k	cismar		
303		Cînciu Tabacu	a 5-a	galbenă	k	tabac		
304		Stanciu Ion Cărămidaru	a 5-a	galbenă	S	tabac		
305		Pandele Negrea ; scris[3]	a 5-a	neagră		privat		
306		Nicolae Radu Tîmplaru	a 5-a	neagră	S	privat		
307		Pandele Niţă Zidaru	a 5-a	neagră	k	privat		
308		Dumitru Radu Chilom ; scris[3]	a 5-a	neagră		lăutar		
309		Gheorghie Păun ; nescris[3]	a 5-a	albastră		privat		
310		Dobre, zet Hristea Grădinaru	a 5-a	albastră	k	croitor		
311		Vasile Stoica, zet Chitcă	a 5-a	albastră	k	croitor		
312		Ioniţă Miciu	a 5-a	neagră	k	cojocar		
313		Scarlat Ioan	a 5-a	albastră	k	cojocar		
314		Stanciu Barbu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
315		Radu Anghel	a 5-a	albastră	k	cojocar		
316		Vasile Popescu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
317		Stoian Dumitru Ţocu	a 5-a	albastră	k	abagiu		
318		Nicolae Gheorghie Boţoi	a 5-a	afar	k	fierar		
319		Gheorghie Petcu	a 5-a	roşie	k	şepcar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
320		Ioniță Tudorache ; muscalagiu	a 5-a	neagră				
321		Costandin Dincă Cîrciumaru	a 5-a	neagră	k	croitor		
322		Alecu Tudorache Gherea ; plăpîmar	a 5-a	neagră	k			
323		Tudorică Nicolae ; viorar	a 5-a	neagră				
324		Ghiță Nicolae ; viorar	a 5-a	neagră				
325		Stănică Nicolae ; cobzar	a 5-a	neagră				
326		Ene Grecu	a 5-a	galbenă	k	grădinar		

LISTĂ

de numele și numărul patentarilor mesereași din clasa a 4-a și a 5-a care sînt supuși și la contribuție personală

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	469	Costache Ionescu	a 4-a	roșie	k	cismar		
2	588	Nicolae Pantofaru	a 5-a	roșie	S	cismar		
3	594	Nedelea Dudumolu	a 5-a	roșie	S	cismar		
4		Gheorghie, sin Radu Mareși	a 5-a	roșie	S	cismar		
5		Ion Badea Aldescu	a 5-a	roșie	S	cismar		
6	521	Ștefan, popa Radu	a 5-a	roșie	S	cismar		
7		Bercu Avram ; croitor	a 4-a	roșie	S			
8	468	Gheorghie, sin Gheorghie Ceaușescu	a 5-a	roșie	S	croitor		
9	473	Haltăr Iacov	a 4-a	roșie	S	croitor		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10		Gheorghie Hristea de la Chercea; fără contribuție [3]	a 5-a	roșie	Acesta este trecut la patentarii de clasa a 5-a fără bir, la nr. 301			
11		Marin Păun Cojocaru	a 5-a	roșie	k	cojocar		
12	457	Ioniță Tudor ; cojocar	a 5-a	roșie	S	cojocar		
13		Ilie Dimescu	a 5-a	roșie	S	cojocar		
14	569	Tudor Nicolae ; cojocar	a 5-a	roșie	S	cojocar		
15		Paraschiv, sin Ghiță	a 5-a	roșie	k	cojocar		
16	490	Gheorghie Garabet	a 5-a	roșie	S	bogasier		
17		Ivancea Teodoru	a 5-a	roșie		arendaș		
18		Matache Atanasiu	a 5-a	roșie	S	tutungiu		
19		Ștefan Petrovici	a 5-a	roșie	S	brașovean		
20		Ghiță Toma Grăjdan	a 5-a	roșie	S	abagiu		
21		Dumitru Sinoiu	a 5-a	galbenă	S	brutar		
22	442	Ghiță Ceauși Răducanu	a 5-a	roșie	k	tîmplar		
23	652	Ion Tudorache Cruceru	a 5-a	roșie	k	tîmplar		
24		Gheorghie Stamate	a 5-a	roșie	S	bărbier		
25		Matei Ioan Bărbieru	a 5-a	roșie	S	bărbier		
26		Ioniță Antonescu Bărbieru	a 5-a	roșie	S	bărbier		
27		Samoil Avram	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
28		Lupu Moisi	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
29		Solomon Herș	a 5-a	roșie	S	tinichigiu		
30	464	Nicolae Mincu ; cofetar	a 4-a	roșie	S			
31	545	Ioniță Tomescu ; cofetar	a 4-a	roșie	S			
32		Costache Zamfirescu	a 5-a	roșie	S	cofetar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţiile	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
33		Anghel Dinu	a 5-a	roşie	S	lăcătuşi		
34		Nicolae Banu	a 5-a	albastră	k	lăcătuşi		
35	503	Ghiţă, preotu Nicolae ; la Bucureşti	a 5-a	galbenă	k	cismar		
36		Iancu Manolescu	a 5-a	galbenă	k	cismar		
37		Pîrvu Stancu Ştirbu	a 5-a	galbenă	S	cismar		
38		Ioniţă Stamate	a 5-a	galbenă		slugă		
39		Naftul Iosif	a 5-a	galbenă	k	croitor		
40	519	Nistor Mihail	a 4-a	galbenă	S	cojocar		
41		Ştefan Dumitru	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
42		Dumitru Radu	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
43		Mihai Mitrin	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
44		Sandu Pîrvu	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
45		Dinu Marin Petcovici	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
46		Vasile Gheorghie	a 5-a	galbenă	S	cojocar		
47	441	Ioniţă Udrescu ; fără contribuţie [3]	a 5-a	neagră		slugă		
48		David Filibos	a 5-a	galbenă	S	bogasier		
49		Zamfir, preotu Oprea	a 5-a	galbenă	S	braşovean		
50		Ioniţă, popa Stancu	a 5-a	galbenă	S	braşovean		
51		Ghiţă Niţă, zet Elisei	a 5-a	galbenă	S	tabac		
52		Tudorache Sencu	a 5-a	galbenă	S	tabac		
53		Hristea Sfetcu ; netrecut [3]	a 5-a	galbenă	k	boiangiu	dator [3]	
54		Ioniţă Hristea Pîrlitu	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
55		Gheorghie, sin Gheorghie Marchidanu	a 5-a	roşie	S	boiangiu		
56		Niţă Ruşeanu	a 5-a	galbenă	S	boiangiu		
57		Marin Dobre	a 5-a	galbenă	S	abagiu		
58		Nicolae Petcu	a 5-a	galbenă	S	abagiu		
59		Ghiţă, brat Crăciun	a 5-a	albastră	S	brutar		
60	513	Dumitrache Ilie	a 5-a	albastră	S	tîmplar		
61		Raicu Nedea	a 5-a	galbenă	S	simigiu		
62		Tănasie Pop	a 5-a	galbenă	S	cîrciumar		
63		Ivan Nicola Tutungiu	a 5-a	galbenă	S	brutar		
64	467	Matei Iene ; simigiu	a 5-a	galbenă	S			
65		Traşcă Brutaru ; fără contribuţie [3]	a 5-a	galbenă	k	brutar		
66		Mihai Lerer ; dogar	a 5-a	galbenă	S			
67	1385	Iacov Grosu ; dogar	a 4-a	galbenă	S	brutar		
68		Nicolae Popescu	a 5-a	galbenă	S	bărbier		
69	470	Tache al cofetăresii ; birjear	a 5-a	galbenă				
70	465	Nicolae Petre ; cuţitar	a 5-a	galbenă	S			
71		Stoian Pîrvanovici	a 5-a	galbenă		comersant		
72		Nae Clupaşu	a 5-a	galbenă	S	cafegiu		
73	461	Gheorghie Grădinaru, sin Trandafir	a 5-a	galbenă	k			
74		Ene Grecu ; fără contribuţie [3]	a 5-a	galbenă	I	Da. Cu ord. şi adăogat la cei săraci [6]		

[6] Adăugat ulterior de aceeaşi mînă.

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
75		Iosif Ucler	a 5-a	galbenă	S	frînghier		
76		Ion Dumitru Rachiu ; fără contribuţie[3]	a 5-a	galbenă		slugă		
77		Marin Badea Potcovaru	a 5-a	galbenă	S	fierar		
78		Matei Radu Poşircă ; cismar	a 5-a	neagră	S			
79		Nicolae, preotu Radu ; cismar	a 5-a	neagră	S			
80		Ioniţă Dumitru Cismaru ; cismar	a 5-a	albastră	k			
81		Nae, sin popa Nică	a 5-a	neagră	S	cismar		
82		Florea Croitoru	a 5-a	neagră	k	croitor		
83	505	Dinu Chiru ; slugă	a 5-a	neagră				
84		Tudorache Ştefan	a 5-a	neagră	k	cojocar		
85	544	Petre Botezatu	a 5-a	neagră	S	tabac		
86		Lazăr Stan	a 5-a	neagră	S	tabac		
87	539	Dinu, zet popa Gheorghie ; boiangiu	a 5-a	neagră	S			
88		Anghel Boiangiu	a 5-a	neagră				
89		Ioniţă Ghiţă	a 5-a	neagră	S	marchidan		
90	533	Tache Ivan ; simigiu	La Ruşi de Vede	neagră	k			
91	553	Naum Topuz ; caldarîmgiu	a 4-a	neagră	S			
92	554	Gheorghie Hristea ; caldarîmgiu ; nescăzut[3]	a 5-a	neagră	S			
93	559	Spiridon Zidaru	a 5-a	neagră	k			
94	556	Nicolae Ion ; zugrav ; fără bir[3]	a 5-a	neagră	k			

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
95		Sfaițer Lăcătușu	a 5-a	neagră	S			
96		Ghiță Florescu	a 5-a	neagră	S	luminărar		
97		Niță Nicolae Glonț	a 5-a	albastră	S	cismar		
98		Dinu Tudor Calîpciu	a 5-a	albastră	k	cismar		
99		Mihăiță al Preotesii [7]	a 5-a	roșie	S	cismar		
100		Stoenică Tudor	a 5-a	albastră	k	cismar		
101		Ion Petre	a 5-a	galbenă	S	cismar		
102		Spirache Ioan	a 5-a	albastră	S	cismar		
103		Mihai Gligore	a 5-a	albastră	S	cismar		
104		Nicolae Geagîrtu ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	croitor		
105		Radu Plăpîmaru	a 5-a	albastră	S			
106		Ion, popa Mincă	a 5-a	albastră	S	croitor		
107		Costandin, zet Tudorache	a 5-a	albastră	S	croitor		
108		Dumitru, zet Alexe ; fără bir [3]	a 5-a	albastră		subcomisar		
109		Stoian Petre Mavrodineanu	a 5-a	albastră	S	abălar		
110		Nanu Iordache ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	croitor		
111		Marin, zet Hristea Grădinaru ; cu bir [3]	a 5-a	albastră	k	croitor		
112		Ghiță, sin Toma Croitoru	a 5-a	albastră	k	croitor		
113	446	Ioniță Dinu al Șuții ; Cojocaru	a 5-a	galbenă	S			
114	489	Neagu Anghelina ; cojocar	a 5-a	albastră	S			
115		Ioniță, zet Logofătu Petrică ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	cojocar		
116		Vladu Deaconu Stanciu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
117		Răducanu Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		

[7] Am considerat că „Preotesi" este nume de familie și nu soție de preot.

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
118		Lazăr Radu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
119		Nae Gligore	a 5-a	albastră	S	cojocar		
120		Barbu Sandu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
121		Ion Gherghina	a 5-a	albastră	S	cojocar		
122		Costandin Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
123		Tudor Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
124		Tudor Zamfir	a 5-a	albastră	S	cojocar		
125		Ion Dinu Țandără	a 5-a	albastră	S	cojocar		
126		Matei Ghiță	a 5-a	albastră	S	cojocar		
127	617	Ghiță Nică	a 5-a	albastră	S	cojocar		
128	618	Ion Vișean ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	S	cojocar		
129		Nicolae Lăzărescu	a 5-a	albastră	k	cojocar		
130		Voicu Radu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
131		Marin Stan	a 5-a	albastră	S	cojocar		
132		Ioniță Ghiță	a 5-a	albastră	S	cojocar		
133		Gheorghie Ghiță ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	S	cojocar		
134		Miu Constandinescu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
135		Dinu, popa Marin	a 5-a	albastră	k	cojocar		
136		Petre Mihai	a 5-a	albastră	S	cojocar		
137		Petru Pîrvanovici	a 5-a	albastră	S	cojocar		
138		Radu Dinu	a 5-a	albastră	S	cojocar		
139		Dumitru Marin ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	cojocar		
140		Marin Radu Dulgheru ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	cojocar		
141		Barbu Radu, zet Treanță	a 5-a	albastră	S	cîrciumar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele şi pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservaţie	Nr. şi data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
142		Nuţă Mihail Braşoveanu	a 5-a	roşie	S			
143		Nicolae Ioniţă Ruşeanu	a 5-a	albastră	S	băcan		
144		Ghiţă Hagi Tudoraşi	a 5-a	albastră	S			
145		Ioniţă, popa Stan	a 5-a	albastră	k	tabac		
146		Ioachim Ioan Mişu	a 4-a	albastră	S	tabac		
147		Tudor, zet Radu	a 4-a	albastră	S	tabac		
148		Bociu Crăciun	a 4-a	albastră	S	tabac		
149		Ioniţă Ion Vişoi	a 5-a	albastră	k	tabac		
150		Dimcea Costea	a 5-a	albastră	S	tabac		
151		Stoian Panciu	a 5-a	albastră	S	tabac		
152		Stoian, zet Ilie Mamularu	a 5-a	albastră	S	cismar		
153		Filip Ioan Mişu	a 4-a	albastră	S	tabac		
154		Nicolae Ioan Mişu	a 4-a	albastră	S	tabac		
155		Avram Petcu	a 4-a	albastră	S	tabac		
156		Ghenciu Petcu ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	tabac		
157		Hristea Panciu	a 5-a	albastră	S	tabac		
158		Costache Stoica	a 5-a	albastră	K	tabac		
159		Tache Simionu	a 5-a	albastră	S	pescar		
160		Toma Stancu	a 5-a	albastră	S	cismar		
161		Dumitrache Colea	a 5-a	albastră	k	tabac		
162		Ivancea Nencu ; mort [6]	a 5-a	albastră				
163		Ioniţă Popescu ; adăogat la comercianţi	a 5-a	La Ciupag	S	cîrciumar		
164		Brătan Prodan ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	boiangiu		
165		David, popa Ion	a 5-a	albastră	S	boiangiu		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
166		Toșea Petcu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
167		Stan Barbu Burdeanu	a 5-a	roșie	K	boiangiu		
168		Tache Țaciu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
169		Pavel Gheorghiu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
170		Nicolae Raicu	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
171		Pîrvul Pavel	a 5-a	albastră	S	boiangiu		
172		Iancu Stoica	a 5-a	albastră	k	abagiu		
173		Marin Gheorghie	a 5-a	albastră	S	abagiu		
174		Apostol Dumitru	a 5-a	albastră	S	comersant		
175		Stoica Naom	a 5-a	albastră	S	brutar		
176		Costandin, sin Costandin	a 5-a	albastră	k	brutar		
177		Dumitru, brat Trașcă	a 5-a	albastră	S	cîrciumar		
178		Dumitru Ilie	a 5-a	albastră	S	cojocar		
179		Radu,sin Radu Dulgheru ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	S			
180		Costache Dumitru	a 5-a	albastră	S	tîmplar		
181		Mihale Marcu	a 4-a	albastră	S	arhitect		
182		Trandafir Cîrstea	a 5-a	albastră	S	tîmplar		
183		Marin Neaga Cărămidaru	a 5-a	albastră	k	cărămidar		
184		Duță Ilinca ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	k	cărămidar		
185	453	Dociu Petrovici Bărbieru	a 5-a	roșie	S			
186		Ștefan Tudorache Treanță	a 5-a	albastră	S	măcelar		
187		Ioniță Enache	a 5-a	galbenă	S	pescar		
188		Ioniță Cornescu	a 5-a	albastră	S	birjear		
189		Voicu Zugravu	a 5-a	albastră	S			

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
190		Tudor Coman Lăcătușu	a 5-a	albastră	S			
191		Costea Bragagiu	a 5-a	albastră	S			
192		Iacov Franț	a 5-a	albastră	S	tabac		
193		Ignat Fieraru	a 5-a	albastră	S			
194		Simion Zailih Tîmplaru	a 5-a	albastră	S			
195		Sterie Chirculescu	a 5-a	albastră	S	bragagiu		
196		Stan Ion de la Nicolae ; fără bir [3]	a 5-a	albastră	S	cismar		
197		Ioniță Stan Crăciun	a 5-a	albastră	S	cismar		
198		Ioniță Busuiocu	a 5-a	roșie	S	cismar		
199		Marin Stanciu	a 5-a	albastră	S	pescar		
200		Badea Iordache	a 5-a	afar	S	abagiu		
201		Tănase Trifonescu ; neplătit [3]	a 5-a	de afară		slugă		
202		Costandin Toma	a 5-a	de afară	S	boiangiu		
203		State Stătică ; la ocnă ; scăzut de tot [3]	a 5-a	de afară	I	trimestrul aprilie scăzut cu ord. 60031		
204		Niță Ioniță Udrescu ; mort [3]	a 5-a	de afară		slugă		
205		Marin Radu Druianu ; scăzut [3]	a 5-a	de afară		slugă		
206		Nicolae Stoica ; trecut [3]	a 5-a	albastră	S	cojocar		
207		Nicolae Hristea ; trecut [3]	a 5-a	Districtul Mușcel	S	cojocar		
208		Costandin Drăghici ; netrecut [3]	a 5-a	afar	S	cojocar		
209		Arsene Bîrlogeanu ; netrecut [3]	a 5-a	afar	S	boiangiu		
210		Florea Stanciu ; netrecut [3]	a 5-a	La Ciupag	S	abagiu		
211		Tănase Ioan ; netrecut [3]	a 5-a	La Buzoești	S	abagiu		
212		Vasile Dimoviciu	a 5-a	La Tîrgoviște	S	cojocar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. și data ord. ministèr
1	2	3	4	5	6	7	8	9
213		Bociu Netcovici	a 5-a	La Tîrgoviște	S	cojocar		
214		Ioniță Ciumescu ; mort[3]	a 5-a	La București	S	circiumar		
215		Tudor Milea	a 5-a	La Tîrg-Deal	S	grădinar		
216		Dincă, deaconu Pătru	a 5-a	La Tîrg-Deal	S	circiumar		
217		Dumitru Neaga	a 5-a	galbenă		slugă		
218	1537	Toma Grigoriu	a 5-a	albastră	S	pantofar		
219	*1540*	*Costache Tomescu*	*a 5-a*	*neagră*	*S*	*cismar*		
220	1566	Ghiță Negulescu ; scutit ; mort[3]	a 5-a	albastră		cismar		
221	1666	Alecsandru Veselieanu	a 5-a	neagră	S	tîmplar		
222	1689	Nicolae Sîrbu Tapițeru	a 5-a	galbenă	S			
223	1647	Ianoși Timar	a 5-a	galbenă	S	fierar		
224	1812	Carol Becheși	a 5-a	galbenă	S	dogar		
225	1810	Matei Tudor Cismaru	a 5-a	albastră	S			
226	1260	Marin Stan	a 5-a	La Giurgiu	S	cojocar		

L I S T Ă

de numele și numărul patentarilor de clasa a 5-a supt numirea de sudiți, cu plata trimestrilă lei 17 $\frac{10}{40}$

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	*Numele și pronumele*	*Clasa*	*Coloarea*	*Nr.*	Trimestrul scăderi	*Opservație*	*Nr. și data ord. minister*
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1639	Ferdinand Holt	a 5-a	roșie	S	tîmplar		
2	1641	Ladislav Tuhati	a 5-a	roșie	S	tîmplar		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și pronumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Opservație	Nr. si data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	1642	Andreiași Holbat	a 5-a	roșie	S	cismar		
4	1643	Dumitrie Șandor	a 5-a	roșie	S	rotar		
5	1644	Iohan Melingher	a 5-a	galbenă	S	tapițer		
6	1645	Simon Tacăl	a 5-a	galbenă	S	tapițer		
7	1646	Iosif Holștain	a 5-a	roșie	S	tîmplar		
8	1648	Leopold Tuhalțăr	a 5-a	roșie	S	tîmplar		
9	1649	Huroși Ivanovici	a 5-a	roșie	S	cismar		
10	1650	Iohan Mele	a 5-a	roșie	S	croitor		
11	1654	Vențer Hainel	a 5-a	roșie	S	croitor		
12	1655	Fridirih Bauhman	a 5-a	roșie	S	cismar		
13	1657	Haim Fișer	a 5-a	roșie	S	croitor		
14	1658	Vențel Mirțcoși	a 5-a	roșie	S	tîmplar		
15	1660	Maer Aron Grimberg	a 5-a	roșie	S	zugrav		
16	1665	Franț Mirțcoși	a 5-a	neagră	S	tîmplar		
17	1669	Leove Teofilis	a 5-a	roșu	S	tapițer		
18	1670	Ludvig Șfaițer	a 5-a	negru	S	tîmplar		
19	1672	Gheorghie Medve	a 5-a	negru	S	tîmplar		
20	1673	Ioniță Conert	a 5-a	negru	S	zidar		
21	1677	Carol Becheși Dogaru	a 5-a	galbenă	I	Trimestrul iulie 1860 cu ord. nr. 6627, adăogat între pămînteni [6]		

Nr. indivi-delor	Nr. patentei	Numele și prenumele	Clasa	Coloarea	Nr.	Trimestrul scăderi	Observație	Nr. și data ord. minister
1	2	3	4	5	6	7	8	9
22	1680	Dumitru Titulaț	a 5-a	galbenă	S	cismar		
23	1681	Carol Bilți	a 5-a	galbenă	S	zidar		
24	1683	Adolf Cheler	a 4-a	galbenă	*S*	*luminărar*		
25	1684	Ștefan Benciug	a 5-a	albastră	S	lemnar		
26	1685	Franț Țacăl	a 5-a	albastră	S	cismar		
27		Franț Vențel	a 5-a	neagră	S	tîmplar		
28	1688	Samoel Vințel	a 5-a	albastră	S	liber		
29	1690	Anton Ernecic	a 5-a	galbenă	S	cismar		
30	1692	Ioan Miloș	a 5-a	albastră	S	tabac		
31	1694	Franț Barchi ; mort[6]	a 5-a			tapițer		
32	1695	Izer Broiștand	a 5-a	La București	S	croitor		
33	1696	Ioan Artman	a 5-a	roșie	k	tîmplar		

319 fără bir — clasa 5-a
222 cu *bir* —
33 sudiți ...[5]
574
Plata ....[7]

UN REGISTRE INCONNU DES PATENTEURS DE PITEŞTI EN JUILLET 1860

Résumé

Conformément à un document inconnu, l'auteur présente les artisans de Piteşti de la deuxième moitié de XIX-ème siècle et sur cette base il fait quelques considerations en ce qui regarde le développement économique de la ville, dans cet période.

Muzeul judeţean Argeş — Piteşti
Primit în redacţie la 28 noiembrie 1977

ŢĂRANUL CRONICAR — SERGENTUL DE LA 1877 IONIŢĂ FLENCHEŞ

SILVESTRU VOINESCU

În arhiva personală a meşterului Nicolae Flencheş [1] din Călineşti s-au păstrat cu sfinţenie pînă astăzi un număr important de manuscrise din timpul Războiului pentru Independenţă şi din anii următori, de o valoare cu totul deosebită. Toate aceste documente sînt rămase de la tatăl său sergentul de la 1877 Ion Stanciu cunoscut în Călineşti şi în împrejurimi sub numele de Ioniţă Flencheş [2].

Cele mai importante piese din această arhivă de familie sînt cele 29 de scrisori din anii 1877—1878 dintre care 15 trimise de sergentul Ion Stanciu (care semnează Ioniţă Flencheş) din escadronul 4 „Muscel" — Regimentul 2 Călăraşi, din diferite puncte în care s-a aflat în timpul campaniei pe malul stîng sau drept al Dunării. Toate aceste scrisori au fost adresate de către Ioniţă Flencheş familiei sale la Călineşti. Celelalte 14 scrisori au fost primite de sergentul din escadronul 4 „Muscel" de la familie sau din partea unor prieteni. Şase scrisori au fost expediate din Călineşti, cinci din Piteşti şi cîte una din Bucureşti, Cîmpulung şi Tohanu Vechi — Braşov.

Scrisorile trimise de o parte şi de alta ne dau o serie de informaţii, cu atît mai preţioase azi după 100 de ani, fie privind viaţa de campanie, mişcările trupelor, greutatea războiului şi succesele armatei noastre, fie privind greutăţile prin care trec cei de acasă sau gîndurile acestora despre cei plecaţi şi despre războiul pe care îl poartă.

---

[1] Meşterul Nicolae Flencheş din comuna Călineşti, judeţul Argeş, născut în anul 1890, a fost ultimul copil al lui Ioniţă Flencheş. Elev eminent al Şcoalei de arte şi meserii din Bucureşti (colegul de clasă al viitorului sculptor Ion Jalea, astăzi artist al poporului), Nicolae Flencheş a fost adus de inginerul Aurel Vlaicu să lucreze la aparatul său de zburat. Împreună cu Silişteanu, Flencheş a lucrat efectiv la aparatele „Vlaicu I" şi „Vlaicu II" sub supravegherea directă a marelui inventator român. Despre acest fapt vorbesc toţi biografii lui Vlaicu dintre care cităm pe Victor Ion Popa, academicianul Elie Carafoli, C. Ghiban, Sergiu Milorian. După nefericitul accident care a pus capăt vieţii lui Aurel Vlaicu, Nicolae Flencheş a plecat la Paris unde s-a specializat în domeniul lăcătuşeriei şi feroneriei. Întorcîndu-se după un an în ţară a fost numit maistru titular la Şcoala de arte şi meserii din Bucureşti unde a funcţionat pînă în anul 1917 cînd s-a transferat la aviaţie. În anul 1921 s-a retras din aviaţie pentru a se reîntoarce în satul natal unde s-a stabilit definitiv şi în care şi-a organizat un mic atelier mecanic. În acest atelier în care lucrează de peste cinci decenii, locuieşte astăzi.

[2] Numele „Flencheş" pe care-l poartă azi mai multe familii din Călineşti — Argeş, vine probabil de la o poreclă. În limba română „flencheş" se spune la cornul adus cu vîrful spre ochi (Despre coarnele boilor). Vezi *„Dicţionarul limbii române"*.

Cel puțin tot atît de valoros ca și scrisorile este însă și jurnalul pe care l-a ținut sergentul Ioniță Flencheș în timpul Războiului pentru independență, din prima zi a chemării sub arme. Scris cu cerneală pe un caiet de 60 pagini — caiet ce pare să fi fost confecționat de nevoie, după cusătură și diferența de calitate a hîrtiei — jurnalul țăranului din Călinești înregistrează cu o minuțiozitate impresionantă, tot drumul pe care l-a parcurs Escadronul 4 „Muscel“ de la 6 aprilie 1877 cînd a plecat din Cîmpulung și pînă în iulie 1878 cînd s-a înapoiat, precum și acțiunile la care a participat pe toată durata campaniei.

În timp ce scrisorile ne dezvăluie grija pe care Ioniță Flencheș o purta celor de acasă, tatălui care moare în vara lui 1877, mamei, soției și copiilor, grija pentru munca viei, a pămîntului de la cîmp și pentru celelalte interese ale familiei și gospodăriei, în general griji care i-au frămîntat pe toți ostașii noștri plecați de la sate, jurnalul reflectă calitățile evidente de observator atent al locurilor și evenimentelor, dînd posibilitatea să se constate cu ușurință că autorul lui era un om harnic și ordonat, cu o minte bine organizată. Este aproape greu de crezut că studiile acestui om se reduceau la numai cîteva clase primare, așa cum se făceau la noi între anii 1850 și 1860 [3].

Fig. 1 — Țăranul cronicar Ioniță Flencheș

Vorbind despre scrisori trebuie să observăm că cele scrise de Ioniță Flencheș în campania din 1877—1878 au fost cu mult mai multe, noi neavînd decît pe cele (sau numai o parte din cele) pe care le-a trimis acasă. Acest fapt rezultă din aproape toate scrisorile primite de el, care încep cu precizarea „... am primit scrisoarea ta din...“ sau „... am primit două epistole din partea D-tale...“ etc.

În rîndurile care urmează vom semnala cîteva știri sau idei mai deosebite din scrisorile primite de Ioniță Flencheș din țară.

La 1 iunie 1877, socrul său George Popp din Tohanul Vechi îi scrie printre altele : „... noi sîntem bine numai taică-tău este foarte rău ; din patima ce știi nu curmă deloc. Eu am venit de vreo două săptămîni pentru a-ți face arătura... dar D-ta n-ai căpătat ajutoru după ordinu dat de onorobilu ministru ca să-ți ajute la munca cîmpului după cum se vede în ordinu dat la toți primarii...“. În continuare, George Popp îi scrie că la el în Transilvania starea de spirit este destul de încordată și încheie sfătuindu-și ginerele să fie atent și să-și poarte de grijă. A doua zi îi scrie același George Popp. „Dorite Ioniță. Salutare. Eu am poftit pre D-nu Primar la D-ta acasă de au văzut pre taică-tău în ce stare se

[3] Ioniță Flencheș născut la 2 iulie 1849 a învățat carte la Constantin Slăniceanu, unul dintre primii dascăli din Călinești.

află. Vei şti că taică-tău este gata a-şi da viaţa cu bună seamă... aşa am rugat Primăria de ţi-au dat acest certificat ca să-ţi poţi cere un concediu de vreo cîteva zile..."

Pe 3 iunie îi scria din Piteşti, Alexandru Popp, o rudă din partea soţiei : „Iubite Ioniţă, Toate scrisorile D-tale ţi le-am primit şi la timp, asemenea am comunicat şi verişoarii Mariţii..." (Mariţa născută Popp, soţia lui Ioniţă Flencheş). După cîteva informaţii asupra vremii, continuă : „...vin o să avem cam puţin, fiindcă cu multa răceală au cam pierit strugurii... însă am nădejdea că la toamnă n-are să se vînză mai ieftin de 8 fr.(anci) vad.(ra) şi sîntem tot acolo cu socoteala. Ştii bine că, cînd este mult îl dăm aproape de pomană. Vasilică (primul copil al lui Ioniţă Flencheş) mă tot întreabă cînd îi aduci capu de turc că-i trebuie să se joace cu el şi zice că să-i aduci şi un pui de turc viu, să-l pue să tragă la tîrlie la iarnă". Scrisoarea continuă cu informaţii asupra unor probleme de familie şi încurajări. La subsolul ultimei pagini, sub semnătură, i se mai trimite o ştire : „Astăzi am văzut şi pe Prinţul Milan [4] la gară".

Pe 9 iunie i se anunţă încetarea din viaţă a tatălui său şi înmormîntarea acestuia pe ziua de 10 iunie. Scrisoarea este trimisă din Cîmpulung şi este semnată tot de Alexandru Popp. Într-o scrisoare din 22 iunie mama sa îi scrie printre altele : „...Ioniţă, răspunde-mi despre vaci ce să le fac, fincă iarba s-a isprăvit şi de fîn nu am nici un rost. Fînurile sînt foarte scumpe, au ajuns caru de fîn 4 galbeni..." După ce-l roagă să comunice în scrisorile viitoare şi despre alţi cunoscuţi din comună sau din împrejurimi, încheie : „...Cît pentru taică-tău ai luat ştiinţă ; numai D-ta să ai inima largă şi tare, că el s-au dus la locul lui şi toate în regulă i s-au făcut".

În prima jumătate a lunii octombrie sergentul Flencheş primeşte o scrisoare de la Gheorghe Floru [5] din Bucureşti. După ce-l informează asupra unor treburi personale, preotul Floru îi scrie : „...Noi, dragă, clerul neîncetat... facem rugăciuni pentru victoria şi sănătatea D-voastră. Căci astăzi speranţa şi mîndria patriei sînteţi D-voastră. D-voastră sînteţi şi veţi fi boerii ţării cu drept cuvînt care luptaţi pentru cele mai sacre drepturi în fine pentru fericirea patriei.

Facă cerul să ne bucurăm cu toţi împreună de roadele unei păci cît de apropiate, într-un stat liber şi independent.

Dragă Ioniţă ! Am un văr dorobanţ, Ion Radu Dragomir, din Districtul Dîmboviţa, comuna Bogaţi. Nu ştiu ce regiment. Dacă poţi cercetează te rog din suflet. El nu poate fi nici mort nici rănit, că nu l-am văzut publicat..."

Pînă la sfîrşitul anului 1877 mai primeşte cîteva scrisori : de la soţie, de la Alexandru Popp şi de la N(iţă) Voinescu, dar care prin conţinutul lor prezintă mai puţin interes.

Din anul 1878 s-a păstrat numai o singură scrisoare dintre cele primite de Ioniţă Flencheş. Aceasta îi este expediată din Piteşti de negustorul Spirea Mamulea care îi face cunoscut că i-a rezolvat anumite treburi.

---

[4] Milan Obrenovici, cneaz al Serbiei între 1868 şi 1882, apoi rege între 1882 şi 1889. În timpul domniei lui, în urma luptelor duse împotriva Turciei, poporul sîrb şi-a recucerit independenţa recunoscută pe plan internaţional în anul 1878. Alexandru Popp, îl văzuse pe „Prinţul Milan" desigur în trecere prin gara Piteşti.

[5] Gheorghe Floru, preot în Bucureşti, se născuse în comuna Bogaţi, judeţul Argeş, şi era cam de aceeaşi vîrstă cu Ioniţă Flencheş. Mama lui însă era din familia Voinescu din Călineşti, unde el venea adesea la rude şi unde se împrietenise cu Flencheş încă din copilărie.

Scrisorile lui Ioniță Flencheș sînt mai pline de conținut, în ele întîlnind atît zbuciumul celui plecat pentru cei și cele de-acasă, cît și o serie întreagă de elemente legate direct de campania la care a luat parte : activitatea lui personală în cadrul escadronului, deplasările și acțiunile acestuia, mișcările și acțiunile inamicului etc.

Cum despre războiul pentru Independență avem astăzi la dispoziție o bogată literatură de specialitate, este lesne de constatat că informațiile pe care le conțin scrisorile — și cu atît mai mult jurnalul — sînt de o mare exactitate.

Din prima scrisoare pe care o avem, trimisă din Calafat la 24 mai 1877, reținem în primul rînd : „...ceasul cel vechi nu am găsit a-l drege fiind fugiți toți comersanții din acest oraș Calafat..." (motiv pentru care îl trimitea înapoi la Călinești, tot ne dres) și în al doilea rînd, stilul evident căutat, la această dată cînd năframele mai aveau încă mirosul de acasă. „... Prin urmare, scumpele mele dorite, (scrisoarea este adresată soției, mamei și surorii) aveți pozitiva cunoștință că eu pînă în ziua, ora și minutu de față sînt în deplină sănătate petrecînd destul de bine pe cît mă aflu, căci omu este dator a mulțumi bunului și milostivului Dumnezeu deoarice norocici și nenorociri care dă peste dînsu..."

Următoarele cinci scrisori (în ordine cronologică) ce s-au păstrat pînă azi sînt scrise în prima jumătate a lunii iunie. Două din 7 iunie, a treia fără să aibă precizată ziua, e scrisă pînă la 12 iunie, a patra în 12 iunie, iar a cincea e scrisă în 15 iunie. Primele patru scrisori au fost trimise din Desa (comună din sudul județului Dolj) iar a cincea din Calafat.

Primele trei scrisori sînt pline de îngrijorarea celui plecat de-acasă care află că tatăl său este pe patul de moarte. Certificatul pe care-l primise din partea primăriei din Călinești nu-i folosise la obținerea unei permisii de cîteva zile. Îi sfătuiește pe cei de-acasă să se îngrijească să întocmească testamentul cît mai este încă în viață tatăl. Le atrage atenția că pentru pămîntul pe care l-au luat în arendă de la Rătescu, tatăl său i-a dat de mai multe ori bani acestuia fără să-i ceară chitanță. Adresîndu-se tatălui său, îi spune : „...Dragul meu tată, vei împărți toate lucrurile tale după povața ce vei avea la amîndoi frații, cum și Gherghinii..." Cea de a treia scrisoare, care nu e datată precis, are sub semnătură următoarele rînduri : „Aceasta o trimisei pe Nicu, fecioru lui Neagu Brutaru din Pitești, care a venit pe la frate-său Costică". Din scrisoarea scrisă pe 12 iunie rezultă că aflase despre moartea tatălui său care avusese loc cu patru zile mai înainte : „Nu știu sfîrșitul cum l-au avut, nu știu petrecerea înmormîntării sale cum i-au fost..."

Scrisoarea din 15 iunie are cu totul alt conținut : „...Alte nuvele nu am a vă spune decît numai aceasta : de eri 14 iunie și pînă azi 15 ora 2 după amiazi, au fost bombardare foarte serioasă între Vidin și Calafat... De la noi s-au omorît un sergent fiind lovit de o ghiulea turcească în care sfărîmîndu-se au mai lovit un soldat rănindu-l puțin... unui căpitan i-au rupt un picior din glesnă" (Scrisoarea a fost întreruptă și continuată pe 16 iunie) „Eri la 2 au încetat bombardarea, aznoapte au fost o mare lovire între turci și noi mai sus puțin de Calafat, cu scopul venirii unui vapor rusesc... se așteaptă trecerea și a noastră în Turcia. Cu bombardarea Vidinului s-au văzut dărîmîndu-se mai multe case acolo... De două ori m-au ferit D-zeu că la începerea a două bombardări mă aflam cu calul la Dunăre, îl adăpam fiind venit în Calafat cu poșta regimentului..." Către sfîrșitul scrisorii se referă iarăși la trebu-

rile de acasă : „...Să-mi scriţi dacă tata a primit polu de la hoţu lui Ispas. Să-mi scrii draga mea soţie dacă ai primit pachetul ce am trimis prin D. Spirea (Mamulea) din Piteşti... Faceţi o cerere primarului a vă da oameni la lucru după ordinu ce are...“

Scrisoarea din 17 iulie este adresată mai mult soţiei sale cu care se întîlnise la Craiova.

În scrisoarea din 20 iulie povesteşte despre întîrzierea sa la unitate datorită faptului că în drum spre Desa poştalionul nu a putut schimba caii la Poeana“... fiind acolo şederea Mării Sale“... Prin scrisoarea expediată din Desa pe 21 iulie, sergentul Flencheş îşi anunţă familia că „...astăzi noapte... 20 spre 21, am primit ordin prevestitor... în care zice că îndată după primirea acelui al 2-lea ordin să fim gata a porni în marş spre Turnu Măgurele şi de acolo a trece Dunărea la Nicopol... Ieri 20, de la ora 2 după amiazi a fost o bombardare teribilă între Vidin şi Calafat. La noi s-au omorît 2 soldaţi. Astăzi aşteptăm ora plecării din minut în minut. Îndată ce vom pleca voi scrie unde ne vom stabili şi ce se va mai întîmpla. Dv. ţineţi-vă curajul... Puteţi ca să-mi scriţi în urma oricărei epistole, fără a uita a pune „regimentu 2 Călăraşi“ căci atunci mă poate găsi...“

În aceste zile fierbinţi de iulie vor trece alte unităţi române Dunărea, pentru a spori capacitatea combativă a trupelor noastre aflate la Nicopole. Regimentul 2 Călăraşi însă va rămîne în ţară.

Prin Înaltul ordin de zi nr. 38 din 23 iulie, armata română este astfel reorganizată încît întreaga oştire este împărţită în două. Armata de operaţii, cu Divizia a 3-a, Divizia a 4-a şi Divizia de rezervă, (care din 9 septembrie se va numi Divizia a 2-a activă), armată ce era destinată să treacă Dunărea şi să acţioneze pe frontul de la Plevna, şi armata de observaţie, cu Diviziile 1-a şi a 2-a (din care făcea parte şi regimentul din Argeş „2 Călăraşi“) care avea misiunea de „a apăra teritoriul naţional între gura Timocului şi Turnu Măgurele“.

În ziua de 19 august sergentul Flencheş trimite din Calafat două scrisori : una către mama cealaltă, către soţia sa. Ambele scrisori sînt pline de grijă pentru treburile gospodăriei. Mamei sale însă îi scrie printre altele : „...Eu aici de cînd am sosit tot cam bolnav am fost. Nu ştiu din ce pot zice. Căldură mare, de arşiţa soarelui, apa nu se găseşte cînd voieşte omul fiind departe. Apa se aduce cu sacaua, cînd e, cînd nu e...“

În urma ordinului din 14 septembrie Regimentul 2 Călăraşi din Divizia a 2-a a Armatei de observaţie va porni spre Turnu Măgurele şi de aici peste Dunăre.

La 20 septembrie Ioniţă Flencheş scria acasă de la „Picetu (Pichetul) dintre Muselin şi Breslenița (?)“

„...Neputînd altu a vă scri decît că de la trecerea Dunării şi pînă azi sînt foarte supărat, căci stau în mijlocul unui cîmp departe de sate ca de cîte 1 sfert de poştă. Mîncare nu se găseşte nici în sate, nici de la Turnu Măgurele nu vine regulat încît răbdăm zile întregi... Alte noutăţi sînt bătae la Plevna de 15 zile. La 6 şi 9 septembrie au fost mari loviri încît nu se poate spune. Oameni adică soldaţi stau morţi ca cum oile la zaana, răniţi trec în fiecare zi cu sutele...“ Din aceeaşi scrisoare aflăm : „...Postu pe care îl ocup este pichetul poştal expediind scrisori de la Turnu Măgurele pînă spre Plevna“. În josul paginii sub semnătură adaugă : „Să-mi scriţi (pe) adresa : Serg. Flencheş, Escad. Muscel, la Turnu Măgurele prin D. Ivancea Cristea, cîrciumar la gura oborului“.

Următoarea scrisoare este trimisă din Corabia la 29 octombrie și este plină de sfaturi către cele de acasă care i s-au plîns că un oarecare Antonescu, de la care au avut o vie luată în arendă, le cere mai mult decît se învoiseră.

Pe 28 decembrie scrie din Arceru și reproșează mamei și soției că nu are nici o știre de la dînsele. Prima sa scrisoare din anul 1878 (ce se află în posesia noastră) este scrisă la 19 martie din Borlești-Vărzaru, cînd ultimele trupe se întorceau în țară. „...Eu pe lîngă aceasta alătur și petițiunea ce făcui primarului ca să dea ajutor a scoate oameni la lucru vii, după legea ce are... să puneți un timbru de 25 bani pe petiție și să mergeți cu ea ca să o înregistreze primarul..."

În sfîrșit, ultima scrisoare este trimisă de la Miroși la 29 mai 1878. Își încurajează mama, soția și sora, spunîndu-le că „...în curînd vom fi liberați și vom palpita de bucurie..."

*

* *

„Întîi la 26 martie (1877) am fost plecat de acas la C. lung (Cîmpulung) de unde la 1 aprilie m-am dus la Tîrgoviște și am luat lopeți pentru soldați.

La 3 aprilie m-am înapoia la Glung cu lopețile le-am predat și am fost și plecat acasă să-mi iau muniția.

La 5 aprilie m-am întors de acas la Glung.

În ziua de 6 aprilie am plecat cu escadronul spre Calafat. Seara am mas la Rădești. În ziua de 7 am sosit la Pitești cam tîrziu, fiind în urmă cu căruțele pentru bagajuri, bucătăria și muniția de rezbel. Seara am mas la cazarma călărașilor din Pitești. În ziua de 8 a fost toată ziua ploaie, ne-am pus în tren cu tot escadronul și am sosit seara în Craiova. Am mas noaptea în vagoane.

În ziua de 9 aprilie am plecat tot escadronul spre Calafat".

Prima pagină din jurnalul sergentului Ioniță Flencheș ne dă informații precise și fără niciun fel de comentarii. În general stilul va rămîne același pînă la sfîrșit. Dar spiritul de observație al autorului adăugat la starea de permanentă mișcare a trupei din care el a făcut parte, vor face ca jurnalul să fie plin de interes, putem aprecia chiar antrenant.

„...Am fost regulați îndată ce regimentul (2 Călărași) a fost completat de 4 escadroane și anume : 1-iu Argeș, al 2-lea Rîmnicu Vîlcea, al 3-lea Gorj și al 4-lea Muscel... Au urmat în acest timp tot asemenea fără a mai întîmpina ceva, decît numai într-una din zile fiind la pichetul nr. 16 Arceru, au început turcii a trage cu armele asupra noastră, cînd aici nu erau decît vag[6](mistru) Macidonescu, alți sergenți și cu mine, căci D. căpitan (Ștefănescu, comandantul escadronului 4 „Muscel") era dus cu D. locotenent Ionescu și cu D. colonel Cernovodeanu (comandantul regimentului 2 Călărași), în inspecție de vedete și gărzi".

În jurnal sînt trecute toate evenimentele mai importante la care iau parte escadronul 4. „Muscel" și de multe ori întregul regiment 2 Călărași. După ce au trecut Dunărea regimentele 2 și 8 Călărași se vor constitui în brigadă de călărași din data de 7 octombrie sub comanda colonelului Paul Cernovodeanu. Această brigadă va activa energic între rîurile Vit și Isker și va cuceri pe 7 octombrie reduta turcească de la

[6] Vagmaistru = sergent major de cavalerie însărcinat cu partea administrativă a unui escadron.

Vadin. În luna noiembrie vor lua parte la luptele de la Lom Palanka, iar escadronul 4 „Muscel" comandat de căpitanul Nicolae Ștefănescu va ocupa localitatea Lipnica. Spre sfîrșitul aceleiași luni (noiembrie 1877) vor lua parte la luptele de la Dobridor și Arcer Palanka. În ultimele zile ale anului 1877 Regimentul 2 Călărași comandat de maiorul Grigore Călinescu va ocupa prin luptă susținută o serie de localități din apropierea Vidinului în care se aflau trupe turcești : Vitbol, Nazîr Mahala, Sadir Efendi și Bucovița [7].

La înceutul anului 1878 sergentul Ioniță Flencheș nota : „În ziua de 1 ianuarie — Sfîntu Vasile — 1878, am fost de gardă în spre Vidin. În această noapte și zi a fost un ger teribil..."

Călărașii argeșeni (escadronul 1 „Argeș" și 4 „Muscel") vor participa activ la acțiunea de cucerire a Vidinului.

După ce la 22 ianuarie 1878 s-a ordonat trupelor române „încetarea focului pe toată linia Dunării", în jurnalul său agentul Ioniță Flencheș nota : „...În aceste zile de la 23 (ianuarie) nu s-au mai tras nici un foc de armă sau de tun, a fost liniște. Turcii au început a veni pe la ai noștri și ai noștri pe la ei. Ei veneau cu tutun și pistoale a le vinde, erau unii cu alții ca frații..." Despre întoarcerea în țară Flencheș consemnează : „... am primit ordin ca să trecem peste Dunăre. La 7 (februarie) am pornit cu reg. nostru al 2-lea și cu cel al 8-lea. Am venit pînă la Rupți (?) pe o cîmpie frumoasă, unde a venit a inspecta regimentele D. colonel Leca care era comandant de divizie. După defilare... din cauză că era noapte am mers la satul Nazîr Mahala unde am mas afară cu foc... frigul l-am pățit foarte rău. În ziua de 8 am mers la Vidbol la pod. Am stat toată acea zi la pod neputînd trece, fiindcă era grămădeala trupelor de artilerie și infanterie și fiindcă era seară și întuneric și n-am putut trece pe pod, a trebuit să stăm pe cîmp. Apoi în această noapte am pățit un frig cumplit. În ziua de 9 (februarie) am trecut (Dunărea) și am venit la Ciuperceni, de aici seara la Poiana".

Jurnalul continuă cu deplasările pe care le-a făcut escadronul 4 „Muscel" pînă la Cîmpulung și apoi iarăși în sud pînă"... la satul Miroși, plasa Balaci, județul Turnu Măgurele, unde am stat pînă în ziua de 15 iunie".

Ultima filă a caietului are lipsă jumătatea inferioară dar cu toate acestea jurnalul are un sfîrșit care poate satisface atît exigențele cercetătorului cît și curiozitatea lectorului obișnuit.

„...la gara Stolnici am stat pînă în ziua de (lipsește și colțul de jos al penultimei file) cînd a venit ordin către D. general Zefcari [8], comandantul Diviziei a 2-a, ca toate leaturile din 1870 și 1871 să fie liberate pe ziua de 1 iulie (1878). Atunci eu mi-am cerut un concediu... de am venit cu trenul pînă la Pitești și mi-am scos poze de uniformă și fizionomia mea..."

Parcurgînd astăzi după mai bine de 100 de ani scrisorile și jurnalul sergentului Ioniță Flencheș din timpul războiului de la 1877—1878, trăim sentimente de profundă și motivată emoție. Ne putem da încă odată seama cît suflet s-a pus și cîtă energie s-a consumat pentru realizarea acelei istorice reușite „Independența de stat a României" pentru care au luptat generali și soldați, dar în același timp mame și neveste.

---

[7] Vezi și *„Cronica participării armatei române la Războiul pentru Independență"*, București, Editura militară, 1977.

[8] Generalul Alexandru Zefcari, fusese numit în luna mai 1878 comandantul Diviziei a 2-a de cavalerie din care făcea parte și Regimentul 2 Călărași.

Pentru comportarea și meritele sale în timpul campaniei, sergentul Stanciu Ion (Ioniță Flencheș) a primit 3 medalii, două românești și una rusească. „Trecerea Dunării 1877", „Apărătorilor Independenței în Războiul 1877 — 1878" și „Ne nam Ne nam a Imeni Tvoemu". Aceste trei medalii au fost purtate cu mîndrie pe pieptul minteanului țărănesc fără mîneci, de către Ioniță Flencheș pînă la sfîrșitul vieții sale [9].

Aceste 3 medalii sînt și azi păstrate la loc de cinste în atelierul lui Nicolae Flencheș, fiul sergentului cronicar din Războiul Independenței.

LE PAYSAN CRONIQUEUR — LE SERGENT DE 1877 IONIȚĂ FLENCHEȘ

Résumé

Dans l'archive de Nicolas Flencheș, de Călinești, on a trouvé un important nombre de manuscrits, datant du temp de la guerre pour l'independance de notre pays. Ces documents ont appartenu à son père, le sergent Ioniță Flencheș du 3-a regiment de „Călărași".

Les manuscrits consistent en 29 lettres (envoyées par lui de front aux sienns, à la maison et de ceux-ci au front) et d'un journal tenu par le sergent Flencheș, jour par jour. Ce journal est-une chronique fidèle de son activité et des actions auquelles a participée son unitée.

Ce journal et ces lettres, aujourd'hui, après cent aus, presentent un exceptionnel intêret.

Primit în redacție la 15 martie 1978

[9] În anul 1917 cînd ne aflam sub ocupație, un soldat german i-a luat lui Ioniță Flencheș ultimul pachet de lumînări pe care îl mai avea în mica sa prăvălie din Călinești. Încercînd să protesteze, soldatul l-a lovit cu patul armei pînă la doborît la pămînt. Peste cîteva zile, Ioniță Flencheș închidea ochii pentru totdeauna. Fusese parcă sortit să moară lovit de armă dușmană.

DEZVOLTAREA MESERIILOR ŞI INDUSTRIEI LA PITEŞTI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ŞI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

GH. DEACONU, NICOLINA COMAN

Dezvoltarea impetuoasă a industriei în municipiul Piteşti în condiţiile actuale îndeamnă pe cercetători în mod firesc, către o privire retrospectivă în acest domeniu. Acest lucru este cu atît mai necesar, cu cît în lucrările apărute pînă acum pe această temă, din dorinţa de a scoate în evidenţă linia ascendentă a dezvoltării localităţii în secolul trecut şi la începutul secolului nostru, s-a confundat adesea dezvoltarea meseriilor cu cea a industriei propriu-zise, datele statistice care reprezentau meşteşugurile în special în secolul trecut şi în primul deceniu al secolului nostru, fiind socotite ca date care desemnau dezvoltarea industriei în general şi creindu-se astfel o imagine exagerată asupra proporţiilor acestei industrii în perioada de care ne ocupăm, proporţii care în realitate sînt mai mult decît modeste.

Privită în evoluţia ei problema de care ne ocupăm, aparent simplă, este destul de complexă. Socotim că aici trebuie ţinut seama mai întîi de procesele contradictorii care se petrec în domeniul meşteşugurilor în secolul trecut, procese care sînt ilustrate de datele pe care le deţinem privind Piteştiul. Astfel la Piteşti se observă că în întreg secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea meşteşugurile organizate iniţial în bresle, starostii, isnafuri de tip medieval fac mari eforturi pentru a se adapta noilor condiţii istorice. Pe de o parte atît datorită procesului firesc de dezvoltare a relaţiilor de producţie capitaliste, cît şi legislaţiei care încuraja acest proces, sub aspect organizatoric vechile organizaţii meşteşugăreşti se destramă. Pe de altă parte însă aceasta nu înseamnă decăderea meşteşugurilor ca atare, aşa cum este susţinut de către unii autori [1], ci adaptarea lor la noua situaţie şi dezvoltarea lor în noile condiţii. Prima lovitură dată breslelor de tip medieval de la noi a fost reforma lui Şuţu de la 1820 care a impus şi pe sudiţi la taxe şi a permis intrarea acestora în bresle [2]. Regulamentul Organic care prevedea în capitolul V că „stăpînirea va ocroti aşezarea fabricilor şi a manufacturilor trăgînd din străinătate prin făgăduinţe folositoare pe meşterii şi lucrătorii ce vor voi să se aşeze aici în ţară şi dînd acestora cît şi celor ce vor desăvîrşi vreo ramură sau orice industrie premii (danii de însu-

[1] Vezi Ştefan Chicoş, *Monografie stărei meseriilor în Piteşti*, 1909, şi Ion Gr. Rădulescu, *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti*, Piteşti, 1938.

[2] *Enciclopedia României*, vol. III, Economia naţională, Bucureşti, 1939, pag. 216.

fleţire)"[3], cu toate că prin alte prevederi căuta să protejeze breslele, în realitate contribuie la destrămarea lor. Pe aceeaşi linie a mers Convenţia de la Paris din 1856 privitoare la Principatele Române care lărgind libertatea meşteşugurilor şi comerţului a lovit şi mai mult în organizarea medievală a acestora[4]. Cu toate acestea în anul 1835, anul din care avem date statistice certe, găsim în Piteşti un număr de 319 patentari breslaşi organizaţi în 32 de bresle sau isnafuri[5]. Unele dintre acestea erau încă de acum foarte slabe. Astfel cele ale bărbierilor, trăistarilor, măcelarilor, tabacilor, tutungiilor, cafegiilor, sticlarilor, precupeţi, aveau cîte un singur reprezentant, cele ale argintarilor, ceaprazilor, lumînărarilor. cofetarilor, zugravilor, cîte doi, cele ale lipscanilor, căldărarilor precupeţi şi calpaccilor cîte trei[6]. În acelaşi timp erau foarte puternice cele negustoreşti ca cea a cîrciumarilor cu 45 membrii, a băcanilor cu 24 membrii, a arendaşilor cu 30 membri, a mămularilor cu 20 membrii, sau unele meşteşugăreşti cu mare căutare ca cea a cismarilor cu 40 membrii, a cojocarilor şi a croitorilor cu cîte 21 membrii, a povarnagiilor cu 19 membrii, a brutarilor cu 13 şi cea a boiangiilor cu 10 membrii[7]. Reducerea numărului starostiilor la 10 pînă în 1863 la Piteşti, precum şi gruparea lor, nu în funcţie de meseriile pe care le practicau ci de interesele fiscului, reflectă procesul de destrămare a acestei forme perimate de organizare a meseriilor şi comerţului[8].

Astfel la 1863, starostia I cuprinde : lipscani, bogasieri, braşoveni, marchitani, marşantari, frînghieri, a II-a : băcani, cofetari, cîrciumari, lumînărari de seu şi de ceară, cafegi, tutungi, bragagi, a III-a : tabaci, cavafi, pantofari, a IV-a : cojocari groşi, cojocari subţiri, croitori, abagi, boiangi şi zugravi, a V-a : tîmplari, dulgheri, zidari, tapiţeri, rotari şi dogari, a VI-a : fierari, lăcătuşi, potcovari, tinichigi, alamgi, argintari, ceasornicari, căldărari, a VII-a : pescari precupeţi, a VIII-a bărbieri, frizeri, peruchieri, a IX : brutari, simigi şi a X-a : birjari şi sacagi[9]. Chiar meşteşugarii breslaşi îşi dădeau seama de anemia acestor organizaţii şi pierduseră încrederea în ele. Acest fenomen răbufneşte în urma alegerii starostilor de aici în luna octombrie 1864, cînd ca ajutoare ale acestora erau aleşi cîte un delegat din partea fiecărei meserii. Unii dintre aceşti delegaţi nici pînă în luna martie 1865 nu se prezentaseră la şedinţele breslelor din care făceau parte, încheiau tranzacţii de lucru sau de comerţ în afara acestora, nu mai contribuiau la cheltuielile de cancelarie ale starostiilor sau comiteau acte de independenţă. Adresa cu nr. 864 din 30 martie 1865 a primarului comunei Piteşti către Ilie Petrescu Zugravul delegatul zugravilor de aici în starostia cojocarilor scoate în evidenţă acest lucru[10]. De asemenea dintr-o altă adresă a primăriei oraşului din 17 februarie 1865 către acelaşi zugrav în care se arată că statul „ nu poate tolera cu nici un chip a se desfiinţa nici o starostie fără care comerţul şi industria sînt moarte", reiese că ele erau în pragul destră-

[3] Ibidem, pag. 110.
[4] Ibidem, pag. 216.
[5] *Documente privitoare la economia Ţării Româneşti 1800—1850* culese de I. Cojocaru, vol. II, Buc. 1958, pag. 596—697.
[6] Ibidem.
[7] Ibidem.
[8] Ion Gr. Rădulescu, *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti,* Piteşti, 1938, pag. 27.
[9] Ibidem.
[10] Document în posesia arhitectului Radu Petrescu din Bucureşti, fiul pictorului Costin Petrescu, autorul frescei de la Ateneul Român şi nepot al lui Ilie Petrescu Zugravul.

mării și că autoritățile făceau eforturi să le mențină mai ales din interese fiscale, pînă la găsirea altei forme de organizare și impunere a meșteșugarilor și negustorilor [11]. Înființarea Camerelor de comerț și industrie în perioada 1864—1868 pe baza legii din 1864 a oferit tocmai acest cadru nou care putea în relațiile cu statul să ia locul vechilor starostii [12]. Județul Argeș împreună cu județele Muscel și Teleorman, țineau acum de Camera de comerț cu sediul la Turnu Măgurele, sub numele de circumscripția a III-a înființată la 1867 și care, pe baza legii din 7 mai 1886, își mută sediul la Pitești în iunie 1887, sub numele de Camera de comerț și industrie circumscripția a II-a, ocupîndu-se de județele Argeș, Muscel, Teleorman și Olt [13]. Evident acest cadru nou face inutile vechile starostii. El oferă un cîmp larg de acțiune inițiativei private în timp ce breslele frînau această inițiativă. În acest cadru apare ca oportună și necesară decizia Consiliului de miniștri din 22 decembrie 1873 prin care se desființa regimul breslelor. Ea poate fi socotită pe drept cuvînt „începutul legislației moderne a meseriilor“ [14]. Trebuie reținut însă aici cu atenție cuvîntul „începutul“ legislației deoarece „de la 1873 pînă la 1902 (Legea Missir) vreme de aproape 30 de ani meseriile au dus o existență grea deoarece nici o lege nu a intervenit să creeze o nouă ordine legală potrivită cu noua mișcare economică și care să înlocuiască vechea organizație a breslelor“ [15]. Camerele de comerț și industrie care au fost înființate, fac unele încercări în această direcție, dar în esență ele se rezumă mai mult la relațiile fiscale dintre stat și meserii, ocupîndu-se cu o pondere deosebită de marea industrie. Același scop îl urmăresc și legile de încurajare. Dovada celor de mai sus o constituie faptul că în legislația de pînă la 1902 nici nu se făcuse delimitarea între industrie și meșteșuguri sau meserii și nici acum nu s-a făcut în mod precis. Aproape permanent în literatura vremii aceste două noțiuni sînt tratate a fi identice, fenomen care în acest fel a pătruns și în unele lucrări din zilele noastre. Încercări pentru legiferarea regimului meseriilor au fost făcute prin : proiectul camerei de comerț din 1868 redactat de I. V. Socec, prin Proiectul Petre Carp din 1888, prin cel redactat de N. Filipescu la 1900, dar aceste încercări erau alcătuite în spiritul menținerii vechilor bresle și ele nu conveneau nici statului și nici meseriașilor [16].

În aceste condiții de existență contradictorie pentru meserii, cînd vechea organizare este abandonată iar alta nu există încă, cînd acestea împreună cu industria sînt lovite în dezvoltarea lor de convenția economică cu Austro-Ungaria de la 1875, și la Pitești ca și în alte părți ale țării apar o serie de inițiative locale în sprijinirea lor. Astfel unele dintre vechile bresle se transformă acum în asociații cum sînt cele ale cojocarilor, bărbierilor și altele la 1880 [17]. La 6 martie 1882, Dimitrie Butculescu, președintele ,Societății cooperative a meseriașilor români“ din București ține o întrunire la școala nr. 1 de băieți din Pitești cu meseriașii și negustorii de aici ,,în scopul de a se înființa și în acest oraș o Societate de Ajutor Mutual pentru protecțiunea meseriașilor și comer-

---

[11] Ibidem.
[12] *Enciclopedia României,* vol. I, Statul, București, 1938, pag. 614.
[13] Ion Gr. Rădulescu, *Lucrarea citată,* pag. 38.
[14] *Enciclopedia României,* vol. II, Economia națională, Buc. 1939, pag. 135.
[15] Ibidem.
[16] Ibidem, pag. 216.
[17] Colecția Muzeului județean Argeș, registru inventar istorie modernă și contemporană, nr. 672—673.

cianţilor români" [18]. În urma pregătirilor făcute şi a interesului depus de Dimitrie Butculescu ia fiinţă la 17 august 1882 „Societatea cooperativă a meseriaşilor români din Piteşti" cu scopul anunţat mai sus [19].

Paralel cu acest proces de înnoire în cadrul meseriilor la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, încep să apară la Piteşti întreprinderile industriale propriu-zise. La aceasta, pe lîngă alţi factori, contribuie şi faptul că la 1872 se dă în folosinţă linia ferată care lega Piteştiul cu capitala şi cu Oltenia, staţia C.F.R. cu instalaţiile aferente şi Depoul de locomotive şi vagoane [20]. Deasemenea la 1 mai 1879 ia fiinţă prima instituţie de credit de aici sub numele de „Societatea economică Argeşul" cu scopul de „a ajuta prin credite... pe românii care ar întreprinde vreo industrie sau comerciu naţional" [21].

Relativ la noţiunea de întreprinderi industriale, este necesar să facem remarca că pentru perioada de care ne ocupăm, înţelegem prin acestea, acele unităţi productive în care se foloseau maşinile cu o forţă motrice mai mare de 5 c.p., cu cel puţin 20 de muncitori productivi salariaţi şi cu un capital investit de cel puţin 25 000 lei. Această delimitare este în spiritul deosebirilor pe care legile meseriilor din 1902 şi 1912 le fac între industrie şi meserii. Sub acest aspect numai folosirea muncii salariate de proporţiile a cîtiva salariaţi în condiţiile lucrului făcut cu mîna nu conferă unităţilor productive care folosesc acest sistem, calitatea de unităţi de tip industrial. Acestea sînt tot ateliere meşteşugăreşti în ciuda faptului că statistica le menţiona la 1879 cu stabilimente de tip industrial. [22] Munca salariată a fost folosită încă din bresle dacă avem în vedere regimul de remunerare a calfelor înainte de 1873. Deasemenea ea era folosită acum din ce în ce mai intens în cadrul atelierelor de meseriaşi. Astfel privind lucrurile este evident că cele 69 stabilimente de tip industrial menţionate la Piteşti la 1879 erau de fapt atelierele meseriaşilor în care se folosea mîna de lucru salariată dar munca se făcea manual [23]. Ele se deosebesc prin proporţii de acele ateliere minuscule în care meseriaşul muncea singur sau ajutat de cîţiva ucenici. În acelaşi timp ele se deosebesc calitativ de ceea ce se cheamă industrie. Tot în categoria atelierelor meşteşugăreşti trebuie încadrată şi unitatea pe care statistica vremii o dădea sub numele de Fabrica de bere la Piteşti înfiinţată la 1866, proprietatea Carolinei Fuks şi care funcţiona manual cu un număr de 4 lucrători [24]. Aceeaşi situaţie o are unitatea înregistrată sub numele de Fabrica de frînghii Iohan Gangl înfiinţată la 1895 şi care folosea 8 muncitori români şi trei străini care munceau manual [25].

Primele făbricuţe, în accepţia modernă a cuvîntului, care au apărut la Piteşti în secolul trecut, sînt 2 mori sau fabrici de făină cum le înregistrează statistica, înfiinţate la 1880. Este vorba de fabrica de pîine, proprietatea lui Constantin Bogdan acţionată cu abur şi care la 1899 avea o

---

[18] Arhiva Muzeului judeţean Argeş — Piteşti, registrul inventar Documente de istorie modernă şi contemporană, nr. 144/57.

[19] Ibidem, nr. 144/60.

[20] În anul 1972 s-a sărbătorit centenarul înfiinţării nodului de cale ferată Piteşti cu instalaţiile aferente.

[21] *Statutele societăţii economice „Argeşul" din Piteşti,* Piteşti, 1879, pag. 12, art. 7.

[22] Arhivele statului Piteşti, *Fond Primăria oraşului Piteşti,* dosar 26/51, fila 22.

[23] Ibidem.

[24] Ibidem, dosar 5/1899—1900, fila 83 verso.

[25] Ibidem, dosar 11/1900—1901, fila 112.

forță motrice de 70 CP și un număr de 33 lucrători. Cea de a doua, este fabrica de făină proprietatea lui Cerbu Florian, care folosea tot forța aburului cu o putere de 46 CP și cu 24 lucrători la 1899, dar care în statisticile din anul 1900 o găsim că nu mai funcționează [26]. În ordine cronologică pînă la anul 1900 inclusiv, mai apar la Pitești, fabrica de talpă „Schic și Paneth" înființată la 1895 cu o forță motrice de 25 CP și cu 100 de salariați la 1899, o manufactură de pînză înființată la 1897 cu 41 lucrători și care la 1900 nu mai funcționează și fabrica de făină proprietatea lui Vasile Pencu, înființată la 1900 cu o forță motrice de 16 CP și 6 lucrători [27].

La începutul secolului al XX-lea, în ciuda crizei economice care are loc la noi între anii 1899—1903 și care îi lovește în mod deosebit pe micii meseriași, meseriile și industria fac la Pitești noi pași pe calea dezvoltării lor. La dezvoltarea acestora contribuie și faptul că în anul 1899 se dă în folosință linia ferată Pitești—Curtea de Argeș și mai ales apariția și dezvoltarea unor instituții de credit în oraș, care furnizau credite pentru dezvoltarea industriei, meseriilor și comerțului în această perioadă. Astfel, în afară de Societatea economică „Argeșul" înființată la 1879 și de care am vorbit mai sus, mai apar la Pitești la 1896 Agenția Băncii Naționale, la 1897 Banca Populară (Societate cooperativă), la 1909 Banca „Pitești", la 1911 Banca „Albina", (Societate cooperativă), la 1912 Banca „Trivalea" și la 1914 Banca „Comerțului și industriei [28].

În aceste condiții ancheta industrială din anii 1901—1902 care nu face nici ea o delimitare clară între industrie și meserii înregistra la Pitești acum un număr de 12 întreprinderi de tip industrial care foloseau forța focului (a aburilor) sau a cailor [29]. Este limpede că sub formula „întreprinderi de tip industrial" ancheta industrială din 1901—1902 cuprindea în afară de cele 4 făbricuțe menționate mai sus și alte 8 ateliere manufacturiere ca cele de frînghii, de pînză, bere arătate de noi, sau altele de ape gazoase de proporțiile a 2—3 muncitori. În realitate la 1901—1902 existau la Pitești doar 3 făbricuțe dintre care 2 de făină și una de talpă (cea de făină a lui Cerbu Florian nu mai funcționa) restul așa-ziselor stabilimente de tip industrial fiind mici ateliere meșteșugărești sau mici manufacturi de proporții foarte reduse. Ritmul de creștere a numărului întreprinderilor industriale propriu-zise se mărește în toată țara la începutul secolului al XX-lea și în special după anul 1905. Acest fenomen se manifestă și la Pitești. Astfel în 1906 se înființează moara sistematică de aici și abatorul din Tîrgul din Vale iar în 1908 brutăria populară, ca întreprinderi cu capital autohton încurajate de stat și care foloseau după sezon între 200—1 200 muncitori [30]. Tot în 1908 încep lucrările de salubritate a orașului. Cu capital românesc și belgian este înființată la 1907 „Țesătoria Română" la Pitești — societate pe acțiuni, fondată de Grigore Golescu, Artur Henry Raes și Dr. Edmond Landauer și care dădea o producție anuală în valoare de 800 000 lei, folosind din primii ani de activitate un număr de 250 salariați [31]. Tot în acest cadru

---

[26] Ibidem, dosar 5/1899—1900, fila 83 verso și 84 și dosar 11/1900—1901, fila 112.

[27] Ibidem, dosar 11/1900—1901, fila 112.

[28] Ion Gr. Rădulescu, *lucrarea citată*, pag. 37.

[29] *Ancheta industrială din 1901—1902*, Buc. 1904.

[30] Arhivele statului Pitești, statisticile unităților industriale și lucrătorilor din orașul Pitești întocmite începînd cu anul 1907 de Primăria orașului Pitești.

[31] Ibidem. Vezi și placa comemorativă a întreprinderii „Țesătoria Română" așezată în 1932 și care în prezent se află la Muzeul județean Argeș Pitești.

la 1910 ia fiinţă la Piteşti fabrica de butoaie care iniţial concentrează un număr de mici meseriaşi din această branşă cu ateliere mici şi nerentabile din oraş şi împrejurimi, dar care pînă în 1912 ajunge să aibă 80 muncitori. De asemenea în 1912 se crează societatea anonimă de electricitate pentru iluminatul oraşului, în 1913 se înfiinţează fabrica de încălţăminte iar în 1915 întreprinderea de poduri pentru calea ferată ale cărei poduri erau folosite în toată ţara [32]. Deci în total, avînd în vedere evoluţia industriei piteştene pînă la primul război mondial, aici au apărut 12 fabrici dintre care 4 mori, un abator, o brutărie, o fabrică de talpă, una de încălţăminte, una textilă, una de butoaie, una de poduri de cale ferată şi o societate de electricitate. Majoritatea acestora sînt însă de proporţii foarte reduse, mai importante ca pondere fiind dintre ele „Ţesătoria Română", moara sistematică, fabrica de încălţăminte şi cea de poduri metalice pentru calea ferată. La aceasta se reducea practic industria la începutul primului război mondial.

În afara industriei propriu-zise şi a cărei evoluţie am arătat-o mai sus, statisticile pun în evidenţă dezvoltarea paralelă a meseriilor în oraş a căror situaţie continuă să rămînă totuşi echivocă şi după apariţia legii meseriilor din 1902 (Lege Missir) şi chiar după legea din 1912 (Legea Neniţescu). Acest echivoc decurge din faptul că cele două legi amintite, (în special Legea Missir) urmăreau nu aşa cum s-a considerat de către unii autori renaşterea vechilor bresle [33], s-au de către alţii, încurajarea dezvoltării economice a meseriilor, ci pe deasupra efectelor economice, care în legi sînt aşezate pe un plan secundar, ele urmăresc mai ales efectul social-politic [34]. Este vorba pe de o parte despre căutarea unor modalităţi legale pentru aparenta satisfacere a doleanţelor economice ale meseriaşilor lăsaţi pînă acum în voia soartei, iar pe de altă parte — şi mai ales acest lucru se urmăreşte — de încercarea de a zădărnici începutul de organizare politică a muncitorilor şi meseriaşilor prin crearea aşa-ziselor corporaţii în care prin lege erau incluşi muncitorii alături de patroni şi care trebuiau să fie contrapuse începutului de organizare sindicală la noi. Aşa se explică de fapt fenomenul că legea Missir a nemulţumit concomitent şi pe patroni şi pe muncitori şi încă de la apariţie, au început din ambele extreme lupta împotriva ei [35]. Primii erau nemulţumiţi deoarece legea urmărind mai ales scopul politic neglija pe cel economic iar ultimii — respectiv muncitorii, pentru că erau împiedicaţi să se organizeze în organizaţii de clasă. În esenţă acelaşi lucru este urmărit sub aspect politic şi prin legea Orleanu din 1909 sau legea Neniţescu din 1912.

În aceste condiţii, statistica înregistra la Piteşti, în afară de fabricile amintite, la 1900 un număr de peste 130 ateliere ale meseriaşilor, care foloseau mai mult de 2 lucrători sau ucenici [36]. La 1 aprilie 1908 existau în Piteşti, tot în afară de fabrici, un număr de 1 369 meseriaşi dintre care 427 erau patroni, 58 maeştri, 501 lucrători şi 383 ucenici (numiţi acum elevi) care practicau 61 de meserii [37]. Proporţiile atelie-

---

[32] Arhivele statului Piteşti. Statisticile unităţilor industriale şi lucrătorilor din Piteşti întocmite de primăria oraşului Piteşti.

[33] Ion Gr. Rădulescu, *lucrarea citată*, pag. 25.

[34] *Enciclopedia României*, vol I, Statul, Buc., 1938, pag. 587.

[35] *Mişcarea muncitorească şi Legislaţia muncii în România*, Ed. ştiinţ., Buc., 1972, pag. 47—49.

[36] Arhivele statului Piteşti, *Fond Primăria oraş Piteşti*, dosar 11/1900—1901, fila 3.

[37] Ştefan Chicoş, *Monografia stărei meseriilor în Piteşti*, Piteşti, 1909, pag. 12.

relor meseriașilor piteșteni la această dată sînt foarte modeste, dacă ținem seama de faptul că la cei 427 patroni munceau, în afară de ei, 832 maeștri, lucrători și ucenici, adică în medie mai puțin de doi pe fiecare atelier. Unele meserii sînt încă viabile acum. Așa de pildă cu cismăria se ocupau 266 meseriași, cu croitoria de dame 105, cu cojocăria 102, cu fierăria 68, croitoria bărbătească 66, croitoria națională 63, tîmplăria 58, brutăria 50 etc.[38]. Alte ramuri, ca cele de săpunari, sforari, sculptori în lemn, patisieri etc., mai sînt practicate doar de cîte un meseriaș, iar altele, existente în trecut ca cele de abagiu, ceramist, cuțitar, decorator, litograf, olar, parchetar, poleitor, șelar, tricotor etc., au dispărut cu totul la Pitești[39]. Pe măsura dezvoltării industriei de fabrică majoritatea meseriilor se vor deprecia și mai mult în perioada care urmează, ele rămînînd să se ocupe doar cu reparațiile și din ce în ce mai puțin cu producția propriu-zisă.

Iată pe scurt situația evoluției meseriilor și industriei la Pitești în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, a procesului de separare dintre aceste categorii productive, a proporțiilor fiecăreia dintre ele în evoluția lor și în ultimă instanță a nivelului de dezvoltare a orașului în această perioadă.

LE DEVELOPPEMENT DES MITIÈRES ET DE L'INDUSTRIE DANS LE XX-ème SIÈCLE À PITEȘTI

R é s u m é

En employant un très riche materiel statistique ce renseignement veut établir les vraies proportions du phénomen industriel à Pitești, dans la II-ième moitiédu XIX-ième siècle et au commencement du notre siècle.

Il est nécessaire que nous fassions cette information parce qú'il y a des renseignements dèja publiés òu on a donneé au phénomen industriel un dévéloppement exageré en confondant les differants occupations avec la vraie industrie.

Mais il y a encore des renseignements òu cette chose a étè neglijé presque totalement.

L'information traite le proces d'éffilage des corporations et l'evolution chez nous de l'industrie capitaliste à la lumière de la législation industrielle Roumaine

Primită în redacție la 17 iunie 1977
Muzeul județean Argeș — Pitești

[38] Ibidem, pag. 14.
[39] Ibidem, pag. 15.

ASPECTE ALE DESTRĂMĂRII OBŞTILOR DIN JUDEŢUL MUŞCEL

MIRCEA GÎLCĂ

Organizarea populaţiei de pe teritoriul ţării noastre în obşti săteşti este considerată a fi foarte timpurie. Încă în timpul ocupaţiei romane populaţia din Dacia era organizată în obşti săteşti care posedau în comun : terenul arabil, pădurile, păşunile şi apele.

Dacă iniţial relaţiile dintre membrii obştii erau egale, odată cu dezvoltarea forţelor de producţie relaţiile dintre aceştia s-au schimbat. „Prima ruptură în relaţiile clasice de obşte s-a făcut prin trecerea loturilor arabile în proprietate privată“ [1] în timp ce pădurile, păşunile şi apele au fost stăpînite în comun de către membrii unor obşti chiar şi în prima jumătate a secolului al XX-lea !

În urma apariţiei diferenţierii de avere între membrii obştii şi a sistemului de danii acordate de domni celor ce-l slujeau cu credinţă, în cadrul statului feudal, obştea a cunoscut schimbări însemnate. „Peste obştea liberă se va aşterne sistemul feudal de stăpînire a pămîntului care, pe de o parte, va duce spre dispariţia sistemului de stăpînire în comun a pămîntului, iar pe de altă parte va transforma pe ţăranii liberi în ţărani aserviţi“ [2].

Dacă în perioada fărămiţării feudale diferenţierea între membrii obştii săteşti nu a cunoscut proporţii însemnate, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, odată cu dezvoltarea schimbului [3] de mărfuri, a început procesul de înstrăinare a bunurilor din obşte prin diferite forme de vînzări şi cotropiri [4]. Acest proces va continua pe întreg parcursul dezvoltării feudalismului şi este caracteristic şi obştilor din fostul judeţ Muscel. Subliniem faptul că în acest judeţ, în comparaţie cu altele, obştile au fost mai numeroase şi mai puternice, iar procesul de destrămare a fost mai anevoios. Obşti ca cele din Rucăr, Dragoslavele, Slănic, Stoeneşti, Cîndeşti, Cîmpulung ş.a. au fost nevoite, şi au reuşit, să-şi apere existenţa prin toate mijloacele posibile.

Pe întreaga perioadă istorică a existenţei obştilor se cunosc mai multe forme care au contribuit la destrămarea acestora. Printre acestea amintim : daniile, „rumînirile cu sila“, vînzările-cumpărările, împărţirea drepturilor între urmaşi, ieşirea din indiviziune ş.a.

---

[1] *Istoria României*, vol. I, p. 802.

[2] V. Costache, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV—XVII*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1957, p. 84.

[3] *Istoria României*, vol. II, p. 305, 307.

[4] V. Costache, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Opere citate*, p. 85.

Este cunoscut faptul că domnitorii obişnuiau să facă danii unor credincioşi din anturajul lor cît şi bisericii. Daniile respective se făceau, uneori, din proprietăţile moşnenilor. Un exemplu în acest sens îl constituie Vlad Vintilă, domnitorul Ţării Româneşti, (1532—1535) care, în anul 1532 decembrie 29, a întărit clucerului Vlaicu a treia parte din moşia Berevoieşti [5]. Un hrisov ulterior, din 1566 august 15, întăreşte stăpînirea de mai sus Vlaicului logofăt, nepotul celui de la 1532 [6]. Un alt caz de donaţie este acela făcut de jupîniţa Chiajna care reuşise să cumpere o mare parte din pămînturile moşnenilor din Berevoieşti, Mănăstirii „Radu Vodă" din Bucureşti [7].

Uneori, boierii recurgeau la acapararea forţată a pămînturilor moşnenilor. În această situaţie s-au aflat moşnenii din Dragoslavele care au fost „rumîniţi în silă" de boierul Vintilă Vornicul în anul 1627. Ei au reuşit să se răscumpere prin mijlocirea domnitorului Matei Basarab în schimbul sumei de 3 000 galbeni [8]. Feciorii lui Vintilă Vornicul, după 15 ani de la răscumpărarea făcută în timpul lui Matei Basarab, au încercat să-i aducă din nou în rumînie pe dragosloveni. Aceştia au scăpat însă în urma unei noi răscumpărări care i-a costat 300 galbeni [9]. Iată deci că, pentru a reintra în posesia pămînturilor ce le-au fost acaparate de boierul Vintilă Vornicul şi de urmaşii acestuia, moşneni au fost nevoiţi să plătească sume destul de însemnate.

O formă foarte răspîndită care a contribuit la destrămarea obştilor a fost aceea a vînzărilor drepturilor pe care le aveau membri acestora în cadrul obştiilor.

Vînzările respective se făceau atît persoanelor din cadrul obştilor din care făceau parte vînzătorii cît şi persoanele din afara obştii. Astfel, obştea moşnenilor rucăreni, se arată într-o sentinţă civilă a Tribunalului jud. Muscel din 1923, a fost cumpărată „în anul 1653 de la nişte vlăstare de domni şi s-a stăpînit în mod regulat, pînă în anul 1797, cînd s-a făcut o ocolniţă a satului împărţindu-se averea pe moşi" [10]. Nu mult după aceea, unii din moşneni şi-au vîndut drepturile lor boierilor rucăreni, cu care s-a început un proces mare pentru anularea actelor de cumpărare pe motivul că „nu s-a respectat dreptul de protimisis prevăzut de legea Caragea" [11]. Procesul respectiv s-a terminat printr-o „înţelegere". Boierii rucăreni au „renunţat" în favoarea obştii la drepturile cumpărate în schimbul restituirii sumei de 3 000 galbeni" [12].

Cum o mare parte din moşneni nu au putut să-şi răscumpere terenurile vîndute boierilor rucăreni, aceştia au „renunţat" la drepturile lor în obşte, acestea rămînînd, în continuare, boierilor respectivi.

Începînd cu anul 1603, jupîniţa Chiajna şi alţi boieri au cumpărat mai multe drepturi de la moşnenii din Berevoieşti, pe unii din aceştia rumînindu-i [13]. Şi moşnenii din Coteşti au vîndut mănăstirii Aninoasa terenuri încă din secolul al XVII-lea [14].

---

[5] Vasile V. Caramelea, *Satul Berevoieşti-Muscel-Obştea moşnenilor*, Cîmpulung Muscel, 1946, p. 42.

[6] Ibidem, p. 42—43.

7. Ibidem, p. 57—58.

[8] Ion Răuţescu, *Monografia Dragoslavele*, Cîmpulung, 1937, p. 15.

[9] Ibidem, p. 20.

[10] Arh. Stat Argeş, *fondat Tribunalul jud. Muscel*, dosar 763, f. 4.

[11] Idem.

[12] Idem.

[13] Vasile V. Caramelea, *Opere citate*, p. 45.

[14] Arh. Stat. Argeş, fond Judecătoria Ocol I. Rural Cîmpulung, dosar 4335/1929, f. 85.

Cei ce deveneau stăpîni ai unor mari suprafeţe de terenuri în cadrul obştiilor, în urma cumpărărilor, veneau deseori în conflict cu membri obştilor. În această situaţie ei recurgeau la separarea drepturilor pe care le aveau. Aşa s-au petrecut lucrurile cu boierii care au reuşit să cumpere drepturi din obştea moşnenilor berevoieşteni. Ei au căutat şi au reuşit să-şi separe terenurile lor de cele ale moşnenilor. În anul 1754 s-a făcut o primă separare a proprietăţilor prin stabilirea de hotare. Au urmat apoi operaţii asemănătoare în anii 1763, 1827, 1832 şi 1882 [15].

Din cauza neînţelegerilor ce s-au ivit între moşnenii din Coteşti şi mănăstirea Aninoasa, în privinţa stăpînirii terenurilor vîndute de moşneni mănăstirii încă din secolul al XVII-lea, se fac mai multe hotărnicii. În anul 1701 se face o primă hotărnicie dîndu-se scrisoare de cei şase boieri, care au asistat la stabilirea hotarului între moşneni şi mănăstire, „la mîna sfinţiei sale părintelui egumen că de acum înainte să ştie şi să stăpînească cu bună pace...“ [16]. Iată însă că, în anul 1702, din porunca domnitorului Constantin Brîncoveanu, şase boieri, împreună cu egumenul mănăstirii Cîmpulung şi Aninoasa, se prezintă din nou în comuna Coteşti pentru alegerea şi separarea proprietăţilor: „Şi ne-am strîns la satul Coteşti şi şi-au luat Sfinţia sa toate scrisorile cîte a avut de cumpărătoare de s-au cetit fiind şi moşnenii de faţă înaintea noastră şi s-au ales partea mănăstirii delniţe 34 şi-a moşnenilor cîtă au rămas moşia nevîndută iar delniţe 34 şi voi Sfinţia sa ca să-şi funiască şi să o ia de o parte iar apoi moşnenii să rugară părintelui ca să nu hotărîm ci să se învoiască părintele cu moşnenii [17] să stăpînească tot pe unde „au hotărît an“ [18].

Conflictul între moşnenii din Coteşti şi mănăstirea Aninoasa nu se stinge şi se ajunge la o nouă hotărnicie poruncită de domnitorul Grigore Ghica în anul 1749, în urma plîngerii adresată domnitorului de către moşneni, hotărnicie făcută în prezenţa a 24 boieri [19]. Aşa cum se constată din hotărnicia respectivă, moşnenii erau nemulţumiţi faţă de mănăstire deoarece „le-ar fi împresurat moşia şi nu o au împărţit dreptul de două ci şi din moşie au luat mai mult decît jumătate şi n-au vrut să ia tot de o parte ci au luat şi din sus de sat şi din jos unde au fost mai bună şi pe dînşii i-au băgat la mijloc...“ [20]. În urma cercetărilor făcute de cei 24 boieri, rînduiţi de domn, aceştia constată că cele reclamate de moşneni sînt adevărate şi stabilesc precis care este partea de pămînt a mănăstirii şi care este cea a moşnenilor [21].

Este cunoscut faptul că pe o anumită treaptă a evoluţiei obştii, moşnenii s-au scindat în cete. „Procesul de compartimentare a teritoriului din cadrul obştei se făcea prin bună înţelegere“ [22].

Un exemplu contrar se constată la Slănic unde, cetele de moşneni, s-au judecat între ele „mai bine de un secol pentru a-şi alege proprietatea şi stăpînirea...“ [23].

---

[15] Vasile V. Caramelea, *Opere citate*, p. 59.

[16] Ibidem, p. 61.

[17] Arh. Stat. Argeş, *fond Judecătoria Ocol I, rural Cîmpulung*, dosar 4335/1929, f. 86.

[19] Ibidem, f. 95.

[20] Idem.

[21] Ibidem, f. 95, v. 96.

[22] Henri H. Stahl, *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*, vol. II, Academia R.S.R., 1959, p. 260.

[23] Arh. Stat. Argeş, *fond Judecătoria Ocol rural Domneşti*, dosar 20/1910, f. 21.

Dacă pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea vînzările de drepturi, atît între membrii obştiilor cît şi altor persoane ce nu făceau parte din obşte nu constituia un fenomen de masă, începînd cu primele decenii ale secolului al XIX-lea şi, în special, în a doua jumătate a secolului respectiv, această acţiune a devenit frecventă. Aceste vînzări de drepturi din cadrul obiştilor au determinat ca, în perioada respectivă, procesul de diferenţiere între membrii obştii să se accentueze. „Fără îndoială, un început de diferenţiere exista încă în 1864 în sînul acestor gospodării, a căror indiviziune s-a destrămat din ce în ce mai mult în perioada următoare reformei din 1864" [24].

În anul 1905, în judeţul Muscel, statisticile înregistrau 506 gospodării de moşneni care posedau terenuri în suprafaţă de 10—15 ha fiecare [25]. Problema se pune însă ce suprafeţe de teren deţineau celelalte gospodării de moşneni ? Dacă în anul 1864 nu existau gospodării care să posede pînă la 2 ha teren, în anul 1905 existau în judeţul Muscel 17 774 gospodării care deţineau pînă la 2 ha [26]. Creşterea numărului de familii ţărăneşti cu suprafeţe foarte mici, sub 2 ha, cum se semnalează în fostul judeţ Muscel, dovedeşte că cea mai mare parte dintre moşneni au trecut în această categorie rămînînd cu loturi mici, iar o mică parte din gospodăriile moşneneşti au intrat în categoria ţărănimii înstărite care posedau teren în suprafaţă de 10—15 ha [27]. În anul 1912, în judeţul Muscel existau 9 396 familii de moşneni care posedau pămînt şi 1 168 familii de moşneni care nu mai posedau pămînt [28].

Despre procesul de diferenţiere produs în rîndul moşnenilor după 1864 se afirmă că „proprietarii ridicaţi prin avere şi situaţie au profitat de puterea lor spre a cumpăra adeseori, cu silnicie părţile codevalmaşilor lor, sau şi ale altor moşneni [...] căzuţi în lipsă [...]. Aceste tragedii s-au petrecut, însă, în sînul clasei de proprietari, din care unii s-au ridicat şi s-au hotărnicit, iar alţii au rămas în indiviziune şi s-au înmulţit pe pămîntul strămoşesc" [29], şi că „peste tot moşnenii sînt la discreţia cîtorva spoliatori de obicei tot dintre ai lor [...]. Nu există ţinut moşnenesc în care să nu fie cîţiva inşi care şi-au însuşit atît de mult din micile porţiuni moşneneşti, fie prin cumpărături, fie prin alte căi, aşa că au trecut cu mult peste imaginile unei mijlocii proprietăţi şi astăzi sînt mari proprietăţi în adevăratul sens al cuvîntului" [30].

În acest sens este edificatoare situaţia moşnenilor rucăreni în sînul cărora se constată o diferenţiere foarte mare între ei în ceea ce priveşte numărul drepturilor pe care le aveau în cadrul obştei în anul 1923. Dacă unii dintre ei posedau $2^1/_2$ drepturi, alţi 9 posedau între 617 şi 1 328 drepturi [31].

Între moşnenii rucăreni şi cei care le-au acaparat sau încercau să le acapareze drepturile au fost mari neînţelegeri care au generat procese îndelungate şi costisitoare.

---

[24] I. Adam şi N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României*, Buc., 1956, p. 174.

[25] Ibidem, anexa 2.

[26] Idem.

[27] Ibidem, p. 189.

[28] Henri H. Sthal, *Opere citate*, p. 355.

[29] Ion C. Filotti, *Neînţelegerea chestiunii ţărăneşti şi urmări dăunătoare în ultimul veac, Bucureşti*, 1937, p. 1.

[30] D. Şerbănescu Lopătari, *Proprietatea moşnească cu indiviziune*, Bucureşti, 1906, p. 49.

[31] Arh. Stat. Argeş, *fond Tribunalul jud. Muscel*, dosar 357/1923, f. 13—43.

Una din familiile de moşneni din Rucăr care a reuşit să acapareze, începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, peste 1 200 drepturi în obşte şi a avut multe conflicte cu ceilalţi moşneni din obşte, a fost familia BAŞTEA. Astfel, în anul 1911, între moşneni şi Paraschiv Baştea a avut loc un conflict puternic pentru exploatarea materialului lemnos. În legătură cu acest conflict, iată ce comunica administratorul plăşii Giuvala prefectului judeţului la 4 iunie 1911 : „... în comuna Rucăr încă de acum 7—8 luni domneşte o stare de lucruri cu totul anormală, spiritele fiind foarte agitate şi în tot momentul gata de a se deda la cele mai mari dezordine, la acte chiar de violenţă.

Pricina acestei stări de lucruri este faptul că, cîţiva agitatori [...] sub pretextul că vor să revendice averea obştească cotropită de cîteva căpetenii din comună s-au pus în capul acestei mişcări [...] le ţin cuvîntări cît mai aprinse îndemnîndu-i la revoltă, spunîndu-le a nu ceda odată cu preţul vieţii lor“ [32] în cazul că problema nu s-ar rezolva în favoarea moşnenilor.

Pentru a face faţă însă hotărîrii moşnenilor de a-şi lua buştenii de brad care au fost tăiaţi din terenurile ce le-au aparţinut a fost adus în comuna Rucăr, pe data de 13 iunie 1911, detaşamentul de 120 jandarmi din compania mobilă Bucureşti [33]. Aceştia împrăştie cu forţa pe cei cca 500 bărbaţi şi 150 femei care s-au dus să-şi ridice buştenii şi arestează 40 inşi care „au fost legaţi şi aduşi la primărie unde împreună cu dl. maior şi dl. comandant al companiei de jandarmi Muscel au dresat actele care au fost înaintate“ prefectului, iar cei arestaţi înaintaţi parchetului de Muscel [34].

Din documentele deţinute rezultă că părţile implicate în conflict au ajuns în justiţie pentru rezolvarea lui, că în rîndul moşnenilor a existat hotărîrea fermă pentru a-şi cîştiga drepturile lor şi că cei ce erau puşi să menţină „ordinea publică“ erau puşi în dificultate de moşneni.

Acest conflict a creat o stare de agitaţie şi în rîndul moşnenilor din alte comune din cuprinsul plăşii Giuvala care erau nemulţumiţi de cei din comunele lor care le-au cotropit din terenuri. Iată ce scria prefectul de Muscel administratorului plăşii Giuvala : „avem informaţiuni că prin parte din comunele ce dv. administraţi şi mai cu seamă acolo unde locuitorii sînt moşneni, ar fi început de agitaţie printre ei şi s-ar plănui ori care mişcări violente“ [35]. Se recomanda pretorului să facă cercetări şi să ia măsurile ce se cuvin.

Este semnificativ modul de a pătrunde în obşte a nebăştinaşilor prin acordarea de bani sub formă de împrumut iar, în situaţia că cel ce se împrumuta nu-i putea restitui, îi vindea drepturile din obşte. Din actul de vînzare făcut de Bălaşa Trandafir din satul Coteşti în anul 1859 se constată că aceasta „rămînînd datoare dlui Petre Constantin Aninoşeanu cum şi la alţii atît din tîrguielile înmormîntării soţului cum şi banii luaţi pentru hrană şi îmbrăcămintea copiilor şi neavînd vre-un mijloc cu care să pot plăti aceste datorii prin bună învoire i-am vîndut dlui Petre Aninoşeanu şase stînjeni, pămînt la pădure, moşia neîmpărţită în hotarul Coteştilor... Asemenea i-am mai vîndut una jumătate pogon livadie de fîneţe în chinga creţeştilor [...] avînd a intra în stăpînirea livezii în leatul 1863 căci pînă atunci este arendată“ [36]. Un alt exemplu : în anul 1891,

[32] Arh. Stat. Argeş, *fond prefectura jud. Muscel*, dosar 82/1911—1912, f. 32.
[33] Ibidem, f. 48.
[34] Idem.
[35] Ibidem, f. 47.
[36] Arh. Stat. Argeş, *fond Judecătoria Ocol I rural Cîmpulung*, dosar 4335/1929,

Zoe Chiriazino, „văduvă rentieră“ din orașul Tîrgoviște...“ vinde toată partea ei de moșie „compusă din chingi și petice de livezi, arătură, islaz, arbori fructiferi și pădure situate în hotarul comunei Cotești... „cu prețul de 40 000 lei la un număr de 19 moșneni“ [37]. Acest pămînt fusese acaparat tot de la moșneni înainte vreme.

În urma deselor vînzări de terenuri și a împărțirii între urmași, unii dintre moșneni nu au rămas cu nici un drept în obște. Astfel, în anul 1864, Banică Pătrașcu din Cotești vinde lui Nicolae Petre al Suții „tot dreptul său de 29 008 mp iar Ion, fratele lui Nicolae, vinde prin actul din 1878 tot dreptul său de 5 801 mp ; astfel că vînzătorii nu mai rămîn cu nimic iar cumpărătorul își majorează dreptul său“ [38]. Și moșnenii Dumitru Mihalcea și Iancu Ene, în anul 1886 „și-au vîndut toate drepturile lor în averea indiviză“ [39].

În urma împărțirilor repetate a drepturilor între moștenitori și, ca urmare a vînzărilor făcute, au ajuns unii dintre ei să stăpînească suprafețe infime, unele din ele ajungînd chiar pînă la 19 mp [40]. Desigur exemple sînt numeroase și ele reflectă o stare de fapt din perioada analizată.

Din numeroase acte de vînzare făcute de moșnenii din obștiile muscelene rezultă că mare parte din suprafețele vîndute erau acoperite de pomi fructiferi. Aceste suprafețe de teren au făcut parte din proprietatea obștească ca teren de pășune în urma plantărilor cu pomi de către membrii obștiilor, acestea au trecut în stăpînirea celor ce le-au plantat. În acest sens semnificativă ni se pare informația cuprinsă în darea de seamă asupra administrației obștei moșnenilor Cotenești din comuna Stoenești pe perioada 1916—1923. „O altă chestiune importantă este movilarea și hotărnicia proprietății precum și facerea amenajamentului pădurii...“ pe care să le aprobe adunarea „întrucît din zi în zi proprietatea obștească se micșorează prin întinderea proprietăților de livezi și grădini în proprietatea obștească“ [41].

Se arată, în continuare, că în această obște, ca de altfel și în alte obști din județ, nu s-au luat măsuri împotriva celor ce închideau cu garduri terenuri din proprietatea obștei însă se ținea cont ca fiecare „să închidă în proporție cu dreptul ce-l au în devălmășie“ [42].

Obiceiul de a închide terenuri din islazul obștii s-a practicat mult și de moșnenii orașului Cîmpulung-Muscel în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Aceste terenuri treceau în proprietatea privată a celor ce le închideau. Una după alta au dispărut din proprietatea obștească bucăți întregi de pămînt de pe Grui, de pe apa Bughei, din poiana Andreo și Vîrteaje, de pe Valea Siliștei, de sub Măgură. Pe Valea Rudarilor și Valea Româneștilor, pe Valea Bărbuși și la Livezeni, moara lui Curcă și Piscul Morilor pînă în Grădiște „n-a mai rămas ca avere obștească decît mici petece de pămînt, cîteva embaticuri și arendări ca mărturii triste și dureroase a nemaipomenitelor cotropiri ce s-a săvîrșit pe timpuri și ce nu încetează a se săvîrși pînă astăzi...“ [43].

---

[37] Ibidem, f. 777.
[38] Ibidem, f. 921.
[39] Ibidem, f. 902.
[40] Ibidem, f. 909.
[41] Arh. Stat. Argeș, *fond Judecătoria Ocol II rural Cîmpulung Muscel*, dosar 1079/1914—1925, f. 335.
[42] Idem.
[43] Ion Anastasescu Ghica, *Obștea Moșnenilor Cîmpulungeni, trecutul și prezentul ei*, Cîmpulung, 1909, p. 39—40.

În urma studierii proceselor-verbale încheiate de preşedintele obştii moşnenilor din Cîmpulung, în anul 1908, pentru constatarea încălcărilor şi tulburărilor de posesie a obştii se constată că 184 persoane au închis, din proprietatea obştii, 268 ha teren în ultimi 30 de ani [44]. Terenurile aceastea închise cu garduri, caracteristice satelor devălmaşe s-au păstrat pînă tîrziu şi în Cîmpulung [45].

În concluzie : procesul destrămării obştiilor a fost un fenomen care a apărut odată cu apariţia inegalităţii de avere între membrii obştiilor. Acest proces a continuat pe măsura dezvoltării relaţiilor capitaliste şi s-a accentuat foarte mult în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi primele decenii ale secolului al XX-lea cînd, în judeţul Muscel, au început exploatările pădurilor. Acest fenomen a generat apariţia unor persoane care au acaparat teritorii multe din cadrul obştiilor ; o parte din moşneni au rămas cu drepturi puţine în cadrul obştiilor iar altă parte şi-au pierdut toate drepturile în obşte. Este de remarcat faptul că moşnenii din Muscel, de-a lungul timpului, au luptat împotriva celor ce căutau să pună stăpînire pe drepturile ce le posedau în cadrul obştiilor.

LES ASPECTS DE LA DISSOLUTION DES COLLECTIVITÉS VILLAGEOISES DU DÉPARTAMENT DE MUSCEL 1864—1921

Résumé

La population du territoire de l'ancien départament Muscel, comme d'ailleurs de l'entier territoire de notre pays, a été organisée en collectivités villageoises (formes primitives d'union economique agricole).

Au début, ces collectivités villageoises, possedaient en commun des terains arables, des pâturages, des bois et des eaux. Par la progression du temps et le developpement des forces de production, au cadre des collectivités ont apparu des contradictions qui ont abouti naturellement aux changements dans le systéme des rélations initiales égalitaires.

La diferentiation, a commencé à apparaintre en même temps que le mode d'utilisation des terrains arables.

Si jusqu'a la première moitié XIX-e siècle le procès de différentation entre les membres des collectivités villageoises de Muscel n'était pas accentué, du commencement de la seconde moitié du XIX-e siècle et les premières décennies du XX-e siècle, la différentiation s'accentua, en même temps que la développement des rélations capitalistes, l'application de la reforme agraire et l'accroissement de la population.

En conclusion, le procès de la dissolution des collectivités villageoises a été un phènomène qui a apparu en même temps que la disparition de l'égalité de richeses entre les membres de ces collectivités. Ce procès a continué en même temps que le developpement des forces de production et s'est accentué beaucoup dans la seconde moitié XIX-e siècle et les premières décennies du XX-e siècle, en même temps que le développement des rélations capitalistes, quand dans le département Muscel a commencé l'éxploitation des bois et le développement d'élevage.

Arhivele statului
Filiala Judeţeană Argeş

Primită în redacţie la 22 martie 1977

[44] Ibidem, p. 37—57.
[45] Henri H. Sthal, *Contribuţii la studiul satelor devalmaşe româneşti*, vol. II, Bucureşti, 1959, p. 327.

CONSTANTIN DOBRESCU — ARGEȘ
Încercare de reconsiderare *

GHEORGHE I. DEACONU

Activitatea multilaterală a lui Constantin Dobrescu — Argeș, desfășurată pe plan didactic, cultural, politic și economic, pentru emanciparea țărănimii, pentru ușurarea situației acesteia la sfîrșitul secolului trecut, pentru organizarea sa politică și economică, nu a constituit pînă în prezent subiectul unei lucrări cuprinzătoare, de sinteză, care să contureze complexitatea acestei personalități.

Figura „tribunului țărănimii" cum era acesta numit încă în viață fiind, a atras însă atenția istoricilor și publiciștilor care, prin scrierile lor au reliefat de-a lungul timpului diferitele aspecte ale activității sale.

După conținutul lor și după tendința celor care le-au scris, aceste lucrări pot fi împărțite în trei categorii și anume: lucrări scrise pe timpul vechiului regim, dar care tratează cu simpatie și multă obiectivitate activitatea și personalitatea lui C. Dobrescu-Argeș; lucrări de defăimare a acestuia, scrise de adversarii săi politici și lucrări apărute în anii regimului nostru, care încearcă, de pe pozițiile materialismului istoric, o analiză mai profundă a luptei tumultoase desfășurată de deputatul țărănimii argeșene de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Pe lîngă numeroasele articole, scrise în presa cotidiană a vremii, asupra vieții și activității lui C. Dobrescu-Argeș, putem socoti ca făcînd parte din prima categorie lucrările unor autori ca Gheorghe Panu [1], Panait Mușoiu [2], Petre Popescu-Muscel [3], Alexandru Valescu [4],

* Expunînd faptele așa cum rezultă ele din presa vremii, din lucrările publicate, precum și dintr-un caiet de însemnări și amintiri al lui Al. Valescu ne limităm în studiul de față doar la încercarea de a dovedi falsul juridic înscenat împotriva învățătorului argeșean și în urma căruia acesta a fost compromis politicește și înlăturat din viața politică a țării.

[1] Gheorghe Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893.

[2] Panait Mușoiu, *Dobrescu-Argeș — omul*, în Revista ideei, nr. 4, februarie, 1901.

[3] *Democrația Muscelului, revistă politică, constituțională democrată*, Director și proprietar P. Popescu-Muscel, an. II, nr. 31, 1 februarie 1914.

[4] Al. Valescu, *Schiță asupra luptei duse pentru înființarea Partidului țărănesc*, Pitești, 1921, și *Însemnări și amintiri, Mușătești, 1935* (lucrare în manuscris).

C. I. Lungu [5], Mircea Ispir [6], Nicolae Iorga [7], G. I. Dumitrescu [8], Tudor-Teodorescu Branişte [9] şi alţii.

În cea de-a doua categorie se încadrează numeroasele articole cu conţinut denigrator, scrise îndeosebi în presa liberală de la sfîrşitul secolului trecut, dar şi în cea conservatoare, precum şi o broşură [10] scoasă într-o ediţie de liberali şi în alta de conservatori la 1898—1899 şi care era menită să-l compromită definitiv pe deputatul ţăranilor în ochii alegătorilor săi argeşeni şi în conştiinţa ţărănimii din întreaga ţară cu ocazia alegerilor parlamentare din 1899.

În sfîrşit, în cea de-a treia categorie, putem încadra lucrările din ultimii ani ale învăţătorului din Muşăteşti-Argeş, Nicolae G. Teodorescu [11] precum şi o reuşită lucrare a lui Oniţa Gligor [12] care se ocupă în special de activitatea didactică a lui C. Dobrescu-Argeş, dar care realizează incursiuni reuşite şi în celelalte domenii ale activităţii acestuia.

Această activitate se impune prin amploarea sa, prin ideile general-democratice de care a fost animat C. Dobrescu-Argeş, prin faptul că aproape 20 de ani acesta aflîndu-se în fruntea luptei ţăranilor argeşeni, a fost totodată stegarul luptei revendicative a ţărănimii din toată ţara. Începută iniţial pe plan didactic şi cultural, activitatea lui C. Dobrescu-Argeş, a evoluat apoi spre forme mai înalte, desfăşurîndu-se în direcţia luminării şi organizării ţărănimii, a transformării acesteia într-o forţă politică. Deasemenea s-a făcut intens simţită în publicistică prin ziarele „Ţăranul“ (1881—1884), „Gazeta Poporului“ (1891—1892) şi „Gazeta Ţăranilor“ (1892—1903), pe care el le-a condus şi orientat, prin alte publicaţii la care a colaborat ca de pildă „Românul“ lui C. A. Rosetti, prin activitatea parlamentară neobosită, zece ani întregi intervenind de pe poziţiile ţărănimii la orice proiect de lege discutat în corpurile legiuitoare referitor la relaţiile agrare.

Dintre cei care s-au ocupat de viaţa şi activitatea lui C. Dobrescu-Argeş, în afară de Oniţa Gligor, care stabileşte un echilibru corect, după părerea noastră, la nivelul temei pe care o tratează, între ceea ce a fost realmente pozitiv în activitatea acestuia şi limitele acestei activităţi, în special în domeniul politic, limite dealtfel specifice ţărănimii în această fază a dezvoltării sale, ceilalţi autori menţionaţi mai sus, cu mici excepţii, tratează în mod exclusivist această personalitate, fie ocupîndu-se doar de meritele sale, pe care de regulă le exagerează, fie denigrînd-o total, aşa cum au făcut majoritatea adversarilor săi politici.

În plus, toţi autorii citaţi, deşi sesizează că C. Dobrescu-Argeş a fost obiectul unor sistematice şi permanente persecuţii din partea politicienilor vremii, evită să trateze împrejurările în care deputatului argeşean i s-a înscenat un proces penal în urma căruia a fost condamnat şi

---

[5] C. I. Lungu, ***Spovedanie,*** Tipografia librăriei „Cartea românească, Ploieşti, 1934.

[6] Mircea Ispir, ***Almanahul învăţătorilor,*** Bucureşti, 1939, şi ***Almanahul învăţătorilor,*** Bucureşti, 1944.

[7] Nicolae Iorga, ***Istoria Românilor,*** vol. X, Întregitorii, capitolul, ***Impulsurile noii generaţii,*** Bucureşti, 1939.

[8] G. I. Dumitraşcu, ***Înainte mergătorii,*** Tipografia cooperativă „Şcoala poporului“, Bucureşti, 1940.

[9] Tudor Teodorescu-Branişte, ***Oameni şi paiaţe,*** Bucureşti, 1967.

[10] ***Spovedania D-lui Constantin Dobrescu-Argeş la părintele Zosim, Duhovnicul de la Chinovie,*** Bucureşti, 1898.

[11] Nicolae Gh. Teodorescu, ***Muşăteştii, file de cronică,*** Bucureşti, 1969.

[12] Oniţa Gligor, ***Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeş,*** Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974.

silit să ispășească a podeapsă de 3 luni de detenție, fapt care nu numai că l-a scos din viața politică a țării, dar l-a distrus morl și fizic.

Această poziție este explicabilă parțial, printr-o oarecare jenă de a trata asemenea probleme și mai ales prin lipsa unora dintre documentele de bază ale procesului care i s-a înscenat lui C. Dobrescu-Argeș în anul 1898 și s-a terminat în 1901. În parte, tot din astfel de considerente, unii dintre autorii care au scris despre el, fără a intra în amănunte, l-au socotit complet nevinovat față de înscenarea care i s-a organizat, alții l-au socotit a fi fost slab de caracter față de viața vicioasă de atunci a capitalei, iar alții, ce-i drept puțini, l-au tratat ca fiind vinovat, din motive politice de moment, deși știau bine că lucrurile stau cu totul altfel.

În ce ne privește, credem că materialul de care se dispune în prezent, permite începutul elucidării acestei probleme și încercăm acest început prin rîndurile ce urmează.

*

* *

Bogata activitate desfășurată de Constantin Dobrescu-Argeș, sub aspectele arătate mai sus, desele sale ciocniri cu guvernamentalii în presă și apoi în Cameră, teama acestora de deșteptarea țărănimii pentru care lupta deputatul argeșean, au făcut din acesta un adversar de temut pentru exponenții claselor dominante, care au urmărit cu o furie îndîrjită să-l nimicească încă de la începutul afirmării sale. În acest scop, timp de peste 20 de ani, s-a folosit împotriva lui C. Dobrescu-Argeș tot arsenalul de metode și procedee specifice politicianismului burghez, reușindu-se pînă la urmă ca el să fie compromis și nimicit din punct de vedere politic și moral, fapt care i-a grăbit moartea, stingîndu-se în floarea vieții la vîrsta de 47 de ani [13].

Animat de ideia ‚emancipării țărănimii", idee care l-a urmărit toată viața, foarte activ din punct de vedere politic, puternic dotat din punct de vedere intelectual și cu o cultură temeinică, C. Dobrescu-Argeș a atras asupra sa atenția fruntașilor politici ai vremii încă de la primele sale manifestări publice. Aceștia au încercat, pe rînd — în special liberalii — să-l atragă în partidele lor, să-l sperie prin măsuri abuzive împotriva sa și împotriva adepților săi, să-l șicaneze în serviciu sau în activitatea politică și, în sfîrșit, să-l compromită cu orice preț. În această direcție, mai ales liberalii erau neîntrecuți și nu se dădeau în lături de la nimic pentru a-și atinge scopul. Dealtfel în 1884, cu ocazia disputelor pentru revizuirea Constituției șeful lor, Ion C. Brătianu, spunea în ședința Camerei din 25 martie, pentru a îmblînzi opoziția din partid, că a admis „...toate neorînduielile ce s-au făcut, asasinate, procese scandaloase..." pentru a întări partidul [14].

Unul dintre acești liberali, pe nume N. Dimancea, șeful liberalilor din județul Argeș de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, numit aici în acea vreme și „pașa al Argeșului", rudă și omul de încredere al lui Ion C. Brătianu, l-a remarcat pe C. Dobrescu-Argeș încă de la prima cuvîntare politică publică a acestuia, rostită la Pitești la o adunare electorală în anul 1878, cu care prilej a schițat, pentru prima oară la noi, un program de revendicări țărănești și a vrut să-l atragă în Partidul liberal, dar fără

[13] Născut la 28 iunie 1856 — mort la 10 decembrie 1903.

[14] Titu Maiorescu, *Istoria Contimporană a României (1866—1900)*, București, 1925, pag. 224.

succes [15]. De fapt de la această dată începînd, persecuţiile şi abuzurile împotriva lui C. Dobrescu-Argeş s-au ţinut lanţ şi încercăm să dovedim aceasta prezentînd cîteva dintre ele în ordine cronologică.

În anul 1881, cînd C. Dobrescu-Argeş scoate ziarul „Ţăranul" care se tipărea la Piteşti şi care presupunea din partea redactorului deplasări săptămînale, pentru redactare, colaborări, expediere şi alte treburi ale ziarului, deplasări pe care el le făcea călare pe cal, cale de 50 de km, autorităţile şcolare îl şicanează pe linie de serviciu, inspectîndu-l şi de cîte 2 ori pe săptămînă, prin surprindere, pentru a fi găsit cu defecţiuni în munca la şcoală [16]. Un an mai tîrziu, în 1882, din iniţiativa lui C. Dobrescu-Argeş, Mucenic Dinescu, Dincă Schileru şi a altor fruntaşi ai ţărănimii, se ţine la Corbeni, la sfîrşitul lunii august o mare adunare ţărănească la care participă delegaţi ai ţăranilor din judeţele Argeş, Gorj, Vîlcea, Muscel, Dîmboviţa şi alte judeţe ale ţării şi se discută aici programul de acţiune al mişcării ţărăneşti [17]. Luate prin surprindere, autorităţile n-au putut împiedica această acţiune dar, de la Corbeni, călări pe cai, delegaţii ţăranilor se duc la Nămăieşti-Muscel pentru a ţine şi acolo o adunare asemănătoare. Din ordinul lui Ion C. Brătianu intervine însă cu brutalitate prefectul de Muscel care alungă din judeţ pe toţi cei ce nu erau musceleni, zădărnicind în felul acesta adunarea proiectată [18].

Constantin Dobrescu-Argeş, socotit principalul iniţiator şi organizator al acestor agitaţii ţărăneşti, este luat de acum în evidenţă ca adversar periculos al claselor dominante şi urmărit pas cu pas, mai ales de către liberali, care îl lovesc cu regularitate oricînd au prilejul. Astfel în anul 1884, la alegerile ce se fac în urma modificării constituţiei de către liberali, C. Dobrescu-Argeş este ales deputat la Colegiul al III-lea de Argeş, cu o majoritate zdrobitoare faţă de candidatul liberal. La deschiderea Camerei, chiar Ion C. Brătianu, şeful Partidului liberal, cere invalidarea alegerii lui C. Dobrescu-Argeş pe motiv că, fiind învăţător, nu şi-a prezentat demisia în termenul prevăzut de legea electorală. Este evident că majoritatea liberală din Cameră l-a invalidat imediat [19]. În anul următor, 1885, cînd se fac noi alegeri, C. Dobrescu îşi prezintă demisia din timp şi-şi pune din nou candidatura la Colegiul al III-lea de Argeş, obţinînd, în ciuda tuturor ingerinţelor liberale cu care s-au făcut alegerile, 80% din voturi şi deci fiind din nou ales. La Cameră însă este invalidat pentru a doua oară şi tot la propunerea lui Ion C. Brătianu, de data aceasta, pe motiv că nu şi-a satisfăcut stagiul militar, deşi pînă acum nu mai fusese folosite asemenea precedente în analele parlamentare româneşti, iar C. Dobrescu-Argeş avea vîrsta de 29 de ani şi motive temeinice pentru a fi scutit de armată [20].

Arbitrariul este foarte evident mai ales că Ion C. Brătianu enervat şi de modul magistral în care C. Dobrescu şi-a susţinut cauza în faţa Camerei, de faptul că el, ditamai omul politic, a fost nevoit să se înfrunte cu un ţăran, trece la alte persecuţii şi mai mari. Astfel, la numai cîteva zile după a doua invalidare, C. Dobrescu-Argeş este ridicat noaptea de acasă, cu forţa, de către 4 călăraşi care-l duc la Piteşti, chipurile,

[15] Al. Valescu, *Din istoricul înfiinţării Partidului ţărănesc. Despre încercările şi luptele duse la Argeş pentru emanciparea politică şi economică a ţărănimii româneşti din vechiul regat Însemnări şi amintiri*, 1935 (manuscris), pag. 19—20.
[16] Idem, pag. 22.
[17] Nicolae Gh. Teodorescu, *Muşăteştii, file de cronică*, 1969, pag. 39—40.
[18] Al. Valescu, *Însemnări şi amintiri*, Muşăteşti, 1935, pag. 24.
[19] Idem, pag. 25.
[20] Idem, pag. 26.

pentru a-şi face armata. Cînd ajung la Piteşti însă, către ziuă, călăraşii îşi continuă drumul spre sud, ducîndu-l pe arestat la curtea conacului lui I. C. Brătianu de la Florica, unde ajung cu toţii istoviţi la ziuă. În timp ce stăteau în curte şi aşteptau, în balconul conacului a apărut I. C. Brătianu care i-a strigat furios lui C. Dobrescu : „Ha ţăran obraznic. Am să te învăţ eu minte ca să-ţi măsori lungul nasului" şi apoi către cei 4 călăraşi : „Luaţi-l şi duceţi-l la cazarmă să-l tunză şi îmbrace la fel cu soldaţii" [21]. Plecînd de la Florica, la intrarea în Piteşti, celor 5 le-a ieşit în cale un om al lui N. Dimancea, şeful liberalilor argeşeni, care i-a dus la acesta acasă. N. Dimancea încearcă din nou să-l corupă pe C. Dobrescu, purtîndu-se foarte blînd cu el, arătîndu-i că a intervenit pe lîngă I. C. Brătianu în favoarea lui şi sfătuindu-l să meargă la Muşăteşti, să se ocupe numai de şcoală, căci nu a venit încă timpul său. Îl invită însă din nou să intre în Partidul liberal, unde va avea multe foloase materiale şi morale. C. Dobrescu refuză însă şi de data aceasta, sesizînd metodele de intimidare şi corupere care au fost folosite faţă de el în acea noapte [22].

Pe drept cuvînt, aşa cum relatează Al. Valescu, după spusele lui C. Dobrescu-Argeş, întîmplarea de mai sus i-a sugerat acestuia gînduri de revoltă cu privire la sfîrşitul tragic al lui Tudor Vladimirescu, care şi-a avut prologul tot prin aceste locuri.

În ciuda promisiunilor lui N. Dimancea, C. Dobrescu-Argeş a fost totuşi încorporat şi în timp ce-şi satisfăcea serviciul militar în Dobrogea s-a îmbolnăvit grav [23]. Cînd a revenit la şcoala din Muşăteşti i s-au desfiinţat de către autorităţi celelalte două posturi de învăţători de aici care erau ocupate de către Kiril Zănescu şi Elisabeta Vasilescu, fiind lăsat singur cu toată şcoala pentru a nu mai avea timp de politică. Este de asemenea controlat tot mai des pentru a fi găsit în defect şi îndepărtat din şcoală. Totul este însă în zadar deoarece el munceşte la şcoală din conştiinţă şi cu pasiune iar restul timpului îl foloseşte pentru politică.

Văzînd că nu-l pot potoli nici pe această cale, liberalii încearcă împotriva lui o altă metodă şi anume aceea de a-l izola de tovarăşii lui de luptă cu care începuse acţiunea de organizare a ţărănimii, tovarăşi care de altfel începuseră să dea semne de plictiseală faţă de încetineala cu care se dezvolta mişcarea ţărănească. Liberalii speculează această situaţie şi atrag în partidul lor pe unii fruntaşi ai mişcării ţărăneşti ca Mucenic Dinescu din Corbeni, Dincă Schileru din Boteni-Gorj, Gageone din Dîmboviţa, Frunzei din Brăila, Macavei de la Putna, Ion Rusu Cornaciu de la Botoşani şi alţii, cu care înfiinţează un „Comitet ţărănesc" în Partidul liberal, căutînd să înşele în felul acesta ţărănimea şi să o îndepărteze de mişcarea iniţiată de către C. Dobrescu-Argeş [24]. Lăsînd la o parte faptul că cei de mai sus reprezentau în mişcare doar ţărănimea cea mai înstărită, trebuie reţinut că cu excepţia lui Mucenic Dinescu şi Dincă Schileru care mai învăţaseră cîte ceva de la C. Dobrescu, restul nu aveau nici un fel de experienţă politică, iar unii ca Ion Rusu Cornaciu nu ştiau carte nici măcar cît să se iscălească, acesta semnînd, cînd era cazul, cu o pecete cu numele său [25]. Ei au devenit elemente de manevră în mîinile liberalilor, care-i foloseau în scop de diversiune, pentru a

[21] Idem, pag. 26—27.
[22] Idem, pag. 27.
[23] Nicolae Gh. Teodorescu, *lucrarea citată*, pag. 51.
[24] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 28—29.
[25] Idem, pag. 29.

deruta ţărănimea şi pentru a-i lăsa acesteia impresia că adevăraţii ei reprezentanţi se află în Partidul liberal. C. Dobrescu a combătut cu tărie acest „Comitet ţărănesc" iar pe membrii săi i-a numit „ţărani de carnaval".

La rîndul său însă, el este urmărit de către autorităţile liberale în tot ceea ce face şi orice pas îi este interpretat în funcţie de interesele acestora. Liberalii mergeau în politică, în general, după principiul stabilit de şeful lor, Ion C. Brătianu, care spunea : „Eu nu mă opun curentelor care se formează în ţară ci caut a le canaliza"[26]. Faţă de C. Dobrescu însă, care este inadaptabil la principiile liberale, aceştia îşi permit orice şicane şi persecuţii. Astfel în 1886 cînd acesta, împreună cu alţi colegi, face o excursie în Transilvania, liberalii îl învinuiesc că urmăreşte să cumpere de acolo cîteva mii de căciuli „a la Mihai Viteazul" şi costume ţărăneşti, să echipeze o armată ţărănească şi să pornească cu ea în marş asupra capitalei. Lansat cu scop de diversiune acest zvon le-a dat liberalilor prilejul de a supraveghea orice pas al lui C. Dobrescu şi în Transilvania, de a face percheziţii pe la adepţii săi şi de a intimida pe aceştia[27].

Cu toate acestea, liberalii, politicieni rafinaţi, cu multă experienţă în manevre politice, îşi dau seama că pe C. Dobrescu-Argeş nu-l pot intimida cu măsuri făţişe şi că mai devreme ori mai tîrziu, acesta va ajunge în parlament şi în ţară un adversar incomod. Pentru a-i stăvili drumul ei vor să-i cunoască amănunţit programul politic, punctele de vedere în toate problemele, defectele, eventualele slăbiciuni, pentru a-l avea la mînă. În acest scop, în anul 1887, trimit la Muşăteşti, în misiune de informare pe lîngă C. Dobrescu, pe Gheorghe Palade, deputat liberal de Tutova, care vine la C. Dobrescu şi-i spune că s-a certat cu liberalii, că e scîrbit de tirania lui I. C. Brătianu şi că ştiindu-l pe Dobrescu adversar al lui Brătianu, vrea să se alieze cu el pentru a întreprinde o acţiune comună împotriva guvernului liberal. C. Dobrescu-Argeş cinstit, fără suficientă experienţă politică, nesesizînd pînă unde pot merge liberalii, îl primeşte pe G. Palade cu care poartă discuţii politice timp de 3 săptămîni de zile[28]. Cînd Gheorghe Palade, care era trimisul lui I. C. Brătianu, consideră că s-a informat destul, pleacă şi de la această dată începînd, el este un adversar consecvent al lui C. Dobrescu-Argeş pînă ce-l nimiceşte pe acesta.

În cameră, unde C. Dobrescu-Argeş este ales deputat începînd cu anul 1888 şi pînă în 1899, liberalii sînt cei mai îndîrjiţi adversari ai lui combătîndu-l permanent, căutînd să-l compromită şi să-l înlăture. O nouă încercare în acest sens se face în anul 1892 cînd C. Dobrescu-Argeş împreună cu Al. Valescu înfiinţează „Societatea pentru cultura ţăranilor" la Muşăteşti, cu scopul de-a cumpăra o tipografie şi a edita „Gazeta ţăranilor" ca organ de presă al societăţii.

„Societatea pentru cultura ţăranilor" este constituită legal avînd statutul său, membrii înscrişi pe bază de cerere, comitet de conducere, organ de presă, dar autorităţile se amestecă şi-i determină pe unii membrii (învăţători) să intenteze proces lui C. Dobrescu şi Al. Valescu pe motiv că le-au mîncat banii. Se găsesc trei astfel de membrii. Se face proces, dar aici, Al. Valescu arată că C. Dobrescu-Argeş nu e amestecat

---

[26] Idem, pag. 28.
[27] Idem, pag. 34—35.
[28] Idem, pag. 29—32.

în această problemă (pentru a-l feri de orice atac) și dovedește că banii s-au cheltuit pentru scopul propus prin statut (scoaterea ziarului, cumpărarea tipografiei) iar cînd se vor realiza venituri, acestea vor fi împărțite conform statutului [29]. Adversarii lui C. Dobrescu au pierdut procesul, dar persecuțiile încep acum să se răsfrîngă și asupra lui Al. Valescu, ca editor al „Gazetei Țăranilor" precum și asupra tuturor celor care aveau ceva legătură cu aceasta [30]. Astfel în anul 1893 Al Valescu este chemat de către Tache Ionescu, ministrul cultelor și învățămîntului, la el acasă și sfătuit să nu dea ton revoluționar gazetei. Tot acum, lui Al. Valescu, îi este desfințat cel de al doilea post de învățător la Școala din Mușătești și este lăsat să se descurce singur cu 6 clase și cu peste 100 de elevi [31]. Este controlat aproape zilnic de autoritățile școlare pentru a fi găsit în defect și pentru a-i răpi orice timp care ar putea fi afectat gazetei. Se fac presiuni și asupra cititorilor gazetei, asupra încasatorilor [32]. Gazeta este confiscată în dese rînduri pe la oficiile poștale și primări, este combătută prin presa guvernamentală. În sfîrșit, se folosesc tot felul de metode și procedee murdare pentru a înnăbuși în fașă mișcarea țărănească căreia C. Dobrescu-Argeș se străduia să-i dea contur politic. Cei de la putere își dădeau seama că cel care trebuie distrus este C. Dobrescu deoarece este capul și sufletul acestei mișcări. În acest scop au renunțat la orice rezerve și au pus în cursă pe G. Palade. În acest context, în anul 1898 împotriva lui C. Dobrescu-Argeș s-a montat una dintre cele mai mari inscenări politice, regizorii fiind tot liberalii prin Gheorghe Palade, care era ministru de justiție și un fotograf al poliției capitalei, Ion Niculescu, consătean cu C. Dobrescu și pretins prieten al acestuia.

Iată în rezumat cum s-au petrecut atunci lucrurile. În anul 1894, C. Dobrescu-Argeș care avea ca studii oficiale doar școala primară și seminarul preoțesc, pe baza căruia ajunsese învățător, se hotărăște să continue studii superioare și se stabilește asupra celor juridice deoarece de acestea avea el mai multă nevoie în activitatea sa politică. În acest scop după ce se informase de la Zamfir Filoti, avocat din Galați, C. Dobrescu-Argeș pleacă la studii în străinătate și anume în Belgia la Universitatea liberă din Bruxelles — facultatea de drept [33]. Neavînd avere și nici pe cineva să-l susțină din punct de vedere material, el împrumută acum de la bancherul Predingher din Ploiești suma de 1 500 lei, pentru care dă o poliță girată de un cunoscut al său, Nae Niculescu. Acesta, prin luna august 1894 se prezintă la Mușătești la Al. Valescu, cu o scrisoare de la C. Dobrescu, prin care se solicita încă 1 000 de lei și i se cerea lui Valescu să gireze el datoria întreagă la Predingher [34]. Al. Valescu merge împreună cu Nae Niculescu la Predingher, unde girează ambele polițe, expediind suma solicitată lui C. Dobrescu. Acesta însă, nesosind la timp nu a preschimbat polițele la termen, fapt pentru care ele au fost protestate. Cînd o sosit din străinătate, C. Dobrescu, care era cam neglijent și naiv în chestiunile bănești, a dat lui Predingher o nouă poliță în care erau incluse și cele anterioare, girată corect de către Grigore Poinăreanu, care îi fusese socru lui C. Dobrescu și de către Iosif Bunescu care îi era naș [35]. Aceștia urmau

[29] Idem, pag. 50.
[30] Idem, pag. 49.
[31] Idem, pag. 52—53.
[32] Idem, pag. 55.
[33] Idem, pag. 58.
[34] Idem.
[35] Idem, pag. 59.

ca la scadenţa viitoare să achite poliţa cu datoria lui C. Dobrescu-Argeş deoarece, împreună cu acesta arendaseră în tovărăşie păşunatul în cîţiva munţi, iar suma ce-i revenea lui C. Dobrescu din această afacere trebuia folosită pentru achitarea poliţei care se ridica la valoarea de 4 000 de lei.

Înainte de scadenţa noii poliţe, C. Dobrescu-Argeş pleacă din nou în străinătate lăsînd poliţa la o femeie, pe nume Elena Ionescu din Bucureşti — cu care se afla în relaţii apropiate — căreia îi stabilise în prealabil o întîlnire cu cei doi giranţi (Poinăreanu şi Bunescu) care trebuiau ori să o achite ori să o ia asupra lor. Neavînd bani, sau nevoind să-şi respecte angajamentul luat, cei doi nu s-au prezentat la întîlnirea proiectată. În această situaţie Elena Ionescu s-a adresat lui Ion Niculescu fotograful poliţiei din Bucureşti, consătean cu C. Dobrescu şi considerat prieten bun al acestuia, cerîndu-i sfatul. Acesta o sfătuieşte să-i semneze ea pe cei doi giranţi şi să trimită poliţa la Ploieşti. Femeia, neiniţiată în astfel de probleme, acceptă soluţia lui Ion Niculescu şi în felul acesta, din punct de vedere legal, se produce un fals al cărui autor material este Elena Ionescu, iar autor moral Ion Niculescu, C. Dobrescu-Argeş neavînd cunoştinţă de aceasta. La scadenţa acestei poliţe C. Dobrescu-Argeş era tot plecat şi Predingher o protestează pe lîngă cei doi giranţi. Aceştia însă ştiind că la termenul trecut n-au mai girat şi nerespectîndu-şi angajamentul luat faţă de C. Dobrescu, au declarat că poliţa e cu girul fals [36].

În aceste condiţii Ion Niculescu, care era prieten din interes al lui C. Dobrescu, profitor de pe urma acestuia, vrînd să-l aibă la mînă şi să-l folosească mai mult în afacerile sale, el care era autorul moral al falsului, merge la Ploieşti, dă o nouă poliţă cu girul său pentru întreaga datorie şi ia poliţa cu girul fals pe care bancherul făcuse menţiunea ‚anulată". Scopul pentru care Ion Niculescu face aceasta era pe de-o parte cel arătat mai sus, iar pe de altă parte, el avea siguranţa că va încasa banii giraţi de la C. Dobrescu, deoarece acesta lucra acum (textul) în colaborare cu I. Nicolescu (fotografia) la o carte de lucru manual pentru şcolile de fete cu specific de cusături, ţesături, covoare populare, care urma să aducă, conform contractului 10 000 lei autorilor [37].

La venirea lui C. Dobrescu-Argeş din străinătate relaţiile dintre el şi Ion Niculescu se înrăutăţesc însă. Acesta din urmă îi explică lui C. Dobrescu cum a făcut cu poliţa şi-i pune condiţia, pentru a i-o achita, să se căsătorească cu o femee bătrînă dar bogată din Bucureşti, de la care I. Niculescu, ca mijlocitor al tranzacţiei urma să primească un rînd de case [38]. C. Dobrescu indignat refuză categoric, iar I. Niculescu îl ameninţă cu poliţa. C. Dobrescu cere sfatul unor avocaţi dar aceştia, bazaţi pe faptul că poliţa care se găsea la I. Niculescu purta menţiunea „anulată" îl sfătuiesc rău, arătîndu-i că această poliţă nu mai poate avea consecinţe juridice materiale ori penale [39]. Pe această bază C. Dobrescu-Argeş îi cere lui I. Niculescu să aştepte că-i va plăti datoria dar nu a insistat prea mult şi acesta din urmă supărat că pierdea un rînd de case din cauza încăpăţînării lui Dobrescu şi apoi supărat şi din cauză că stricase, din vina lui, toate clişeele la albumul proiectat şi acesta era compromis, începe să facă caz de situaţie. Cearta ia proporţii dar la

[36] Idem.
[37] *Universul* din 10 iunie 1898.
[38] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 60.
[39] Idem.

intervențiile unor prieteni și cunoscuți comuni se ajunge la o înțelegere conform căreia în prezența lui Predingher, se stabilește în scris ca Ion Niculescu să achite datoria după polița pe care a semnat-o în timp de 3 ani, ipotecînd în acest scop o proprietate a sa, iar C. Dobrescu-Argeș să-i achite lui Niculescu, din diurna de deputat cîte 300 de lei pe lună pînă la stingerea datoriei [40]. Ion Niculescu însă în timpul ședinței de împăcare, greu de spus dacă din jenă sau calcul, se scoală de la masă, rupe hîrtiile întocmite și zice : „... ce eu prietenul tău din copilărie să te reclam ? Nu mai trebuie nici o convenție. Rămînem prieteni buni“ [41].

Acum intervine Gheorghe Palade, care era Ministrul justiției, cel care de mult îl urmărea pe C. Dobrescu-Argeș și care din ordinul Brătienilor, căuta să-l nimicească. În acest sens ziarul „Adevărul“ arăta că : „...Prietenii ministrului Palade comunică acestuia cele ce se petreceau între Niculescu și Dobrescu și d. Palade combină planul de distrugere a d-lui Dobrescu-Argeș. Niculescu fu pus la cale să reclame parchetului, iar primul procuror fu avizat ca imediat după primirea reclamațiunei să intervie pe lîngă judele instructor pentru depunerea deputatului Dobrescu. Pentruca lucrurile însă să nu provoace oarecari neplăceri, totul fu amînat pentru ultima zi a sesiunii corpurilor legiuitoare“ [42]. Ion Niculescu, care așa cum am văzut, se angajase de față cu martori, să pună capăt conflictului, în contact cu Gheorghe Palade și cu alți liberali își schimbă brusc și radical poziția, el avînd unele motive pentru a fi supus presiunilor din partea liberalilor care se aflau la putere. Astfel era amenințat cu pierderea serviciului de fotograf al poliției iar fiul său, Alexandru Niculescu, în imposibilitatea de a căpăta serviciu [43].

Sub presiunea lui G. Palade și a altora, Ion Niculescu îl reclamă pe C. Dobrescu-Argeș la parchet și se deschide astfel un proces penal, Dobrescu fiind invinuit ca autor moral al falsului făcut de Elena Ionescu, în ciuda faptului că aceasta a declarat de mai multe ori, că el nu a știut de semnăturile pe care ea le-a dat din îndemnul lui Ion Niculescu. Procesul se transformă repede într-o prigoană politică îndreptată împotriva lui C. Dobrescu deoarece cele două partide burghezo-moșierești din vremea aceea își dau mîna pentru a-l nimici. Al. Marghiloman (conservator) cînd a aflat de rolul lui Gheorghe Palade (liberal) în problema C. Dobrescu-Argeș l-a felicitat pe acesta spunîndu-i „...că le-a luat de pe suflet o mare teamă căci Dobrescu cu talentul și popularitatea lui la sate era unul din cei mai periculoși dușmani ai marilor proprietari“ [44]. Tot el, la remarca ministrului de interne liberal, Ferichide, care i-a spus că „Pe Dobrescu l-avem în mînă“ i-a răspuns acestuia : „Ca (sic) condescendență partidele trebuie să se servească între ele“ [45] socotind că s-a făcut astfel un mare serviciu și partidului conservator.

Procesul lui C. Dobrescu-Argeș, durează cca. 3 ani de zile, cu remarca că la începutul acestuia în iunie 1898 deputatul țăranilor argeșeni a fost arestat preventiv, chipurile, pentru siguranță, dar în realitate pentru compromitere și intimidare. Din acest motiv se iscă acum o mare fierbere, lumea fiind indignată de samavolnicia liberalilor. Gazeta țăra-

---

[40] *Universul* din 10 iunie 1898.
[41] Idem.
[42] *Adevărul* din 10 iunie 1898.
[43] *Gazeta Țăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.
[44] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 61.
[45] *Timpul* din 7 iunie 1898.

nilor anunţa arestarea directorului său politic prin articolul intitulat „Capul hidrei" din 14 iunie 1898 [46].

Foştii tovarăşi de luptă ai lui C. Dobrescu-Argeş ca Mucenic Dinescu, Dincă Schileru şi alţii care făceau parte acum din Partidul liberal, intervin energic pe lîngă Gheorghe Palade, ministrul justiţiei, pentru punerea în libertate a lui Dobrescu căci deşi adversari politici, preţuiau totuşi capacitatea şi cinstea acestuia [47]. G. Palade îi răspunde însă cu cinism lui Mucenic Dinescu : „Trebuie să sfărîmăm capul hidrei. Sîntem hotărîţi a-l face să stea acolo la ţară, să nu se mai amestece în politica ţării. Nici postul de secretar de avocat nu va mai avea dreptul a ocupa deşi are titlul de dr. în drept" [48].

Samavolnicia liberală este dezaprobată unanim de către opinia publică. Lui C. Dobrescu-Argeş, pe lîngă tovarăşii săi de luptă, îi iau apărarea mai mulţi jurişti ca Ion Rădoi, avocatul din această fază a procesului, precum şi avocaţii Fleva, Cornea şi Barbu Delavrancea care se oferă să-l apere la proces [49]. De asemenea o serie de organe de presă ca Universul [50], Epoca [51], Drapelul [52], Timpul [53], Adevărul [54] etc. iau poziţia categorică în favoarea deputatului ţăranilor argeşeni demascînd mişelia liberalilor şi în special pe Gheorghe Palade ministrul justiţiei, pe judecătorul de instrucţie V. Alexandrescu care a semnat mandatul de arestare preventivă a lui C. Dobrescu-Argeş. Ziarele şi toţi cei care cunosc situaţia sînt convinşi de nevinovăţia lui C. Dobrescu, de caracterul diversionist al manevrei liberalilor şi ele demască ura veche a acestora şi în special a lui G. Palade împotriva reprezentantului ţăranilor, numeroasele inscenări făcute timp de 20 de ani, motivele care stau la baza colaborării dintre Ion Niculescu şi ministrul Gheorghe Palade împotriva lui C. Dobrescu şi scot în evidenţă personalitatea pozitivă a acestuia. Astfel ziarul Adevărul arăta că : „...Deputatul Colegiului al III-lea de Argeş este un om tînăr ca de vreo 35 de ani (avea 42 de ani dar arăta tînăr însă după proces a îmbătrînit foarte repede n.n.). Şi-a început cariera ca învăţător într-o comună din judeţul Argeş, în care slujbă a stat de la 1877 (1875 n.n.) pînă la 1888 cînd fu ales pentru prima oară deputat. De atunci a reuşit să fie mereu ales ca deputat al Colegiilor al III-lea de Argeş şi Muscel. Este un om cult şi a obţinut acum în urmă diploma de dr. în drept" [55].

Ziarul Timpul pe un ton foarte violent sub titlul „Judecător sau inchizitor ?" îl dezaprobă pe judecătorul de instrucţie V. Alexandrescu care la cererea mamei lui C. Dobrescu-Argeş — femee foarte bătrînă şi bolnavă — de a i se aproba să-şi vadă fiul la închisoare, după ce o lasă pe aceasta să aştepte ore întregi în picioare răspunsul, răcneşte apoi la ea, fapt care o face pe bătrînă să leşine creindu-se o atmosferă penibilă la Palatul de Justiţie [56]. De asemenea sub titlul „Proces scandalos" acelaşi ziar aduce fapte noi din care se vede tot mecanismul înscenării puse

[46] *Gazeta Ţăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.
[47] Idem.
[48] Idem.
[49] *Timpul* din 7 iunie 1898.
[50] *Universul* din 10 iunie 1898.
[51] *Epoca* din 8 iunie 1898.
[52] *Drapelul* din 8 iunie 1898.
[53] *Timpul* din 7 iunie 1898.
[54] *Adevărul* din 10 iunie 1898.
[55] Idem.
[56] *Timpul* din 7 iunie 1898.

la cale împotriva lui C. Dobrescu [57]. „Epoca" arată că oricare ar fi fost situația măsura luată împotriva lui C. Dobrescu-Argeș e prea dură. „...Această măsură, scrie ziarul, se folosește mai mult împotriva unor fugari" ceea ce nu era cazul cu C. Dobrescu [58]. „Universul" redă faptele în înlănțuirea lor scoțînd în evidență înscenarea și substratul politic al acesteia [59]. În „Drapelul" se face un scurt portret politic al lui C. Dobrescu-Argeș arătîndu-se că „...cu durere scriem aceste rînduri. L-am văzut pe Dobrescu-Argeș cînd a venit pentru întîia oară în cameră. Toată lumea admira pe acest sătean voinic și frumos, pe care haina țărănească îl îmbrăca de minune. Toate partidele politice căutau să-l atragă. Înzestrat cu inteligență, muncitor și un orator plăcut, cald și neobosit, Dobrescu-Argeș s-a impus imediat și dacă pe lîngă toate aceste admirabile calități el ar fi avut și puțină tărie de caracter desigur că ar fi rămas o podoabă a parlamentului. Mediul sănătos din care a ieșit și în care s-a format, într-un sat din Argeș ar fi trebuit să-l ferească de orice cădere. Dobrescu însă n-a avut destulă tărie pentru a rezista mediului în care a început a trăi venind în capitală" [60].

Teza cu privire la lipsa de fermitate a lui C. Dobrescu-Argeș, sau de tărie de caracter cum susține „Drapelul" a fost mult vehiculată în timpul procesului său și după aceea într-un fel, tacit, chiar acceptată ca o explicație pentru ceea ce s-a întîmplat cu el. Este însă explicația superficială a cazului, neadîncită, de suprafață. Explicația corectă o dau faptele în înlănțuirea lor logică și istorică, au dat-o încă de atunci din timpul procesului cei care l-au cunoscut temeinic pe acest tribun al țărănimii. Al. Valescu care i-a fost lui C. Dobrescu-Argeș discipol, asociat și tovarăș de luptă, spune despre el că era de o cinste exemplară, de o corectitudine pedantă, dar că în problemele bănești era neglijent chiar cu veniturile sale el neurmărind să strîngă bani ci să progreseze ideile pentru care lupta [61]. Cunoașterea mediului în care a trăit C. Dobrescu-Argeș, a luptei sale, a necazurilor grele cu care a avut de luptat nu dovedește lipsa tăriei de caracter din partea sa. Pe drept cuvînt ne declarăm de acord cu „Gazeta Țăranilor" care spunea : „I se atribuie că n-a fost tare de caracter. Dar a rezista, cu toată lipsa de mijloace în care se afla, vreme de 20 de ani de cînd luptă în politică și 10 ani de cînd e în Comeră, la toate ademenirile tuturor partidelor, care căutau să-l atragă cum zice Drapelul, la toate mișeliile care se născoceau pentru a-l nimici, văzînd că nu-l pot atrage, nu e cea mai nemaipomenită tărie de caracter ?" [62]. Tot în această problemă se arată mai departe : „...În loc de a trece de partea celor tari care îi dădeau slujbe, cinste și glorie, să vrei a primi ocări, nevoi și trai în sărăcie numai să nu-ți vinzi interesele clasei tale, cum fac mereu sute de tineri țărani „deștepți" care primesc posturi de la cei mari și habar nu mai au de clasa lor, nu e dovada celei mai mari tări de caracter ?" [63]. Noi credem că da și că nu lipsa tăriei de caracter i se poate imputa lui C. Dobrescu-Argeș, dacă este ceva de imputat aici, ci naivitatea lui în problemele financiare, și ceea ce este mai grav, încrederea fără margini în unii oameni care nu meritau aceasta.

---

[57] Idem.
[58] *Epoca* din 8 iunie 1898.
[59] *Universul* din 10 iunie 1998.
[60] *Drapelul* din 8 iunie 1898.
[61] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 80.
[62] *Gazeta Țăranilor*, an. VI, nr. 9 din 14 iunie 1898.
[63] Idem.

De această situaţie erau conştienţi şi adversarii săi, care cu toată puterea lor, au trebuit să cedeze faţă de presiunea opiniei publice, a presei, a unor oameni politici şi să-l elibereze pe C. Dobrescu după cîteva zile de arest, căutînd în acelaşi timp să pregătească şi mai temeinic nimicirea sa politică şi chiar fizică. În orice caz intenţia liberalilor de a-l intimida pe C. Dobrescu nu s-a realizat acum. După ce este eliberat în loc să se potolească, cum sperau adversarii săi, C. Dobrescu-Argeş desfăşoară o activitate politică şi mai intensă în favoarea ţărănimii, publicînd în presă zeci de articole prin care combate samavolniciile liberalilor şi se pregăteşte intens pentru alegerile ce trebuiau să aibă loc în anul 1899. În acest scop publică în Gazeta Ţăranilor un nou program al mişcării ţărăneşti din România [64], face trei dări de seamă către alegătorii săi din Argeş, susţine revendicările ţărăneşti pe toate planurile şi în general este foarte activ politic. Într-un număr din luna mai 1899 al Gazetei Ţăranilor i se face un scurt portret politic arătîndu-se principalele etape ale luptei sale [65].

Cu ocazia alegerilor din 1899, C. Dobrescu-Argeş îşi pune din nou candidatura la Colegiul al III-lea de Argeş, dar adversarii săi politici liberali, care-şi dăduseră mîna cu conservatorii în a-l nimici scriu, sub semnătura lui Ion Niculescu o broşură cu tot felul de calomnii şi invective împotriva sa pe care o răspîndesc între ţăranii din Argeş. Din această cauză în ziua alegerilor C. Dobrescu era foarte amărît şi decepţionat [66]. Demoralizat, obosit şi bolnav, presat permanent de agenţii electorali liberali, de prefectul judeţului Argeş şi de primarul oraşului Piteşti, Vestiman, în ziua alegerilor, după ce acestea se desfăşuraseră de jumătate şi erau şanse serioase să fie din nou ales, C. Dobrescu-Argeş face greşeala şi îşi retrage candidatura avînd promisiunea fermă a liberalilor că-l vor ajuta să fie achitat în procesul în care fusese deja condamnat de tribunal la 6 luni de detenţie [67] Liberalii nu se ţin însă de cuvînt ci, dimpotrivă, după alegeri îl urmăresc şi mai temeinic deoarece se tem că altădată nu-l vor mai putea avea în mînă ca acum. Astfel condamnat de tribunal împotriva tuturor dovezilor de nevinovăţie, această condamnare este menţinută şi de Curtea de apel şi Curtea de casaţie datorită presiunilor liberalilor şi îndeosebi ale lui Gheorghe Palade şi în ultimă instanţă rămîne condamnat penal la 3 luni închisoare cu pierderea drepturilor politice, ceea ce se urmărea de fapt mai mult. În felul acesta în anul 1899 încetează activitatea politică a lui C. Dobrescu-Argeş, acest tribun al ţărănimii române, evenimentul fiind consemnat în Gazeta Ţăranilor sub forma următorului anunţ : „Încunoştiinţăm pe prietenii cititori că d. Dobrescu directorul politic al Gazetei Ţăranilor nu mai poate lua parte la conducerea ei de acum înainte. Orice corespondenţă ce priveşte gazeta se va trimite numai pe adresa Al. Valescu, Muşăteşti — Argeş“ [68].

C. Dobrescu-Argeş a fost arestat în anul 1901 pentru a executa cele 3 luni de închisoare la cît rămăsese condamnat şi deţinut la Penitenciarul Văcăreşti. La Văcăreşti în acelaşi timp cu C. Dobrescu-Argeş este deţinut şi Nicolae Filipescu, urmaş de mari boieri, el însuşi mare proprietar, care omorîse în duel pe Emanuel Lahovari, directorul ziarului „L'independence Roumaine“ pentru un articol, chipurile, jignitor la

[64] *Gazeta Ţăranilor*, an. VII, nr. 1 din 10 ianuarie 1899.
[65] Ibidem, an. VII, nr. 13 din 23 mai 1899.
[66] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 99.
[67] Idem.
[68] *Gazeta Ţăranilor*, an. VII, nr. 14 din 11 iulie 1899.

adresa lui Filipescu [69]. Deşi Emanoil Lahovari a căutat să evite duelul retrăgîndu-şi afirmaţiile făcute şi cerîndu-şi scuze, N. Filipescu insistă pentru duel şi în timpul acestuia îl omoară pe Lahovari. Pentru aceasta N. Filipescu este condamnat 6 luni de zile fără pierderea drepturilor politice în timp ce Dobrescu, nevinovat, victimă a unei înscenări este condamnat 3 luni cu pierderea drepturilor politice. Se vede şi din aceasta tendinţa abuzivă a „Justiţiei" liberale, dirijarea procesului de cei care aveau interesul să-l piardă.

Cunoscîndu-l în închisoare, N. Filipescu capătă un mare respect pentru C. Dobrescu-Argeş, pentru cultura sa, pentru sinceritatea sa politică şi pentru felul franc, deschis, de a fi, pentru competenţa de care dă dovadă în problemele politice şi juridice. Aceasta face ca după ce sînt eliberaţi, N. Filipescu, care ajunge ministru al Agriculturii şi domeniilor să-l folosească pe C. Dobrescu-Argeş pentru conceperea cîtorva proiecte de legi, pentru care îi plăteşte [70].

La ieşirea din închisoare C. Dobrescu-Argeş este bolnav şi foarte deprimat sufleteşte ceea ce îi accentuează boala (o ataxie care se manifesta prin slăbirea treptată a aparatului locomotor în timpul mersului pînă la imobilitate însoţită de mari dureri). Şi în această situaţie însă prigonitorii săi îl supraveghează cu atenţie şi pîndesc momentul potrivit să-i dea lovitura decisivă. Ba mai mult, îl persecută şi-l şicanează continu. Astfel i se refuză, din ordinul liberalilor, recunoaşterea de către universităţile din ţară a diplomei de dr. în drept pe care o obţinuse la Bruxelles [71]. De asemenea, sub formă mascată liberalii fac eforturi pentru a-l epuiza fizic, pentru a-l distruge. Aceasta se vede în anul 1903 cînd în urma unui tratament la băile Brădet, C. Dobrescu se simţea mai bine şi cînd este luat aproape pe sus, la Bucureşti, din ordinul ministrului de interne Vasile Lascăr care-i cere să întocmească, în locul lui, un proiect de lege administrativă. În felul acesta pe lîngă proiectul solicitat liberalii realizau şi faptul de a-l avea permanent sub control şi de a-i impune un regim de viaţă care să-l nimicească. Asta şi fac. Îl instalează în Bucureşti într-o casă igrasioasă, fără aer şi lumină, îi impun un regim de muncă intelectuală forţată, zi şi noapte fiind îndemnat să scrie de către emisarii lui Vasile Lascăr, care-l păzesc, îi dau bani numai cît să nu moară de foame el şi omul care-l îngrijea (săteanul Constantin Lăzărescu) promiţîndu-i plata la urmă [72].

Datorită acestui regim C. Dobrescu cade din nou la pat după ce termină proiectul legii administrative solicitat de Vasile Lascăr şi încă trei proiecte de legi. În această stare îl găseşte Al. Valescu care-l cheamă la Muşăteşti în octombrie 1903. Sperînd să primească banii pentru care a muncit C. Dobrescu mai rămîne la Bucureşti cîteva zile pînă la începutul lui noiembrie 1903 (se dusese la sfîrşitul lui august) cînd vine la Curtea de Argeş cu trenul, iar de aici este adus la Muşăteşti cu căruţa deoarece nu se mai putea mişca. Banii de la Vasile Lascăr tot nu-i primise. Venit la Muşăteşti zace la pat pînă la 10 decembrie 1903 cînd moare [73]. Cu 4—5 zile înainte de-a muri, un doctor liberal, cunoscut de-al lui C. Dobrescu, a trecut pe la el, chipurile pentru a vedea care e situaţia sănătăţii şi l-a sfătuit, ca medic, să consume ţuică că se va face bine, deşi

[69] Al. Valescu, *lucrarea citată*, pag. 108.
[70] Idem.
[71] Idem, pag. 90, 122.
[72] Idem, pag. 114.
[73] Idem, pag. 121.

această băutură la boala lui era contraindicată. C. Dobrescu a încercat şi acest leac dar asta i-a agravat situaţia [74]. De altfel şi în ultimele zile ale vieţii liberalii l-au ţinut sub observaţie pe C. Dobrescu-Argeş trimiţînd în acest sens la Muşăteşti pe inspectorul plăşii (subprefectul) Ionescu care a stat aici pînă în momentul cînd C. Dobrescu şi-a dat sufletul după care a plecat să anunţe guvernul [75].

Urmărit cu patimă şi ură pînă la moarte, persecutat de la apariţia sa pe scena vieţii politice şi pînă în ultimele zile ale vieţii sale, C. Dobrescu-Argeş rămîne totuşi, cu toate scăderile lui, tipul de ţăran luminat, adăpat din izvoarele culturii şi care ajunge conştient de interesele clasei sale dar care poartă şi limitele acestei clase. Lupta sa rămîne un moment luminos în istoria politică a ţării noastre.

* * *

În legătură cu cele de mai sus rămîn de lămurit cîteva probleme şi anume : ce interese au urmărit Gheorghe Palade şi Ion Niculescu — instrumentele cele mai importante ale nimicirii lui C. Dobrescu-Argeş — şi ce foloase au tras ei din această crimă.

În ceea ce-l priveşte pe Gheorghe Palade care l-a urmărit pe C. Dobrescu-Argeş cu o consecvenţă de „Javert", lucrurile sînt ceva mai clare în sensul că el primise însărcinarea de la Ion C. Brătianu să-l nimicească pe Dobrescu şi că, unealtă docilă fiind, a îndeplinit această însărcinare şi în folosul său. Pentru aceasta el a fost răsplătit serios de către partidul liberal, făcînd parte din aproape toate guvernele liberale cît a mai trăit, deşi era unul dintre cei mai slabi miniştri, obiect de batjocură pentru presă şi revistele umoristice ale vremii. Şi ca o fatalitate pentru el, pînă şi moartea i-a fost bicisnică, ca şi viaţa pe care a dus-o. Astfel a murit la un banchet dat de protejaţii săi politici din Bîrlad, la o masă îmbelşugată, ţinînd un discurs în cinstea partidului liberal, cînd pronunţa cuvîntul „talismanul" ca semn de tărie a partidului. Atunci i s-au încleştat fălcile, a plecat capul şi a căzut sub masă. Aşa cum susţine Al. Valescu „mîncase şi băuse zdravăn şi era gras ca un hipopotam" [76].

Cu Ion Niculescu lucrurile sînt ceva mai complicate. Acesta era din aceeaşi comună cu C. Dobrescu-Argeş, dar din sate diferite [77]. Ei se cunoşteau din copilărie şi într-un fel treceau ca fiind chiar prieteni. Apoi la Bucureşti, ca deputat, C. Dobrescu-Argeş ajutase pe Ion Niculescu în diferite moduri acesta profitînd mult de pe urma prieteniei cu C. Dobrescu. Astfel, fiind cam alcoolic, Ion Niculescu nu se ţinea de serviciu pentru care fapt a fost dat de mai multe ori afară din serviciul de la poliţie şi apoi reintegrat la intervenţiile lui C. Dobrescu-Argeş [78]. Tot C. Dobrescu a fost cel care s-a străduit să înfiinţeze şi să facă să fie recunoscută ca persoană morală „Societatea Curtea de Argeş" care pregătea meşteşugari pentru sate şi al cărui preşedinte era Ion Niculescu. C. Dobrescu îi face multă reclamă lui I. Niculescu ca fotograf şi-l ajută să alcătuiască şi să vîndă un album care-i aduce fotografului un mare cîştig şi tot Dobrescu obţine aprobarea de la Ministerul Agriculturii şi

[74] Idem, pag. 124.
[75] Idem, pag. 121.
[76] Idem, pag. 32.
[77] C. Dobrescu-Argeş din satul Muşăteşti şi I. Niculescu din satul Vîlsăneşti, ambele în comuna Muşăteşti, jud. Argeş.
[78] *Gazeta Ţăranilor*, an. VII, nr. 11, din 26 iulie 1898.

Domeniilor pentru a i se da lui I. Niculescu să execute lucrările pentru o expoziție ce se pregătea pentru anul 1900. De asemenea C. Dobrescu-Argeș scrie pentru I. Niculescu articolele pe care acesta le publică sub semnătura lui ca cele intitulate „Fiul colibei" și „Un om din popor" și tot el îi întocmește dările de seamă și cuvîntările pe care Niculescu trebuia să le prezinte la „Societatea Curtea de Argeș" și pe care nu era în stare să le facă el fiind aproape analfabet. În sfîrșit, C. Dobrescu-Argeș îl sprijină pe I. Niculescu să-și pună candidatura în 1895 la Colegiul al III-lea de Suceava pentru a fi ales deputat în Cameră [79]. După cum se vede Ion Niculescu era serios obligat față de C. Dobrescu-Argeș. Ce-l face totuși să devină unealtă în mîna lui Gheorghe Palade pentru nimicirea lui Dobrescu ?

În această direcție mai întîi trebuie să se țină seamă că Ion Niculescu a fost zeci de ani fotograful poliției capitalei, unde caracterul său s-a pervertit, el devenind în stare de orice. Apoi, el a fost slab față de presiunile lui Gheorghe Palade care i-a promis (și realizat) reintegrarea sa în serviciu precum și pe a fiilor săi. În sfîrșit, tentația de-a se remarca cu orice preț și de a se îmbogăți a făcut din el o unealtă. El nu e o victimă a manevrelor lui G. Palade și ale liberalilor, ci omul momentului, potrivit pentru aceste manevre, cel care a premeditat cu mult înainte, ca și liberalii, nimicirea lui C. Dobrescu-Argeș. Aceasta rezultă foarte clar din felul cum a procedat el față de C. Dobrescu, din succesiunea și logica faptelor legate de acest caz. Astfel Ion Niculescu a strîns timp de 7—8 ani scrisori ale lui C. Dobrescu-Argeș către alte persoane, sau ale acestora către C. Dobrescu, pentru a găsi ceva compromițător în ele [80]. El a acceptat, în septembrie 1897, să ia asupra sa datoria lui C. Dobrescu-Argeș, dar nu pentru a-l scăpa pe acesta de datorie, ci cu anumite scopuri personale. Astfel el urmărea ca C. Dobrescu să-i lase lui cartea de lucru manual pentru școlile de fete, pe care o pregăteau împreună, să-i facă reclamă ca să o poată vinde, fiind sigur că va cîștiga mai mulți bani pe această cale. După ce însă, din neglijența lui, a distrus clișeele pentru carte și aceasta a fost compromisă, I. Niculescu și-a schimbat poziția. Vroia apoi să se laude că l-a servit pe C. Dobrescu într-un moment greu [82]. În realitate el a urmărit tot timpul să-și facă jocul său adică să profite de cunoștința cu C. Dobrescu pînă în ultima clipă, iar în momentul cînd nu va mai avea cum, să treacă în tabăra adversarilor lui Dobrescu și să contribuie la distrugerea acestuia, tot cu scopul de a profita. Această poziție rezultă clar din faptul că I. Niculescu a refuzat polița de 6 500 lei pe care vroia să i-o dea C. Dobrescu, cu plata în rate lunare de cîte 300 lei, ceea ce dovedește că nu vroia să-l ajute pe Dobrescu. A refuzat de asemenea și oferta bancherului Predingher care i-a prelungit termenul de scadență a poliței cu 3 ani de zile. Apoi, cînd s-a hotărît în combinație cu liberalii să-l reclame pe C. Dobrescu, l-a reclamat pe acesta la Parchet pentru a se intenta un proces penal, deși cauza era de drept civil, în sensul că el trebuia să reclame nu falsul, care practic nu-l despăgubea de nimic, ci recîștigarea sumei în discuție. Ori se vede clar din aceasta că nu banii l-au interesat în primul rînd, ci nimicirea lui C. Dobrescu. Tot după indicațiile liberalilor Ion Niculescu a ascuns timp de aproape 2 luni faptul, că a reclamat pe C. Dobrescu, așteptînd să se termine

[79] Idem.
[80] Idem.
[81] Idem, an. VII, nr. 12 din 16 august 1898.
[82] Idem.

sesiunea Camerei și a Senatului pentru a nu mai avea cine să intervină în favoarea deputatului de Argeș [83]. Dealtfel, cu 5—6 luni înainte de a reclama I. Niculescu scosese copii de pe polița cu girul fals și le arătase unor polițiști [84].

După intentarea procesului Ion Niculescu a decăzut și mai mult, confirmînd parcă ideea că în astfel de probleme cine începe să se prăbușească nu se mai poate opri. Astfel, din ordinul lui Gheorghe Palade el a întreprins o serie de acțiuni dintre cele mai mîrșave. A depus la Parchet scrisorile lui C. Dobrescu, dintre care unele cu caracter strict intim. A început să recruteze martori dintre fostele gazde din București ale lui C. Dobrescu-Argeș, folosind față de aceștia tot felul de excrocherii. Așa de pildă celor care erau evrei le spunea că dacă nu vor depune mărturii la Parchet împotriva lui C. Dobrescu vor fi expulzați ca străini, iar dacă da, vor avea anumite avantaje [85]. Împotriva unor martori a făcut presiuni cu poliția, iar altora le-a făcut diverse promisiuni, ocupîndu-se de această treabă timp de 2 luni de zile, făcînd în acest timp diverse cheltuieli în contul poliției. Așa de pildă a căutat să influiențeze pe cei cărora C. Dobrescu le făcuse anumite servicii, cerîndu-le să declare că pentru acestea i-au dat anumite sume de bani. În acest scop a pus la cale pe Alecu Marinescu din Cornățel — Dîmbovița, care se afla arestat în Penitenciarul Văcărești, să spună că i-a dat lui C. Dobrescu bani pentru anumite servicii, promițîndu-i că va fi grațiat de către liberali și punîndu-l să facă și o petiție în acest sens [86]. Urmînd drumul său dubios I. Niculescu a căutat să-l compromită pe C. Dobrescu-Argeș în special în rîndul țăranilor din județele Argeș și Muscel, care țineau foarte mult la deputatul lor. Astfel în timpul procesului și după aceea, el umbla printre țăranii din cele două județe spunîndu-le că-l va nimici pe C. Dobrescu și că se va alege el deputat la Colegiul al III-lea, cu ajutorul guvernului liberal. Tot pentru aceasta în campania electorală din 1899 a răspîndit printre țărani — în mod masiv în Argeș și Muscel — o broșură calomnioasă împotriva lui C. Dobrescu, pe care o semnase în 1898 și care a fost tipărită într-o ediție de liberali și în alta de conservatori [87].

Toate acestea pun în evidență tipul omului corupt total pe care-l reprezenta I. Niculescu, unealtă docilă a liberalilor și conservatorilor în acțiunea de nimicire a lui C. Dobrescu-Argeș și în esență, de frînare prin orice mijloace a procesului de deșteptare a țărănimii române, proces în care C. Dobrescu avea un rol de primă mărime.

Pentru jocul pe care l-a făcut acum I. Niculescu a fost răsplătit cu dărnicie de către liberali. Astfel deși fusese dat afară din serviciul de la poliție pentru multele încurcături pe care le făcuse, acum este reintegrat. A trecut sub protecția liberalilor care i-a folosit cît a mai trăit. Fiul său, Alexandru I. Niculescu a fost și el acum încadrat în serviciu la C.F.R. de către Ionel I. C. Brătianu [88]. Prețul vînzării și nimicirii lui C. Dobrescu-Argeș a umplut atunci de belșug casa lui Ion Niculescu. Faptele au rămas însă fapte și ele, în conexiunea lor, au demonstrat încă de atunci nevino-

[83] Idem.
[84] Idem.
[85] Idem.
[86] Idem.
[87] Vezi *Spovedania D-lui Constantin Dobrescu-Argeș la părintele Zosim, Duhovnicul de la Chinovie*, București, 1898.
[88] *Gazeta Țăranilor*, an. VII, nr. 12 din 16 august 1898.
* Onița Gligor *Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeș*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1974, pag. 18.

văția lui C. Dobrescu-Argeș în cazul dat. Dealtfel, chiar unii dintre prigonitorii acestui luminător al țărănimii au început să aibă oarecari remușcări imediat după moartea lui. Așa se explică faptul că ministrul Vasile Lascăr s-a grăbit să trimită acum la Mușătești cele 2 000 de lei datorate lui C. Dobrescu pentru ultimele zvîcniri de vlagă pe care i le storsese acestuia înainte de moarte. Tot acum Universitatea din Iași s-a grăbit să-i recunoască valabilitatea diplomei de dr. în drept, pe care C. Dobrescu o obținuse la Bruxelles, deși demersuri în acest scop se făcuse încă din 1899. În sfîrșit, fapt zguduitor dar tardiv, Ion Mandrea, membru al Curții de casație, mărturisește în 1904, pe patul morții, că are pe cuget crima de a fi condamnat pe nevinovatul Constantin Dobrescu-Argeș din considerente politice [89]. La toate acestea trebuie adăugat că în conștiința celor care l-au cunoscut, atît a colaboratorilor apropiați cît și a țăranilor din zonă, Constantin Dobrescu-Argeș a rămas un model de cinste și corectitudine, de totală abnegație și dăruire pentru interesele țărănești. Convingerea sătenilor bătrîni de pe valea argeșană a rîului Vîlsan este și astăzi că C. Dobrescu-Argeș nu a murit ci că a fost omorît de către boieri.

Așa stînd lucrurile, credem că este necesar ca specialiștii să renunțe la rezerva pe care au avut-o pînă acum față de această personalitate și că o lucrare cuprinzătoare, care să reliefeze sub toate aspectele complexa activitate a acestui tribun al țărănimii române de la sfîrșitul secolului trecut, este așteptată cu mult interes în zilele noastre.

CONSTANTIN DOBRESCU-ARGEȘ

Résumé

En consultant les documents l'étude ci-dessous demontre la maniere duquelle Constantin Dobrescu-Argeș a commencé son activité politique vers 1870, le fait que même au commencement de son activité il a été le bût de puissants attaques dirrigés contre lui par les representants politiqes de la bourgeoisie exploatatrice.

On montre aussi comment les liberals ont réalisé l'une des plus reprobable action politique pour Constantin Dobrescu-Argeș en 1898. À la suite d'un procés au cours de trois années il a été mis en prison pour trois moins en perdant ses droits politiques.

La bourgeoisie faisit tout pour vaincre et punir le mouvement politique des paysans qui avait commencé s'afirmer pal elle-même. Enfin le material marque les circonstances qui ont apporté la mort de Constantin Dobrescu-Argeș en 1903 nous le voulant une plédoirie pour la reabilitation politique du celui qui a luttait la vie entiere pour les droits du paysan.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 22 mai 1977

1907 ÎN ZONA MUSCELULUI

ŞTEFAN TRÎMBACIU

Evoluţia economiei rurale din România în perioada de după reforma agrară de la 1864, s-a aflat sub semnul pătrunderii şi lărgirii relaţiilor şi formelor de producţie capitaliste, grevate încă de puternice rămăşiţe feudale.

Caracteristic jud. Muscel, ca judeţ aşezat în zona subcarpatică, era dominaţia proprietăţii moşneneşti, însă a unei proprietăţi fărămiţate în loturi mărunte, majoritatea cuprinse între 1 ha şi 3 ha. În partea de sud a judeţului predomina marea proprietate fapt ce a determinat o exploatare mai accentuată a ţăranilor, prin sistemul arendărilor în special, lipsa de pămînt fiind acută pentru ţărani, marea proprietate acţionînd ca factor al agravării regimului agrar existent şi implicit ca element al adîncirii contradicţiilor sociale la sate.

Datorită condiţiilor create la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au izbucnit frămîntări, mai accentuate în sudul judeţului Muscel, mai puţin accentuate în satele dinspre dealuri şi munţi.

Lipsa de pămînt a silit pe ţărani să ia cu arendă de la marele proprietar care le-a impus sistemul învoielilor agricole. În general în jud. Muscel, moşiile erau lucrate în dijmă, ţăranii dînd proprietarilor jumătate din recolta realizată pe pămîntul arendat, lucrînd gratuit pe moşia proprietarului un număr de zile cu braţele, şi alt număr de cărăuşie, plus ruşfeturi, plocoane, taxe etc. În com. Albeşti, prin învoielile agricole încheiate, proprietarii locali luau ţăranilor „pînă la 3/4 din produsul muncii şi pe deasupra şi ruşfeturile" [1]. Aceste învoieli agricole se încheiau în dijmă sau bani şi îngreunau considerabil viaţa ţăranilor. Tot la Albeşti se poate vorbi de existenţa unui puternic sistem al rusfeturilor. Astfel, pentru o vită la păşunat pe timp de un an, pe lîngă bani, arendaşul mai lua de la ţărani următoarele : „o găină, 20 de ouă, o oca de unt topit, 1—2 zile de muncă" [2].

De altfel autorităţile pentru a evita abuzurile proprietarilor au stabilit cuantumul muncilor agricole în funcţie de particularităţile fiecărei

[1] Informarea potrivit investigaţiilor efectuate în teren la Albeşti la 10 februrie 1957 de către Fl. Mîrţu din activul ştiinţific al Muzeului raional Cîmpulung Muscel. Datele au fost luate de la Niţă Năstase din Cîndeşti, comuna Albeşti, aflat caporal în batalionul 30 Dorobanţi — Muscel, în februarie 1907. Compania sa a fost trimisă să reprime răscoala ţăranilor din satul Ţigăneşti, de lîngă Alexandria, pe moşia milionarului Capră.

[2] Ibidem.

comune. În realitate aceste norme nu erau respectate de nici un proprietar sau arendaş.

Pe lîngă agravarea situaţiei ţăranilor din cauza înnăspririi sistemului arendării în dijmă, ruşfeturilor etc., şi seceta din 1904, a contribuit la înrăutăţirea vieţii lor. Într-un raport despre situaţia judeţului Muscel pe anul 1905—1906, adresat Ministerului de Interne se specifica : „... starea economică a locuitorilor acestui judeţ în decursul anului 1905 pînă la adunarea recoltei din toamna trecută a fost pentru clasa muncitoare foarte precară“ [3]. Într-un alt raport se arăta că în urma intervenţiei statului s-au distribuit „223 vagoane de porumb“ [4]. Cum majoritatea ţăranilor de la şes nu aveau pămînt situaţia lor a devenit foarte îngrijorătoare. Un sector greu lovit şi afectat de seceta din 1904 a fost sectorul animalier. Pentru că fîneţile nu s-au făcut s-a apelat la ajutorul statului care a dat pentru judeţul Muscel „99 687 kg paie“ [5]. Într-un alt raport se specifica că „efectul dezastruos al acestei crize financiare a cărei urmări cred că se va resimţi încă şi în anul viitor este împuţinarea animalelor de muncă“ [6]. În acelaşi timp preţurile la animale cresc considerabil. O importanţă deosebită în relaţiile agrare din judeţul Muscel o are sistemul arendărilor. Deşi sistemul marii arendări data de multă vreme, în ultimile 2 decenii ale secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, el s-a dezvoltat în mod deosebit sub diferite forme ca : arenzile în natură, respectiv ; dijma, arenda la tarla care erau răspîndite mai cu seamă în păturile cele mai sărace ale ţărănimii, sistemul de arendări între ţărani, despre care V. I. Lenin afirma : „Sărăcimea da pămîntul în arendă de nevoie, fiindcă n-are posibilitatea să lucreze pămîntul, n-are seminţe, n-are vite de muncă, n-are inventar şi are neapărată nevoie de bani“ [7]. Acest sistem de arendări se întîlnea în satele dinspre munte : Dragoslavele, Cîndeşti etc. Tehnica care se folosea în agricultură era foarte rudimentară cu toate că suprafeţele semănate cu cereale în partea sudică a judeţului cresc. Se observă intenţia unor proprietari de a introduce, în interesul lărgirii producţiei, maşini. La Albeşti, exploatatorul de pădure P. Posoiu intenţiona să „construiască un tren funicular“ [8], cu ajutorul căruia urmărea intensificarea exploatării bogatelor rezerve de lemne existente în aceste locuri. Şi situaţia financiară a judeţului Muscel a fost destul de fluctuantă la începutul secolului al XX-lea.

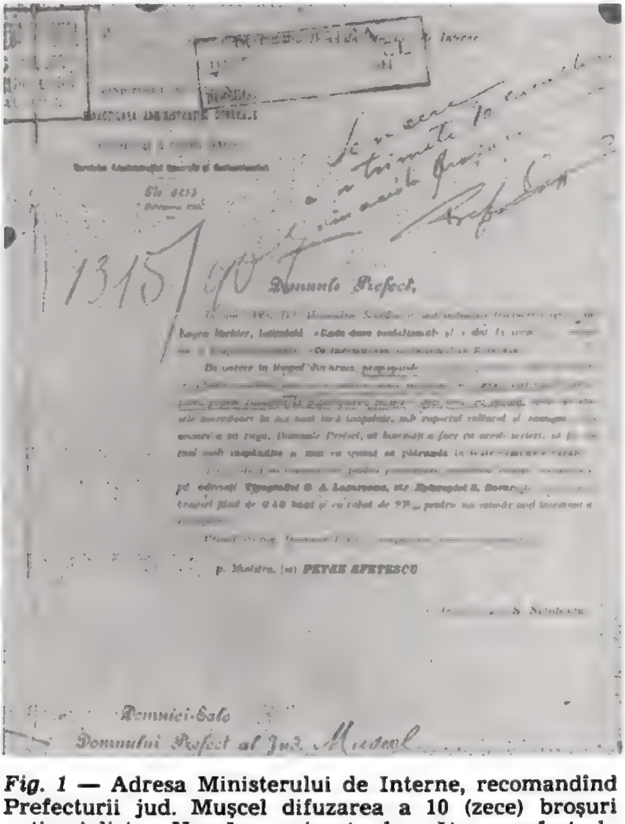
În urma secetei din 1904, un raport al Prefectului jud. Muscel specifica : „Revenind la situaţia financiară a judeţului a început să devină bună“ [9], aceasta demonstrînd că în anul de secetă din punct de vedere financiar situaţia din judeţ era deplorabilă. Administraţia, cu toate că a fost aplicată noua lege de organizare a comunelor rurale, se găsea în impas. Într-un raport se specifica după mai bine de un an de la aplicarea ei că „nu s-a putut aprecia o schimbare în bine a administraţiei intereselor comune“ [10].

La toate acestea se mai adaugă şi gravele abuzuri făcute de jandarmi în majoritatea satelor şi comunelor judeţului. La începutul secolului al XX-lea, în judeţul Muscel se face simţită mişcarea socialistă. Pentru

---

[3] Arh. St. Argeş, *fond Prefectura judeţului Muscel*, dosar 34/1906, f. 1.
[4] Ibidem, f. 3.
[5] Ibidem, f. 1.
[6] Ibidem, f. 2.
[7] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. XVII, p. 95.
[8] *Răscoala ţăranilor din 1907*, Ed. de Stat, Bucureşti, vol. II, 1948, p. 331.
[9] Arh. St. Argeş, *Fond Prefectura judeţulu Muscel*, dosar 34/1906, f. 3.
[10] Ibidem.

a combate urmările propagandei socialiste şi pentru a împiedica pătrunderea ideilor socialiste în rîndul ţăranilor, autorităţile hotărăsc să se tipărească opera reacţionară a lui Eugen Richter „Unde duce socialismul", tradus în 1896 de Al. Sturdza, şi „Ce înseamnă socialismul în România" scrisă de Al. Sturdza. În dispoziţia dată cu acest prilej se specifica: „Deoarece în timpul din urmă, propaganda socialistă, prin mai multe întruniri în diferite localităţi, pare a dezvolta o mare activitate iar aceste idei subversive ar putea prinde rădăcini în populaţiunea noastră, mai ales în cea rurală... aceste scrieri, să fie cît mai mult răspîndite şi mai cu seamă să pătrundă în toate comunele rurale" [11]. Este important de remar-

1315/907

Domnule Prefect,

Domniei-Sale
Domnului Prefect al Jud. Muscel

Fig. 1 — Adresa Ministerului de Interne, recomandînd Prefecturii jud. Muşcel difuzarea a 10 (zece) broşuri antisocialiste. Număr majorat de către prefect la 50 exemplare

cat faptul că pe marginea acestei adrese, prefectul jud. Muscel notează că are nevoie de 10 exemplare tipărite. Ulterior el a revenit, şi, considerînd că mişcarea socialistă constituia deja un pericol a modificat numărul cerînd 50 exemplare [12]. Acest fapt este foarte semnificativ şi el ne demonstrează că în jud. Muscel, mişcarea socialistă a găsit un teren fertil şi a început să se infiltreze şi în rîndul ţăranilor. Această infiltrare în rîndul ţăranilor a ideilor socialiste, a speriat autorităţile care au luat măsuri prompte pentru combaterea lor. Se cerea să se ia măsuri pentru

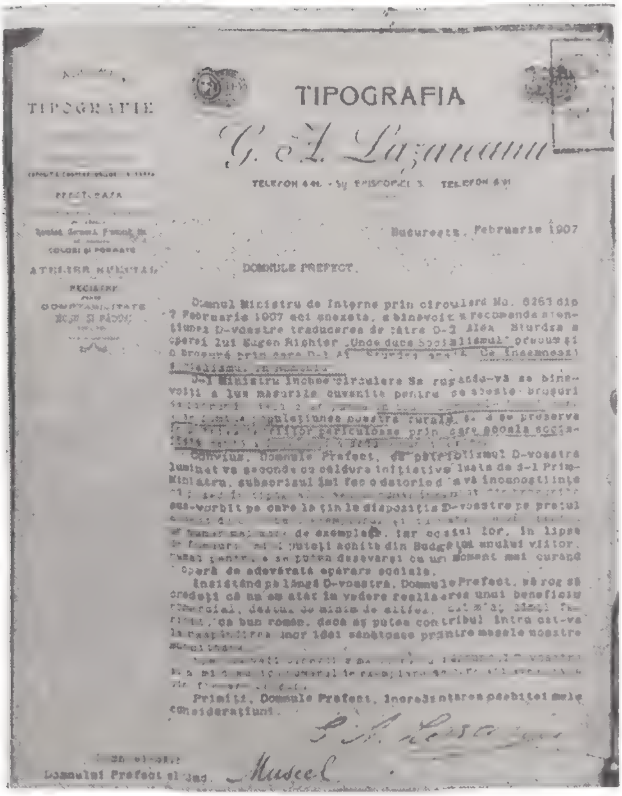
[11] Colecţiile de istorie ale Muzeului orăşenesc Cîmpulung Muscel, nr. inv. 6253.
[12] Modificarea se vede în mod evident. Vezi fig. nr. 1.

ca broşura să pătrundă în toate comunele" spre a se lumina populaţiunea noastră rurală şi a se preserva împotriva teoriilor periculoase prin care şcoala socialistă caută a înşela şi a seduce muncitorimea" [13]. Sîntem deja în preajma lui 1907 şi nemulţumirile ţăranilor au devenit tot mai mari ca urmare a lipsei pămîntului şi a cruntei exploatări, iar ideea unei alianţe între ţărani şi muncitori speria pur şi simplu clasele dominante.

DESFĂŞURAREA RĂSCOALEI

Judeţul Muscel împreună cu toată regiunea subcarpatică s-a încadrat numai parţial în aria de desfăşurare a răscoalei. În partea de nord au predominat mai mult agitaţiile, diferitele frămîntări locale şi petiţiile colective înaintate de ţărani autorităţilor.

La 12 martie 1907 „Prin înalt decret regal" [14] maiorul Tiberiu Cocă-

TIPOGRAFIA

G. A. Lăzăreanu

Bucureşti, Februarie 1907

DOMNULE PREFECT,

Domnul Ministru de Interne prin circulara No. 6263 din 7 Februarie 1907 aci anexată, a binevoit a recomanda atenţiunei D-voastre traducerea de către D-l Alex. Sturdza a operei lui Eugen Richter „Unde duce Socialismul" precum şi o broşură prin care D-l [illegible] „Ce însemnează Socialismul [illegible]".

D-l Ministru încheie circulara sa rugându-vă se binevoiţi a lua măsurile cuvenite pentru ca aceste broşuri [illegible] populaţiunea noastră rurală şi a se preserva [illegible] teoriilor periculoase prin care şcoala socialistă [illegible].

Convins, Domnule Prefect, că patriotismul D-voastră luminat va seconda cu căldură iniţiativa luată de D-l Prim-Ministru, subscrisul îmi fac o datorie de a vă încunoştiinţa [illegible] sus-vorbit pe care le ţin la dispoziţia D-voastră pe preţul [illegible] de exemplare, iar costul lor, în lipsa de fonduri [illegible] puteţi achita din Budgetul anului viitor, [illegible] se putea desăvârşi cu un moment mai curând o operă de adevărată apărare socială.

Insistând pe lângă D-voastră, Domnule Prefect, vă rog să credeţi că nu am atât în vedere realizarea unui beneficiu comercial, [illegible] ca bun român, dacă aş putea contribui întru cât-va la răspândirea unor idei sănătoase printre masele noastre [illegible].

[illegible]

Primiţi, Domnule Prefect, încredinţarea deosebitei mele consideraţiuni.

[illegible]

Domnului Prefect al Jud. Muscel

Fig. 2 — Titlul şi conţinutul lucrărilor oportuniste, antisocialiste, recomandate Prefecturii jud. Muşcel spre a fi difuzate

nescu este numit în funcţia de prefect al judeţului Muscel în locul conservatorului Gh. Negulici. El va conduce acţiunea de reprimare a satelor răsculate în Muscel. Prima măsură luată de noul prefect a fost convocarea tuturor inspectorilor comunali la sediul Prefecturii, pentru a li se trasa

---

[13] Colecţiile de istorie ale Muzeului orăşenesc Cîmpulung Muscel, nr. inv. 1343. Vezi fig. nr. 2.

[14] Arh. St. Argeş, *Fond Prefectura judeţului Muscel*, dosar 73/1907, f. 2.

„noile sarcini" de supraveghere a satelor şi înnăbuşirea răscoalei. Încă de la venire instaurează o cruntă teroare militară : considerînd că „e inoportun ca învăţătorii şi controlorii băncilor populare să se perinde prin sate pentru a ţine conferinţe „faţă de asprimea şi starea milităreascâ în care ţine judeţul Muscel" [15]. Prefectul speră că ministrul de interne va interveni pe lîngă ministrul cultelor pentru a revoca acest ordin promiţînd guvernului că în urma acestei măsuri" nu va mai îndrăzni nimeni a se răscula" [16]. Îi era teamă că prin întrebările pe care le-ar pune ţăranii, învăţătorii şi controlorii băncilor vor da răspunsuri diferite de cele vîn-

Fig. 3 — Armă de foc capsieră model 1857 lungă de de 0,98 m, găsită la Stîlpeni, folosită de răsculaţi în 1907. Pe patul armei este zgîriat anul 1907

turate de ziarele guvernamentale, ceea ce i-ar face pe ţărani să „nu ştie pe cine să creadă" [17]. Un prim semnal de alarmă apare încă din 10 martie 1907 cînd Ministerul de Interne informează Prefectul de Muscel că în satul Purcăreni, preotul Fuerescu, primarul Chirculescu şi Constantin Suride „ar fi îndemnat la nesupunere pe locuitori cetindu-le... ce fac

[15] *Răscoala ţăranilor din 1907*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, vol. I, p. 414.
[16] Ibidem.
[17] Ibidem.

ţăranii în alte judeţe"[18], atrăgîndu-i atenţia să ia măsuri împotriva lor. Tot în ziua de 10 martie 1907 la Dragoslavele are loc o mişcare a ţăranilor, îndreptată împotriva „administraţiei obştei moşnenilor"[19] care a fixat ţinerea unei licitaţii pentru vînzarea unei porţiuni de pădure. Participanţii la această mişcare au insultat pe mandatarii obştei şi pe jandarmii rurali. La Ţigăneşti, ţăranii au fost incitaţi la răscoală de învăţătorul Ion Petrescu. Acesta, la 11 martie 1907, nu s-a limitat doar la a îndemna pe ţărani la răscoală, ci în gară la Leordeni a căutat să vorbească cu soldaţii rezervişti, sfătuindu-i „să nu tragă în răsculaţi, ci să fraternizeze cu ei"[20]. El afirmă că este prea mare mizeria la sate şi aprobă mişcarea ţărănească ca justă. Intră în legătură cu Ştefan St. Breazu şi Ion R. Sîrboi pe care îi trimite în comuna Bogaţi ca să „răscoale satul"[21]. Îndemnul la fraternizare cu ţăranii, adresat de Ion Petrescu rezerviştilor, a dat serios de gîndit autorităţilor. Soldaţii care se găseau în gară la acea dată, au început să fie căutaţi pentru a fi aduşi la reşedinţa judeţului, de teama unei eventuale fraternizări cu ţăranii. Învăţătorul Ion Petrescu este considerat de autorităţi" cel mai odios şi cel mai criminal dintre oameni"[22] iar acţiunea de solidaritate a mai multor învăţători cu el este privită cu teamă de autorităţi, care afirmă despre ei că „n-au noţiunea binelui şi răului"[23] aceste acţiuni „probînd că şi ei nu sînt străini de faptele lui"[24]. Ion Petrescu este învinuit de „crimă de aţîţare la război civil"[25] şi deferit autorităţilor pentru anchetă. La Albeşti a avut loc o mişcare îndreptată împotriva exploatatorului de pădure P. Posoiu, care intenţiona să construiască un tren funicular de la muntele Boldu la Cîmpulung, pentru transportul lemnelor, trecînd prin centrul comunei. Sub presiunea ţăranilor, administratorul „a fost silit să mute linia pe lîngă comună"[26]. La Cîndeşti, sătenii erau nemulţumiţi de arenda mare pe care o plăteau şi pe care arendaşul moşiei din Berevoieşti-Ungureni unde lucrau ei, a găsit de cuvinţă s-o mărească în produse, şi au încercat să „rupă contractul cu învoieli"[27]. Nu s-au liniştit pînă nu s-a revenit la condiţiile anterioare. La puţin timp, însă, arendaşul a mărit preţul arenzii în bani, compensînd astfel pierderile la arenda în produse.

În sudul judeţului mişcările ţărăneşti au îmbrăcat forma unei răscoale avînd centrul în satele : Călineşti, Gorgani, Topoloveni, Leordeni. Locuitorii comunei Călineşti — care avea o populaţie de „2 129 suflete"[28] se ocupau cu „plugăria şi cu cărăuşia lemnelor"[29]. Foarte puţini dintre ei aveau pămîntul lor, majoritatea arendîndu-l de la proprietari.

Primele semne ale răscoalei apar la 11 martie 1907 cînd „ţăranii au vrut să scrie o petiţie prin care să ceară islaz pentru vite"[30]. Mişcarea ia amploarea în ziua de 13 martie 1907, cînd 150 de ţărani se răscoală, pornind spre fabrica de cherestea a lui Zweifel din Cîrstieni — comuna

---

[18] *Răscoala ţăranilor din 197*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, vol. I, p. 411.
[19] Ibidem, vol. II, p. 331.
[20] Ibidem, p. 327.
[21] Ibidem.
[22] Ibidem.
[23] Ibidem.
[24] Ibidem.
[25] Ibidem.
[26] Ibidem, p. 331.
[27] Ibidem.
[28] Ibidem, p. 329.
[29] Ibidem, p. 330.
[30] Ibidem.

Gorgani, vecină cu comuna Călineşti. În drumul lor răsculaţii se abat pe la proprietatea Călineşti-Cîrstinoaia, arendată de colonelul M. Ghiţescu, unde ard „hîrtiile de afaceri" [31] găsite la logofătul moşiei care încercase să fugă. Numărul răsculaţilor creşte, pe drum alăturîndu-li-se alţi ţărani. Pentru a întrerupe legătura cu centrul, răsculaţii „au tăiat linia telefonică" [32]. Ei îşi continuă acţiunile devastînd casa arendaşului Papastopol, de pe moşia lui Gr. Zaharia din Gorgani, unde au ars registrele agricole şi au tăiat o altă linie telefonică de pe şoseaua judeţeană. Cu această ocazie se remarcă Niţă Scaloi, care s-a urcat pe stîlpii de telegraf, tăind firele care legau comuna Călineşti de Cîmpulung. Jandarmii au intervenit trăgînd în cei care s-au urcat pe stîlpi, iar Niţă Scaloi a fost împuşcat, murind la puţin timp după aceia" [33]. Jandarmii locali au încercat să înfrîngă răscoala încă de la început, făcînd uz de arme. Au fost, însă, dezarmaţi de către ţărani. Primarul va fi învinuit de incitare la răscoală şi anchetat. Înserîndu-se, răsculaţii „s-au retras spre Călineşti" [34] nu înainte de a trece pe la conacul grecului Armenopol şi Atanasiu. Anunţate prin firul telefonic din comuna Vrăneşti, autorităţile trec la represiuni. Noaptea soseşte la Călineşti prefectul Cocănescu cu două companii de soldaţi din regimentul 30 Muscel, arestînd 80 de participanţi la răscoală. Speriat de amploarea pe care o ia răscoala în judeţul Muscel, prefectul Cocănescu cere ministrului de interne urgent „încă un batalion strein deoarece nu am decît două companii, restul regimentului fiind trimis în Teleorman şi Dîmboviţa" [35]. El cerea un batalion străin, la 13 martie 1907, de teama unei eventuale solidarizări a militarilor cu ţăranii şi de teama izbucnirii altor răscoale. Cei 80 de ţărani arestaţi au fost legaţi cîte doi „parcurgînd toate comunele pînă la Leordeni de unde i-am îmbarcat pentru Cîmpulung spre a-i depune" [36]. A doua zi prefectul Cocănescu îşi reînnoieşte cererea de a i se trimite un batalion de soldaţi pentru că „se semnalează nelinişte şi în partea de nord a judeţului" [37]. Autorităţile îl învinuiesc pe şeful Ocolului silvic din Goleştii Badii, ca instigator la răscoală. Printre acuzaţiile ce i se aduc este şi aceia că „este fiu de ţăran din localitate" [38]. După răscoala din Călineşti, într-o telegramă prefectul anunţă ministrul de interne că „nu-i exclusă posibilitatea de a se semnala agitaţie în alt punct al judeţului" [39]. Şi într-adevăr semnele unei noi răscoale apar şi la Topoloveni, la 14 martie 1907. Ţăranii adunîndu-se la primărie urmăreau să se răfuiască cu arendaşul moşiei statului, Max Popovici. Sînt opriţi în drumul lor de învăţătorul şi preotul comunei, imediat făcîndu-şi apariţia în comună prefectul împreună cu armata, ceea ce i-a determinat să renunţe la acţiuni. Agitaţii se semnalează şi după 14 martie 1907 în comunele învecinate, Brăneşti şi Goleşti din Podgoria. În satul Pietroşani, protopopul este „obligat" să se pună la adăpost sigur de eventualele neplăceri iar pentru potolirea ţăranilor

[31] Ibidem.
[32] Ibidem.
[33] Informaţie inedită de la Ion Unghianu, în vîrstă de 82 ani, din Priboieni, fost chelner în 1907 la restaurantul hotelului Grădişteanu din Cîmpulung Muscel.
[34] *Răscoala ţăranilor din 1907*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, vol. II, p. 330.
[35] Ibidem, p. 413.
[36] Ibidem.
[37] *Răscoala ţăranilor din 1907*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, vol. I, p. 411.
[38] Ibidem, p. 413.
[39] Ibidem.

se cere să se intensifice „vînzarea gazetelor" [40] care cuprindeau articole care exprimau punctul de vedere al guvernului.

Şi după înnăbuşirea răscoalei în comunele judeţului Muscel au continut agitaţiile ţărăneşti. În comuna Berevoieşti-Ungureni, învăţătorul F. Diaconescu „împreună cu mai mulţi locuitori" [41] au scris o petiţie adresată regelui cerînd eliberarea lui V. Kogălniceanu şi Alexandru Valescu. Cei învinuiţi că au scris această petiţie sînt percheziţionaţi „spre a cerceta dacă nu cumva se găsesc la ei acte compromiţătoare în afacerea răscoalei ţărăneşti" [42]. La Băjeşti a avut loc o altă mişcare ţărănească. Ea a avut un fond agrar, sătenii cerînd „învoieli mai uşoare" [43]. Ţăranii au maltratat pe notarul comunei şi l-au silit să-şi dea demisia pentru că n-a vrut să le scrie o petiţie către Ministerul de Interne şi către Prefectura judeţului. Datorită măsurilor de reprimare a mişcărilor ţărăneşti luate de autorităţi, ţăranii care au participat la răscoală erau urmăriţi pas cu pas. Unii au fost arestaţi, alţii s-au ascuns la rude, prin păduri sau au luat drumul munţilor. Aceştia în drumul lor agitau şi pe ţăranii din satele pe unde treceau. La Stîlpeni a fost găsită în 1952 o armă de foc, uzată, lungă de 0,98 m. Este o puşcă capsieră, model 1857, folosită de răsculaţi în 1907 în sudul judeţului. Arma a fost luată de la soldaţii sau jandarmii dezarmaţi de ţărani. Ei au zgîriat pe patul armei anul 1907, ca un simbol al evenimentelor ce s-au desfăşurat. Arma are ţeava foarte scurtă. Ea a fost intens folosită de către ţărani, acest fapt fiind dovedit de tabla care prinde ţeava de tocul de lemn, tablă „pusă de ţărani" [44].

Anul 1907 zgîrîiat pe patul armei, dovedeşte că participanţii la răscoală au urmărit ca acest an să nu fie uitat de nimeni şi să rămînă în amintirea urmaşilor lor.

Pentru a preîntîmpina încercările de fraternizare a rezerviştilor concentraţi „pentru potolirea răscoalelor ţărăneşti" [45] cu participanţii la răscoală, guvernul le-a promis că vor fi scutiţi de prestaţii pe anul 1907. În judeţul Muscel sînt scutiţi de astfel de prestaţii un număr de „942 soldaţi rezervişti" [46]. După înfrîngerea răscoalei situaţia ţăranilor a continuat să fie la fel de grea. Guvernul nu a îmbunătăţit nici sistemul arendărilor în favoarea ţăranilor şi nu a înlăturat nici abuzurile administraţiei. Broşurile ce au apărut după răscoala din 1907 au tratat cauzele răscoalei de pe poziţia de clasă a autorilor căutînd să justifice reprimarea sîngeroasă a ei şi să-i prezinte pe liberali drept salvatori ai patriei. Erau date drept cauze principale calamităţile naturale, acţiunile instigatoare ale marinarilor ruşi revoluţionari de pe crucişătorul Potemkin ale socialiştilor români şi arendăşia evreiască, omiţîndu-se cauza principală a lipsei de pămînt.

Teama pentru o nouă răscoală şi perspectiva unirii clasei muncitoare cu ţărănimea au determinat guvernul liberal să adopte o serie de legi menite să aducă linişte în viaţa satelor.

---

[40] Ibidem.
[42] Ibidem.
[41] *Răscoala ţăranilor din 1907*, Editura de Stat, Bucureşti. vol. II, 1948, p. 329.
[43] Ibidem, p. 331.
[44] Colecţiile de istorie ale Muzeului orăşenesc Cîmpulung Muscel, nr. inv. 609. Vezi figurile 3 şi 4.
[45] Arh. St. Argeş, *Fond Prefectura judeţului Muscel*, dosar 2/1907.
[46] Ibidem.

LE SOULÉVEMENT DES PAYSANS, DE 1907, SUR LE TERRITOIRE DE LANCIEN DISTRICT DE MUSCEL

Résumé

On présente une synthèse générale sur les causés qui ont generées le bien connu soulêvement des paysans, en soulignant les particularités des éviniments deployés en Muscel. Entre les documents deja connus, on a utilisé des sources inedites provenant des collections d'histoire du musée de la ville de Cîmpulung Muscel et du fond des archives d'état, du district d'Argeş. Generalment, en Muscel, on constate des agitations et des pètitions collectifs redigées par les paysans et dirigées contre les propriétaires des fond de terre et contre les fermiers. Dans la contrée du sud de l'áncien district, a savoir dans les localités de Călineşti, Leordeni. Gorgan et Topoloveni le saulèvement atteignit des formes violentes, des chocs avec l'ármée, soldés avec des morts et des blessés, car celle-ci a été represive, par excellence, comme d'ailleurs dans tous les autres districts. Les paysans ont été arrêtes maltraités, obligés a parcourir de grandes distances, les poings liés, et emprisonnés. On rétient, d'après de nouveaux documents, récement découverts, l'influénce du movement Socialiste et des syndicats, en Muscel, par l'adhésion progressive des ouvriers et des paysans du district.

Muzeul orăşenesc Cîmpulung
Primită în redacţie la 21 octombrie 1977

DESPRE OPERA INEDITĂ A FOLCLORISTULUI RĂDULESCU-CODIN. (MONOGRAFIA FOSTULUI JUDEȚ MUSCEL)

MARIN M. BRANIȘTE

1. **Generalități despre opera tipărită a lui Codin.** Se știe că bogata și rodnica sa activitate, desfășurată — direct și practic — pe de o parte la catedră, iar pe de alta — dincolo de pragul școlii — pe tărîmul mișcării culturale de esență poporanistă inițiată de Spiru Haret (1851—1912), al cărui nume această mișcare îl și poartă [1], distinsul învățător și revizor școlar Constantin Rădulescu Codin (1875—1926) din Priboieni — Argeș [2] și-a împletit-o fericit, cu cea literară.

Mai multe la număr decît cei 51 de ani cît i-a fost dat să înșire pe firul vieții, scrierile sale [3], în afară de manuale didactice și lucrări inchi-

---

[1] Cea dintîi mare acțiune culturală de masă și cooperatistă a învățătorimii române în mediul sătesc. În sprijinul acestei mișcări, Codin a editat și un periodic : *„Prietenul nostru. Revistă pentru popor"*.

[2] Pe vremea lui Codin, comuna Priboieni făcea parte din fostul județ Muscel.

[3] Principalele sale publicații sînt — înregistrate cronologic — următoarele :

I. *Din Muscel. Cîntece poporane*, vol. I, București, 1896 (Biblioteca internațională, nr. 6). Cu o prefață de George Coșbuc.

II. *Cîntece și descîntece*, în *„Materialuri folcloristice"*, editate de Ministerul Instrucțiunii, 1900.

III. *O seamă de cuvinte din Muscel*, ed. I, Cîmpulung, 1901. Cu o introducere de dr. Gustav Weigand.

IV. *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele. Culegere din părțile Muscelului*, București, 1901 (Academia Română. Din viața poporului român, VII).

V. *Monografia comunei Priboieni — Muscel, după programul Ministerului de interne*, Cîmpulung, 1904 (Biblioteca Muscelului).

VI. Teatru sătesc. *Școala și oștirea. Jurămintele strîmbe. Doctorul de plasă și logofătul Călin*, Cîmpulung, 1904 (Biblioteca Muscelului). În colaborare cu C. Popescu și Șt. Tuțescu.

VII. *Dăfii, snoave și povești*, Craiova (1904). În colaborare cu Șt. Tuțescu.

VIII. *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe*, Cîmpulung, 1906.

IX. *Cuvîntări pentru popor, după programa oficială a Cercurilor Culturale.*

X. *Rolul animalelor în basmele românilor.* Premiată și tipărită, în 1908, de Societatea pentru protecția animalelor.

XI. *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, 1910 (Academia Română. Din viața poporului român, X).

XII. *Cîntece voinicești și ostășești alese din colecțiile culese de d-nii : Rădulescu-Codin, Șt. Tuțescu și S. T. Kirileanu*, București, 1910, (Colecția Soc. „Steaua", nr. 21).

XIII. *Prietenul nostru. Revistă pentru popor*, Cîmpulung, 1911—1916 ; 1923—1926.

XIV. *Pentru tinerime. Povești, cîntece și sfaturi alese*, Cîmpulung, 1912 (Biblioteca societății culturale și de ajutor „Sf. Spiridon" din comuna Priboieni, județul Muscel, nr. 1).

XV. *Îngerul românului. Povești și legende din popor*, București, 1913 (Academia Română. Din viața poporului român, XVII).

XVI. *Făt-Frumos. Povești*, București, 1914 (Biblioteca pentru toți, nr. 861).

XVII. *Vine roata la știrbină. Povești, snoave și legende*, București, 1914 (Biblioteca pentru toți.

XVIII. *Chemarea noastră. Constatări, îndrumări, dorințe pentru toți bunii români, și, în deosebi, pentru slujbașii, luminătorii și fruntașii satelor*, Cîmpulung, 1916 (Biblioteca Muscelului, nr. 1).

XIX. Ghiță Bondoc. *Schițe și povești*, 1916 (Biblioteca „Căminul" nr. 19).

XX. *Chira Chiralina. Cîntece bătrînești.* Cu ilustrații de N. Patraulea, București, 1916..

nate promovării culturii de masă, reprezintă — în marea lor majoritate — interesante culegeri folclorice, care l-au situat pe autor în rîndul marilor folcloriști români — cu care, de altfel, a și colaborat — ca: Simion Florea Marian (1847—1907), Tudor Pamfile (1883—1921), Teodor Burada (1839—1923), Iuliu Zanne (1885—1924), Teodor Bălășel (1869—1941), Artur Gorovei (1864—1951) etc. În plus, el ne-a lăsat și interesante monografii istorico-etnografice asupra cîtorva localități precum și în legătură cu fostul județ Muscel.

2. **„Monografia fostului județ Muscel" — una dintre operele inedite ale lui Codin.** Cunoscută și apreciată, atît la vremea apariției ei, cît și în zilele noastre[4], opera tipărită a marelui folclorist nu cuprinde însă tot produsul întinselor sale osteneli. Astfel, pe lîngă principala sa

---

XXI. *Școalele din județul Muscel în timpul războiului și ocupațiunii 1916—17 și 1917—18. Dare de seamă și unele propuneri.* Cîmpulung, 1918.

XXII. *Cîntece din război zise de flăcăi și fete între 1914—1919,* Cîmpulung, 1919. Vol. II, ed. II, Cîmpulung, 1925.

XXIII. *Gazeta țăranilor din Muscel,* Pitești, 1920—1921.

XXIV. Ghilencea, Ioan S., Teatru sătesc. *La datorie, Amintiri din vremea războiului. Cu o scrisoare a domnului C. Rădulescu-Codin,* Cîmpulung, 1921.

XXV. *Geografia județului Muscel și a României pentru clasa a II-a primară, urbană și divizia a II-a rurală, anul I și al II-lea,* Cîmpulung, 1921. În colaborare cu I. S. Ghilencea. Alte două ediții, tot la Cîmpulung, în 1925 și 1926, aceasta din urmă cu îndreptări de I. S. Ghilencea și Const. Gh. Bondoc.

XXVI. *Comuna Corbii din Muscel și locuitorii săi... Cu harta comunei și... figuri în text și vederi din Corbi..., Pitești, 1921.* În josul paginii 112, Codin a scris — cu creion roșu — lămurirea: *„În continuare, la tip. Vlădescu, Cîmpulung".* Exemplarul înregistrat la Biblioteca Academiei R.S.R. la cota II 546499.

XXVII. *Muscelul nostru. I. Comuna Corbi și locuitorii săi. Istoric și legende. Întindere, populațiune. Portul, cîntece, obiceiuri. Situația economică. Administrația și justiția. Starea morală, culturală și socială. Corbenii în timpul războiului,* Cîmpulung, 1922.

XXVIII. *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și a celor 63 de comune.* Cu hărți, vederi, figuri și arii populare, Cîmpulung, 1922.

XXIX. *Datoria de astăzi. Din cuvîntarea ținută cu prilejul deschiderii conferințelor corpului didactic din Muscel, în 1922.*

XXX. *Dragoslavele. Trecutul comunei (istoric, legende, acte vechi). Descrierea fizică. Întindere și populațiune. Situația economică, etnografie. Administrația și justiția. Starea morală, culturală și socială. Regiunea „Dragoslavele" (luptele din 1916). Orfelinatul. Cu numeroase vederi, hărți, facsimile și figuri în text,* Cîmpulung, 1923.

XXXI. În colaborare cu preot I. Răuțescu. *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice,* București, 1923 (Cartea Românească).

XXXII. *Pentru educația națională. Cuvîntare la ziua eroilor. Pomenirea celor 170 viteji din Priboieni — Muscel răpuși în războiul pentru întregirea României,* Cîmpulung, 1924 (Biblioteca căminului cultural „Sf. Spiridon", nr. 2).

XXXIII. *Carte de cetire pentru divizia II-a rurală și clasa II-a urbană,* Pitești, Editura Fundației culturale, 1924. În colaborare cu A. Batist, Victor Protopopescu și I. N. Pîrvulescu. Alte două ediții la Cîmpulung, în 1925 și 1926.

XXXIV. *Cîmpulungul Muscelului istoric și legendar. Privire asupra trecutului.* Cu hărți, figuri și numeroase vederi, însoțit de Călăuza vizitatorului celor mai de seamă locuri și monumente istorice din oraș și din împrejurimi, Cîmpulung Muscel, 1925.

XXXV. *Cojocul lui Sărăcilă. Povești alese din culegerile mele,* București, 1925 (Casa Școalelor. Biblioteca pentru popor). O a doua ediție, București, 1929.

XXXVI. *Carte de citire pentru clasa a III-a primară,* Cîmpulung-Muscel, 1926. În colaborare cu A. Batist, Victor Protopopescu și I. N. Pîrvulescu.

XXXVII. *Manual de aritmetică și geometrie pentru clasa a V-a primară,* Cîmpulung, 1926. În colaborare cu Const. Gh. Bondoc.

XXXVIII. *Cal de Smeu, Leu-paraleu și alte povești, legende, pilde, snoave din popor,* București, 1926 (Biblioteca Universală, nr. 132—134).

XXXIX. *Nevasta leneșă și alte povești, legende, pilde, snoave din popor,* București, 1926 (Biblioteca Universală, nr. 135—137).

XL. *Cuvîntări populare.* Pentru conferențiarii cercurilor culturale ale preoților și învățătorilor, Ediția a II-a, București/f.a.

XLI. *Cuvîntări populare pentru conferențiarii cercurilor culturale ale preoților și învățătorilor,* Lucrare premiată de Academia Română, Ed. III, București, 1927.

XLII. *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii-Muscelului.* Cu note istorice, 24 arii, 162 figuri în text și unele vederi din *Corbi,* București, 1929 (Academia Română. Din viața poporului român, XXXIX).

XLIII. *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe,* București, 1930.

XLIV. *Povești.* Ediție îngrijită și prefațată de Virgiliu Ene, București, 1937.

O listă bibliografică selectivă a operelor folcloristului C. Rădulescu-Codin — folosită și de noi — prezintă profesorul Dan Simonescu în studiul: *„Folcloristul C. Rădulescu-Codin (1875—1926)",* în Revista de folclor, anul II, nr. 4, București, 1957, p. 116—119. Vezi și I. Cruceană, Rădulescu-Codin, în revista „Argeș", anul VI, nr. 12 (dec. 1971).

[4] Bibliografie referitoare la C. Rădulescu-Codin vezi la Dan Simonescu, *op. cit.,* p. 119—120.

Colecţie folclorică [5], a mai rămas, de asemenea, inedită şi *„Monografia judeţului Muscel“*, lucrare asupra căreia încercăm să aruncăm puţină lumină, prin rîndurile de faţă.

Timp de 18 ani — din 1908 pînă în 1926 — a zăbovit Codin asupra acestei opere aşternută pe 1 708 coli, mereu îmbunătăţindu-i şi sporindu-i cuprinsul, cu ajutorul atît al izvoarelor şi lucrărilor auxiliare cît şi al materialelor procurate de harnici colaboratori din rîndurile învăţătorimii.

3. „Muscelul nostru“ [6] — prefaţă a „Monografiei judeţului Muscel“ Editarea vastei lucrări era condiţionată însă nu numai de depăşirea dificultăţii de a da formă definitivă unui material bogat, variat şi susceptibil de creştere pe fiecare moment, dar mai ales de găsirea fondurilor trebuitoare. Pe acestea din urmă neavîndu-le personal, şi vreun mult dorit Mecena — dispus a tipări pe contul său, şi dintr-o dată, întreaga lucrare — întîrziind să apară la orizont, Codin s-a gîndit la posibilitatea editării ei treptat, sub forma unor monografii separate ale comunelor cuprinse în monografie, pe cheltuiala unor exponenţi solvabili ai acestora. Un bun început, în acest sens, îl făcuse deja, pentru comuna Corbi, Nicolae Păun, care, în amintirea părintelui său, originar de acolo, îi oferise fondurile trebuitoare pentru editarea monografiei acelei comune [7].

Pentru informarea şi captarea, în continuare, a unor asemenea rîvniţi sprijinitori, autorul s-a gîndit să dea la lumină un prospect cu date informative asupra rostului şi conţinutului Monografiei în general şi asupra materialului pe care-l avea la îndemînă pentru fiecare comună. *„Muscelul nostru“* [8] este tocmai întruparea acestui gînd şi scop.

Din nefericire, apelul făcut sub această — e drept, ingenioasă — formă, a rămas fără urmare. Sprijinitorii scontaţi neivindu-se cu nici un preţ, Codin a mai extras şi publicat aparte, tot cu mijloace proprii, materialul privind Dragoslavele [9] şi Cîmpulungul Muscelului [10]. Restul Monografiei a rămas în manuscris.

Cu vremea, *„Muscelul nostru“* — deşi nu conţinea decît numai *„lămuriri asupra rostului şi cuprinsului monografiei şi a celor 63 de*

---

[5] *Materiale folclorice culese din sate şi din alte colecţii tipărite*, 18 foi („Cuprinsul“) + 948 foi, primele nenumerotate. Manuscris in folio, autograful lui Codin. Biblioteca Institutului de folclor, Bucureşti, ms. 140, I; *Cîntece bătrîneşti istorice alese din culegerile* lui C. Rădulescu-Codin, 2 foi (lămurirea din sept. 1926 a lui Const. Gh. Bondoc, învăţător din Priboieni şi „Cuprinsul“) + 51 foi. Manuscris in folio, autograful lui Codin. Biblioteca Institutului de folclor, Bucureşti, ms. 140, II. După Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 117.

[6] *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului şi cuprinsului monografiei judeţului şi a celor 63 de comune.* Cu hărţi, vederi, figuri şi arii populare, Cîmpulung, 1922.

[7] *Comuna Corbii din Muscel şi locuitori săi... Cu harta comunei şi... figuri în text şi vederi din Corbi...*, Piteşti, 1921.

[8] Idem, *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului şi cuprinsului monografiei judeţului şi a celor 63 comune.* Cu hărţi, vederi, figuri şi arii populare, Cîmpulung, 1922.

[9] C. Rădulescu-Codin şi preot I. Răuţescu, *Dragoslavele. Trecutul comunei (istoric, legende, acte vechi). Descrierea fizică. Întindere şi populaţiune. Situaţia economică, etnografie. Administraţia şi justiţia. Starea morală, culturală şi socială. Regiunea „Dragoslavele“ (Luptele din 1916). Orfelinatul.* Cu numeroase vederi, hărţi, facsimile şi figuri în text. Cîmpulung, 1923.

[10] *Cîmpulungul Muscelului istoric şi legendar. Privire asupra trecutului.* Cu hărţi, figuri şi numeroase vederi, însoţit de Călăuza vizitatorului celor mai de seamă locuri şi monumente istorice din oraş şi din împrejurimi. Cîmpulung-Muscel, 1925.

comune", cum se precizează chiar în subtitlul său — a început — se pare — a fi luat drept Monografia însăşi [11]; înţelegere demobilizatoare ce trebuie înlăturată, deoarece închide calea spre cunoaşterea unei lucrări valoroase, care completează atît aureola autorului cît şi informaţia cercetătorului şi a cititorului în genere.

4. **Cuprinsul „Monografiei judeţului Muscel"** este, în linii generale, cel schiţat în *„Muscelul nostru"*. C o d i n dă, mai întîi, generalităţi despre fostul judeţ: numire, marcă, istorie, împărţire administrativă, suprafaţă, populaţie, limite geografice, orografie, hidrografie, situaţie economică, administraţie, justiţie, stare morală, culturală şi socială etc. Fiecare capitol are subdiviziuni menite să înfăţişeze cît mai amănunţit feluritele compartimente ale vieţii desfăşurate în această parte de ţară, în trecut şi în vremea autorului.

După ce — pe 227 de coli — isprăveşte această parte introductivă despre judeţ, autorul intră în miezul subiectului, luînd la rînd plăşile componente: Dîmboviţa, Argeşul, Rîuri, Rîu Doamnei, Goleşti şi Podgoria. Pentru fiecare plasă face cîte o introducere, asemănătoare — ca plan şi probleme — celei întocmită pentru judeţ. Înăuntrul fiecărei plăşi, se ocupă de comunele alcătuitoare, privindu-le aproximativ din următoarele puncte de vedere: *istoric* (acte vechi, zapise, ocolniţe, sineturi, monumente, legende etc.), *fizic* (munţi, dealuri, ape, climă etc., de cele mai multe ori însoţite de harta respectivă), *administrativ* (întindere, sate alcătuitoare, populaţie, imigrări şi emigrări şi efectele lor etc.), *economic* (aria cea mai pe larg investigată: cercetează dacă locuitorii sînt sau nu moşneni, dacă sînt în devălmăşie, consemnează preţul de vînzare al pămîntului, venitul brut la hectar, informează din ce sînt construite casele, trece în revistă agricultura, grădinăria, pomicultura şi viticultura, silvicultura şi animalele pădurii, fîneţele, creşterea vitelor, apicultura, creşterea gîndacilor de mătase, înregistrează lacurile, bălţile şi rîurile cu peşte, izvoarele cu apă minerală; ocupîndu-se de industrii, la subramura extractivă se ocupă de carierele de piatră, de minele de aur, de funiculare — unde este cazul — iar din rîndul celorlalte activităţi aminteşte: fabricile din comună, morile, ferăstraiele, rîjniţele, pivele, dîrstele, felurite industrii casnice şi meseriile practicate de săteni; indică mijloacele de transport şi căile de comunicaţie şi întreţinerea lor prin zile de prestaţie cu braţele ori cu vitele; descrie cărăuşia; enumeră: comercianţii, tîrgurile şi bîlciurile, pe care le caracterizează drept „expoziţii ţărăneşti", mărfurile ce se vînd în aceste pieţe comerciale periodice: lapte, unt, brînză, fructe, olane, articole de căruţărie, olărie, şiţă, doniţe, poame etc.; analizează portul şi traiul sătenilor: hrana lor, rentabilitatea gospodăriilor ţărăneşti, brutăriile din comune, mijloacele de recreaţie şi distracţie ale populaţiei săteşti: hori, jocuri, obiceiuri bătrîneşti şi alte manifestări artistice, instituţiile de întrajutorare: băncile populare, federalele etc.); *jurisdicţional* (localurile de primărie, păstrarea arhivei, ispaşa, gloabele, jandarmeria, judecătoriile comunale şi cele „de ocoale", „juriile de împăciuire" etc.); *cultural şi moral-social* (bisericile şi schiturile, cu istoricul lor, cruci, pisanii şi pietre de morminte, cimitire etc.; dă numărul şcolilor din sat, face un istoric al lor, înfăţişează starea în care se găsesc localurile de învăţămînt, materialul didactic de care dispun, populaţia şcolară şi compoziţia ei, proporţia analfabeţilor, numărul şi situaţia cantinelor şcolare, loturile şcolilor, muzeele şcolare, numărul celor plecaţi din

[11] Cf. Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 117—118.

sat, pentru completarea studilor ; înregistrează starea sanitară a populaţiei, bolile — endemice şi epidemice — mai frecvente şi mijloacele publice de apărare a sănătăţii, în mediul rural ; consemnează, pe comuni, eroii căzuţi în războaiele din 1877, 1913 şi 1916—1917 şi monumentele ce li s-au ridicat ; determină nivelul conştiinţei patriotice a locuitorilor satelor prin intermediul tablourilor cu teme patriotice păstrate în casă şi al participării la înfăptuiri de interes general, etc.).

5. **Valoarea „Monografiei judeţului Muscel“.** E vorba — precum s-a putut vedea sumar — de o lucrare de proporţii vaste şi menită să cuprindă cît mai complet starea de acum o jumătate de veac a culturii materiale şi spirituale a celor 63 de comune din fostul judeţ Muscel, o monografie cu bogate, variate şi preţioase aspecte şi date.

Fără să fie scutită de lipsuri — scuzabile într-o lucrare atît de dificilă şi întinsă — inedita *„Monografie a judeţului Muscel“* are totuşi o mare valoare. Astfel, din pricina anilor care au trecut peste ea, a devenit ea însăşi, în întregime, un document oglinditor al situaţiei de acum o jumătate de veac şi mai bine a comunelor studiate. Cîte aspecte şi realităţi nu s-au schimbat de atunci şi pînă acum ! Clişeele lor ar fi dispărut, fără putinţă de recuperare, dacă n-ar fi fost prinse în Monografia aşternută pe cele 1 708 coli cît însumează manuscrisul ei. În cuprinsul Monografiei sînt încorporate, apoi, multe documente ale căror originale s-au pierdut şi care, deci, nu ne mai sînt accesibile azi decît prin intermediul acestei lucrări. Găsim în ea, bunăoară, multe din documentele adunate de arhivistul şi arheologul D u m i t r u B ă j a n din Rucăr. E adevărat că unele din acestea, date la tipar prin 1908, i-au fost publicate — cu greu şi tîrziu, tocmai în 1925 — într-o broşură de 91 pagini, fără titlu, pe care cei ce au folosit-o şi citat-o au intitulat-o : *„Documente cîmpulungene“* ; numărul de exemplare scoase a fost însă aşa de mic, încît, în afară de vreo 2—3 particulari, nimeni n-o are, nici măcar vreo bibliotecă din ţară [12], documentele în discuţie rămînînd astfel — practic — tot inaccesibile. În schimb, *Monografia judeţului Muscel* le oferă. Pe acestea şi încă multe materiale documentare tot ale lui B ă j a n, pe care el le încredinţase tipografiei *Gh. N. Vlădescu din Cîmpulung Muscel,* pentru tipărire, ca să se prăpădească în timpul invaziei germane din 1916, nu însă înainte de a le fi văzut şi prins Codin în această lucrare. Într-un cuvînt, Monografia judeţului Muscel e o sursă pentru cunoaşterea izvoarelor istorice deţinute de B ă j a n, dar pierdute în împrejurările arătate. Bogăţia materialului documentar al Monografiei mai este sporită de asemenea şi prin citarea sau chiar redarea în întregime a unor hrisoave din colecţiile altor particulari, cărora Codin le dă numele, precum şi prin copii de acte izolate pe care le-a împrumutat pentru folosire şi pe care apoi le-a restituit, nu fără să amintească însă în manuscris numele posesorilor, lăsînd, prin aceasta, posibilitatea căutării şi eventual a regăsirii originalelor.

Cele pe scurt arătate despre inedita Monografie a judeţului Muscel, îndreptăţesc încheierea că, tipărită — destin fericit pe care sîntem informaţi că-l va avea şi marea sa Colecţie folclorică [13] — ar fi, alături de cele-

---

[12] Ioachim Crăciun, Dumitru I. Băjan, *Documente cîmpulungene,* în Anuarul Institutului de istorie naţională al Universităţii din Cluj, III (1924—1925), Cluj, 1926, p. 735—750.

[13] După cîte ştim, această onorabilă sarcină şi-au asumat-o Dan Simonescu şi Serb.

lalte lucrări ale lui Codin, un plus de binemeritat omagiu pentru marele folclorist şi, în acelaşi timp, un bogat izvor documentar pentru cunoaşterea trecutului unui minunat şi prestigios colţ de ţară.

L'OEUVRE INÉDITE DE RĂDULESCU-CODIN. LA MONOGRAPHIE DU DÉPARTEMENT DE MUSCEL

Résumé

Rădulescu-Codin, maître d'école et instituteur très distingué, à part son activité scolaire, a développé aussi une vaste activité culturelle, qui dépassait beaucoup ses obligations strictement professionnelles et qui a servi davantage le culture du peuple. De plus, il a eu aussi de riches et fécondes préocupations littéraires.

Dans ce dernier domaine, outre les manuels scolaires et les livres de vulgarisation de la culture, il a collectionné aussi un grand nombre de produits folkloriques et a fait les monographies de quelques localités et celle du département de Muscel.

Malheureusement, la plus grande partie de son activité dans le domaine de la monographie est restée inconnue, à savoir *„La Monographie du département de Muscel"*. A cause de sa mort prématurée à 51 ans, il n'a pas réussi qu'à faire imprimer un très court prospectus de cet ouvrage et les lecteurs et les chercheurs mêmes de son oeuvre y pourraient rester avec la fausse impression que celui-là constitue toute la monographie qu'il avait réalisée.

En réalité, sa vaste *„Monographie du département de Muscel"* est restée inédité. Elle est très intéressante par la richesse et la diversité des informations géographiques, démographiques, économiques, culturelles, sociales, etc. qu'elle renferme, en montrant la situation de ce départament, tant dans le passé éloigné qu'au commencement de notre siècle. De plus, elle est fondée sur beaucoup de documents, d'actes particuliers qui, dans la plupart des cas ne sont plus trouvables que grâce à cette monographie.

Voilà pourquoi, toujours comme il a été possible de publier ses recueils folkloriques, il serait désirable de faire toutes les diligences pour faire paraître aussi cette monographie si intéressante de l'ancien département de Muscel.

Societatea de ştiinţe istorice
Filiala Piteşti

Primită în redacţie la 15 octombrie 1976

[14] După cîte sîntem informaţi, *Monografia judeţului Muscel* — manuscris in folio, autograful lui Codin, 4 foi nenumerotate („Tabla de materii" şi „Lucrări consultate") + 1 708 foi — va fi îndrumată de familie către Biblioteca Academiei R.S.R., unde amatorii o vor avea la îndemînă.

CÎTEVA DOCUMENTE INEDITE PRIVIND RELAŢIILE DINTRE NICOLAE IORGA ŞI ION I. C. BRĂTIANU ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

V. NOVAC

Sîntem în posesia a trei documente — scrisori autografe ale marelui istoric şi luptător pentru desăvîrşirea unităţii statale a naţiunii române — Nicolae Iorga —, documente ce ilustrează, mai ales, aceste laturi ale activităţii sale.

Prima este o scrisoare din 6 mai 1915 adresată lui Ion I. C. Brătianu.

Scrisoarea, redactată la mijlocul nopţii, după terminarea zilei sale de lucru, reflectă indignarea, revolta, disperarea şi chiar un sentiment de ruşine pe care le încearcă Nicolae Iorga deoarece un avion austro-ungar, violînd teritoriul ţării noastre la Turnu-Severin şi aruncînd o bombă, „ne-a rănit cinci soldaţi" [1].

Patriotul Nicolae Iorga este nemulţumit că guvernul, prezidat de Ion I. C. Brătianu, a „primit explicaţia" [2] că faptul acesta s-ar fi produs din greşeală.

Referindu-se la un fapt similar cînd un avion german a trecut deasupra Elveţiei, Iorga relatează că acolo „toată ţara s-a mişcat" [3], continuînd cu amărăciune : „La noi trec zilnic, aruncă eri flori şi azi moarte. Dar se scuză" [4].

Revolta lui e cu atît mai mare cu cît, Tache Ionescu, foarte cunoscut pentru propaganda ce o făcea în vederea intrării noastre în război împotriva Puterilor Centrale, „i-a confirmat, liniştit, faptul" [5]. Este supărat că n-a văzut pe nimeni „în care să fiarbă sîngele, unul capabil să facă o nebunie pentru această laşe crimă care cerea pedeapsă imediată" [6].

Faptul că onoarea României a avut de suferit îl îndeamnă la declaraţii grave, care dacă le-am luat izolat, în afara contextului documentului, am crede că exprimă contrariul a ceea ce se degajă din întreaga scrisoare şi anume fierbintele său patriotism.

Iată ce spune, cu durere, cunoscutul luptător pentru realizarea idealului României mari : „Mă simt foarte străin în ţara asta. Parcă nu m-am născut aici, parcă n-am trăit aici, parcă nu m-am străduit aici o

[1] Anexa 1
[2] Ibidem
[3] Ibidem
[4] Ibidem
[5] Ibidem
[6] Ibidem

viață întreagă pentru un ideal. La ce folosesc toate acestea ? Onoarea României — și scuze care se primesc“ [7].

Sfîrșitul scrisorii subliniază o dată mai mult amărăciunea, rușinea, nenorocirea ce-o resimțea cu această ocazie Iorga : „sînt foarte rușinat și foarte, foarte nenorocit. Primește, te rog, încredințarea sentimentelor mele de stimă pentru dumneata, dar de adîncă neîncredere în toate, de disperare că și noi am putea face ceva“ [8].

Al doilea document pe care vi-l prezentăm constă din cîteva rînduri semnate de N. Iorga și adresate „Stimate domnule Brătianu“ [9] pe o hîrtie cu antetul Academiei Române și care răspunde, probabil, unei scri-

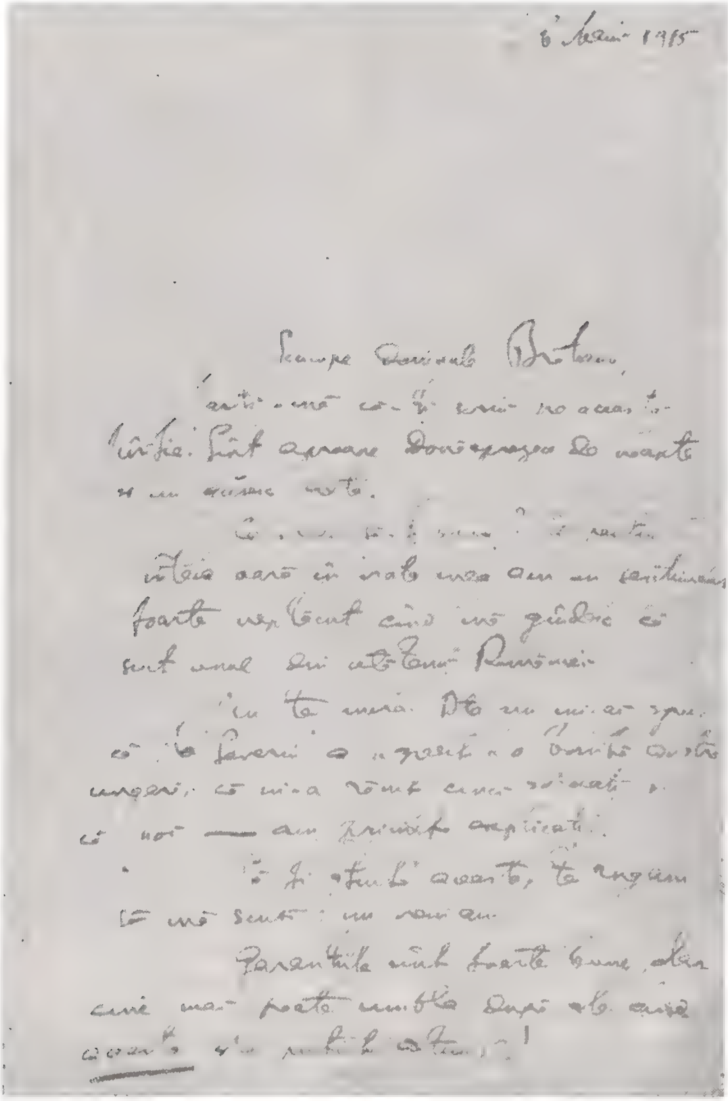

Fig. 1

[7] Ibidem.
[8] Ibidem.
[9] Anexa 2.

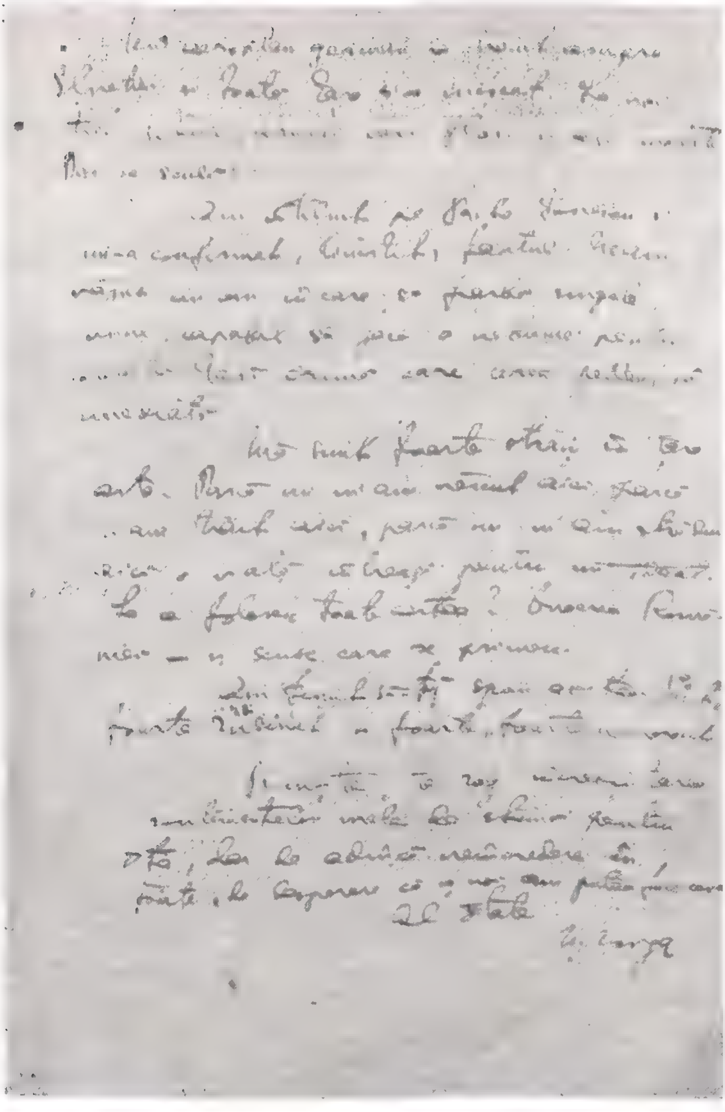

Fig. 2

sori a lui **I o n I. C. B r ă t i a n u**, care cerea nişte informaţii istorice, ce trebuiau să-i slujească acestuia la Conferinţa de pace de la Paris.

I o r g a îi dă răspunsurile solicitate. Se pare că a mai avut „o notiţă ce s-a adaus unde intră în amănunte“ [10], care însă nu ne-a parvenit. Îi recomandă publicarea scurtelor „tratate ale Daciei“ [11].

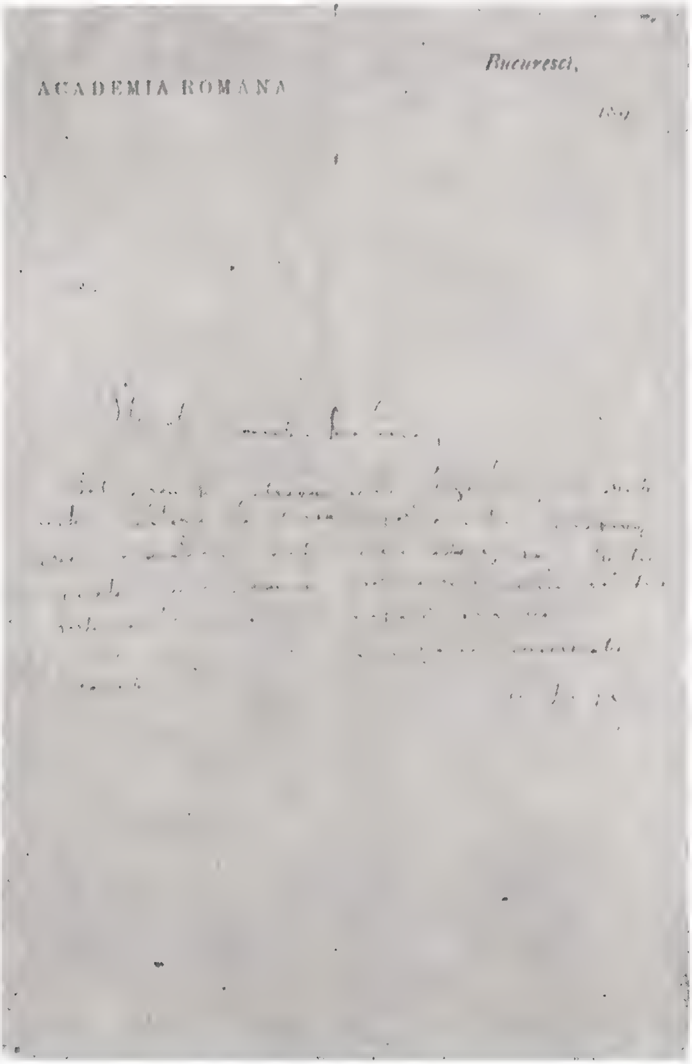
Al treilea document scris pe trei file de caiet prezintă informaţii istorice referitoare numai la Banat pe care credem că **I o n I. C. B r ă t i a n u**, în calitate de şef al delegaţiei române la Conferinţa de pace, urma să le folosească. Prestigiul de istoric al lui **N i c o l a e I o r g a** l-a determinat să-i ceară aceste informaţii deosebit de trebuincioase.

---

[10] Ibidem.
[11] Ibidem.

Iorga îi răspunde concis în opt puncte dovedind vechimea și continuitatea românilor și a instituțiilor acestora în Banat. Deoarece îl reproducem nu-i mai rezumăm conținutul.

Aceste documente, pe lîngă informațiile pe care le aduc, arată că cele două personalități, cu toate că aveau vederi politice diferite, că făceau parte din partide deosebite, au considerat că e necesar să colabo-

Bucuresci,

ACADEMIA ROMANA

189

Fig. 3

reze și au făcut-o cînd era vorba de probleme majore ca realizarea unui ideal scump tuturor românilor — desăvîrșirea unității de stat a națiunii noastre.

Înțelegînd politica guvernului român care nu se putea încă aventura într-un conflict armat cu Puterile Centrale, Iorga nu atacă prin presă guvernul, ci socotește mai potrivit să-și arate revolta sa printr-o scrisoare particulară.

A dat bucuros lui **Ion I. C. Brătianu** toate informaţiile pe care acesta, le cerea pentru ca emisarul intereselor românilor să le poată folosi la recunoaşterea drepturilor noastre naţionale.

Considerînd că noile documente aduc informaţii utile le reproducem în întregime în anexe.

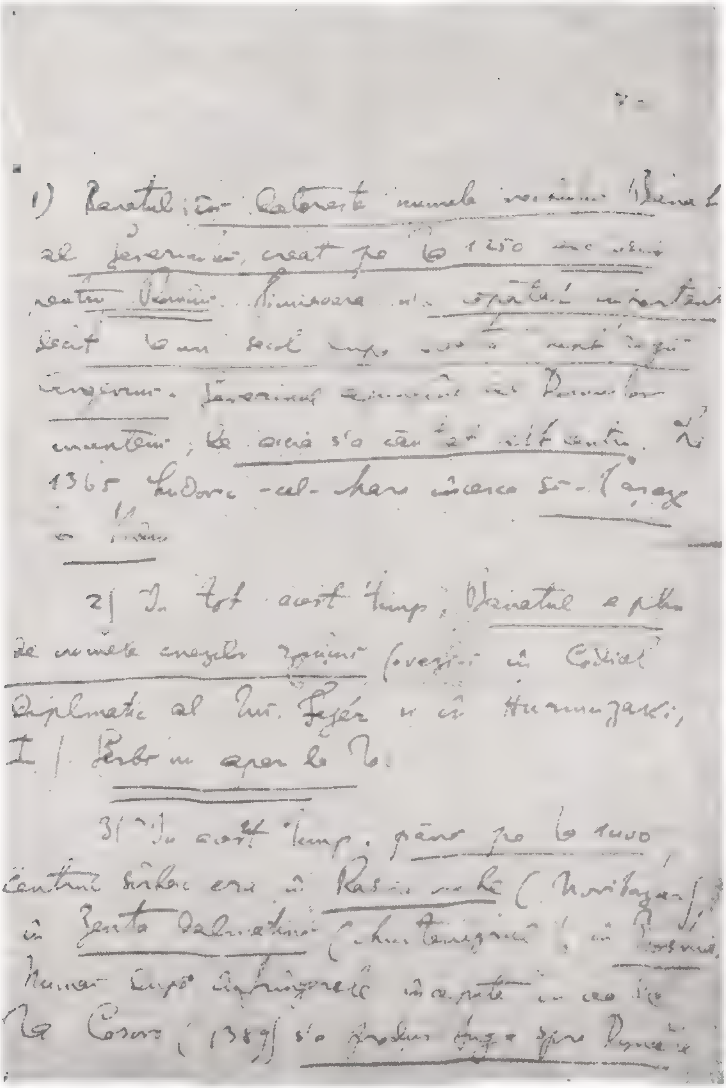

Fig. 4

Anexa 1

„6 mai 1915

Scumpe domnule Brătianu,

Iartă-mă că-ţi scriu pe această hîrtie. Sînt aproape douăsprezece de noapte şi nu găsesc alta.

Ce vreau să-ţi spun? Că pentru întîia oară în viaţa mea am un sentiment foarte neplăcut cînd mă gîndesc că sînt unul din cetăţenii României.

Nu te mira! D-ta nu mi-ai spus că la Severin a „greşit" o bombă austro-ungară, că ne-a rănit cinci soldaţi şi că noi — am primit explicaţia.

Să fi ştiut aceasta, te rugam să mă scuzi ; nu veniam.

Garanţiile sînt foarte bune, dar cine mai poate umbla după ele cînd *acestea* s-au putut întîmpla !

Un aeroplan german a trecut asupra Elveţiei şi toată ţara s-a mişcat. La noi trec zilnic, aruncă eri flori şi azi moarte. Dar să scuză.

Am întîlnit pe Tache Ionescu şi mi-a confirmat, liniştit, faptul. N-am văzut un om în care să fiarbă sîngele, unul capabil să facă o nebunie pentru această laşă crimă care cerea pedeapsa imediată.

Mă simt foarte străin în ţara asta. Parcă nu m-am născut aici, parcă n-am trăit aici, parcă nu m-am străduit aici o viaţă întreagă pentru un ideal. La ce folosesc toate astea ? Onoarea României — şi scuze care se primesc.

Am ţinut să spun acestea. Sînt foarte ruşinat şi foarte, foarte nenorocit.

Primeşte, te rog, încredinţarea sentimentelor mele de stimă pentru dumneata, dar de adîncă neîncredere în toate, de desperare că şi noi am putea face ceva.

Al d-tale N. Iorga"

Anexa 2

Academia Română Bucureşti..., 189...

„Stimate domnule Brătianu,

Sînt extrase din Strabon şi din Bizantini — cunoscute toate. Călătoria la Constantinopol e a lui Salabery, precum se arată în notiţa ce s-a adus, pe o hîrtie separată —. Ar fi interesant însă a se publica scurtele tratate ale Daciei, care sînt o operă originală.

Primiţi, vă rog, încredinţarea consideraţiei mele deosebite.

N. Iorga"

Anexa 3

1. Banatul *îşi datoreşte numele vechiului* Banat al *Severinului, creat pe la 1250 exclusiv pentru Români. Timişoara n-a căpătat importanţă de cît la un secol după aceasta supt regii Angevini.* Severinul ajungînd al Domnilor munteni, *de aceea s-a căutat alt centru.*

La 1365 Ludovic-cel-Mare încerca *să-l aşeze la Vidin.*

2. În tot acest timp, *Banatul e plin de numele cnezilor Români.* (vezi-i în Codicele Diplomatic al lui Fejer şi Hurmuzaki).

I. Sîrbii nu apar de loc

3. În acest timp, *pînă pe la 1400,* centrul sîrbesc era în *Rascia veche* (Novibazar), în *Zenta Dalmatină* (Muntenegrul) în *Bosnia.* Numai după înfrîngerile începute cu cea de la Cosovo (1389) *s-a produs fuga spre Dunăre şi luarea în stăpînire a acestor părţi.* Belgradul a fost mult timp disputat de Unguri şi ocupat de ei mult timp.

4. Fiind zdrobită de Turci şi această din urmă rezistenţă sîrbească, pe la 1450, *despotului Gheorghe Brancovici i s-au dat feude ungare, în Banat şi pînă în Maramureş şi el a colonizat aici pe ai lui.*

E prima undă de colonisare sîrbească

5. *În epoca lui Mihai Viteazul,* care a întrebuinţat puteri *bănăţene în luptele lui, sîrbi erau aici, mai ales printre nobili,* dar predominarea nu li *aparţinea lor. Episcop deosebit n-aveau ci Episcopul românesc era şi pentru ei. Banul se alegea dintre români şi el sta în regiunile caracteristic româneşti ale Lugojului şi Caransebeşului. Cărţi româneşti s-au tipărit în Ungaria pentru bănăţeni ; cărţi sîrbeşti nu.*

6. În războiul Imperialilor cu Turcii, de la 1683 (asediul Vienei) la 1699 (pacea de la Carlovăţ), *Casa de Austria agită pe sîrbi,* sperînd a li *putea păstra ţara de peste Dunăre. Ne izbutind şi pentru a nu-şi părăsi auxiliarii militari, îi mută în Banat cu privilegiul formal, dînd la cîteva sute de mii de colonişti pămînturi în aceste părţi,* unde se aşezaseră şi *Patriarhul lor, mutat de la Ipec (Peci) la Carlovăţ, avînd o sumă de episcopi sufraganţi.*

Astfel Sîrbii nu sînt mai neted aborigenii decît Alsacienii, Italienii, Svabii, colonisaţi tot atunci.

7. *Avînd biserică deci şcoală* (numai ei, coloniştii), o *sumă de români au trecut la naţionalitatea lor* şi a trebuit o uriaşă luptă pentru a ne degaja în secolul trecut de organisaţia bisericească comună.

8. *Cînd e vorba de a se înlătura dominaţia habsburgică, oarecine poate invoca privilegiile habsburgice cărora li se datoresc toate contra naţionalităţii aborigene?* Voevodina Sîrbă — creată după 1848 nu e decît încă un privilegiu habsburgic.

Notă : sublinierile aparţin lui Nicolae Iorga.

QUELQUES DOCUMENTS INÉDITES CONCERNANT LES RÉLATIONS DE N. IORGA ET I. I. C. BRĂTIANU PENDANT DE LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

Résumé

L'auteur presente trois documents par Nicolae Iorga qui ont été destiné pour Ion. I. C. Brătianu.

Le premier, daté 6 mai 1915, reflete l'indignation de Nicolae Iorga à cause d'un avion Austro-hongroi qui violent le teritoire roumain à Turnu Severin à jeté une bombe qui nous a blessé cinq soldats.

Il est très demoralisé parce que le gouvern a reçu l'explication que l'accident c'est à cause d'une foute, il a reçu aussi les excuses necessaire, et il est très ennui pour le fait que Take Ionesco était tranquille et tous, en commencent avec le general se croise les bras dans un calm profond. Ils n'ont rien fait pour punir severement les coupables de cette crime odieuse.

Les autres deux sont des information historique lequelle Nicolae Iorga les a donné à I. I. C. Brătianu à la demande de celui-ci montrant sois leurs sources, comme dans le deuxième, sois relatant dans le dernier exactement et documenté l'encietée et la continuitée aux roumains et leurs institutions de Banat.

Les trois documents apportent des preuves en plus que dans la periode de premier guerre mondiale et pendant la paix qui lui a suivi les deux homme politique ont colaboré pour la realisation de l'ideal d'achèvement de l'unité d'état de la nation roumaine.

Muzeul Goleşti

Primită în redacţie la 15 mai 1977

MOMENTE ALE PREGĂTIRII INSURECŢIEI NAŢIONALE ARMATE ANTIFASCISTE ŞI ANTIIMPERIALISTE DIN AUGUST 1944

ION ANCU URECHEANU

GHEORGHE I. DEACONU

Eveniment de răscruce în istoria poporului român, insurecţia naţională din August 1944, atrage încă cu o deosebită vigoare atenţia cercetătorilor în direcţia reliefării şi aprofundării multiplelor ei aspecte. Evidenţiind climatul politic în care se realizează acest memorabil eveniment, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU arăta că : „În condiţiile creşterii rezistenţei împotriva Germaniei, al adîncirii crizei regimului de dictatură fascistă-hitleristă, partidul comunist în colaborare cu celelalte forţe antihitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea guvernului antonescian, întoarcerea armelor împotriva Germaniei şi alăturarea României la coaliţia antihitleristă" [1].

Iniţiată în aceste condiţii, organizată temeinic prin pregătirea atentă a tuturor etapelor sale, condusă efectiv pe tot parcursul de către P.C.R., insurecţia a antrenat în iureşul său cele mai sănătoase forţe ale poporului român, a reliefat în gradul cel mai înalt capacităţile revoluţionare ale acestuia. Ceea ce atrage în mod deosebit atenţia cercetătorului de azi, care se ocupă de geneza acestui remarcabil eveniment, este grija deosebită, minuţiozitatea calculată şi operativitatea în acelaşi timp cu care P.C.R. a operat în condiţii deosebit de complexe, pregătirea pînă la amănunte a fiecărui aspect al insurecţiei. O dovadă în plus, pe lîngă multe altele, în acest sens, o constituie modul în care P.C.R. a organizat şi realizat evadarea fruntaşilor comunişti din lagărul de la Tg. Jiu, urmărindu-se prin aceasta pe de o parte punerea acestor cadre comuniste în stare de libertate pentru a putea fi folosite în lupta revoluţionară, în condiţiile cînd rîndurile partidului erau numericeşte restrînse, iar pe de altă parte, ferirea acestor cadre de eventualitatea suprimării fizice la care ar fi putut recurge fie hitleriştii în retragere, cum au mai procedat în numeroase alte ţări, fie unii dintre fasciştii români care vedeau că au pierdut partida.

În vederea organizării şi realizării acţiunii de evadare a comuniştilor internaţi în lagărul de deţinuţi politici din Tg. Jiu, conducerea operativă a P.C.R., în înţelegere cu cadrele de bază ale partidului din lagăr a întocmit un plan concret încă din luna iunie 1944 sub conducerea lui

---

[1] Nicolae Ceauşescu — *„Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluţionare şi democratice a poporului român, a tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi socialiste din România"*. Editura politică, Bucureşti, 1966, pag. 49.

Emil Bodnăraş [2]. Cu realizarea acestui plan a primit sarcini concrete Ion Gheorghe Maurer care a antrenat de la început în această acţiune pe Roşianu Mihail, profitîndu-se de faptul că acesta din urmă, după foarte multe peripeţii reuşise, ca om de bază al P.C.R., să fie numit inspector şcolar în Ministerul învăţămîntului, avînd sarcini de control în unele judeţe din Oltenia şi deci posibilităţi largi de deplasare în această zonă [3]. El reuşise să transfere pe numele său abonamentul de clasa I pe C.F.R. (toată ţara) al consilierului ministerial din M.I., Ion Marinache, fapt care îi permitea nu numai să facă deplasări nelimitate în zonă, dar îi servea şi ca o legitimaţie sigură în aceste deplasări [4]. În această situaţie, în iunie 1944, M. Roşianu a fost chemat din partea C.C. al P.C.R. de către Emil Bodnăraş într-o casă conspirativă din Bucureşti şi pus la curent cu planul elaborat de conducerea partidului [5]. M. Roşianu trebuia să studieze în mod concret situaţia din zona lagărului, să ia în acest sens legătura cu deţinuţii din lagăr şi să întocmească un plan detaliat pentru această acţiune. Acest lucru s-a făcut în prima jumătate a lunii iulie, după care M. Roşianu a mers din nou la Bucureşti, ducînd un raport asupra acţiunilor întreprinse [6]. S-a stabilit acum să se organizeze o întîlnire cu Gh. Gheorghiu-Dej pe un şantier din Tg. Jiu al lagărului, întîlnire care a avut loc în ziua de 31 iulie 1944 şi la care au participat Ion Gh. Maurer şi Mihail Roşianu [7]. Cu aceasta, planul de evadare s-a conturat şi mai precis. S-a stabilit ca evadarea să se facă în grupuri atît de la Tg. Jiu cît şi de la şantierul din Cărbuneşti al lagărului, urmînd ca după evadare şi asigurarea securităţii celor evadaţi, aceştia, înarmaţi cu acte, să fie transportaţi spre Capitală pentru a fi încadraţi în acţiunile revoluţionare. În scopul derutării organelor represive care începuseră să bănuiască acţiunea, s-au organizat două trasee de retragere a evadaţilor spre Bucureşti şi anume: unul prin judeţele Dolj, Romanaţi, Lunca Dunării, iar celălalt prin judeţele Gorj, Vîlcea, Argeş, prevăzute cu case conspirative din etapă în etapă, cu comunişti sau simpatizanţi ca gazde, călăuze şi oameni de legătură. De asemenea, au fost atraşi în acţiune o serie de militari cum au fost cei de la depozitul militar din Tg. Jiu sau cei de la flotila de aviaţie Craiova unde activa ca subofiţer Manole Bodnăraş care avea sarcina să procure acte şi echipament de aviaţie pentru unii dintre evdaţi [8]. Fără a fi puşi la curent cu planul concret de acţiune, au fost folosiţi în mod atent şi unii reprezentanţi ai organelor represive cum a fost şeful serviciului de siguranţă din Rm. Vîlcea, Iandola Sergiu de la care s-au obţinut unele informaţii utile, precum şi sprijin concret în unele împrejurări [9]. Cu sprijinul lui Iandola a putut fi folosită maşina „proprietate personală" a lui Iliescu Petre pentru desele deplasări în zonă necesare organizării acţiunii [10]. Cu toate măsurile luate, acţiunea era însă extrem de periculoasă, atît pentru cei care evadau cît şi pentru cei din afară care participau în vreun fel la aceasta. În caz de eşec cu toţii riscau împuşcarea conform legilor marţiale care acţionau acum. A fost nevoie

---

[2] *Arhiva O.P. a Comitetului judeţean P.C.R. Argeş, dos. nr. 16, R.*, fila 12.

[3] Vezi în legătură cu numirea lui M. Roşianu ca inspector şcolar memoriile lui P. Iliescu, pag. 9 bis — 12 în *Arhiva O.P. a Comit. jud. P.C.R. Argeş, dos. nr. 16 R.*

[4] Ibidem.

[5] Ibidem.

[6] Ibidem, pag. 15.

[7] Ibidem.

[8] Ibidem, pag. 18.

[9] Ibidem, pag. 14.

[10] Ibidem, pag. 13.

de forte multă atenţie şi mai ales de mult curaj şi de un înalt spirit de sacrificiu din partea tuturor. De altfel la o întîlnire „întîmplătoare" între comisarul Iandola, Mihail Roşianu şi Iliescu Petre la Rm. Vîlcea, şeful siguranţei vîlcene îi spusese lui Mihail Roşianu să nu se mai ferească de el că bănuieşte cu ce se ocupă, dar în acelaşi timp îi şi avertizase spunîndu-le : „Vă atrag însă atenţia destul de serios că de acum înainte s-au luat noi măsuri care mă depăşesc şi pe mine iar situaţia este cît se poate de grea şi de periculoasă. Eugen Cristescu, şeful serviciului secret şi directorul general al siguranţei statului a trimis agenţi şi organe speciale pentru informare şi urmărire — agenţi nazişti de care şi noi ne temem" [11]. Acesta arăta în continuare că „Eugen Cristescu a adus la cunoştinţa lui Antonescu şi ambasadorului german Kilinger informaţii complete asupra unor acţiuni politice, privind o eventuală reorientare a României [12]. Faţă de aceste date s-au luat măsuri de o cît mai puternică conspirativitate, dar s-a continuat realizarea planului iniţial, făcîndu-se dese deplasări fie cu trenul la Bucureşti, pentru legături cu centrul, fie cu maşina lui Iliescu Petre la Craiova, Vîlcea, evitîndu-se drumurile principale de acces şi mergîndu-se mai ales pe drumuri laterale prin comunele Lădeşti, Bălceşti, Goruneşti pentru a se stabili gazde pentru evadaţi [13].

În legătură cu evadarea propriu-zisă se impune să fie precizat că aceasta a început la 12 august 1944, cînd la Tg. Jiu a evadat primul grup din care făceau parte Gh. Gheorghiu-Dej, Ion Vidraşcu (Didenco) şi Ion Guţan [14]. Apoi au evadat două grupuri de la Cărbuneşti în perioada 12—17 august. După 17 august nu s-a mai putut evada deoarece atît comandantul lagărului cît şi siguranţa şi jandarmeria au luat serioase măsuri de prindere a evadaţilor, de urmărire a celor care au operat la această acţiune şi în general a antifasciştilor. În mod deosebit sînt urmăriţi cei bănuiţi de sentimente comuniste, deoarece încă înainte de evadare într-un ordin al direcţiei generale a siguranţei statului se arăta că : „...Partidul comunist urmăreşte să înlesnească evadarea unor deţinuţi politici din lagărul Tg. Jiu", indicîndu-se întărirea măsurilor de pază şi făcîndu-se menţiunea că „S-au pregătit case conspirative şi se încearcă procurarea de acte false de identitate" [15].

După evadare, comuniştii din primul grup (care era socotit atunci a fi cel mai important grup) sînt duşi de „Pripas" (omul de legătură) şi ascunşi la depozitul militar pe care acesta îl avea în pază deoarece Ion Gheorghe Maurer şi Mihail Roşianu care plecaseră cu o maşină de la Craiova la Tg. Jiu nu au putut ajunge la întîlnire la ora fixată în ziua de 12 august din cauza unor repetate pene de cauciuc pe drum [16]. „Pe drum parcă în ciuda grabei noastre la fiecare cîţiva kilometri aveam cîte o pană de cauciuc, pînă ce n-am mai putut înainta — arăta Mihail Roşianu, — eram într-o situaţie disperată... La Tg. Jiu, fără îndoială, evadarea avusese loc şi eram aşteptaţi... O întîrziere putea duce la o nenorocire iar noi stăteam pironiţi la marginea şoselei [17]. Din acest motiv s-a ajuns la Tg. Jiu cu o întîrziere de două ore şi nu au mai găsit pe nimeni

---

[11] Ibidem, pag. 14.
[12] Ibidem.
[13] Ibidem.
[14] *Istoria României în date*, Edit. enciclopedică română, Bucureşti, 1979, p. 379.
[15] *Arhiva O.P. a Comitetului jud. Argeş al P.C.R.*, dos. nr. 16 R, fila 17.
[16] Ibidem, fila 16.
[17] Ibidem.

la locul de întîlnire. Au luat însă legătura cu „Pripas“, au găsit evadații și au plecat cu ei spre județul Vîlcea cu o mare întîrziere, fapt care a dereglat întregul sistem de întîlniri pe parcurs. Cînd au ajuns la hotarul județului Vîlcea trecuse noaptea și nu se mai putea înainta pe șoseaua principală din Horezu spre Bărbătești unde era stabilit locul de găzduire a evadaților [18]. Datorită acestor împrejurări, în ziua de 13 august s-a făcut un popas neprevăzut în comuna Milostea în casa lui Țundrea Constantin [19]. De aici, Roșianu Mihail a plecat în misiune de cercetare și a găsit în casa sa de la Mateești un alt grup de evadați care treceau drept aviatori deoarece erau îmbrăcați în haine militare de aviație [20]. Aceștia făceau parte din primul grup al celor care evadase de la Cărbunești, după care în zilele următoare, tot din acest punct a evadat un grup mai mare de deținuți comuniști care au fost ascunși în case conspirative din Horezu, Mateești și Grădiștea [21].

Între timp, cei trei care evadaseră de la Tg. Jiu și care în ziua de 13 august 1944 se aflau în casa lui Țundrea Constantin din Milostea au fost luați în primire de către Ioniță Bărbulescu (om de legătură) care îi conduce o noapte întreagă pe poteci lăturalnice, prin păduri pînă la cimitirul din Vaideeni unde în dimineața zilei de 14 august sînt preluați de Nache Simionescu (alt om de legătură) care trebuia să-i ascundă în casa sa [22]. Casa acestuia fiind însă mică și la șosea — deci expusă — s-a făcut o rectificare a planului inițial și cei trei evadați au fost duși în casa învățătoarei Maria Ionescu din satul Rîmești care nu era prevăzută inițial în plan [23]. De aici, în noaptea următoare cei trei evadați împreună cu Ion Gh. Maurer, M. Roșianu, Petre Iliescu și Nache Simionescu au fost conduși la Bărbătești unde au fost cazați în casa părinților lui Iliescu Petre care prezenta serioase avantaje (era casă mare, situată la 7 km de șoseaua principală și în plus exista o înțelegere tacită între Iliescu Petre și șeful siguranței din Vîlcea Iandola Sergiu, ca în caz de pericol acesta din urmă să anunțe în timp util la această casă [24]. În timp ce cei trei evadați se aflau la Bărbătești, s-a acționat pentru procurarea actelor de identitate necesare pentru a porni spre București. În acest sens Ion Gheorghe Maurer a dat un bilet scris cu creionul, lui Nache Simionescu care, însoțit de învățătorul Godeanu au mers la Craiova, la Manole Bodnăraș, subofițer T.R. la flotila de aviație de aici, care avea sarcina să procure actele. Cei doi au mers dar nu l-au mai găsit pe Manole Bodnăraș. Soția acestuia, întîlnită la o popotă din Craiova, le-a comunicat că Manole și prietenul lui au fost arestați [25]. Situația era foarte grea. Siguranța și jandarmeria făceau ample cercetări în zona evadărilor. În ciuda acestor riscuri, Mihail Roșianu umbla permanent prin județul Vîlcea pentru a ține legătura între evadați. El a pierdut însă la un moment dat legătura cu grupul mare de la Cărbunești, care a fost însă acoperit de comuniști și simpatizanți vîlceni ca : Pătrașcu Pavel (fugit de pe frontul din Răsărit), Stănișor Ion, Globnicu Gheorghe, Ionițoiu Gheorghe, toți aceștia dînd dovadă de un deosebit curaj și spirit de sacrificiu. În funcție de evenimentele care se precipitau, cei trei evadați

---

[18] Ibidem.
[19] *Arhiva Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos nr. II special, fila 61 A.
[20] Ibidem.
[21] *Arhiva O.P. a Comit. jud Argeș al P.C.R.*, dos. nr. 16, R., fila 17.
[22] *Arhiva Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos. nr. II special, fila 116.
[23] Ibidem.
[24] *Arhiva O.P. a Comit, jud. Argeș al P.C.R.*, dos. nr. 16 R., fila 16.
[25] Ibidem, fila 18.

de la Tg. Jiu, de acord cu Ion Gheorghe Maurer, au luat hotărîrea de a porni spre București fără acte. Era un mare risc, dar era impus de evenimente. Au venit mai întîi la Rm. Vîlcea unde au fost ascunși în casa preotului Marina timp de 3—4 ore. Aici a avut loc o întîlnire de informare cu comuniștii și simpatizanți ca : Himler Iosif, Stănculescu Ilie (Mișu), Stabler Ștefan, Pop Ianoș, Izvoranu Alexandru, Nuțu Ion [26].

La Rm. Vîlcea, Mihail Roșianu și preotul Marina au reușit să obțină de la Iandola Sergiu o autorizație specială, în alb, pentru autoturismul lui Iliescu Petre, necesară deplasării acestuia spre București, și în seara zilei de 23 August 1944, în timp ce la București era arestat guvernul antonescian, evadații Gh. Gheorghiu-Dej, Ion Vidrașcu, însoțiți de Ion Gh. Maurer, Iliescu Petre au plecat cu mașina acestuia din Rm. Vîlcea spre Capitală, șofer fiind Gut Petre [27]. Un episod care a dat cele mai puternice emoții celor cinci pasageri din mașină a avut loc chiar la Rm. Vîlcea, la trecerea podului peste Olt, capătul dinspre județul Argeș. Aici mașina a fost oprită și înconjurată de poliția militară și de agenți secreți care făceau paza și controlau circulația. Era întuneric. Șoferul i-a chemat pe militari în stînga pentru a arăta actele iar Ion Gh. Maurer stătea pe locul din dreapta în față cu un pistol pe genunchi. Mașina era cu capota trasă și nu se vedeau cei din interior. Șoferul a prezentat actele și autorizația specială care erau în regulă. După ce au controlat actele cu lanterna, unul din militari i le-a înapoiat și atunci a observat că în mașină sînt mai multe persoane. Atunci au strigat ca toată lumea să prezinte actele, dar șoferul, cu multă prezență de spirit, pusese mașina în mișcare. Au somat și au tras focuri de armă după mașină dar aceasta se îndepărtase și astfel au scăpat dar șocul emotiv nu i-a părăsit toată noaptea [28]. Din cauză că mergeau cu farurile stinse (camuflaj) trecerea peste Dealul Negru a durat o noapte. Dimineața s-au apropiat de Pitești și au făcut un popas într-o poiană cu brazi înainte de a intra în oraș (la Valea Ursului, pe locul unde este acum champingul). Aici au fost informați de comuniștii de legătură argeșeni asupra evenimentelor și au hotărît să nu se mai oprească la Pitești la casa conspirativă care fusese pregătită și să pornească cît mai repede spre București. Au trecut cu bine prin oraș, organele de control fiind derutate de evenimente, apoi pe drumul spre București — la 50—60 km de Capitală — au fost surprinși de bombardamentul aviației germane din ziua de 24 august, fiind nevoiți să facă mai multe popasuri. Drumul era foarte aglomerat deoarece multă lume se refugia din București din cauza bombardamentului sălbatic al aviației germane. „Nu exista picior de om sau vehicol să meargă spre București, afară de noi, — arată unul dintre cei din mașină — care înaintam ca niște fantome, în direcția în care nimeni nu mergea“ [29]. Tot același arată în continuare : „Pot spune... că în aceste clipe și păsările cerului (în afară de cele metalice) fugeau din București, numai noi insistam pe cît era posibil ca să fim cu un ceas mai devreme la locul datoriei“ [30]. În aceste condiții au ajuns pînă la pădurea Rîioasa de unde au pornit pe jos spre București, unde au ajuns în toiul luptelor ce se dădeau aici pentru neutralizarea trupelor germane și au reușit să ia contact cu comandamentul forțelor patriotice din Capitală care conducea insurecția

---

[26] Ibidem.
[27] *Arhiva O.P. a Comit. jud. Argeș al P.C.R.*, dos. nr. 16 R., fila 21.
[28] Ibidem.
[29] Ibidem, fila 23.
[30] Ibidem.

armată. În acest fel s-a consumat unul — poate nu cel mai important — dintre momentele de înaltă tensiune morală legate de insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

QUELQUES MOMENTS DE LA PRÉPARATION DE L'INSURECTION ARMÉE NATIONALE ANTI-FASCISTE ET ANTI-IMPÉRIALISTE DE 23 AOÛT 1944

Résumé

Sur la foi des documents et des témoignages inédites cette information présente quelques éclarcissséments en ce qui concerne l'organisation des evasion des communistes et anti-impérialistes qui se trouvent dans les camps de concentration en Août 1944.

On met en évidence la maniöre dans la quelle ona été concue cette action les gens qui ont contribuéa sa réalisation le chemin plein de péripéties fait par les evadés en quittant le camp de concentration jusqu à la capitale même dans les jours de l'insurection.

Muzeul județean Argeș — Pitești
Primită în redacție la 25 mai 1978

MUZEOGRAFIE — PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL

FOLOSIREA MATERIALULUI COMPLEMENTAR ÎN EXPOZIŢIA DE ARHEOLOGIE (MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ)

EUGENIA POPESCU

Problema folosirii materialului complementar în expoziţia de arheologie este foarte complexă, iar rezolvarea sa satisfăcătoare nu este uşoară. Acest lucru este cu atît mai dificil cu cît în publicaţiile de specialitate din ţara noastră nu s-au scris studii despre această problemă, iar atunci cînd sînt prezentate realizările expoziţionale ale unor muzee, problema în speţă este tratată tangenţial.

Cu toate acestea, în ţara noastră s-au făcut în ultimii ani progrese însemnate pe această linie, progrese materializate în organizarea a numerose muzee, care prin materialul original bogat dar mai ales prin sistemul de prezentare, rivalizează cu multe muzee din străinătate. Amintim doar cîteva din noile instituţii muzeale sau reorganizări de vechi expoziţii care între timp se perimaseră şi care după părerea noastră, reprezintă o adevărată acumulare valorică din toate punctele de vedere : Muzeul de istorie al României, Muzeul „Porţile de Fier", Muzeul militar central, Muzeul Ploieşti şi cel de la Alba Iulia.

Prezentarea de faţă se referă la modul cum am conceput şi îmbinat folosirea materialului complementar cu cel original pentru orînduirea comunei primitive, sclavagiste şi perioada prefeudală în muzeul judeţului Argeş, colaborarea cu arhitectul şi graficianul de la I.I.S. „Decorativa", pentru a găsi cele mai adecvate şi atractive forme de expunere, în raport cu conţinutul ştiinţific al tematicii şi spaţiul dat. Lucrarea are la bază, în mare măsură, experienţa căpătată în decursul anilor, ca urmare a organizării mai multor expoziţii temporare de arheologie, dar mai ales a celor două expoziţii de bază a Muzeului Argeş — cea deschisă în anul 1966 şi noua sa reorganizare din anul 1974 — într-un spaţiu nou, cel actual.

Pornind de la faptul incontestabil că muzeul zilelor noastre este pe de o parte o instituţie cu caracter ştiinţific, iar pe de alta, un important factor de instruire şi educare a maselor, muzeograful trebuie să dovedească o deosebită pricepere în îmbinarea armonioasă a muncii de cercetare ştiinţifică cu cea de tematician, pentru a reuşi să orînduiască exponatele în ansambluri expoziţionale, bazate pe o selecţie riguros ştiinţifică, care să oglindească momente esenţiale, semnificative ale domeniului în care lucrează. Investigaţiile ştiinţifice şi alcătuirea tematicii sînt condiţionate una de alta şi se completează reciproc. Acest fapt se finalizează numai în expoziţie. Pentru atingerea acestui scop, un element precumpănitor în muzeografie este expunerea atractivă, diferenţiată şi echili-

brată, adecvată spaţiului disponibil, întregită de un material complementar bine gîndit şi folosit cu maximum de eficienţă. De felul cum muzeograful ştie să îmbine într-un tot armonios toate aceste elemente, depinde reuşita expoziţiei, în care piesele originale trebuie să capete un plus de valoare, devenind adevărate instrumente de cunoaştere şi educare a publicului vizitator.

Dacă pentru prima etapă a organizării unei expoziţii, cea a selectării materialului tridimensional şi a alcătuirii tematicii se porneşte de la o cantitate de cunoştinţe acumulate în anii de studiu, cunoştinţe întregite pe parcurs prin munca de cercetare pe care muzeograful, dar şi alţi specialişti, o desfăşoară zi de zi şi de la o colecţie bine închegată, în cele mai multe cazuri, pentru munca propriu-zisă de organizare a unei expoziţii, fiecare dintre noi trebuie să se dovedească a fi şi un artist, de un anumit gen, în a cărei creaţie, prezentarea estetică şi sugestivă a exponatului de muzeu, să fie subordonată nemijlocit conţinutului ştiinţific al realităţilor ce urmează a fi prezentate în expoziţie. Pentru aceasta, problema locului şi rolului materialului complementar în muzeu, ocupă astăzi un loc tot mai însemnat în muzeologie, devenind una din problemele cheie cu care slujitorii acestor lăcaşuri cultural-ştiinţifice, sînt tot mai des confruntaţi.

Ca în oricare alt domeniu de activitate, şi în muzeologie, ritmul trepidant de dezvoltare social-economică impune găsirea de noi forme cît mai adecvate cerinţelor actuale, bazate pe ultimele cuceriri tehnico-ştiinţifice, fără de care nu se poate concepe organizarea unui muzeu modern, corespunzător scopului propus, al instruirii şi educării maselor de vizitatori.

În august 1974, s-a redeschis la Piteşti, expoziţia permanentă a secţiei de istorie. Ea a fost concepută de către realizatori, ca o reflectare a istoriei zonei Argeşului şi a împrejurimilor sale, a locului şi rolului acestor meleaguri în cadrul istoriei naţionale, a progreselor realizate din cele mai vechi timpuri pînă astăzi.

Cercetările întreprinse în ultimii ani, soldate cu colectarea unui bogat material arheologic şi cu noi puncte de vedere privitoare la istoria comunităţilor omeneşti, precum şi obţinerea unui nou spaţiu corespunzător, care a fost amenajat după noile cerinţe ale muzeologiei moderne, ne-a dat posibilitatea revizuirii totale a tematicii şi a vechiului mod de expunere, folosit în precedenta expoziţie.

Materialul complementar folosit este destul de variat, în funcţie de epocă, nevoile de acoperire a unor lipsuri materiale, de subliniere a unor idei şi fenomene caracteristice anumitor perioade. În principal s-a făcut uz de : texte explicative, generale sau de vitrină, hărţi, fotografii, diapozitive, reproduceri, reconstituiri, planuri de săpături arheologice.

Prezentarea paleoliticului, de exemplu, s-a făcut printr-un text general de caracterizare a epocii şi printr-o hartă în care, faţă de hărţile oficiale publicate, s-au marcat ultimele descoperiri făcute în zona Argeşului în anii din urmă. Prin aceasta s-a scos în evidenţă că pe aceste locuri s-a desfăşurat din plin procesul de antropogeneză. Harta are avantajul că poate fi oricînd completată cu eventuale descoperiri paleolitice, iar textul poate fi îmbunătăţit şi schimbat cu uşurinţă fără a fi nevoie de a se apela la executant.

În prezentarea neoliticului, bogăţia materialului arheologic a dat posibilitatea unei prezentări monografice a aşezării fortificate de la Teiu. Sigur că materialul complementar folosit a trebuit să fie subordonat

acestui scop. Fiind una dintre puținele și importantele așezări fortificate din România, s-a început expunerea printr-un text general, asupra evoluției fortificațiilor neolitice. Planul de săpătură a tellului de la Teiu, profile comparative, ale altor fortificații neolitice, reconstituirea pe baza cercetărilor arheologice a așezării, creează posibilitatea vizitatorului de a-și face o imagine completă asupra evoluției sistemului de fortificații neolitice, așezarea de la Teiu reprezentînd punctul terminus în această privință.

Prin expunerea într-un loc central a obiectelor de aramă descoperite la Teiu și printr-un text scurt, s-a marcat un alt fenomen cu adînci implicații economice în viața comunităților neolitice, începutul metalurgiei aramei și practicarea schimbului în natură cu populațiile din bazinul mediteraneean.

Materialul arheologic a fost expus în următoarea ordine :

— unelte cu folosire multiplă ;

— unelte care dovedesc practicarea principalelor ocupații : agricultura, creșterea animalelor și vînătoarea ;

— unelte și produse ale practicării meșteșugurilor torsului, țestului și mai ales a olăritului.

Materialul astfel ordonat este însoțit de etichete.

Tot în această sală, ocupînd un loc central și atrăgînd atenția vizitatorului chiar de la prima vedere, este plasată harta principalelor descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi, descoperiri ce se regăsesc în expoziție. Realizată din punct de vedere tehnic și artistic într-o manieră modernă, înzestrată cu un releu, care dă posibilitatea trecerii în revistă a descoperirilor pe epoci și apoi în ansamblu, acest material complementar este de mare utilitate pentru toate categoriile de vizitatori. Ea demonstrează densitatea populației și continuitatea de locuire în spațiul amintit. Alături, în cadrul aceluiași panou, este redată harta R. S. România, cu marcarea distincă a județului Argeș, pentru ca vizitatorul să-și amintească imediat așezarea geografică exactă a acestui județ în cadrul României.

În sala a doua, problemele au fost axate pe epoca metalelor.

Epoca bronzului, mai puțin cercetată în Argeș, a ridicat probleme mai multe în ceea ce privește folosirea materialului complementar. Textul general de prezentare a epocii este susținut de o gamă variată de unelte descoperite pe cuprinsul întregului județ. În același text s-a subliniat faptul că din punct de vedere etnic și lingvistic, bronzul european se caracterizează prin formarea populațiilor indo-europene, iar în spațiul carpato-balcanic, prin dezvoltarea triburilor trace, din a căror ramură nordică fac parte geto-dacii. N-a fost neglijată nici apariția primei diviziuni sociale a muncii, între păstori și agricultori.

Prezentarea descoperirilor arheologice de la Tițești-Bucșenești, din așezarea aparținînd grupului cultural Tei, a cărei arie cuprinde și Argeșul, s-a completat cu o hartă-diapozitiv, care prezintă aria grupului cultural Tei, iar în medalion România, cu așezările sau necropolele eponime ale culturilor epocii bronzului mijlociu din întreaga țară. Un panou-grafic, reproduce cîteva din frumoasele și cele mai reprezentative decoruri și forme ceramice Tei. Sub acesta, un diapozitiv-vedere generală a acestei așezări, peste care se găsește satul actual.

După cum se constată în acest caz, materialul complementar este mai numeros, aceasta avînd printre altele și scopul de a acoperi o parte

din necesarul de cunoştinţe pe care materialul original mai sărac nu-l poate oferi. Socotim că prin aceasta vizitatorul este ajutat să-şi facă o imagine de ansamblu asupra perioadei prezentate.

În schimb, prezentarea epocii fierului, perioadă din care muzeul nostru posedă cea mai numeroasă colecţie arheologică, abundenţa de material de toate categoriile, a necesitat un material complementar de cu totul altă natură, folosindu-se mai ales fotografii de şantier. Textul general în care s-a subliniat că grupul cultural Ferigile, cu care se începe expunerea, marchează trecerea la cea de a doua epocă a fierului şi că în esenţă este un grup predominant getic, este însoţit şi întregit de o hartă diapozitivată a ariei de locuire nord-tracice, în care s-au marcat în mod special numeroasele descoperiri arheologice din Argeş şi împrejurimi.

Fotografii înfăţişînd diverse etape de cercetare a unui tumul funerar, oferă vizitatorului posibilitatea să înţeleagă cum se ridica un astfel de monument funerar, folosirea sa îndelungată pentru o înmormîntare principală şi pentru mai multe înmormîntări secundare, cantitatea şi componenţa inventarului funerar, ritul şi ritualul de înmormîntare. La aceasta se adaugă o vedere de proporţii a locului pe care a fost amplasată una din cele mai de seamă necropole din Argeş, cea de la Tigveni.

Cum, descoperirile aparţinînd grupului cultural Ferigile sînt toate de natură funerară şi se datează în secolele VI—IV î.e.n., expunerea în continuare a istoriei populaţiei dacice din epoca sa clasică şi pînă în anul 106 e.n., s-a bazat, în principal, pe descoperirile din marea aşezare de la Cetăţeni. Şi în acest caz, s-a folosit un procedeu întrucîtva deosebit. Lăsînd pe plan secundar unele aspecte ale culturii dacice, aspecte întîlnite în toate muzeele, pornind de la principala caracteristică a aşezării de la Cetăţeni, aceea de depozit de mărfuri destinate schimbului dintre comunităţile de la nord şi sud de Carpaţi, dar mai ales între acestea, Arhipeleagul Egeean şi Orientul Apropiat, accentul a căzut asupra acestei activităţi.

În expoziţie s-a folosit pe lîngă materialul arheologic care atestă acest fapt : amfore greceşti şi locale, monede republicane romane şi dacice, ceramică şi podoabe de import, un text-citat din scrierile istoricului antic Polibiu în care se enumeră produsele vehiculate pe calea schimbului între regiunile mai sus amintite.

Prin grafică şi fotografii s-au mărit inscripţiile greceşti de pe mănuşile de amfore, s-a desenat conturul unei amfore întregi, pentru că cele descoperite în săpătură sînt fragmentare. Un alt text mai mic subliniază faptul că la început schimbul între lumea elenistică şi cea dacică se făcea pe baza trocului primitiv. În sec. I î.e.n. o dată cu pătrunderea monedei republicane romane şi a baterii de monedă proprie de către daci, schimbul se face şi pe bază de monedă, aşa cum s-a dovedit pe baza cercetărilor arheologice.

Expunerea unor dovezi de existenţă a unui atelier de bijutier la Cetăţeni, ca şi a celor două tezaure de podoabe dacice din argint, descoperite la Rociu şi Bălăneşti, a fost folosită ca pretext de a releifa dezvoltarea meşteşugului prelucrării argintului la geto-daci. În textul explicativ s-a accentuat că în sec. I î.e.n. acest meşteşug atinge apogeul său, dar, că la baza sa stă o tradiţie mai veche, traco-getică, cu rădăcini adînci care pot fi urmărite pînă cel puţin în sec. VI î.e.n. Prin fotografii — reproduceri mărite — a unor obiecte de artă celebre descoperite în România : coiful de argint aurit de la Agighiol, cel de la Coţofeneşti, aplice

din tezaurul de Craiova, rhytonul de la Poroina, vase şi podoabe de la Sîncărieni etc., ideea subliniată în text capătă o dovadă în plus a acestui adevăr.

Prezentarea istoriei geto-dacilor se încheie cu un impunător moment intitulat sugestiv „Daci şi romani", compus din două hărţi mari pe sticlă, cea a Daciei în secolele V î.e.n.—I e.n. şi cea a Daciei în timpul stăpînirii romane. Momentul ocupă un loc central dominînd sala a treia, care prezintă pe lîngă aşezarea de la Cetăţeni, stăpînirea romană în Dacia şi tot restul mileniului I e.n. Hărţile se suprapun peste o copie de pe o metopă a Columnei lui Traian. Aceasta şi cele două medalioane — basorelief — înfăţişînd pe Decebal şi Traian, plasate imediat sub titlul monumentului, urmăresc să sugereze vizitatorului că la baza formării limbii şi poporului român stă simbioza daco-romană, simbioză începută înainte de cucerire.

Peste cristalul vitrinei din stînga momentului descris mai sus, vitrină în care s-au expus piese de armament roman, s-au scris două citate :

— Strabo, VII, 3, 11, în care se subliniază crearea de către Burebista a unui stat puternic şi întins ;

— Dio Cassius, LXVII, 6, referitor la Decebal cel priceput în ale războiului, potrivnic de temut pentru romani.

Pe acelaşi cristal a fost caracterizată perioada stăpînirii romane, punîndu-se accent mai ales pe procesul romanizării treptate a populaţiei băştinaşe şi a progreselor vieţii social-economice, intrarea Daciei în orbita sistemului sclavagist clasic roman.

Întrucît materialul tridimensional expus provine din castrul Jidava, situat pe limesul transalutan, limes care străbate judeţul Argeş de la un cap la celălalt, s-a scris un alt text general, aşezat în dreapta momentului „Daci şi romani". Acesta se referă în prima parte, la puternicul sistem defensiv creat de romani în scopul păstrării provinciei Dacia. În partea a doua a textului se arată care sînt castrele descoperite pe traseul argeşean al limesului transalutan. Sub text, peste un diapozitiv reprezentînd o vedere generală a zonelor consolidate din ruinele castrului, s-a expus planul acestuia, îmbinare foarte sugestivă pentru vizitator, care îşi poate face o imagine completă asupra arhitecturii şi masivităţii zidurilor cetăţii, precum şi asupra întinderii sale.

Pe un panou separat, cu litere mari, aurii, peste un fond deosebit decît cel folosit pînă acum pentru unele sublinieri, s-a plasat textul despre formarea limbii şi poporului român. Din textul respectiv se reţin două idei fundamentale : romanizarea treptată a populaţiei băştinaşe şi păstrarea activă a acestei romanităţi şi după anul 271, în perioada migraţiilor. Acesta a fost plasat înainte de etalarea dovezilor de cultură materială provincial-romană.

Tezaurul de denari imperiali romani (4 023 de piese) descoperit la Sîmbureşti între limesul alutan şi transalutan, este însoţit de fotografii mărite reprezentînd aversul şi reversul cîte unei monede din fiecare emisiune, în ordine cronologică. Procedeul acesta a fost utilizat din cauză că monedele fiind prea mici nu se poate citi legenda şi nici vedea bine capul împăraţilor emitenţi.

Materialele arheologice de la Mătăsaru sînt însoţite de o fotografie — aspect de săpătură — în care se văd clar cîteva gropi de provizii şi

groapa unui semibordei, iar în text se atrage atenţia asupra influenţei romane care s-a exercitat asupra populaţiei de daci liberi din afara provinciei Dacia, încă din a doua jumătate a secolului II e.n., influenţă vizibilă şi în alte descoperiri ulterioare ca cele de la Vrăneşti şi Chilia, datate în secolele III—IV şi cele de la Mogoşani din sec. IV e.n.

În textul general de prezentare a aşezării de la Bîrlogu s-a subliniat că locuitorii săi se ocupau cu agricultura, păstoritul şi meşteşugurile, iar în harta imediat următoare, harta formaţiunilor politice româneşti din secolele X—XII, a fost marcată şi această aşezare.

Harta este ultimul material complementar care încheie. Ea a fost realizată din cristal pe care s-au marcat principalele descoperiri arheologice din epoca respectivă şi localizarea primelor formaţiuni prestatale. Cristalele se suprapun peste un fundal din ciment autocravizat, reprezentînd schematic formele de relief ale României.

Ca un element general valabil pentru tot muzeul, este marcarea, pe pazia de aluminiu de deasupra vitrinelor, cu litere mari în relief, denumirea fiecărei perioade şi încadrarea cronologică a descoperirilor prezentate.

Etichetele sînt simple, tipărite pe hîrtie colorată care se armonizează cu fundalul vitrinelor. Pentru fiecare staţiune arheologică s-a aplicat o etichetă mare centrală şi apoi altele mai mici pe categorii de obiecte şi rar pentru un singur obiect. Acest sistem prezintă avantajul evitării repetării de fiecare dată a localităţii de unde provine obiectul şi a datării, acestea marcîndu-se numai o singură dată în eticheta generală.

Pentru a se sparge monotonia şi stereotipia în prezentare şi pentru a scoate în evidenţă, acolo unde a fost necesar, unele obiecte de importanţă deosebită, s-au aplicat pe fundalul vitrinelor aplice îmbrăcate cu postav colorat. Aşa s-a procedat în cazul uneltelor de la Teiu, cele din epoca bronzului, podoabe dacice, monedele etc.

Pentru unele categorii de obiecte foarte mari, care nu încăpeau în vitrine, s-au folosit podiumuri capitonate cu acelaşi motex cu care s-a acoperit întreaga suprafaţă a podelei din muzeu.

Nu avem pretenţia de a fi găsit cea mai potrivită proporţie dintre materialul original şi cel complementar şi nici forma cea mai adecvată de prezentare a sa. Chiar din primele luni de după deschiderea muzeului, ne-am dat seama de unele neajunsuri şi lipsuri. Aşa de exemplu, textele, din lipsă de înţelegere din partea executantului şi a caracterului stas a unor materiale folosite, au fost scrise cu acelaşi caracter de literă, fără posibilitatea unor sublinieri necesare. Un alt neajuns al textelor este generat de faptul că fiind scrise pe cristalul vitrinei, destul de aproape de sursa de lumină, sînt greu lizibile din cauza reflexiei. Altele şi nu întotdeauna cele mai puţin importante, sînt scrise cu litere mult prea mici, făcînd mai ales pe vizitatorul individual să le treacă cu vederea.

În sfîrşit, atît hărţile realizate pe cristal, cît şi textele scrise cu litere din material plastic lipite pe cristal, trebuie mereu controlate pentru a remedia deteriorările produse prin deslipirea literelor în timpul curăţeniei sau din cauza trepidaţiilor.

Pe marginea celor de mai sus, se pot desprinde cîteva concluzii general valabile cu privire la folosirea materialului complementar în expoziţia de arheologie:

— Materialul complementar trebuie să se subordoneze ideilor tematice şi conţinutului ştiinţific al acestora şi nu invers.

— Ca şi în cazul alcătuirii tematicii, pentru materialul complementar este necesară o cercetare şi selectare prealabilă, riguros ştiinţifică a materialului ce se va folosi.

— Armonizarea şi adaptarea materialului complementar la spaţiul de organizare a expoziţiei, mobilierul de muzeu şi sistemul de iluminat folosit. Aici intervine în mare măsură colaborarea muzeografului tematician cu arhitectul şi graficianul. De felul cum aceşti factori reuşesc să se pună de acord depinde, mai ales, ţinuta artistică a expoziţiei.

— Stabilirea unei proporţii între materialul original şi cel complementar, de aşa manieră, încît balanţa să încline întotdeauna în favoarea materialului tridimensional original.

— Păstrarea constantă a acestei proporţii în întreaga expoziţie.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș-Pitești. Redeschiderea expoziției de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeșeană l-a adus acestui mre eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste cîteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziției de bază, se cuvine să ne oprim cîteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Pînă în aprilie 1970 Muzeul județean Argeș ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel și un demisol. La demisol, 5 camere și un coridor serveau, în condiții necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie și naturale), de depozite (istorie și naturale), de magazii, de birouri pentru muzeografi și pentru personalul administrativ, și de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziția de bază a secției de istorie care mergea numai pînă la formarea statului feudal Țara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular județean Argeș, rămînînd liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului județean Argeș. Clădirea, aflată în centrul orașului Pitești (str. Horia, Clașca și Crișan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeș. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraș, este compusă din demisol, parter și etaj. S-a hotărît ca la etajul clădirii să se organizeze expoziția de bază a secției de istorie, la parter să se organizeze expoziția de bază a secției de științele naturii, iar la demisol și în unele camere de la parter și etaj care n-au intrat în expoziție să funcționeze laboratoarele, birourile, depozitele, magaziile, biblioteca etc. Un spațiu generos se afla acum la dispoziția muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziției de bază a secției de istorie[1]. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secției de istorie de la Muzeul județean Argeș format din Eugenia Popescu — istorie veche și prefeudalism, Spiridon Cristocea — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu și Nicolina Coman — istorie modernă și contemporană.

prima dată cînd se organiza o expoziție de bază a istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a județului Argeș, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice și în alte instituții pentru a depista, selecta și aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei județului Argeș. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziției, membrii secției de istorie n-au acționat în mod haotic, întîmplător, ci s-au condus după niște principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deși în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expozițională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica și expoziția trebuie să cuprindă istoria județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Faptul că în Argeș s-au descoperit unelte ale culturii de prund și importante așezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeșului trece limes transalutanus și că aici au fost primele două capitale ale Țării Românești, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenței Țării Românești și că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Constantin Brîncoveanu și-au avut aici reședințe domnești temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne și contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeșenii și-au adus o contribuție de seamă, faptul că în Argeș comuniștii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluției socialiste în Argeș s-au construit importante obiective economico-sociale și culturale, au impus prezentarea istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria județului Argeș expoziția ar fi pierdut din forța sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înțeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria județului Argeș în contextul istoriei naționale așa cum s-a desfășurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente și în expoziția noastră. Astfel, sînt expuse hărți (Dacia în timpul lui Burebista și Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiunile politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalități sau ale

---

La îmbogățirea tematicii și-au adus contribuția: conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Argeș, și prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo și Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere și mulțumim și cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu și graficianului Constantin Șorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca și interesul depus la reușita acestei expoziții și-au depășit cu mult sarcinile de servici.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIŢIEI DE BAZĂ A SECŢIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziţia de bază a secţiei de istorie de la Muzeul judeţean Argeş-Piteşti. Redeschiderea expoziţiei de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeşeană l-a adus acestui mre eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste cîteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziţiei de bază, se cuvine să ne oprim cîteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Pînă în aprilie 1970 Muzeul judeţean Argeş ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel şi un demisol. La demisol, 5 camere şi un coridor serveau, în condiţii necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie şi naturale), de depozite (istorie şi naturale), de magazii, de birouri pentru muzeografi şi pentru personalul administrativ, şi de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziţia de bază a secţiei de istorie care mergea numai pînă la formarea statului feudal Ţara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular judeţean Argeş, rămînînd liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului judeţean Argeş. Clădirea, aflată în centrul oraşului Piteşti (str. Horia, Claşca şi Crişan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeş. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraş, este compusă din demisol, parter şi etaj. S-a hotărît ca la etajul clădirii să se organizeze expoziţia de bază a secţiei de istorie, la parter să se organizeze expoziţia de bază a secţiei de ştiinţele naturii, iar la demisol şi în unele camere de la parter şi etaj care n-au intrat în expoziţie să funcţioneze laboratoarele, birourile, depozitele, magaziile, biblioteca etc. Un spaţiu generos se afla acum la dispoziţia muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziţiei de bază a secţiei de istorie [1]. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secţiei de istorie de la Muzeul judeţean Argeş format din Eugenia Popescu — istorie veche şi prefeudalism, Spiridon Cristocea — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu şi Nicolina Coman — istorie modernă şi contemporană.

prima dată cînd se organiza o expoziție de bază a istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a județului Argeș, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice și în alte instituții pentru a depista, selecta și aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei județului Argeș. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziției, membrii secției de istorie n-au acționat în mod haotic, întîmplător, ci s-au condus după niște principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deși în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expozițională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica și expoziția trebuie să cuprindă istoria județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Faptul că în Argeș s-au descoperit unelte ale culturii de prund și importante așezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeșului trece limes transalutanus și că aici au fost primele două capitale ale Țării Românești, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenței Țării Românești și că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Constantin Brîncoveanu și-au avut aici reședințe domnești temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne și contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeșenii și-au adus o contribuție de seamă, faptul că în Argeș comuniștii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluției socialiste în Argeș s-au construit importante obiective economico-sociale și culturale, au impus prezentarea istoriei județului Argeș din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria județului Argeș expoziția ar fi pierdut din forța sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înțeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria județului Argeș în contextul istoriei naționale așa cum s-a desfășurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente și în expoziția noastră. Astfel, sînt expuse hărți (Dacia în timpul lui Burebista și Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiunile politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalități sau ale

---

La îmbogățirea tematicii și-au adus contribuția : conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Argeș, și prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo și Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cărora le mulțumim și pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere și mulțumim și cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu și graficianului Constantin Șorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca și interesul depus la reușita acestei expoziții și-au depășit cu mult sarcinile de servici.

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE A EXPOZIȚIEI DE BAZĂ A SECȚIEI DE ISTORIE DE LA MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ

SPIRIDON CRISTOCEA

La 21 august 1974 s-a redeschis expoziția de bază a secției de istorie de la Muzeul județean Argeș-Pitești. Redeschiderea expoziției de bază, cu două zile înainte de împlinirea a 30 de ani de la insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, a fost un omagiu pe care muzeografia argeșeană l-a adus acestui mre eveniment din istoria patriei noastre. Totodată, această redeschidere cinstea un alt mare eveniment care urma să aibă loc peste cîteva luni, Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Înainte de a vorbi de principiile care au stat la baza organizării expoziției de bază, se cuvine să ne oprim cîteva momente asupra împrejurărilor care au făcut posibilă această redeschidere. Pînă în aprilie 1970 Muzeul județean Argeș ocupa pe bulevardul Republicii, nr. 66, o clădire cu un singur nivel și un demisol. La demisol, 5 camere și un coridor serveau, în condiții necorespunzătoare, de laboratoare (foto, restaurare istorie și naturale), de depozite (istorie și naturale), de magazii, de birouri pentru muzeografi și pentru personalul administrativ, și de bibliotecă. În cele 6 camere de la nivelul clădirii se afla expoziția de bază a secției de istorie care mergea numai pînă la formarea statului feudal Țara Românească, inclusiv. La începutul anului 1970, clădirea Consiliului Popular județean Argeș, rămînînd liberă prin mutarea Consiliului într-o clădire nou construită, a fost dată Muzeului județean Argeș. Clădirea, aflată în centrul orașului Pitești (str. Horia, Clașca și Crișan nr. 44), a fost construită în 1898—1899 ca sediu pentru Prefectura Argeș. Această clădire, una din cele mai frumoase din oraș, este compusă din demisol, parter și etaj. S-a hotărît ca la etajul clădirii să se organizeze expoziția de bază a secției de istorie, la parter să se organizeze expoziția de bază a secției de științele naturii, iar la demisol și în unele camere de la parter și etaj care n-au intrat în expoziție să funcționeze laboratoarele, birourile, depozitele, magaziile, biblioteca etc. Un spațiu generos se afla acum la dispoziția muzeului.

Imediat după mutare a început o muncă intensă de elaborare a tematicii expoziției de bază a secției de istorie [1]. Deoarece era pentru

1. Tematica a fost elaborată de colectivul secției de istorie de la Muzeul județean Argeș format din Eugenia Popescu — istorie veche și prefeudalism, Spiridon Cristocea — istorie medie, Teodor Mavrodin, Gheorghe Deaconu și Nicolina Coman — istorie modernă și contemporană.

prima dată cînd se organiza o expoziţie de bază a istoriei judeţului Argeş din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi, deoarece nu exista publicată o istorie a judeţului Argeş, colectivul de redactare a tematicii a trebuit să consulte numeroase lucrări de specialitate, să cerceteze în arhive, biblioteci, muzee, monumente istorice şi în alte instituţii pentru a depista, selecta şi aduna cele mai semnificative materiale care să ilustreze principalele momente ale istoriei judeţului Argeş. În munca de cercetare, de elaborare a tematicii, de organizare a expoziţiei, membrii secţiei de istorie n-au acţionat în mod haotic, întîmplător, ci s-au condus după nişte principii bine stabilite de la început, ori care s-au definit pe parcursul acestei munci. Deşi în elaborarea tematicii ne-am condus după anumite principii, iar în realizarea expoziţională a tematicii după alte principii, dat fiind faptul că ele se întrepătrund, noi le prezentăm în conexiunea lor, fără a le delimita.

Încă de la început s-a stabilit că tematica şi expoziţia trebuie să cuprindă istoria judeţului Argeş din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi. Faptul că în Argeş s-au descoperit unelte ale culturii de prund şi importante aşezări din neolitic, bronz, fier, faptul că pe teritoriul Argeşului trece limes transalutanus şi că aici au fost primele două capitale ale Ţării Româneşti, faptul că aici au avut loc unele din luptele pentru păstrarea independenţei Ţării Româneşti şi că domni ca Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Şerban Basarab, Constantin Brîncoveanu şi-au avut aici reşedinţe domneşti temporare, faptul că la marile evenimente ale istoriei moderne şi contemporane (1821, 1848, 1859, 1877, 1916—1918, 1944) argeşenii şi-au adus o contribuţie de seamă, faptul că în Argeş comuniştii, înfruntînd teroarea, au luptat pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, faptul că în perioada revoluţiei socialiste în Argeş s-au construit importante obiective economico-sociale şi culturale, au impus prezentarea istoriei judeţului Argeş din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi.

Dacă am fi prezentat numai istoria judeţului Argeş expoziţia ar fi pierdut din forţa sa instructiv-educativă, vizitatorii n-ar fi înţeles anumite fenomene istorice. De aceea, am prezentat istoria judeţului Argeş în contextul istoriei naţionale aşa cum s-a desfăşurat în realitate. Momentele importante ale istoriei românilor sînt prezente şi în expoziţia noastră. Astfel, sînt expuse hărţi (Dacia în timpul lui Burebista şi Decebal, Dacia în timpul stăpînirii romane şi Dobrogea romană, Formaţiunile politice româneşti sec. IX—XI, Formaţiunile politice româneşti sec. XII—XIII, Ţara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Ţările române unite sub Mihai Viteazul, Revoluţia de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918, Desfăşurarea operaţiunilor militare în timpul insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste etc.), documente, fotografiile unor personalităţi sau ale

---

La îmbogăţirea tematicii şi-au adus contribuţia: conf. univ. Ion Ardeleanu, director adj. la Muzeului de istorie a partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România, lector univ. Iulian Antonescu, director adj. în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, prof. Iulian Rizea, inspector la Comitetul judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă Argeş, şi prof. Stelian Popescu, Aurelian Teodorescu, Silvia Furo şi Herbert Rabinovici de la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România, cărora le mulţumim şi pe această cale.

Ne face o deosebită plăcere şi mulţumim şi cu această ocazie arhitectului Radu Nisipescu şi graficianului Constantin Şorcaru, ambii de la I. S. Decorativa, care prin munca şi interesul depus la reuşita acestei expoziţii şi-au depăşit cu mult sarcinile de servici.

unor evenimente din istoria țării etc. Prezentarea istoriei județului Argeș în contextul istoriei naționale permite ca unele lecții de istorie să se desfășoare în muzeu și nu în clasă.

La baza tratării evenimentelor istorice în muzeu au stat tezele materialismului istoric, concepția despre istorie și societate a P.C.R. : „Valoarea unei istorii cu adevărat științifice — arată tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU — constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor“ [2].

O deosebită importanță s-a acordat problemei continuității daco-romanilor și procesului de formare a limbii și a poporului român, legăturilor economice, politice și culturale de-a lungul veacurilor dintre țările române, luptei pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale, luptei pentru unitatea națională, luptei comuniștilor împotriva exploatării capitaliste.

În alcătuirea tematicii membrii secției de istorie au adoptat, ca principiu, îmbinarea criteriului cronologic cu cel pe probleme. În cadrul succesiunii cronologice a istoriei (orînduiri, secole, perioade etc.) s-a prezentat situația economică, socială, politică și culturală, insistîndu-se asupra momentelor cînd Argeșul a jucat un rol de seamă în istoria țării.

Elaborînd tematica, muzeografii au avut în vedere (și au reușit acest lucru) că expoziția se adresează atît specialiștilor, dar și marelui public, căruia trebuie să-i creezi posibilitatea de a cunoaște trecutul, și, în același timp, să-i deschizi porțile spre o educație conformă spiritului societății noastre. Expoziția oferă specialiștilor material documentar pentru cercetarea diferitelor probleme ale istoriei, iar pentru vizitatori ea este un mijloc eficient de instrucție și educație.

Deoarece clădirea n-a fost construită pentru a adăposti un muzeu, s-a încercat să se amenajeze, atît cît a permis rezistența ei, spațiul necesar unei expoziții. Prin demolarea unor pereți despărțitori, a unor coridoare, s-au mărit în lungime unele săli, s-au mărit ușile existente, iar pentru asigurarea circuitului s-au trasat uși noi. În urma acestor modificări s-a creat un spațiu expozițional corespunzător.

În alegerea mobilierului pentru expunere s-a ținut cont de arhitectura clădirii. Cele 12 săli care adăpostesc expoziția au foarte multe ferestre (27), și s-ar fi pierdut mult spațiu de expunere. De aceea, s-au placat pereții cu panouri de lemn și pe ele s-au montat, continuu, vitrinele. Aceste panouri, care servesc și de fundal vitrinelor, astupă numai ferestrele nu tot peretele pe înălțimea sa, în acest fel evitîndu-se a se realiza un mod de expunere „casă în casă“. Vitrinele sînt de două feluri : unele pentru obiecte mari (înalte de 1,50 m, late de 0,80 m, și adînci de 0,50 m), și altele pentru grafică și obiecte mici (înalte de 1,50 m, late de 0,80 m și adînci de 0,20 m).

Deoarece sălile nu sînt prea late, s-a evitat pe cît s-a putut montarea unor vitrine de centru care ar fi micșorat și mai mult spațiul. Am preferat să nu expunem tot materialul, să avem probleme în selectarea acestuia, decît să montăm vitrine de centru care ar fi dus la micșorarea spațiului pentru vizitatori. Din cele 12 săli, doar în două s-au montat vitrine de centru, iar în alte 3 s-au montat podiumuri care nu micșo-

2. Nicolae Ceaușescu, România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, vol. I, Editura politică, 1968, p. 338.

rează sălile. În vitrinele de centru am expus obiecte pe care nu le puteam expune în vitrinele de perete.

Alegînd acest mobilier de expunere, am renunțat total la lumina naturală, care, după cum se știe, dăunează stării de conservare a obiectelor mai mult decît cea artificială. Toate vitrinele au în partea de sus lumină proprie (casete cu tuburi fluorescente), iar unele obiecte mai importante sînt iluminate prin spoturi. Tot prin spoturi sînt iluminate și momentele. Se poate doza intensitatea luminii în fiecare vitrină în funcție de natura și importanța obiectelor expuse. Faptul că lumina se aprinde pe grupuri de săli prin comandă de la distanță de către supraveghetor prezintă un dublu avantaj : se face economie de energie electrică și se păstrează starea de conservare a obiectelor.

O problemă căreia i s-a acordat o mare importanță și care a comportat numeroase discuții a fost repartizarea spațiului expozițional. Deoarece pentru istoria veche și feudală aveam multe obiecte tridimensionale, și din dorința de a se evita monotonia, s-a încercat să se afecteze acestor orînduiri două treimi din spațiul expozițional. Rămînea însă pentru marile probleme ale istoriei moderne și contemporane puțin spațiu. De aceea, ținînd cont de rolul pe care trebuie să-l aibă muzeul în educarea patriotică a vizitatorilor, s-a hotărît ca jumătate din spațiul expozițional să fie destinat istoriei vechi și medii, iar cealaltă jumătate să fie destinată istoriei moderne și contemporane. Pentru a se evita monotonia în partea rezervată istoriei moderne și contemporane s-au depistat și expus obiecte tridimensionale, recurgîndu-se și la alte mijloace. Acum, după deschiderea expoziției, considerăm că spațiul a fost bine repartizat.

O altă problemă majoră pe care muzeografii, arhitectul și graficianul de la I. S. Decorativa s-au străduit să o rezolve a fost înlăturarea uniformității în expunerea muzeistică. Expoziția trebuia să aibă personalitatea sa, să se deosebească de celelalte expoziții din țară, să fie atractivă, să captiveze pe vizitatori, și să nu obosească prin monotonia ei. Mijloacele pe care le-am folosit în atingerea acestui scop au fost multiple. Expunem în continuare cîteva din mijloacele folosite, fără a avea pretenția că le-am epuizat.

Pe lîngă faptul că s-au expus cît mai multe obiecte tridimensionale originale, s-a căutat ca la o temă să fie expuse obiecte cît mai diverse. Astfel, la tema : Relațiile comerciale ale județului Argeș în sec. XVII—XVIII, am expus, în afară de documente, tezaurele monetare descoperite în județul Argeș, tipsiile de la Ștefănești importate de la Brașov, călimări și centuri importante din Occident, lacăte și chei importate din Transilvania, vase și scărpinători importate din Orient etc.

În expunerea acestor obiecte originale s-a ținut cont și de importanța lor. Dacă majoritatea obiectelor au fost expuse în vitrine avînd ca fundal un panou din lemn, obiectele foarte importante, care trebuiau scoase în evidență, au fost expuse în vitrine avînd fundalul îmbrăcat cu stofă. Unele obiecte valoroase (tezaurele dacice de argint de la Rociu și Bălănești, podoabele descoperite în mormîntul lui Vladislav I Vlaicu, o haină domnească, o tavă din 1706, un tun din 1745, ceasul orașului Pitești din 1874 etc.) au fost expuse fiecare în cîte o vitrină sau pe un podium. Au fost cazuri cînd în aceeași vitrină au fost expuse atît obiecte foarte importante cît și obiecte mai comune. Pentru a le scoate însă în evidență, obiectele valoroase (tezaurul de denari imperiali romani de la

Sîmburești, ceasul lui I. C. Frimu) au fost expuse pe etajere îmbrăcate în catifea violetă. Lîngă unele obiecte valoroase, dar de mici dimensiuni (denarii de la Sîmburești, ștampilele de pe mănușile amforelor grecești de la Cetățeni) am așezat fotocopii mult mărite. De asemenea, asupra unor obiecte valoroase au fost concentrate fascicolele de lumină ale spoturilor.

Ca în orice muzeu, am folosit mult material auxiliar, deși am căutat să existe un echilibru pe ansamblul expoziției între materialul auxiliar și original. Folosirea însă a acestui material auxiliar s-a făcut în așa fel încît el a spart uniformitatea, a dat culoare expoziției. Am să dau cîteva exemple, și voi începe cu cel al fotografiilor. Dacă am fi folosit în întreaga expoziție numai fotografii alb-negru, aceasta ar fi părut uniformă, cenușie. De aceea, pînă la 1921, cu cîteva excepții, am folosit numai fotografii sepia, care crează mai bine atmosfera de epocă, iar după aceea fotografii alb-negru. Expunerea unor fotografii color (N. Bălcescu, Al I. Cuza), a unor picturi (Tudor Vladimirescu), a unor diapozitive color (castrul roman de la Jidava, hărți, și a unor diapozitive alb-negru (vizitele de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul Argeș și obiectivele economice, sociale, culturale construite în Argeș în anii revoluției socialiste) au contribuit de asemenea la înlăturarea monotoniei.

Expunerea unor hărți care se deosebesc între ele nu numai prin dimensiuni, dar și prin modul de realizare tehnico-artistică, a făcut expoziția mai atractivă. Astfel, s-au expus hărți diapozitiv color (Paleoliticul, mezoliticul și neoliticul pe teritoriul patriei noastre, aria de răspîndire nord tracică sec. VI—IV î.e.n., Aria culturii Tei, Localitățile din Țara Românească care fac comerț cu Transilvania prin Brașov la 1554, Răscoala populară 1655, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Principatele unite în 1859, România după 1918), tempera (Țările române în sec. XVIII și la începutul sec. al XIX-lea), pe plastic (Prezența Argeșului în relațiile economice ale României), pe sticlă (Dacia înainte de cucerirea romană, Dacia în timpul stăpînirii romane și Dobrogea romană, Formațiunile politice românești sec. IX—XI, Formațiuni politice românești sec. XII—XIII, Țara Românească în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țările române unite sub Mihai Viteazul, Desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste). Hărțile de mari dimensiuni, Principalele descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi, Monumente storice și de artă feudală din Argeș, Obiective economico-sociale din Argeș, executate prima din ipsos, a doua din lemn, și a treia din aluminiu, sînt nu numai realizări artistice deosebite, dar prin dotarea lor cu releu electric își îndeplinesc mai bine rolul în cadrul expoziției.

Și prin felul în care au fost concepute și realizate textele, s-a înlăturat monotonia. Textele, scurte și concise, au fost scrise majoritatea cu litere albe de plastic de trei dimensiuni, după importanța lor. Textele mai importante au fost scrise cu litere de culoare albă, din plastic, pe cristale avînd în spate panouri îmbrăcate în stofă, sau cu litere de culoare aurie (textul privind formarea limbii și a poporului român). Prin titluri de panouri (Școala domnească din Cîmpulung, Tipografia de la Cîmpulung etc.) am anunțat ceea ce cuprinde panoul respectiv, iar prin titluri scrise pe pazie (Legături comerciale sec. XIV—XVI, Situația politică sec. XVII—XVIII etc.) am anunțat o problemă mai mare.

Un mijloc eficient de înlăturare a uniformității, de creștere a interesului vizitatorilor, a fost expunerea unor facsimile și mulaje. Facsimilele și mulajele unor documente (Privilegiul comercial acordat brașo-

venilor în 1368 de Vladislav I Vlaicu, Privilegiul acordat braşovenilor în 1413 de Mircea cel Bătrîn, Scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung etc.), cărţi (Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, Molitvelnic slavon 1635, Antologhion slavon 1635 etc.), pietre de mormînt (Nicolae Alexandru, Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi), sigiliul Cîmpulungului, al lui Mircea cel Bătrîn, al lui Mihai Viteazul etc.), steaguri (steagul Regimentului 4 Argeş, steagurile unor regimente participante la războiul antihitlerist), deşi mai costisitoare, reţin mai mult atenţia vizitatorilor decît expunerea fotografiilor acestor obiecte. Folosind facsimilele şi mulajele, trebuie acordată o mare atenţie executării lor. Ele trebuie să pară cît mai autentice, vizitatorul să nu sesizeze faptul că sînt copii.

Unul din cele mai importante mijloace, prin care am urmărit înlăturarea uniformităţii, este cel al momentelor. Cele 10 momente din expoziţia noastră (Daci şi romani, Curtea de Argeş şi Cîmpulung primele capitale ale Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrîn, Neagoe Basarab, Unirea ţărilor române sub Mihai Viteazul, 1821, 1848, 1859, 1877, 23 august 1944), pe care nu le prezentăm, întrucît despre ele se poate vorbi separat, prin felul cum au fost realizate din punct de vedere arhitectural şi grafic, se detaşează de restul expoziţiei, captează atenţia vizitatorilor.

O contribuţie de seamă la reuşita expoziţiei a avut-o strînsa colaborare dintre muzeografi, pe de o parte, şi arhitect şi grafician, de cealaltă parte. La baza acestei munci comune a stat dorinţa de a găsi cele mai bune soluţii, de a depăşi greutăţile pe care o asemenea muncă le ridică.

Considerăm că prin bogăţia, varietatea şi valoarea pieselor muzeistice pe care le conţine, prin sistemul de expunere a acestora, expoziţia de bază a secţiei de istorie de la Muzeul judeţean Argeş constituie o însemnată realizare a muzeografiei argeşene şi chiar româneşti.

LIMBAJUL TOPONIMIC AL PORTULUI POPULAR ROMÂNESC

GRIGORE CONSTANTINESCU

Act al genezei noastre în spaţiul carpato-danubiano-pontic, Columna împlîntată în inima imperiului roman, prin vrerea lui Traian, a împlîntat ea însăşi, în memoria timpului, mărturii despre Dacia, vatra în care s-a plămădit, din luptă şi pace, poporul român.

În spirala scenelor de adevăr şi istorie de pe Columnă, desluşim limbajul portului strămoşesc pe care l-am păstrat ca pe o comoară, în luminile şi în negurile veacurilor, îmbogăţindu-l mereu.

Din sufletul acestui spaţiu mioritic, limbajul portului popular românesc, încrustat în memoria pămîntului străbun, glăsuieşte despre rădăcinile noastre milenare.

Ca într-un imens hrisov, pămîntul ţării a făcut să dăinuiască, în numele locurilor, mărturii ale civilizaţiei create de-a lungul vremii prin munca neîntreruptă a poporului.

Toponimia reprezintă, astfel, o arhivă vie, în care stă înscris, temeinic şi cuprinzător, limbajul portului popular românesc, relevînd, prin enunţarea materiilor prime, a materialelor rezultate din prelucrarea acestora, prin elemente ale industriei casnice textile, prin ocupaţii determinate de port şi, mai ales, prin piesele de bază ale costumului popular românesc, origini şi influenţe, stabilitate şi continuitate.

MATERIILE PRIME ŞI PRELUCRAREA ACESTORA REFLECTATE ÎN TOPONIMIE

„Muică cînepă, te-adapă
din topilă, de mă-mbracă ;
meliţa să-ţi cînte doru,
eu să-ţi împletesc fuioru'".

(Cîntec popular)

Piesele de port popular tradiţional erau realizate din : lînă, in, cînepă, piei de animale — materii prime de bază, cărora li se adaugă, începînd cu secolul al XVII-lea, bumbacul.

Ogoare destinate cultivării cînepei şi inului, topile, unde avea loc procesul de macerare a fibrelor lemnoase din tulpina plantei, au căpătat şi şi-au păstrat numele, reflectînd preocupări determinate de necesitatea producerii şi prelucrării acestor importante materii prime. Astfel, pe baza

apelativului c î n e p ă, s-au format toponime, prin precizarea locului unde se cultiva planta :

— vale : *Valea Cînepei* :
  — în Brădiceni — Botoşani ;
  — în Slobozia — Ialomiţa ;
  — în Gropniţa — Iaşi, adăugîndu-se, pentru ultimul caz, explicaţia subînţeleasă, de fapt : „S-a numit aşa de la producţiunea cînepei ce se face pe această întinsă vale" ;

— deal : *Dealul Cînepei* :
  — comună în Brăila ;
  — sat în comuna Drăncea — Fălciu ;
  — sat în comuna Ivăneşti — Vaslui ;
  — deal în Băbiceni — Botoşani.

Pornindu-se de la apelativele colective : c î n e p i ş t e şi c î n e p ă r i e, care indică extinderea suprafeţei cultivate cu această plantă, s-au format toponimele :

— *Cînepiştea* :
  — deal cultivabil în Stolniceni — Suceava ;
  — loc izolat în Domneşti — Muşcel ;

— *Cînepiştele* :
  — loc la Mereni — Buzău (în care, forma de plural relevă existenţa într-o arie geografică restrînsă a mai multor locuri cultivate cu cînepă) ;

— *Cînepăria* :
  — loc şes în Ţigăneşti — Tecuci.

În procesul prelucrării plantei, t o p i l a — „băltoacă mică şi puţin adîncă, amenajată alături de albia rîului, în care se aşază mănuşile de cînepă uscată ca să putrezească partea lemnoasă" — are un rol determinant.

Pentru plasticitatea comparaţiei, inserez, aici, versurile populare din zona Muşcelului dezvăluind destructiva acţiune a iubirii neîmpărtăşite asupra sufletului îndrăgostiţilor :

„Arz-o focu' de iubire,
d-atîta amar de zile,
putredă-i inima-n mine,
ca mînuşile-n topile".

Cuvîntul t o p i l ă — este atestat toponimic în :

— *Topila* :
  — baltă, Sberoaia — Fălciu.

— *Topilea* :
  — muntişor pe malul gîrlei Zeletinul în Poseşti — Prahova.

— *Topilele* :
  — sat în Păşcani — Suceava, „străbătut de pîrîul Varlaam, zis şi Topilele ;
  — cătună în comuna Mlăjet — Buzău.

Şi în acest caz, toponimia consemnată documentar mi se pare extrem de săracă, întrucît, din memorie, pot indica încă două asemenea locuri numai în Poenăreii Muşcelului : *Topila* şi *Topiliţa*.

Numele unei alte plante textile, i n u l (linum Lusitatissimum) se regăseşte în toponimele :

— *Dealul Inului* :
  — „deal pe care se cultiva odată mult in, de unde i-a rămas şi numele" în Bîrzeşti şi Voroveni — Argeş ;

— *La Inuri* :
— muncel, com. Sibiciul de Sus — Buzău ;
— deal, com. Corbi — Muşcel ;
— *Inuri* :
— sat, Vinţul de Jos — Alba ;
— *Inurile* :
— sat în Topoloveni — Muşcel, şi sub formă diminutivală :
— *Inuşorul* :
— cătun în Ungureni — Romanaţi.

B u m b a c u l — „plantă textilă cultivată pe teritoriul ţării începînd cu secolul al XVII-lea a generat toponimele :
— *Colţul Bumbacului* :
— mlaştină în jud. Constanţa ;
— *Cotul Bumbacului* :
— suburbie a oraşului Focşani.

Dintr-un onomastic cu sens augmentativ, s-a format numele topic :
— *Bumbăcioaia* :
— vale în Dichiseni — Ialomiţa.

Unii termeni specifici procesului de prelucrare a plantelor textile prezintă corespondenţi şi în toponimie.

„Firele scurte şi groase rămase ca deşeuri în urma trecerii fuiorului de cînepă sau de in prin dinţii daracului" — c î l ţ i i (v. sl. kluku) apar în toponimie, sub forma :
— *Cîlţeşti* :
— cătun, Gura Sărăţii — Buzău ;
— loc în Mihăieşti — Muşcel, şi provenind dintr-un onomastic ;
— *Cîlţea* :
— semn de hotar în Merişani — Teleorman.

Originar din latină, termenul f l o c (flocus), cu sens de „smoc mic de păr, de lînă sau de mătase" se bucura de o largă circulaţie în limba curentă a veacurilor apuse, de vreme ce se întîlnea şi în limbajul toponimic al documentelor.

Astfel, *Floceştii de pe Sabar* sînt consemnaţi într-un document din 1532, prin care Vlad Înecatul voievod întărea unei mănăstiri moşii întinse în Predeşti, printre martori, aflîndu-se şi paharnicul Radu din Floceşti.

Existenţa unui alt toponim format pe baza aceluiaşi nume : *Oraşul de Floci* e confirmată de documentul dat de Vlad Vintilă voievod, în 1534, mănăstirii Cozia, prin care i se întăreau moşii şi dreptul de pescuit în mai multe bălţi, la care n-aveau voie „să se amestece nici schilerii din oraşul de Floci".

Oraşul decade în secolul al XVIII-lea, fiind teatrul unor operaţiuni militare în cursul războaielor ruso-turce.

Către sfîrşitul secolului al XIX-lea, familia toponimelor formate din apelativul citat era extrem de productivă :

— *Floceşti* — sat şi pădure în Jăvreni — Bacău :

— *Cetatea* sau *Oraşul de Floci* — „fost oraş şi cetate în Ialomiţa, adnotîndu-se, în lucrarea de referinţă, faptul că „era cea mai însemnată parte a ţării unde se vindea multă lînă, pentru care şi oraşul a luat numirea aceasta".

Pe baza unor onomastice, în care se descifrează, ignorîndu-se realitatea, numai o nuanţă peiorativă deloc justificată, s-au format toponimele :

— *Floca* — vîrf de munte în Argeș ;

— *Flocea* — vîrf de munte, Schitul Frumoasa — Bacău ;

— *Flocosul* — movilă în Vlașca ;

— *Flocoasa* — movilă în Slătioara — Rm. Sărat ;

— *Flocoșanca* — moșie în Teleorman.

Termenul c a i e r prin care se definește „mănunchiul de lînă, de in, de cînepă sau de borangic, care se pune în furcă spre a fi tors „face parte din fondul lingvistic prelatin, din limba traco-dacilor, dovedindu-se, prin permanența în limbă a cuvîntului, permanența unor preocupări străvechi.

Ca toponim, cuvîntul e întîlnit în :

— *Caier* — han în comuna Buda — Rîmnic ;

— *Căierul* — vale în Ilfovăț Mehedinți.

Cuvîntul t o r t cu accepția de : „1) fir tors de cînepă, de in sau de alte materii textile ; 2) țesătură, pînză lucrată din fire de cînepă sau de in" (lat. tortus) reprezintă, posibil, izvorul toponimului :

— *Tortoești* — sat, com. Drăganu — Vîlcea.

Firul (de bumbac, de in, sau de cînepă) răsucit subțire, folosit la cusut etc. — a ț a designează în toponimul :

— *Ața* — un pîrîu afluent al Tarcăului — Neamț ; și o ramură de munți în Pîngărați — Neamț.

În asemănarea cu forma g h e m u l u i — „rotocol alcătuit prin depănarea unor fire" (de ață, de lînă) trebuie căutată originea toponimelor :

— *Ghemul :*
— loc de izvoare, Faraoani — Constanța ;
— movilă, Movileni — Iași.

UNELTE ȘI INSTALAȚII ÎN LIMBAJUL TOPONIMIC AL PORTULUI POPULAR ROMÂNESC

Confecționarea pînzelor și a stofelor destinate portului popular e de neconceput fără războiul de țesut, ale cărui elemente componente și-au împrumutat numele unor locuri, confirmîndu-se, și sub acest aspect, vechimea și permanența unor ocupații.

Cuvînt din fondul lexical traco-dacic — a r g e a — al cărui sens gravitează în jurul războiului de țesut, însemnînd fie „război", fie o parte a acestuia : „nume dat celor două scînduri care unesc în sens transversal extremitățile războiului și pe care stau femeile cînd țes", fie „mica construcție de scînduri în care se așază, vara, războiul de țesut" — se întîlnește atît în folclor :

„Soacră-mea, muiere rea,
mă trimite la argea...*",*
cît și în topice.

Din tezaurul de înțelepciune populară, Iordache Golescu dezvăluia proverbul : „Nici bărbatul în *argea,* nici muierea la război" pe care îl explica prin : „fiecare la ceea ce din fire i se cuvine".

Cuvîntul s-a perpetuat în topicele :

— *Argeaua* — sat, com. Buciumeni — Tecuci ;

— *Argea* — deal, pădure și vale în aceeași localitate ;

— *Argelele* — munte pendinte de com. Bumbeștii de Jii — Gorj ;

— *Vîrful cu Argelele* — colină renumită în Bălănești — Buzău.

Parte a războiului de țesut, p a r î n g a, (lat. phalanga) apare ca apelativ, sub forma regională *parînca* în toponimul :

— *Pările* — comună în Bacău.

Numele „părții mobile a războiului de țesut care susține spata" — b r î g l a — constituie suportul lingvistic al topicelor :

— *Brîgleasa* — sat, deal și vale în Adunații Teiului — Mehedinți ;

— *Brîglești* — pîrîu, comuna Argetoaia — Dolj.

Finisarea țesăturilor textile se efectua în pive ori în dîrste. P i u a sau p i v a este locul unde se afla o „instalație tehnică în care țesătura de lînă e bătută cu ciocane de lemn de fag în oale de stejar, mișcate prin energia apei în cădere. Supusă acestei acțiuni mecanice, mai întîi în apă caldă, apoi, în apă rece, stofa se învelește, se îndesește, devine mai suplă, dar pierde o treime din lățime și o zecime din lungime".

Ca nume topic, cuvîntul apare în :

— *Coasta Pivelor* — pisc în Tîrsa, Vîlcea, indicînd o pluralitate de asemenea instalații ;

— *Piva* — gîrlă, comuna Bălteni — Olt ;

— *Piua* — sat, Golești pe Topolog — Argeș.

„Piua rudimentară fixată la o apă curgătoare în care se bat dimia, postavul etc. cu ajutorul unor ciocane de lemn" — d î r s t a — al cărui nume comun e întîlnit încă din secolul al XV-lea, într-un document prin care Vlad Dracul voievod întărește lui Stanciu Moenescu dreptul de a face și alte mori și dîrste, la 1441, în Olt, în Voila și Apa Morii — în toponimie, stă la originea numelor :

— *Malul Dîrstei :*
  — munte în Pănătău — Buzău ;
  — colină în Mărunțișul — Buzău.

— *Dîrste* — localitate în jud. Brașov.

TOPONIMIA ȚESĂTURILOR TEXTILE ȘI A OCUPAȚIILOR CONDIȚIONATE DE PORTUL POPULAR ROMÂNESC

Derivate ale apelativului a b a — „țesătură groasă de lînă din care se fac haine țărănești ; p. ext. haină făcută din această țesătură" — sînt : — a b a g i u (format din *aba* + sufixul *giu*) și a b a g e r (din abagiu + sufixul *er*) cu sens de „persoană care se ocupă cu fabricarea, confecționarea și vînzarea abalei".

Deși în „Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor, Etymologicum Magnum Romaniae", Bogdan Petriceicu Hasdeu socotea că : „a b a u a a fost din vechime la noi o industrie locală a țărancelor române pe care numai în mică parte o sporea importul din Turcia, de unde, prin desul contact cu serbii și bulgarii, ne-a venit însuși numele lucrului", toponimele :

— *Abager :*
  — pîrîu afluent al rîului Berheci — Tecuci ;
  — rîpă în comuna Valea Rea — Tecuci.

— *Abagiu :* — pisc, comuna Văleni — Muscel, relevă prezența unor persoane specializate în fabricarea ori vînzarea abalei.

„De cîtva timp cuvîntul *aba,* scria Hasdeu, se află și el în luptă cu alt termen turcesc : d i m i e, care a și reușit deja a-l goni din unele

districte, mai ales în Oltenia, iar în altele poporul întrebuinţează astăzi cu acelaşi înţeles ambele vorbe".

Cuvîntul d i m i e stă la baza numelui topic :

— *Dimieni* — sat în comuna Tunari — Ilfov, atestînd, evident, existenţa ocupaţiei în aria geografică a aşezării.

Sub forma *Demiiani*, e întîlnit, în 1494, într-un răvaş de jurători, printre care se afla şi un Ion din Demiiani.

„Vorba românească cea străbună păstrată pînă astăzi pe alocuri — constata, în studiul său referitor la cuvîntul *aba*, enciclopedistul B. P. Hasdeu — este p ă n u r ă din lat. panula. *Abaua* a gonit pe *pănură*, iar pe ea o goneşte *dimia* ; nici un element însă, o dată înrădăcinat într-o limbă, nu dispare cu desăvîrşire — remarca el — observînd că „în interval de trei veacuri, din *aba* s-a născut la români o familie întreagă de derivate".

Toponimia înregistrează asemenea elemente derivate, după cum relevam mai sus, dar şi prezenţa în numele unui sat răzăşesc :

— *Pănureşti* — din Drăgăneşti — Suceava, a vechiului termen de origine latină *pănură* — „stofa groasă din lînă de oaie ţesută de femei în casă şi bătută la piuă, care se folosea pentru sumane şi haine groase de iarnă".

Pe baza cuvîntului p o s t a v — „stofă de lînă groasă, adesea păroasă, din care se confecţionează îmbrăcăminte etc." (v. sl. postavu), s-a format apelativul p o s t ă v ă r i e (cu ajutorul suf. *ărie*) cu sens de „fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri".

Numele topic — *Postăvărie* — indică un „loc izolat în Corbeanca — Ilfov, la nord de apa Pociovaliştei, unde — spune legenda — a fost înainte un tîrg". Potrivit aceleiaşi surse, „pe coasta dealului de la Postăvărie exista pe la 1830 un coş mare ruinat, pe locul unde se crede că în vechime se fabrica postavul, de unde şi numirea aceasta".

Nu încape îndoială că „se fabrica", întrucît, la Pociovalişte, marele boier Radu Slătineanu înfiinţase, în 1768, o manufactură de postav.

Un postav „aspru de lînă de culoare închisă, ţesut de obicei în casă, din care se făceau haine ţărăneşti" — ş i a c u l — reprezintă apelativul satului din Mehedinţi, *Şiacul*.

Diversitatea pieselor de port popular, dificultăţile implicate de procesul confecţionării lor determină specializarea unor persoane în producerea şi desfacerea acestora.

Condiţionate de port, meserii ca cele de : tăbăcar, cojocar, blănar, ciobotar, cizmar, curelar etc. au cunoscut o largă răspîndire, reflectarea meşteşugurilor enunţate în toponimie constituind, de fapt, dovada existenţei lor pe un vast teritoriu.

Gruparea numelor topice în jurul apelativelor va facilita, cred, cunoaşterea ariei de atestare toponimistică a unor meserii tradiţionale.

Astfel, t ă b ă c a r i — „specialişti în tăbăcitul pieilor" se aflau în afara unor „mahalale" orăşeneşti (Cîmpulung, Ploieşti) şi în — *Tăbăcari* — sat din Jidveni, Rm. Sărat, de vreme ce aşezarea poartă un asemenea nume, dar şi în — *Timăreşti*, sat din Băsăşti — Bacău, cuvîntul de origine al acestuia, t i m a r, însemnînd „tăbăcar".

Deoarece limbajul toponimic e o mărturie neîndoielnică a unei realităţi locale, „meseriaşi care lucrează sau vînd blănuri" — b l ă n a r i — au existat fără îndoială şi în :

— *Blănari* — sat, comuna Dumitreşti — Rm. Sărat, unde se constată şi prezenţa topicelor :

— *Dealul Blănarilor* şi

— *La Blănari* — numele locului unui han din comună.

Un deal : — *Blănariul* — se află în Tomeşti — Iaşi, iar dintre satele Coşului Dorohoiului, unul se numea : *Fîntîna Blănarului.*

Numele comun c o j o c a r i („persoanele care lucrează sau vînd cojoace, pieptare, căciuli etc.)“, s-a întipărit adînc în toponimie, semnalîndu-se frecvent locuri care amintesc acest meşteşug :

— *Cojocari* — tîrlă în Viziru — Brăila.

— *Cojocarul* :

— comună în Dîmboviţa ;

— deal şi vale, Şerbăneşti — Olt ;

— pădure în jud. Constanţa ;

— iezer, Brăila.

— *Ţarcul Cojocarului* — izvor, Ruşavăţu — Buzău.

— *Cojocăreşti* — cătun în Zegujani — Mehedinţi.

O altă categorie de meseriaşi — c i s m a r i i şi c i o b o t a r i i — specializaţi în confecţionarea şi repararea încălţămintei — au împrumutat numele lor comun unor locuri :

— *Cismarul* — deal cu vii, Vînju Mare — Mehedinţi ;

— *Cismăroaia* — fîntînă în Tesluiu — Olt, şi, respectiv :

— *Ciubotarul* — pîrîiaş, afluent al rîului Caşin — Bacău ;

— *Vîrful Ciobotarului* — munte, Brăeşti — Buzău, şi :

— *Balta Ciubotarului* — baltă în Vîrful Cîmpului, Dorohoi.

C u r e l a r i i — meşterii care, pe lîngă curele, mai făceau şi alte articole din piele destinate portului : chimire, pungi etc. se întîlneau în vechea suburbie a oraşului Cîmpulung Muşcel, cunoscută sub numele — *Curelari,* în 1831.

LIMBAJUL TOPONIMIC AL PIESELOR DE PORT POPULAR

Setea de frumos a poporului care şi-a ctitorit viaţa la poalele Carpaţilor şi-a găsit deplină împlinire în portul popular îmbogăţit continuu pe temeiul unor tradiţii străvechi.

Ecoul pieselor costumului popular în toponimie relevă origini şi influenţe.

COSTUMUL FEMEIESC

Cămaşa încreţită la gît a femeilor dace de pe o metopă a Monumentului de la Adamclisi, prin similitudinile morfologice cu cămăşile actuale, constituie o dovadă neîndoielnică a permanenţei acestei piese în costumul naţional care dădea strălucire, în zilele de sărbătoare, satelor, iar provenienţa latină a numelui — *camisia* reprezintă un indiciu în plus al continuităţii portului străvechi.

Memoria pămîntului păstrează în toponimele :

— *Cămeşa* — pădure în Surda — Iaşi, şi în forma sa augmentativă :

— *Cămeşoiul* — munte în Suceava, mărturii, prin port, ale permanenţei elementelor de cultură populară.

După structura sa morfologică, prin c ă m e ş o i se înţelege, zonal, tipul de „ie sau cămaşă dreaptă, neîncreţită la gît“.

Pieptul iei cusut cu flori — c i u p a g u l — (v. sl. cipagu), ca și „broderia lată făcută cu arnici sau cu mătase pe umerii iilor“ — a l t i ț a — (comp. sb. latica) se află la originea toponimelor :

— *Ciupagul :*
  — sat, Humele — Argeș ;
  — loc, Bălteni — Argeș ;
  — loc, Ungheni — Argeș.

— *Ciupagea* — cătun, Goleasca — Vlașca.

— *Ciupăgioaia* — mahala, Greci — Mehedinți, respectiv într-o formă diminutivală de plural :

— *Alticioarele* — pîrîu afluent al Teleajenului, în Prahova.

De origine ilirică, costumul românesc cu fotă cuprinde o vastă arie de răspîndire.

F o t a — piesa componentă a costumului național femeiesc, formată dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă din lînă ce se înfășoară în jurul corpului de la talie în jos — (tc, fota) reprezintă, prin numele său, suportul lexical al toponimelor :

— *Foteni* — sat, Știubeiul — Rm. Sărat.

— *Fotești :*
  — sat, Ionești — Vîlcea ;
  — vechea denumire a cătunului Sătucul, Cîndești — Buzău, ca și a cătunului Găgeni, com. Vintileanca — Buzău ;
  — deal în Ioneștii Mincului — Vîlcea.

Apelativul z u v e l c ă, variantă regională a lui *zăvelcă,* care definește „fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în față și alta în spate — a generat toponimul — *Zuvelcați* — cătun în Malu — Teleorman, considerat „unul dintre satele cele mai vechi din partea locului“, întrucît „era trecut ca sat mare și populat în lista satelor din 1741“.

O posibilă grupă toponimistică se conturează, dacă se pornește de la apelativul *fîstîc* cu accepția de „piesă de port corespondentă, ca funcție și formă, zăvelcii, și nu de la *fistic,* „arbust din țările calde, cu flori verzi și cu fructe conținînd sîmburi comestibili“ — fisticul.

Sub această rezervă, menționez topicele :

— *Fîstîca :*
  — pîrîu, deal și șes în Cozmești — Vaslui ;
  — pîrîu în Pleșești — Suceava.

GĂTEALA CAPULUI

Generată de tendința ancestrală de subliniere a frumosului, găteala capului reprezintă un element corelat portului feminin.

Pieptănătura cu *conci* e o marcă distinctă a statutului femeii în viață. Nu întîmplător, deci, Iordache Golescu în culegerea sa paremiologică, adnota, referindu-se la expresia populară : „Mai multe *conciuri* decît *căciuli*“, „Adică mai multe muieri decît bărbați“.

Ca toponim, se constată în — *Conciul* — vale în Comarnic — Prahova.

Dintre acoperitoarele de cap, toponimia păstrează numele unui pîrîu :

— *Cîrpa* — care, ca obiect de port în zona unde este atestată toponimic (Căpăţîneni — Argeş), putea fi simplă sau cu ciucuri, albă sau neagră ;

— *Testemel* — sat în Tulcea, numele comun însemnînd „basma sau tulpan" (tc. destimal — bg. testemel).

Numele basmalei în trei colţuri cu care femeile îşi acoperă capul — *tulpanul* — ngr. tulpani apare sub forma alterată *dulban* în :

— *Dulbanul* :

— cătun şi vale în com. Amaru — Buzău ;

— movilă în locul unui fost sătişor în Stăncuţa — Brăila.

— *Dealul Dulbanului* — plai, Tîrleşti — Prahova.

Toponimia reprezintă ea însăşi, în unele cazuri, un document al limbii vorbite, relevînd aspecte specifice de interes istorico-etnografic. Astfel, toponimul *Foaie de fir* — fost cătun în com. Breşniţa — Mehedinţi, îşi află originea în portul de ceremonial, în obiceiul de a se împodobi mireasa cu o cununiţă din foi de merişor legate în fir de beteală. De semnalat că dicţionarele nu cuprind o asemenea accepţie a termenului *„foaie"*.

PODOABE ŞI BIJUTERII POPULARE

Componente ale portului popular, unele podoabe şi bijuterii au devenit, prin numele lor, elemente ale limbajului toponimic al acestuia.

Pornindu-se de la termenii : *gherdan, cilic, cercel*, s-au creat toponime ce evocă tendinţa de împodobire a costumului popular zonal. Gherdanul — „şiragul de mărgele, de mărgăritare, de pietre scumpe sau de galbeni" (tc. gerdan = gît) — stă la originea numelui :

— *Gherdana* — sat în Condrăcheşti, Tecuci, iar cilic — „mărgea de metal" (tc. celik), la originea topicelor :

— *Cilicul* — mănăstire în Teliţa — Tulcea ;

— *Dealul Ciliciului* — culme de dealuri în aceeaşi localitate şi

— *Valea Ciliciului* — pîrîu în Teliţa.

„Obiect de podoabă fixat sau atîrnat de ureche" — cercelul — (lat. circellus) se înscrie în seria toponimelor generate de numele unor podoabe populare :

— *Valea Cercelului* — în comuna Vintilă Vodă ;

— *Cercei* — sat în Dobreşti — Muscel.

COSTUMUL BĂRBĂTESC

> „Cînd vedem pe Columnă veşmintele ce poartă dacii... nu ne putem opri a recunoaşte întrînsele chiar portul muntenilor noştri". — Odobescu, A.

Element constitutiv al portului dacic, alături de „iţarii strîmţi sau încreţiţi, cu cute transversale sau oblice" — cioarecii — „pantaloni ţărăneşti strînşi pe picior, făcuţi din pănură sau din dimie" — sînt atestaţi în toponimia pămîntului strămoşesc ca o dovadă, sub aspectul portului tradiţional, a continuităţii, încă din zorii veacului al XV-lea, cînd Radu cel Mare voievod întăreşte, la 10 decembrie 1505, boierului Badea din Şuici, satul Şuica, alte sate şi munţi, printre care „şi muntele ce se cheamă Cioarecul".

Toponimia românească înregistra, la sfîrşitul veacului al XIX-lea, în afara muntelui din Argeş, — *Cioarecul* —, numele unui vechi sat din Ghirdoveni — Prahova : *Cioriceşti.*

Cioareci de dimie neagră — p o t u r i i — „un gen de şalvari, cu croi nu prea lung, care au apărut sub influenţa bulgărească" se purtau în Dobrogea, întrucît sînt atestaţi toponimic în Tulcea, sub forma de singular : — *Potur* — în numele unei aşezări.

În toponimul : — *Bernevica* — iaz în Talpa — Iaşi, distingem numele unor „pantaloni ţărăneşti largi şi groşi" — b e r n e v e c i i (bg. benevreci). Apelativul n ă d r a g (pop.) pantalon (v. sl. nadragy) — a generat toponimul — *Nădrag* — comună în Caraş-Severin.

Dintre c i n g ă t o r i l e tradiţionale, c u r e a u a (lat. corrigia) — evoluînd la diverse forme de la cureaua dacică „cu cataramă dreptunghiulară sau uşor rotunjită" — constituie cingătoarea obişnuită în costumul popular bărbătesc.

Pornindu-se de la forma lungă a curelei, s-a ajuns în trecut la „măsura de lungime egală cu 16 picioare" şi, prin extensiune, la denumirea „unei fîşii lungi şi înguste de pămînt".

De aceea, în toponimele generate de cuvîntul *curea,* întrevedem iniţial elementul de port popular.

Enumerarea toponimelor :

— *Cureaua :*
  — pîlc de pădure în Drănicul — Dolj ;
  — pădure în Bogdăneşti — Vîlcea ;
  — păduri în Creţeni şi Măldăreşti — Vîlcea ;

— *Cureaua cu Pricină* — pădure în Drănicul — Dolj ;

— *Cureaua Roaba* — loc în Valea Stanciului — Dolj, nu oferă decît o infimă imagine a răspîndirii topicelor de acest gen. Numai în Negoieştii Mehedinţiului, se înregistrau, în primele decenii ale secolului XX, curelele : Ularilor, Tarmiganilor, Şalapilor, Balicilor, Bratilovenilor etc. care au generat numele „cătunelor" componente ale localităţii.

B r ă c i n a r u l — „şiretul (sau sfoara, cureaua cu care se strîng în jurul mijlocului iţarii", cuvînt format din *brăcire* + sufixul *-ar,* se întîlneşte în structura de plural a topicului :

— *Brăcinari* — măgură între Viişoara şi Găuriciul — Teleorman.

Ca acoperămînt pentru cap, bărbaţii folosesc c ă c i u l a făcută din blană de oaie sau de alt animal.

Termenul considerat a fi prelatin, conservat în limbă, ca o consecinţă a utilizării permanente, din vremi imemoriale, a căciulii, ca obiect de port, s-a dovedit productiv în derivate şi în toponimie :

— *Căciula* — pîrîu afluent al rîului Teleajen în Prahova ;

— *Căciulata :*
  — localitate în Vîlcea ;
  — munte în Gorj ;
  — culme de munte în Olăneşti, Vîlcea ;
  — loc izolat în Albeşti — Buzău ;
  — sat, comuna Rîciu — Mureş ;

— *Căciulatul* — comună în Gorj ;

— *Căciulaţi* — comună în Ilfov ;

— *Căciulaţii Banului* — loc în Piscani — Ilfov ;

— *Căciulaţii Episcopiei* — sat în Căciulaţi — Ilfov ;

— *Cîşla lui Căciulă* — tîrlă în judeţul Constanţa, a cărei nume fusese luat de la un cioban bătrîn ucis de jefuitori.

— *Căciuleşti :*
— comună în Neamţ ;
— deal în Menţii din Dos, Mehedinţi ;

— *Căciulăteşti* — comună în Dolj.

De la apelativul c u ş m ă (reg. „căciulă“) ucr. kucma, s-a format toponimul — *Cuşma* — sat în comuna Iad — Năsăud.

PIESE DE COSTUM COMUNE

Piesă de costum comună atît bărbaţilor, cît şi femeilor, care, în decursul timpului, şi-a împrumutat numele său locurilor, ş u b a „este o haină de dimie albă, lungă, fără mîneci, cu buzunar fals şi cu clini mari în părţi“, purtînd, în Oltenia, denumirea de g i u b e a, iar, în Muntenia, de ş u b ă, fapt confirmat, de altfel, şi de toponimie, întrucît : — *Şubeşti* — derivat din cuvîntul *şubă* — este numele unei vechi suburbii a oraşului Cîmpulung din Muntenia, unde se confecţionau, în ateliere specializate, şube, iar :

— *Giubega* — toponim format de la apelativul *giubea* este numele unei comune în Dolj — Oltenia.

Făcînd parte din fondul arhaic al limbii, cuvîntul *şubă* e atestat documentar încă din secolul al XV-lea, prin onomasticul *Şuban* : în 1486, un Şuban din Topliţa vinde stînă în Clăbucet.

Din numele „mantalei ţărăneşti lungi, împodobită cu găitane“ — g h e b a (tc. kebe), s-au format topicele :

— *Gheba* — deal în Tîrzii — Fălciu ;

— *Ghebani* — cătun, Novaci — Gorj ;

— *Ghebari* — cătun, Paltinul — Vrancea. În cazul acestor topice, e posibilă şi o altă sursă apelativă : *gheb* — cocoaşă (la om) ; înălţime ; ori *ghebe* (specie de ciuperci comestibile).

În dubla accepţie precizată de dicţionar : „1) Haină (ţărănească) lungă (şi îmblănită), sau 2) Haină din stofă scumpă împodobită cu blană şi cu paftale, purtată de domn şi de boieri la ceremonii) — d u l a m a (tc. dolama) o inserez în contextul apelativelor din sfera toponimelor referitoare la port :

— *Dolama* — cîmpie în Testemelul — Tulcea.

În topicul — *Seghea* — sat, Căbeşti, Tutova, apelativul z e g h e, cu sens de „haină ţărănească, lungă, împodobită uneori cu găitane negre“, e evident.

În categoria hainelor mari din material textil al căror nume prezintă un corespondent în toponimie, se includ : b u r c a (ucr. burka), regionalism pentru „bundă“, ca şi b u r n u z — „scurtă pe care o poartă ţărăncile“ (tc. burnuz) :

— *Burci* — deal în Ştefăneşti — Botoşani.

onomasticele :

— *Burcoaia* — comună în Putna ;

— *Burciuleasa* — vale, comuna Oporelu — Olt ;

— *Burculeasa* — localitate în Olt.

respectiv :

— *Burnuzul* sau *Bornazul* — cîmpie în Vlaşca ;

— *Burnazul* — vale în Ciochina — Vlaşca ;

— *Movila Burnazului* — în Luciu — Buzău.

Dintre *hainele mari de blană,* cojocul — „obiect de îmbrăcăminte făcut din piele de oaie prelucrată, cu mițe cu tot, care se poartă, la țară, ca palton“ (v. sl. Kozuhu) — a lăsat urme în toponimie :

— *Cojocul* — baltă, Folteşti — Covurlui ;

— *Cojoci :*

— sat, Făgețel — Olt ;

— sat, Broşteni — Suceava ;

— movilă, Crunți — Ialomița, şi :

— *Dealul Cojocilor :*

— deal în Făgețel — Olt ;

— munte în Broşteni — Suceava ;

— *Cojocna* — comună în jud. Cluj, iar în varianta regională cojoacă :

— *Cojoaca* — cătun, Chioara — Ialomița.

Cuvîntul *cojoc* e înregistrat ca onomastic într-un document din 1480, cînd Basarab cel Tînăr voievod întăreşte, printre altele, partea lui *Cojoc* din Cepturile, lui Ticuci şi fraților lui.

Sumanul mițos, numit, regional, gubă a generat toponimele provenite din onomasticele :

— *Gubancea* — comună în Dolj ;

— *Gubandrul* — cătun, Baldovineşti — Romanați.

ÎNCĂLȚĂMINTEA

Referindu-se la portul geto-dacilor, Hadrian Daicoviciu susține, pe baza mărturiilor arheologice, că şi „nobilii, şi oamenii de rînd, bărbați şi femei, purtau în picioare *călțuni de pîslă* sau *opinci de piele“*, fără să excludă, desigur, faptul că „vara, cei de la țară umblau desculți“.

Termenul călțun e întîlnit în documente, încă din secolul al XV-lea. Astfel, în 1418, Mihai Voievod porunceşte vameşilor din Cetatea Dîmboviței şi de la Rucăr să se poarte frumos cu negustorii braşoveni, luîndu-le vamă dreaptă : „bucățile de postav dacă le au tăiate *călțuni* sau de cîte trei-patru coți“ să nu fie vămuite.

În 1424, într-un document emis de cancelaria domnească a lui Dan al II-lea, se poruncea „vameşilor din Dîmbovița şi Rucăr să nu ia „nimica“ pentru *„călțunii* croiți“.

Încrustat în memoria pămîntului, cuvîntul e înregistrat, ca toponim, la sfîrşitul secolului al XIX-lea :

— *Călțuna* — loc în Albeşti, jud. Buzău ;

— *Călțun* — braț, Jegălia — Ialomița ;

— *Călțuiul* — lac, Cocargeaua — Ialomița ;

— *Domneşti-Călțuna* — comună în Ilfov.

În varianta lexicală *colțun,* apare în denumirea următoarelor locuri :

— *Colțunul* — deal în Ciumuleşti — Suceava ;

— *Colțuna* — „numire ce se mai dă moşiei Călțuna din Albeşti — Buzău“.

Tradiția dacică a opincii e relevată de reliefurile monumentului de la Adamclisi, pe care e reprezentat un prizonier dac încălțat cu opinci.

În toponimie, numele va dăinui, în timp, ca o mărturie a rădăcinilor noastre milenare, chiar dacă această „încălţăminte ţărănească din piele, croită după forma labei piciorului şi strînsă cu ajutorul nojiţelor" va fi abandonată în port.

Ca apelativ toponimic — o p i n c a — e semnalată în :

— *Opinca* — baltă, Isaia — Fălciu ;

— *Dealul Opincii* — deal, Tomeşti — Iaşi.

Adînc înrădăcinat în limbă, termenul a ajuns să semnifice la figurat, într-o etapă istorică în care era la fel de „înrădăcinat" în port, „ţărănime", expresia : „De la vlădică pînă la opincă" — aşa cum observa Iordache Golescu — însemnînd „de la mic la mare, adică toţi de-a rîndul, toţi deopotrivă la orice".

De largă circulaţie, cuvîntul se întîlneşte şi în cîntecul popular :

„Nu mă călca pe picior,
că eu ştiu de ce ţi-e dor ;
nu mă călca pe opinci,
că eu ştiu ce vrei să zici ;
nu mă călca pe obiele,
că eu ştiu de ce ţi-e jele".

O b i a l a — „bucată de pînză sau de postav cu care se înfăşoară laba piciorului în loc de ciorap" (bg. obijalo) — se află la originea numelor topice :

— *Obiala Mare* — movilă, comuna Cireşul, jud. Brăila ;

— *Obiala Mică* — o altă movilă în acelaşi sat ;

— *Valea Obielei* — vale în Comarnic — Prahova ;

— *Obileşti* — comună în Rm. Sărat şi fostă staţie de cai de poştă, la 1836, pe drumul între Bucureşti şi Călăraşi, în judeţul Ilfov ;

— *Obileştii Vechi* — Siliştea — comună în Ilfov ;

— *Obileştii Noi* — comună din Ilfov, în componenţa căreia se înregistra, în replică, numele topic *Orăşani,* pentru a se sugera fie înnoirea satului insuficient servită lingvistic, se pare, de calificativul *Noi* — Obileştii *Noi,* fie pornindu-se de la deplasarea unor locuitori din mediul urban în cel rural sau invers.

Termen arhaic, o b i a l ă, apare ca apelativ al satului *Obileşti* de pe apa Colentinei, atestat sub forma *Bieleşti* în 1575, într-un act prin care Alexandru Mircea Voievod întăreşte lui Milea ocină în Bieleşti, şi sub forma — *Obieleşti,* în 1579, cînd Mihnea Turcitul Voievod reîntărea aceluiaşi Milea, în urma unei judecăţi, ocină la Obieleştii de pe Colentina.

În aceeaşi categorie a cuvintelor străvechi referitoare la încălţămintea tradiţională, se înscrie şi c a r î m b — „partea cizmei care îmbracă pulpa piciorului de la genunchi pînă la gleznă".

Termenul fiind socotit element prelatin, aparţinînd grupului populaţiei autohtone, e înregistrat, ca nume topic, în :

— *Carîmb* — munte în Bisoca — Rm. Sărat.

Cuvîntul t u r e a c, variantă regională a lui *tureatcă,* cu sens de „ciorap fără talpă, făcut din dimie sau postav, care îmbrăca piciorul de la gleznă pînă la genunchi" (lat. thylacus) — e atestat, ca nume topic, în :

— *Valea Tureacului* — pîrîu, Luncaviţa — Tulcea ;

— *Tureac* — sat, comuna Tiha Bîrgăului — Năsăud.

Dintre apelativele pe baza cărora se explică toponimele a căror semnificaţie reflectă varietatea încălţămintei populare şi, fără îndoială, o anume arie de răspîndire, menţionez următoarele : *colceag, condur, papuc, iminei, ciubotă,* precum şi *haşcă* şi *meşină.*

C o l c e a g — însemnînd „un fel de gheată care se încheia cu copci“ (tc. kolçac) se păstra în numele topic :

— *Colceagul :*
 — comună în Prahova ;
 — sfoară de moșie, com. Lipia — Buzău ;
 — vale, Greci — Ilfov ;
 — dublet toponimic al satului Uleşti din Ialomiţa.

O formă colectivă alcătuită de la acest cuvînt :

— *Colcigeni* — era denumirea, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, a unui cătun din Ruşi — Ialomiţa.

C o n d u r — (înv. şi arh.) „pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii“, apare sub forma *condurat* (condur + suf. *at*) în :

— *Conduratul* — numele unei aşezări prahovene.

În lucrarea sa „Pilde, povăţuiri, cuvinte adevărate şi poveşti“, Iordache Golescu, explicînd proverbul „Casa care nu troncăneşte, pustie se socoteşte“, prin : „Adică casa fără muiere pustie se socoteşte, pentru că din vechime muierile purtau conduri în picere şi cînd umblau troncăneau“, lasă să se întrevadă faptul că, deja, pentru epoca aceea (începutul veacului al XIX-lea), condurii erau o încălţăminte *din vechime*, iar formele verbale de perfect compus, părăsirea acestuia în port.

P a p u c, în trecut, termen general pentru „orice fel de încălţăminte“, se întîlneşte toponimic în :

— *Papucul* — pîrîu şi iaz, Zăpodeni — Vaslui ;

— *Papuci* — cătun în Odăile — Buzău ;

— *Papuceşti* — sat lîngă Piteşti — Argeş.

I m i n e i — cu dublu sens : „pantofi cu vîrful ascuţit purtaţi de ţărani, şi pantofi fini făcuţi din marochin (galben) purtaţi de boieri“ — sînt consemnaţi ca toponim în :

— *Imina* — numele unei tîrle din Brăila.

C i u b o t ă — cizmă (rus. cobot) se întîlneşte, ca toponim, sub formele regionale c i o b o a t ă, în :

— *Cioboata :*
 — pîrîu, afluent al Bistriţei ;
 — vale în Blăgeşti — Bacău.

C i o b o t ă, în :

— *Ciobota* — movilă, Caragialele — Buzău, sau prin onomasticul Ciobotea ;

— *Ciobotea* — sat, comuna Valea Mărului — Argeş.

Apelativul apare la plural, în :

— *Cioboţi :*
 — sat, com. Casa Veche — Olt ;
 — deal, com. Drănicul — Dolj ;

— *Cioboteni* — sat, în jud. Harghita.

În aceeaşi categorie, se includ toponimele generate de apelativele ce denumesc materiale componente ale încălţămintei populare : m e ş i n ă — „piele (de oaie) tăbăcită (folosită pentru căptuşirea încălţămintei“ (tc. meşin), în :

— *Meşineşti* — sat, Potcoava — Olt.

H a ş c ă — „bucată de piele care se pune la cizmă pentru a lărgi căputa (pol. hasca), în :

— *Hasca* — munte între comunele Broşteni şi Dorna în Suceava.

Termenul **p î s l a r** implică, din punct de vedere semantic, sensurile : a) cizme sau papuci de pîslă ; b) înv., fabricant de pîslă.

Fără a-i determina una din cele două accepții, îl semnalez în topicul :

— *Pîslari*, înregistrat ca :
— sat în com. Țița — Dîmbovița ;
— cătun, Păltineni — Buzău ;
— cătun, Obîrșia — Romanați ;
— cătun, Dărăști — Vlașca ;
— vale, Preoțești — Ilfov.

*

Investigarea limbajului toponimic al portului popular are semnificația unui act de redescoperire a rădăcinilor adînc implîntate în glia străbună ale poporului nostru, păstrător și continuator de tradiții, relevînd în cronica vie a portului popular — acest tezaur de frumusețe și creativitate —, mărturii neprețuite ale spiritualității românești.

BIBLIOGRAFIE

1. * * * Arta populară românească, București, 1969.
2. BĂNĂȚEANU T., FOCȘA GH., IONESCU EM., *Arta populară în Republica Populară Română. Port. Țesături. Cusături*, București, 1957.
3. DAICOVICIU HADRIAN, *Dacii*, București, 1968.
4. *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.
5. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească*, vol. I—VI.
6. *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. I.
7. GIURESCU C. C. și GIURESCU DINU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, Editura Albatros.
8. GOLESCU IORDACHE, *Proverbe comentate. Colecția Cogito*, Buc., 1973.
9. HASDEU B. P. *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I—II, Buc., 1970.
10. *Istoria României în date*, București, 1971.
11. *Județele României socialiste*, București, 1971.
12. LAHOVARI G. I., BRĂTIANU C. I., TOCILESCU GR., *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, 1898—1902.
13. MARTINOVICI C., ISTRATI N., *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.
14. ODOBESCU ALEX., *Artele în România în periodul preistoric*, Opere complete, vol. III, București, 1968.
15. RUSSU I. I., *Limba traco-dacilor*.

LE LANGAGE TOPONYMIQUE DU COSTUME POPULAIRE ROUMAINE

Résumé

On présente dans cet ouvrage des toponymes qui rappelent des pièces du costume féminin ou masculin pour souligner l'image de l'originalité du costume populaire et pour établir des origines et des influences.

L'étude du langage toponymique du costume populaire roumain releve la continuité et la permanence du peuple roumain sur le territoire de la patrie.

Muzeul județean Argeș
O.J.P.C.N.

Primit în redacție la 14 martie 1978

NOTA CĂTRE AUTORI

Revista „Studii şi comunicări" publică lucrări originale din domeniile biologiei, istoriei şi muzeografiei care se referă la zona Argeşului sau lucrări de sinteză din domeniile respective.

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele şi notele dactilografiate conform stasului. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele şi desenele vor fi executate în tuş negru pe hîrtie de calc.

Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată, iar rezumatul într-o limbă străină de largă circulaţie (franceză, engleză, germană sau rusă), dactilografiat pe pagină separată, va reprezenta aproximativ 1/20 din text. Citarea bibliografiei în text se va face în ordinea numerelor. In cazul notelor de subsol, acestea vor fi dactilografiate pe pagină separată şi numerotate de la 1 în continuare. Numele autorilor citaţi va fi precedat de iniţială, iar titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Corespondenţa privind manuscrisele, schimbul de publicaţii, obţinerea revistei etc. se va trimite pe adresa redacţiei, Muzeul judeţean Argeş — Piteşti, str. Horia, Cloşca şi Crişan nr. 44, cod 0300.

Dat la cules : 1979. Bun de tipar : 1980. Apărut : 1980.

Tehnoredactor : prof. RADU STANCU

Lucrare executată sub comanda nr. 53 la Oficiul Economic Central „Carpați", Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi", str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 1, București